

Nr 211.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till arbeten till motverkande av arbetslösheten; given Stockholms slott den 17 mars 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 17 mars 1933.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller anför efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations-, finans-, ecklesiastik-, jordbruks- och handelsdepartementen:

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till allmänna arbeten under utgifter för kapitalökning, fonden för förlag till statsverket, beräkna anslag å tillsammans 160,511,800 kronor, att utgå av lånemedel med kort amorteringstid.

*Statsverks-
propositio-
nen.*

Bihang till riksdagens protokoll 1933. 1 saml. Nr 211.

1

De allmänna synpunkter, som legat till grund för Kungl. Maj:ts nämnda förslag, utvecklades av statsministern och chefen för finansdepartementet i statsverkspropositionen.

Statsministern erinrade sålunda vid behandlingen av vissa för flera huvudtitlar gemensamma frågor om den under det sistförflutna året alltjämt fortskridna försämringen i det ekonomiska läget, vilken särskilt starkt framträdde i arbetslöshetssiffrorna. Samtidigt som arbetslösheten toge en allt starkare utbredning, hade förändringen i dess karaktär alltmera framträtt, i det att arbetslösheten numera vore utbredd över hela yrkesskalan, medan den ännu till för två år sedan kunnat karakteriseras såsom väsentligen ett grovarbetsproblem vid sidan av vissa lokalt betonade krisföreteelser.

Den fortgående stegringen av arbetslösheten nödvändiggjorde, anförde statsministern, i och för sig en utvidgning av hjälpåtgärderna från det allmännas och i synnerhet från statens sida. Därtill komme emellertid, att de hittillsvarande åtgärderna redan i förhållande till vid olika tidpunkter rådande arbetslöshet varit alldeles otillräckliga. Den utarmning av enskilda och den uttömning av kommunernas resurser, som blivit en följd av den långvariga arbetslösheten, motiverade ytterligare en mobilisering i ökad omfattning av statens möjligheter att hjälpa.

Denna mobilisering måste emellertid enligt statsministerns mening ske efter delvis andra linjer än dem, som följts vid den hittillsvarande arbetslöshetspolitiken. Härom anförde statsministern bland annat:

En grundläggande brist hos det nuvarande reservarbetssystemet är, att det icke ger tillräcklig möjlighet att för arbetslöshetens motverkande mobilisera den förhandenvarande tillgången på nödvändiga och nyttiga allmänna arbeten. Enligt gällande föreskrifter skola visserligen reservarbetena komma stat, kommun eller allmän institution till godo samt vara ekonomiskt eller kulturellt berättigade, men de få icke gälla företag av den art, som inom närmaste framtiden kunna väntas komma till utförande på den öppna marknaden. Reservarbetena få med andra ord icke rycka undan arbetstillfällen av så att säga ordinarie karaktär. Denna, med hänsyn till andra för reservarbetena gällande föreskrifter nödvändiga, begränsning leder till en relativt snäv avgränsning beträffande valet av arbeten. Nackdelarna härav bliva alltmera framträdande ju större behovet av att sysselsätta de arbetslösa är. Skulle det förevarande behovet i detta avseende på ett rimligt sätt tillgodoses, skulle man icke längre kunna upprätthålla villkoret om att reservarbetena skola vara ekonomiskt eller kulturellt berättigade, såvida man icke ville frångå den väsentliga förutsättningen, nämligen att arbetstillfällen av så att säga ordinarie karaktär icke finge förvandlas till nödhjälpsarbete, vilket ju vore orimligt. Bristerna i reservarbetssystemet markeras ytterligare genom att arbetslösheten upphört att vara enbart ett grovarbetsproblem. För motverkande av en, såsom arbetslöshetskommissionen uttrycker det, över hela yrkesskalan utbredd arbetslöshet, måste man finna en utväg för ett mera mångsidigt utnyttjande av arbetstillfällena, varigenom även yrkesarbetarna kunna vinna en mera naturlig sysselsättning.

Arbetslöshetens utbredning över större områden kräver också ett allvarigare beaktande av möjligheterna att fördela arbetstillfällena på flera platser. Senast vid fjolårets riksdag riktades starka anmärkningar mot att arbetslösa uttagas till reservarbeten långt borta från sina hemorter. Till bemötande av

dessas anmärkningar har anförts, att stora svårigheter mött att i vissa delar av landet igångsätta som reservarbeten lämpliga företag. Dessa svårigheter måste ju, vid tillämpning av nu gällande regler, bli ännu mera framträdande inför en med hänsyn till arbetslöshetens omfattning nödvändig utvidgning av de allmänna arbetena.

Den väg till bekämpande av arbetslösheten genom anordnande av allmänna arbeten, vilken jag förordar, har redan i viss mån blivit beträdd av statsmakterna genom de beslut vid 1931 och 1932 års riksdagar, som på Kungl. Maj:ts förslag fattats rörande beredskapsarbeten. I ändamål att de offentliga arbetena skulle kunna i viss utsträckning anpassas efter konjunkturerna och därmed följande variationer i arbetslösheten, har vardera av nämnda riksdagar ställt ett reservationsanslag å 3,000,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande. Anslaget skulle användas enligt Kungl. Maj:ts beprövande till arbeten, som under alla förhållanden skulle förr eller senare utföras med anlitande av allmänna medel genom statlig myndighets försorg. De hittillsvarande erfarenheterna från beredskapsarbetena synas ha varit övervägande goda, även om anslagets begränsning icke möjliggjort ett tillgodogörande i full utsträckning av systemets fördelar.

Skola beredskapsarbetena bli av verklig betydelse såsom medel att i en tid av omfattande arbetslöshet effektivt utfylla bristen på arbetstillfällen och stimulera företagsamheten och det ekonomiska livet överhuvud taget, måste de givas en väsentligt större omfattning än hittills. De kunna då icke begränsas till sådana arbeten, som utföras genom statlig myndighets försorg, utan böra avse även kommunala och i vissa fall t. o. m. enskilda företag, som ur allmännyttans synpunkt förtjäna att understödjas genom bidrag eller lån från staten och vilkas igångsättande nu kan medverka till en förbättring av läget. Ett allvarligt försök bör göras att komma ur den nuvarande stagnationen. Detta kan icke förväntas såsom ett resultat av enbart enskilt initiativ. Den allmänna förslamningen återhåller alla. Nedpressningen av arbetslönerna har icke framkallat den ökade företagsamhet, som ställts i utsikt. I stället har den minskade köpkraften hos arbetslösa samt arbetare med till eller under existensminimum begränsade inkomster endast lett till försämring i omsättningen hos handlande och producenter av förnödenheter. Den skrämda och blinda återhållsamheten på alla håll har icke motverkat stagnationen och utarmningen, utan så vitt man kan se haft rakt motsatt verkan. Ett igångsättande av allmänna arbeten, statliga och kommunala, i tillräcklig omfattning skulle både direkt och indirekt giva arbete och inkomster. Olika företag skulle erhålla sysselsättning med tillverkning av materiel för förbrukning vid dessa arbeten och redan därigenom skulle den enskilda företagsamheten stimuleras. Men, såsom jag redan framhållit, staten bör även direkt genom lån eller understöd uppmuntra produktiva arbeten, igångsätta av enskilda. Det är min förhoppning att genom sådana åtgärder det skall vara möjligt att icke blott bereda betydande delar av den stora arbetslöshetsarmén sysselsättning, utan också bryta stagnationen och öppna en väg till återhämtning och ekonomiskt återuppbyggnad.

Statsministern antydde även i stora drag en plan för organiserandet av allmänna arbeten såsom ett led i kampen mot arbetslösheten och arbetet för ekonomisk återhämtning. Vid planens utarbetande hade i första hand tagits sikte på att bibehålla och utöka arbetstillfällena på områden, som redan låge under statlig företagsverksamhet och förvaltning. Vid den av statsfinansiella hänsyn betingade beskringen av utgifterna under riksstatens olika huvudtitlar hade man sökt undvika, att besparingarna ginge ut över arbetsföre-

tag. Vid uppgörandet av förslag till den verksamhet, som finansierades genom anslagen för kapitalökning, hade vederbörlig hänsyn tagits jämväl till förut anförda synpunkter. Sammanlagt beräknades anslagen till utgifter för kapitalökning, i vad dessa avsåge statens affärsverksamhet och utlåningsfonder, till 82,771,000 kronor.

Statsministern erinrade vidare om de under utgifter för kapitalökning, fonden för förlag till statsverket, beräknade anslagen å tillhopa 160,511,800 kronor. Vid beräkningen härav hade, anförde statsministern, legat till grund dels en genom särskilda sakkunniga inom socialdepartementet företagen generalinventering för utrönande av tillgången på sådana allmänna arbeten, som lämpligen kunde komma i fråga vid uppgörandet av den av statsministern omförmälda planen och dels den av statens organisationsnämnd uppgjorda planen för statens byggnadsverksamhet. Även andra möjligheter för vinande av det föresatta målet hade emellertid beaktats, såsom subventionering av enskild byggnadsverksamhet och annat stödande av den enskilda företagsamheten.

Vid framläggandet av finansplanen anförde *chefen för finansdepartementet* bland annat följande:

Kristillståndet sådant det speglas i arbetslösheten har under loppet av det sistförflutna året oavbrutet förvärrats. De direkta understöd, som rymmas inom skattebudgetens ram, skulle vara alldeles otillräckliga för att hjälpa de nödställda och ännu mera otillräckliga för att såsom ökad köpkraft i medborgarnas händer åstadkomma ökad rörelse inom näringslivet. I detta sammanhang må erinras om att näringslivet icke enbart främjas genom en nedskärning av det allmännas utgifter, även om dessa gå till löpande konsumtion. Vad staten underlåter att ge ut, stannar visserligen kvar hos den enskilde skattebetalaren att av honom användas för privat konsumtion eller enskild företagsamhet. Men med visshet kan icke påstås, att den minskning i allmänna rörelsen, som på en rad punkter äger rum genom inskränkning av statens löpande utgifter, omedelbart och helt kompenseras av ökade utgifter från enskildas sida.

Nu föreliggande finansplan är sålunda byggd på förutsättningen, att jämsides med en stark begränsning av statens löpande utgifter skall försiggå en väsentlig utvidgning av statens verksamhet för att skapa produktiva och varaktiga nyttigheter av olika slag. Genom dessa offentliga arbeten, utförda för det allmännas räkning eller med bistånd från det allmänna, beredas i största möjliga omfång sysselsättning och försörjning åt de arbetslösa, på samma gång som denna utvidgade offentliga företagsamhet är ägnad att öka rörelsen inom det enskilda näringslivet. Nedgången i statsverkets inkomster har till väsentlig del sin grund i att landets produktiva tillgångar icke bliva utnyttjade i samma omfattning som förut. Det gäller såväl naturtillgångar och olika former av kapital som den mänskliga arbetskraften. Att i ökad utsträckning taga dessa produktiva tillgångar i bruk innebär sålunda att skapa ett tillskott till folkhushållets inkomster och stärka underlaget för statens finanser.

Jag förbiser icke invändningen, att omdömet i detta hänseende måste bero på hur nyttiga de ting äro, som genom den offentliga företagsamheten frambringas, och hur kostnaden för dessa nyttigheter ställer sig. Rörande kostnaden vill jag endast erinra om att även den sysslolösa arbetskraften måste få sitt underhåll ur medborgarnas förråd, och att kostnaden för arbetet ur samhällets synpunkt endast uppgår till det belopp, varmed arbetslönen över-

stiger den arbetslöses under alla förhållanden utgående livsuppehälle, jämte den åtgång av material och kraft etc., som det utförda arbetet kräver. Vad nyttan av de åsyftade offentliga arbetena beträffar, hänvisar jag till att en mycket betydande del av dessa arbeten äro sådana, som ligga inom ramen för statens eller med statsbidrag understödda samfälligheters och enskildas vanliga verksamhet och som nu skulle komma till utförande något tidigare än eljest blivit fallet.

Finansministern motiverade härefter förslaget att den ifrågasatta utvidgningen av statliga eller statsunderstödda arbeten skulle finansieras med låne-medel samt anförde därvid bland annat följande:

De risker, som av många anses förbundna med upptagande av lån till företag, vilka icke ge avkastning i pengar och därför i privatekonomisk mening icke äro räntabla, måste praktiskt taget anses undanröjda genom den anordning för lånens snabba amortering, som ingår i finansplanen. En viss inkomstkälla — arvsskattemedlen — knytes vid amorteringen, och denna inkomst beräknas till sådant belopp, att den omedelbart täcker fjärdedelen av den föreslagna upplåningen. Även om det extraordinära arbetsanskaffningsprogrammet skulle behöva fullföljas ett kommande år med nya betydande kapitalutlägg, skulle de åsyftade lånen sålunda vara återbetalda under en mycket begränsad tidsperiod. Det synes riktigt, att de sålunda för amortering avsedda medlen icke samlas i en fond, som rent bokföringsmässigt framstår som en tillgång, utan omedelbart användas till avskrivning av de under fonden för förslag till statsverket anslagna lånemedlen. Fastän formen för upplåningen, om den göres kort eller lång, icke har något direkt samband med här berörda amorteringsplan, synes det ur olika synpunkter önskvärt, att man för finansiering av nu planerade arbetsprogram lägger upp kortfristiga lån eller lån med kort amorteringstid.

Den svenska kapitalmarknadens läge torde icke lägga hinder i vägen för igångsättande av en statlig företagsamhet i relativt betydande omfattning och med syfte att i möjligaste mån öka rörelsen inom näringslivet. Varje återhämtning förutsätter, att kapital finnes tillgängligt för en utvidgad verksamhet och att tillgången på sparmedel ökar, allteftersom den produktiva verksamheten och inkomsterna stiga. Den gräns för kreditgivning och expansion, som bildas av hänsynen till vår valutas värdering i utlandet och vår önskan att icke tillåta någon påtaglig höjning av levnadskostnaderna, kan icke på förhand angivas. Jag är övertygad om att i detta hänseende såväl staten som de enskilda företagarna icke ha något annat att göra än att pröva sig fram, iakttaga verkningarna av olika åtgärder och lämpa sitt handlande därefter. Om dessa verkningar av en ökad rörelse inom näringslivet skulle ge vid handen, att begränsningar i konsumtionen eller begränsningar i importen vore påkallade för att öka tillgången på sparmedel, skydda vår valutas värde och hålla tillbaka en icke önskvärd prisstegring, torde statsmakterna kunna påräkna allmän anslutning för de åtgärder, som i detta läge skulle framstå som nödvändiga, vare sig de finge formen av konsumtionsinskränkande beskattning eller reglering av utrikeshandeln. Tillsvidare saknas anledning att i fråga om medelsanskaffningen för de utvidgade offentliga arbetena föreslå någon annan fördelning mellan skatter och lån än den i riksstatsförslaget upptagna.

Beräkningen av det i statsverkspropositionen till allmänna arbeten avsedda beloppet, 160,511,800 kronor, skedde efter framställningar på de särskilda huvudtitlar, under vilka de olika slagen av arbeten regelmässigt höra.

Av beloppet beräknades sålunda under skilda huvudtitlar sammanlagt 35,511,800 kronor till vissa närmare angivna ändamål. Till icke specificerade arbeten till motverkande av arbetslösheten beräknades återstående 125,000,000 kronor, därav på hemställan av chefen för kommunikationsdepartementet 50,000,000 kronor och på hemställan av mig 75,000,000 kronor.

Vid *min hemställan* om beräkning av sistnämnda anslag erinrade jag inledningsvis om den verkställda inventeringen av tillgängliga arbetsföretag av allmän eller allmännyttig karaktär samt att arbete med utformande av förslag till närmare planer rörande dylika arbeten påginge.

Jag anförde därefter följande:

Av den uppgjorda förteckningen över inventeringsresultatet framgår, att det vid sidan av de arbeten, som kunna komma att avses med framställningarna på de särskilda huvudtitlarna beträffande arbeten, som regelmässigt höra därunder, finnes en stor mängd företag av natur att kunna inom kort tid igångsättas och ägnade att bereda arbetstillfällen i stor omfattning. Även på andra vägar hava framkommit uppslag till dylika arbeten. I den mån sådana arbeten finnas böra komma till utförande, bör detta ske med anlitande av det nu ifrågasatta anslaget. Detta torde nämligen lämpligen kunna i viss utsträckning tagas i anspråk även för arbetsföretag, som måhända enligt allmänna regler skulle hava handlagts å annat departement. Vidare bör användningen icke vara begränsad till rent statliga företag eller företag, till vilka enligt allmänna grunder statsbidrag utgår, utan därjämte bör understöd kunna lämnas i en eller annan form åt kommuner eller enskilda för igångsättande av allmännyttiga arbeten.

Det skulle utan tvivel vara av stort värde därest, såsom ett led i åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande, bostadsbyggande i avsevärd utsträckning kunde genom det allmännas stöd uppehållas; genom understöd åt byggnadsverksamheten bereder man nämligen indirekt i betydande omfattning sysselsättning åt svensk industri. Jag erinrar om att utredning i detta hänseende pågår med biträde av tillkallade sakkunniga. Därest utredningen därtill föranleder, är det min avsikt att i särskild ordning framlägga förslag om åtgärder för bostadsproduktionens främjande. I avbidan på proposition i ämnet torde av nu ifrågavarande anslag ett jämförelsevis betydande belopp böra beräknas för detta ändamål.

Ehuru det icke är mig möjligt att redan nu taga ställning till frågan om fördelningen av det totala anslag till arbeten till motverkande av arbetslösheten, varom nu är fråga, må följande preliminära uppskattning av olika anslagsposter här återgivas:

Statliga och enligt allmänna regler statsunderstödda arbeten	10	miljoner kronor
Bidrag till kommunala arbeten.....	30	» »
Bidrag till enskilda företag av allmännyttig karaktär..	5	» »
Främjande av bostadsbyggande.....	20	» »
Främjande av företagsamhet och industriell verksamhet..	5	» »
Diverse	5	» »

Summa 75 miljoner kronor.

De statliga arbetsföretag, som böra ifrågakomma, äro till större delen byggnadsarbeten av olika slag men också vattenbyggnadsarbeten samt möjligen i någon mån väg- och broarbeten m. m. Bland kommunala arbetsobjekt, som

äro avsedda att understödjas, må nämnas gator, vägar och parker i städerna, vatten-, kloak- och avloppsledningar, hamn- och kajarbeten, idrottsplaner, lekplaner och gymnastikhus, badhus och friluftsbad, skolhus av olika slag, kraftverk och kraftledningar, kyrkogårdar och krematorier, brandskyddsanordningar m. m. samt slutligen sjukhus, ålderdomshem och barnhem. Vad angår enskilda arbetsföretag har jag närmast avsett, att räntebärande lån skulle lämnas för utbyggande av visst företag för produktion och distribution av elektrisk kraft.

Givetvis är det avsett att, i den mån så låter sig göra, genom särskilda villkor vid anslagsbeviljandet dels skapa garantier för att ifrågavarande arbetsföretag i främsta rummet komma de oförvällat arbetslösa till godo, dels även förebygga, att stödåtgärderna medföra ogynnsamma verkningar för den allmänna arbetsmarknaden.

Chefen för kommunikationsdepartementet anförde vid anmälan av nyssnämnda anslag å 50,000,000 kronor i huvudsak följande.

En definitiv plan för de allmänna arbeten, som skulle komma i fråga till utförande med anlitande av det ifrågavarande medelsbeloppet, kan icke i detta sammanhang framläggas.

Med ledning av de resultat, som framkommit vid den inom socialdepartementet verkställda inventeringen av påräkneliga arbetsföretag samt under beaktande jämväl därav, att även vissa andra likaledes ur förevarande synpunkt tjänliga företag kunna tänkas ifrågakomma, har jag gjort följande överslagsberäkning, hur nyssnämnda belopp skulle kunna tänkas bli fördelat mellan skilda huvudgrupper:

	Miljoner kronor
Skenfria vägkorsningar m. m.	14.0
Vägar och broar	25.0
Hamnar	3.0
Statsbana Malung—Vansbro	0.8
Landningsfält för flygplan	2.2
Diverse	5.0.

Ehuru den beräknade medelsfördelningen endast är avsedd att i allmänna drag giva en bild av hur medlen kunna antagas komma skilda ändamål till godo, och jämkningar givetvis kunna behöva ske, har jag emellertid ansett försiktigheten bjuda att under rubriken »Diverse» upptaga ett jämförelsevis stort belopp.

Jag anhåller nu, sedan utredningen i ämnet i olika hänseenden kompletterats, att få framlägga definitivt förslag beträffande nämnda, under socialdepartementet beräknade anslag till arbeten till motverkande av arbetslösheten. Därvid kommer jag även att behandla vissa frågor, som jämväl beröra andra förut omförmälda anslag.

Inledning.

Verkställda utredningar.

Den i statsverkspropositionen berörda inventeringen av förefintliga lämpliga arbeten har verkställts av särskilda av mig med stöd av Kungl. Maj:ts beslut

den 21 oktober 1932 tillkallade utredningsmän med uppgift att inom socialdepartementet biträda vid verkställande av undersökning och uppgörande av förslag rörande de statliga och kommunala arbeten ävensom enskilda arbetsföretag av allmännyttig karaktär, vilka lämpligen kunde anordnas såsom beredskapsarbeten till motverkande av arbetslöshet. Utredningsmännen hava utgjorts av redaktören S. Hansson, ordförande, lektorn J. E. Björnsson, t. f. byråingenjören hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen D. Blomberg samt sekreteraren hos centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, extra jägmästaren E. A. F. Lundh. Inventeringsresultatet är innefattat i en den 3 december 1932 avgiven promemoria.

Sedermera har jag under hand uppdragit åt utredningsmännen att inom socialdepartementet biträda jämväl vid utredning angående de spörsmål av väsentligen organisatorisk art, som kunde äga samband med anordnandet av beredskapsarbeten i större omfattning och inom även andra verksamhetsområden, än som hittills ifrågakommit.

Till fullgörande av detta uppdrag hava utredningsmännen den 21 januari 1933 avgivit »*P. M. angående beredskapsarbeten till motverkande av arbetslöshet*». Denna promemoria torde såsom bilaga (*bilaga A*) få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende. Jämväl torde såsom bilaga (*bilaga B*) vid detta protokoll få fogas utdrag av utredningsmännens förstnämnda promemoria den 3 december 1932, huvudsakligen avseende de delar av densamma, vilka icke återgivits eller endast i korthet refererats i promemorian av den 21 januari 1933.

Över sistnämnda promemoria hava yttranden inhämtats från vederbörande myndigheter samt vissa enskilda korporationer och sammanslutningar. En sammanställning av yttrandena torde såsom bilaga (*bilaga C*) få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

Efter det inventeringen slutförts, hava direkt till Kungl. Maj:t inkommit vissa *förslag till beredskapsarbeten*, av vilka följande mera betydande må här nämnas.

Av marinförvaltningen och chefen för marinstaben har föreslagits dels ersättningsbyggnad av en jagare och en undervattensbåt för flottan för en kostnad under nästkommande budgetår av 3,286,000 kronor eller, under viss förutsättning, 4,250,000 kronor, dels ock uppförande av oljecisterner för flottan för en ungefärlig kostnad av 625,000 kronor.

Marinförvaltningen har vidare efter samråd med chefen för marinstaben och chefen för kustflottan föreslagit insättande av varmluftsdrivet propellermaskineri å minkryssaren Clas Fleming enligt ett av aktiebolaget Götaverken uppgjort förslag för en kostnad av 954,300 kronor, varav på budgetåret 1933/1934 800,000 kronor.

Efter framställning av aktiebolaget Bofors har arméförvaltningen föreslagit anskaffande av bandtraktorer för artilleriet för en kostnad av 800,000 kronor.

Stadsfullmäktige i Luleå hava föreslagit uppförande av byggnad för Luleå stads lärlings- och yrkes- samt verkstadsskolor m. m. för en kostnad av 275,000 kronor.

Av drätselkammaren i Uddevalla har föreslagits tillbyggnad av folkskolebyggnad i Uddevalla för en kostnad av 198,000 kronor.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har föreslagit viss byggnadsverksamhet m. m. å kronans jordbruksdomäner och å kyrkliga egendomar. I häröfver den 13 mars 1933 avgivit utlåtande har domänstyrelsen ifrågasatt, att för ändamålet ett anslag av förslagsvis 500,000 kronor skulle ställas till förfogande.

Slutligen har från enskilt håll föreslagits nybyggnad av flytdocka i Kristinehamn för en beräknad kostnad av 480,000 kronor.

Sammanlagda kostnadssumman för sålunda föreslagna arbeten, i vad de synas avse nästa budgetår och i den mån de äro kostnadsberäknade, utgör 7 å 8 miljoner kronor.

Vidare torde i detta sammanhang böra erinras om att 1931 års skogssakkunniga i sitt den 4 januari 1933 avgivna betänkande med förslag angående åtgärder för ett bättre utnyttjande av landets skogstillgångar bland annat föreslagit understöd av statsmedel för uppförande av en eller flera fabriker för brikettering av träkol ävensom till byggande av skogsvägar för virkesprodukternas utfraktning eller, där så i stället vore av behovet påkallat, flottleder. Till viss del hava dessa sakkunnigas förslag gjorts till föremål för framställning i proposition (nr 189).

Ytterligare må nämnas, att vid utgången av februari månad 1933 förelägo 13 av *arbetslöshetskommissionen* principbeslutade reservarbeten — huvudsakligen vägarbeten — till en ungefärlig kostnad av 3,700,000 kronor, för vilka kontrakt då ännu icke utväxlats.

Det av utredningsmännen framlagda *inventeringsresultatet* har inom socialdepartementet i vissa delar genomgått och förtecknats. De härvid uppgjorda tabellerna (tab. 1—7) ävensom en inom socialdepartementet verkställd beräkning av huru stor del av kostnaderna för A-företagens utförande, som skulle falla på första arbetsåret (tab. 8), torde såsom bilaga (*bilaga D*) få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende. Tabell 1 utgör en förteckning av de vid inventeringen såsom omedelbart mobiliserbara med A betecknade företagen. I tabell 2 hava upptagits vissa av de med B betecknade företagen, nämligen sådana, vilka, därest mobiliseringsgraden ensam fått vara avgörande, bort betecknas med A men som likväl av utredningsmännen hänförts till B-företag, enär de varit så stora, att de endast delvis ansetts kunna med fördel utföras under loppet av ett enda arbetsår. Tabell 3 utgör ett sammandrag av tabell 1. I tabell 4 hava A-företagen fördelats länsvis. Tabellerna 5 och 6 utvisa A-företagens och nyssnämnda B-företags fördelning efter arbetenas natur. Av tabell 7 framgår slutligen A-företagens fördelning å olika kostnadsgrupper.

Vid uppgörandet av tabellerna har följts den av utredningsmännen verkställda klassificeringen av företagen efter dels dessas huvudsakliga art och dels sättet för arbetenas finansiering enligt hittills vanliga grunder, dock med den

avvikelsen, att ur gruppen »vattenbyggnader» utbrutits vissa företag, vilka betecknats såsom hamnar, samt ur gruppen »diverse» sådana företag, som avse vatten- och avloppsledningar.

Till företagsförteckningarna (tabellerna 1 och 2) torde böra anmärkas följande.

De i kolumnerna för totalkostnad, inhemskt material, arbetstid och arbetsstyrka angivna uppgifterna äro de, som inkommit från vederbörande uppgiftslämnare. I en särskild kolumn har angivits det antal arbetarmånader (en arbetarmånad = 25 dagsverken), vilka företagets utförande skulle kräva enligt verkställda beräkningar på basis av de lämnade uppgifterna om arbetarantal och arbetets varaktighet. Summering har endast skett av kolumnen för totalkostnad. För de företag, beträffande vilka vederbörande uppgiftslämnare inkommit med fullständiga uppgifter — d. v. s. uppgifter om totalkostnad, kostnad för inhemskt material, arbetstid och arbetsstyrka — hava emellertid särskilda summeringar verkställts såväl av kolumnen för totalkostnad som av kolumnerna för inhemskt material och arbetarmånader. Härigenom ha för olika grupper av arbeten erhållits sinsemellan jämförbara siffror för totalkostnad, kostnad för inhemskt material och arbetarmånader. Dessa summor ha utmärkts medelst kursivering.

Tabellerna utvisa vissa avvikelser från de av utredningsmännen uppgjorda. Dessa ha huvudsakligen sin grund däri, att sådana företag utelämnats, vilka, såvitt varit känt, numera igångsatts eller för vilkas utförande Kungl. Maj:t av årets riksdag i särskild ordning äskat medel. Dessutom ha en del företag befunnits dubbelförda. I övrigt hänföra sig avvikelserna till vissa sifferjusteringar och omföringar av företag från en grupp till en annan, som befunnits erforderliga.

I anledning av utredningsmännens promemoria hava vidare inom socialdepartementet verkställts *vissa kompletterande utredningar* i olika hänseenden. Därom må anföras följande.

För att erhålla en uppfattning om huruvida de vid inventeringen av uppgiftslämnarna meddelade siffrorna rörande den arbetsmängd, som skulle krävas för de olika företagen, kunde läggas till grund för en uppskattning av effekten av de ifrågasatta åtgärderna, har en kontrollundersökning skett på grundval, bland annat, av socialstyrelsens lönestatistiska uppgifter. Av t. f. byråingenjören D. Blomberg har sålunda verkställts uppskattning av de direkta arbetstillfällen, som under första året skulle uppkomma, i händelse den tillgängliga arbetsreserven (A-företagen + 66 större B-företag) till fulla utnyttjades. Redogörelse för denna beräkning torde såsom bilaga (*bilaga E*) få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

Vidare hava förberedelser vidtagits för att, i händelse beslut fattas om en anordning i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmännens förslag, arbeten skola kunna så snart som möjligt igångsättas. För sådant ändamål hava de inkomna uppgifterna om arbeten uppdelats i olika grupper, av vilka vissa avse företag, vilka genom administrativa åtgärder synas kunna bringas

i det fullständiga skick, att beslut i ärendet kan utan längre dröjsmål fattas, och andra avse företag, rörande vilka vederbörande få anvisas att, i den ordning som kan komma att föreskrivas, komma in med formliga, av ritningar, kostnadsberäkningar m. m. åtföljda ansökningar. Avsikten är att beträffande de först avsedda grupperna med det snaraste vidtaga de åtgärder, som äro möjliga.

Dessutom har med ledning av erhållna uppgifter angående den antagliga fördelningen dels på olika slags arbeten och dels i statliga eller statsunderstödda, rent kommunala och andra företag av de anslag till motverkande av arbetslösheten, som anmälts av social- och kommunikationsdepartementen, verkställts utredning angående huru många arbetare, som kunna beräknas bliva direkt sysselsatta vid dessa arbeten. Vidare har verkställts en utredning angående den antagliga fördelningen av kostnaderna, särskilt beträffande direkta arbetslöner och inhemskt material, för de olika grupper av husbyggnadsarbeten, som i riksstaten upptagits under rubriken fonden för förlag till statsverket, nämligen dels i riksstaten nominellt angivna byggnadsföretag, dels vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus, dels karolinska sjukhuset i Stockholm, dels de husbyggnadsarbeten, som ingå bland de arbeten till motverkande av arbetslösheten, vilka anmälts av socialdepartementet, dels åtgärder till främjande av bostadsbyggande i städerna och på landet. Resultaten av dessa utredningar torde såsom bilaga (*bilaga F*) få fogas vid detta statsrådsprotokoll.

På därom gjord hemställan har arbetslöshetskommissionen inkommit med utredning rörande olika sätt för övergång från det nuvarande reservarbets-systemet till den ifrågasatta nya anordningen.

Från arbetslöshetskommissionen har även lämnats en statistik avseende vissa uppgifter om kommissionens verksamhet. Av dessa uppgifter framgår, i vad mån under de senaste månaderna inkomna ansökningar om anordnande av statsarbeten och om platser vid sådana arbeten, om statsbidrag till statskommunala arbeten samt om statsbidrag till kontantunderstöd bifallits, respektive avslagits eller bordlagts.

Från arbetslöshetskommissionen hava även infordrats uppgifter rörande kommissionens administrationskostnader, avsedda att i viss mån tjäna till belysning av frågan om de administrationskostnader, som kunna bliva förenade med beredskapssystemets genomförande.

Vidare har av t. f. sekreteraren hos socialstyrelsen C. Chr. Schmidt verkställts utredning angående den omfattning, vari de såsom A-företag betecknade arbetena äro av beskaffenhet, att å desamma skulle bliva eller kunna göras tillämpliga bestämmelserna i förefintliga kollektivavtal mellan kommunal myndighet och svenska kommunalarbetsareförbundet. Denna utredning torde få som bilaga (*bilaga G*) fogas vid statsrådsprotokollet.

Slutligen hava de av mig den 24 februari 1933 med stöd av Kungl. Maj:ts beslut samma dag tillkallade sakkunniga — e. byråchefen i kommunikationsdepartementet N. L. Bolinder, vägingenjören i Södermanlands län, majoren i

väg- och vattenbyggnadskåren C. E. Gyllenberg samt överingenjören vid Stockholms gatukontor, kaptenen i väg- och vattenbyggnadskåren P. G. Ekwall — med uppgift att inom socialdepartementet biträda med skyndsamt utredning rörande kostnaderna för vissa genom statens arbetslöshetskommission utförda arbeten i jämförelse med kostnaderna för motsvarande i annan ordning utförda arbeten den 16 innevarande månad inkommit med förberedande redogörelse för hittills utförda utredningar och därvid vunna preliminära resultat. Denna redogörelse torde som bilaga (*bilaga H*) få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

Rörande resultatet av de sålunda i olika avseenden införskaffade kompletterande utredningarna torde jag få lämna redogörelse i vederbörande sammanhang vid den följande framställningen.

Vissa särskilda frågor.

I detta sammanhang torde jag jämväl få anmäla, att *vissa särskilda frågor* föreligga, vilka äga samband med nu förevarande ärende.

Med skrivelse den 8 februari 1933 hava de sakkunniga — byråchefen i socialstyrelsen K. Bergström, ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören A. Olsson och verkställande direktören hos Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening i Stockholm u. p. a., arkitekten S. Wallander — vilka jämlikt Kungl. Maj:ts den 2 december 1932 givna bemyndigande av mig tillkallades för att verkställa skyndsamt utredning rörande huruvida och på vilket sätt staten skulle kunna till förhindrande av arbetslöshetens utbredning vidtaga åtgärder till bostadsproduktionens främjande — bostadsproduktions-sakkunniga — avgivit »*V. P. M. angående främjande av bostadsbyggande till motverkande av arbetslöshet*». Berörda skrivelse och promemoria torde såsom bilaga (*bilaga I*) få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

Häröver hava yttranden avgivits av vissa myndigheter och enskilda sammanslutningar.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 februari 1931 tillkallade min företrädare i ämbetet nuvarande ledamöterna av riksdagens andra kammare, redaktören A. I. E. Österström, lantbrukarna K. A. M. Andersson i Löbbo och C. O. H. Andersson i Dunker jämte t. f. byråchefen i socialstyrelsen B. A. E. Nyström, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren J. M. Skoglund i Doverstorp och förste provinsialläkaren i Östergötlands län N. H. Wranne att inom socialdepartementet biträda med utredning rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden och därmed sammanhängande ämnen. Den 8 februari 1933 hava utredningsmännen, vilka antagit benämningen bostadsutredningen för landsbygden, avgivit »*P. M. angående möjligheterna att till förhindrande av arbetslöshetens utbredning vidtaga åtgärder för förbättring av bostadsförhållandena på landet*», vilken promemoria torde såsom bilaga (*bilaga K*) få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

Över berörda promemoria hava yttranden avgivits av ett stort antal myndigheter och enskilda sammanslutningar.

Vidare har *sociala jordutredningen* — ledamöterna av riksdagens första kammare, professorn K. G. Westman, lantbrukaren E. B. Andersson i Fältenberg och jägmästaren C. G. L. H:son Tamm, ledamoten av riksdagens andra kammare, ombudsmannen H. Molander samt redaktören H. Sten — som med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 december 1930 tillkallats för verkställande av utredningar rörande vissa sociala jordfrågor, i skrivelse den 7 mars 1933 framlagt ett förslag avseende åtgärder för en uppdelning av vissa kronoegendomar och ett antal från enskilda inköpta egendomar i mindre jordbruk, avsedda att utarrenderas, sedan de bebyggts och i övrigt iordningställets. Jägmästaren Tamm har avgivit särskilt avstyrkande yttrande.

I det följande kommer jag att till behandling upptaga dessa skilda frågor under en särskild punkt.

Jag övergår nu till den föreliggande huvudfrågan om anordnande av *allmänna arbeten till motverkande av arbetslösheten*. Vad jag härom kommer att anföra torde i allmänhet i tillämpliga delar äga principiell giltighet även för övriga under utgifter för kapitalökning, fonden för förslag till statsverket, av Kungl. Maj:t äskade anslag till allmänna arbeten.

Nuvarande beredskapsanordning.

Angående den nuvarande beredskapsanordningens tillkomst och innebörd torde jag få hänvisa till den redogörelse härför, som av beredskapssakkunniga lämnats i deras promemoria (*bilaga A*. sid. 3 ff.).

I fråga om beredskapsarbetenas hittillsvarande användning i praktiken tillåter jag mig i första hand jämväl hänvisa till berörda promemoria (sid. 8 ff.).

I övrigt torde jag i detta avseende få redogöra för en av arbetslöshetskommissionen verkställd utredning, vilken överlämnats i samband med kommissionens yttrande över de sakkunnigas promemoria, ävensom viss inom socialdepartementet verkställd komplettering av densamma.

I sin berörda utredning anförde *arbetslöshetskommissionen* huvudsakligen följande.

I en utredningen bifogad tabell har kommissionen verkställt en sammanfattning beträffande det antal personer, som vid slutet av vissa månader hos i tabellen angivna verk och myndigheter innehaft anställning under tiden den 1 november 1931—den 31 december 1932. Av tabellsammanställningen framgår, att de första beredskapsarbetena igångsattes först i november 1931, och att, under de följande månaderna av 1932, antalet dylika arbeten befann sig i ständig ökning, icke allenast vad antalet företag beträffar utan jämväl i fråga om antalet vid dem sysselsatta personer. Från ett antal av 10 personer i november 1931 ökades arbetsstyrkorna under sommaren 1932. Maximum uppnåddes under oktober sistnämnda år, då 1,064 personer vid månadens utgång voro sysselsatta vid 46 arbetsföretag av denna art. Från och med november inträdde en minskning, i det de sysselsatta arbetsstyrkorna sjönko till 795 man vid november månads slut och ytterligare till 370 man vid december månads slut 1932. Denna utveckling belyser och bekräftar tidigare gjorda förmodanden, att dessa arbeten antagligen skulle komma att kulminera under sommar-

månaderna, då behovet i varje fall under normala förhållanden måste anses vara mindre än under vinterhalvåret. Antalet sysselsatta personer minskade däremot vid vinterns inträde, då behovet av hjälp för oförvällat arbetslösa personer alltid framträder kraftigare än under sommarmånaderna. Högsta antalet i gång varande arbetsföretag uppgick vid utgången av november månad 1932 till 47.

Beträffande löneförhållandena vid dessa arbetsföretag hava jämväl uppgifter lämnats å månadsrapporterna, som meddela upplysningar om medelförtjänsten per 8 timmars arbetsdag under den månad, rapporten omfattar. En granskning av rapporterna giver vid handen, att för november och december 1931, då verksamheten hade en ytterst obetydlig omfattning — 10 man vid november månads och 51 man vid december månads utgång — inga uppgifter föreligga, som medgiva tillförlitliga medelförtjänstberäkningar för då i gång varande arbetsföretag. För år 1932 är däremot det föreliggande rapportmaterialet fullständigare, och för samtliga månader under sist angivna år har med ledning av rapporternas uppgifter verkställts en beräkning månadsvis av de vid dessa företag uppnådda medelförtjänsterna per dag för samtliga vid respektive månaders slut anställda arbetare. De olika dagsförtjänsterna under resp. månader framgå av den bifogade tabellens uppgifter. De utgöra lägst kronor 6: 83 per man och dag i februari samt högst kronor 8: 66 i oktober 1932, då även det högsta antalet personer eller 1,064 beretts sysselsättning vid dessa arbetsföretag. Vidare har — som framgår av tabellen — verkställts en gruppering av de olika medelförtjänsterna månadsvis i olika lönegrupper, från antalet företag, där lönen utgjort under 4 kronor samt vidare för varje kronotal upp till 12 kronor och däröver. Av denna sammanställning framgår, att de olika lönebeloppen fördela sig över hela löneskalan och med en anhopning av lönebeloppen i lönegruppen från 6 till 6: 99 kronor per dag.

Går man emellertid till de olika arbetsföretagen var för sig, noteras de lägsta arbetsförtjänsterna vid ett arbetsföretag, som utförts av Sveriges geologiska undersökning, där förtjänsten i genomsnitt per 8 timmars arbetsdag under juli månad 1932 för 20 vid företaget sysselsatta personer endast uppgick till kronor 3: 80 per man, samt de högsta arbetsförtjänsterna vid ett av statens järnvägar utfört brobygge, där medelförtjänsten per 8 timmars arbetsdag under oktober månad 1932 utgjorde kronor 23: 24, varvid emellertid antecknats, att visst ackordsöverskott ingick häri. För några arbetsföretag har den dagliga medelförtjänsten uppgått till 12 kronor och däröver.

Beträffande de olika kommuner, vilka fått hos sig hemmahörande personer anställda vid beredskapsarbeten — varom uppgifter jämväl äro intagna på de ingivna månadsrapporterna — är kommissionen efter granskningen av dessa i tillfälle att vitsorda, att arbetskraften i stort sett anställt från kommuner, vilka till kommissionen rapportera förekomst av större eller mindre arbetslöshet. Ett och annat undantag härifrån förefinnes visserligen, men då erfarenheten ådagalagt, att icke alla kommuner, som hava arbetslöshet, rapportera sådan till kommissionen, synas dessa beredskapsarbeten hava bidragit till att minska antalet av dem, som, därest dessa arbetsmöjligheter icke stått till buds, måhända hade blivit nödsakade att begära det allmännas hjälp. I flertalet fall hava arbetslösa anställt från den ort, där vederbörande beredskapsarbete utförts. Åtskilliga undantag från denna regel förefinnas dock.

De vid arbetslöshetskommissionens utredning fogade tabellerna voro av följande utseende:

S a m m a n f a t t n i n g

av det antal personer, vilka vid slutet av nedanangivna månader hos följande verk och myndigheter innehaft anställning vid beredskapsarbeten under tiden 1 november 1931—31 december 1932 enligt rapporter till socialdepartementet intill den 4 februari 1933.

Myndigheter	Av Kungl. Maj:t anvisade be- lopp	1931		1 9 3 2											
		nov.	dec.	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
Järnvägsstyrelsen ¹	3,099,517	—	5	110	247	310	341	347	351	312	338	354	349	181	—
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	1,110,200	10	24	56	70	71	92	105	112	109	102	68	103	140	161
Telegrafverket	311,800	—	—	—	19	18	25	49	33	73	94	152	123	54	—
Arméförvaltningen	946,128	—	22	50	48	23	92	156	170	108	51	164	297	229	167
Marinförvaltningen	145,700	—	—	—	—	—	—	69	55	5	19	22	43	48	42
Flygstyrelsen	170,000	—	—	—	—	14	20	20	17	27	109	54	13	2	—
Sveriges geologiska undersökning	200,000	—	—	12	27	8	—	—	31	39	41	53	136	141	—
Kronor	5,973,345	10	51	228	411	444	570	746	769	673	754	867	1,064	795	370
Medeldagsförtjänsten per 8 tim- mars arbetsdag	—	—	—	7:58	6:83	7:15	8:—	7:91	7:88	8:13	8:46	8:19	8:66	8:33	7:59

¹ Härav till statsbanan Malung—Vansbro 900,000 kronor. Några rapporter från detta arbetsföretag föreligga icke.

Antal arbetsplatser månadsvis där medelförtjänsten per dag uppgått till:

	1 9 3 2											
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
under 4: —	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
4— 4:99	—	2	1	2	1	2	—	1	2	1	2	1
5— 5:99	1	—	—	1	1	1	1	—	1	2	5	—
6— 6:99	2	1	4	3	7	11	10	13	17	15	15	4
7— 7:99	2	5	3	6	10	10	7	7	7	7	6	7
8— 8:99	2	6	8	9	7	9	13	7	3	7	8	5
9— 9:99	—	—	1	1	1	2	—	1	2	3	—	—
10—10:99	2	2	3	4	4	3	2	6	4	3	5	2
11—11:99	—	—	—	2	2	1	3	2	3	2	1	—
12:— och däröver	—	—	—	—	2	3	3	2	3	6	5	—
Summa	9	16	21	28	35	42	40	39	42	46	47	19

Till den av arbetslöshetskommissionen sålunda verkställda utredningen torde få anmärkas, att antalet vid slutet av december månad 1932 vid beredskapsarbeten anställda arbetare enligt inkomna rapporter utgjorde 481. Det av kommissionen uppgivna lägre antalet beror därpå, att vissa rapporter för december månad inkommit först efter det kommissionens undersökning avslutats. Dessutom voro vid arbeten å banan Malung—Vansbro i Kopparbergs län, vilket företag delvis finansieras med lånemedel och delvis med medel från anslagen till beredskapsarbeten, vid samma tidpunkt sysselsatta 233 arbetare.

Av de till socialdepartementet för januari månad 1933 inkomna rapporterna framgår, att antalet vid beredskapsarbeten anställda arbetare vid utgången av nämnda månad utgjorde 465. Av dessa voro 7 jordbruksarbetare, 4 skogsarbetare, 24 gruvarbetare, 112 arbetare tillhörande jord-, sten- och glasindustrien, 7 metall- och maskinarbetare, 12 arbetare tillhörande trävaruindustrien, 112 byggnadsarbetare, 1 arbetare tillhörande kemisk-tekniska och belysningsindustrien, 3 arbetare hänförliga till icke särskilt specificerade grupper av industri och hantverk, 3 arbetare tillhörande sjöfart och fiske, 1 tillhörande butiks- och magasinpersonalen, 1 landtransportarbetare och 178 arbetare, som icke tillhörde annan grupp. Av nämnda arbetare voro 10 anställda vid beredskapsarbeten inom Stockholms län, 4 vid arbeten inom Östergötlands län, 85 vid arbeten inom Blekinge län, 11 vid arbeten inom Hallands län, 127 vid arbeten inom Göteborgs och Bohus län, 20 vid arbeten inom Älvsborgs län, 8 vid arbeten inom Skaraborgs län, 22 vid arbeten inom Värmlands län, 41 vid arbeten inom Kopparbergs län, 40 vid arbeten inom Gävleborgs län, 28 vid arbeten inom Västernorrlands län, 20 vid arbeten inom Västerbottens län och 49 vid arbeten inom Norrbottens län. Härtill komma de vid arbetena å banan Malung—Vansbro sysselsatta arbetarna.

På grundval av de inkomna rapporterna har inom departementet verkställts undersökning i fråga om den tid, som i varje särskilt fall förflutit från Kungl. Maj:ts beslut om anvisande av medel och till arbetets igångsättande. Tidberäkningen har skett endast efter fulla kalendermånader. Hänsyn har nämligen icke kunnat tagas till vilken dag i månaden ett arbete igångsatts. I analogi härmed har hänsyn ej heller lämpligen ansetts böra tagas till vilken dag i månaden Kungl. Maj:ts beslut meddelats. Den kalendermånad, under vilken detta skett, och den, under vilken arbetet påbörjats, hava sålunda icke medräknats. De anförda månadstalen torde därför i regel utgöra minimisiffror.

Av undersökningarna har framgått, att 17 företag igångsatts efter kortare tid än en månad, 14 igångsatts efter en månad, 10 efter två månader, 11 efter tre månader, 6 efter fyra månader, 10 efter fem månader, 4 efter sex månader, 1 efter sju månader, 7 efter åtta månader, 2 efter nio månader, 1 efter tio månader och 2 efter ett år. I genomsnitt hava alltså företagen påbörjats efter $3\frac{1}{3}$ månad. Härtill kommer emellertid, att vid utgången av januari månad 1933 40 företag, till vilka medel anvisats med tillhopa 921,302 kronor, ännu icke blivit igångsatta. Av dessa företag hava medel anvisats för 1 den 9 oktober 1931, för 3 den 19 februari 1932, för 32 den 9 september 1932, för 3 den 9 december 1932 och för 1 den 3 januari 1933. Av de myndigheter, vilka fått

medel anvisade till ett större antal företag, har arméförvaltningen uppvisat den kortaste genomsnittstiden — något över en månad — och telegrafstyrelsen den längsta, 5.6 månader.

Allmän översikt över avgivna yttranden.

Vad angår de yttranden, som avgivits över utredningsmännens promemoria den 21 januari 1933, hava vissa av dem uttryckligen begränsats till att avse endast viss eller vissa frågor eller den ifrågavarande myndighetens eller korporationens verksamhetsområde, medan något uttalande icke gjorts i de huvudsakliga frågorna. Även i fråga om de övriga yttrandena ställer det sig ej sällan svårt, att av de uttalade uppfattningarna avgöra, huruvida utredningsmännens förslag huvudsakligen förordats eller väsentligen avstyrkts, detta med hänsyn till att i en del yttranden vissa av de i promemorian framförda förslagen rekommenderats till genomförande, medan andra bestämt avstyrkts. Med sålunda angiven reservation torde de myndigheter och sammanslutningar, som avgivit yttranden i ärendet, efter sina ståndpunktstaganden kunna grupperas på följande sätt.

De myndigheter och sammanslutningar, som kunna anses hava ställt sig i övervägande grad välvilliga till förslaget eller anordningar, liknande de däri föreslagna, äro byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Gotlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västerbottens län samt landssekreteriatet.

Yttranden, vari närmare ståndpunkt icke tagits till de huvudsakliga frågorna i förslaget, hava avgivits av arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygstyrelsen, medicinalstyrelsen, telegrafstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, lotsstyrelsen, fullmäktige i riksgäldskontoret, länsstyrelserna i Östergötlands och Västernorrlands län samt styrelserna för svenska landskommunernas förbund och för svenska landstingsförbundet.

I huvudsak avstyrkande utlåtanden hava avgivits av socialstyrelsen, statens arbetslöshetskommission, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statens organisationsnämnd, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, överståthållarämbetet och de förut icke uppräknade länsstyrelserna samt svenska stadsförbundets styrelse, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund och svenska lantarbetsgivarernas centralförening.

I regel hava i sådana avgivna yttranden, vari det föreliggande förslaget upptagits till mera allsidigt bedömande och ståndpunkt tagits till detsamma huvudfrågor, samtidigt gjorts uttalanden om den trängande nödvändigheten med hänsyn till den omfattande arbetslösheten, att arbetstillfällen genom statens mellankomst anordnades för de arbetslösa, i vilket sammanhang också antytts de riktlinjer, efter vilka dylika allmänna arbeten i arbetslöshetsbekämpande syfte borde anordnas. Efter beskaffenheten av de gjorda uttalandena i sådant avseende torde yttrandena kunna grupperas på följande sätt.

Länsstyrelserna i Kopparbergs och Västerbottens län, landssekreteriatet

samt vissa reservanter inom svenska stadsförbundet synas hava förordnat, att beredskapsarbetena skola helt ersätta det nuvarande systemet med reservarbeten.

Bibehållandet av reservarbetssystemet jämsides med en ökad användning av beredskapsarbeten har förordats i ett flertal yttranden. Följande myndigheter och sammanslutningar synas hava ansett, att därvid beredskapsarbetena ej endast borde komma till ökad användning utan även utsträckas överhuvud taget eller i mer eller mindre begränsad omfattning till att avse arbetsobjekt, fallande utanför de statliga verkens verksamhetsområden, nämligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Gotlands, Älvsborgs, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens län samt svenska stadsförbundet. Användningen i ökad omfattning av beredskapsarbeten i nuvarande bemärkelse jämsides med reservarbeten har förordats av länsstyrelserna i Jönköpings, Malmöhus, Hallands, Värmlands, Västmanlands och Jämtlands län, varjämte överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ansett, att beredskapsarbeten borde komma till något ökad användning.

I åtskilliga yttranden framhålles jämväl, att de nuvarande principerna för reservarbeten borde modifieras (överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Gotlands, Malmöhus, Hallands, Älvsborgs och Örebro län, svenska stadsförbundet m. fl.).

Allmän motivering.

Den kris, som i slutet av år 1929 började i Amerika, har sedermera gått härjande fram över hela världen. Nästan alla länder ha sett sitt penningväsen åtminstone tillfälligt råka i oordning med stupade banker, inskränkta kreditmöjligheter och misstro från spararnas — kapitalbildarnas — sida, med stockningar i produktion och handel, med överproduktion och underkonsumtion samt en farlig nedgång i de stora folklagrens köpkraft, med prisfall på de flesta produkter, vilket ytterligare förlamat företagsamhet och verksamhetsbegär. Arbetslösheten har som en farsot utbredd sig överallt. I Sverige satte dock krisen med full kraft in först i slutet av år 1931. De problem, som denna allmänna ekonomiska depression skapat, framförallt genom avsättningssvårigheter och den massarbetslöshet, som blivit en följd, ha överskuggat nästan alla andra inrikesproblem i de olika staterna.

I avsikt att skydda den egna befolkningen mot alltför stora påfrestningar ha staterna genom tullar och allehanda andra restriktioner begränsat den mellanfolkliga handeln. Åtgärderna ha icke lyckats fylla sitt ändamål utan ytterligare bidragit till en skärpning av krisen i världen och därmed också skadat den egna befolkningen. Den misstro till framtiden, som behärskat kapitalinnehavare och företagare, har icke givit vika.

Krisen har för miljoner människor framstått såsom oförklarlig. Det föreligger en till synes obegriplig motsättning mellan de överväldigande resurser och produktivkrafter, som mänskligheten nu besitter, och det faktiska

tillstånd av nöd och elände, som kan iakttagas runt hela jorden. Denna den nuvarande tidens fantastiska paradox synes icke kunna hävas, och det är sannoligen ej att undra på om människorna ha svårt att förstå, att det skildrade tillståndet skulle vara oundvikligen betingat av ekonomiska naturlagar. Är efter år ha de väntat, att en konjunkturförbättring skulle inträda och krisen visa tecken att upphöra, men de ha väntat förgäves. Det har icke lyckats för näringslivets män att ordna ett tillfredsställande samarbete mellan de olika produktiva krafterna, mellan arbetskraften, naturtillgångarna och kapitaltillgångarna. Och ändå är det uppenbart, att lösningen skulle ligga i en sådan samverkan.

Under sådana omständigheter är det självklart, att många människor speja efter nya möjligheter till att ordna detta nödvändiga samarbete i allas gemensamma intresse. Man ser upp till regeringar och parlament såsom de makter, vilka skola leda samhällena och dess befolkningar ut ur tidens svårigheter. Då svårigheterna till stor del äro internationellt betingade, finns det ingen grundad anledning att tro, att ett enskilt lands statsmakter skulle kunna genom sina åtgärder övervinna dem. Anspråken måste sättas lägre. Men vad som kan göras av det enskilda landet bör naturligtvis också göras. Det gäller därvid i främsta rummet att, i den mån så överhuvudtaget är möjligt, söka övervinna arbetslösheten och dess följder. Statsmakterna kunna enligt min mening icke endast stå som passiva iakttagare. De besitta utan tvivel förmåga att i en viss grad påverka förhållandena och motverka krisen.

Innan jag närmare redogör för hur enligt statsrådets mening vårt lands arbetslöshetsproblem bör angripas, anhåller jag att få ge en översikt över arbetslöshetens aktuella läge i vårt land.

Arbetslöshetsläget i Sverige.

Arbetslöshetens utveckling i Sverige vittnar om en sedan ett par år fortskridande, synnerligen oroväckande försämring utav arbetsmarknaden. Går man tillbaka till år 1929, som allmänt anses ha varit den svenska industriens mest gynnsamma år, utgjorde den genomsnittliga arbetslöshetssiffran per månad enligt anmälningarna till arbetslöshetskommissionen endast 9,713. Ännu år 1930 stannade motsvarande genomsnittliga arbetslöshetssiffra vid 13,725. I november månad 1930 kunde man emellertid iakttaga en begynnande mera väsentlig försämring av situationen på arbetsmarknaden. Då steg nämligen arbetslöshetssiffran till 24,800 för att i december ytterligare växa till 31,900. Först år 1931 började dock situationen att se mera hotande ut. Den genomsnittliga arbetslösheten per månad utgjorde 46,542 och nådde sin höjdpunkt i december månad med 88,761 arbetslösa. Ändå var år 1931 i jämförelse med år 1932 ännu ett relativt gynnsamt år. År 1932 steg nämligen den genomsnittliga arbetslöshetssiffran till 113,900. Den lägsta arbetslöshetssiffran under året visade juli månad, men även under denna sommarmånad utgjorde de hos arbetslöshetskommissionen anmälda arbetslösa ej mindre än 94,700. Under hösten 1932 stego arbetslöshetssiffrorna så, att december månad visade 161,200 arbets-

lösa. Alla nu anförda siffror äro hämtade ur arbetslöshetskommissionens statistik.

Tyvärr kan man ännu icke iakttaga någon ljusning i detta bistra läge. Den 31 januari innevarande år redovisade arbetslöshetskommissionen 189,225 arbetslösa, den hittills högsta siffra, som nåtts i vårt land.

Den föregående krisen åren 1921—1923 syntes på sin tid vara synnerligen allvarlig. Då kulminerade arbetslösheten vid månadsskiftet januari—februari år 1922 med 163,200 arbetslösa. Men redan maj månad nämnda år visade nedgång i de arbetslösas antal med närmare 50 %, och genomsnittstalet för årets tolv månader blev endast 80,500, alltså väsentligen lägre än genomsnittssiffran för år 1932.

Antalet kommuner, som den 31 januari i år rapporterade till arbetslöshetskommissionen, utgjorde 1,148 mot 673 den 31 januari år 1932.

Av de rapporterade arbetslösa den 31 januari 1933 voro 69,690 hemmahörande i städer och 119,535 i landskommuner och köpingar. Arbetslöshetens fördelning på landets olika delar framgår av följande tabell:

L ä n	För- sörjn.- plikt.	Icke- för- sörjn.- plikt.	Summa	L ä n	För- sörjn.- plikt.	Icke- för- sörjn.- plikt.	Summa
Stockholms stad . .	9,480	9,430	18,910	Göteborgs och Bohus	9,422	10,642	20,064
Stockholms	2,901	1,891	4,792	Älvsborgs	1,961	2,146	4,107
Uppsala	1,271	1,366	2,637	Skaraborgs	1,314	1,479	2,793
Södermanlands . . .	1,693	1,252	2,945	Värmlands	5,209	5,625	10,834
Östergötlands . . .	3,232	2,326	5,558	Örebro	3,241	3,345	6,586
Jönköpings	1,097	1,571	2,668	Västmanlands	2,624	2,702	5,326
Kronobergs	1,265	1,840	3,105	Kopparbergs	4,236	5,066	9,302
Kalmar	3,369	3,129	6,498	Gävleborgs	5,843	5,556	11,399
Gotlands	797	391	1,188	Västernorrlands . . .	9,116	8,771	17,887
Blekinge	2,652	2,966	5,618	Jämtlands	2,458	2,836	5,294
Kristianstads	2,010	1,808	3,818	Västerbottens	3,438	3,489	6,927
Malmöhus	8,198	5,736	13,934	Norrbottnens	7,664	7,373	15,037
Hallands	989	1,009	1,998	Summa	95,480	93,745	189,225

I större enheter fördelade sig arbetslösheten sålunda:

Norrland	56,544
Svealand	61,332
Götaland	71,349
Summa	189,225

Då man kan utgå från att en mycket stor andel av de icke försörjningspliktiga utgöres av ungdom, som ännu icke fått fast fot i något yrke, ger fördelningen av anmälda arbetslösa på familjeförsörjare och icke-försörjningspliktiga en viss föreställning om *ungdomsarbetslöshetens starka utbredning* under den nuvarande krisen.

Det har varit av intresse att något närmare undersöka arbetslöshetens fördelning på olika delar av landet. Efterföljande länstabell ger ett besked därom:

L ä n	Folkmängd ^{31/12} 1931	Arbetslösa			Arbetslösa per 1,000 innevånare	
		Hela antalet		Ökning under tid.		
		^{31/10} 1932	^{31/1} 1933	^{31/10} 1932— ^{31/1} 1933	^{31/10} 1932	^{31/1} 1933
Stockholms stad	514,333	8,355	18,910	10,555	16.2	36.8
Stockholms län	265,906	2,522	4,792	2,270	9.5	18.0
Uppsala	137,582	1,534	2,637	1,103	11.1	19.2
Södermanlands	187,877	2,179	2,945	766	11.6	15.7
Östergötlands	309,588	3,056	5,558	2,502	9.9	18.0
Jönköpings	232,121	1,445	2,668	1,223	6.2	11.6
Kronobergs	155,073	1,947	3,105	1,158	12.6	20.0
Kalmar	231,266	4,358	6,498	2,140	18.8	28.1
Gotlands	57,450	342	1,188	846	6.0	20.7
Blekinge	144,942	4,087	5,618	1,531	28.2	38.8
Kristianstads	246,185	1,846	3,818	1,972	7.5	15.5
Malmöhus	512,366	7,499	13,934	6,435	14.6	27.2
Hallands	150,548	1,119	1,998	879	7.4	13.3
Göteborgs och Bohus	460,054	11,418	20,064	8,646	24.8	43.6
Älvsborgs	313,863	2,577	4,107	1,530	8.2	13.1
Skaraborgs	242,214	1,429	2,793	1,364	5.9	11.6
Värmlands	270,414	8,094	10,834	2,740	29.9	40.1
Orebro	218,598	5,274	6,586	1,312	24.1	30.1
Västmanlands	161,297	3,167	5,326	2,159	19.6	33.0
Kopparbergs	249,491	6,968	9,302	2,334	27.9	37.3
Gävleborgs	279,471	7,647	11,399	3,752	27.4	40.8
Västernorrlands	279,590	14,993	17,887	2,894	53.6	64.0
Jämtlands	135,121	4,958	5,294	336	36.7	39.2
Västerbottens	205,454	5,348	6,927	1,579	26.0	33.7
Norrbottens	201,642	11,422	15,037	3,615	56.6	74.6
Hela riket	6,162,446	123,584	189,225	65,641	20.1	30.7

Följande län lågo alltså över genomsnittet för landet:

Norrbottens län	74.6 ‰
Västernorrlands län	64.0 ‰
Göteborgs och Bohus län	43.6 ‰
Gävleborgs län	40.8 ‰
Värmlands län	40.1 ‰
Jämtlands län	39.2 ‰
Blekinge län	38.8 ‰
Kopparbergs län	37.3 ‰
Stockholms stad	36.8 ‰
Västerbottens län	33.7 ‰
Västmanlands län	33.0 ‰

Samtliga Norrlandslän kommo således över genomsnittet, likaså de speciella stenhuggarelänen samt i övrigt län, i vilka trävaruindustri spelar en avgörande roll.

I vilken grad arbetslöshet drabbat olika yrkesgrupper framgår av följande sammanställning.

Yrkesgrupp	Arbetslösa		
	Hela antalet		Ökning under tiden ³¹ / ₁₀ 1932 — ³¹ / ₁ 1933
	³¹ / ₁₀ 1932	³¹ / ₁ 1933	
Jordbruk	8,008	14,454	6,446
Skogshushållning	14,633	17,654	3,021
Gruvdrift och malmförädling	8,935	10,290	1,355
Jord-, sten- och glasindustri	7,810	11,716	3,906
Metall- och maskinindustri	10,568	14,232	3,664
Trävaruindustri	12,187	16,447	4,260
Byggnadsverksamhet	7,444	17,174	9,730
Läder-, hår-, gummi- och dyl. industri	399	1,002	603
Textilindustri	525	826	301
Beklädnadsindustri	606	1,085	479
Närings- och njutningsmedelsindustri	920	1,623	703
Kemisk-teknisk- och belysningsindustri	541	746	205
Trämasse- och pappersindustri	1,791	2,388	597
Grafisk industri	278	501	223
Industri och hantverk ej särskilt specif.	1,656	5,508	3,852
Sjöfart och fiske	1,737	3,814	2,077
Kontors-, bank- och försäkringspersonal	551	893	342
Butiks- och magasinspersonal	1,618	2,532	914
Hotell-, kafé- och restaurantrörelse	333	885	552
Landtransport	3,264	6,107	2,843
Allmän och litterär verksamhet	141	264	123
Handel och samfärdsel ej särskilt specif.	124	1,645	1,521
Husligt arbete	172	443	271
Arbete ej hänförligt till annan grupp	39,343	56,996	17,653
Summa	123,584	189,225	65,641

Karakteristiskt för den kris, i vilken vi nu befinna oss, synes vara, att arbetslösheten även under sommarmånaderna hållit sig på en mycket hög nivå. Detta visar, att den nuvarande krisen i intensitet vida överträffar varje föregående ekonomisk kris i vårt land. Betecknande är också, att arbetslösheten nu drabbar så gott som alla slag av arbetare och alla yrken med en sådan styrka, att de i större antal anmäla sig hos arbetslöshetskommittéerna. Dock synes alltså arbetslösheten väsentligen ha drabbat den manliga arbetskraften, under det den kvinnliga arbetskraften förblivit jämförelsevis skonad, såvida icke de för kvinnliga yrken låga siffrorna bero på mera utpräglad skygghet att anmäla sig hos arbetslöshetskommittéerna. Vidare är det karakteristiskt, att en omfattande arbetslöshet finnes i alla delar av vårt land, även om vissa län drabbats betydligt hårdare än andra.

Redan har en stor arbetslöshet räckt osedvanligt länge, och tecken ha icke visat sig, som kunde tyda på en förbättring, ännu mindre en mera märkbar förbättring av läget. Konsekvenserna av den utveckling, som avspeglas i de anförda siffrorna, bliva både för samhället taget i dess helhet och för betydande medborgargrupper ytterst påfrestande. På många håll i landet sinar skatteunderlaget för de kommunala enheterna, med påföljd att den del av befolkningen, som ännu har arbete, får bära en skattetunga, som utan tvivel i många fall överstiger dess förmåga. Om

krisen fortsätter, måste följderna bland annat bli, att kommunernas ekonomi totalt undergrävas på olika håll i landet, särskilt i sådana kommuner, där befolkningen är i väsentlig grad beroende av ett eller två industriella företag, vilka under depressionen blivit nedlagda. Den med arbetslöshetens ökade utbredning avtagande köpkraften förorsakar dessutom en nedgång i handlandernas omsättning med därav följande svårigheter för dem, som handhåva varudistributionen. Nedgången i konsumtionen även av sådana varor, vilkas förbrukning anses tillhöra livets nödtorft, måste leda till ytterligare inskränkningar i produktionen, som öka arbetslösheten. Utvecklingen på det ekonomiska livets område råkar in i en cirkelgång, där arbetslöshet föder ny arbetslöshet och de ruinerande följderna gå ut över enskilda och samhälle. Dessa framtidsutsikter måste statsmakterna se klart i ögonen, om det skall lyckas att skapa utgångspunkter för ett samhälleligt handlande, som skall kunna ge önskvärda resultat.

Nuvarande hjälpsystem.

Den första fråga, som uppstår, är den, huruvida det står i samhällets makt att så inskrida gentemot den här skisserade förutsedda utvecklingen, att man kan undgå befarade svåra katastrofer. Statsmakterna ha sedan en lång följd av år tagit upp kampen mot arbetslösheten och mot dess sociala skadeverkningar genom anordnande av offentliga arbeten, s. k. reservarbeten, för att skaffa arbetslösa sysselsättning och genom understöd åt arbetslösa. En betydande del av landets kommuner ha på egen hand organiserat arbeten och lämnat understöd åt arbetslösa.

De ingripanden, som sålunda ägt rum från samhällets sida, ha emellertid icke kunnat förhindra den snabbt fortskridande försämringen å arbetsmarknaden, och man torde icke kunna förvänta, att ett fortsättande av den hittills förda arbetslöshetspolitiken skall medföra någon förändring till det bättre. Av den väldiga massan arbetslösa har under innevarande vinter endast ett jämförelsevis ringa antal kunnat beredas arbete. Ehuru arbetslöshetskommissionen, sina direktiv likmätigt, utan tvivel haft för avsikt att åt huvudmassan av de arbetslösa, som kunde bli föremål för statliga hjälpåtgärder, bereda arbete, voro dock i oktober månad 1932 endast 16,055 personer anställda vid statliga reservarbeten och 7,418 vid statskommunala reservarbeten, sammanlagt 23,473. Till denna siffra böra läggas 10,744 personer, som voro anställda vid rent kommunala reservarbeten. Hela siffran för vid olika samhälleliga arbeten anställda utgjorde alltså 34,217. Av de arbetslösa 123,600 personerna voro således 89,400 hänvisade till kontantunderstöd eller lämnades ohjälpta. I december månad voro 14,590 personer anställda vid statens reservarbeten och 8,494 sysselsatta i statskommunala reservarbeten, eller sammanlagt 23,084, vartill kommo 13,481 anställda i rent kommunala reservarbeten, tillsammans alltså 36,565 personer, vilket med andra ord betyder, att 124,600 personer antingen erhöilo kontantunderstöd eller lämnades ohjälpta.

Vid utgången av januari månad innevarande år hade 16,253 personer anställning vid statliga reservarbeten, 8,483 i statskommunala reservarbeten —

tillsammans 24,736 — samt 16,785 i rent kommunala reservarbeten. Sammanlagt hade arbete alltså beretts åt 41,521 personer, medan 147,704 voro hänvisade till kontantunderstöd eller lämnades ohjälpta. Av samtliga arbetslösa sys-selsattes således genom samhället — stat och kommun — endast 22 %.

Kontant understöd lämnades av kommunerna åt följande antal personer:

	med stats- bidrag	utan stats- bidrag	summa
under oktober 1932	22,275	5,897	28,172
» december 1932	35,475	10,238	45,713
» januari 1933	43,110	20,213	63,323

De anförda siffrorna bära oförtydligt vittnesbörd därom, att vid den mass-arbetslöshet, som nu råder, den s. k. arbetslinjen i nuvarande tillämpning icke är effektiv. Det antal arbetslösa, åt vilka sysselsättning beredes, är alltför ringa i förhållande till antalet av dem, som lämnas utan arbete.

Ännu klarare framstår otillräckligheten av reservarbetslinjen, sådan den hittills tillämpats, vid en granskning av de infordrade uppgifterna rörande arbetslöshetskommissionens verksamhet under de senaste månaderna. Av dessa uppgifter framgår, att under tiden 1 december 1932—17 februari 1933 in-givits ansökningar om platser för arbetslösa vid statliga reservarbeten, sam-manlagt avseende 21,511 platser. Av dessa hade bifallits ansökningar endast beträffande 4,662 platser, varemot avslagits ansökningar beträffande sam-manlagt 11,541 platser, medan ansökningar avseende 5,308 platser bordlagts. Hur de beviljade, respektive avslagna och bordlagda ansökningarna fördela sig på rikets olika län, framgår av följande översikter:

Helt eller delvis bifallna ansökningar.

¹/₁₃ 1932—¹⁷/₂ 1933.

	Antal ansökningar	Sökt antal platser	Beviljat an- tal platser
Stockholms stad	1	36	36
Stockholms län	17	376	95
Uppsala	2	30	25
Södermanlands	12	145	75
Östergötlands	12	176	85
Jönköpings	10	190	68
Kronobergs	24	299	170
Kalmar	29	627	273
Gotlands	4	255	70
Blekinge	40	1,140	486
Kristianstads	14	313	89
Malmöhus	17	569	197
Hallands	5	50	38
Göteb. o. Bohus	15	479	333
Älvsborgs	7	130	80
Skaraborgs	9	163	69
Värmlands	40	1,341	422
Örebro	11	311	137
Västmanlands	31	649	226
Kopparbergs	7	520	56
Gävleborgs	43	1,007	341
Västernorrlands	25	349	196
Jämtlands	22	505	216
Västerbottens	23	611	393
Norrbottens	22	1,342	486
Summa	441	11,613	4,662

Ej beviljade ansökningar.

¹/₁₂ 1932—¹⁷/₂ 1933.

		Antal ansökningar	Sökt antal platser
Stockholms	län	11	106
Uppsala	»	—	—
Södermanlands	»	13	86
Östergötlands	»	21	173
Jönköpings	»	31	281
Kronobergs	»	38	311
Kalmar	»	48	488
Gotlands	»	23	289
Blekinge	»	20	411
Kristianstads	»	42	368
Malmöhus	»	31	322
Hallands	»	14	96
Göteb. och Bohus	»	7	70
Älvsborgs	»	16	164
Skaraborgs	»	24	262
Värmlands	»	17	173
Örebro	»	9	105
Västmanlands	»	15	122
Kopparbergs	»	5	68
Gävleborgs	»	13	177
Västernorrlands	»	28	278
Jämtlands	»	20	240
Västerbottens	»	—	—
Norrbottens	»	—	—
Summa		446	4,590

Bordlagda ansökningar.

¹/₁₂ 1932—¹⁷/₂ 1933.

		Sökt antal platser	Ej fixerat antal (= e. f. = 10)
Stockholms	län	25	
Uppsala	»	15	
Södermanlands	»	50	
Östergötlands	»	50	
Jönköpings	»	100	
Kronobergs	»	55	2 e. f.
Kalmar	»	176	1 e. f.
Gotlands	»	97	2 e. f.
Blekinge	»	307	1 e. f.
Kristianstads	»	178	
Malmöhus	»	230	1 e. f.
Hallands	»	40	
Göteb. o. Bohus	»	40	1 e. f.
Älvsborgs	»	253	4 e. f.
Skaraborgs	»	—	1 e. f.
Värmlands	»	378	6 e. f.
Örebro	»	220	2 e. f.
Västmanlands	»	279	3 e. f.
Kopparbergs	»	759	3 e. f.
Gävleborgs	»	240	3 e. f.
Västernorrlands	»	475	9 e. f.
Jämtlands	»	265	6 e. f.
Västerbottens	»	596	3 e. f.
Norrbottens	»	—	
Summa		4,828	48 e. f. (= 480)
		5,308	

Arbetslöshetskommissionen har vid överlämnandet av ifrågavarande uppgifter anfört, att vid bedömandet av det framlagda materialet följande synpunkter borde beaktas.

De sökande kommunerna tillämpade mycket växlande principer vid avfattandet av sina framställningar. En del ansökte om ett mycket stort antal platser, andra åter — i vetskap om den knappa tillgången — angäve blygsamma tal, under det att somliga ej fixerade något visst antal. I det senaste fallet hade, om ansökan bifallits, densamma antagits avse det antal, som erhöles, samt om ansökan avslagits, denna antagits avse 10 platser.

I vissa — särskilt sydligare — län borde observeras, att ett betydande antal kommuner fått mottaga avslag å sina framställningar. De flesta utgjordes av små starkt jordbruksbetonade socknar. Orsaken till att dessa uppträtt som sökande vore i de flesta fall den, att arbetslöshetskommissionen startat ett större reservarbete i orten och att man av naturliga skäl så långt möjligt velat bevara arbetstillfällena i hemorten för sina egna. Då kommissionen måste fördela tillgängliga platser efter arbetslöshetens omfattning i de olika kommunerna och då de nyssnämnda i regel haft en jämförelsevis obetydlig arbetslöshet, hade avslagen kommit att drabba dem i stort antal.

Vid meddelande av avslag å ansökningar om hänvisning till statliga reservarbeten hade kommunerna delgivits orsaken till beslutet — den bristande tillgången — varjämte uttalats, att hinder ej mötte att återkomma med ny framställning eller att ingiva ansökan om annan hjälp i form av statsbidrag till understödsverksamhet.

Av de lämnade uppgifterna framgår även, att arbetslöshetskommissionen under tiden 1 december 1932—17 februari 1933 behandlat 73 framställningar om anordnande av statliga reservarbeten, av vilka 60 bifallits, 4 bordlagts och 9 avslagits. Såsom anledning till avslag har i de flesta fall antecknats, att arbetet vore olämpligt antingen i och för sig eller också såsom vinterarbete.

Motsvarande uppgifter hava även ingivits beträffande av arbetslöshetskommissionen under tiden 1 december 1932—17 februari 1933 behandlade framställningar om statsbidrag till statskommunala arbetsföretag. Dessa uppgifter utvisa, att hela antalet under nämnda tid behandlade ansökningar utgjorde 210, av vilka 186 bifallits, 17 avslagits och 7 bordlagts för närmare utredning eller av annan anledning. Såsom orsak till avslag har i de flesta fall antecknats, att arbetslösheten inom kommunen ansetts vara av alltför ringa omfattning för att motivera anordnande av arbete, att arbetet skulle bli alltför dyrt i förhållande till om det skulle utföras med maskinella anordningar, att arbetet avsett enskildas egendom eller att ansökningen förutsatt statsbidrag även till material. De under förenämnda tid behandlade ansökningarna motsvara en totalkostnad av över 10 miljoner kronor, varav arbetskostnaderna beräknats uppgå till omkring $6\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Hur stor arbetsstyrka, som är i sysselsättning vid dessa arbeten, har icke kunnat uppgivas, då arbetslöshetskommissionens beslut i varje särskilt fall endast avser det största antal arbetslösa, som respektive kommuner få på en gång sysselsätta vid samtliga sina pågående statskommunala reservarbeten.

Av motsvarande uppgifter beträffande ansökningar om understödsverksamhet under nyssnämnda tid framgår, att av 559 behandlade ansökningar 519 helt eller delvis bifallits och 40 avslagits. Mot ett antal av omkring 70,000

sökta understödsrum svarade ett antal av cirka 64,500 beviljade understödsrum.

Det föreslagna hjälpprogrammets allmänna innebörd.

Den lämnade redogörelsen bestyrker, dels att hittills massor av arbetslösa icke erhållit del av arbetslöshetshjälpen, och dels att efterhand som arbetslösheten ökats, arbetslinjen icke kunnat givas den avsedda centrala ställningen bland de samhällseliga åtgärderna. Det är därav klart, att statsmakterna måste ingripa mot arbetslösheten med en helt annan kraft än hittills och framför allt göra arbetslinjen effektivare. Det måste ses till att åt flertalet av de arbetslösa kan beredas sysselsättning. Ett så omfattande arbetsanskaffningsprogram, som samhället över huvud är i stånd att genomföra, måste uppläggas.

Även om ett omfattande arbetsanskaffningsprogram upplägges, torde detta dock icke komma att räcka till sysselsättning åt alla arbetslösa. Regeringen har därför velat mera allsidigt bygga ut krisåtgärderna. Genom förslag å handelsdepartementet om *exportkreditgaranti* samt *stöd- och ackordslån åt hantverket* hoppas regeringen kunna främja vissa grenar av företagsverksamhet så att arbetslösheten avsevärt motverkas inom hantverket och exportindustrien. Vissa förslag till *jordbrukets stödjande*, som av regeringen framlagts eller förberedas, äro ägnade att bevara arbetstillfällen inom detta betydande område av näringslivet.

Som en reserv åt dem, vilka trots sålunda föreslagna åtgärder i alla fall icke kunnat beredas arbete, önskar regeringen erhålla möjligheter att med statsbidrag stödja en *kommunal understödsverksamhet* och en *kursverksamhet*, särskilt avsedd för den arbetslösa ungdomen.

Såsom en på längre sikt planerad åtgärd i kampen mot arbetslöshetens sociala skadeverkningar framlägger regeringen dessutom ett förslag till *arbetslöshetsförsäkring*. Genomförandet av detta förslag beräknas emellertid *knappast* få några praktiska verkningar under nästkommande budgetår. Angående förslagets syfte och innebörd hänvisar jag till i ämnet avlämnad särskild proposition (nr 209).

Bland de åtgärder för motverkande av arbetslösheten, som regeringen föreslår innevarande års riksdag, äro emellertid i nuvarande läge anslagen till beredskapsarbeten den avgjort viktigaste.

Då det konstaterats, att arbetslinjen faktiskt fått en jämförelsevis ringa omfattning under den nuvarande krisen, måste man undersöka, huruvida detta möjligen kan sammanhånga med vissa konstitutiva drag i den hittills förda arbetslöshetspolitiken.

Enligt nu *gällande regler för arbetsföretags utväljande till reservarbeten* skall detta motsvara huvudsakligen följande förutsättningar:

1:o Arbetet skall komma staten, kommun eller annat allmänt rättssubjekt till godo samt vara ekonomiskt eller kulturellt berättigat, *men dock ej av den art, att det kan väntas inom den närmaste framtiden komma till utförande på den öppna arbetsmarknaden.*

2:o) Arbetet bör vara sådant, att arbetslönen utgör en jämförelsevis stor del av totalkostnaden.

3:o) Arbetet bör vara av sådan art, att varje arbetare med normal arbetsförmåga lämpligen kan hänvisas till detsamma.

4:o) Arbetet bör kunna bedrivas under vintern.

5:o) Arbetet bör kunna upptagas, nedläggas, utökas eller inskränkas allt efter arbetslöshetens växlande omfattning.

Enligt principerna för vår arbetslöshetspolitik skola alltså de arbeten, vilka utföras genom arbetslöshetskommissionens försorg eller med bidrag av statsmedel, icke vara så angelägna, att de inom de närmaste åren skulle komma till utförande på den öppna arbetsmarknaden. Då det gäller statskommunala arbeten, understrykes att arbetet ej skall vara angeläget genom följande föreskrift:

»Vid ansökan om statsbidrag till sådant arbete skall fogas:

Uppgift, som styrker, att arbetet beräknas icke komma till utförande på den öppna marknaden under de närmast följande tre åren; denna uppgift skall vara underskriven av fullmäktiges eller drätselkammarens (kommunalnämndens) ordförande.»

Vidare gäller, att arbetena skola ha sådan karaktär, att de använda statsmedlen i allt väsentligt utgå till arbetslöner på arbetsplatsen.

Dessa regler inskränka uppenbarligen de arbeten, som genom statens försorg eller med bidrag från staten kunna igångsättas. Den första principen utesluter alla arbeten, som kunna anses mera angelägna, den andra principen utesluter arbeten, i vilka materialkostnaden utgör en väsentlig del. Skola dessa principer alltså förbli gällande vid uppgörandet av arbetsanskaffningsprogrammet, torde det icke vara möjligt att i väsentlig grad utvidga den s. k. arbetslinjen. Arbetena måste väsentligen bli, såsom hittills, vägarbeten, skogsförbättringsarbeten, schaktningsarbeten och planeringsarbeten. Visserligen är tillgången på arbeten av denna art, särskilt väg- och skogsarbeten, i och för sig nästan obegränsad, men det torde å andra sidan icke vara möjligt att inom en jämförelsevis kort tidrymd sätta i gång så många företag av denna art, att huvudmassan av de arbetslösa där kan få sysselsättning. Vidare måste det vara oriktigt att använda arbetskraft och kapital företrädesvis för arbetsföretag, som icke anses i och för sig under en nära framtid påkallade. Betänkligheterna mot dessa direktiv ökas, ju mer betydande anslagen för arbetslösheten bliva.

Därtill kommer, att arbetslösheten numera omfattar arbetare av olika yrken, många jämförelsevis högt kvalificerade. Det kan icke vara till någon nytta att kräva, att praktiskt taget alla arbetslösa skola sysselsättas ensamt i jordschaktnings- och vägbyggnadsarbeten eller vid dikesgrävningar.

Vill man genomföra ett arbetsanskaffningsprogram av stora dimensioner, måste de nyss i punkterna 1—5 efter arbetslöshetskommissionens »råd och anvisningar» återgivna principerna i stort sett övergivas. Detta gäller avgjort punkterna 1, 2 och 3. Punkterna 4 och 5 böra visserligen i förekommande fall kunna tillämpas vid statliga och kommunala arbeten men icke göras till ovillkorliga regler, från vilka undantag ej få ske.

I nu gällande reglers ställe bör fastslås, 1) att angelägna arbeten bära principiellt ha *företräde* framför mindre angelägna, 2) att intet slag av arbete bör principiellt vara uteslutet från arbetsanskaffningsprogrammet.

Formerna för arbetslöshetshjälpen måste smidigt anpassas så, att denna hjälp kan sättas in på de punkter, där den har utsikter att göra den största effekten, varvid hänsyn skall tagas dels till möjligheten att bereda kommunerna lättnader, dels till det antal arbetare, som kan sysselsättas, dels till samhällets kostnader för projekterade arbeten och dels till arbetenas uppenbara nytta, gagn och produktivitet ur samhällets synpunkt. Senare skall närmare visas, på vilket sätt enligt min mening en dylik efter behovet anpassad arbetslöshetspolitik kan praktiskt genomföras.

Frågan huruvida för kampen mot arbetslösheten ett tillräckligt stort antal lämpliga arbetsobjekt finnas tillgängliga har besvarats genom den förut omnämnda, av mig föranstaltade inventeringen. Ehuru tiden för inventeringens verkställande var synnerligen kort, visade det sig, att arbetsuppgifter till ett mycket stort antal anmäldes. Sålunda inkom vid inventeringen uppgift på icke mindre än 1,917 arbetsföretag, som av vederbörande statliga myndigheter, vägdistrikt, kommuner eller enskilda ansetts så angelägna, att preliminära kostnadsberäkningar för dem voro verkställda och att de enligt förslagsställarnas uppgifter utan större förberedelser skulle kunna mobiliseras. De representera en sammanlagd kostnadssumma av 205,760,000 kronor och ha upptagits i inventeringsresultatets A-grupp.

Därtill kommo ett sjuttiofem större företag, som enligt förslagsställarnas uppgifter voro av natur att utan större dröjsmål kunna påbörjas men i inventeringsresultatet hänförs till B-gruppen, emedan de var för sig drogo en kostnad av mer än 500,000 kronor. Den summa de representerade i kostnader för första året utgjorde 36,329,000 kronor.

Om vid en snabbinventering av den art, som ägt rum, sålunda kunnat presenteras arbeten, vilka förslagsställarna (i huvudsak statliga och kommunala myndigheter) förklara kunna igångsättas inom loppet av ett år, torde man med säkerhet kunna utgå ifrån att arbetsuppgifter i varje fall icke komma att saknas för en statlig insats av stora mått till lättande av arbetslösheten. Även om vid närmare prövning åtskilliga av de föreslagna arbetena befinnas icke böra utföras med statsunderstöd, tyder inventeringsresultatet på att ett betydande antal av nyttiga och nödvändiga arbeten vänta på att bli utförda och att endast brist på medel hittills hindrat att de blivit igångsatta.

Det program för arbetslöshetspolitiken, som i de nyss återgivna uttalandena till statsverkspropositionen angivits till sina huvuddrag och som i det följande skall närmare utföras, innefattar såsom en kärnpunkt, att de statliga åtgärderna skola avse att åstadkomma en väsentligen utvidgad produktion av nyttigheter av olika slag. Genom de arbeten, som igångsättas med ekonomiskt stöd i ena eller andra formen från staten, eftersträvas såväl att bereda sysselsättning och försörjning i största möjliga omfång åt de arbetslösa som även att stimulera och öka rörelsen inom det enskilda näringslivet. Den hittillsvarande

»arbetslinjen» i den svenska arbetslöshetspolitiken har haft en utpräglad understödskaraktär och reservarbetena ha, såsom redan framhållits, icke igångsatts såsom i och för sig nyttiga och nödiga arbeten, utgörande ett led i landets allmänna produktiva verksamhet, utan med svårighet uppletats bland arbeten, som visserligen böra vara »ekonomiskt eller kulturellt berättigade» men tillika ej få betyda ett aktuellt behov, eftersom de böra fylla villkoret att ej väntas »inom den närmaste framtiden komma till utförande på den öppna arbetsmarknaden». I stället innebär det av regeringen förordade programmet ett försök att direkt och indirekt utvidga den öppna arbetsmarknadens arbeten genom åstadkommande och stimulerande av en produktion, som tillgodoser aktuella och viktiga behov.

Den hittillsvarande »arbetslinjen» har tillika haft en bestämd lönepolitisk syftning. Genom principen om lägre löner vid dessa arbeten än vid den allmänna arbetsmarknadens arbeten har eftersträfvats, att reservarbetena ej skulle betyda en tillgång till arbetstillfällen, som dels tilläventyrs gjorde arbetarnas organisationer mera motståndskraftiga mot lönesänkningstendenser på den öppna arbetsmarknaden, dels även kunde locka till sig arbetskraft eller kvarhålla sådan, oaktat ökade arbetstillfällen på grund av förbättring i konjunkturerna stode till buds i den öppna arbetsmarknaden. Den av regeringen förordade arbetslöshetspolitiken har icke ett sådant lönepolitiskt bisyfte. Den vilar på den tankegången, att ett uppsving inom betydelsefulla näringsområden, åvägabragt genom statens åtgärder för en ökad produktion, är det viktigaste målet för arbetslöshetspolitiken vid sidan av det omedelbara syftet att skaffa arbetslösa levebröd.

De stundom uttalade farhågorna för att den ifrågasatta utvidgningen av arbeten genom statens ingripande skulle betyda skapandet av en statlig arbetarkår och försvåra anpassningen på den öppna marknaden de olika arbetsområdena emellan vila på den missuppfattningen, att det föreslagna programmet avviker från den hittillsvarande arbetslinjen endast däri att vid reservarbetena, hädanefter kallade beredskapsarbeten, skulle betalas »avtalsenliga löner». Enligt regeringens förslag förutsättes över huvud icke skapandet av någon särskild arbetarkår för utförande av en viss kategori arbeten i statlig regi. Det är icke fråga om åstadkommandet av en mängd konstlade, tillfälliga arbetsuppgifter, för vilkas utförande arbetslösa anställas, till dess en vändning i konjunkturerna tillåter dessa arbetsföretags avveckling och de anställda arbetarnas avskedande. I stället åsyftas, att arbetare i största möjliga utsträckning skola vinna anställning därigenom att offentliga och enskilda företagare inom olika områden, tack vare statens finansiella stöd, få möjlighet att utföra arbeten som falla inom respektive företagares normala arbetsområde. Härav följer också, att de uttalade åsikterna angående nödvändigheten av en oerhörd administrativ apparat för arbetenas förvaltande äro ogrundade. Den administrativa prövningen skall gälla i första hand ansökningar om bidrag eller lån av de medel, som ställas till förfogande. Vissa allmänna föreskrifter angående utdrygning av arbetstillfällen genom förkortning av arbetstiden m. m. bliva också erforderliga. Men någon fortlöpande ledning av arbetsföretagen,

motsvarande den som utövas av arbetslöshetskommissionen beträffande de nuvarande statliga reservarbetena, skall icke ske enligt det föreslagna systemet.

Arbetsanskaffningsprogrammet.

Tillgången på arbetsobjekt.

Beträffande tillgången på arbetsobjekt hava i de över utredningsmännens promemoria den 21 januari 1933 avgivna *yttrandena* framhållits i huvudsak följande synpunkter.

I fråga om *den verkställda inventeringen* och de därvid såsom A-företag betecknade arbetsföretagen har, i avsaknad av tillgång till en nominativ förteckning över desamma, ansetts kunna dragas i tvivelsmål, att arbetena skulle fylla kravet att innebära arbetsuppgifter, som under alla förhållanden skulle bli utförda. I stället syntes sannolikheten tala för att de i stort sett vore av samma art som de hittillsvarande reservarbetena (vattenfallsstyrelsen, länsstyrelserna i Kristianstads och Älvsborgs län, stadsförbundet, arbetsgivareföreningen, industriförbundet). Frågan vore alltså om reservarbeten, utförda till avtalsenliga löner (vattenfallsstyrelsen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län). Vissa av A-företagen, exempelvis lekplatser o. d., saknade helt angelägenhetsgrad, och andra företag hörde till sådana fromma önskingar, som uppfylldes endast om man finge arbetet gratis utfört (vattenfallsstyrelsen). Inventeringen syntes utgöra en bottenkrapning av alla upptänkliga arbeten (arbetsgivareföreningen). De vid inventeringen framkomna förslagen till beredskapsarbeten hade i många fall avgivits i tro, att statsmedel skulle kunna erhållas till bestridande av hela kostnaden för arbetsföretagen; då nu väsentliga bidrag därtill från förslagsställarnas sida förutsattes, vore ej säkert, att de föreslagna arbetsföretagen längre vore att påräkna (länsstyrelsen i Stockholms län). Om ej större statsbidrag, än vad i promemorian förutsatts, komme att utgå, torde A-företagen komma att väsentligt reduceras (arbetslöshetskommissionen). Inventeringen syntes på grund av brådskan med uppgifternas avgivande vara så bristfällig och i fråga om siffrorna så approximativ, att dess resultat ej utan vidare syntes kunna läggas till grund vid bedömandet av beredskapsarbetenas omfattning och nytta (länsstyrelsen i Kalmar län).

Yttranden.

Byggnadsstyrelsen har uttalat, att någon meningsskiljaktighet knappast torde råda om de i inventeringen ingående statliga husbyggnadsföretagens angelägenhetsgrad, enär de samtliga vore avsedda att i alla händelser utföras inom närliggande framtid samt vore av oemotsäglich allmännytta.

Vad beträffar *mobiliseringsgraden hos A-företagen* har framhållits, att desamma ej kunde bedömas enbart av förekomsten av klara arbetsplaner och kostnadsberäkningar. Dessa måste nämligen granskas och godkännas. Beträffande statsunderstödda arbeten förutsattes vidare vederbörliga beslut om intressenternas bidrag, vilka beslut skulle vinna laga kraft. Härtill komme ytterligare erforderliga förberedelser, innan arbetena kunde igångsättas (länsstyrelsen i Norrbottens län). Vad anginge husbyggnadsföretag måste de

föreliggande skissförslagen utarbetas och godkännas, entreprenadritningar och arbetsbeskrivningar upprättas samt entreprenadanbud infordras; med hänsyn till dylika omständigheter vore angeläget framhålla, att de i inventeringen medtagna husbyggnadsföretagen icke vore färdiga att omedelbart igångsättas (byggnadsstyrelsen). Åtskilliga bland A-företagen upptagna vägar och broar hade ännu ej ens behandlats av vederbörande länsstyrelse eller tekniskt granskats (vattenfallsstyrelsen). Vad särskilt anginge skenfria korsningar vid statens järnvägar föreläge endast ett trettiofå förslag till sådana företag, belöpande å en sammanlagd kostnad av cirka 5 milj. kronor, i fullt utrett skick. Med hänsyn särskilt till svårigheterna att ernå samförstånd mellan intresserade parter i dylika frågor syntes synnerligen tveksamt, om så många arbetsföretag, avseende skenfria korsningar, som upptagits bland A-företagen, verkligen skulle kunna påbörjas under instundande budgetår (järnvägsstyrelsen). Svårigheterna att få till stånd ett arbetsföretag inom rimlig tid skulle betydligt skärpas vid den avsedda våldsamma ökningen i arbetenas antal (arbetslöshetskommissionen). Det syntes knappast möjligt att medhinna granskningen av ansökningar och fördelningen av anslaget till nästa budgetårs början, varför en avsevärd övergångsperiod torde visa sig erforderlig (länsstyrelsen i Uppsala län).

Angående arbetsföretagens fördelning på olika landsdelar och orter har framhållits den sannolika svårigheten att utfinna lämpliga arbetsobjekt för beredskapsarbeten just i de orter, där arbetslösheten gjorde sådana arbeten mest behövliga (socialstyrelsen, arbetslöshetskommissionen). I sydligare landsdelar hade redan lämpligare belägna arbetsobjekt å domänfondens och kyrkofondens skogar avarbetats (domänstyrelsen). Hälften av inventeringsresultatet belöpte sig på vägföretag, och på två län komme en fjärdedel av kostnaderna för statsunderstödda arbeten (länsstyrelsen i Norrbottens län).

En annan ojämnhets, som inventeringsresultatet utvisade, vore att de föreslagna arbetena väsentligen fölle inom anläggningsbranschen och kunde erbjuda sysselsättning åt yrkesmän endast från ett begränsat antal yrken, dock ej åt exportindustriens arbetare (vattenfallsstyrelsen, kommerskollegium, länsstyrelsen i Västmanlands län, arbetsgivareföreningen).

Byggnadsstyrelsen har ansett, att effekten av beredskapsarbeten i form av antal arbetare, som skulle kunna sysselsättas vid desamma, vore beräknad för lågt och att om man utginge från förhållandena inom byggnadsbranschen arbetarstyrkan kunde höjas med nära en fjärdedel.

I samband med diskussionen om inventeringsresultatet har i vissa yttranden ifrågasatts lämpligheten av att använda *vägarbeten* för ändamålet. Vägbyggnadsföretag kunde nu icke längre anses vara särskilt angelägna ur trafikens synpunkt, utan vore deras angelägenhet närmast beroende av arbetslöshets-synpunkter; däremot vore vägunderhållet synnerligen angeläget (länsstyrelsen i Älvsborgs län). Vägbyggnadsföretagen åsamkade vägdistriktet ej endast stora engångsutgifter utan även kostnader för framtida underhåll; därför borde endast vägförbättringar ifrågakomma (länsstyrelsen i Norrbottens län). Vagarbeten, som åsyftade permanenta eller halvpermanent beläggningar och alltså minskade underhållskostnaderna borde, i den mån de vore motiverade ur tra-

fiksympunkter, kunna komma i fråga, men försiktighet tillrättades med andra väg- och broföretag. Forceringen av vägbyggandet under de sista 5—6 åren hade i åtskilliga fall ej medgivit tillräckligt omsorgsfull planläggning och förberedande behandling av väg- och broprojekt. Åt 1931 års vägsakkunniga hade uppdragits att syna och från grunden pröva gestaltningen av vårt vägväsende. Innan en ytterligare våldsamt forcering av vägbyggandet igångsattes, syntes en revision av förslagen böra ske med ledning av dessa sakkunnigas arbete, vilket väntades föreligga instundande höst (vattenfallsstyrelsen). Länsstyrelsen i Västerbottens län har särskilt förordat vägbyggnader, och länsstyrelsen i Örebro län har understrukit betydelsen av riksvägar och större huvudvägar för den genomgående trafiken.

Angående lämpligheten av *andra arbetsobjekt än vägbyggnader* har i yttrandena framhållits särskilt följande. Återhållsamhet syntes påkallad ifråga om husbyggnader, med hänsyn till den relativt höga lönenivån inom denna industri och behovet av yrkesutbildning hos arbetskraften (lotsstyrelsen). I andra yttranden hava husbyggnader principiellt förordats med hänsyn till byggnadsindustriens karaktär av nyckelindustri (byggnadsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen). Företag, avseende anordnande av skenfria korsningar, hava förordats i den utsträckning särskilda sakkunniga föreslagit, ävensom anläggningar av vägar och skogsvårdsarbeten inom statens skogar samt grundförbättringar och nyregleringar av flottleder, vilka sistnämnda arbeten möjliggjorde uttagning av småvirke från vissa områden och således vore allmännyttiga och jämväl av räntabel natur. Däremot har bestämt avvisats projektet om bilvägar för transport av virke till industriplatserna (länsstyrelsen i Norrbottens län). Såsom mest sympatiska framstode förbättringsarbeten för skogarna (utdikningar och skogsvårdsarbeten) samt för jorden (avdikningar), som skapade produktiva värden utan att föranleda nämnvärda årliga underhållskostnader. Vidare förordades, att förefintliga småarbeten — tillfällighetsarbeten av skilda slag och arbeten på egna hem o. d. — utnyttjades, exempelvis genom hjälp till husreparationer i jordbruket genom system, motsvarande premielånen till egna hemsbyggare. Däremot avråddes från vissa ifrågasatta arbeten för Sydsvenska kraftaktiebolaget (vattenfallsstyrelsen). Statsbanenätets fortsatta elektrifiering har vidare förordats (järnvägsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Älvsborgs län). Järnvägsstyrelsen har såsom lämpliga arbeten, som kunde igångsättas efter kortare förberedelsetid, omnämnt linjeomläggningar för förbättring av banans tracé, terrasserings- och ballasteringsarbeten för planerade framtida utvidgningar av spårplaneringar, dubbelspår o. d., diknings- och dräneringsarbeten för banvallens förbättring m. m. Marinförvaltningen har i förevarande sammanhang omnämnt ordnandet av flottstationsfrågan i Stockholm samt påpekat inverkan av uppskovet med ersättningsbyggnadsprogrammet för flottan. Arméförvaltningen har framhållit önskvärdheten av att beredskapsanslaget finge disponeras för ändamål, som hittills tillgodosetts under fjärde huvudtiteln, i den mån härigenom drift- och andra arbetsinskränkningar med åtföljande entlediganden och löneminskningar för försvarets arbetare kunde undgås.

Departement-
mentschefen.

I vissa yttranden ifrågasättes om de föreslagna arbetena äro angelägna. Ingen torde ha väntat att hela den stora mängden av förslag, som inventeringen omfattar, skulle uteslutande avse verkligt angelägna arbeten. Det måste anses fullt tillfredsställande att ett tillräckligt antal av de föreslagna arbetena i fråga om angelägenhetsgrad håller måttet för vad man rimligen kan begära. Angelägenheten av de föreslagna husbyggnaderna har vitsordats såväl av statens organisationsnämnd som av den av de hörda myndigheterna, som på området besitter den största kompetensen, nämligen byggnadsstyrelsen. Angelägenheten av att genom anordnandet av skenfria vägkorsningar minska olycksriskerna torde icke kunna bestridas, lika litet som angelägenheten av ifrågasatta åtgärder på andra områden. Detta har för bedömandet av programmets lämplighet större betydelse än den omständigheten att vid sidan av dessa förslag till angelägna arbeten också vid inventeringen framkommit förslag av annan art.

Antagandet att de kommunala förslagen avgivits i tron, att statsverket skulle betala hela kostnaden och att då detta ej blir fallet företagen icke med säkerhet skulle kunna beräknas som beredskapsarbete, torde icke vara väl grundat. Kommunerna ha hittills fått påtaga sig en väsentlig del av kostnaderna för åtgärderna mot arbetslösheten. Genom förslaget skulle den väsentliga förbättringen ur deras synpunkt vinnas, att statsbidrag kunde erhållas även till materialkostnaderna för anläggningsarbeten. Det får anses sannolikt, att detta skall öka och icke minska kommunernas villighet till uppoffringar för skapandet av arbetstillfällen.

Då socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen göra den anmärkningen, att det sannolikt skall visa sig svårt att utfinna lämpliga arbetsobjekt för beredskapsarbeten just i de orter, där arbetslösheten gjort sådana arbeten mest behöfliga, vill jag endast göra den erinran, att beredskapsanordningen i sådant avseende enligt sakens natur måste bli överlägsen anordningen med reservarbeten, eftersom den rayon, inom vilken arbetena kunna utväljas, kommer att bli väsentligt utvidgad.

Föreliggande förslag till arbetsanskaffningsprogram.

Departement-
mentschefen.

Jag skall nu lämna en redogörelse för det förslag till arbetsanskaffningsprogram, som jag förordar till antagande av statsmakterna.

Detta program är i statsverkspropositionen i sina huvuddrag skisserat under rubriken »Fonden för förslag till statsverket». Under denna rubrik voro upptagna anslag till ett sammanlagt belopp av 160,511,800 kronor. Efter ett par justeringar beräknas anslagssumman nu till 159,880,600 kronor med följande fördelning:

socialdepartementet	83,490,800 kr.,
kommunikationsdepartementet	56,945,500 » ,
ecklesiastikdepartementet	5,804,300 » ,
jordbruksdepartementet	11,932,000 » ,
handelsdepartementet	1,708,000 » .

Summa 159,880,600 kr.

I den för *socialdepartementet* angivna summan ingå byggnadsarbeten för 8,490,800 kronor. I beloppet för *kommunikationsdepartementet* är upptaget anslag till Inlandsbanan med 4,000,000 kronor, till understöd åt enskilda järnvägar 1,500,000 kronor och till byggnadsarbeten 1,445,500 kronor. Anslaget till *ecklesiastikdepartementet* på 5,804,300 kronor avser uteslutande byggnadsarbeten. Beloppet under *jordbruksdepartementet* avser byggnadsarbeten 807,000 kronor, torrlägningsföretag 4,000,000 kronor, skogsvårdsåtgärder 3,975,000 kronor, isbrytande undersöknings- och bevakningsfartyg för havsfiskets behov 650,000 kronor och upprättande av en arbetarsmåbrukslånefond 2,500,000 kronor. Vad angår *handelsdepartementet* innefattar anslaget byggande av ett nytt fyrskepp 592,000 kronor, material för lotsverkets behov 102,000 kronor och arbeten för upptagande av malmbrytning i Västerbotten 1,014,000 kronor.

I fråga om här särskilt nämnda anslag på sammanlagt 34,880,600 kronor har antingen i statsverkspropositionen eller i sedermera avgivna propositioner för riksdagen framlagts utarbetade förslag.

Av det återstående beloppet på 125,000,000 kronor komma på *socialdepartementet* 75,000,000 kronor och på *kommunikationsdepartementet* 50,000,000 kronor. Med avseende på dispositionen av dessa anslag i dess helhet kunna icke detaljerade förslag framläggas. Det är för en riktig anpassning av åtgärderna nödvändigt att bevara möjligheten för en friare prövning från fall till fall.

Riksdagen har under en följd av år ställt medel till förfogande för åtgärder mot arbetslösheten utan att ingå i prövning av de särskilda arbeten, som kunnat komma i fråga. De anvisade beloppen ha stundom varit avsevärda. Sålunda anvisades av 1922 års riksdag icke mindre än 95 miljoner kronor och för det löpande budgetåret har anvisats sammanlagt 78 miljoner kronor, därav 3 miljoner kronor till beredskapsarbeten. För disponerandet av anslagen har riksdagen endast angivit vissa allmänna direktiv.

Med erinran härom går jag nu att närmare redogöra för den användning, som avses för de anslag, rörande vilkas användning icke redan till riksdagen avgivits specificerade förslag.

Vad anslagen under *kommunikationsdepartementet* beträffar, skulle de enligt den preliminära planen fördelas på följande sätt:

Skenfria korsningar	14 miljoner kr.,
Vägar och broar	25 » » ,
Hamnar	3 » » ,
Statsbana Malung—Vansbro	0.8 » » ,
Landningsfält för flygplan	2.2 » » ,
Diverse	5 » » .

Summa 50 miljoner kr.

Om man jämför dessa siffror med inventeringsresultatets siffror, finner man, att inventeringsresultatet för A-företag upptagit skenfria korsningar till en summa av 25,975,870 kronor. Då det beräknats, att 14 miljoner kronor skulle

användas för ändamålet, innebär uppenbarligen detta, att det måste ske ett urval bland de vid inventeringen föreslagna skenfria korsningarna, som skola komma till utförande under nästa budgetår. Vid urvalet torde den största hänsyn komma att tagas till den s. k. trafiksäkerhetskommitténs förslag om skenfria korsningar, vilket slutade på ett belopp av 12 miljoner kronor. Då ett statsbidrag på 14 miljoner kronor beräknas räcka till korsningar för 15.6 miljoner kronor, skulle alltså härutöver korsningar för cirka 3.6 miljoner kronor komma till utförande.

I förteckningen över A-företagen upptagas de statliga vägarna till 1,869,781 kronor och de statsunderstödda till 85,757,418 kronor eller sammanlagt till 87,627,199 kronor. Härtill komma emellertid vissa större företag, vilka rubriceras som B-företag, till ett belopp av 31,838,800 kronor. Den sammanlagda summan för vägar, som kunna komma i fråga, uppgår alltså enligt inventeringsresultatet till 119,465,999 kronor.

Broar äro vid inventeringen föreslagna såsom statliga arbeten till ett belopp av 71,500 kronor och såsom statsunderstödda till 10,170,100 kronor, upptagna bland A-företag, vartill böra läggas statsunderstödda broar bland B-företagen till 6,326,200 kronor; sammanlagt 16,567,800 kronor.

Inventeringsresultatet ger alltså under rubrikerna statliga och statsunderstödda vägar och broar en totalkostnad av 136,033,799 kronor.

Då endast 25 miljoner kronor enligt planen skola användas till dylika vägar och broar, vilket kan beräknas räcka till arbeten för 33 å 34 miljoner kronor, synes det uppenbart, att man bland de vid inventeringen framkomna förslagen utan större svårighet bör kunna utvälja arbeten, som allmänt kunna erkännas såsom verkligt nyttiga och angelägna.

Till hamnbyggnadsarbeten avses ett bidragsbelopp av 3 miljoner kronor, vilket svarar mot arbeten till en kostnad av 4.5 miljoner kronor. Om man jämför sistnämnda siffra med inventeringsplanens summor av 6,480,760 kronor bland A-företagen och 14,641,900 kronor bland B-företagen, d. v. s. sammanlagt 21,122,660 kronor, synes man också här böra vara i stånd att göra ett urval av verkligt nyttiga och nödvändiga hamnarbeten.

Beloppet 800,000 kronor till statsbana Malung—Vansbro avser endast ett fortsättningsanslag.

Beträffande landningsfält för flygplan hänvisar jag till vad chefen för kommunikationsdepartementet kommer att anföra vid framläggandet av förslag till proposition rörande här berörda anslag.

Det bör i detta sammanhang framhållas, att den begränsning till 50 miljoner kronor, som i planen föreslagits för arbeten av här angivna slag, är väl övervägd. Man vill genom en sådan begränsning av anslaget till vägar och därmed närmast jämförliga arbeten uppnå att reservera ett jämförelsevis betydande belopp för användning på andra områden.

De medel, som föreslås anslagna under *socialdepartementet*, hava i statsverkspropositionen preliminärt avsetts att användas under följande huvudrubriker:

Statliga och enligt allmänna regler statsunderstödda arbeten	10	miljoner	kr.
Bidrag till kommunala arbeten	30	»	»
Bidrag till enskilda företag av allmännyttig karaktär	5	»	»
Främjande av bostadsbyggande	20	»	»
Främjande av företagsverksamhet och industriell verksamhet	5	»	»
Diverse	5	»	»

Summa 75 miljoner kr.

De statliga och statsunderstödda företag, som skulle tillgodoses från ett anslag till beredskapsarbeten under denna huvudtitel, skulle i huvudsak gå till vattenbyggnader, byggnadsarbeten, industriarbeten samt schaktnings- och planeringsarbeten. Huvudparten av arbetena skulle, såsom framgår av *bilaga D*, tillgodose vissa förut undanskjutna militära önskemål, vilka sammanlagt motsvara ett belopp av omkring 11.6 miljoner kronor. Att de ifrågavarande företagen till stor del äro önskvärda, torde kunna anses otvivelaktigt. Det är sålunda bekant, för att nämna endast ett par exempel, att hangarbyggnader behöva uppföras på Frösön och i Boden samt säkerligen även på andra håll i landet. För det avsedda beloppet torde något mer än hälften av de framställda önskemålen kunna tillgodoses.

Bidraget till kommunala arbeten (30 miljoner kronor) är med hänsyn till arbetslöshetens bekämpande av synnerligen stor vikt. Bland A-företagen ingå önskemål om rent kommunala arbeten för 32,359,863 kronor och bland B-företagen för 22,126,260 kronor, d. v. s. sammanlagt för 54,486,123 kronor. Om staten bidrager med en summa på 30 miljoner kronor, borde av de begärda kommunala arbetena kunna komma till utförande företag för omkring 40 miljoner kronor.

Vid kampen mot arbetslösheten ha de kommunala arbetena ett synnerligen stort värde, därför att de arbetslösa inom dem kunna sysselsättas i sina hemorter. Även en mycket betydande del av andra arbeten, som ingå i arbetsanskaffningsprogrammet, kan förläggas till orter, där den rådande arbetslösheten gör detta särskilt önskvärt och där möjligheter finnas att placera ortens arbetslösa i arbetena. Man torde dessutom kunna räkna med att efter hand ytterligare förslag till kommunala arbeten skola framläggas.

De 20 miljoner kronor, som avses till främjande av bostadsbyggande, skola enligt planen uppdelas så, att högst 7,500,000 kronor skola användas som tertiärkredit till husbyggnader i olika delar av landet, i främsta rummet i medelstora och mindre städer samt industrisamhällen. Då tertiärkrediten avses skola kunna uppgå till 15 % av fastighetsvärdet, kan det beräknas, att för denna kredit bostadsbyggnader skola komma att uppföras till ett sammanlagt belopp av cirka 50 miljoner kronor. Återstående 12,500,000 kronor äro avsedda att utgå såsom subvention eller lån till förbättrande av bostadsbeståndet på landsbygden. Man kan hoppas att genom ett statsingripande av denna art erhålla nya bostadsvärden för ett sammanlagt belopp, som icke bör understiga 37 miljoner kronor. Därest nu gjorda beräkningar visa sig hållbara,

kan man alltså antaga, att arbeten skola utföras för cirka 87 miljoner kronor, en summa, som kanske bör reduceras något med hänsyn till kostnaderna för byggnadstomter. Det torde vara berättigat att antaga, att nu senast berörda åtgärder skola få en synnerligen god effekt såsom medel i kampen mot arbetslösheten.

Förutom de belopp, för vilka nu redogjorts, upptar planen två belopp å vartdera 5 miljoner kronor, vilka i viss mån ha samma syfte, nämligen dels bidrag till enskilda företag av allmännyttig karaktär och dels lån eller subventioner till främjande av företagsamhet och industriell verksamhet. Enligt min mening finnes det icke tillräckliga skäl att dela upp de 10 miljonerna på dessa två olika rubriker, då tanken vore att från bägge anslagen kunna lämna antingen lån eller subventioner efter vederbörliga undersökningar om det lämpligaste i olika fall. Till beredskapssakkunniga ha kommit framställningar om lån från ett eventuellt beredskapsanslag på betydande belopp till företag, vilkas soliditet icke kan ifrågasättas. Sålunda planerar Sydsvenska kraftaktiebolaget stora nyanläggningar av olika slag. Man kan med säkerhet påräkna, att de lån, som sålunda skulle beviljas, också skulle komma att förräntas och återbetalas i den ordning, som Kungl. Maj:t bestämmer.

Under den gångna vintern ha redan gjorda erfarenheter visat, att staten med jämförelsevis små subventioner kan hålla i gång betydande industriföretag, som försörja ett mycket stort antal människor. Självfallet är, att både då det gäller utlämnandet av lån, och då det gäller subventioner till enskilda företag, all hänsyn måste tagas till att icke dessa företags fortsatta drift förorsakar arbetslöshet på andra håll inom samma industrier, men med en försiktig subventionspolitik, som tager allsidig hänsyn till alla befogade synpunkter, torde det kunna i vissa fall lyckas icke blott att hålla en industri i gång utan också att ernå en arbetslöshetsbekämpande effekt med mycket mindre medel än på något annat sätt, samtidigt som man kan rädda hela kommuner från en hotande ruin. I en genomtänkt arbetslöshetspolitik bör därför också denna möjlighet stå öppen för statsmakterna.

Förutom de nu nämnda olika posterna på social- och kommunikationsdepartementen har under rubriken »Diverse» på vartdera departementet upptagits ett belopp av 5 miljoner kronor. Av dessa belopp torde en mindre del behöva användas till organisationsutgifter och administrativa uppgifter. Men därtill kommer, att under en kris av denna art situationer kunna inträffa, där regeringen, om den disponerar medel, kan effektivt ingripa på sådant sätt, som icke tidigare kunnat förutses.

Vad nu anförts om den avsedda fördelningen mellan olika ändamål av de stora samlingsanslagen å 50 respektive 75 miljoner kronor, bör ej anses såsom för Kungl. Maj:t bindande. Frihet bör finnas att efter de behov, som anmäla sig, inom ramen för vartdera anslagets totalsumma å kommunikations- och socialdepartementen lämpa medelsanvändningen på ett sätt som medför den bästa effekten vid motverkandet av arbetslösheten.

Av den redogörelse jag här lämnat för den avsedda användningen av det beräknade anslagsbeloppet på omkring 160 miljoner kronor torde följande framgå:

Regeringen har icke inskränkt sitt arbetsanskaffningsprogram till att avse endast arbeten, hämtade ur inventeringsresultatet. Inom ramen för de beräknade anslagen skulle cirka 85 miljoner kronor kunna användas för arbeten av de slag, som äro upptagna i inventeringsplanen. Följaktligen skulle endast omkring 40 % av de jämförelsevis snabbt mobiliseringsbara A- och B-företagen komma till utförande med bidrag av beredskapsanslaget. De 85 miljonerna skulle nämligen fördelas på enligt uppgift mobiliseringsbara arbeten för cirka 270 miljoner kronor, varvid ock bör ihågkommas, att en del av beloppet skulle bestridas av kommuner, vägdistrikt och enskilda. Emellertid bör det här också erinras om att inskränkningen i väsentlig mån skulle drabba de mobiliseringsbara vägföretagen, i mindre grad broföretagen och de skenfria korsningarna samt de statliga arbetena och i endast ringa grad rent kommunala arbeten. Av de enligt inventeringsresultatet begärda kommunala arbetena skulle omkring 75 % kunna komma till utförande.

I planen äro upptagna betydande belopp till arbeten, där materialkostnaderna representera stora summor. Avsikten härmed är att kunna uppmuntra i främsta rummet industrien genom beställningar. Det förutsättes nämligen, att det material, som skall användas till arbeten, utförda helt eller delvis med bidrag från anslag till beredskapsarbeten, där så är möjligt skall vara av *inhemsk tillverkning*.

Enligt verkställda beräkningar skulle materialkostnaderna för arbeten, utförda med anslag från socialdepartementet till ett totalbelopp av 137 miljoner kronor, uppgå till 36 % eller cirka 49 miljoner kronor. Motsvarande beräkningar rörande arbeten, utförda med anslag från kommunikationsdepartementet till ett totalbelopp av 55.6 miljoner, visa en materialkostnad av 22 % eller cirka 12 miljoner kronor. Härtill böra läggas materialkostnader för de under de olika huvudtitlarna specificerade byggnaderna med 7 miljoner kronor. Detta vill med andra ord säga, att de beställningar, som på detta sätt skulle komma den svenska industrien till godo, kunna beräknas till ett sammanlagt belopp av 68 miljoner kronor. Men därtill böra läggas verkningarna av de 10 miljoner kronor, som äro avsedda till lån eller subventioner åt enskilda företag, för att man skall få den summa, som på indirekt väg genom statens försorg skulle skapa ökade arbetsmöjligheter för den enskilda företagsamheten.

Principer vid valet av arbetsobjekt.

I fråga om de *principer*, som borde tillämpas *vid urvalet av arbeten*, som skulle utföras för medel från beredskapsanslaget, ha *beredskapssakkunniga* anfört:

Det torde få anses ligga i sakens natur, att om beredskapsarbeten skola komma till utförande i sådan vidgad omfattning, som nu avses, och kunna mera planmässigt disponeras såsom ett huvudsakligt medel för arbetslöshetens motverkande, man också torde få i vissa avseenden modifiera de krav i fråga om

Beredskaps-
sakkunniga.

beskaffenheten och lämpligheten av själva arbetsobjektet, som hittills ansetts böra uppfyllas för att ett arbete skulle kunna ifrågakomma till utförande med anlitande av medel ur anslaget till beredskapsarbeten. Några synpunkter i sådant avseende förtjäna att här framhållas.

De för 1930 års utredning meddelade direktiven begränsade utredningsuppdraget till att avse arbetslöshetens motverkande genom anordnande av *direkta* arbetstillfällen. Med anledning härav berördes icke närmare i dåvarande sammanhang frågan om att med anlitande av särskilda statsmedel göra beställningar hos den enskilda industrien å förbrukningsartiklar och materialier i syfte att åvägabringa en utjämning av arbetstillgången.

Såsom framgår av inventeringen, ha i densamma upptagits även vissa förslag, avseende att åstadkomma en ökad arbetstillgång på indirekt väg genom beställningar hos den enskilda industrien. Då man sålunda utgått från att anslaget till beredskapsarbeten skall kunna disponeras även på nämnda sätt, har syftet varit att därigenom skapa bättre möjligheter att sysselsätta vissa arbetargrupper inom deras eget fack. Utredningsmännen betrakta såsom en självklar förutsättning, att det omedelbara behovet av de artiklar eller materialier, som skola kunna ifrågakomma till inköp med anlitande av beredskapsmedel, skall vara klart vitsordat eller att eljest det förtidiga anskaffandet av desamma skall visa sig vara ekonomiskt fördelaktigt. I sistnämnda avseende må framhållas, att under en tid av otillräcklig ordertillgång vederbörande industriföretag ej sällan torde befinnas villigt medgiva förhållandevis fördelaktiga leveransvillkor för att beställning skall komma till stånd och avskedande av företagets yrkesskickliga arbetarstam kunna undvikas.

De i samband med inventeringen framförda förslagen, avseende sådan upphandling, ha i det övervägande antalet fall utgått från statliga myndigheter. Sålunda ha framförts förslag avseende djupsjölodningsfartyg (sjökarteverket), fiskeriinspektionsfartyg (lantbruksstyrelsen) samt diverse fartygsbyggen och materialanskaffningar (lotsstyrelsen). Utredningsmännen räkna med att medel från ett till beredskapsarbeten anvisat anslag komma att tagas i anspråk för beställningar framför allt när fråga är om förbrukningsartiklar eller materialier för en statlig myndighets räkning, i vilka fall upphandlingsförordningens bestämmelser automatiskt komma i tillämpning.

Likväl bör möjligheten hållas öppen för Kungl. Maj:t att på angivet sätt disponera sådana medel för även andra allmännyttiga ändamål. Om sålunda, exempelvis, det i inventeringen medtagna, av luftfartsmyndigheten framförda förslaget av skärgårdsförbundet om anskaffande av ett antal sjuktransportflygplan kan befinnas vara ett allmännyttigt företag av angelägenhet och beskaffenhet att böra helt eller delvis bestridas av statsmedel, torde även för detta ändamål medel ur beredskapsanslaget få anlitas, för den händelse samtidigt ifrågavarande beställning vore motiverad med hänsyn till arbetsmarknadssituationen.

Beträffande nu ifrågavarande, mera indirekta beredskapsarbeten torde i fråga om igångsättande och utförande böra gälla i tillämpliga delar vad i det följande föreslås i fråga om direkta beredskapsarbeten. I den mån särskilda föreskrifter befinnas påkallade, kunna dessa ingå i det efter eljest vanliga grunder upprättade leveransavtalet mellan beställaren — i regel ett statligt ämbetsverk — och industriföretaget, i den mån Kungl. Maj:t efter prövning av förhållandena i varje särskilt fall finner skäligt att i samband med beslutet om anvisande av medel för ändamålet föreskriva intagandet av sådana bestämmelser i leveransavtalet.

Såsom i det föregående framhållits, böra lämpligen icke så snäva bestämmelser uppställas i fråga om disposition av anslaget till beredskapsarbeten, att Kungl. Maj:t betages möjlighet att även på annat sätt än genom statsbeställ-

ningar använda medlen på det i varje särskilt fall mest praktiska och ändamålsenliga sättet. I en kristid, sådan som den närvarande, torde såsom erfarenheten visat en sådan frihet vara av särskilt värde. Såsom framgår av statsverkspropositionen och den däri lämnade uppställningen över den avsedda användningen av det äskade anslaget till beredskapsarbeten förutsättes också, att medel ur anslaget skola kunna disponeras såsom subvention för stimulerande av den enskilda företagsamheten i syfte att i sådan väg motverka arbetslösheten.

Av den verkställda inventeringen framgår, att anslaget till beredskapsarbeten väsentligen skulle komma att tagas i anspråk för anordnande av direkta arbetstillfällen. I det följande preciseras sammanfattningsvis vissa allmänna synpunkter i fråga om de till beredskapsarbeten lämpliga arbetsobjekten, under jämförelse med vad 1930 års utredning i motsvarande avseenden anför. De av 1930 års utredning i dess betänkande (sid. 23 ff.) gjorda frågeställningarna ha därvid följts.

Såsom redan angivits i redogörelsen för den nuvarande beredskapsanordningen kunna enligt hittills gällande regler endast sådana allmänna arbeten, som pläga utföras av statens egna myndigheter eller på deras föranstaltande, komma i fråga till utförande med anlitande av medel ur anslaget till beredskapsarbeten.

En sådan snäv begränsning kan icke upprätthållas för den nu ifrågasatta vidgade beredskapsanordningen. Såsom redan inledningsvis nämnts, har i årets statsverksproposition förutsatts att till utförande såsom beredskapsarbeten skola ifrågakomma såväl statliga och kommunala arbeten som enskilda arbetsföretag av allmännyttig karaktär. Man inlägger alltså en vidsträckt betydelse i beteckningen allmänna arbeten; avgörande är icke vem som äger den mark, varå arbetet utföres, eller vem som kommer att handha den nyttighet, som genom arbetet frambringas, utan i stället det gagn för en större samhällighet, som arbetsprodukten kan anses representera. Erinras må, att enligt de huvudregler, som skola vara normerande beträffande urvalet av arbetsobjekt för reservarbeten, arbetet skall komma stat, kommun eller allmän institution till godo. I stort sett samma tillämpning, som dessa regler för reservarbeten erhållit i praktiken i förevarande avseende, förutsättes uppenbarligen nu beträffande beredskapsarbeten. Någon ny princip i fråga om statsbidrag till kommunala arbeten eller enskilda arbetsföretag av allmännyttig karaktär ifrågasättes sålunda icke; förändringen synes inskränka sig därtill, att medan åt statens arbetslöshetskommission överlåtits att bedöma lämpligheten av dylika arbetens utförande såsom reservarbeten med anlitande av statsmedel, Kungl. Maj:t själv skulle förbehålla sig motsvarande prövning i fråga om arbeten, som skulle utföras med anlitande av medel ur anslaget till beredskapsarbeten.

I promemorian har härefter gjorts en del uttalanden i fråga om valet av arbetsobjekt för direkta beredskapsarbeten samt i fråga om beredskapsanordningens anpassning efter läget på arbetsmarknaden.

I fråga om synpunkter vid valet av arbetsobjekt och beredskapsanordningens anpassning efter arbetsmarknadsläget framhålles i de avgivna *yttrandena* i huvudsak följande.

Yttranden.

Beträffande *statsbeställningar* hos den enskilda industrien har framhållits, att teorien om dylika beställningars konjunkturbefrämjande inverkan åtminstone icke alltid hölle streck; sålunda finge de gjorda statsbeställningarna å gatsten anses redan utöva ett konjunkturförlamande inflytande inom stenin-

dustrien genom de anhopade lagren (socialstyrelsen). I vissa yttranden har uttalats, att någon erinran icke vore att göra beträffande inköp av materialier och förbrukningsartiklar för statliga myndigheters räkning, blott dylika för tidiga anskaffanden icke skedde i allt för stor omfattning (länsstyrelsen i Blekinge län). Överståthållarämbetet har förordat förslaget om materialbeställningar för statliga och andra offentliga institutioners räkning, men borde besluten därom fattas i vanlig ordning med anlitande av medel från respektive huvudtitlar. Beställningarna syntes vara ägnade att dels främja den enskilda företagsamheten, dels motverka arbetslösheten, dels även bidraga till upprätthållande av den högt uppdrivna yrkesskickligheten hos sådana arbetare, som ej utan olägenhet kunde i något större utsträckning beredas arbete vid hjälparbeten (överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Kalmar län). Landssekreterariatet har förordat förslaget att i indirekt väg skapa försörjningsmöjligheter. Vattenfallsstyrelsen har ansett förslaget om stödjande av enskild företagsamhet visserligen ej vara ägnat att väcka förhoppningar om några mera betydande resultat men har dock funnit det synnerligen eftersträfvansvärt att söka komma fram även på denna väg, varför ett djupare inträngande i frågan rekommenderats. Lotsstyrelsen har förordat motsvarande bestämmelser som dem, vilka gällde beträffande anskaffningar år 1922. Enligt dessa bestämmelser skulle anskaffningarna göras hos svenska företag samt endast i den mån sådana priser kunde ernås, som kunde anses skäliga med hänsyn till anslagets karaktär av nödhjälpsanslag, varjämte beställningarna skulle effektueras genom nytillverkning; vid beställningarna förutsattes även, att tryggad arbetsfred vore att emotse hos de företag, hos vilka beställningarna skulle göras.

I fråga om *subvention* av enskild företagsamhet har framhållits svårigheten att i denna väg kunna stödja företag inom exportindustrien, vilka dock vore särskilt känsliga för en skatteförhöjning just nu, som med hänsyn till företagens stora fasta anläggningar skulle komma att drabba dem kännbart (länsstyrelsen i Uppsala län). Stor försiktighet torde böra iakttagas på detta område men syntes vara att förorda ett fortsatt understöd åt enskilda företag på sätt nu skedde genom statsbidrag och statslån ur skilda fonder (länsstyrelsen i Blekinge län). Ett försiktigt subventionsförfarande till kommuner och enskilda kunde tänkas i avsikt att stimulera till omedelbart utförande av planerade byggnadsföretag; initiativet måste därvid utgå från företagaren och den huvudsakliga kostnaden bestridas av denne (länsstyrelsen i Älvsborgs län). Kommerskollegium har förordat vissa bidrag av statsmedel i syfte att åvägabrunga ökad användning av inhemskt bränsle samt lånerörelse i viss omfattning för uppmuntrande av enskild produktiv verksamhet. Länsstyrelsen i Hallands län har ansett tanken på subvention beaktansvärd; där ej fara föreläge för upprätthållandet av en näringsgren på konstlat sätt, syntes denna väg framkomlig och sannolikt för staten mindre kostsam. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har förordat direkta statliga understöd till sådan enskild företagsamhet, som prövades vara i oundgängligt behov därav och tillika kunde anses vara av särskild betydelse i arbetslöshetsmotverkande syfte; därige-

nom skulle staten i många fall på relativt gynnsamma ekonomiska villkor kunna verksamt bidra till förekommande av ytterligare arbetslöshet. Beträffande av en sådan subvention av sågverksrörelsen framhölls.

Vad angår *rayonen inom vilken arbetsobjekt må sökas* framgår redan av vad här förut anförts om myndigheternas och sammanslutningarnas ställning till förslaget i dess helhet deras uppfattning jämväl i nu förevarande speciella hänseende. I vissa yttranden anfördes härutöver särskilt följande. Mot en utvidgning av beredskapsanordningen till att avse även kommuners och enskildas arbeten har anförts betänkligheter med hänsyn till att särskilt kommunerna därvid kunde komma att bindas vid kostnader för framtida underhåll och eventuella driftkostnader. Med hänsyn härtill syntes endast vissa slag av kommunala och enskilda arbeten böra ifrågakomma (länsstyrelsen i Norrbottens län). Såsom beredskapsarbeten borde i främsta rummet utföras arbeten av intresse för vägdistrikt, landsting, hushållningssällskap m. fl. men även arbeten igångsatta av enskilda personer och bolag såsom skogsgallringar, skogsdikningar, täckdikning och avdikning (väg- och vattenbyggnadsstyrelsen). Kommerskollegium har beträffande de statliga åtgärderna i allmänhet till motverkande av arbetslöshet uttalat, att desamma borde vid sidan om kontantunderstöd och reservarbeten samt vissa slag av subvention kunna omfatta statsunderstöd enligt gängse villkor till kommunala och enskilda arbeten av styrkt allmännyttig karaktär vid sidan av statliga beredskapsarbeten i hittillsvarande bemärkelse. Länsstyrelsen i Kronobergs län har icke funnit något att erinra mot att hjälpåtgärderna från det allmänna sida för beredande av arbete åt arbetslösa utvidgades till att omfatta även enskilda arbeten. Länsstyrelsen i Kopparbergs län har ansett ofrånkomligt, att även inom de närmaste åren behövligen statliga och kommunala samt vissa slag av enskilda arbetsföretag i lämplig omfattning måtte kunna komma till utförande på sätt som föreslagits.

Med anledning av utredningsmännens uttalanden om *förhållandet till de ordinarie allmänna arbetena* har i de avgivna yttrandena framhållits, att förverkligandet av arbetsprogrammet syntes ägnat konsumera arbetstillgången för ordinarie anläggningsarbetare för många år framåt (vattenfallsstyrelsen). Om aktuella arbetsobjekt utfördes såsom beredskapsarbeten och till desamma hänvisades i större utsträckning arbetskraft från andra orter, syntes anledning till missnöje kunna uppkomma bland ortsbefolkningen, som skulle finna påräknade arbetstillfällen tagna i anspråk av de tillresande arbetslösa (socialstyrelsen). Svenska stadsförbundet har åberopat, att även vid kommunala reservarbeten av samma typ som beredskapsarbetena kommunalarbetsorganisationerna av nära till hands liggande skäl sökt förhindra, att hjälparbetena förbrukade de arbetstillfällen, som eljest skulle stått till förfogande för ordinarie kommunalarbetare; beredskapsarbetena intoge i detta hänseende icke annan ställning än reservarbetena.

Beträffande *arbetsföretagens angelägenhetsgrad* hava uttalats farhågor för att angelägenhetsgraden skulle komma att få en ganska undanskjuten plats (arbetsgivareföreningen m. fl.). Domänstyrelsen har med särskilt avseende å de skogligen arbetena framhållit svårigheten att gruppera arbetena i sådana,

som tillhörde det normala arbetsprogrammet, andra arbeten av styrkt angelägenhetsgrad, nämligen beredskapsarbetena, samt arbeten av mindre aktuell angelägenhetsgrad, nämligen reservarbetena; distinktionerna bleve i verkligheten svävande och skillnaden i fråga om arbetenas nytta ej stor. Industriförbundet har påpekat tendensen till folkminskning, i betraktande varav många företag framdeles kunde bliva obehövlige eller mindre behövlige. Härtill komme en tyvärr ej osannolik permanent nedgång i svenska folkets framtida levnadsstandard, varigenom man kunde komma att sakna möjlighet att framdeles utrusta och nyttiggöra de utförda anläggningarna. Ytterligare har under åberopande av erfarenheten från all industri gjorts gällande, att i förtid utförda anläggningar ej finge den ändamålsenlighet de skulle hava fått, om de utfördes först när behovet därav vore aktuellt; utvecklingen på det tekniska området ginge ju ständigt framåt och konstruktionerna förbättrades samtidigt som de lokala förhållandena underginge förändringar, vilka kunde motivera väsentliga omläggningar av de ursprungliga planerna.

I fråga om *arbetets beskaffenhet att kunna utföras även på vintern* har telegrafstyrelsen meddelat, att de inom telegrafverkets ämbetsområde ifrågakommande arbetena endast delvis vore av beskaffenhet att kunna utföras vintertid. Länsstyrelsen i Norrbottens län har med tanke särskilt på de norrländska förhållandena framhållit svårigheterna att kunna utfinna arbetsobjekt, lämpade att utföras på vintern. Med hänsyn härtill skulle arbetskraften komma att förflyttas söderut under den långa vintern. Bland övriga olägenheter härav har framhållits, att vid sådant förhållande brist på arbetskraft skulle kunna uppkomma särskilt vid bäckflottningen.

Vad i utredningsmännens promemoria i förevarande sammanhang framhållits angående *frågan om arbetsledning och arbetets beskaffenhet att kunna bereda sysselsättning åt arbetare med normal arbetsförmåga* har i vissa yttranden gjorts till föremål för uttalanden, för vilka närmare redogöres i det följande i sammanhang med frågan om regin vid beredskapsarbetena, respektive arbetskraftens utväljande. Vad i yttrandena framhållits beträffande *de direkta arbetslönernas andel i totalkostnaden för arbetet* torde framgå av vad här förut anförts i samband med frågan om tillgången på arbetsobjekt.

I förevarande sammanhang må jämväl framhållas, att i vissa yttranden uttalats den uppfattningen, att *även vid beredskapsarbeten* i viss utsträckning arbete *utom hemorten* måste ifrågakomma (socialstyrelsen, arbetslöshetskommissionen, domänstyrelsen).

I fråga om *beredskapsanordningens anpassning efter läget på arbetsmarknaden* har i ett flertal yttranden dragits i tvivelsmål, att beredskapsarbetena skulle kunna på samma smidiga sätt, som skedde ifråga om reservarbeten, anpassas efter konjunkturläget och säsongväxlingarna (arbetsgivareföreningen m. fl.). Arbetslöshetskommissionen har ansett, att de arbetslösa skulle vid beredskapsarbetena komma att kvarhållas även under de årstider, då det vid reservarbetena brukade lyckas att genom lämpliga åtgärder överföra dem till öppna marknaden. En inknappning av arbetsstyrkan vid stigande konjunktur skulle säkerligen stöta på motstånd från de vid arbetsföretaget sysselsatta, var-

vid icke minst skulle inverka, att arbetarna själva finge bekosta sin hemresa i motsats mot vad som i dylika fall ifrågakomme vid reservarbetena. En entreprenör skulle knappast finna sig i att minska arbetsstyrkan vid förbättrat konjunkturläge, försävt icke detta skulle sammanfalla med hans egna intressen. Förekomsten av stora arbetsstyrkor vid beredskapsarbetena under en tid, då näringslivets tillfrisknande komme att framkalla ökat behov av arbetskraft, syntes leda till allmän lönestegring både vid beredskapsarbetena och den öppna marknadens företag, varigenom näringslivets möjligheter till uppblomstring skulle kunna äventyras. De många småarbeten, vilkas värde ur nu förevarande synpunkt understrukits i promemorian, syntes knappast bliva billigare och till nytta för de arbetslösa. En hastig förflyttning av de anställda från det ena arbetet till det andra kunde i och för sig icke bliva till fördel vare sig för dem själva eller för arbetet. Det toge alltid viss tid, innan arbetarna vid ett nystartat företag bleve fullt förtrogna med detsamma. På ett långvarigt arbete bleve fördyringen under uppövningstiden relativt sett mindre betydande än vid småarbeten. Länsstyrelsen i Kalmar län har ansett, att möjligheten till uppdelning av större företag i etapper ej borde tillmätas allt för stor betydelse. Även mindre vägarbeten krävde nämligen ej obetydlig arbetstid. Om Kungl. Maj:t finge anvisa medel endast till företag, som hunne slutföras inom ett budgetår, syntes alla större vägföretag kunna komma att hänskjutas till riksdagen, vilket komme att innebära en onödigt tyngande anordning med kanske osäkert resultat. Byggnadsstyrelsen har framhållit, att husbyggnadsföretag icke låte sig uppdelas i etapper, utan borde fullföljas i normal drift i en enda etapp. Telegrafstyrelsen har, beträffande telegrafverkets arbeten, meddelat, att dessa endast delvis kunde anpassas efter läget på arbetsmarknaden eller uppdelas i etapper.

I de refererade yttrandena rörande synpunkter vid valet av arbetsobjekt ha flertalet myndigheter givit sin anslutning till tanken på statsbeställningar hos den enskilda industrien. Då socialstyrelsen anför, att icke alla dylika beställningar verka konjunkturfrämjande och därvid åberopar som exempel statsbeställningen å gatsten, må det framhållas, att denna statsbeställning intar en särställning.

Departementschefen.

I arbetsanskaffningsprogrammet ingå icke i egentlig mening direkta statsbeställningar hos industrien, ehuru enligt min mening, därest förslag till sådana beställningar av obestridlig nytta för det allmänna framkomma, all möjlig hänsyn bör tagas till dylika förslag. De beställningar hos industrien, varom det närmast är fråga, röra sig emellertid om beställningar av material till olika slag av företag, särskilt vid byggnadsarbeten, och anläggandet av vatten- och avloppsledningar samt vissa anläggningar av industriell art. Detta slags beställningar få sålunda på intet sätt den extraordinära karaktär, som har utmärkt statens beställningar av gatsten.

Även i fråga om subventioner åt enskild företagsamhet ha myndigheterna i allmänhet yttrat sig gynnsamt. Då länsstyrelsen i Uppsala län framhåller svårigheten att på denna väg stödja företag inom exportindustrien, bör ihåg-

kommas, att hittills utgångna subventioner kommit just sådan industri i främsta rummet till godo.

För min del vill jag endast framhålla, att vid beslut om subventioner följande principer böra vara vägledande:

1) att subventionen till ett visst företag i syfte att motverka arbetslösheten på en ort icke framkallar minskning av produktionen på andra håll med därav följande arbetslöshet å annan ort;

2) att det kan anses sannolikt att subventionen nedbringar eljest nödvändiga statsutgifter till arbetslöshetens bekämpande;

3) att utsikter synas föreligga för att subventionen skall bliva rent tillfällig och att hjälpen avser att trygga vederbörande företags framtida existens;

4) att subventionen skapar lättnader för den eller de kommuner, som äro beroende av det subventionerade företags existens.

Enligt vattenfallsstyrelsen skulle beredskapsarbetena kunna befaras komma att konsumera arbetstillgången för ordinarie anläggningsarbetare för många år framåt. Denna synpunkt är beaktad i nu förevarande förslag. Bland annat för att undvika den nämnda konsekvensen har regeringens arbetsprogram förlänats sin mångsidighet.

Då socialstyrelsen anmärker, att om aktuella arbetsobjekt utföras som beredskapsarbeten och till desamma hänvisas arbetskraft från andra orter i större utsträckning, missnöje skulle uppkomma bland ortsbefolkningen, som skulle finna de påräknade arbetstillfällena tagna i anspråk av tillresande arbetslösa, torde denna anmärkning med större fog kunna riktas mot reservarbetena än emot beredskapsarbetena.

Svenska stadsförbundet framhåller, att kommunalarbetsreorganisationerna skola lägga hinder i vägen för utförandet av beredskapsarbeten av samma skäl, som de opponerat sig mot vissa kommunala reservarbeten, emedan hjälparbetena förbrukade arbetstillfällena, som eljest skulle stå till förfogande för ordinarie kommunalarbetare.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att anföra en undersökning av det antal kommunala arbeten bland A-företagen, vid vilka möjligen kommunalarbetsavtal skulle kunna tillämpas och ordinarie kommunalarbetare erhålla anställning. Utredningens resultat framgår av nedanstående tabell:

<i>Rent kommunala arbeten</i>			
	Städer	Landet	Summa
Vägar	2,482,545	1,961,154	4,443,699
Broar	63,000	—	63,000
Hamnar	2,886,300	306,760	3,193,060
Vattenbyggnader	151,000	235,450	386,450
Schaktnings- och planeringsarbeten . .	3,370,532	1,329,899	4,700,431
Vatten- och avloppsledningar	3,246,518	6,592,220	9,838,738
Summa kronor	12,199,895	10,425,483	22,625,378

Man bör observera, att de kommunala arbeten, som falla på landsbygden, praktiskt taget också falla utanför kommunalarbetsorganisationernas områden. Dit gå 10,425,483 kronor. Av de kommunala arbeten, som falla på städerna, torde i allmänhet broar och hamnar komma att överlämnas till entreprenörer. Om de angivna beloppen härför fråndragas hela summan på kommunala arbeten i städerna, återstår ett belopp av 9,250,595 kronor. Härifrån böra ytterligare dragas materialkostnader till ett belopp av cirka 2,100,000 kronor.

Arbeten, som i ordinarie ordning skulle ha utförts av kommunalarbetare, inskränka sig alltså till en summa av cirka 7,150,000 kronor, varvid emellertid bör märkas, att vissa vägarbeten torde utgöra sådana förortsarbeten, på vilka kommunalarbetarna icke göra några anspråk.

Riktigheten av här gjorda beräkning bekräftas i stort sett av den specialutredning (*bilaga G*), som fogats till propositionen. Om från den där angivna summan 9.5 miljoner kronor drages materialkostnaderna, kommer man också till ett belopp av något över 7 miljoner kronor.

De ifrågasatta arbetena böra enligt min mening så planeras, att deras igångsättande icke skapar arbetslöshet bland kommunalarbetarna på grund av hänvisning dit av arbetare från andra grupper. Den inskränkning i framtida arbetsobjekt för kommunerna, som må föranledas av en mobilisering av arbeten under den närmaste tiden, kan utgöra en anledning för kommunerna att under stigande konjunktur inom det enskilda näringslivet se till att kommunerna visa återhållsamhet i fråga om arbetsföretag.

Övriga yttranden av myndigheter i fråga om synpunkter vid valet av arbetsobjekt synas icke påkalla några uttalanden från min sida.

I åtskilliga yttranden har det anförts, att beredskapsarbetena icke skulle kunna anpassas efter konjunkturen och säsongväxlingarna. Arbetslöshetskommissionen har ansett, att de arbetslösa skulle vid beredskapsarbeten komma att kvarhållas även under de årstider, då det vid reservarbeten brukade lyckas att genom lämpliga åtgärder överföra dem till den öppna marknaden. Förekomsten av stora arbetsstyrkor vid beredskapsarbeten under en tid, då näringslivets tillfrisknande komme att framkalla ökat behov av arbetskraft, skulle kunna leda till en allmän lönestegring både vid beredskapsarbeten och den öppna marknadens företag, varigenom näringslivets möjligheter till uppblomstring skulle äventyras.

Vad de mera direkta beredskapsarbetena beträffar, är det uppenbart, att de föreslagits bl. a. från den utgångspunkten, att någon snar, mera avsevärd konjunkturförbättring överhuvud taget icke är att vänta. De eventualiteter, om vilka myndigheterna och särskilt arbetslöshetskommissionen i dessa avseenden orda, torde därför enligt min mening icke komma att bli aktuella under det budgetår, för vilket anslaget till beredskapsarbeten begäres. Arbetslöshetskommissionen har, enligt egen uppgift, slutit kontrakt om arbeten, som beräknas pågå ända fram till år 1936. Den har alltså själv räknat med en kvardröjande arbetslöshet, som skulle nödvändiggöra bibehållandet av reservarbetsanordningen under många år framåt.

Därest reservarbeten kunde och komme att utföras i en skala, liknande den, som föreslås för beredskapsarbeten, skulle i stort sett samma svårigheter för deras avveckling möta. Enligt en bestämmelse i kontrakten mellan arbetslöshetskommissionen och vägdistriktet eller andra uppdragsgivare har kommissionen rättighet att, när den så finner lämpligt, nedlägga ett pågående reservarbete med förpliktelse för den andra kontraktsparten att på egen bekostnad fullborda arbetet. Denna kontraktsbestämmelse är visserligen juridiskt bindande, men jag måste hålla för högst osannolikt, att arbetslöshetskommissionen skulle finna det möjligt annat än i undantagsfall att tillämpa bestämmelsen i praktiken. Skulle en verkligt märkbar konjunkturförbättring inträda i ett slag, så måste sannolikt det stora flertalet av arbetslöshetskommissionens arbeten i alla fall på något sätt slutföras och följaktligen också tills de vore fullbordade sysselsätta arbetskraft. Skulle arbetslöshetskommissionen överlämna arbetet till annan företagare, som nödgades betala marknadens löner, synes någon skillnad i nämnda avseende överhuvud icke komma att uppstå mellan reservarbeten och beredskapsarbeten.

Det framgår av en verkställd utredning (*bilaga D, tabell 7*), att ett mycket stort antal av föreslagna beredskapsarbeten äro jämförelsevis små och komme att taga en relativt kort tid i anspråk för sitt slutförande. Den möjlighet, som här föreligger till en sådan anpassning av arbetsanskaffningsprogrammet, att ett stort antal företag snabbt kan slutföras, bör givetvis tillvaratagas. Att de vidgade offentliga arbetena föreslås, beror emellertid just därpå, att landet befinner sig i en lågkonjunktur och att beredskapsarbetena alltså icke behöva konkurrera med det enskilda näringslivet om arbetskraften och följaktligen icke heller föranleda någon allmän lönestegring.

Antal personer, som kunna sysselsättas.

Beredskaps-
sakkunniga.

Beredskapssakkunniga ha beräknat, att vid de ur inventeringsresultatet hämtade A-företagen, vilka första året skulle draga en kostnad av omkring 167 miljoner kronor, kunna under samma år sysselsättas 56,520 personer och att vid vissa större mobiliseringsbara B-företag, som representera en kostnad första året av 36,329,000 kronor, skulle kunna sysselsättas 10,455 personer, eller sammanlagt ett antal av cirka 67,000 personer i medeltal under ett helt år. Dessa siffror hänföra sig till full arbetstid och 25 arbetsdagar per månad och avse uteslutande direkta anställningar vid under inventeringen föreslagna arbeten.

Beredskapssakkunnigas uppgifter rörande antalet sysselsatta äro grundade på den arbetstid, som för varje särskilt arbetsföretag förslagsställarna själva angivit. Då i dessa beräkningar emellanåt förekommit uppenbara felaktigheter, har frågan om arbetsmängden och den arbetskraft som skulle åtgå underkastats en noggrann kontrollberäkning. Vid kontrollberäkningen, som utförts enligt helt andra metoder, ha arbetsledares erfarenheter om hur arbetskrävande olika slag av arbeten visat sig vara tagits i anspråk. Kontrollberäkningen har utförts på företag, som representera en sammanlagd kostnadssumma första året

av 197,649,000 kronor. Av dessa beräkningar (*bilaga E*) framgår, att för nämnda summa borde kunna sysselsättas 65,000 personer med en till 40-timmarsvecka (10 arbetsmånader om året) förkortad arbetstid under förutsättning av viss genomsnittlig timlön. Under förutsättning av en något lägre genomsnittlig timlön — vilkendera som blir faktisk kan ingen på förhand avgöra — skulle de sysselsattas antal kunna stiga till 76,000 personer.

Beredskapssakkunniga ha icke undersökt, hur många dagsverken, som skulle behövas för tillgodoseendet av materialanskaffningen till de olika företagen. De genom ett arbetsanskaffningsprogram, uppgjort i nära överensstämmelse med inventeringsresultatet, indirekta sysselsättningsmöjligheterna äro sålunda icke beräknade. Senare inom departementet verkställda försök att beräkna det antal arbetare, som indirekt skulle vinna sysselsättning, ha stött på så stora svårigheter, att man avstått från att söka åstadkomma exakta siffror.

Såsom förut framhållits, utgår emellertid regeringens arbetsanskaffningsprogram endast till något mer än halva beloppet från inventeringsresultatet. Är det sannolikt, att denna förändring i arbetsanskaffningsprogrammet kommer att föranleda någon förändring i fråga om sysselsättningsmöjligheterna? Denna fråga måste besvaras jakande. Förändringen torde komma att visa sig avsevärd. Antalet direkt sysselsatta kommer att bli lägre, än om inventeringsresultatet helt hade legat till grund för arbetsanskaffningsprogrammet, vilket framförallt beror därpå, att vägarbetena i motsats till i inventeringssiffrorna intaga ett jämförelsevis ringa utrymme på regeringens arbetsanskaffningsprogram. En försiktig beräkning av de direkta arbetstillfällena enligt regeringsprogrammet ger ett arbetareantal av genomsnittligt 60,500 per månad antingen under 10 månader med normal arbetstid eller under helt år med en förkortning av arbetstiden som motsvarar 48-timmarsveckans nedskärning till 40 timmar.

Departementschefen.

Den närmare fördelningen av dessa *direkta* arbetstillfällen framgår av följande tabell:

Ä n d a m å l	Anslag kr.	Arbetsstyrka, antal man sysselsatta under 1 år
Arbeten till motverkande av arbetslösheten (socialdepartementet)	75,000,000	28,000
Vissa arbeten under kommunikationsdepartementet till motverkande av arbetslösheten	50,000,000	19,000
Nominellt angivna husbyggnadsföretag (utom Offers försöksgård) samt vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus	16,435,600	1,700
Inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare	4,000,000	900
Understöd åt enskilda järnvägar	1,500,000	—
Torrlägningsföretag och vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder	7,500,000	9,700
Övriga arbeten, upptagna under jordbruksdepartementet	3,737,000	700
Arbeten, upptagna under handelsdepartementet	1,708,000	500
Summa	159,880,600	60,500

Vad man förlorar i fråga om direkt i arbetena anställda personer bör man emellertid mer än vinna igen på grund av de fördelaktigare *indirekta* verknin-

gar, som regeringsprogrammet skulle medföra. Det är åtminstone sannolikt, att statens insatser av medel enligt regeringens fördelningsplaner skulle giva sysselsättning åt ett långt större totalt antal personer än en fördelningsplan, helt byggd på inventeringsresultatet.

Verkningarna av lån och subventioner åt industriell verksamhet av olika slag böra, därest anslagen rätt handhas, bliva, att mångdubbelt flera räddas från arbetslöshet än som skulle vara möjligt, ifall samma belopp ansloges till vägarbeten.

De anställda beräkningarna av sysselsättningsmöjligheterna ha givit till resultat, att de direkt anställda arbetarna vid beredskapsarbeten skulle i arbetsinkomst genomsnittligt erhålla 7 kronor 50 öre å 6 kronor 50 öre per arbetsdag. De subventioner, som hittills lämnats i syfte att hålla i gång vissa sågverk i Norrbotten, beräknades motsvara 85 öre per dagsverke. Härav framgår, att ett rätt utnyttjande av låne- och subventionsmöjligheter enligt sakens natur bör kunna giva synnerligen förmånliga resultat i kampen mot arbetslösheten, även om subventionsbeloppen per dagsverke komme att bli högre än nyss angivits.

Då förslaget om ett 20-miljonersanslag till främjande av bostadsbygge beräknas åstadkomma arbeten för cirka 87 miljoner kronor minus tomtkostnader, böra även dessa statsmedel giva en väsentligt större effekt i kampen mot arbetslösheten än för 20 miljoner kronor utförda direkta beredskapsarbeten.

Om inventeringsresultatet ensamt skulle ha legat till grund för arbetsanskaffningsprogrammet, skulle för 160 miljoner kronor statsmedel ha satts i gång arbeten för omkring 200 miljoner kronor. Med det av regeringen föreslagna programmet beräknas, att ensamt insatsen av de icke specificerade summorna å sammanlagt 125 miljoner kronor under social- och kommunikationsdepartementen skulle sätta i gång arbeten för över 250 miljoner kronor.

Regeringens hela arbetsanskaffningsprogram om 159.9 miljoner kronor beräknas medföra arbeten till en totalkostnad av 295.2 miljoner kronor, såsom närmare framgår av följande tablå över kostnaderna och dessas fördelning på olika anslagsposter. Vissa av totalkostnaderna hava dock endast kunnat approximativt beräknas.

Tablå

utvisande de totalkostnader, som beräknas motsvara de begärda anslagen till allmänna arbeten.

Ä n d a m å l	Anslag kr.	Totalkostnad milj. kr.
Arbeten till motverkande av arbetslösheten (socialdepartementet)	75,000,000	190.0
Vissa arbeten under kommunikationsdepartementet till motverkande av arbetslösheten	50,000,000	61.4
Nominellt angivna husbyggnadsföretag (utom Offers försöksgård) samt vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus	16,435,600	16.5
Inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare	4,000,000	4.0
Understöd åt enskilda järnvägar	1,500,000	1.5
Torrlägningsföretag och vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder	7,500,000	16.0
Övriga arbeten, upptagna under jordbruksdepartementet	3,787,000	4.1
Arbeten, upptagna under handelsdepartementet	1,708,000	1.7
Summa	159,880,600	295.2

Med stöd av sålunda föreliggande uppgifter torde kunna sägas, att all sannolikhet talar för att det antal arbetare, som direkt och indirekt kan beredas sysselsättning, icke bör komma att genomsnittligt understiga 90,000 per månad.

Då under vissa månader emellertid ett så stort antal arbetare uppenbarligen icke kan och sannolikt ej heller behöver beredas arbete, skulle detta medföra, att så många flera kunde anställas andra månader.

För att möjliggöra en jämförelse med den hittillsvarande arbetslöshetspolitikens arbetslinje anför jag här en tabell över antalet i statliga och statskommunala arbeten under år 1932 sysselsatta personer.

M å n a d	A n t a l e t a n s t ä l l d a	
	vid statliga reserv- arbeten 1932	vid statskommunala reservarbeten 1932
Januari	12,099	3,016
Februari	14,015	4,018
Mars	14,245	4,516
April	13,879	4,863
Maj	14,308	4,900
Juni	15,172	5,645
Juli	15,648	5,346
Augusti	15,865	5,232
September	16,254	6,150
Oktober	16,055	7,418
November	15,713	7,975
December	14,590	8,494
	Summa 177,843	67,573

Genomsnittligt per månad sagda år voro alltså vid statliga reservarbeten anställda 14,820 personer och vid statskommunala arbeten 5,631 personer eller sammanlagt 20,451 personer.

Ehuru det närmast är med nu anförda siffror som regeringens förslag bör jämföras, får jag också lämna en liknande översikt över antalet i kommunala arbeten *utan statsbidrag* under år 1932 anställda personer.

	vid rent kommunala reservarbeten 1932
Januari	11,530
Februari	13,934
Mars	11,384
April	10,384
Maj	9,405
Juni	9,609
Juli	9,692
Augusti	10,080
September	10,127
Oktober	10,744
November	12,689
December	13,481
	Summa 133,059

Den genomsnittliga siffran per månad blir 11,088 personer.

Fördelning av arbetstillfällena.

Jag övergår nu till spörsmålet om *utdrygning av de arbetstillfällena*, som genom samhällets inskridande komma till stånd.

I denna fråga hava utredningsmännen anfört följande.

Beredskaps-
sakkunniga.

Avsikten med beredskapsarbetena måste vara att försöka bereda största möjliga antal av de arbetslösa sysselsättning. Med hänsyn därtill torde det finnas anledning att överväga, huruvida icke särskilda anordningar böra vidtagas för att dryga ut de arbetstillfällena, som kunna komma att erbjudas.

En sådan utdrygning har skett ifråga om arbetet med statsbeställningarna av gatsten. Enligt mellan statens steninköpskommitté och arbetsgivarna inom stenindustrien upprättade leveransavtal skall, för att så många arbetslösa stenhuggare som möjligt må kunna beredas arbetsinkomst av statsbeställningarna, arbetarnas inkomst maximeras till 130 kronor per månad. Mellan arbetsgivare och arbetare i Blekinge och Halland ha under medverkan av stenindustriarbetarförbundet träffats överenskommelser om ytterligare begränsning av arbetsinkomsten, så att denna i allmänhet icke överstiger 100 kronor per månad. Då arbetet utförts på så sätt, att arbetaren under månaden får hugga högst den kvantitet gatsten, som efter uppmätning och betalning enligt gällande ackordsprislister ger honom den maximerade arbetsförtjänsten, kan arbetaren sålunda själv bestämma över tillverkningstiden och dess förläggning under månaden, i den mån därför ej erfordras användande av full arbetstid på grund av otjänlig väderlek eller andra försvärande omständigheter.

Det kan ifrågasättas, huruvida ett sådant system med fördel kan användas vid flertalet av de arbeten, som kunna komma ifråga som beredskapsarbeten. Om till dylika arbeten hänvisade arbetare önska på samma sätt som i fråga om statens stenbeställningar medverka till en fördelning av arbetstillfällena, kan det icke gärna finnas någon anledning att göra några invändningar däremot. I all synnerhet gäller detta, om ifrågavarande system skulle tillämpas på orter, där det med hänsyn till levnadskostnaderna är möjligt även för familjeförsörjare att bereda sig och sina familjer en nödortftig bärning med en starkt beskuren inkomst och följaktligen krav på bistånd från det allmänna i form av t. ex. fattigvårdsunderstöd icke behöver ifrågakomma. Men det torde komma att visa sig, att systemet kan vara ägnat vålla svårigheter med avseende på arbetets utförande i vissa fall och till följd därav bliva oekonomiskt för dem, som skola låta utföra detsamma. I de fall arbetare bliva hänvisade till beredskapsarbete utanför hemorten kan en maximering av inkomsten i likhet med vad som skett inom stenindustrien bringa de försörjningspliktiga i en mycket brydsam belägenhet och kanske rent av hindra dem från att söka tillgodogöra sig arbetstillfällena, som i och för sig kunna befinnas vara synnerligen lämpliga att förhjälpa dem att fullgöra sin försörjningsplikt.

Om man vill se till, att de arbetstillfällena varom här är fråga, bliva tillgängliga för största möjliga antal arbetslösa, kan man även tänka sig ett system med alternerande arbetslag. Detta system lär ha använts av vissa kommuner beträffande av dem anordnade reservarbeten. Därest arbetstillfällena finnas på den ort, där de arbetare som hänvisas till dem ha sitt hemvist, kan systemet måhända visa sig vara ändamålsenligt med tanke på nödvändigheten att bereda så många som möjligt åtminstone ett minimum av försörjning genom arbete. Men om de hjälpbehövande hänvisas till arbeten på från hemorten mera avlägsna platser, torde det icke kunna med fördel tillämpas. Bortsett från de olägenheter, som skulle uppstå särskilt för familjeförsörjare, finge man räkna med mer eller mindre kostbara transporter av arbetarna, då arbetslagen skulle avlösa varandra. De i samband med avlösningarna oundvikliga avbrotten i ar-

betet skulle säkerligen i vissa fall verka fördyrande och kanske åstadkomma oreda och oordningar på arbetsplatserna. Svårigheter torde väl också uppstå med tillämpningen av ackordssystem, om arbetet utfördes med alternerande arbetslag. Särskilt torde detta bli förhållandet beträffande byggnadsarbeten och andra arbeten, vilka icke äro av den art, att de kunna uppdelas med hänsyn till de relativt korta perioder, under vilka respektive arbetslag skulle sysselsättas.

Om alltså systemen med maximerad arbetsinkomst respektive alternerande arbetslag endast under vissa speciella förutsättningar skulle komma att visa sig lämpliga med tanke på behovet av en utdrysning eller fördelning av arbetstillfällena i syfte att göra dessa tillgängliga för största möjliga antal hjälpbehövande arbetslösa, skulle detta syfte kanske lättare kunna främjas medelst förkortning av den i gällande lag och kollektivavtal reglerade arbetstiden. Man måste i sådant fall gå ut ifrån, att arbetarna icke göra anspråk på eller söka tilltvinga sig lönekomensation. Detta torde kunna förebyggas medelst överenskommelser med vederbörande arbetsorganisationer. Några större svårigheter härvid lära icke uppstå, eftersom en förkortning av arbetstiden i arbetslöshetsförebyggande syfte redan genomförts i stor utsträckning på den allmänna arbetsmarknaden utan att lönekomensation av arbetarna ifrågasatts.

Enligt av socialstyrelsen företagen undersökning rörande arbetstiden inom industrien m. m. i början av december månad 1932 hade 26.3 procent av de arbetare, som berördes av undersökningen, en arbetstid av högst 40 timmar per vecka. 18.3 procent av arbetarna hade en arbetstid av 41—47 timmar.

Genom att begränsa arbetstiden i beredskapsarbetena så, att den kommer att understiga arbetstiden på den allmänna arbetsmarknaden, skulle vinnas, att dessa arbetstillfällen gjordes tillgängliga för ett större antal arbetslösa än som kunde beredas sysselsättning, om den i arbetstidslagen och flertalet kollektivavtal föreskrivna fyrtioåttatimmarsveckan tillämpades. Därjämte skulle kunna förebyggas, att arbetare, som arbetade med inskränkt arbetstid på den allmänna arbetsmarknaden, lockades att sluta sina anställningar där under förhoppning att efter en kortare tids arbetslöshet kunna erhålla en mera inkomstbringande sysselsättning vid beredskapsarbeten. Tack vare den kortare arbetstiden vid dessa arbeten skulle de anställda arbetarna sannolikt söka sig ut på den allmänna arbetsmarknaden, i den mån bättre inkomstmöjligheter yppade sig där på grund av en längre arbetstid. En kortare arbetstid för de i beredskapsarbetena sysselsatta arbetarna skulle vidare innebära, att de finge bättre tid att söka efter arbete på den öppna arbetsmarknaden.

Konsekvensen av det nu anförda bjuder, att övertidsarbete endast i absolut tvingande fall bör förekomma vid beredskapsarbetena.

I sammanhang härmed förtjänar ett med arbetstiden i allmänhet nära förknippat problem att uppmärksammas.

Det torde icke kunna förnekas, att strävandena att minska behovet av manuell arbetskraft genom maskinella hjälpmedel bidragit till att arbetslösheten blivit så omfattande som den nu är. Frågan i vad mån denna s. k. tekniska rationalisering varit betingad av utvecklingen i allmänhet och för vårt lands vidkommande varit nödvändig med hänsyn till konkurrensen på den utländska och inhemska marknaden finns det icke anledning att nu närmare diskutera; att så i stort sett varit förhållandet får väl anses obestridligt. Med tanke på de beredskapsarbeten, som kunna komma att anordnas i syfte att på direkt väg bereda arbetslösa utkomstmöjligheter, torde likväl följande synpunkt böra beaktas.

I den mån beredskapsarbeten komma till stånd är det uppenbarligen ett mycket stort allmänt intresse, att det för deras utförande icke, utan att tvingande tekniska skäl tala därför, tages i anspråk extraordinära maskinella anordningar, som starkt reducerar behovet av mänsklig arbetskraft. Den åsyf-

tade effekten av arbeten av detta slag skulle nämligen icke kunna ernås om t. ex. entreprenörer, åt vilka deras utförande anförtrors, lägga stor vikt vid att på här antytt sätt eliminera behovet av den arbetskraft, som finnes tillgänglig bland de arbetslösa. Det skulle i varje fall icke kunna förstås av gemene man och ej heller stå i samklang med nu ifrågavarande syfte, om vid ett större beredskapsarbete en ultramodern grävmaskin anskaffades med resultat att endast ett mindre antal arbetare kunde beredas sysselsättning vid detsamma eller att arbetet utfördes på en avsevärt kortare tid än den, som skulle ha erfordrats, om manuell arbetskraft i mera normal utsträckning tagits i anspråk. I fall då det ankommer på statliga eller kommunala myndigheter att anordna beredskapsarbeten antingen i egen regi eller med anlitan av entreprenörer, bör därför tillbörlig hänsyn tagas till vad nu anförts.

Yttranden. Innan jag ingår närmare på berörda frågor, torde ett sammandrag av olika myndigheters yttranden få meddelas.

Rörande förslaget angående *fördelningen av arbetstillfällena* har, vad angår maximerad arbetsinkomst, alternerande arbetslag samt förkortad arbetstid, i vissa yttranden framhållits, att om förslaget utbyggdes med bestämda och hållbara regler, därå syntes kunna grundas ett nytt system med nödortfikt restriktiv verkan; då emellertid medgivande från de anställda förutsattes, uttalades tveksamhet, att sådan medverkan i erforderlig utsträckning skulle kunna vinnas, varjämte syntes orimligt, att systemet bleve beroende av underhandlingar och överenskommelser (länsstyrelserna i Stockholms och Kalmar län). Landssekreteriatet, som utgått från att arbetstiden per vecka vid beredskapsarbetena skulle sättas ett visst antal timmar lägre än den veckoarbetstid, som för tillfället tillämpades i öppna marknaden, har ansett, att begränsningen ej finge göras så snäv, att arbetarnas inkomst bleve otillräcklig för deras försörjning; under alla förhållanden borde regleringen av arbetstiden ske på grundval av överenskommelser med vederbörande arbetarorganisationer och överenskommelse helst träffas, innan arbetet igångsattes. I ett par yttranden har framhållits, att tillämpningen av lägre lön och full arbetstid skulle vara en ändamålsenligare anordning (domänstyrelsen) samt att med alla dessa restriktiva bestämmelser bleve påtagligt, att den anda, som besjälade det fria arbetsförhållandet, ej skulle vinna mera insteg vid beredskapsarbetena än vid reservarbetena (industriförbundet). Vidare har gjorts gällande, att restriktionerna skulle i hög grad försvåra ett rationellt och ekonomiskt bedrivande av arbetena samt vålla fördyring (järnvägsstyrelsen, domänstyrelsen, lotsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län m. fl.). Faran för uppkomsten av slitningar och arbetskonflikter skulle bli ökad (arméförvaltningen, länsstyrelsen i Uppsala län). Anordningarna skulle väcka missnöje, när de skulle framstå såsom försök att med konstlade medel hålla lönerna nere (socialstyrelsen). Några bindande föreskrifter borde ej meddelas (arméförvaltningen).

Vissa fackmyndigheter ha förklarat tillämpningen av maximerad arbetsinkomst och alternerande arbetslag vara omöjlig beträffande sina respektive arbetsområden (byggnadsstyrelsen, telegrafstyrelsen), medan länsstyrelsen i Älvsborgs län framhållit, att alternerande arbetslag i viss utsträckning till-

lämpats vid kommunala vägarbeten utan svårighet, ehuru det jämna arbetet till en reducerad lön föredroges av arbetarna.

Vid tillämpning av förkortad arbetstid skulle svårigheter uppstå för utövande av kontroll å arbetstiden, särskilt i fråga om ackordsarbete. Vidare skulle en sådan restriktion icke skäligen kunna tillämpas vid arbete utom hemorten (socialstyrelsen, domänstyrelsen).

I flera yttranden hava även påpekats svårigheterna vid tillämpning av entreprenadssystem på grund av förevarande restriktioner.

Mot förslaget att extraordinära maskinella hjälpmedel icke skulle få användas vid beredskapsarbeten har erinrats, att fördyring av arbetskostnaderna härav skulle blija följden (byggnadsstyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, arbetsgivareföreningen) samt att den i detta fall naturliga fordran på undvikande av arbetsbesparande maskiner syntes motivera en nedsättning av arbetslönerna (lotsstyrelsen).

Vad först frågan om *maximering av arbetsinkomsten* beträffar, kan jag icke förorda försök till fördelning av arbetstillfällena efter denna metod. I själva verket skulle en maximering av arbetsinkomsten komma att få samma verkningar som nödhjälpslönesystemet. Då det enligt min mening är icke blott arbetarens utan också ett allmänt intresse, att, i den mån detta överhuvud taget är möjligt, en atmosfär av arbetslust och arbetsglädje skapas i arbetet, bör man icke införa bestämmelser, som enligt sakens natur ha en motsatt verkan. Det kan knappast begäras, att arbetare skola göra några ansträngningar för att öka arbetstakten, om de på förhand veta, att de i varje fall icke kunna förtjäna mer än en till ett fixt belopp i förväg begränsad summa, vilken, om den skulle fylla det avsedda ändamålet, dessutom måste sättas synnerligen lågt och därför i verkligheten endast bli en ny form för nödhjälpsarbetarelönen.

Departement-
schefen.

Annorlunda ställer sig frågan om *förkortad arbetstid*.

Det är uppenbart, att i detta avseende samhällets inflytande icke kan sträcka sig längre än till de direkta arbetsanställningarna vid beredskapsarbetena. Det är i och för sig önskvärt, att ett så stort antal arbetslösa som möjligt kommer i åtnjutande av den förmån samhället vill bereda dem genom sitt arbetsanskaffningsprogram. Då det emellertid icke synes möjligt, att arbetena kunna uppsuga hela den lediga arbetskraften, såvida icke en väsentlig konjunkturförbättring kan beräknas inträda, synes den enda utvägen, som erbjuder sig, vara att begränsa arbetstiden för de anställda i högre grad än som sker enligt lagen om 8 timmars arbetsdag. Sådan begränsning kan äga rum enligt olika metoder. Man har därvid att välja mellan en förkortning av arbetstiden per vecka eller införandet av alternerande arbetslag. Man kan också tänka sig, att vid arbeten, vilkas utförande kräva en mycket lång tid, t. ex. mer än ett halvår, arbetarna endast bibehållas i anställningen viss på förhand begränsad tid, t. ex. halva arbetstiden, och att, därest situationen på arbetsmarknaden synes göra detta önskvärt, de därefter avlösas av andra arbetslösa.

Den enklaste utvägen är utan tvivel en allmänt genomförd *förkortning av*

arbetsveckan, t. ex. från 48 timmar till 40 timmar. En sådan förkortning av arbetstiden kan lätt genomföras på det sättet, att arbetet 5 dagar i veckan inskränkes till 7 timmar per dag och att under lördagen arbetet pågår endast 5 timmar. Hinder bör dock icke möta, att i de fall arbetarna själva föredraga en sådan ordning arbetsveckan inskränkes till 5 dagar å 8 timmar.

Metoden med *alternerande arbetslag*, om därmed avses växelpermittering med 14 dagars eller 3 veckors mellanrum, kan uppenbarligen icke utan alltför stora olägenheter tillämpas vid arbeten, som ligga långt bort från arbetarnas hemorter. Vid arbeten av denna art synes det därför uppenbart, att man får använda den förkortade arbetsveckan. En förkortning med 8 timmar i veckan skulle antingen för arbetets utförande genomsnittligt medge en ökning av arbetsstyrkan med 16 å 17 % eller också leda till att arbetet påginge under en längre sammanlagd tid och följaktligen under lika mycket längre tid bleve användbart i kampen mot arbetslösheten. Vad de alternerande arbetslagen beträffar, kan denna metod utan svårighet tillämpas vid kommunala arbeten, liksom även vid statliga arbeten, där arbetskraften uttages på den ort, där arbetet utföres.

Den tredje metoden, *att anställa arbetare endast under viss på förhand bestämd tid*, kan naturligtvis användas vid alla slag av arbeten, som pågå tillräckligt länge. Denna metod torde emellertid endast i undantagsfall böra komma i tillämpning. Om t. ex. ett av de större byggnadsföretagen eller en av de större brobyggnaderna skulle taga mycket lång tid i anspråk, torde införandet av ny, eventuellt ovan arbetskraft kunna få ofördelaktiga verkningar på arbetet, framför allt kanske ur kostnadssynpunkt.

Ifall man fastslår, att vid arbeten, som skola få utföras med bidrag av beredskapsanslaget, en förkortning av arbetstiden under den normala bör vara en regel, som Kungl. Maj:t har att iakttaga, torde detta vara tillräckligt. I särskilda fall bör dock undantag från denna regel kunna medgivas.

Att genom samfällda beslut av statsmakterna lämna mera detaljerade generella föreskrifter torde icke vara lämpligt. Det är nämligen icke uteslutet, att arbetsveckan vid somliga företag bör bli kortare än 40 timmar. Under den nuvarande krisen arbeta vissa industrier endast 3 å 4 dagar i veckan. Tre dagars arbetstid gör en arbetsvecka om endast 24 timmar, och 4 dagars arbetstid en arbetsvecka om 32 timmar. Då det icke kan vara lämpligt, att personer, sysselsatta i korttidsarbete, lockas över till de planerade offentliga arbetena, bör det iakttagas, att om en väsentligt förkortad arbetsvecka tillämpas inom enskild industri på någon ort, även arbetsveckan för beredskapsarbetet i motsvarande grad förkortas, i den mån tekniskt så låter sig göra. Det bör alltså ingå i Kungl. Maj:ts befogenheter att vid anslag till arbeten knyta villkor angående arbetstiden eller att i annan ordning bringa regler härom till genomförande. I frågan huruvida arbetstidsbegränsningen skall ske i form av förkortad arbetsvecka eller i form av växelpermittering torde vederbörande företagare böra, helst i samråd med arbetarna, träffa avgörande. Det bör naturligtvis här icke förbises, att då arbeten utlämnas på entreprenad, vissa svårigheter kunna uppstå vid kalkylerandet av entreprenadsummorna, men den-

na svårighet torde vara oundviklig och ringa i jämförelse med den vinst man ur samhällets synpunkt gör genom utdrygningen av arbetet.

Vad myndigheternas yttranden angår, torde däri gjorda uttalanden icke böra föranleda, att man avstår från de möjligheter, som kunna erbjuda sig, att med olika metoder i olika fall begränsa arbetstiden. Då socialstyrelsen väntar, att anordningarna skulle väcka missnöje, emedan de skulle framstå som försök att med konstlade medel hålla lönerna nere, torde häremot kunna invändas, att de arbetslösa åtminstone i regel ingalunda hittills visat sig ovilliga att med sina olyckligt lottade kamrater dela de arbetstillfällen, som kunna erbjudas vid t. ex. kommunala arbeten utförda med tillämpning av förkortad arbetstid.

Icke heller torde man behöva tillmäta någon betydelse åt den anmärkningen, att svårigheter skulle uppstå för utövande av kontroll å arbetstiden, särskilt i fråga om ackordsarbete. Det blir självfallet arbetsledningarnas sak att anordna den kontroll, som i detta avseende kan anses behövlig. Enligt byggnadsstyrelsens och telegrafstyrelsens uppfattning skulle alternerande arbetslag inom deras arbetsområden vara omöjliga, en uppfattning, som torde vara befogad. Inom förstnämnda ämbetsverks ämbetsområde torde emellertid metoden med en kortare arbetsvecka kunna tillämpas.

Då landssekreteriatet begär, att regleringen av arbetstiden skall ske på grundval av överenskommelse med vederbörande arbetarorganisationer och att sådan överenskommelse helst skall träffas, innan arbetet igångsättes, torde denna synpunkt kunna beaktas endast till en viss grad. Landssekreteriatet utgår självt ifrån att arbetstiden per vecka vid beredskapsarbeten skulle sättas ett visst antal timmar lägre än den vanliga veckoarbetstiden. Om detta, såsom jag förmenar, bör ske, och man utgår ifrån att som vanlig regel vid beredskapsarbeten skall gälla, att arbetstiden icke bör överskrida 40 timmar per vecka, kunna överenskommelser med arbetarorganisationerna endast gälla frågan, hur denna arbetstid skall uttagas. Om det också enligt min uppfattning måste ligga i den medelsbeviljande myndighetens hand att kunna bestämma i vissa fall, där detta är särskilt motiverat av förhållandena på orten, en ännu kortare arbetstid, uppstår även här, om det gäller överenskommelser i saken med arbetarorganisationerna, endast frågan om sättet för den fastställda tidens uttagande.

För min del förordar jag en förkortad arbetstid, icke därför att jag i och för sig betraktar en sådan åtgärd som socialpolitiskt nödvändig med hänsyn till beredskapsarbetenas verkningar på den allmänna lönenivån men därför att någon annan metod för att vid de planerade arbetena anställa största möjliga antal arbetare icke kunnat anvisas och vidare därför att i vissa fall industrien tillämpar korttidsarbete.

Vad frågan om maskinella hjälpmedel beträffar, torde inga särskilda bestämmelser böra utfärdas. Det är visserligen sant, att i något fall en entreprenör skulle kunna utföra stora jordschaktningsarbeten med oerhört effektiva grävningsmaskiner och att detta skulle reducera möjligheterna att anställa mänsklig arbetskraft. Men det skulle uppenbarligen vara omöjligt att

förbjuda användningen av maskiner vid beredskapsarbeten. Beredskapsanslaget skall självfallet användas till att bereda sysselsättning åt arbetslösa och icke väsentligen till maskinarbete. Man får emellertid därvid lita till att eftersom såväl kommuner som vägdistrikt liksom staten själv i denna tid har ett bestämt intresse av att maskiner icke i onödan uttränga mänsklig arbetskraft, de egentliga företagen på de olika arbetsområdena skola se till, att dessa naturliga intressen också blivit iakttagna.

Naturligtvis skall icke övertidsarbete förekomma vid beredskapsarbeten annat än i absolut tvingande fall.

Arbetskraftens utväljande och förmedling av arbetskraft.

Beredskaps-
sakkunniga.

I fråga om *utväljandet av arbetskraft* hava beredskapssakkunniga efter att ha refererat 1930 års utrednings ståndpunktstagande i saken anfört följande:

Även vid den beredskapsanordning, som nu avses, bör självfallet stor vikt läggas vid kravet på arbetskraftens fullgoda beskaffenhet och yrkesvana. Detta bör särskilt gälla i fråga om den arbetskraft, som kan komma att tagas i anspråk för arbeten, där speciell yrkesutbildning erfordras, t. ex. inom byggnadsfacken och beträffande mera typiska industriella arbeten. På orter, där arbetslösheten bland arbetarna med speciell yrkesutbildning är relativt obetydlig men hårt drabbat andra arbetarkategorier, vilka därför äro i stort behov av inkomstmöjligheter, böra likväl undantag från denna regel i viss utsträckning kunna göras, därest beredskapsarbeten anordnas inom ifrågavarande fack och industrier. Risken att arbetena fördyras, om icke fullgod, yrkesutbildad arbetskraft användes, torde i väsentlig grad elimineras, om, såsom i det föregående förutsatts, arbetet utlämnas på ackord. Vid s. k. gemensamhetsackord torde man visserligen ha att räkna med, att de inom facket tränade arbetarna ogärna se, att ovana arbetare intagas i ackordslagen, men å andra sidan lär man kunna räkna med att solidaritetskänslan skall bjuda dem att visa tillmötesgående mot deras mindre lyckligt lottade kamrater. Man bör i varje fall kunna gå ut ifrån, att arbetarorganisationerna skola inse det berättigade i att sådana hänsyn krävas och att de beredvilligt skola medverka till en ordning av det här antydda slaget.

Såsom 1930 års utredning framhållit är det också angeläget, att det genom underhandlingar och överenskommelser med vederbörande arbetarorganisationer sörjes för att eventuella avtalsenliga inskränkningar i fråga om arbetskraftens utväljande annulleras med avseende på beredskapsarbetena. Naturligtvis kunna starka skäl anföras till stöd för i vissa kollektivavtal inrymda bestämmelser, att företrädesrätt till arbete skall givas dem, som äro bofasta eller mantals-skrivna inom avtalens giltighetsområden, men ett strängt fasthållande vid dessa bestämmelser skulle säkerligen i vissa fall omöjliggöra placeringen av sådana arbetslösa, vilka ha stort behov av den hjälp, som genom beredskapsarbeten skulle kunna lämnas dem. Om t. ex. ett större beredskapsarbete anordnas på en ort, där inom vederbörande fack arbetslösheten icke gjort sig nämnvärt gällande och endast berör ett fåtal av fackets utöfvare, vore det obilligt, om ifrågavarande arbete skulle uteslutande förbehållas de å orten bofasta eller mantalsskrivna arbetarna och undanhållas hjälpbehövande arbetslösa från närbelägna orter.

Samma skäl tala för att eventuella kollektivavtalsbestämmelser om företrädesrätt till arbete för medlemmar av den arbetarorganisation, som slutit avtalet, annulleras med tanke på beredskapsarbeten, vilka kunna komma att anordnas

inom avtalsområdet. Under alla förhållanden måste i dylika fall tillses, att kollektivavtalets bestämmelser eller inom vederbörande fack utbildad praxis icke utnyttjas i syfte att monopolisera rätten till medlemskap i arbetarorganisationen och därmed rätten att taga arbete inom organisationens verksamhetsområde.

Slutligen bör erinras om den inom vissa fack och yrken utbildade och i vissa fall avtalsbefästade praxis, enligt vilken den i ett arbete sist antagne skall, i händelse av arbetsbrist, först avskedas. Inom vissa avtalsområden tillämpas även, att företrädesrätt till erhållande av anställning vid ökad arbetstillgång, tillerkännes hos företagaren tidigare anställda arbetare. Det torde icke gärna kunna komma i fråga, att sådan praxis skall strängt tillämpas vid beredskapsarbeten, som anordnats i arbetslöshetsbekämpande syfte och beträffande vilka följaktligen behovsprincipen måste i viss mån bli bestämmande i fråga om fördelningen av arbetstillfällena.

Beträffande *förmedling av arbetskraft* anförde beredskapssakkunniga följande:

Med den utvidgning av beredskapsanordningen, varmed man nu har att räkna, och med hänsyn till att behovsprincipen måste tillmätas betydelse ifråga om beredandet av arbetstillfällen åt de arbetslösa torde det med avseende på sättet för arbetskraftens utväljande i regel böra föreskrivas, att den skall, såväl när det gäller rent statliga som statsunderstödda arbeten — kommunala eller enskilda — uttagas genom den offentliga arbetsförmedlingen. Att detta kommer att innebära ett frånträdande i viss mån av den i det föregående omnämnda ledande principen för den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet kan icke undvikas. Exceptionella förhållanden nödvändiggöra det. Emellertid kan det i vissa fall, särskilt när det gäller arbeten i statlig eller kommunal regi, befinnas lämpligt, att undantag från nu angivna regel möjliggöras. Så kan tänkas bli fallet, om speciellt utbildad arbetskraft erfordras och om särskilda skäl tala för att ur statlig eller kommunal tjänst entledigade arbetare beredas återanställning. Det torde i sådant fall böra ankomma på Kungl. Maj:t att på framställning från vederbörande statliga eller kommunala myndigheter meddela föreskrift därom.

Den omständigheten, att de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna icke äro statliga utan kommunala organ, kan icke utgöra hinder för att en sådan ordning genomföres med avseende på arbetskraftens uttagning till beredskapsarbeten, att förmedlingen av arbetskraften blir obligatorisk. Det ligger förresten uppenbarligen i de kommuners och landstings intresse, som med bidrag av statsmedel upprätthålla arbetsförmedlingen, att ställa sina organ till förfogande och vidtaga de åtgärder, som kunna befinnas erforderliga för att dessa organ skola kunna fullgöra den uppgift, varom här är fråga. Emellertid bör beaktas, att arbetsförmedlingsorgan icke finnas överallt, där behov av sådana kan komma att göra sig gällande. Särskilda åtgärder för att tillgodose detta behov måste vidtagas. Om sådana icke lämpligen kunna beslutas i administrativ väg, torde de kunna åvägbringas genom villkor härutinnan i samband med anvisande av statsanslag för ändamålet. Eftersom den offentliga arbetsförmedlingens organisation äger nära samband med en arbetslöshetsförsäkring och då utredning i sistnämnda fråga anförtratts inom socialdepartementet tillkallade särskilda sakkunniga, lär det nu icke finnas anledning att närmare ingå på ifrågavarande spörsmål.

Syftet med anordnandet av beredskapsarbeten måste, såsom förut framhållits, framförallt vara att bereda arbetslösa sysselsättning och därigenom tillfälle att under så normala förhållanden som möjligt försörja sig och dem, vilka äro beroende av deras arbetsinkomst. Härav synes följa, att det vid uttagning

av arbetskraft till dylika arbeten även bör tagas hänsyn till hur länge den arbetssökande varit arbetslös. En behovsprövning torde alltså i viss mån bli erforderlig. I regel lär en sådan kunna verkställas med ledning av den tid, under vilken den arbetslöse varit anmäld hos det offentliga arbetsförmedlingsorganet. Skulle särskilda föreskrifter ifråga om behovsprövningen befinnas nödvändiga och därav betingade organisatoriska åtgärder påkallade, torde det lämpligen kunna överlåtas åt Kungl. Maj:t att fatta beslut därom.

Av vikt är det dessutom, att arbetare icke lockas att sluta sin anställning på den allmänna arbetsmarknaden med förhoppningen om att kunna komma i åtnjutande av arbetstillfällen, som erbjudas vid beredskapsarbeten. Med hänsyn härtill synes det i regel böra som villkor för hänvisning till beredskapsarbete gälla, att den arbetssökande varit utan eget förvållande arbetslös under viss tid, räknad från den dag, då anmälan därom gjorts hos offentligt arbetsförmedlingsorgan. En sådan karenstid bör självklart icke vara så lång, att den av den arbetslöse med fog kan betraktas som obillig och inhuman. Om den begränsas till exempelvis två veckor, torde den även bland de arbetslösa kunna anses såsom skälig, och det restriktiva syftet med densamma lär också då kunna vinnas.

Yttranden.

I myndigheternas yttranden har i främsta rummet förslaget om *användning av icke fullgod arbetskraft* gjorts till föremål för uttalanden. I flertalet yttranden framhålles, att förslaget i denna del vore en ofrånkomlig konsekvens av beredskapsanordningarnas socialpolitiska syfte att bereda sysselsättning åt arbetslösa. Likaledes har i åtskilliga yttranden gjorts gällande, att härigenom kostnaderna för beredskapsarbetena skulle ställa sig högre än om arbetena utfördes i öppna marknaden. Särskilt vid anlitande av entreprenadssystem skulle svårigheter uppstå på grund av villkor i fråga om sysselsättning av ej fullgod arbetskraft, enär entreprenören endast mot viss compensation torde befinnas villig förbinda sig härtill. Det korrektiv mot en fördyrande inverkan, som enligt förslaget arbetenas utförande på ackord skulle innebära, har av arbetsgivareföreningen ansetts mindre verkningsfullt med hänsyn till ackordsarbetets begränsade förekomst eller användbarhet vid många slag av arbeten. Socialstyrelsen har anmärkt, att den fastställda timlönen i allmänhet tjänade såsom norm för utbetalande av förskott å den slutliga ackordsförtjänsten men att vid användningen av ovan arbetskraft kunde inträffa, att de enskilda arbetslagen trots uppenbar flit icke vid sina ackord nådde upp till den stipulerade timlönen. Den otillräckliga kompetensen finge enligt principerna ej motivera ett avskedande, och i sådana fall uppkomme fråga, huruvida avtalsenlig timlön skulle utbetalas, trots att regulativet, som låge i möjligheten att avskeda, bortfallit.

Med anledning av i förslaget förutsatta jämkningar av avtalets bestämmelser eller frångående av tillämpad praxis, rörande *företrädesrätt till arbetet för vissa arbetare eller grupper av sådana*, har i flera yttranden uttalats tveksamhet, huruvida medgivanden i sådana avseenden skulle kunna utverkas av vederbörande arbetarorganisation. Uttalanden i sådan riktning hava gjorts av telegrafstyrelsen, domänstyrelsen, länsstyrelserna i Kalmar, Örebro, Västmanlands och Norrbottens län samt svenska stadsförbundet och industriförbundet. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har framhållit den tidsutdräkt, som skulle för-

anledas av förhandlingar i sådant avseende, och länsstyrelsen i Stockholms län har ansett betänkligt, att staten och kommunala myndigheter i sina hjälpåtgärder till förmån för arbetslösa skulle göras beroende av dylika medgivanden och överenskommelser. Arbetslöshetskommissionen har i sitt yttrande berört de svårigheter, som skulle uppstå för arbetsförmedlingsorganen i sådana fall, där principen för uttagning av arbetskraft komme att strida med i avtal eller praxis genomförda anställningsmetoder.

Landssekreteriatet har uttalat, att vederbörande arbetarorganisation icke komme att motsätta sig nu ifrågavarande modifikationer i fråga om avtalsbestämmelser eller praxis, därest syftet med beredskapsanordningen och hänsynen till de arbetslösa krävde ett sådant tillmötesgående och ett avtalsrättsligt förfarande iakttoges.

Beträffande *förmedling av arbetskraft* har landssekreteriatet ansett ett obligatoriskt anlitande av den offentliga arbetsförmedlingen vara ofrånkomligt, medan arméförvaltningen, marinförvaltningen, byggnadsstyrelsen, lotsstyrelsen, telegrafstyrelsen och kommerskollegium framhållit, att viss frihet borde beredas arbetsledningen vid uttagningen av arbetskraft.

Socialstyrelsen har ansett erforderligt, att klart besked gäves, huruvida den på arbetsförmedlingsorganen ankommande uppgiften vid uttagningen av arbetskraft skulle anses innebära en hänvisning av densamma med skyldighet för arbetsledningen att mottaga den hänvisade arbetskraften eller allenast anvisning å arbetstillfället i överensstämmelse med arbetsförmedlingens vanliga tillvägagångssätt vid förmedling av arbetsanställningar å öppna marknaden.

I flertalet yttranden göres gällande, att den offentliga arbetsförmedlingens organ icke vore skickade att fullgöra de uppgifter, som sammanhänge med arbetskraftens uttagning i enlighet med behovsprincipen. I stället borde för denna uppgift utnyttjas den orts- och personkännedom, som funnes representerad i de lokala arbetslöshetskommittéerna. Socialstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hava ansett, att av tillämpningen av behovsprincipen måste följa såsom ofrånkomlig konsekvens behovet av särskilda anordningar i fråga om meddelande av ortstillägg, hyreshjälp, resebidrag, utrustning m. m. vid arbetskraftens hänvisning till beredskapsarbete utom hemorten.

En centralisering av de med arbetskraftens uttagning förknippade uppgifterna vore erforderlig för erhållande av åsyftad social verkan och för vinnande av nödig kontroll (arbetslöshetskommissionen). En central fördelning av arbetsplatserna syntes nödvändig även med hänsyn till ortsintressenas strävan att vilja förbehålla arbetstillfällena åt den egna ortsbefolkningen (länsstyrelsen i Norrbottens län). Ett centralt förmedlingsarbete syntes förutsätta en hel del direktiv från centralorganet till lokalorganen, och det kunde ifrågasättas, huruvida det ifrågasatta statliga organet kunde lämna bindande order till arbetsförmedlingsorganen, vilka sorterade under egna styrelser och uppbyres av kommuner och landsting (socialstyrelsen).

Av de genom behovsprövningen nytillkommande arbetsuppgifterna för den offentliga arbetsförmedlingen skulle föranledas en väsentlig uthyggnad av densammas organisation, vilken icke skulle kunna verkställas förr än

efter det att vederbörande kommunala myndigheter — landsting m. fl. — anvisat härför erforderliga medel (länsstyrelserna i Stockholms och Uppsala län). Med hänsyn till behovet av fortlöpande kontakt med kommunala hjälporgan finge denna utbyggnad väsentligen ansluta sig till rikets kommunindelning (socialstyrelsen).

Vid verkställandet av behovsprövningen finge hänsyn tagas till åtskilliga faktorer och ej endast till längden av den tid, varunder arbetaren varit arbetslös. Anmälan å offentlig arbetsförmedling om erhållande av arbete gjordes ej endast av arbetslösa, utan även av anställda, som önskade platsombyte (arbetslöshetskommissionen, socialstyrelsen, länsstyrelsen i Uppsala län). Förslaget om en karenstid av 14 dagar syntes därför komma att verka som en mekanisk regel och bli va utan verklig betydelse. Den övervakande statliga myndigheten saknade möjlighet att utöva motsvarande kontroll över tillämpningen, som förutsatts enligt förslaget till arbetslöshetsförsäkringen (arbetslöshetskommissionen). Den ifrågasatta karenstiden syntes vidare väl kort för att kunna verka i avsett restriktivt syfte (lotsstyrelsen, såvitt anginge byggnadsarbetare, länsstyrelsen i Gotlands län i allmänhet, m. fl.).

Den hjälpform, som beredskapsanordningen innebure, hade icke samordnats med övriga åtgärder till hjälp för oförvällat arbetslösa. Sålunda saknades regler angående eventuell påföljd vid vägran att antaga erbjuden sysselsättning vid beredskapsarbete (socialstyrelsen, länsstyrelsen i Stockholms län).

Departementschefen.

Om samhället kunde i ett slag genomföra ett arbetsanskaffningsprogram, varigenom hela den lediga arbetskraften bleve sysselsatt, skulle inga särskilda åtgärder behöva vidtagas för ett ändamålsenligt utväljande av arbetskraft. Då räckte det att sätta i gång företagen och låta arbetsmarknadens problem i övrigt så att säga lösa sig själva. Emellertid vågar jag icke, trots det omfattande arbetsanskaffningsprogram, som framlägges, räkna med att samtliga arbetslösa skola erhålla arbete. Därest arbetslösheten skulle få samma omfattning som under 1932 års sommarmånader, skulle det uppgjorda programmet i det allra närmaste eller kanske helt räcka till sysselsättning åt samtliga arbetslösa, men jag kan icke hänge mig åt den optimistiska föreställningen, att arbetslösheten under nästa budgetår skulle bli begränsad på angivet sätt. I den mån man trots de ökade arbetstillfällena måste räkna med en kvarblivande arbetslöshet i jämförelsevis stor utsträckning, synes det vara samhällets plikt att till en viss grad reglera utväljandet av arbetskraft. Ett dylikt reglerande medför som konsekvens, att åt de verk och myndigheter eller enskilda entreprenörer, som skola utföra arbetena, icke kan medges ett fritt val bland tillgänglig arbetskraft. Kan ett sådant medgivande icke lämnas, torde det emellertid vara nödvändigt att föreskriva, att arbetskraftens uttagande skall verkställas av de lokala organen och gå genom den offentliga arbetsförmedlingen.

Avsikten med en samhällsreglering av uttagandet utav arbetskraft skall självfallet vara att i främsta rummet bereda sysselsättning åt de arbetslösa, som ha största behov av arbete. Då arbetsförmedlingsanstalterna emellertid icke ha till uppgift att vid anvisningen av platser taga någon hänsyn till den

platssökandes behov, torde själva uttagningen av arbetskraften böra ske genom annat organ. Redan nu torde i vissa fall den metoden tillämpas, att de lokala arbetslöshetskommittéerna ge arbetsförmedlingen listor på de personer, som anvisats visst bestämt reservarbete. Denna metod synes kunna göras till allmän regel. Självklart förutsättes alltså därvid, att *lokala arbetslöshetskommittéer alltjämt skola finnas* och att de arbetslösa skola anmäla sig såväl hos arbetsförmedlingen som hos det lokala arbetslöshetsorganet. I sådana kommuner, där arbetslösheten är ringa och arbetslöshetskommitté icke finnes, synas dess uppgifter kunna fullgöras av annat kommunalt organ, t. ex. kommunalnämnden. Då arbetsförmedlingen ju icke är så organiserad, att kontor eller ombud, för vilkas verksamhet statsbidrag utgår, finnas på alla de platser, där arbetslöshet kan råda, bör ledamot av arbetslöshetskommittén tjänstgöra som ombud för arbetsförmedlingen. På detta sätt skapas en jämförelsevis smidig organisation för samarbete mellan arbetsförmedling och lokala arbetslöshetsorgan. Det bör för övrigt påpekas, att arbetsförmedlingens organisation bland annat med hänsyn till en blivande arbetslöshetsförsäkring är avsedd att avsevärt utökas.

Vid utväljandet av arbetskraft torde arbetslöshetskommittén böra bedöma de arbetssökandes behov i huvudsak efter längden av deras arbetslöshet. Andra regler för prövning av behov av arbete synas icke vara nödvändiga och skulle måhända icke heller alltid vara nyttiga. Naturligtvis är det sant, att en person, som länge varit arbetslös, faktiskt kan befinna sig i en bättre ekonomisk ställning än en person, som varit arbetslös endast en kort tid. Men det är icke något samhällsintresse, att en arbetare, som blivit arbetslös, skall göra fullständigt slut på sina egna sista resurser, innan han kan få arbete. Vid utväljandet bör hänsyn icke ensamt tagas till arbetarens sista arbetslöshetsperiod. Om han med en kort mellantid av arbete haft en långvarig föregående arbetslöshet, bör detta tagas med i beräkningen.

Vidare skola arbetslöshetskommittéerna vid urvalet av arbetskraft iakttaga en karenstid för den arbetslöse om minst 14 dagar samt tillse, att arbetaren icke är indragen i arbetskonflikt (deltagare i strejk eller föremål för lockout), vilket självfallet gäller arbetsnedläggelse både vid beredskapsarbeten och andra företag. Arbetaren skall vara skyldig att antaga honom anvisat arbete, där han icke kan anföra särskilda, av arbetslöshetskommittén godtagbara skäl för arbetsvägran, vid äventyr att eljest all slags arbetslöshetshjälp undandragas honom. Vid prövning av dylika skäl böra i tillämpliga delar de principer tjäna till ledning, som fastslagits i förslaget angående frivillig arbetslöshetsförsäkring. Om arbetaren utan giltiga skäl lämnar beredskapsarbete, bör motsvarande påföljd gälla.

I övrigt har arbetslöshetskommittén att med den personkännedom den kan äga om de olika platssökandes förhållanden så rättvist som möjligt mellan de arbetslösa fördela genom beredskapsarbetena skapade arbetstillfällen.

Å andra sidan bör det vara ett villkor för statsbidraget till arbetsgivaren att han mottager den hänvisade arbetskraften, i den mån icke särskilda förhållanden föreligga.

Arbetslöshetskommittéerna komma säkerligen med den erfarenhet de numera äga att vid utväljandet av arbetskraften handla efter i stort sett riktiga principer, och jag anser det varken nödvändigt eller lämpligt att ingå på detaljerade föreskrifter för handhavandet av deras uppgifter. Såsom kommer att framgå av en blivande framställning om statsbidrag till kontantunderstöd, skola de lokala arbetslöshetskommittéerna ha att fördela kontantunderstöden åt de arbetslösa, som ej kunna beredas arbete.

I fråga om de framhävda svårigheterna att uttaga den med hänsyn till arbetenas natur lämpligaste arbetskraften må framhållas, att redan med hänsyn till arbetsanskaffningsprogrammets mångsidighet dessa farhågor icke torde äga något större berättigande. Just den mångskiftande karaktären av de föreslagna arbetena torde i hög grad underlätta strävandet att åt arbetslösa ur olika grupper anvisa det bäst lämpade arbetet.

I arbetsprogrammet ingår ett rätt betydande antal arbeten, framför allt byggnadsarbeten, där yrkesskicklighet måste förutsättas hos vederbörande arbetare. Vid byggnadsföretag förekomma ju flera olika slag av arbeten, såsom schaktnings- och grundläggningsarbeten, mureriarbete, timmermans- och snickeriarbeten, rörlägningsarbeten, hantlangningsarbeten o. s. v. Det är uppenbart, att till de arbeten, som kräva yrkesskicklighet, endast yrkesarbetare böra anvisas. Däremot torde det icke kunna medges, att vid de egentliga grovarbetena arbetare från andra fack uteslutas. Man måste räkna med att arbetslöshetssituationen på en ort kan vara sådan, att en metallarbetare eller annan yrkesarbetare lämpligen bör hänvisas till grovarbete på en byggnadsplats. Men även här torde man icke kunna skriva någon regel utan undantag. Vad angår de statliga byggnadsarbeten, som enligt programmet falla på Stockholm, torde de representera en så obetydlig kvantitet av ett mera normalt byggnadsprogram i Stockholms stad, att för hänvisning där knappast några speciella regler behöva tillämpas. Situationen på byggnadsmarknaden i Stockholm under kommande budgetår torde bli den, att arbetslösheten bland byggnadsfackets arbetare kommer att bli synnerligen omfattande.

I andra fall kan det däremot väl hända, att vid uttagningen av arbetskraft till statliga byggnadsarbeten särskilda föreskrifter kunna behöva lämnas. Som exempel anföres följande. Det ingår i det uppgjorda arbetsprogrammet bl. a. jämförelsevis omfattande statliga arbeten i Lund och Uppsala. Skulle vid den tid, då arbetena komma i gång, arbetslösheten bland byggnadsarbetarna i Lund vara jämförelsevis ringa men arbetslösheten bland byggnadsarbetarna i Malmö vara mycket avsevärd, synes den föreskriften rimlig, att byggnadsarbetare från Malmö skulle kunna sysselsättas vid något av byggnadsföretagen i Lund. Avståndet mellan Malmö och Lund är så kort, att med nuvarande kommunikationer vederbörande arbetare utan svårighet kunna resa fram och tillbaka till arbetsplatsen varje dag. Det kan likaledes tänkas vara rimligt att föreskriva, att byggnadsarbetare från Stockholm skulle kunna erhålla sysselsättning vid något av företagen i Uppsala.

Det framgår av det nu anförda, att de problem, som uppstå vid utväljan-

det av arbetskraft, kunna till sin natur skifta vid olika beredskapsarbeten. De få *en* karaktär, om beredskapsarbeten i större omfattning hopas på en ort, en *annan* om dessa arbeten kunna utbredas till ett stort antal olika orter i landet. Därest ett större beredskapsarbete skulle ge sysselsättning åt ett större antal arbetslösa än dem, som finnas på orten, måste självfallet arbetslösa från andra orter hänvisas dit. Därvid bör emellertid tillses, att de arbetslösa tagas från så närliggande orter som möjligt, då man i den mån detta praktiskt låter sig genomföra, bör söka ordna så, att de arbetslösa kunna bo i sina hemorter.

Med det arbetsanskaffningsprogram, som nu föreslås, torde svårigheterna att förlägga arbeten till ett stort antal orter i landet minskas väsentligt i jämförelse med det nuvarande tillståndet. Man torde kunna beräkna, att antalet arbetsplatser kommer att flerdubblas i jämförelse med arbetslöshetskommissionens arbetsplatser, vilka inberäknat de statskommunala den 31 januari 1933 utgjorde 415 stycken. Man torde också i en helt annan utsträckning än hittills kunna tillmötesgå kommunernas önskningar om kommunala arbeten, dels emedan mera statsmedel skulle stå till förfogande för ändamålet, och dels emedan kommunerna skulle få anslag till ett stort antal arbetsuppgifter, som hittills varit uteslutna från anslag. Jag nämner vatten- och avloppsledningar, byggnadsarbeten m. m. Allt detta måste leda till, att problemen icke bli desamma, som ha mött arbetslöshetskommissionen i dess verksamhet. Man bör kunna utgå ifrån att endast ett jämförelsevis ringa antal av hela den styrka, som kan sysselsättas genom medel från beredskapsanslaget, skall behöva arbeta synnerligen långt ifrån sina hemorter.

Vid inventeringen ha från alla län anmälts ett synnerligen stort antal arbetsföretag, till och med det lilla Gotlands län har kommit upp till 21 stycken. I län, som äro synnerligen hårt drabbade av arbetslöshet, såsom Väster- norrlands och Norrbottens län, ha anmälts respektive 131 och 129 arbetsföretag. Detta tyder på att arbetslöshetsproblemen skola kunna väsentligen lösas genom hänvisning till arbeten å orter eller i närheten av orter, där arbetslösheten är starkast utbredd, även om, vilket är uppenbart, en mycket stor del av de föreslagna arbetsföretagen icke komma till utförande, i varje fall icke under nästkommande budgetår. Lika väl som arbetsföretagen äro många i alla delar av landet, är också arbetslösheten utbredd över hela landet.

Av vad som nu anförts torde framgå, att Kungl. Maj:t vid beslut om anslag till beredskapsarbeten bör ha fria händer att i de särskilda fallen meddela de föreskrifter, som synas mest ändamålsenliga.

Då särskilt socialstyrelsen anfört såsom en ofrånkomlig konsekvens av tillämpningen av behovsprincipen vid urvalet av arbetskraft, att *särskilda anordningar* i fråga om ortstillägg, hyreshjälp, resebidrag och utrustning m. m. bli oundgängliga, torde jag vara berättigad att häremot göra vissa erinringar.

För det första skulle arbetarna erhålla bättre inkomster än vid de nuvarande reservarbetena. För det andra erbjuder regeringsförslaget helt nya möjligheter att undvika långa resor och att mera allmänt förlägga arbeten till de orter, där de bäst behövas i kampen mot arbetslösheten. För det tredje

komma endast ett mindre antal arbeten, därav endast ett helt obetydligt antal vägföretag, att utföras i statliga organs regi; det stora flertalet arbeten kommer att utföras i kommunal regi, i vägdistriktens regi eller i enskildas regi.

Om det gäller att upprätta provisoriska bostäder vid förläggningsplatserna, torde därvid icke större hinder möta vederbörande arbetsledningarna vid beredskapsarbetena än vid de anläggningsarbeten, som nu utföras i vägdistriktens, kommunernas eller de enskildas regi. Skulle i vissa fall resebidrag behöva utgå, torde kommunerna, vilkas arbetslöshetsbördor genom hela beredskapsanordningen så väsentligen komma att lättas, kunna sörja för tillfredsställandet av nämnda behov. Härtill böra de lokala arbetslöshetskommittéerna vara befullmäktigade.

Vad frågan om utrustningen av de arbetslösa beträffar, bekostas denna redan nu av kommunerna, och häri bör givetvis ingen ändring inträda.

Jag kommer nu till frågan, huruvida i vissa fall åt arbetare, som äro bosatta på orter med en högre lönenivå och som nödgas taga arbete vid beredskapsarbeten, förlagda till orter med lägre lönenivå, skola utgå särskilda tillskott, motsvarande de nuvarande hyresbidragen och ortstilläggen, till den hemmavarande familjen. Jag utgår emellertid från att, då det gäller arbeten på längre avstånd från hemorten, ungarlar och icke-familjeförsörjare skola anvisas sådana arbeten. Med den begränsning av fallen med hänvisning till arbetsplatser långt ifrån hemorten, som måste bli en följd av hela beredskapsanordningen, böra därför dylika tillägg icke bli behöfliga annat än i undantagsfall.

Om vad jag nu anfört är riktigt, borde kommunerna själva kunna bestrida dessa tillägg. Skulle erfarenheten under nästa vinter visa, att jag här missräknat mig i fråga om de bördor dylika tillskott kunna åsamka kommunerna, så torde Kungl. Maj:t kunna erhålla rätt att från det anslag till arbetslöshetens bekämpande, som skall utgå av skattemedel, få ersätta vederbörande kommuner.

Arbetslöshetskommissionen anför, att en centralisering av de med arbetskraftens uttagande förknippade uppgifterna är erforderlig för erhållande av åsyftad social verkan och för vinnande av nödig kontroll. För egen del är jag övertygad om att de lokala arbetslöshetskommittéerna skola kunna bemästra dessa uppgifter. I den mån Kungl. Maj:t föreskriver, att vid beredskapsarbete på en ort arbetslösa jämväl från andra orter skola anvisas arbete, torde de lokala arbetslöshetskommittéerna komma att iakttaga villkoret, då de eljest utsätta sin kommun för risken, att statsbidraget ej utbetalas.

Vad de anmärkningar beträffar, som framställts mot tanken, att arbetsförmedlingsanstalterna skulle företaga behovsprövningen vid uttagning av arbetskraft, drabba dessa anmärkningar uppenbarligen icke det nu framlagda förslaget, som ju lägger denna behovsprövning i de lokala arbetslöshetskommittéernas händer.

Löneproblemet.

Beredskaps-
sakkunniga.

I lönefrågan framhålla *beredskapsakkunniga*, att enligt statsmakternas beslut om hittills utförda beredskapsarbeten den allmänna marknadens löner

skola tillämpas. Härmed förstås sådana löner, som antingen innefattades i gällande kollektivavtal för ifrågakommande slag av arbeten eller ock, där kollektivavtal icke upprättats, eljest vore gängse i orten för dylika arbeten. Såsom grundläggande regel för lönesättningen borde gälla, att kostnaden för det färdiga arbetet icke bleve större än om det kommit till utförande i vanlig ordning. Med hänsyn därtill borde det tillses, att arbetet utfördes på en ur arbetsteknisk synpunkt i stort sett lämplig tidpunkt och under i övrigt lämpliga former samt att ackordsprisen bleve desamma som de, vilka gällde vid vederbörande statliga verks övriga arbeten av motsvarande slag.

De av statsmakterna sålunda beslutade reglerna vid lönesättningen syntes, säga beredskapssakkunniga, framgent böra tillämpas även om, såsom nu föreslås, detta slag av arbeten icke begränsas till sådana, som utföras i vederbörande statliga verks regi utan utsträckas till områden, där kommunal eller enskild regi kan komma ifråga.

På den allmänna arbetsmarknaden utföres i regel arbetet på ackord. Där kollektivavtal gälla, innehålla dessa bestämmelser därom, vilka i regel kompletterats med prislistor. Även vid arbetslöshetskommissionens reservarbeten har ackordsbetalning varit den gängse löneformen. Detsamma torde ha varit förhållandet vid de beredskapsarbeten, för vilkas utförande de av riksdagen för de senaste två budgetåren beviljade anslagen tagits i anspråk. Därest beredskapsarbeten anordnas i större skala än hittills och utsträckas till den kommunala och enskilda arbetsmarknaden, bör följaktligen enligt de sakkunniga ackordsbetalning i största möjliga utsträckning förekomma.

De sakkunniga fortsätta:

Ackordsprissättningen måste naturligtvis ske med hänsyn till de anspråk, som rimligen kunna ställas på den fullgoda och, i de fall speciell yrkesutbildning erfordras, yrkeskompetenta arbetskraften. Syftet med beredskapsarbetena måste emellertid vara att även bereda arbetslösa sysselsättning, oaktat de icke förvärvat tillräcklig kompetens i eller tillräcklig vana vid arbeten av det slag, som härvid kan komma ifråga. För sådana arbetare kräves en viss tids träning i arbetet, innan de i allmänhet kunna räkna med ur försörjningssynpunkt tillräckligt hög inkomst av ackordsarbete, som prissatts med tanke på den fullgoda och kompetenta arbetskraften. I de fall speciell yrkesutbildning erfordras, t. ex. inom byggnadsindustrien, kräves en viss, ofta ganska lång läro-tid, under vilken arbetsförtjänsten endast så småningom stiger upp till den ut-lärda arbetarens. Som lärlingar i sådana yrken böra givetvis arbetslösa yng-lingar i första hand komma ifråga. Äldre arbetslösa med försörjningsplikt kunna däremot icke gärna hänvisas till yrkesarbete vid beredskapsföretag, om de icke redan förvärvat sig tillräcklig yrkeskompetens. För dem torde huvud-sakligen det mera typiska grovarbetet erbjuda försörjningsmöjligheter. Men även dylikt arbete förutsätter en viss tids träning och utbildning. Innan till-räcklig vana med arbetet vunnits, torde det icke kunna undvikas, att arbets-inkomsten blir relativt låg. I den mån äldre, försörjningspliktiga arbetslösa det oaktat önska komma i åtnjutande av sådant arbete, böra de naturligtvis förhjälpas därtill av de organ, på vars lott det kommer att fördela arbetstill-fällena och förmedla arbetskraften. Där gällande kollektivavtal föreskriva, att i avtalen fixerade tidlöner skola tillförsäkras arbetarna, oavsett om ackords-förtjänsten överstiger tidlönsförtjänsten eller icke, kan det visa sig vara nöd-vändigt att med tanke på dessa icke vana arbetare åtgärder vidtagas i syfte

att få till stånd jämkningar i ifrågavarande föreskrifter. Härvid förutsättes alltså, att överenskommelser träffas med vederbörande arbetarorganisationer i de fall då kollektivavtalen icke redan innehålla bestämmelser om att viss lägre timlön än den normala kan tillämpas beträffande icke fullgod arbetskraft.

Yttranden. Rörande innehållet i de särskilda yttrandena får jag anföra följande.

I fråga om tillämpningen av *allmänna arbetsmarknadens löner* har i de yttranden, vari förslagets genomförande förordats, framhållits att arbetsobjektens beskaffenhet att vara typiska för den allmänna arbetsmarknaden också motiverade tillämpningen av de å denna arbetsmarknad gällande arbetsvillkoren och lönerna. Byggnadsstyrelsen har därvid förutsatt, att kravet på arbetskraftens fullgoda beskaffenhet icke skulle eftersättas beträffande husbyggnadsarbeten, när dessa utfördes såsom beredskapsarbeten. Länsstyrelsen i Västerbottens län har ansett frågan i vad mån lönerna vore avtalsenliga eller ej vara av mindre betydelse och att några andra bestämmelser rörande lönerna icke behövde föreskrivas än att arbetena finge anordnas på eljest brukligt sätt; vid sådant förhållande skulle den betydande gruppen av vägarbeten, vid vilka anbudsförfarande tillämpades, kunna i nuvarande situation komma till utförande på ur kostnadssynpunkt fördelaktiga villkor.

Övriga hörda myndigheter samt korporationer och sammanslutningar hava, i den mån de direkt uttalat sig i lönefrågan, framhållit i huvudsak följande synpunkter. Det syntes orimligt, att den allmänna arbetsmarknadens löner skulle tillämpas vid av staten särskilt anordnade hjälparbeten. Då av olika anledningar — användningen av okvalificerad arbetskraft, förbudet mot anlåtande av extraordinära maskinella hjälpmedel m. m. — beredskapsarbetena otvivelaktigt komme att ställa sig dyrare än om arbetena utfördes i öppna marknaden, låge även häri ett motiv för tillämpningen av en lägre lönenivå än den å öppna arbetsmarknaden. Tillämpningen av avtalsenliga löner vid beredskapsarbetena vore ägnad försvåra anpassningen av lönenivån på den allmänna marknaden. Arbetare vid beredskapsarbetena hade icke något personligt intresse av att vid förbättrad arbetstillgång åter söka sig ut på den allmänna marknaden. Då beredskapsarbetena i stor utsträckning komme att avse husbyggnads- och anläggningsarbeten samt kommunala arbeten, inom vilka arbetsområden särskilt höga löner vore gällande, kunde i stället förväntas, att en tillströmning skedde från öppna marknaden av arbetare, som sysselsattes inom yrken med lägre lönenivå, exempelvis exportindustrierna samt skogs- och jordbruket. Även om kortare arbetstid användes vid beredskapsarbetena, skulle anställningen vid dessa anses fördelaktigare, särskilt i betraktande av att även å den öppna marknaden arbetena i stor utsträckning utfördes på begränsad arbetstid. En allmän erinran har vidare varit den, att vid tillämpningen av lägre löner vid beredskapsarbetena, de för ändamålet anvisade medlen skulle förslå för beredande av arbete åt så många flera arbetslösa.

Dessa allmänna synpunkter ha i vissa yttranden närmare utvecklats och belysts. Särskilt av överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms

och Örebro län har framhållits nödvändigheten för såväl stat och kommun som enskilda att begränsa nuvarande utgiftsnivå. En sådan av förhållandena nödvändiggjord anpassning efter den fallande prisnivån här hemma och förhållandena i våra konkurrentländer skulle försvåras genom tillämpningen av avtalsenliga löner vid de omfattande beredskapsarbetena. I flera yttranden har framhållits, att kollektivavtalsväsendets regelmässiga införande vid beredskapsarbetena skulle vara ägnat att fastläsa den nuvarande lönenivån. Socialstyrelsen har framhållit den avtalsenliga lörens dynamiska karaktär; i själva verket skulle staten vid beredskapsarbetena medverka vid löneprisbildningen och därvid bliva normerande för den öppna marknadens löner snarare än tvärtom. Länsstyrelsen i Skaraborgs län har gjort gällande, att fastställandet av löne- och arbetsvillkoren därigenom definitivt komme att överantvaras åt fackföreningsrörelsen. Länsstyrelsen i Kalmar län har ansett, att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om grunderna för lönernas fastställande. Arbetsgivareföreningen, lantarbetsgivarnes centralförening samt länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län och Västmanlands län ha särskilt framhållit nu förefintliga ojämnheter i lönenivåerna mellan särskilda fack och på olika orter; det syntes ägnat väcka missnöje bland de arbetslösa — liksom bland arbetare med låg avlöning — att vissa av de arbetslösa skulle erhålla förmånen av hänvisning till arbete med måhända dubbelt så hög avlöning som vid andra förekommande arbeten. Socialstyrelsen har i sådant sammanhang framhållit, att av nu antydda orsak den offentliga arbetsförmedlingen skulle få sig ålagd en särskilt ömtålig uppgift vid uttagningen av arbetskraft till beredskapsarbetena. Såväl socialstyrelsen som industriförbundet ha ansett svårigheter föreligga att differentiera löneinkomsten efter behovet på sätt som skett i form av ortstillägg vid reservarbetena. Länsstyrelsen i Jönköpings län har anmärkt, att i förtid igångsatta arbeten, vid ett ekonomiskt betraktelsesätt, naturligen borde betinga lägre kostnader än de normala. Arbetsgivareföreningen har framhållit, att ackordsarbete i stor utsträckning icke förekomme vid sådana arbeten, som inginge i inventeringen, varför tidlönsbetalning torde bliva ganska vanlig även vid anlitande av okvalificerad arbetskraft. Härigenom skulle föranledas ökade kostnader för arbetena. I flera yttranden (arbetsgivareföreningen, socialstyrelsen m. fl.) hava belysts de svårigheter, som skulle uppkomma i de talrika fall, särskilt inom anläggningsbranschen, då tillfälliga ackord skulle sättas för arbetslag, sammansatta av såväl yrkesvana som okvalificerade arbetare.

Socialstyrelsen har framhållit, att i åtskilliga avtal förefintliga bestämmelser om lägre löner för ej fullgoda arbetare uppenbarligen vore avsedda att gälla för individuella fall, nämligen vid hög ålder, inträffad vanförhet och dylikt, och syntes icke kunna givas sådan generell tillämpning, som i förslaget förutsatts.

Vissa fackmyndigheter hava i sina yttranden framfört synpunkter, mera speciellt inriktade på *förhållandena inom respektive ämbetsområden*. Sålunda har arméförvaltningen förordat tillämpningen av lägre löner än å öppna ar-

betsmarknaden under framhållande av att myndigheten ej borde genom närmare bestämmelser bindas utan äga frihet att förfara efter omständigheterna i varje särskilt fall; därest statlig myndighets förfarande ledde till för arbetarna obilliga resultat, ägde dessa rätt att anföra besvär hos överordnad myndighet, i sista hand Kungl. Maj:t. Lotsstyrelsen har ansett, att kollektivavtalens lönevillkor borde kunna tillämpas, ehuru med viss procentuell nedsättning i fråga om såväl timlöner som ackord, så att den utgående veckolönen ej överstege den i orten gängse veckolönen. Lantbruksstyrelsen har ansett beredskapsarbetena vara ägnade befordra även vid lågkonjunktur den eljest märkbara tendensen till överflyttning av arbetskraft från jordbruket till mera industrialiserade näringar. Härav kunde uppkomma knapphet på arbetskraft, särskilt vid skördetid, föranledande ökade arbetspriser och följaktligen ökade produktionskostnader inom jordbruket. Domänstyrelsen har framhållit, att en obetydlig höjning av den nu låga skogsarbetarlönen skulle omöjliggöra avsättningen av skogsavkastningen från betydande skogsområden och att en sådan konsekvens vore att befara av det föreslagna löneprogrammet. Byggnadsstyrelsen har berört de pågående löneavtalsförhandlingarna inom byggnadsindustrien samt ansett, att några beredskapsarbeten inom husbyggnadsfacket, avsedda att utföras på entreprenad, icke borde igångsättas förrän enighet vunnits mellan parterna i de nu pågående avtalsförhandlingarna.

Departement-
schefen.

Vid behandlingen av löneproblemet vill jag till en början erinra om *sammanhanget mellan lönerna vid hittillsvarande reservarbeten och principerna för urvalet av sådana arbeten*. Eftersom man ansett det nödvändigt att hålla lägre löner än marknadens allmänna löner vid reservarbeten, har man också ansett det nödvändigt föreskriva, att arbetena icke finge vara aktuella. Lönen skall understiga den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete å respektive ort kan i avsevärd omfattning beredas, dock med iakttagande av att vederbörande arbetare skall kunna bereda sig försörjning på den fastställda nödhjälpslönen. Härtill har 1932 års riksdag särskilt framhållit, att vid lönesättningen skogs- och lantarbetarlönerna skola beaktas.

Dessa speciella nödhjälpslöner ingå uppenbarligen som en avgörande faktor i motiveringen för den regeln, att reservarbetena icke få göra intrång på i arbetsmarknaden tillgängliga arbeten. Såsom förut anförts, avser regeringens arbetsanskaffningsprogram en brytning med denna princip. Man bör tvärtom skjuta i förgrunden sådana arbeten, som äro av mera aktuell betydelse.

I den bilaga till statsverkspropositionen, som upptar förslaget till utgifter för kapitalökning, redovisas anslagen för de arbeten, som skulle betraktas som beredskapsarbeten, under rubriken »Fonden för förslag till statsverket». Därunder ingå bl. a. i propositionen specificerade byggnadsarbeten till ett belopp, som efter sedermera vidtagna jämkningar uppgår till 16,547,600 kronor. Bland byggnadsarbetena ingå fortsättandet av Karolinska sjukhuset med ett belopp av 1,645,000 kronor och vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus till ett belopp av 7,442,800 kronor. Båda dessa poster torde, om de icke

upptagits under rubriken »Fonden för förlag till statsverket», i stället ha förts på skattebudgeten, och om riksdagen då bifallit förslagen, hade ingen kommit att ifrågasätta andra löner än vanliga i marknaden gällande löner.

De övriga byggnadsarbetena, som sammanlagt gå till en summa av 7,459,800 kronor, återfinnas i allmänhet i organisationsnämndens tioårsplan för statens byggnadsarbeten. Enda skillnaden är, att beloppet representerar en summa ungefär motsvarande den organisationsnämnden föreslagit för tre budgetår. Det är fråga om byggnad för statens bakteriologiska laboratorium, en rad landsstatshus och lantmäterikontor, om åtskilliga byggnader vid universiteten i Uppsala och Lund m. m. dylik vanlig statlig byggnadsverksamhet. Att här tillämpa andra löner än dem, som gälla vid den tidpunkt, då arbetena utföras, torde knappast på allvar kunna ifrågasättas. Byggnadsstyrelsen har också, när det gäller dessa statliga byggnadsarbeten, bestämt förordat, att avtalsenliga löner skola tillämpas.

Till lånebudgeten är vidare från skattebudgeten överflyttat slutbyggandet av Inlandsbanan. Att en sådan överflyttning skulle få öva inflytande på lönesättningen för arbetarna vid banan torde vara uteslutet.

För poster å sammanlagt över 20 miljoner kronor synes det sålunda icke vara möjligt eller kunna från något håll ifrågasättas att tillämpa löner enligt nödhjälpslönesystemet. Icke heller torde de under jordbruksdepartementets eller handelsdepartementets del av lånebudgeten upptagna arbetena rimligen kunna betalas med andra löner än dem, som gälla i den öppna marknaden. Återstår då att undersöka, huruvida de stora anslagsposterna 75 miljoner kronor under socialdepartementet och 50 miljoner kronor under kommunikationsdepartementet skulle kunna i lönehänseende hänföras till arbeten av hittillsvarande reservarbetens typ.

Vad de skenfria korsningarna beträffar, till vilkas utförande avses statsbidrag med sammanlagt 14 miljoner kronor, ha hittills inga sådana utförts genom arbetslöshetskommissionens försorg eller eljest till nödhjälpslöner. Enligt planen skola vägbyggnaderna överlämnas till vägdistriktet. Huruvida dessa komma att utföra arbetena i egen regi eller överlämna dem till entreprenörer skola de själva avgöra. Att under sådana omständigheter föreskriva nödhjälpslöner torde icke låta sig göra. Broföretagen, framför allt de större, torde i regel komma att utlämnas på entreprenad. Att vid företag, som utföras av enskilda arbetsgivare enligt entreprenörsystemet, skulle betalas andra löner, än som vanligen gälla, torde icke kunna ifrågakomma.

Om man övergår till det anslag, som skulle komma under socialdepartementets huvudtitel, är där bl. a. upptagen en post på 20 miljoner kronor till främjande av bostadsbyggande. De två kommittéer, som haft att förbereda förslag till åtgärder för detta ändamål, äro, ehuru inom dem äro företrädde olika politiska åskådningar, ense därom, att vanliga löner skola betalas vid utförandet av arbetena. Annat kan ju ej heller rimligen komma i fråga, då arbetena skola utföras av enskilda. Därest regeringens förslag att lämna bidrag i form av lån eller subventioner till enskilda företag av allmännyttig karaktär godkännes, torde föreskrifter, att de arbeten, som sålunda skola utfö-

ras med stöd av staten, få igångsättas endast under förutsättning, att där betalas lägre löner än vid andra arbeten av samma karaktär, icke vara möjliga. Lika litet torde det vara möjligt att knyta dylika villkor till anslag, som avse främjande av företagsverksamhet och industriell verksamhet.

Återstå så i huvudsak statliga och enligt allmänna regler statsunderstödda arbeten till ett belopp av 10 miljoner kronor samt bidrag till kommunala arbeten till ett belopp av 30 miljoner kronor.

Vad de statliga och de statsunderstödda arbetena beträffar, upptaga de s. k. A-företag, som skulle tillhöra socialdepartementets område, sammanlagt 22,889,108 kronor. Under förutsättning att 10 miljoner kronor skola avses för ändamålet kan ungefär hälften av det anmälda behovet tillgodoses. Av de anmälda arbetena, som till stor del skulle tillgodose militära ändamål, skulle 17,065,900 kronor avses till byggnadsarbeten och industriarbeten. Det kan icke gärna ifrågakomma, att dylika arbeten skulle utföras till nödhjälpslöner.

Vad statsanslag till kommunala arbeten beträffar, är avsikten att såtillvida avvika från hittills gällande principer, att kommunerna skulle erhålla statsbidrag även till materialkostnaderna. Bland inventeringens A-företag ingå kommunala byggnadsarbeten och vatten- och avloppsledningar till ett sammanlagt belopp av 18,629,223 kronor, d. v. s. väsentligt mer än hälften av de föreslagna arbetena. I arbeten av denna art representera materialkostnaderna i regel en mycket väsentlig del. För denna del av arbetskostnaden skulle det säkerligen vara omöjligt att föreskriva, att endast sådant material finge köpas, som vore tillverkat för lägre löner än de vanliga. Det synes knappast logiskt att begära, att en löneprincip skall tillämpas å arbetsplatsen, medan däremot en annan löneprincip får tillämpas beträffande materialerna.

Det kan vara värt att observera, att enligt arbetslöshetskommissionens januarirapport i rent kommunala arbeten utan statsbidrag voro sysselsatta 16,785 personer, mot 16,253 i statliga reservarbeten. Då kommunerna knappast kunna antagas i och för sig hysa motvilja mot att erhålla statsbidrag till sina i kampen mot arbetslösheten anordnade arbeten, torde det anförda förhållandet bero därpå, att många kommuner icke vilja underkasta sig de med statsbidragen förenade villkoren, framför allt i lönefrågan.

Vad frågan om *tidlön eller ackordslön* beträffar kunna inga fixa bestämmelser införas. I den mån indirekta arbetstillfällen skapas kommer arbetet ju att helt bedrivas på inom vederbörande industri vanligt sätt. Vad de direkta arbetstillfällena beträffar, blir det arbetsledningens sak att eventuellt efter överenskommelse med arbetarna fastställa, huruvida tidlön eller ackordslön skall tillämpas. Eftersom man icke kan undgå, att i vissa fall icke fullt vana arbetare kunna komma att användas, förefaller det emellertid naturligt, att dessa genom ackordsarbete eggas att någorlunda snabbt söka ernå erforderliga kvalifikationer för arbetet och därmed utsikter till ökade inkomster.

Det torde av det sagda framgå, att det finnes ett naturligt samband mellan principen, att arbetsmarknadens vanliga löner skola tillämpas vid beredskapsarbetena, och den utvidgning till nya områden för statsingripanden till be-

kämpande av arbetslösheten, som regeringen föreslår. Därest man finner själva planen på utvidgandet av arbetsanskaffningsprogrammet, särskilt med hänsyn till den allsidighet i kampen mot arbetslösheten, den tillåter, i och för sig riktig i en tid av så omfattande arbetslöshet som den nuvarande, torde man icke kunna fasthålla vid det hittills i arbetslöshetspolitiken tillämpade lönesystemet. Likaväl som detta senare system är följdriktigt uppbyggt, är också det av regeringen föreslagna systemet följdriktigt uppbyggt. Under den offentliga diskussionen i lönefrågan har ibland den tanken framförts, att man skulle kunna finna lönebestämmelser, som medgäve en arbetslön någonstades emellan nödhjälpslönerna och marknadens vanliga löner. Man har därvid anfört, att lönerna inom exportindustrierna möjligen skulle kunna bli normgivande. Den starka splittringen av lönenivån i vårt land utmärker emellertid också exportindustrien. Pappersmassearbetarna ha andra löner än sågverksarbetarna, grovarbetarna ha andra löner än de förut nämnda arbetarna och den del av den mekaniska verkstadsindustrien eller elektriska industrien, som i huvudsak arbetar för export, återigen andra löner. Att med konstlade medel skapa en särskild lönenivå vid beredskapsarbetena, innebärande att varken nödhjälpslöner eller marknadens vanliga löner för motsvarande arbeten skulle betalas, låter sig säkerligen icke praktiskt genomföra.

Emot de löneprinciper, som här förordats, har särskilt framhållits, att staten skulle gynna vissa kategorier av de högst betalda arbetargrupperna i vårt land, såsom *byggnadsarbetare* och *kommunalarbetare*.

Det råder inom vissa folklager ett utbrett missnöje med byggnadsarbetarnas löner, vilket främst sugit sin näring ur uppgifter om dessa arbetares stora inkomster i Stockholm. Ett sådant missnöje borde emellertid icke rimligen medföra, att byggnadsverksamhet uteslutes ur arbetsanskaffningsprogrammet, då därmed skulle uteslutas en av de viktigaste *nyckelindustrierna*.

Vad de kommunala arbetena beträffar, torde man såsom förut visats kunna beräkna, att av inventeringsresultatet arbeten motsvarande en arbetslön av cirka 7 miljoner kronor i hela landet hänföra sig till avtal, gällande för kommunalarbetare.

De farhågor man eljest i allmänhet uttalat, då det ifrågasatts att tillämpa marknadens vanliga löner på beredskapsarbetena, hänföra sig dels därtill, att beredskapsarbetena på detta sätt skulle komma att utöva en alltför stark lockelse på arbetare, som äro anställda vid lågt betalda arbeten, och dels därtill, att vid en förbättring av konjunkturerna arbetarna icke skulle kunna förmas att återgå till sina vanliga sysselsättningar inom näringslivet. Man har därvid särskilt framhållit, att lantarbetare och skogsarbetare ha så låga arbetsinkomster, att arbetare vid beredskapsarbeten regelmässigt skulle komma upp till betydligt högre inkomster. Utgångspunkten för detta resonemang har icke sällan varit den missuppfattningen, att beredskapsarbetena skulle utgöra en noggrant avskild kategori av arbetsföretag i statlig regi. Då nu i stället de ifrågasatta arbetsföretagen te sig såsom normala arbetsföretag inom olika områden, i allmänhet ledda av enskilda arbetsgivare, i andra fall av vägdistrikt m. fl. kommunala organ som även för närvarande bedriva ar-

beten runt om i landet, torde den befarade förskjutningen av arbetskraften icke vara att motse i större utsträckning än som direkt föranledes av rådande arbetslöshet inom skilda områden. Om risken vore så betydande, som man velat göra gällande, måste det förvåna, att lant- och skogsarbetare under de senaste högkonjunkturerna icke mera mangrant utvandrade till andra arbeten, där marknadslönerna legat väsentligt över deras egna löner. De arbeten, som väl i regel skulle kunna vara tillgängliga även för skogs- och lantarbetare, vore vägarbeten, dikningar och andra schaktningsarbeten. Inom ramen för regeringens arbetsprogram äro de summor, som avsetts för dylika arbeten, jämförelsevis små; där ha upptagits 25 miljoner kronor till statsunderstödda vägarbeten och broar, varav en rätt betydande del är avsedd för brobyggnadsarbeten. Dessa arbetsföretag kunna icke absorbera arbetskraft i den utsträckning, som enligt den anförda tankegången förutsättes. Det må för jämförelses skull nämnas, att bidrag beviljats av anslaget till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar samt av bilskattemedel till dels nyanläggningar och dels omläggningar och förbättringar av vägar med ett sammanlagt belopp av omkring 23.6 miljoner kronor under budgetåret 1930/1931 och omkring 24.2 miljoner kronor under budgetåret 1931/1932. Det arbetsanskaffningsprogram, som framlägges, medför icke ens en fördubbling av den mängd vägföretag, som utföres med bidrag från ordinarie anslag under kommunikationsdepartementet. En sådan utvidgning synes icke kunna få de ödesdigra verkningar, som på sina håll påstås.

I övrigt hava frågorna, hur man skall förebygga, att beredskapsarbetena bliva så begärliga, att de där en gång anställda skulle vägra att åtaga sig arbeten i den öppna marknaden, behandlats i annat sammanhang.

I det av mig förda resonemanget förekommer endast sparsamt termen »*avtalsenliga löner*». Länsstyrelsen i Västerbottens län ifrågasätter också, huruvida man bör fastställa, att de löner, som skola betalas, böra angivas såsom avtalsenliga.

Det må framhållas i denna fråga, att man icke kan vid beslut om statsbidrag till de särskilda arbetsföretagen sätta *som villkor*, att avtalsenliga löner där skola utbetalas. Icke heller torde man kunna utfärda generella regler, enligt vilka avtalsenliga löner skola tillämpas vid beredskapsarbeten. Det bör ånyo understrykas, att det här icke är fråga om en särskild kategori av arbetare i statlig regi. Därest ett arbetsföretag, som kommer till stånd genom bidrag i större eller mindre utsträckning och i den ena eller andra formen från anslaget »fonden för förlag till statsverket», på grund av gällande kollektivavtal kommer att omfattas av lönebestämmelser i sådana avtal, är vederbörande arbetsgivare enligt lagen om kollektivavtal förpliktad följa avtalet. Några föreskrifter, som inpränta denna skyldighet, äro givetvis icke erforderliga. Vad man bör fasthålla är, att arbetena icke skola betraktas som nödhjälpsarbeten i de nuvarande reservarbetenas mening, utan att statsmakterna vid utformandet av arbetslöshetspolitiken utgå ifrån att samma löner, som pläga tillämpas för arbeten av det slag, som kommer till utförande, också skola tillämpas vid beredskapsarbetena. Detta kommer i praktiken till ut-

tryck på det sätt, att inga särskilda åtgärder i allmänhet vidtagas i syfte att förmå parterna i ett gällande kollektivavtal att fastställa avvikande lönebestämmelser för de arbetsföretag, varom är fråga. I det stora flertalet fall torde de planerade arbetena automatiskt bli underkastade gällande avtal och löner. I andra fall torde betalningen utan särskilt upprättade avtal komma att rätta sig efter den i vederbörande ort för samma slags arbeten gängse.

Åtskilliga av de myndigheter, som yttrat sig över beredskapssakkunnigas promemoria, ha, såsom framgår av nyss lämnade sammandrag av deras yttranden, gjort bestämda *invändningar i lönefrågan*. Sålunda anför man, att vanliga löner icke äro berättigade vid av staten särskilt anordnade hjälparbeten. Man förklarar, att lägre löner äro motiverade därav, att icke kvalificerad arbetskraft kan komma att användas, vilket skulle göra arbetena dyrare än som vore behöfligt, om vanliga löner skulle tillämpas. Man menar också, att därest lägre lön utbetalades, så skulle ett större antal arbetare komma att sysselsättas.

Emot dessa invändningar må anföras: beredskapsarbetena igångsättas visserligen såsom ett slags hjälparbeten, men denna deras karaktär innebär icke, att de äro hjälparbeten endast i de *arbetslösas* intresse. I själva verket vill samhället söka genomföra sitt arbetsanskaffningsprogram med hänsyn till *samhällets intressen i dess helhet*. Det är icke blott den enskilde, oförskyllt för arbetslöshetens olycka utsatte, som erhåller hjälp genom att beredas sysselsättning. Det leder vilse, om man resonerar om beredskapsarbetena såsom huvudsakligen en ny art av välgörenhet, bedriven i stor skala på statens initiativ. Staten tager detta initiativ icke minst i eget välförstått intresse. Vid en massarbetslöshet, sådan som den nuvarande, drabba verkningarna många folkgrupper, som stå utanför de i egentlig mening arbetslösas led. Ser man beredskapsarbetena ur denna vidare synpunkt, kan man inte längre lägga tyngdpunkten därpå, att det gäller »av staten i de arbetslösas intresse ensamt anordnade hjälparbeten». Invändningen synes därför ej grundad.

Den uppfattningen, att förekomsten av *icke fullt kvalificerad arbetskraft* skulle motivera lägre löner, är ej heller hållbar. Ett av de stora avgörande psykologiska felgreppen i det hittills tillämpade nödhjälppssystemet är den absoluta begränsningen av lönerna, vare sig arbetena utföras på ackord eller efter timlön. Då man talar om den icke fullt kvalificerade arbetskraften, bör man städse erinra sig, att sådan arbetskraft ju väsentligen måste hänvisas till grovarbeten av olika slag, såsom anläggnings- eller schaktningsarbeten. En i övrigt med vanliga grovarbetare fysiskt jämgod metallarbetare, ett butiksbiträde eller kontorsanställd eller grovarbetare från andra yrkesområden än just de, som avses i det särskilda fallet, kommer vid ackordsarbete enligt erfarenhetens vittnesbörd ganska snabbt upp i jämförelsevis tillfredsställande arbetsprestationer. Skulle man nu tillämpa ett system med lägre löner än de vanliga, bleve följden den, att så snart en sådan arbetare blivit mera van vid sitt arbete, skulle han finna sina ansträngningar belönade med en nedpressning av ackorden. Vilka skadliga verkningar en sådan lönepolitik har

är icke svårt att förstå. Den dödar all verklig arbetslust och arbetsglädje och inger arbetarna en känsla av mindervärdighet, varigenom uppenbarligen samhällseliga värden komma att förspillas.

Man torde för övrigt icke böra överdriva föreställningen om den okvalificerade arbetskraftens betydelse i detta sammanhang. Så omfattande som arbetslösheten nu är, finns det säkerligen ett synnerligen stort antal arbetslösa, som äro väl kvalificerade, icke minst för vanligt grovarbete. Genom regeringens arbetsanskaffningsprogram öppnas dessutom helt andra möjligheter än tidigare till anställande av ett stort antal arbetare i deras vanliga yrken. De slippa alltså tävla med grovarbetarna om anläggnings- och schaktningsarbetet. Antalet sådana arbetare, som icke kunna anses kvalificerade på något område, torde vara så ringa, att deras intagande uti arbete icke kan komma att spela någon större roll för arbetsprestationerna vid beredskapsarbeten.

Det synes visserligen sannolikt, att om man tillämpade lägre löner, skulle ett större antal arbetare komma att sysselsättas än vid högre löner. Men fråga är, huruvida man bör köpa denna något större sysselsättningsgrad till priset av de skadliga verkningar på arbetskraften, som principen om lägre löner ovillkorligen måste komma att medföra. Den föreställningen, att arbetsföretagen vid högre löner skulle bli dyrbarare till sin totala kostnad än vid lägre, är icke bekräftad av erfarenheten, såvitt lönerna hålla sig på en rimlig nivå. Just en bestämd under alla omständigheter gällande översta gräns för arbetsinkomsten leder till en sådan arbetstakt, att arbetena i regel måste bli onödigt dyrbara. En undersökning av kostnaderna vid vägarbeten, som utförts genom arbetslöshetskommissionens försorg, i jämförelse med kostnaderna för likvärdiga vägarbeten, utförda i annan ordning, har givit det preliminära resultat, som framgår av *bilaga H*, eller att, om arbetslöshetskommissionens allmänna utgifter medräknades, det syntes av undersökningen framgå, att kostnaden för kommissionens arbeten i allmänhet bleve större än kostnaden för motsvarande i annan ordning utförda arbeten, därvid dock borde beaktas de särskilda arbetsförhållanden, under vilka kommissionen måste utföra åtagna arbeten och vilka medförde en viss fördyring av dessa.

I vissa yttranden anföres, att tillämpningen av vanliga löner skulle utgöra *hinder för en anpassning av lönenivån på den allmänna marknaden*. Det förklaras (överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms och Örebro län) vara nödvändigt för såväl stat och kommun som enskilda att begränsa den nuvarande utgiftsstandarden. En sådan av förhållandena nödvändiggjord anpassning efter den faktiska prisnivån och förhållandena i våra konkurrentländer skulle försvåras genom tillämpningen av avtalsenliga löner vid omfattande beredskapsarbeten.

Huruvida en sådan s. k. anpassning är oundgängligen nödvändig för återupptagandet av enskild produktion är ingalunda klart bevisat. Det är allom bekant, att den nuvarande krisen icke tagit någon hänsyn till de ytterst olika lönenivåer, som utmärka de olika länderna både i Europa och i övriga länder,

där den vita rasen är förhärskande. Krisen och arbetslösheten ha gått härjande fram över alla slags länder, de med låg, medelhög och hög lönenivå. Därest så vore, att lönenivån hos skilda folk gäve ett bestämt utslag i fråga om konkurrenskraften på främmande marknader, så skulle uppenbarligen länder sådana som Polen, Tyskland, Tjeckoslovakien och med dem i lönehänseende jämställda ensamma behärska världsmarknaden för industriprodukter. Att detta icke är fallet, kan utan vidare konstateras. Hur hårt arbetslösheten än drabbat länder sådana som England och Sverige, har den dock drabbat Tyskland ännu mycket hårdare. Om man genom lönesänkningar kunde hoppas slå ut sina konkurrenter, skulle sannolikt dessa söka återvinna sina förlorade marknader genom att själva i ännu högre grad sänka sina lönekostnader. Skulle detta i sin tur leda till att vi och andra länder med en ännu bestående jämförelsevis hög lönenivå skulle fortsätta på lönesänkningarnas väg, så komme man snabbt nog till en undre gräns, där denna art av lönepolitik skulle visa sig endast leda till försämrade och icke till förbättrade ekonomiska förhållanden.

Den argumentation, enligt vilken en jämförelsevis hög lönenivå, utbredd till det stora flertalet arbetargrupper i landet, verkar stimulerande på produktionen, har minst lika stor sannolikhet för sig som den nyss refererade. Produktionen av varor sker, för att människorna skola kunna tillgodose sina behov; för att kunna tillgodose sina behov, måste de också äga köpkraft. I den mån de sakna köpkraft, så att de icke ens kunna tillgodose livets nödtorftiga behov, måste detta medföra en begränsning av produktionen, som ju icke är något självändamål och som icke kan fortsätta att tillverka varor, för vilka det icke finnes någon marknad. Det vill med andra ord säga, att en starkt begränsad köpkraft mycket väl kan leda till en permanent produktionsinskränkning med en permanent massarbetslöshet som konsekvens. För övrigt kunna lönerna vid beredskapsarbeten icke bli utslagsgivande för lönenivån. I den mån lönenivån sänkes, skulle sänkningen komma att drabba även beredskapsarbetena, vilkas löner ju helt enkelt skulle anpassas efter de löner, som gälla på den öppna marknaden.

Konfliktproblemet.

Såsom förut framhållits, är avsikten icke att vare sig generellt eller för de särskilda arbetsföretagen föreskriva, att avtalsenliga löner skola gälla. Beredskapssakkunniga hava i fråga om slutandet av kollektivavtal anfört följande:

Skulle i fall, då beredskapsarbete skall anordnas, kollektivavtal icke finnas upprättade för de yrken eller fack, inom vilka ifrågavarande arbete skall utföras, kan det i flertalet fall visa sig lämpligt att, innan beredskapsarbetet igångsättes, det tages under övervägande, huruvida icke de löner och övriga arbetsvillkor, som skola tillämpas, böra regleras medelst dylikt avtal. Initiativ därtill lära icke komma att utebli från arbetarhåll. Om icke särskilda, praktiska omständigheter resa hinder mot en sådan ordning, synes det att den bör eftersträvas även av dem, som skola låta utföra arbetet. Den torde nämligen få anses erbjuda fördelar för dem, bland annat därför att arbetskostnaderna kunna beräknas med större tillförlitlighet, varjämte arbetskonflikter

Beredskaps-
sakkunniga.

med ur företagets synpunkt mer eller mindre ofördelaktiga verkningar kunna förebyggas.

Ikke minst ur de av beredskapsarbetena beroende arbetarnas synpunkt är det önskvärt, att arbetsinställelser till följd av tvister om arbetsvillkoren eller arbetsförhållandena i övrigt icke förekomma vid dessa arbeten. Arbetsinställelser och därmed jämförliga åtgärder torde såsom framhållits kunna förebyggas, därest kollektivavtal finnas, vilka inrymma förhandlingsordning eller andra bestämmelser om sättet att slita tvister, som uppstå rörande arbetsförhållandena. Det säger sig självt, att den statliga förlikningsmannainstitutionen bör lämna sin medverkan i de fall, så befinnes nödvändigt. Vid tvister om kollektivavtals tolkning, tillämpning eller rätta innebörd komma lagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol i tillämpning, därest sådan tvist icke kan biläggas i godo av parterna själva.

Arbetskonflikter i form av t. ex. strejk, blockad eller lockout lära icke kunna helt förebyggas. Intrassemsättningar mellan t. ex. kommunala eller enskilda företagare och vid i deras regi bedrivna beredskapsarbeten sysselsätta arbetare kunna bliva av det slag, att en arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd icke kan förhindras och för resten befinnas vara i och för sig berättigad. I dylikt fall torde det ligga nära till hands att låta verkställa en objektiv prövning av konfliktorsaken, t. ex. genom av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av socialstyrelsen förordnade personer. En sådan prövning skulle säkerligen i regel få till följd, att konflikten snabbt bringades ur världen, men om så icke bleve fallet, finge det lämpligen bero på prövningens resultat, hur det skulle förfaras med de arbetare, som blivit direkt berörda av konflikten. I det fall prövningen givit vid handen, att skulden till väsentlig del vore arbetsgivarens, borde intet hinder resas för de av arbetskonflikten berörda arbetarna att erhålla sysselsättning vid annat beredskapsarbete genom hänvisning av vederbörande arbetsförmedlingsorgan. Om det däremot konstaterats, att skulden väsentligen vore arbetarnas och dessa eller deras organisation vägrade att upphäva den vidtagna stridsåtgärden, borde ifrågavarande arbetare icke åtnjuta hänvisning till beredskapsarbete, där sysselsättning skulle ha kunnat beredas dem, om deras arbetslöshet icke varit genom arbetsinställelsen självförfallad. Samma regel torde böra tillämpas för den händelse arbetare genom att delta i arbetsinställelse på den allmänna arbetsmarknaden blivit arbetslösa. Däremot vore det uppenbarligen orimligt att beträffande beredskapsarbetena tillämpa de avstängningsregler, som hittills varit gällande vid de genom arbetslöshetskommissionen bedrivna reservarbetena, särskilt i vad det gäller den regeln, att vid allmän konflikt inom ett yrkesområde all statens hjälpverksamhet bör upphöra och yrkets samtliga arbetare i landet respektive orten avstängas från statlig arbetslöshetshjälp.

Yttranden. I vissa av de avgivna yttrandena har framhållits såsom orimligt, att arbetarna vid ifrågavarande hjälparbeten skulle på samma sätt som inom det enskilda näringslivet kunna vid upprättandet av *kollektivavtal* utöva press på sin arbetsgivare i syfte att själva få till väsentlig del bestämma över sina ersättningar (arbetsgivareföreningen, länsstyrelserna i Kristianstads, Göteborgs och Bohus samt Skaraborgs län). Att åvägabringa kollektivavtal på de skiftande arbetsområdena vore en ömtålig och tidsödande sak (arméförvaltningen). Avtal av större omfattning och utsträckning förekomme endast inom vissa av de ifrågakommande arbetsområdena; oftast vore avtalen lokalt begränsade eller avsåge namngivet arbete. Besvärliga avtalsrättsliga kompli-

kationer skulle kunna uppkomma vid tillämpningen av förefintliga kollektivavtal å beredskapsarbetena eller vid upprättandet av nya avtal. Sålunda syntes det bliva svårt att på arbetarsidan åvägsabringa tillfredsställande organisatoriska enheter på arbetsplatser, där arbetsstyrkan vore sammansatt av arbetare från olika yrken och fackorganisationer (socialstyrelsen). Landssekreteriatet har framhållit, att om de, som skulle låta utföra arbetena, och deras entreprenörer bemödade sig om att upprätthålla kontakt med vederbörande arbetarorganisationer och lade sig vinn om att få till stånd kollektivavtal, där sådana icke finnes, arbetsinställelser praktiskt taget torde kunna förebyggas.

I många yttranden hava uttalats betänkligheter mot den enligt förslaget medgivna *strejkrätten*, som faktiskt riktade sig mot en social välfärdsanordning från det allmännas sida (socialstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Jämtlands och Norrbottens län). Socialstyrelsen har påpekat, att inom byggnads- och anläggningsbranscherna konfliktrisker visat sig vara i eminent grad för handen. I detta avseende samt i fråga om konfliktreglerna i övrigt har förslaget ansetts vara revolutionerande och till sina verkningar av högst betänkelig art (industriförbundet).

I fråga om de föreslagna *konfliktreglerna* har förslaget tillstyrkts av landssekreteriatet och byggnadsstyrelsen, varjämte länsstyrelsen i Västerbottens län ansett, att några särskilda bestämmelser om slitande av tvister icke vore påkallade vid beredskapsarbetena, lika litet som vid vägarbeten i övrigt utförda av allmänna medel.

Vad särskilt angår förslaget om företagande av *opartisk undersökning rörande konfliktorsakerna* i vissa fall har förslaget ansetts icke vara att förordna (länsstyrelserna i Gotlands och Skaraborgs län) samt innebära, att Kungl. Maj:t bleve alltför påtagligt engagerad vid skiljandet mellan rätt och orätt i de särskilda fallen (länsstyrelserna i Stockholms och Västmanlands län). Det positiva värdet av den föreslagna anordningen har starkt betvivlats (arbetsgivareföreningen). Däremot har landssekreteriatet ansett någon anledning icke föreligga för arbetarorganisationerna att motsätta sig en prövning av konfliktorsakerna med i förslaget angivna konsekvenser. I ett yttrande har framhållits, att prövningen väsentligen bleve beroende på personvalet vid utseendet av utredningsmän, varför en på förhand utsedd nämnd borde få sig ålagd hithörande uppgifter (länsstyrelsen i Jönköpings län). I ett annat yttrande har förordats, att nuvarande förlikningsmannaaorganisation samt särskilt förordnade kommissioner anlätades även vid beredskapsarbetena och att det finge bero på erfarenheten, huruvida en dylik kommission i mera varaktig form borde förordnas för ifrågavarande område (länsstyrelsen i Gävleborgs län).

Arbetsgivareföreningen har ansett det vara oförsvarligt, att arbetslösa inom ett yrkesområde vid konflikt om nytt avtal skulle, ehuru i hög grad intresserade av konfliktens utgång, få sysselsättas vid beredskapsarbeten under tiden för konflikten. Slutligen har påpekats, att om skulden till en konflikt befundes vara arbetsgivarens, arbetaren visserligen skulle kunna få hänvisning

till annat beredskapsarbete men att han enligt framlagt förslag till kontant understödsverksamhet icke skulle kunna komma i åtnjutande av det mindre förmånliga arbetslöshetsunderstödet (arbetslöshetskommissionen).

Departementschefen.

Frågan om arbetskonflikter vid arbeten, som tillkommit med stöd av medel från beredskapsanslaget, kräver för flertalet dylika arbeten ingen speciell lösning. I den mån arbetena äro sådana, för vilka lån eller subvention utgått till annan företagare än staten, synes detta utan vidare vara klart. Därest exempelvis arbetskonflikt uppstår vid bostadsbygge, för vilket enskilda eller kommun erhållit subvention, blir konflikten att behandla på samma sätt som för närvarande, när konflikt uppstår vid ett bygge i enskild eller kommunal regi. Uppstår konflikt vid en verkstad, ett varv eller en fabrik, där beställningar skett för statens räkning för medel från beredskapsanslaget, är läget icke annorlunda än för närvarande, då konflikt uppstår å en arbetsplats, där en statsbeställning är under arbete. Har ett vägdistrikt med statsbidrag från beredskapsanslaget igångsatt ett vägarbete och uppkommer där en arbetskonflikt, är situationen densamma som ifall en arbetskonflikt för närvarande äger rum vid ett vägföretag, för vilket statsunderstöd utgår. Någon principiell olikhet föranledes icke därav, att statsunderstödet utgår från en annan anslagsrubrik i riksstaten än den vanliga för bidrag till vägbyggen. I en mängd fall torde arbeten, som utföras tack vare medel från beredskapsanslaget, enligt gällande lag om kollektivavtal komma att omfattas av bestämmelserna rörande arbetskonflikter i kollektivavtal och i sagda lag.

Vare sig arbetena komma att vara underkastade dylika bestående regler eller icke, finnes det givetvis anledning för såväl de ordinarie förlikningsorganen som även för Kungl. Maj:t att med särskild uppmärksamhet följa arbetstvister vid arbeten, varom här är fråga. Redan i det nuvarande svåra läget ligger i och för sig en uppfordran till statens organ att söka förebygga arbetsinställelser i möjligaste mån. Det förhållandet att staten helt eller delvis finansierar ett arbete, vid vilket konflikt råder, bliver ett ytterligare skäl för ingripande på det sätt och i de former, som prövas vara mest effektiva. Skulle i särskilda fall inträffa, att vederbörande arbetarorganisation eller arbetargrupp hindrar en uppgörelse genom uppställandet av ohållbara krav eller genom att motsätta sig sådana modifikationer i gällande avtal, som betingas av hänsyn till arbetslösheten — t. ex. anställandet av arbetare från annan ort eller i annan ordning än som enligt gällande avtal förutsättes — kan det finnas skäl att låta tills vidare anstå med arbetets utförande. Några allmängiltiga regler för konflikter kunna sålunda icke uppställas. Jag anser mig berättigad att räkna med den svenska fackföreningsrörelsens stöd i strävandena att undvika arbetstvister och hastigt lösa utbrutna konflikter under den svåra depression som råder.

Av det nu anförda torde framgå, att det lämpligen bör ligga i Kungl. Maj:ts hand att beträffande arbetskonflikters behandling träffa förfoganden efter omständigheterna. Där så befinnes ändamålsenligt, kan det i sammanhang med utbudande av arbete å entreprenad eller igångsättande därav givas föreskrifter i dessa hänseenden.

I fråga om konflikters inverkan på rätt att erhålla sysselsättning vid beredskapsarbeten hänvisar jag till vad som anförts under rubriken »arbetskraftens utväljande och förmedling av arbetskraft», sid. 63.

Grunder för statsbidrag.

I *beredskapssakkunnigas promemoria* den 21 januari 1933 återfinnes i tabell 5 en uppskattning av det statsbidrag, som skulle erfordras, för att samtliga A-företag skulle komma till utförande. Denna kalkyl hade uppgjorts under förutsättning att statsbidrag skulle utgå enligt hittills gällande regler, vilket innebar, att statsbidraget skulle utgå till även enligt vanliga regler statsunderstödda vägar, korsningar och broar med 75 %, till statsunderstödda husbyggnader med 40 %, till vägar och broar, som eljest icke kunna erhålla statsbidrag, med 40 %, till vattenbyggnader med 66 % och slutligen till rent kommunala husbyggnader, jordarbeten m. m. med 30 %. De procentsatser, som utredningsmännen sålunda lagt till grund för en approximativ beräkning av statsverkets kostnader för arbetenas utförande enligt nuvarande grunder, ha ej varit avsedda att tjäna såsom generell norm för statsbidrag till olika slag av arbeten, utan utredningsmännen ha i sitt förslag utgått från att Kungl. Maj:t skulle äga att, där så befunnas ändamålsenligt med hänsyn till de föreliggande omständigheterna i de särskilda fallen, bestämma om större eller mindre understöd än enligt gällande allmänna grunder skulle ha utgått.

I åtskilliga av de avgivna yttrandena har emellertid med utgångspunkt från kalkylen framhållits, att de procentsatser, varmed sålunda räknats för statsunderstödda och kommunala arbeten, syntes alltför ringa och att det icke kunde förväntas, att kommunerna, särskilt de av arbetslöshet betungade, skulle äga möjlighet att i nuvarande situation prestera den på dem fallande delen av kostnaderna för arbetsprogrammens förverkligande (landskommunernas förbund, socialstyrelsen, arbetslöshetskommissionen, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Göteborgs och Bohus och Kopparbergs län m. fl.). Man kunde icke vänta, att kommunerna skulle kunna uttaxera erforderliga medel i nämnvärd omfattning, särskilt som arbetena torde vara planerade att utföras under en följd av år men nu skulle forceras, varför lånemarknaden torde väsentligen få anlitas även av dem. Fråga vore om för många kommuner ens lånevägen stode öppen (landskommunernas förbund). Kommunerna torde i vissa fall ha svårt få tillstånd till belåning efter vanliga grunder för tillståndsprövningen, varför låneformen i många fall torde få övergå till anslag (länsstyrelsen i Uppsala län). Då vägdistrikten kunde förmodas icke bli i stånd att, såsom förslaget förutsatte, tillskjuta 28.6 miljoner kronor, syntes såsom en rationell anordning kunna tagas under övervägande, att staten tillsköte detta belopp såsom räntefritt lån; därigenom skulle emellertid den i statsverkspropositionen uppgjorda finansieringsplanen förryckas (socialstyrelsen).

Departement-
mentschefen.

Jag delar den uppfattningen, att statsbidraget sannolikt i genomsnitt torde behöva uppgå till större procentuell andel, än som enligt nu gällande grunder i allmänhet utgår till olika slag av arbeten. Det lär emellertid icke i detta sammanhang böra ifrågakomma att bestämma bidragen enligt en mekanisk regel alltefter arbetsobjektets art. I stället bör avvägningen ske med hänsyn tagen till vederbörande kommuns speciella förhållanden beträffande arbetslöshetens omfattning och det ekonomiska läget. På sätt som för närvarande plägar tillämpas vid bestämmande av den procentsats, efter vilken statsbidrag till kontanta understöd åt arbetslösa skall utgå, lär statsbidraget till kommunala beredskapsarbeten böra fastställas med ledning av en skala, där nyssnämnda båda faktorer, alltså arbetslösheten och skattetungan, inbördes avvägts mot varandra. Verkställda förundersökningar hava utvisat, att möjlighet torde förefinnas att upprätta en sådan skala på ett sätt, som i allt väsentligt synes giva rättvisande resultat. Detta innebär — eftersom beredskapsarbeten böra kunna anordnas även inom kommuner, där arbetslösheten är relativt ringa eller den ekonomiska ställningen relativt god — att statsbidraget i vissa fall bör kunna komma att begränsas till ett procenttal, som måhända stannar vid 20 å 30, medan å andra sidan till kommuner, som äro hårt betungade både med hänsyn till arbetslöshet och skattebörda, statsunderstödet enligt min mening bör kunna uppgå till i det närmaste hela totalkostnaden. Det lär icke behöva väcka större betänkligheter att åt Kungl. Maj:t överlåta avvägningen i denna fråga än, såsom länge varit fallet, dels, som nyss antytts, beträffande kontantunderstöden, dels ock beträffande de än mera näraliggande s. k. statskommunala arbetena. I dessa fall hava nämligen procenttalen varierat nära nog i lika stor utsträckning, som här ifrågasatts, utan att därom framställts erinringar från riksdagens sida. Vid tillämpningen av nu angivna regel bör dock göras den inskränknings, att vid lämnande av bidrag till de ändamål under kommunikationsdepartementet, till vilka redan nu statsbidrag utgår, statsbidraget till beredskapsarbeten icke bör få överstiga vad som nu för respektive ändamål plägar bestämmas.

Såsom en genomsnittssiffra har jag i de här föreliggande kalkylerna utgått från att statsbidragen från socialdepartementets anslag skulle uppgå till 75 % av kostnaden.

Eftersom med det här förordade systemet statsbidragen skola utmätas i hudsak med hänsyn till det kommunala behovet, måste de anmärkningar väsentligen förfalla, som framställts därom att man icke kunde påräkna, att kommuner och vägdistrikt skulle vara villiga eller i stånd att bestrida den del av kostnaderna, som enligt sakkunnigförslaget skulle stanna å dem. Härtill kommer, att kommunerna i andra hänseenden skulle genom de direkta och indirekta verkningarna av förevarande förslag erhålla en högst betydande lättnad i sin arbetslöshetsbörda.

Övergången till det nya systemet.

De medel, regeringen begär till beredskapsarbeten, gälla nästa budgetår och skulle alltså kunna börja tagas i bruk fr. o. m. den 1 juli innevarande år. Det

har uttalats farhågor för att beredskapsarbetena skulle kunna sättas i gång först efter en jämförelsevis lång tid. Uppenbart är, att systemet icke kan komma att fungera redan från nämnda budgetårs första dag. Under den förutsättning, som ligger till grund för att arbeten hänförs till A-företagen i inventeringsresultatet, nämligen att arbetena äro så förberedda, att kostnadsberäkningar, ritningar och arbetsplaner föreligga, torde dock dröjsmålen icke behöva bliva avsevärda. Det är min avsikt att omedelbart låta underkasta de särskilda arbetsföretag, för vilka samtliga erforderliga förberedelser vidtagits, en första granskning genom de myndigheter, som ha att för statens räkning pröva arbeten av olika slag. Under sådana omständigheter bör i juli månad ett tillräckligt stort antal företag ha blivit så förberedda, att möjligheter föreligga för åtminstone ett första urval, som skulle avse de angelägnaste arbetena. Och man torde kunna beräkna, att vid höstens inträdande de direkta beredskapsarbetena skola kunna påbörjas.

Reservarbetenas avveckling.

En fråga, som kräver beaktande ur olika synpunkter, är hur övergången från det nuvarande till det här förordade systemet skall äga rum. I årets statsverksproposition (femte huvudtiteln punkt 9) erinrade jag om att de planerade allmänna arbetena vore avsedda att ersätta de nuvarande reservarbetena samt anförde att, i den mån avvecklingen av dessa komme att pågå under nästa budgetår, kostnaderna därför borde bestridas från anslaget till bekämpande av arbetslösheten. Jag uppskattade det belopp, som under nästa budgetår kunde bliva erforderligt för reservarbetenas avveckling i nuvarande former, till i runt tal 10 miljoner kronor. Frågan om avvecklingen av den nuvarande och övergången till den nya ordningen har icke närmare upptagits till behandling i de sakkunnigas promemoria. Icke heller i de avgivna yttrandena har densamma rönt större beaktande, utan har endast i vissa yttranden påpekats behovet av viss övergångstid. Arbetslöshetskommissionen har framhållit, att åtskilliga komplikationer kunde uppstå vid övergången från det gamla till det nya systemet med besvärliga och tidsödande förhandlingar och utredningar, såsom utvisades av erfarenheten från avvecklingen av södra Sveriges och Norrlands statsarbetens ingångna engagement.

I sitt yttrande rörande arbetslöshetsförsäkringen har emellertid *socialstyrelsen* till behandling upptagit frågan, huruvida det nya hjälpsystemet skulle kunna bringas i tillämpning och vinna erforderlig effektivitet redan under nästkommande budgetår. Med avseende härå har socialstyrelsen till en början erinrat, att för genomförandet av förslagen beträffande såväl beredskapsarbeten som arbetslöshetsförsäkring en mycket stor utvidgning och förstärkning av den offentliga arbetsförmedlingen uppenbarligen vore nödvändig men att en sådan utvidgning icke kunde genomföras på några månader. Även i annat hänseende skulle stora svårigheter komma att möta att så hastigt sätta det nya hjälpsystemet i full kraft. Det syntes därför nödvändigt att finna en smidig övergångsanordning beträffande reservarbetena, så att dessa i största möjliga utsträckning kunde tagas i anspråk för

den nya arbetslinjen. Detta vore så mycket angelägnare, som nyanskaffning av lämpliga och lämpligt belägna arbetsföretag samt dessas igångsättande i full drift i regel toge avsevärd tid. Detta gällde, även om staten komme att visa stort tillmötesgående vid beräkandet av sitt ekonomiska tillskott till vägstyrelsernas och kommunernas arbeten.

På min anmodan har sedermera *statens arbetslöshetskommission* inkommit med en promemoria beträffande ifrågasatt avveckling av kommissionens i gång varande statliga arbetsföretag samt de statskommunala arbetsföretagen. I denna promemoria upplyser först kommissionen att dess egen byggnads verksamhet den 25 februari 1933 omfattade sammanlagt 245 arbetsföretag i olika delar av landet. Sålunda bedrevs 24 arbetsföretag för domänstyrelsens räkning, 8 arbetsföretag åt andra statliga myndigheter, 187 arbetsföretag åt vägstyrelser och kommuner samt 26 arbetsföretag åt diverse uppdragsgivare. Vid dessa företag voro vid den angivna tidpunkten sysselsatta följande antal personer från olika kommuner: 6,479 familjeförsörjare, 10,246 icke familjeförsörjare samt 746 specialarbetare, eller sammanlagt 17,471 personer. Då kommissionen allt fortfarande för sin verksamhet vore i behov av att avsluta kontrakt om ytterligare arbetsföretag, beräknade kommissionen, att arbetsföretagens antal vid utgången av nästkommande juni månad komme att utgöra cirka 280 stycken samt att den sammanlagda arbetsstyrkan vid dessa arbetsföretag komme att uppgå till cirka 20,000 personer.

Härefter anför kommissionen, att när det gällde att till avgörande upptaga frågan om en avveckling av kommissionens hjälpverksamhet på arbetslinjen, det närmast vore trenne olika alternativ, som kunde bli föremål för övervägande. Dessa alternativ vore enligt kommissionen följande:

- 1) Omedelbar avveckling av samtliga i gång varande arbetsföretag med utgången av juni månad 1933.

- 2) Arbetslöshetskommissionen slutför samtliga arbetsföretag, beträffande vilka kontrakt avslutats till och med utgången av juni månad 1933;

- 3) Arbetslöshetskommissionen slutför vissa arbetsföretag, under det att övriga företag avvecklas vid härför lämpliga tidpunkter och överlämnas till slutförande genom annan än kommissionen.

Rörande dessa tre alternativ anför därefter kommissionen i huvudsak följande:

Vad angår *alternativ 1*, är den första fråga, som inställer sig vid en ifrågasatt avveckling av kommissionens verksamhet, vilken avser att äga rum vid annan tidpunkt än då samtliga arbetsföretag äro slutförda, den huruvida en dylik avveckling är möjlig ur rent formella synpunkter.

I samtliga kontrakt, vilka äro upprättade mellan kommissionen och respektive uppdragsgivare, är i regel intagen bestämmelse av den art, att om kommissionen icke kommer att slutföra arbetet, på grund därav att kommissionen icke finner arbetets fullbordande påkallat, förbinder sig uppdragsgivaren att utan anspråk på ersättning från kommissionen själv fortsätta och fullborda arbetet. Beträffande arbetets likvidering vid sådant förhållande är i kontraktet med exempelvis ett vägdistrikt intagen följande bestämmelse: »Därest kommissionen ej finner arbetets fullbordande påkallat, skall arbetet slutlikvideras i befintligt skick, varvid vägdistriktet i ersättning för det utförda ar-

betet erlägger en fjärdedel av kostnaderna för detsamma», och i den mån uppdragsgivaren är någon annan än ett vägdistrikt, eller när kostnaderna skola gäldas på annat sätt än ovan angivits, hava motsvarande ändringar skett i kontrakten.

Med hänsyn till ordalydelsen av ingångna förbindelser synes därför intet hinder möta för kommissionen att, därest kommissionen erhåller Kungl. Maj:ts beslut om en avveckling av arbetslinjen från och med den 1 juli 1933, av sina uppdragsgivare påfordra, att de själva fullborda vad som kan återstå å respektive ofullbordade arbetsföretag. Någon bestämd tidpunkt, när detta senast skall hava skett, är dock icke angiven i kontrakten, men torde vid det praktiska genomförandet böra anknytas till möjligheten att erhålla statsbidrag i annan form än ur arbetslöshetsanslaget. Vid de tillfällen, då uppdragsgivare av olika slag anført betänkligheter mot att underskriva ett kontrakt med ovanstående förbehåll, har från kommissionens sida hänvisats till den anordning som genomfördes 1923 genom de s. k. färdigställningsanslagen, vilka på framställning av arbetslöshetskommissionen då beviljades av statsmakterna. Då det gällt allmänna vägar, har uppdragsgivaren jämväl tillrättats att hos vägmyndigheterna begära rätt till arbetets påbörjande i förtid utan att rätten till eventuellt statsbidrag ur väganslagen härigenom förverkades. Dylikt tillstånd har, såvitt kommissionen har sig bekant, alltid erhållits. Kommissionen anser sig böra framhålla önskvärdheten av att statsbidrag i en eller annan form ställas till förfogande för arbetenas fullbordande.

Genom ett dylikt nedläggande vid en bestämd tidpunkt av samtliga arbetsföretag skulle de nya bestämmelser, varom beslut kan hava träffats, på en gång kunna bringas i tillämpning vid samtliga arbetsföretag, vilka skola igångsättas för beredande av arbetstillfällen för oförvällat arbetslösa personer.

Å andra sidan torde emellertid betydande svårigheter av social innebörd möta för en dylik samtidig avveckling av samtliga arbetsföretag den 1 juli 1933. Dessa svårigheter gälla frågan om huru man skall förfara med de arbetare, vilka till ett antal av cirka 20,000 beräknas vara anställda hos kommissionen i slutet av juni månad innevarande år. Därest icke arbeten på den öppna arbetsmarknaden — av beredskapsnatur eller andra — omedelbart stå till förfogande för överflyttning av arbetsstyrkan, måste, såvitt nu kan bedömas, samtliga arbetare genom kommissionens försorg beredas fri hemresa till respektive hemortskommuner. Kommissionen betalar nämligen alltid hemresan för varje arbetare, som blivit ledig vid någon kommissionens arbetsplats på grund av arbetets färdigställande eller nedläggande. En dylik hemsändning av samtliga arbetare vid angiven tidpunkt torde komma att medföra såväl betydande kostnader som olägenheter av annat slag.

Då särskilt i de nordliga delarna av vårt land det icke har varit möjligt att i tillräckligt stor omfattning framskaffa arbetsföretag, vilka utan alltför stor nackdel kunnat bedrivas under vintermånaderna, har det blivit nödvändigt att bereda ett förhållandevis stort antal arbetslösa från kommuner i t. ex. Norrbottens län sysselsättning vid arbetsföretag, belägna i landets sydligare provinser. Dessa skulle nu på en gång sändas hem, och icke allenast i Norrbotten utan även inom praktiskt taget samtliga de kommuner, från vilka arbetslösa beretts sysselsättning vid kommissionens arbetsföretag, torde man — såvida icke en väsentlig förbättring av läget på arbetsmarknaden har inträtt till den 1 juli 1933 — med bekymmer emotse den tidpunkt, då deras i reservarbete sysselsatta arbetslösa vända tillbaka.

Såvitt nu kan bedömas måste kommunerna vara beredda att i en betydande omfattning omhändertaga de hemvändande åtminstone under någon tid framåt — en tid, vars långvarighet varken för den enskilda kommunen eller ens i medeltal för samtliga kan beräknas. I den mån beredskapsarbeten bliva igång-

satta, kunna givetvis en del av dessa hemvändande arbetslösa beredas ny arbetsanställning, men den hjälp, som kommunerna omedelbart efter deras hemkomst torde få vara beredda att lämna, synes uteslutande komma att bestå i tilldelande av kontant understöd med statsbidrag. Liknande understödsverksamhet kommer antagligen att behöva igångsättas jämväl i kommuner, som hittills undgått detta, därför att deras arbetslösa kunnat erhålla platser vid de statliga reservarbetena i sådan omfattning, att dylik understödsverksamhet icke varit påkallad. Med kännedom om särskilt landskommunernas inställning till den kontanta understödsverksamheten torde många kommuner med stora bekymmer emotse ett sådant totalt nedläggande av kommissionens i gång varande arbetsföretag vid en viss bestämd tidpunkt.

I detta sammanhang erinras även om det entledigande av personal, som måste äga rum. Anställningsvillkoren medgiva detta på mycket kort sikt, men ehuru väl en del personal så småningom torde kunna vinna anställning i samband med här ifrågavarande arbetens slutförande, torde dock en uppsägning av c:a 600 arbetsledare och redogörare under en koncentrerad tidsperiod för dessa innebära stora svårigheter.

Sedan arbetsplatserna nedlagts, är det nödvändigt för kommissionen och respektive uppdragsgivare att gemensamt verkställa uppmätning av det utförda arbetet samt upprätta ny kostnadsberäkning för vad som återstår att fullborda. Härefter skall vederbörande uppdragsgivare träffa definitiv slutuppgörelse med kommissionen samt sedan detta skett göra framställning om erhållande av statsbidrag i annan ordning och under de nya former, vilka vid denna tidpunkt kunna vara gällande. Den kortaste tid, som kan beräknas för dessa avvecklingsarbeten, torde för vart och ett av arbetena uppgå till mellan en och tre månader. Emellertid uppkomma lätt vid en dylik avveckling tvistigheter beträffande kostnaderna, varjämte stora svårigheter föreligga att under nyssnämnda korta tid centralt medhinna övervakandet av uppgörelserna. Allt detta medför att man även i detta alternativ måste räkna med rätt lång avvecklingstid, och torde man jämväl med tanke på obenägenheten att vintertid bedriva dylika arbeten i den öppna marknaden knappast kunna räkna med ett mera allmänt återupptagande förrän våren 1934.

Härutöver måste bestämmelser meddelas om huru det skall förfaras med kommissionen tillhörig arbetsmateriel och å de olika arbetsplatserna befintliga maskiner etc. Vidare torde en försäljning eller överlåtelse på ett eller annat sätt böra komma till stånd beträffande av kommissionen på de olika arbetsplatserna uppförda bostäder etc.

Beträffande härefter *alternativ 2*, innebär detta alternativ, att kommissionen från och med den 1 juli 1933 icke avslutar några kontrakt om nya arbetsföretag men slutför samtliga då kontraherade arbeten i egen regi. Såvitt kommissionen kan bedöma synes detta alternativ icke erbjuda några större svårigheter. Skulle emellertid från och med den 1 juli 1933 jämväl särskilda beredskapsarbeten för arbetslösa i större omfattning igångsättas, synes det kommissionen naturligt, att samma arbetsvillkor, som kunna komma att bestämmas för beredskapsarbetena, jämväl tillämpas vid kommissionens reservarbeten under den tid som dessa slutföras. Ett motsatt förhållande torde nämligen komma att medföra förvecklingar av olika slag, då kanske en kommunal arbetslöshetskommitté eller ett organ för den offentliga arbetsförmedlingen har att hänvisa arbetslösa till både reserv- och beredskapsarbeten. Kommissionen förutsätter nämligen, att därest detta alternativ skall tillämpas, en hänvisningsapparat av samma karaktär som den hittills använda måste vara i tillämpning eller också en modifierad sådan, som kan hava fastställts för användning vid de ifrågasatta beredskapsarbetena. För att vid varje given tid-

punkt vid av kommissionen bedrivet reservarbete sysselsätta den arbetsstyrka, som ur teknisk synpunkt är lämplig, måste nämligen även efter den 1 juli innevarande år med användande av detta alternativ hänvisning av arbetslösa kunna ske till dessa reservarbeten. Därest så ej sker, torde nämligen den naturliga avgången, som städse äger rum vid arbetsplatserna genom arbetarnas placering på den öppna marknaden, genom olycksfall och sjukdom etc., komma att medföra, att arbetsstyrkorna minskas, förmodligen i hastigare tempo än arbetena färdigställas och överflyttningar av arbetare kunna äga rum från färdigställda arbetsföretag till ännu pågående.

Kommissionen vill emellertid påpeka, att övergången till den öppna marknadens lönesystem sannolikt kommer att medföra vissa svårigheter. Med hänsyn till att arbeten redan äro i gång i en enligt det föregående betydande omfattning, komma förhandlingar om kollektivavtal — i händelse sådana komma att påfordras — säkerligen att bli mycket tidsödande. För att arbetena utan avbrott må kunna fortsätta synes i varje fall kommissionen böra tillerkännas rätt att provisoriskt fastställa de nya lönerna under den tid eventuella förhandlingar pågå. Kommissionen skall här icke närmare ingå på frågan om huru härvid skall förfaras med hittills medgivna förmåner i form av fria resor, fria bostäder, servis, sjukavlöning etc., ej heller på de speciella svårigheter, som komma att göra sig gällande för familjeförsörjare från orter med relativt höga grovarbetarlöner och för vilka med nuvarande lönesystem utgår ett särskilt ortstillägg, som kan uppgå till högst 4:05 kronor pr dag (7:00 — 2:95 = 4:05). Det kan ifrågasättas, huruvida icke sådana familjeförsörjare, som förklara sig icke kunna på ett tillfredsställande sätt sörja för sina familjer sedan det nya lönesystemet trätt i kraft, böra medgivas fri hemresa, därest de så önska.

Såvitt kommissionen nu kan bedöma, skulle detta alternativ innebära, att kommissionens samtliga den 1 juli 1933 kontraherade arbetsföretag under år 1936 slutfördes. Härvid är dock att märka, att man räknat med en förhållandevis stor arbetsstyrka vintertid, varför om den öppna marknadens villkor och förhållanden skola tillämpas, ytterligare någon förskjutning kan ifrågakomma. Allteftersom arbetena under åren 1933—36 färdigställdes, kunde även slutuppgörelser och likvider äga rum med respektive uppdragsgivare, så att kommissionens definitiva upplösning kunde ske i slutet av 1936, därest det icke ur andra synpunkter befines lämpligt att avveckla kommissionen tidigare, eller så snart samtliga arbetsföretag blivit slutförda, samt uppdraga det interna avvecklingsarbetet åt annan statlig myndighet.

Alternativ 3 slutligen innebär, att vissa av de arbetsföretag, som äro av kommissionen kontraherade den 1 juli 1933, skulle slutföras och fullbordas i kommissionens egen regi på sätt som angives för alternativ 2, men att återigen vissa andra, som härför kunde finnas lämpliga, skulle avvecklas tidigare för färdigställande i annan ordning. De svårigheter, vilka angivits för tillämpandet av alternativ 1, göra sig även här, ehuru i mindre omfattning, gällande.

För varje särskilt arbetsföretag, som prövades lämpligt att avveckla, måste antagligen en hemtransport av arbetare i större eller mindre utsträckning äga rum — med de olägenheter, som tidigare under alternativ 1 angivits. Vidare måste en uppmätning av det utförda arbetet äga rum på varje nedlagd arbetsplats, ett nytt kostnadsförslag upprättas på återstående arbeten för att respektive uppdragsgivare dels skulle kunna likvidera sina förbindelser med kommissionen och dels hos annan statlig myndighet göra framställning om arbetets slutförande i en eller annan form.

Ett tillämpande av detta alternativ skulle medföra, att kommissionens avveckling kunde äga rum tidigare än enligt alternativ 2. Tidpunkten härför

måste helt och hållet bliva beroende på den omfattning, i vilken arbetsföretagen överfördes till färdigställande genom andra organ.

Beträffande de *statskommunala arbetsföretagen*, vilka den 31 januari 1933 bedrevos i cirka 250 kommuner, och vid vilka företag enligt kommissionens rapport voro sysselsatta 8,483 personer, torde en avveckling icke medföra några egentliga svårigheter.

Statsbidraget har från och med den 1 juli 1928 uteslutande utgått med viss procent av den arbetslön, som kommissionen fastställt för de olika kommunernas vidkommande och kommissionen äger vidare jämlikt gällande kungörelse den 28 juni 1928, § 25, rätt att besluta, huruvida och i vilken omfattning statsbidrag skall utgå.

Dessa arbetsföretag kännetecknas först och främst därigenom, att vid dem sysselsatta arbetare äro hemmahörande i den kommun, som anordnat arbetet, och någon hänvisning av arbetslösa från andra kommuner förekommer icke. Vidare utövas arbetsledningen genom kommunens egen försorg. Kommissionens befattning med företagen har hittills uteslutande bestått däri, att kommissionen granskat ingivna förslag till arbeten samt efter bifall till att desamma fingo igångsättas fastställt det statsbidragsbelopp, som skulle utgå till varje sådant godkänt företag. Vidare granskas insända arbetsrapporter i samband med de månatliga utanordningarna, varjämte i viss utsträckning inspektioner å arbetsplatserna företagits.

Kommissionen kan sålunda från och med utgången av juni månad 1933 indraga alla hittills medgivna statsbidrag, och man torde därvid kunna räkna med att de flesta kommuner äro villiga att omedelbart slutföra arbetena såsom beredskapsarbete eller på den öppna arbetsmarknaden. Under förutsättning att det fortsatta bedrivandet är nödvändigt med hänsyn till läget på arbetsmarknaden, anser kommissionen en medverkan från statsmakternas sida ofrånkomlig genom beviljande av statsbidrag i någon form för arbetenas färdigställande.

Departementschefen.

Vad angår de av arbetslöshetskommissionen framställda alternativa förslagen rörande avvecklingen av dess nuvarande verksamhet synes det mig till en början icke ändamålsenligt, att vid en viss tidpunkt samtliga i gång varande arbeten skulle nedläggas, med risk för att vissa av dem kanske icke alls och andra endast efter längre eller kortare uppehåll skulle komma att fortsättas. Det synes mig nämligen ligga i sakens natur, särskilt innan det nya systemet med allmänna arbeten kommit helt i gång, att de arbetsföretag, som redan påbörjats till arbetslöshetens bekämpande, fortfarande skola utnyttjas för detta ändamål.

En annan sak är, att i enlighet med det allmänna programmet arbetslöshetskommissionens verksamhet för ifrågavarande ändamål torde böra avvecklas, så snart lämpligen kan ske. I den mån alltså av kommissionen nu bedrivna arbetsföretag kunna övertagas av statliga organ, till vilkas normala arbetsområde de höra — jag tänker härvid bland annat på vissa för domänstyrelsens räkning utförda arbeten på kronoparkerna — bör sådant överlämnande snarast möjligt efter det nya budgetårets början äga rum. Och i de fall, då överenskommelse med vägdistrikt eller kommuner om *omedelbart* fortsättande av nu bedrivna arbeten kan komma till stånd, bör så ävenledes ske. På de arbetsplatser, där överlåtande icke på nu angivet sätt kan komma till

stånd, bör däremot enligt min mening arbetet, i varje fall tills vidare, fortsättas genom arbetslöshetskommissionen.

Vad sålunda anförts innebär emellertid icke, att nuvarande villkor för reservarbetena skulle fortfa ra att gälla i de fall, då arbetet skulle fortsättas på nuvarande arbetsställen, vare sig detta skulle ske genom arbetslöshetskommissionen eller annat organ. I det senare fallet ligger det i sakens natur, att arbetena övergå till att erhålla samma karaktär som andra här avsedda allmänna arbeten och att alltså, bland annat, löne- och övriga anställningsvillkor skola bli va desamma som gälla enligt förevarande förslag i allmänhet. Jäm väl i den mån arbetena skola fortsättas genom kommissionen bör emellertid i största möjliga utsträckning hänsyn tagas till den förordade omläggningen av systemet. Sålunda bö ra successivt lönerna bringas till överensstämmelse med den i orten gängse avlöningen för ifrå gavarande arbeten. Detta förutsätter icke, att i alla dessa fall underhandlingar skulle upptagas rörande kollektivavtal. Det lämpliga torde vara, att nuvarande anställningsformer bibehållas på dessa arbetsplatser, blott med den skillnad som ligger i själva grunderna för lönernas fastställande.

I fråga om tidpunkten för den här förordade omläggningen av vissa bestämmelser rörande de statliga reservarbetena lä rer det få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut.

I och med att lönerna fastställas på sålunda angivet sätt, lä rer, såsom också arbetslöshetskommissionen förutsätter, en omläggning bö ra ske beträffande de s. k. sociala förmånerna, som för närvarande ä ro förknippade med reservarbetena. Sålunda ä r det rimligt, att då lönerna bli va den allmänna marknadens, för tillhandahållen bostad skäl ig hyra erlägges i den mån så eljest ä r brukligt, och de s. k. ortstilläggen lä ra icke heller kunna kvarstå i vidare mån än här förut i allmänhet förordats. För den händelse detta i enstaka fall skulle medföra, att för familjeförsörjare den sammanlagda arbetsinkomsten blir lägre än enligt nuvarande system, ä r att märka, att arbetare, som av denna eller annan anledning med hänsyn till omläggningen av lönevillkoren vilja lämna ett reservarbete, uppenbarligen bö ra komma i åtnjutande av samma förmån av kostnadsfri hemresa, som för närvarande gäller i vissa fall.

Arbetslöshetskommissionen uppställer vidare frågan, hur anskaffningen av arbetskraft skulle komma att gestalta sig. Enligt min mening torde denna fråga komma att ordna sig utan särskilda föranstaltningar. Ä ven om hänvisning i ordets nuvarande betydelse icke vidare bör ifrågakomma, lä rer man icke hava att befara, att under den tid dessa reservarbeten kunna komma att fortsättas kommunerna landet runt skola underlåta att i tillräcklig omfattning ansöka om att få arbetslösa placerade vid ifrå gavarande arbeten. Detta gäller enligt min mening ä ven därest — enligt sakens natur — det efter ifrå gavarande omläggning blir på kommunerna det ankommer att ej blott hava ansvaret utan ä ven bestrida utgifterna för vissa socialt betingade anordningar såsom resor till och från arbetsplatsen o. s. v.

Jag vill tillägga, att det enligt min mening icke bör anses absolut utesluttet, att nya arbeten ä ven efter den 1 nästkommande juli upptagas av arbets-

löshetskommissionen. Detta gäller sådana arbeten, som äro färdiga att genom kommissionen igångsättas, men för vilka annan lämplig huvudman icke då finnes tillgänglig, exempelvis av den anledningen att vederbörande vägdistrikt av en eller annan orsak icke vill åtaga sig detsamma. Då man, som nyss antytts, knappast kan förvänta, att anordningen med beredskapsarbeten skall kunna vara i full gång redan från början av nästa budgetår, vore det orimligt att icke begagna en sådan arbetstillgång, särskilt som ju enligt det föregående arbetsvillkoren i allt väsentligt skulle bli desamma som vid de genom annat organ bedrivna beredskapsarbetena. Emellertid bör i sådant fall arbete icke kunna igångsättas utan beslut av Kungl. Maj:t, hos vilken enligt det föreslagna systemet överblicken över behovet av åtgärder mot arbetslösheten kommer att finnas samlad.

När det gäller att vid övergången överlåta arbeten av ifrågavarande slag exempelvis på vägdistrikt, har arbetslöshetskommissionen tydligen ansett det nuvarande systemet för arbetaranställning nödvändiggjöra, att kommissionens arbete fullt avslutas och att det hela sedan genom distriktet påbörjas som ett nytt företag. Anledningen härtill torde framför allt hava varit den, att genom kommissionens försorg arbetare anställts från landets olika delar, medan givetvis vägdistriktet är intresserat av att anordna reservarbete endast i den mån, som egna arbetare där få sysselsättning. Med hänsyn härtill torde det kunna ifrågakomma att vid statsbidragets bestämmande för visst kommunalt företag taga hänsyn till huruvida och i vad mån främmande arbetare skola där vara anställda.

Vad härefter angår de s. k. *statskommunala arbetena* ser kommissionen icke någon svårighet i ett omedelbart överförande därav till kommunala företag; kommissionen avser, att från ingången av nästa budgetår alla hittills medgivna statsbidrag skulle indragas, därvid man torde kunna räkna med att de flesta kommuner vore villiga att omedelbart slutföra arbetena såsom beredskapsarbeten eller på den öppna arbetsmarknaden, givetvis med visst statsbidrag.

Även härutinnan är det min uppfattning, att ett nedläggande av arbetsföretag icke bör riskeras. I den mån vederbörande kommun icke är villig att slutföra arbetet i annan form, bör det alltså fortsättas under nuvarande villkor, endast med den jämkning, att det nu stadgade villkoret om reservarbetarlön bortfaller och att utfästelsen om statsbidrag till arbetet jämkas i förhållande härtill. Då kommunerna övertaga *hela* ansvaret för arbetet, böra givetvis därför gälla samma regler beträffande statsbidrag som beträffande sådana företag, som direkt påbörjas som beredskapsarbeten. Några nya statskommunala arbeten av nuvarande typ synas däremot icke böra anordnas, utan i den mån kommuner vilja hädanefter påbörja arbetsföretag med statsbidrag till arbetslöshetens bekämpande, torde detta böra ske enligt det nya systemet.

Avvecklingsfrågor i övrigt.

I detta sammanhang torde böra beröras ett par andra med avvecklingen av det nuvarande systemet sammanhängande frågor. Enligt det föregående

skulle arbetslöshetskommissionens uppgift efter den 1 juli 1933 inskränkas till att vara ett organ för slutförande av den nuvarande arbetslinjen. Någon anledning att hos kommissionen bibehålla *kontantunderstödsverksamheten* förefinnes enligt min mening vid sådant förhållande icke, utan bör densamma redan från ingången av nästa budgetår överflyttas till socialstyrelsen. Jag förutsätter därvid, att nära samarbete kommer att liksom hittills upprätthållas mellan kommissionen och styrelsen i vad angår uppgifter om arbetslöshetens omfattning, beviljade bidrag, anvisade arbetsplatser o. s. v.

Jämväl beträffande de s. k. *arbetslöshetskommittéerna* uppkommer motsvarande fråga. De skola enligt förevarande förslag framför allt hava till uppgift dels att förmedla den statsunderstödda kontanta hjälpverksamheten, dels att biträda vid arbetskraftens placering vid beredskapsarbeten. I båda dessa hänseenden komma kommittéerna att hava nära samarbete med socialstyrelsen, och redan från den 1 juli detta år torde tillsynen över desamma och befogenheten att giva anvisningar angående deras arbete böra överflyttas till socialstyrelsen.

Vad slutligen angår *arbetslöshetskommissionens nuvarande personal*, kommer densamma tydligen att till stor del bliva erforderlig för avvecklingsarbetet. I viss mån lärer densamma även kunna komma till användning vid den utvidgning av socialstyrelsen, som kommer att bliva behövlig med hänsyn till dess nya arbetsuppgifter, ävensom inom socialdepartementets blivande byrå för hithörande ärenden. Vad angår den tekniska personalen såväl inom den centrala administrationen som på arbetsplatserna torde den stora utveckling av de offentliga arbetena, som är innebörden av förevarande förslag, komma att för dem medföra nya arbetsmöjligheter.

Främjande av bostadsbyggande.

Inledningsvis anmälde jag bland annat, att den 8 februari 1933 avlämnats *dels* av bostadsproduktionssakkunniga en promemoria angående främjande av bostadsbyggande till motverkande av arbetslöshet, *dels ock* av bostadsutredningen för landsbygden en promemoria angående möjligheterna att till förhindrande av arbetslöshetens utbredning vidtaga åtgärder för förbättring av bostadsförhållandena på landet. Nämda promemorior finnas såsom bilagor (*bilagorna I och K*) fogade vid detta protokoll.

Då de sålunda behandlade frågorna lämpligen böra ses som ett led i ett blivande arbetsanskaffningsprogram, anhåller jag att nu få närmare ingå på de förslag, som framlagts i dessa promemorior.

Bostadsproduktionssakkunnigas förslag angående bostadsbyggande i städerna.

Vad då först angår *bostadsproduktionssakkunnigas förslag*, innebär detta huvudsakligen följande.

Enskild byggnadsföretagare skulle kunna, därest vederböran-
de kommun vore villig att lämna sin medverkan vid förmedlingen samt på be-

tryggande villkor ordnad kredit i viss utsträckning kunde erhållas i öppna marknaden, beviljas tilläggs-lån av statsmedel för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, vilket utan sådan stödkredit icke skulle kommit till stånd under den närmare tiden.

Tilläggs-lånet finge uppgå till högst viss del (20 procent) av den på öppna marknaden erhållna krediten, dock högst 15 procent av fastighetens taxeringsvärde efter byggnadsföretagets fullgörande.

Intill viss, av Kungl. Maj:t fastställd, för alla låntagare gemensam dag under år 1935 skulle lånet löpa med 5 procent ränta och utan amorteringsskyldighet. Därefter skulle det löpa som amorteringslån med en ränta motsvarande den, som staten i sin egen upplåning vid utlåningstillfället fått vidkännas. Denna ränta skulle infogas i en annuitet, där amorteringen utgjorde 2 procent. Amorteringstiden skulle härigenom komma att bli cirka 25 år. Till täckande av statens risk skulle vidare till en gemensam, av statskontoret förvaltd riskfond årligen under amorteringstiden erläggas ytterligare 1 procent av oguldna lånebeloppet.

Såsom säkerhet för lånet skulle lämnas inteckning i vederbörande fastighet, liggande inom 90 procent av fastighetens taxeringsvärde efter byggnadsföretagets fullbordande. Låntagaren skulle tillförbindas att, i den mån lån mot bättre rätt än statslånet amorterades, icke inskjuta ny kredit mot sålunda frigjort hypotek utan utverka långgivarens förbindelse, att sådant hypotek ställdes till förfogande för tryggande av statslånet. Utbetalades lån *under byggnadstiden* skulle långivningen under denna tid bedrivas på kommunalt betalningsansvar. I övrigt skulle kommunal borgen icke ifrågakomma.

De sålunda föreslagna statslånen skulle förmedlas av vederbörande kommun genom drätselkammaren eller däremot svarande organ, som jämväl skulle hava att bedöma, huruvida läget på arbets- och bostadsmarknaden kunde anses motivera, att ifrågasatta byggnadsföretag komme till stånd, och huru dessa skulle återverka dels på bostadsförhållandena i orten och dels på tillgången av arbetstillfällen. Tillika skulle kommunen utöva erforderlig teknisk kontroll under byggnadstiden m. m. I vissa fall skulle också kooperativa sammanslutningar beredas tillfälle att utöva viss kontroll.

Jämväl k o m m u n e r, som i egen regi ville bedriva bostadsbyggande, skulle kunna använda sig av de statliga lånemöjligheterna. I sådana fall skulle de föreslagna bestämmelserna om statslånets relation till kredit på öppna marknaden och om den absoluta högsta belåningsgränsen av 90 procent av taxeringsvärdet icke tillämpas utan skulle allenast gälla, att lånebeloppet högst finge utgöra 15 procent av fastighetsvärdet.

För handhavande å statens vägnar av verksamhetens administration skulle inrättas ett provisoriskt organ, statens byggnadslånebyrå, till vars prövning låneansökningarna skulle överlämnas. Byggnadslånebyrån skulle verkställa fördelningen av det belopp, Kungl. Maj:t för ändamålet ställde till förfogande. Härvid skulle byggnadslånebyrån samråda med vederbörande organ för den statliga arbetslöshetspolitiken, så att låneverksamheten i görligaste mån inordnades såsom ett naturligt komplement i denna statliga verksamhet. Själv-

va medelsförvaltningen skulle förläggas till statskontoret, som alltså skulle efter anmälan från byggnadslånebyrån till vederbörande drätselkammare eller motsvarande organ utbetala av byrån bestämda belopp. Byggnadslånebyrån skulle hava fyllt sin uppgift, när hela lånestocken börjat löpa som amorteringslån, vid vilken tidpunkt den löpande verksamheten kunde helt överflyttas till statskontoret.

Härutöver må framhållas, att de sakkunniga avsett, att rekryteringen av arbetskraften för byggnadsföretagen borde ske på det sätt, som eljest förekomme på öppna marknaden, samt att något bestämt totalbelopp, som staten borde sätta in för stödandet av bostadsproduktionen i stadssamhällena, icke fixerats. I sistnämnda hänseende hava emellertid de sakkunniga med ledning av vissa beräkningar framhållit, att redan en statlig tertiärkredit, som åstadkomme en total kapitalinvestering av omkring 50 miljoner kronor, syntes kunna hindra bostadsproduktionen att sjunka under »normalnivån» i sådana orter, där det kunde bliva fråga om något mera märkbart ingripande. Och vidare hava de sakkunniga beräknat, att en viss statlig tertiärkredit skulle åstadkomma ej fullt sju gånger så stor total kapitalomsättning, under förutsättning att statskrediten i allmänhet uppginge till 15 procent av fastighetsvärdet. En statlig tertiärkredit på 7.5 miljoner kronor skulle alltså motsvara en total kapitalomsättning av omkring 50 miljoner kronor.

Yttranden över bostadsproduktionssakkunnigas förslag.

Över förslaget infordrades utlåtanden från statskontoret, socialstyrelsen och statens arbetslöshetskommission. Tillika lämnades *dels* fullmäktige i riksgäldskontoret, *dels* ock styrelserna för vissa enskilda sammanslutningar, nämligen svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, konungariket Sveriges stadshypotekskassa, svenska bostadskreditkassan, svenska bankföreningen, svenska sparbanksföreningen samt svenska försäkringsföreningen, tillfälle att avgiva yttranden i anledning av förslaget.

Till följd härav hava yttranden avgivits av nämnda myndigheter och sammanslutningar. I tillstyrkande riktning uttala sig socialstyrelsen, arbetslöshetskommissionen och styrelsen för svenska stadsförbundet. Statskontoret ävensom styrelsen för svenska sparbanksföreningen avstyrka. I övriga yttranden har icke uttryckligen ställning tagits till själva huvudfrågan.

I de *tillstyrkande* yttrandena har anförts huvudsakligen följande.

Socialstyrelsen: Då förevarande förslag ur de synpunkter, som socialstyrelsen har att bevaka, synes ändamålsenligt, får styrelsen tillstyrka, att det samma lägges till grund för framställning i ämnet till innevarande års riksdag.

Arbetslöshetskommissionen: Under nuvarande förhållanden lär ett aktuellt bostadsbehov föreligga endast i ett mindre antal smärre städer och stadsliknande samhällen. Även om därför stor varsamhet bör iakttagas vid dispositionen av medel för ifrågavarande ändamål, torde de arbetstillfällen, som härigenom beredas, vara ägnade att i någon mån minska arbetslösheten. De

förutsättningar och villkor, som de sakkunniga ansett böra vara fyllda, innan byggnadslånegivning må komma till stånd, synas vara sådana, att de verka i riktning till dylik varsamhet.

Styrelsen för *svenska stadsförbundet*: Att åtgärder från statens sida för lättande av stadssamhällenas arbetslöshetsbörda i nuvarande läge äro i hög grad påkallade, har styrelsen tidigare i olika sammanhang haft tillfälle att framhålla, och styrelsen finner också syftet med de nu föreslagna åtgärderna mycket behjärtansvärt.

Som i promemorian framhålles, är läget på bostadsmarknaden i flera städer och stadsliknande samhällen för närvarande ömtåligt och labilt. Det synes därför vara av största vikt, att åtgärder i syfte att motverka arbetslösheten icke givas sådan form, att de kunna på ett oförmånligt sätt inverka på bostadsmarknadens läge i de olika samhällena. Det kan icke vara önskvärt att giva det planerade statsingripandet mot arbetslösheten på detta område en omfattning, som kan vara ägnad påskynda framkallandet av en kris på fastighetsmarknaden. Med hänsyn främst till det ekonomiska ansvar, stadskommunerna på många håll nödgats ikläda sig för bostadsproduktion under de år som gått, måste det ligga i dessa kommuners intresse, att en våldsam kris på bostadsmarknaden om möjligt undvikas. När å andra sidan fortfarande en ej oväsentlig ökning av bostadsproduktionen på sina håll torde vara påkallad för åstadkommande av önskvärda hyresreduceringar, synes det rimligt, att åtgärder mot arbetslösheten kunna få utnyttjas för ernående av detta syfte.

Det förefaller styrelsen som i stort sett promemorians förslag lyckats väl lösa problemet att förena båda dessa synpunkter. Så olika som förhållandena på bostadsmarknaden äro på skilda orter, torde det vara en riktig tanke att icke lägga lånefördelningen hos en central myndighet utan låta statsåtgärderna bliva beroende av lokala förvaltningsorgans uppfattning av det föreliggande läget. Tanken att låta kommunerna såsom förmedlare av lånen få ett avgörande inflytande på bedömningen av stödaktionens behövlighet och lämplighet för det ifrågavarande samhället måste te sig tilltalande ur kommunal synpunkt.

När de sakkunniga förlagt behovsprövningen till drätselkammaren, torde skälet därtill hava varit det, att kammaren genom sin allmänna ställning i förvaltningen finge anses äga de bästa förutsättningarna att bedöma läget såväl på bostadsmarknaden som också beträffande arbetslösheten i staden. Åtgärderna skulle på detta sätt lämpligast kunna inordnas i den arbetslöshets- och bostadspolitik, staden finner sig böra föra. Mot dessa synpunkter torde icke något vara att erinra. De senaste årens kommunala åtgärder för bostadsproduktionens främjande hava också i stor utsträckning tvungit drätselkammarna att syssla med låneförmedling och byggnadskontroll av det slag, varom nu är fråga. Med hänsyn till önskvärdheten av snabba avgöranden i dessa lånefrågor torde ett till- eller avstyrkande av de olika ansökningarna med fördel kunna förläggas till drätselkammaren. Men då man utgått ifrån, att städerna själva skola förbehållas prövningen av stödaktionens lämplighet överhuvud och aktionens eventuella avgränsning, torde ett sådant *principavgörande* böra förläggas till stadsfullmäktige, som det ju tillkommer att utöva stadens beslutanderätt. Förutsättningen för att kommunal förmedling av statslån skall igångsättas i en stad, synes böra vara ett beslut därom av stadsfullmäktige. Först sedan detta fattats och eventuellt med den inskränkning fullmäktige besluta, bör drätselkammaren få börja utöva den av de sakkunniga förutsatta verksamheten. Beslut om borgen får givetvis alltid förutsätta stadsfullmäktiges beslut, även om detta kan innefatta rätt för drätselkammaren att å stadens vägnar inom visst begränsat belopp teckna sådan borgen.

Förslaget beträffande den kommunala låneförmedlingen synes i övrigt icke giva anledning till några väsentligare invändningar. Det arbete, som skulle komma att påvila städernas organ för förmedlingen av lånen och därmed sammanhängande uppgifter, kan visserligen med ett rikligt utnyttjande av statsbidrag bliva betydligt kännbart. Utöver den rena låneförmedlingen skulle städerna få ikläda sig ett ombudsansvar med avseende å teknisk kontroll och tillsyn mot vanvård, som helt visst skulle ställa stora krav på vederbörande kommunala förvaltningsmyndigheter. Men då stödaktionen kan väntas få en omfattning, som står i proportion till behovet inom respektive samhälle av bostadsproduktion, torde ur kommunal synpunkt någon allvarligare invändning icke vara att göra i detta avseende. Vid bedömandet av lånefrågan få de kommunala myndigheterna taga hänsyn också till spörsmålet, om läget på bostadsmarknaden motiverar kostnaden för kontroll och förmedling. Ur allmänna synpunkter däremot kan det kanske sägas, att långt gående fordringar på kommunerna i förevarande avseende äro ägnade att minska intresset för den föreslagna hjälpformen.

Styrelsen delar de sakkunnigas mening därom, att verksamheten vore dömd att misslyckas, om man i föreliggande situation skulle uppställa villkor om kommunal borgen för statslånen. Då de s. k. bostadskreditsakkunniga i sitt 1928 avgivna betänkande framhöllo vikten av beviljandet i vissa fall av tertiärkredit genom kommunernas försorg, förutsatte de dock ingen obligatorisk skyldighet för dem i sådant avseende. Ännu mindre synes någon *generell* obligatorisk skyldighet för kommunerna att lämna borgen för tertiärkrediten kunna ifrågasättas under nuvarande förhållanden.

I ett fall förutsätta de sakkunniga emellertid ett sådant borgensansvar, nämligen för beviljande av lån under byggnadstiden. Styrelsen anser sig icke kunna bedöma behovet av dylika lån. Att städerna i någon nämnvärdare utsträckning inom de närmaste åren skulle väntas villiga att ikläda sig det förutsatta borgensansvaret, torde få anses uteslutet, men då kommunerna även på denna punkt skulle äga full frihet, synes det icke föreligga någon anledning att motsätta sig förslaget ifråga.

I de *avstyrkande* yttrandena framhålles huvudsakligen följande.

Statskontoret: Man har svårt att värja sig för den uppfattningen, att de ifrågasatta stödåtgärderna äro ägnade att framkalla en bostadsproduktion, till vilken nuvarande förhållanden på bostadsmarknaden icke annars bort förmedla. Genom dylika åtgärder skulle visserligen arbetstillfällen beredas, men en naturlig utveckling av byggnadsverksamheten förryckas. Den överproduktion på bostäder, som ett beträdande av den för stödaktionen föreslagna vägen skulle medföra, komme tvivelsutan att inom en nära framtid ånyo försvåra förhållandena på föreliggande arbetsområde. Statskontoret kan därför icke finna det av bostadsproduktionssakkunniga framförda förslaget till ett statens ingripande till motverkande av arbetslösheten vara av beskaffenhet att kunna av ämbetsverket förordas.

Styrelsen för *svenska sparbanksföreningen*: Styrelsen ställer sig i hög grad tveksam om lämpligheten av det föreslagna statsingripandet. Det lär icke kunna betvivlas, att byggnadsverksamheten i städerna under senare år så kraftigt forcerats, att man på flera håll närmat sig den punkt, där fara föreligger för en fastighetskris. En fortsatt statssubvention skulle i dessa fall endast påskynda en sådan utveckling. De sakkunniga hava tänkt sig, att de kommunala myndigheterna skulle opartiskt bedöma läget inom kommunerna och förfara med all försiktighet i sådana fall, där något behov av ytterligare bostadsbyggen icke föreläge. Styrelsen har emellertid den uppfattningen, att

de kommunala myndigheterna för närvarande äro så oerhört intresserade av att skaffa tillgång till arbetstillfällen, att de icke äro fullt lämpliga att objektivt bedöma frågan om bostadsbehovet. Frestelserna att inom ett samhälle få i gång bostadsbyggen äro med andra ord så stora, att det blir ett dominerande intresse. Den garanti, som skulle ligga däri att statens lån endast skulle lämnas med en viss procent av det på annat håll fast placerade lånekapitalet, är naturligtvis ganska osäker, då det finnes en viss tendens hos långivarna att sträcka sig så långt, som det överhuvud är möjligt. Än svagare blir denna garanti, om t. ex. kommunerna skulle ikläda sig borgen för den mot bättre rätt än statens lån placerade skulden. För sin del skulle styrelsen föredraga, att staten lämnade lån endast mot kommunernas borgen, i vilket fall man kunde förvänta, att de kommunala myndigheterna skulle underkasta frågan om beviljandet av lån för bostadsbyggen en av risksynpunkten mera präglad prövning, än om kommunen är fri från varje ansvar. Denna prövning bör avse icke blott behovet av bostadsbyggen utan även den lånesökandes pålitlighet och lämplighet och vinner i värde genom att den kommunala myndigheten har kommunens risk för ögonen.

Det stora flertalet av landets sparbanker avhålla sig väl från all högbelåning av fastigheter och skulle därför kunna känna sig relativt oberörda av en väsentlig nedgång av fastighetspriserna. Men en dylik nedgång kan under vissa omständigheter verka deprimerande på det ekonomiska livet i allmänhet, och det lär väl vara en självklar sak, att det allmänna icke bör medverka till att skapa förutsättningarna för en kris.

I övriga yttranden har anförts i huvudsak följande.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava företrädesvis berört sådana frågor, som hava betydelse för byggnadsarbetenas finansiering. I sådant avseende hava fullmäktige framhållit, att ett ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt motiverat statsingripande för främjande av fortsatt bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen måste uppfattas som en subvention, även om den tager formen av långivning. De medel, som anvisas, böra därför betraktas som ett förskott till statsverket och amorteras på kort tid. Vad sålunda anförts vore dock ej tillämpligt i den mån statsmedlen tillhandahölles kommuner för bostadsbyggande; dessa lånemedel kunde likställas med ett vanligt anslag för kapitalökning. Beträffande de föreslagna lånevillkoren hava fullmäktige uttalat, att det ej syntes lämpligt med en varierande räntefot för vid olika tider utlämnade lån, och i följd härav förordnat, att, om låneverksamheten komme till stånd, riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att, innan utlåningen toge sin början, efter fullmäktiges hörande fastställa en räntefot, som skulle vara gemensam för alla lån av ifrågavarande art.

Styrelsen för *svenska landstingsförbundet* har allenast understrukt att, därest till förhindrande av arbetslöshetens utbredning medel anvisas till främjande av bostadsbyggande, dessa medel böra till huvudsaklig del komma landsbygdens bostäder till godo.

Styrelsen för *svenska landskommunernas förbund*: Styrelsen finner det otvivelaktigt, att förslagets genomförande skulle komma att bidra till skapande av nya arbetstillfällen. Genom att statsmakterna giva sitt stöd i form av kredit, vilken ställes i relation till och närmast efter den kredit, som med bättre förmånsrätt och på betryggande villkor kan erhållas på den öppna marknaden, synas statslånen komma att tillgodose rent legitima bostadsbehov. Statslånen komme att underlätta anskaffandet av erforderliga medel på orter, där byggnadsbehov föreligger, utan att därför behöva stimulera till någon speku-

lativ byggnadsverksamhet, som skulle menligt kunna inverka på en sund bostadsmarknad.

Styrelsen delar de sakkunnigas mening, att kommunerna icke böra åläggas betalningsansvar för lånen. Även om risken för dessa sekundärlån icke torde vara stor, så följer med sådan ansvarighet stundom vådliga konsekvenser för kommunerna, varför dessa böra hållas utanför det egentliga borgensansvaret för beviljade lån.

Vad däremot beträffar den hjälp för förmedling av lånen och för lånens inbetalning, som de sakkunniga ifrågasatt från kommunernas sida, synes någon större betänksamhet häremot icke behöva föreligga. Det torde knappast kunna väntas, att denna lånerörelse skall taga så stor omfattning, att den arbetsbördas, som följer med ett dylikt ombudsmannaskap, kan behöva förorsaka de kommunala förvaltningsorganen en allt för stor arbetsbördas.

Styrelsen för *konungariket Sveriges stadshypotekskassa*: De föreslagna åtgärderna böra i främsta rummet bedömas med hänsyn därtill, om de äro ägnade att motverka arbetslösheten eller onyttiga eller rent av skadliga i sådant hänseende. Detta senare skulle bero antingen därpå, att icke någon byggnadsverksamhet genom dem framkallas, eller att mot byggnadsverksamhetens ökande kan ställas en motsvarande eller mera än motsvarande minskning; det är nämligen utan vidare klart, att allt byggnad medför arbetstillfällen. Först i andra rummet kommer frågan om åtgärdernas bostadspolitiska och ekonomiska följder.

De sakkunniga konstatera såsom otvivelaktigt, att läget på bostadsmarknaden för närvarande är ömtåligt och labilt, ägnat att mana till försiktighet, då det gäller att främja fortsatt bostadsproduktion. Detta är även styrelsens uppfattning, varåt styrelsen mer än en gång haft anledning att i hypotekskassans och därtill anslutna hypoteksföreningars intresse giva uttryck. Under de förhållanden, som sålunda måste anses råda, är det icke antagligt, att en genom de ifrågasatta åtgärderna av staten främjad byggnadsverksamhet skulle kunna äga rum utan att, i följd av inverkan på förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på bostadsmarknaden, medföra minskning i den enskilda byggnadsverksamheten. Den väntade gynnsamma inverkan på arbetsmarknaden lärers alltså redan av denna anledning icke i något fall bliva så stor som det kunnat förutsättas och kan t. o. m. komma att förbytas i sin motsats.

Liksom all konstlad byggnadsverksamhet kan den ifrågasatta hava en försvagande inverkan på det privata initiativet och därav beroende arbetstillfällen. Detta inträffar i den mån förutnämnda verksamhet antingen i följd av sättet för dess slutliga finansiering medför högre räntor än eljest kunnat påräknas eller inverkar till höjning, respektive till uteblivande av sänkning, av materialpris och arbetslöner. En mera ingående utveckling av dessa, som det synes obestriddliga men lätt förbisedda, sanningar, torde icke tillkomma styrelsen. Styrelsen inskränker sig till att instämma i de sakkunnigas mening, att den statliga stödaktionen icke bör påverka den anpassningsprocess, som kan behöva äga rum å arbetsmarknaden.

Ur arbetsmarknadssynpunkt är det, såsom de sakkunniga framhålla, icke motiverat att bereda företräde åt byggnadsföretag av viss beskaffenhet. Då de sakkunniga icke desto mindre förorda det förbehåll, att subventionerad byggnad skall till huvudsaklig del tjäna bostadsändamål, är detta utan tvivel föranlett av bostadspolitiska skäl. Styrelsen kan till stöd för önskvärdheten av ett sådant förbehåll åberopa, att, såsom styrelsen i olika sammanhang uttalat, fastigheter, vilka antingen genom sin storlek (dyrbarhet) eller genom sin beskaffenhet (anordning för särskilda ändamål) äro att anse som

»specialhus», synnerligast i tider av låga eller sjunkande konjunkturen på näringslivets område erbjuda väsentligt sämre säkerhet än mera normala hus.

De sakkunniga förorda, att den ifrågasatta särskilda krediten skall vara på visst sätt »förankrad» i den allmänna kapitalmarknadens sätt att bedöma byggnadsföretagets räntabilitet. Såsom långgivare nämnes i främsta rummet, bl. a., konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Otivelaktigt är, att genom den avsedda »förankringen» möjligheten till missbruk av den särskilda krediten kan avsevärt minskas. Men man får icke förbise, att å ena sidan ansvaret för och å andra sidan pressen på tilltänkta långgivare för bättre liggande lån väsentligt ökas, då deras kreditgivning erhåller automatiska verkningar med avseende på ytterligare kredit upp till en mycket hög gräns. Särskilt uppstår lätteligen ett slags tvångsläge, när — vilket enligt de sakkunniga skall vara åtminstone det regelmässiga — det gäller att omsätta en på kommunalt betalningsansvar upptagen byggnadskredit. Erinras må i detta sammanhang, att det, vad hypotekskassans verksamhetsområde angår, är de lokala hypoteksföreningarna, som bevilja lånen, och att frågan om hypotekskassans befo-genhet att vägra tillhandahållande av medel för »reglementsenliga» lån sedan någon tid ligger under Kungl. Maj:ts prövning. Åtminstone vissa hypoteksföreningars förmåga att motstå kommunala i och för sig förklarliga önsknin-gar kan komma att ställas på ganska hårda prov. Något motsvarande kan sägas beträffande sparbankerna.

Styrelsen för *svenska bostadskreditkassan*: Styrelsen vill särskilt fram-hålla vikten av att den ifrågasatta stödaktionen begränsas till sådana sam-hällen, där verkligt behov av bostadsproduktion konstaterats vara förhanden. Sker ej detta, utan utsträckes verksamheten jämväl till orter, i vilka bostads-behovet för närvarande är fullt tillgodosett, skulle ur samhällseliga synpunk-ter icke önskvärda rubbningar i fastighetsmarknaden därstädes lätt kunna uppstå. Det är härvid av stor betydelse, att de av de sakkunniga angivna förutsättningarna för igångsättande av låneverksamheten upprätthållas av kommunerna, så att endast sådana byggnadsföretag, som lämna skälig av-kastning å nedlagt kapital, understödjas av den statliga låneverksamheten. En viss garanti för att långivningen kommer att hålla sig inom ekonomiskt för-svarbara gränser synes även ligga däri, att storleken av den fastighetskredit, som skulle tillhandahållas i form av statslån, är avsedd att ställas i relation till den kredit, som med bättre förmånsrätt och på betryggande villkor kan er-hållas på öppna marknaden.

I detta sammanhang anser sig styrelsen böra framhålla, att därest staten i enlighet med sakkunnigförslaget går in för en långivning mot säkerhet med sämre rätt än sekundärlånets, detta icke kan föranleda bostadskredit-institutionen att, i sådana fall då placering av lån liggande under statslånet sökes hos bostadskreditinstitutionen, minska institutionens krav på säkerhet. Framställningar om lån hos bostadskreditföreningarna komma alltså i fort-sättningen som hittills att inom högsta tillåtna belåningsgräns provas med hänsyn till de olika låneobjektens kreditvärdighet. Då enligt gällande för-fattningar lån från institutionen endast kunna utlämnas i färdigbyggda och taxerade fastigheter, kan givetvis heller icke någon bindande förhandsut-fästelse om blivande lånebelopp lämnas från institutionens sida.

Enligt det föreliggande förslaget skulle kommunerna — till skillnad mot vad fallet var beträffande utlåningen från statens bostadslånefond — från-sett temporär borgen å lån under byggnadstiden, icke ikläda sig något be-talningsansvar för av dem förmedlade lån. Det torde icke kunna förnekas, att då kommunerna därmed befrias från alla kreditgivningens risker, deras in-tresse av byggnadsföretagens bärighet kan befaras bliva i någon mån min-

skat. Med hänsyn härtill torde det — såsom de sakkunniga jämväl framhållit — vara för rörelsens sunda bedrivande av stor betydelse, att det statliga organ (byggnadslånebyrån), som enligt förslaget skulle provisoriskt inrättas, utrustas med erforderlig sakkunskap för ett ur ekonomisk och byggnadsteknisk synpunkt fullt vederhäftigt bedömande av låneframställningar.

De sakkunniga hava föreslagit, att låntagare böra tillförbindas att, i den mån lån mot bättre säkerhet än statslånet amorteras, icke inskjuta ny kredit mot sålunda frigjort hypotek utan utverka långgivarens förbindelse, att sådant hypotek ställes till förfogande till tryggande av statslånet. Styrelsen vill i detta sammanhang förklara, att i den mån härutinnan medverkan påkallas från bostadskreditinstitutionen i egenskap av långgivare institutionen är beredd att lämna sådan medverkan beträffande hos institutionen uppkommande överhypotek.

Styrelsen för *svenska bankföreningen*: Såsom av uppdraget framgår är den uppgift, varom fråga är, av arbetsmarknadspolitisk innebörd. Det gäller åtgärder för beredande av behövliga arbetstillfällen. Att byggnadsverksamheten är ett för sådana åtgärder i och för sig lämpligt område, är uppenbart, eftersom denna verksamhet är direkt och indirekt i hög grad arbetskrävande. Dess avmattning föranleder betydande arbetslöshet, en stegrad livaktighet på byggnadsområdet betyder å andra sidan en omfattande ökning av arbetstillfällena.

Byggnadsverksamheten står i ett oupplösligt sammanhang med det allmänna ekonomiska läget. Under perioder av ekonomisk utveckling, ökad välmåga och stegrad köpkraft utvidgas byggnadsverksamheten, under depressionstider krymper den samman. Att i ekonomiska nedgångstider genom åtgärder från det allmännas sida stimulera nytt liv inom en mattad byggnadsindustri skulle hava mycket vanskliga följder. Om balans redan föreligger mellan tillgång och efterfrågan på bostadsområdet och naturligtvis i än högre grad om en viss övermättnad börjat framträda på fastighetsmarknaden, är en fortsatt bostadsproduktion ägnad att skärpa krisen på området och dymedelst förlänga det stillestånd inom bostadsproduktionen, som dock måste komma. En konstlad förlängning av byggnadsverksamheten skulle även fördröja den naturliga och nödvändiga anpassningen av produktionskostnaderna till den nivå, som utgör en förutsättning för framkallandet av ny efterfrågan.

Skola åtgärder vidtagas från det allmännas sida med det syfte varom här är fråga, är det således uppenbarligen av största vikt, att synnerlig varsamhet iakttages. Av de sakkunnigas uttalanden framgår, att de haft blicken öppen för de faror, som en statlig aktion för uppehållande av en i avmattning stadd bostadsproduktion innebär. Enligt styrelsens mening äro emellertid dessa faror av sådan beskaffenhet, att det synes behövt att skapa än starkare garantier mot dem, än som de sakkunniga funnit erforderligt.

I den på sin tid genom statens byggnadsbyrå bedrivna stödverksamheten ingick såsom en ledande princip, att lånen skulle vara försedda med borgen av vederbörande kommun. De sakkunniga förmena, att det i nuvarande situation icke skulle låta sig göra att uppställa en sådan fordran såsom villkor för statens beviljande av lån. Det förefaller dock styrelsen, som om de sakkunniga här underskatta betydelsen av kommunernas intresse för arbetstillfällen genom bostadsbyggande beredas arbetslösa i orten. Från långgivarens synpunkt bör uppenbarligen kommunernas ekonomiska intresse i byggnadsföretagen vara av stor betydelse. De kommunala organen hava helt andra förutsättningar att bedöma förefintliga behov av bostadsbyggande och pröva inkommande låneansökningar än en statlig byrå i Stockholm, som omöjligt kan äga kännedom om förhållandena i alla de särskilda orterna. Riskerna

för en missriktad och förlustbringande statlig kreditgivning bliva säkerligen vida större, om kommunernas ekonomiska intresse icke inkopplas på företagen och bibehålles så länge krediten löper. Det bör bemärkas, att de mycket högt liggande krediter till låg ränta, som ifrågasätts, måste vara i särskild grad ägnade att underlätta företagskap för ekonomiskt svaga personer. Styrelsen får således tillråda, att det föreskrives, att kommunerna skola åtminstone dela ansvaret med staten, t. ex. genom tecknande av borgen för halva lånebeloppet.

Oavsett huru nu nämnda fråga ordnas, anser styrelsen det vara nödvändigt, att den tillsyn, som drätselkamrarna enligt förslaget skola utöva under byggnadstiden, icke endast blir av teknisk art utan även omfattar övervakning av att de lån, som lämnas, verkligen i sin helhet komma vederbörande byggnadsföretag till godo.

Styrelsen kan ej ansluta sig till de sakkunnigas förslag, att då kommun önskar själv erhålla lån av staten för byggnadsändamål, viss eftergift må göras i de eljest stadgade villkoren för dylikt lån. Vill kommun själv uppträda såsom företagare på byggnadsområdet, torde den ringa kapitalinsats, som enligt de föreslagna allmänna reglerna skulle krävas, icke böra verka hindrande. Dessutom torde det numera icke kunna påstås, att i alla dessa fall säkerheten är oomtvistlig.

Återbetalningstiden för lånen skulle i allmänhet vara tjugufem år. Enligt styrelsens mening är denna tid onödigt lång och bör kunna utan olägenhet åtskilligt förkortas. Annuiteten bör i allt fall, med hänsyn till lånens förhållandevis ringa storlek och den låga räntefoten, bliva av föga tyngande beskaffenhet, särskilt i jämförelse med de återbetalningar av byggnadskrediter från leverantörer och andra, som eljest pläga åvila företagare på området.

Svenska försäkringsföreningen, genom dess sakkunnignämnd: Försäkringsbolagens, speciellt livförsäkringsbolagens, penningplaceringar äro inskränkta till sådan kreditgivning, som, så vitt förutses kan, medför full säkerhet för det investerade kapitalet, och man utesluter vid penningförvaltningen icke blott alla spekulativa moment utan även alla för rörelsen främmande hänsyn, här de av de sakkunniga framhållna arbetsmarknadspolitiska synpunkterna.

Den för närvarande rådande depressionen på fastighetsmarknaden och de synnerligen ovissa framtidsutsikterna måste mana försäkringsbolagen till ännu större försiktighet än eljest vid sin fastighetsbelåning. Därvid bör icke lämnas ur sikte den omständigheten, att en statssubventionerad, så att säga artificiell byggnadsverksamhet i tider som de nu rådande kan väntas få en ofördelaktig återverkan på hela fastighetsmarknaden, dels i form av en minskad räntabilitet, dels och framför allt därigenom att den för uppnående av sunda ekonomiska förhållanden på området nödvändiga anpassningsproceduren försenas eller rent av äventyras.

Då de sakkunniga framhålla, att vid det av dem tänkta lånesystemet den statliga långivningen skulle skaffa sig »förankring» i den allmänna marknadens sätt att bedöma byggnadsföretagens räntabilitet, synes man vara inne på en svårlost motsättning. En bestämd skiljelinje måste nämligen dragas mellan å ena sidan den byggnadsverksamhet, som kan stå på egna ben, och å andra sidan den byggnadsproduktion, som i arbetsmarknadspolitiskt syfte skall stimuleras fram genom billiga stödlån från staten. Det är långt ifrån säkert, att den senare kategoriens byggnadsverksamhet besitter den förra kategoriens kännemärke att vara otvivelaktigt kreditvärdig.

Bostadsutredningens förslag angående bostadsbyggande på landsbygden.

Beträffande härefter *bostadsutredningens för landsbygden förslag*, innebär detta huvudsakligen följande.

Förslaget åsyftar att få till stånd en ur hygienska och sociala synpunkter angelägen upprustning av det redan befintliga bostadsbeståndet på landsbygden, främst de smärre bostäderna, varigenom tillika skulle beredas välbehövliga nya arbetstillfällen, fördelade på så gott som hela den svenska landsbygden. I första hand är enligt förslaget icke fråga om nybyggnader utan om reparationer och andra förbättringsarbeten å nuvarande bostadslägenheter. Nybyggnad skulle endast äga rum för uppförande av nya bostadslägenheter *i stället för* förut befintliga, bristfälliga bostäder.

För vinnande av nämnda syftemål föreslås, att nya möjligheter till statslån skapas under två olika former, *förbättringslån* och *nybyggnadslån*.

Förbättringslånen skulle vara räntefria, i regel ej fordra säkerhet och anses guldna, då vederbörande byggnadsföretag inom föreskriven tid vederbörligen utförts. De skulle få lämnas för *ur hälsosynpunkt påkallade* reparationer och andra förbättringsarbeten samt nybyggnader, så framt de ifrågavarande bostadslägenheterna ansåges med säkerhet *behövliga* för framtiden samt sökandena — för att inom den närmaste tiden kunna genomföra byggnadsföretaget — vore i *behov av ekonomiskt bistånd* och förbunde sig att enligt fastställd byggnadsplan och inom föreskriven tid, i regel före utgången av år 1934, utföra byggnadsföretaget. Som ytterligare villkor är föreskrivet, att bostadslägenheterna efter byggnadsföretagets genomförande skola uppfylla de krav, hälsovårdsstadgan föreskriver. Lånebeloppet finge motsvara viss del av de för byggnadsföretaget uppskattade kostnaderna. Denna del skulle i varje särskilt fall bestämmas med hänsyn till sökandens förmåga att själv bidra med penningar, material, transporter och eget arbete samt i regel understiga 50 procent av nyssnämnda kostnader. En högsta gräns är dragen vid ett belopp av 1,000 kronor för bostadslägenhet.

Nybyggnadslånen skulle löpa med 4 procent ränta, fordra godtagbar säkerhet samt amorteras under en tid av 20 år. De äro i första hand avsedda att utgöra komplement till förbättringslån i sådana fall, då icke enbart genom sistnämnda lån förutsättning skapas för byggnadsföretagets utförande. Dessutom skulle emellertid nybyggnadslån kunna beviljas även i fall, då förbättringslån icke kunna förekomma, nämligen till personer, som icke äro i behov av ekonomiskt bistånd för att byggnadsföretaget skall komma till stånd. Nybyggnadslån skulle få lämnas för samma slags byggnadsföretag som förbättringslån, dock icke för smärre reparationer och förbättringsarbeten, och, med nyssberörda undantag, under samma förutsättningar. Också i fråga om nybyggnadslån förutsattes, att låntagarna själva skola svara för viss del av kostnaderna vare sig genom att tillskjuta penningar eller bestå material, utföra transporter eller själva deltaga i arbetet. Lånen få därför ej överstiga 70 eller tillika med förbättringslån 80 procent av byggnadskostnaderna. En högsta gräns är beträffande nybyggnadslån dragen vid ett belopp av 2,000 kronor för bostadslägenhet.

Som organ för handhavandet av låneverksamheten föreslås *dels* hälsovårdsnämnderna i de olika kommunerna, *dels* hushållningssällskapens egnahemsnämnder, *dels* ock i viss mån statens egnahemsstyrelse. Vidare skulle för

verksamheten inrättas ett nytt tillfälligt organ, nämligen en för hela riket gemensam centralnämnd. Hälsovårdsnämnderna skulle huvudsakligen arbeta för lånemöjligheternas användning, mottaga ansökningar om lån, verkställa utredningar, yttra sig till egnahemsnämnderna om låneansökningarna och kontrollera byggnadsföretagen. Därest i något avseende erforderlig sakkunskap saknades, skulle det åligga hälsovårdsnämnderna att anlita biträde av sakkunniga personer. Egnahemsnämnderna skulle besluta angående lånen, utbetala dessa, förvalta säkerheterna, samt i avseende å inbetalningar av räntor och amorteringar vara mellanhand mellan låntagaren och statskontoret. Egnahemsnämnderna skulle stå under uppsikt och kontroll av statens egnahemsstyrelse. Centralnämnden slutligen skulle medverka vid fastställande av de belopp, som för verksamheten finge disponeras av de olika egnahemsnämnderna, utgöra klagoinstans beträffande egnahemsnämndernas beslut i låneärendena samt i övrigt leda och övervaka verksamheten i dess första skede.

Kostnaderna för organisationen föreslås skola bestridas av statsmedel, dock skulle kostnaderna för hälsovårdsnämnds verksamhet bestridas av vederbörande kommun.

Yttranden över bostadsutredningens förslag.

I anledning av bostadsutredningens förslag infordrades utlåtanden från statskontoret, socialstyrelsen, statens arbetslöshetskommission, statens egnahemsstyrelse, lantbruksstyrelsen, medicinalstyrelsen, efter hörande av förste provinsialläkarna, samt länsstyrelserna i samtliga län. Länsstyrelserna skulle, där så lämpligen finnes kunna ske, höra vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

Samtidigt lämnades *dels* fullmäktige i riksgäldskontoret, *dels ock* styrelserna för vissa enskilda sammanslutningar, nämligen svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska lantarbetsgivarnes centralförening, svenska lantarbetareförbundet, svenska sparbanksföreningen och Sveriges allmänna hypoteksbank tillfälle att avgiva yttranden över förslaget.

Till följd härav hava yttranden avgivits av nämnda myndigheter och enskilda sammanslutningar utom styrelserna för svenska lantarbetareförbundet och Sveriges allmänna hypoteksbank. Länsstyrelserna hava i regel vid sina utlåtanden fogat yttranden från hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Egnahemsstyrelsen har överlämnat yttranden från de flesta egnahemsnämnderna i riket.

Uttalanden
i huvud-
saken.

Det övervägande flertalet av myndigheterna och sammanslutningarna hava yttrat sig i tillstyrkande riktning eller lämnat förslaget utan erinran. Länsstyrelsen ävensom hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Blekinge län avstyrka förslaget i vad det rör förbättringslån men tillstyrka detsamma beträffande nybyggnadslån, dock under förordande av vissa ändringar i fråga om lånevillkoren. Å andra sidan uttala länsstyrelserna i Jönköpings, Gotlands och Norrbottens län liksom hushållningssällskapets förvaltningsutskott i de två sistnämnda länen tvekan beträffande nybyggnadslånen lämplighet, medan förbättringslånen förordas. Uttryckligen avstyrkes förslaget av läns-

styrelserna i Göteborgs och Bohus samt Skaraborgs län ävensom av egna-hemsnämnden i Jämtlands län. Också Älvsborgs läns södra hushållnings-sällskaps förvaltningsutskotts yttrande är av avstyrkande innebörd. I en del fall har icke uttryckligen ställning tagits till huvudsaken.

I vissa yttranden framhålles som förutsättning för förslaget tillstyrkande, att beredskapsarbeten komme att anordnas i föreslagen omfattning eller att medel över huvud ansåges böra anvisas för bostadsproduktion. Medicinalstyrelsen har liksom vissa förste provinsialläkare bedömt förslaget endast ur hygienisk synpunkt.

Behovet av en upprustning av landsbygdens bostäder understrykes i allmänhet, ehuru på sina håll uttalas, att detsamma för ifrågavarande läns vidkommande icke vore så betydande. Även intygas den gynnsamma verkan förslagets genomförande skulle utöva i fråga om arbetslösheten, dock finnas en del yttranden, enligt vilka man knappast kunde påräkna någon dylik verkan. För förslaget åberopas vidare bland annat, att materialkostnaderna för närvarande vore särskilt billiga samt att förslaget vore av betydelse ur jordbruks-ekonomisk synpunkt.

Länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Blekinge län hava emot förbättringslånen anmärkt, att dessa skulle premiera misskötsamhet och bristande omtänksamhet. Beträffande nybyggnadslånen föreslås att räntan sänkes från 4 till 3.6 procent samt att de tre första åren skola vara amorteringsfria. Länsstyrelsen har i samband härmed föreslagit, att i de fall, då det allmänna — trots all hjälpverksamhet i form av anordnande av arbeten — även i fortsättningen bleve nödsakat att lämna hjälp i form av kontant-understöd, dettas mottagande borde, då fråga vore om personer, som enligt förslaget skulle vara berättigade till förbättringslån, bliva förknippat med åläggande för vederbörande att fullgöra motsvarande förbättringsarbete å sina byggnader.

Emot nybyggnadslån hava länsstyrelserna i Jönköpings och Gotlands län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i sistnämnda län huvudsakligen anmärkt, att lånen skulle medföra en ökad skuldsättning, som knappast kunde förordas. Hushållningssällskapet i Norrbottens län har framhållit, att jordbrukarnas förmåga att konsumera lån uppenbarligen i det närmaste nått sin gräns, och länsstyrelsen i samma län befarar, att lånemöjligheterna skulle locka sökande, som i själva verket saknade förutsättningar att i fortsättningen stå på egna ben och vilka det allmänna alltså även framdeles finge hålla under armarna. Det vore stor fara, framhåller sistnämnda länsstyrelse vidare, att hos mången den egna ambitionen att rusta upp och hålla sin bostad i stånd trubbadades av.

De båda länsstyrelser, vilka avstyrkt förslaget, framhålla, att detsamma knappast skulle medföra något mera gynnsamt resultat i avseende å arbetslöshetens motverkande. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför här om närmare, att visserligen skulle enligt förslaget den beslutande myndigheten vid lånens beviljande bland annat taga hänsyn till behovet av arbetstillfällen å olika orter, men detta torde icke med nödvändighet innebära, att lånta-

garen behövde vara direkt arbetslös eller befaras bliva detta eller att han måste använda arbetslösa för arbetets utförande. Med hänsyn till arbetenas art och omfattning komme de också merendels att begränsas till att tillgodose endast den rent lokala arbetslösheten. Skulle särskilda åtgärder kunna vidtagas för att arbetslösa i mån av tillgång mera allmänt komme till användning, kunde befaras, att vederbörande icke skulle komma att i nämnvärd grad intressera sig för lånen. Såsom det mest betänkliga med den ifrågasatta lånerörelsen framhåller länsstyrelsen, att hela förfaringssättet med lånen och de med dem anordnade företagen i verkligheten syntes utesluta varje tanke på en anpassning efter behovet av arbetslösas sysselsättande. Tvärtom skulle, anför länsstyrelsen, statsbidrag utan återbetalningsskyldighet fortfarande kunna utgå för arbetslöshetens bekämpande, fastän något behov icke vidare finnes.

Egnahemsnämnden i Jämtlands län anser betänkligt, att utöver redan befintliga kreditmöjligheter för istandsättandet av bostäder inrätta en statlig bostadslånefond. Skulle en dylik nödvändigtvis tillskapas, borde lånerörelsen enligt nämndens uppfattning läggas på en fullt affärsmässig bas och finge icke erhålla en subventionskaraktär, som med säkerhet hastigt komme att demoralisera folket.

Ur övriga uttalanden i samband med ståndpunktstagandet torde få återgivas följande.

Allmänna
verk.

Statskontoret: Statskontoret har, med hänsyn till de båda betydelsefulla ändamål den ifrågasatta låneverksamheten är avsedd att tjäna, icke velat ställa sig avvisande mot, att åtgärder för förslaget realiserande vidtagas. Ämbetsverket anser sig emellertid icke kunna underlåta att såsom sin mening uttala, att förväntningarna på dessa åtgärder såsom ett led i bekämpandet av arbetslösheten icke torde böra spännas alltför högt i anseende till de inom jordbruksnäringen nu rådande tryckta ekonomiska förhållandena.

Socialstyrelsen: Angelägenheten av att genom lämpliga åtgärder förbättra landsbygdens och särskilt lantarbetarnas bostadsförhållanden har vid olika tillfällen framhållits av styrelsen, som också med stöd av meddelat uppdrag i samråd med lantbruksstyrelsen verkställt utredning i ämnet och till Kungl. Maj:t den 5 januari 1931 överlämnat redogörelse för densamma. Styrelsen framkastade därvid bl. a. tanken på att under lämpliga villkor ställa statsmedel till förfogande för ändamålet. Därmed kunde dels främjas en välbehörlig höjning av den mångenstädes på landsbygden låga bostadsstandarden, dels också där beredas ett tillskott av lämpliga arbetstillfällen. Dessa båda syften, av vilka det senare för närvarande särskilt träder i förgrunden, synes det nu föreliggande förslaget vara ägnat att tillgodose, varför styrelsen, ur de synpunkter den har att bevaka, vill tillstyrka, att detsamma lägges till grund för framställning till innevarande års riksdag.

Arbetslöshetskommissionen: Enligt arbetslöshetskommissionens sammanställning rörande arbetslöshetens omfattning för december månad 1932 voro av samtliga anmälda hjälpsökande arbetslösa, vilket antal uppgick till 161,155, 12,415 lantarbetare och 17,404 skogsarbetare. Därjämte torde en avsevärd del av »arbetare, ej hänförliga till annan grupp», totalt 51,968, utgöras av landsbygdens diverse- och grovarbetare. Uppskattningsvis torde detta antal kunna beräknas utgöra c:a 30,000 å 35,000. Tvivelsutan skulle

ett genomförande av promemorians förslag i viss mån innebära en lättnad för nyssnämnda grupper, ehuru arbetstillfällena därvid skulle företrädesvis komma dem till godo, som bebo egna bostäder eller hava underhållsskyldighet för sina bostäder. Kommissionen finner syftet med de föreslagna åtgärderna behjärtansvärt såväl med hänsyn till de påvisade bristfälligheterna hos bostäderna särskilt för lantarbetare som till det uppenbarligen svåra arbetslöshetsläget i många av landets jordbruks- och skogskommuner.

Egnahemsstyrelsen: Styrelsen vill till en början understryka bostadsutredningens uttalanden om, att för lösningen av vårt folks försörjningsproblem de möjligheter, som jordbruket erbjuder, måste tagas i anspråk i större utsträckning än för närvarande, ävensom därom att en utveckling i antydd riktning uppenbarligen underlättas av goda bostäder på landsbygden. Egnahemsstyrelsen kan dock icke underlåta att samtidigt härmed framhålla, att en framgångsrik strävan för omförmälda utveckling synes vara betingad av i främsta rummet att ett förbättrat ekonomiskt läge för jordbruksnäringen i allmänhet på allt sätt från det allmännas sida stödjdes, och synes det egnahemsstyrelsen som bära ansträngningarna i sådant syfte alltjämt inriktas på upphjälpande av priserna på och avsättningsförhållandena för jordbrukets produkter. I syfte närmast att under rådande arbetslöshet genom nya arbetstillfällen bereda försörjningsmöjligheter synes emellertid igångsättandet av den byggnadsverksamhet, vilken bostadsutredningen föreslagit, vara ett tjänligt medel, som dessutom genom att tillgodose ett allt mera framträdande behov av förbättrade bostadsförhållanden åt de med lantbruk arbetande såväl självständiga företagare som arbetare torde främja jordbruket såsom sådant. Jordbrukskrisen har nämligen, såsom bostadsutredningen framhåller, föranlett, att under senare år icke blott förbättringsarbeten å byggnader utan även rena underhållsarbeten blivit av lantbefolkningen i stor utsträckning eftersatta å lönebostäder liksom egna bostäder. Givet är, att genom tillfredsställande bostäder ökade betingelser för en förbättrad livsföring och större trivsel på landet äro ägnade att vid jordbruket behålla ett gott folkmaterial. Om därigenom arbetslösa från städer och industrisamhällen ledas till och bofästas på landsbygden med jordbruk såsom utkomst, framstår än mera föreslagna åtgärders utomordentliga betydelse.

Från synpunkten av önskvärdheten att till jordbruksdrift knyta övertalig arbetskraft från städer och industrisamhällen vinnes stöd för den framförda åsikten, att medel, som anvisas till motverkande av arbetslösheten genom främjande av bostadsproduktion, bära tillgodokomma landsbygdens bostadsbestånd till huvudsaklig del och före städernas. Egnahemsstyrelsen ifrågasätter därjämte lämpligheten av att Kungl. Maj:t bemyndigas att för sådant ändamål disponera arbetslöshetsmedel i den omfattning, som behovet kan visa erforderligt, utan begränsning till på förhand angivet belopp, vilket kan komma att visa sig vara otillräckligt. Arbetslöshetsmedel synas nämligen i första hand bära utgå så långt arbetslösa kunna förhjälpas till sysselsättning och utkomst av arbeten, vilka dessutom äro av en viktig näringsgrens förhållanden påkallade.

Det må framhållas, att de arbetsförtjänster, vilka uppkomma genom byggnadsarbeten i större skala, icke inskränka sig till själva byggnadsföretagen utan sträcka sig till frambringandet av det material, som åtgår för byggnadernas iordningställande eller uppförande. Snickeri- och smidesvaror, tegel och inredningsartiklar m. m. för husbyggnader bestämmas nämligen till sitt huvudsakliga värde icke av själva råvaran utan av därå nedlagt arbete. Med stegrad efterfrågan å byggnadsvaror skapas följaktligen arbetstillfällen också för produktionen av dylika.

Därest vid handhavandet av föreslagna byggnadsverksamhet understöd utlämnas företrädesvis till företag, där möjlighet finnes att främja utkomsten för ägaren eller brukaren av byggnaden, kunna arbetslöshetsmedlen tillgodogöras i ännu ett avseende. Egnahemsstyrelsen avser härmed smålägenheter, vilkas ägare eller brukare äro beroende av arbetsförtjänster hos annan, vilka icke giva full bärgning, men där deras självständiga utkomst av eget arbete kan förkovras genom inrättande av stödbruk till bostadslägenhet eller omläggning av dylik lägenhet till jordbruk eller stärkande av förefintligt ofullständigt jordbruk. Arbetslöshetsmedlen för bostadsförbättring kommer i dylika fall att indirekt befordra möjligheten till varaktig självförsörjning genom jordbruksegnahemsbildning.

I fall, som nyss berörts, torde berättigade invändningar icke kunna anföras emot att föreslagna verksamhet genom det allmännas mellankommande förlänas karaktären av subvention. Likaså torde förbättring av lönebostäder utan vidare få anses berättiga till att verksamhetens igångsättande omedelbart och genomförande inom en kortare tidsperiod uppmuntras i viss utsträckning genom allmänt understöd åt byggnadsföretag, vilka eljest på grund av jordbruksbefolkningens ekonomiska svårigheter icke kunna ifrågakomma till utförande.

Lantbruksstyrelsen: Styrelsen vitsordar, att lantarbetarnas bostäder, bland annat i sanitärt avseende, icke så sällan lämna en del övrigt att önska, samt understryker, att den ifrågasatta understödsverksamheten ingalunda är avsedd att komma enbart arbetsgivare inom jordbruket utan också lägenhetsägare av olika slag till godo. Skulle beredskapsarbeten komma till stånd uti föreslagen omfattning, vilket lantbruksstyrelsen dock avstyrkt, anser styrelsen i likhet med bostadsutredningen, att det för bostadsproduktion avsedda beloppet företrädesvis bör användas till förbättring av bostadsförhållandena på landsbygden i huvudsaklig överensstämmelse med det av utredningen framlagda förslaget.

Medicinalstyrelsen: Det torde vara allmänt erkänt, att bostadsförhållandena på landsbygden i stor utsträckning äro mindre tillfredsställande. Detta bestyrkes ock av de yttranden, som avgivits av förste provinsialläkarna, vilka så gott som samstämmigt intyga det stora behovet av snara åtgärder till åstadkommande av förbättrade förhållanden. Uppenbart är ock, att det under nu rådande mycket tryckta ekonomiska förhållanden för jordbruket är omöjligt för dess utövare att skaffa medel för att åstadkomma än så nödvändiga förbättringar. Även för dem på landsbygden, som icke tillhöra den jordbrukande delen av befolkningen, föreligga för närvarande stora svårigheter att skaffa sig bättre bostäder eller att underhålla sina lägenheter så att de ej medföra sanitära olägenheter eller hälsofara för de där boende. Varje åtgärd, som kan bringa rättelse i dessa missförhållanden, är därför att hälsa med tillfredsställelse. Därrest alltså av de medel, som kunna komma att ställas till förfogande för arbetslöshetens bekämpande, visst belopp kan avses för ifrågavarande ändamål, lär det kunna anses synnerligen väl motiverat ur folkhälsans synpunkt.

Fullmäktige i riksgäldskontoret: I betraktande av jordbruksbefolkningens redan förut mycket stora skuldsättning hava fullmäktige svårt att föreställa sig, hur det skall vara möjligt, att godtagbar säkerhet i någon större utsträckning skulle kunna ställas för nybyggnadslån, och hålla därför före, att de med den föreslagna utlåningen förbundna riskerna för staten bleve så stora, att det ej vore lämpligt att i en mera normal situation använda lånemedel till finansiering av statslånen. Under nuvarande förhållanden vilja fullmäktige emel-

lertid ej motsätta sig anvisande av lånemedel, men bör enligt fullmäktiges mening ej bliva fråga om annat än mycket korta lån, vilka skola av staten amorteras enligt i förväg uppgjord plan.

Fullmäktige förorda, att, därest statsmakterna på grund av nu rådande förhållanden å arbetsmarknaden anse sig böra besluta åtgärder från statens sida till främjande av byggnadsverksamheten, de medel, som komma att anvisas, helt eller i varje fall till största delen må komma landsbygden till godo. Samtidigt understryka fullmäktige vikten av, att jordbrukarna själva sättas i tillfälle att utföra arbetena till löner, som anpassas efter de på orten vanliga.

Länsstyrelsen i Stockholms län: Att de i ekonomiskt hänseende svagaste elementen av befolkningen på vår landsbygd i avsevärd utsträckning hava bristfälliga, ibland undermåliga bostäder, torde vara obestriddt. Länsstyrelsen har icke möjlighet att överblicka, i vad mån sådana missförhållanden äro att finna inom Stockholms län, men anser sig kunna utgå ifrån att de förekomma även där, och detta ej blott beträffande en del lantarbetares lönebostäder utan också ifråga om lägenheter, ägda eller förhyrda av andra arbetare, fiskare och kanske ej minst små jordbrukare. Det ligger i sakens natur, att sålunda ur folkhygienisk synpunkt föreligger ett verkligt behov att för dessa kategorier av landsbygdens befolkning åstadkomma en förbättring av deras bostadsförhållanden, och tanken att kombinera ett ingripande i sådant syfte med skapande av ökade arbetstillfällen är givetvis mycket tilltalande under rådande svåra arbetslöshet, vilken ju även drabbar den egentliga landsbygden. Mot detta uppslag, på vilket bostadsutredningens promemoria är byggd, vill länsstyrelsen alltså i princip icke göra någon erinran. Emellertid befarar länsstyrelsen, att de arbetstillfällen, som genom byggnadsförbättringarna och nybyggnaderna åvägabringas, icke skola tillföras sådana personer, som framför andra behöva dem — och detta borde väl dock ur arbetslöshetssynpunkt vara en huvudsak. Någon samverkan med exempelvis arbetslöshetskommittén i »orten» förutsättes icke. Överhuvud taget vill det synas, som om de arbeten, för vilka dessa båda slag av lån äro avsedda, till mycket stor del, kanske i regel skulle bliva av sådan art, att de lämpa sig för att utföras och väl även komma att utföras i huvudsak av låntagaren själv. Mycket talar för att det ofta kan inträffa, att vederbörande lånesökande icke själv hör till de arbetslösa, som man i främsta rummet behöver hjälpa med arbete. Det måste sålunda ifrågasättas, huruvida den kombination av bostadsförbättring och beredande av arbete åt arbetslösa, som förslaget bygger på, skulle hålla streck i verkligheten.

Läns-
styrelserna.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Länsstyrelsen vitsordar, att det är önskvärt och i vissa fall i hög grad behövt att förbättra den jordbrukande befolkningens bostäder.

För städerna och med dem jämställda samhällen har staten redan förut på ett synnerligen kraftigt sätt trätt emellan. I exempelvis brukssamhällen och liknande i detta län äro bostadsförhållandena i regel ganska väl ordnade. Därtill kommer att kostnaderna för nybyggnads- och förbättringsverksamhet i de stadsliknande samhällena torde vara högre än på den rena landsbygden. De medel, som kunna ställas till förfogande för att åstadkomma ett förbättrat bostadsbestånd på landsbygden, böra därför i möjligaste mån komma den rena jordbruksbygden till godo.

I vad mån de planerade åtgärderna för nybyggnads- och förbättringsarbeten kunna motverka arbetslösheten är svårt att bedöma. Med de regler för bidragets begränsning, som föreslagits, torde det vara sannolikt, att byggherren i största möjliga utsträckning kommer att använda sig av egna arbetskrafter eller grovarbetare under ledning av fackmän. Arbetslösa industriarbetare torde knappast komma till användning för ifrågavarande arbetsobjekt.

Hur många byggnadsdagsverken, som kunna komma till stånd genom de planerade anslagen, beror icke blott på anslagsbeloppen utan även på villkoren för anslagens åtnjutande. Att förbättringarna under senare år avstannat har säkerligen till alldeles övervägande del berott på ekonomiska orsaker. Jordbrukarnas svårigheter att få inkomster och utgifter att gå ihop hava varit så stora, att jordbrukarna tvingats att avstå från alla utgifter, som icke varit alldeles nödvändiga eller omedelbart givit avkastning. Medför en om- eller nybyggnad avsevärda utgifter för byggherren utöver bidraget, kan det därför befaras, att arbetena icke komma till utförande i den utsträckning, som i och för sig varit önskvärd. De sakkunnigas uppfattning, att anslagen för bostadsförbättring icke kunna amorteras eller ens förräntas, är således riktig.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Bostadsförhållandena på landsbygden äro ovedersägligen i ganska avsevärd utsträckning otillfredsställande, ehuru särskilt under senare åren uppmärksamheten flerstädes i landet varit riktad på denna fråga och åtskilligt blivit utträttat för att råda bot på missförhållandena. Med hänsyn därtill att åtgärder i förevarande avseende äro av betydande ekonomisk räckvidd kan det knappast förväntas att takten i förbättringsarbetet under nu rådande förhållanden skall vidhållas, än mindre ökas, därest kostnaden stannar helt å de enskilda. Länsstyrelsen skulle emellertid på grund av det arbete som, om ock i långsamt tempo, pågår på området, icke ställt sig på den sida, som förordar ett statligt ekonomiskt understöd, om icke på samma gång det förhållande förelegat att rådande depression nödvändiggör beredande av arbets-tillfällen i så stor utsträckning som möjligt. Detta förhållande i förening med det allmänna ekonomiska betrycket bland landsbygdens folk torde enligt länsstyrelsens mening tillräckligt motivera att staten lämnar direkt understöd för ifrågavarande ändamål.

Länsstyrelsen i Örebro län: Att bostadsförhållandena å landsbygden mångenstädes äro synnerligen dåliga har tydligt ådagalagts genom den i promemorian omförmälda bostadsutredningen och var för övrigt redan dessförinnan väl känt. Åtgärder ägnade att förbättra dessa förhållanden äro därför i och för sig att hälsa med tillfredsställelse. Ett annat spörsmål är däremot, huruvida dylika åtgärder lämpligen kunna och böra ifrågakomma under så tryckta tider som för närvarande och om de icke fasthellre borde anstå till dess näringarna och enkannerligen jordbruket äga bättre förmåga att själva medverka till frågans lösning. Den omständigheten, att den avsedda byggnadsverksamheten samtidigt skulle utgöra ett medel till arbetslöshetens bekämpande, utgör emellertid givetvis ett starkt stöd för ett omedelbart ingripande. Rent materiellt sett torde det väl anses riktigare, att det allmännas åtgärder för detta ändamål inriktades på mera produktiva företag. Det gagn förbättrade bostadsförhållanden på lång sikt räknat måste innebära för hygien och folkhälsa bör emellertid skattas högt. Därest således erforderliga medel anses kunna ställas till förfogande för ifrågavarande ändamål — varom länsstyrelsen i detta sammanhang icke torde hava att yttra sig — får länsstyrelsen sålunda i princip uttala sin anslutning till förslaget.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Länsstyrelsen framhåller, att befolkningsökningen å landsbygden inom länet är stor, varigenom bostadsproduktion nödvändiggöres. Vad bostadsutredningen anför i fråga om beskaffenheten av en del bostäder på landsbygden vill länsstyrelsen understryka. Länsstyrelsen anser, att i vissa delar av Västerbottens län förhållandena äro avsevärt sämre än i de trakter, där bostadsutredningen företagit studier; särskilt svåra äro förhållandena ovan barrskogsgränsen i lappmarken. Länsstyrelsen finner det vara synnerligen angeläget, att statsmakterna lämna den ifrågasatta

hjälpfen åt landsbygdens befolkning för förbättrande av dess bostadsförhållanden. Detta skulle i avsevärd mån medverka till lindrande av arbetslösheten, som på Västerbottens läns landsbygd är långt mera omfattande än arbetslöshetsrapporterna utvisa.

Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott: Förvaltningsutskottet kan principiellt ansluta sig till utredningsmännens åsikt, att någonting bör göras från det allmännas sida för att stödja och uppmuntra produktionen av bättre bostäder å landsbygden. Då staten redan offrat betydande summor på städernas och industrisamhällenas bostäder, så bör rättvisan kräva, att även landsbygden erhåller hjälp. Tidpunkten härför synes nu ganska lämplig, genom depressionen och penningknappheten eftersättes byggnadsunderhållet mer än vanligt, enär fastighetsägare av så gott som alla kategorier ej kunna lägga ned pengar på byggnaderna så snart det erfordras inköp av material eller lega av arbetskraft. Å andra sidan äro tidsförhållandena gynnsamma för genomförande av byggnadsföretag, då virke utbjudes till ovanligt lågt pris. Även torde å vissa trakter finnas överflöd på byggnadskunnig arbetskraft, men från andra orter uppgives knapp tillgång på sådana arbetare, t. ex. på södra Gotland. Förvaltningsutskottet kan därför knappast tillägga en byggnadsverksamhet av föreslagen art så stor betydelse ur arbetslöshetssynpunkt, som utredningsmännen gjort.

Hushållnings-
sällskapens
förvaltnings-
utskott.

Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott: Bostadsutredningen antager att genom igångsättande av sådan byggnadsverksamhet, som förutsättes i promemorian, skulle beredas välbehövliga nya arbetstillfällen, fördelade på så gott som hela den svenska landsbygden och att den ifrågasatta låneverksamheten härigenom skulle verka hämmande på arbetslöshetens vidare utbredning, varjämte åtskilliga av dem, som redan drabbats av arbetslöshet, direkt eller indirekt skulle genom densamma beredas arbete. Förvaltningsutskottet anser för sin del att dessa förväntningar icke kunna infrias. Omfattningen av dessa förbättringsarbeten kan icke förväntas bliva sådan, att den kan anses i någon mera avsevärd mån verka lindrande på arbetslösheten. Där förbättringsarbetena kunna avse arbetarbostäder å landet — för statare och andra — torde de i största omfattning komma att utföras av gårdssnickare och annan arbetskraft, som mera regelbundet sysselsättes å egendomen och med anlitande av material, som finnes tillgängligt. Då lån avser förbättring av sökandes egen byggnad, kan denne visserligen beredas tillfälle att nyttiggöra någon av sin tid under iråkad arbetslöshet, varemot någon anmärkningsvärd inverkan på själva arbetslösheten icke torde vara att påräkna.

Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps förvaltningsutskott: Att förbättra bostadsförhållandena på landsbygden — liksom i städerna — är givetvis ett önskemål. Visserligen hava betydande framsteg gjorts under de senaste kvartsseklen, men mycket återstår, som man gärna skulle se annorlunda. Den rådande ekonomiska depressionen har vidare som på andra områden verkat hämmande på utvecklingen. Jordbrukarnas penningbrist har alltför ofta hindrat nybyggnader och lett till försummande av behövliga reparationer. Inskränkningen av byggnads- och reparationsarbetet har naturligtvis givit anledning till motsvarande arbetslöshet för normalt med sådant arbete sysselsatta arbetare. Ur såväl bostadsbeståndets som arbetslöshetens synpunkt är därför det föreslagna statsingripandet välkommet och är detta i sådan grad, att annars befogade invändningar mot ytterligare skuldsättning av jordbrukarna eller understöd till dem för ej direkt produktiv verksamhet måste förfalla.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, vars utlåtande *länsstyrelsen* åberopat: I fråga om behövligheten av förbättring av bostadsbeståndet på landsbygden instämmer förvaltningsutskottet i bostadsutredningens uppfattning, om också, enligt utskottets mening, förhållandena äro bättre inom Gävleborgs län än vad den förebragta utredningen synes räkna med för landet i genomsnitt. I fråga om behovet av bidrag för bostadsförbättringar gäller i stort sett, att jordbrukarnas och de mindre fastighetsägarnas på landsbygden ekonomi är så pass ansträngd genom de sista årens lågkonjunktur, att några avsevärda förbättringar av landsbygdens bostadsbestånd för närvarande ej utan särskilt stöd torde kunna ifrågakomma. Förvaltningsutskottet anser sålunda de ifrågasatta stödatgårderna ur ren behovssynpunkt försvarliga.

Enskilda
samman-
slutningar.

Svenska landstingsförbundets styrelse: Även om i en eller annan stad en viss bostadsnöd alltjämt förefinnes, så torde för närvarande bostadsfrågan i städerna ligga helt annorlunda till än på landsbygden. Tack vare en kraftig statlig och kommunal hjälpaktion och under de senare åren framför allt det privata initiativet på bostadsbyggandets område, råder för närvarande i flertalet städer icke någon som helst bostadsbrist. Ätminstone i de stora och medelstora städerna finnes tvärtom för närvarande ett visst bostadsöverskott även i fråga om smålägenheter, och ur hygienisk synpunkt direkt minderverdiga bostäder torde numera i städerna förekomma allenast i mindre omfattning, om man bortser från den trångboddhet, som direkt står i samband med vederbörandes små inkomster samt höga byggnadskostnader och hyror.

Ur rent hygienisk och hälsovårdssynpunkt torde sålunda landsbygden i långt högre grad än städerna och de stadsliknande samhällena vara i behov av ekonomiskt bistånd från staten för förbättring av bostadsförhållandena. Ihågkommas må också, att den hittills för förevarande syfte lämnade statshjälpen, om man bortser från hjälp vid kolonisation, så gott som uteslutande kommit städerna till del.

Även såsom ett medel för motverkande av arbetslöshet torde enligt styrelsens förmenande en statshjälp vara mera motiverad för landsbygdens vidkommande, i den mån en återinflyttning från städerna till landsbygden kan anses ägnad att motverka arbetslösheten. Arbetslösheten i städerna torde ej heller hittills i någon större omfattning hava gått ut över de ekonomiskt väl ställda byggnadsarbetarna.

Med hänsyn till vad sålunda anförts får förbundsstyrelsen för sin del förklara sig dela bostadsutredningens ståndpunkt att, därest till förhindrande av arbetslöshetens utbredning medel anvisas till främjande av bostadsbyggande, dessa medel böra till huvudsaklig del komma landsbygdens bostäder till godo.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund: Bostadsförhållandena för lantarbetarna och med dem likställda mindre bemedlade på landsbygden äro på många orter långt ifrån tillfredsställande. De kommunala myndigheterna äro ofta ställda inför svåra uppgifter i sitt övervakningsarbete över bostädernas beskaffenhet. Det kan ej sällan vara svårt att avgöra, om det i ett givet fall föreligger slapphet hos ägaren att avhjälpa bristfälligheterna i hälsovådliga bostäder eller om det beror på ekonomisk oförmåga. Även om gällande författning angående bostäders beskaffenhet icke tar hänsyn till olika förhållanden av dylik art, kunna hälsovårdsmyndigheterna givetvis icke bortse från ekonomiska faktorer. Särskilt i dessa depressionstider, då arbetslösheten är stor och jordbruket lider hårt av krisen är detta ofrånkomligt och därmed sjunker påtagligen bostadsstandarden ytterligare. I den mån som

det från statsmakternas sida kan vidtagas åtgärder, som kunna bidraga att förbättra bostadsförhållandena på landsbygden, skulle detta blott hälsas med tillfredsställelse. Enda möjligheten härtill får nog anses vara ekonomiskt stöd i ena eller andra formen från statens sida. Bostadsutredningens förslag att till förbättrande av bostadsförhållandena på landsbygden bereda nya lånemöjligheter synes otvivelaktigt erbjuda en utväg ur ett eljest ganska tröstlöst tillstånd.

Styrelsen för *svenska lantarbetsgivarnas centralförening*: Det torde vara otvivelaktigt, att den allmänna bostadsstandarden för jordbruksbefolkningens mindre bemedlade grupper är avsevärt lägre än i fråga om den i städer och tätbebyggda samhällen bosatta industriarbetarbefolkningen och därmed jämställda. Utan särskilda åtgärder komme, försåvitt jordbrukets ekonomiska förhållanden ej avsevärt förbättras, dess bostadsstandard att ytterligare försämrast. Styrelsen befarar emellertid, att därest till följd av den ifrågasatta byggnadslåneverksamheten en mera avsevärd bygghälsan skulle uppstå å landsbygden, de egentliga stadsbyggnadsarbetarnas extrema lönepolitik skulle erhålla ökat spelrum. Särskilda bestämmelser till motverkande härav anser styrelsen därför vara erforderliga. För arbetslöshetens motverkande anser styrelsen icke nödvändigt att särskilda regler tillämpas för arbetskraftens uttagande, enär varje nytt arbetstillfälle utan sådana regler kommer arbetsmarknaden i sin helhet till godo.

Jag övergår härefter till en redogörelse för vissa mot förslaget framställda Särskilda anmärkningar.

Först må då nämnas, att man på en del håll icke ansett de föreslagna lånebeteckningarna lyckade; »förbättringslån» har föreslagits skola utbytas mot »förbättringsbidrag». Vissa myndigheter anse, att bestämmelserna lämpligen skulle kunna förenas under en låneform. Såsom en allmän anmärkning har i några fall framhållits, att gränsen mellan förbättringslån och nybyggnadslån vore alltför oklart angiven.

Vad angår själva tillämpningsområdet för de ifrågavarande statliga stödåtgärderna har *länsstyrelsen i Uppsala län* ansett det vara tveksamt, huruvida dessa åtgärder borde utsträckas till alla de samhällen, där icke hälsovårdsstadgan för stad vore tillämplig. Numera vore åtskilliga samhällen med tätare bebyggelse underkastade särskilda hälsovårdsordningar i stället för nyssnämnda del av hälsovårdsstadgan. Även i dessa fall föreläge i allmänhet bostadsproblem av annan art än förslaget närmast avsåge att hjälpa. Även av kostnadshänsyn vore det lämpligt att begränsa arbetena till den egentliga landsbygden, där lokala byggmästare med lägre avlönat folk sannolikt under nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden skulle vara villiga att utföra byggnadsarbete till relativt blygsamt pris under förutsättning att arbetets gång icke stördes genom konflikter och monopolanspråk.

Beträffande de föreslagna förutsättningarna för låns erhållande hava vissa erinringar framställts.

Sålunda har *förste provinsialläkaren i Blekinge län* emot kravet, att de med byggnadsföretagen avsedda bostadslägenheterna skola anses med säkerhet vara behövligen för framtiden, anmärkt, att därigenom en begränsning gjorts, som sannolikt i mycket hög grad skulle komma att begränsa läntagarna till jordbrukarklassen. Ett högst avsevärt antal lägenhetsägare syntes nämligen på grund av detta krav bliva uteslutna från möjlighet att erhålla förbättringslån.

Vidare har *länsstyrelsen i Jönköpings län* emot villkoret, att byggnadsföre-

tagens genomförande skall anses vara ur hälsosynpunkt påkallat, framhållet, att detta onödigt starkt syntes hävda den socialhygieniska synpunkten framför den jordbruksekonomiska. Därigenom skulle från förmånen av lån utestängas många jordbrukare, som ur andra synpunkter kunde vara i stort behov av hjälp. I stället för nämnda villkor borde stadgas, att vid beviljande av ifrågavarande slag av lån företrädere skulle givas sådana sökande, som avsåge att utföra arbete, vilket även ur hälsosynpunkt vore påkallat.

I fråga om den föreslagna förutsättningen för låns erhållande, att bostadslägenheterna efter byggnadsföretagets genomförande skola uppfylla de krav, hälsovårdsstadgan föreskriver, har *förste provinsialläkaren i Blekinge län* föreslagit, att detta krav, för möjliggörande av smärre förbättringsarbeten, understundom skulle få eftersättas.

Vidkommande slutligen den särskilda förutsättningen för förbättringslån, nämligen att sökanden provas vara i visst behov av ekonomiskt bistånd, hava *hushållningssällskapets förvaltningsutskott* samt *egnahemsnämnden i Malmöhus län* anmärkt, att detta villkor vore alltför vagt formulerat och lämnade rum för vitt skilda tolkningar, från att praktiskt taget alla lantbrukare kunde komma i åtnjutande av ifrågavarande bidrag till att dessa endast skulle förbehållas dem, vars kreditmöjligheter vore uttömda. Ville man verkligen åstadkomma en mera omfattande höjning av bostadsstandarden på landet, syntes det med hänsyn till jordbruksnärings starkt betryckta läge vara oundgängligt, att ej för mycket lita på jordbrukarnas egna insatser. Det syntes därför lämpligare, om bidragen bestämdes skola utgå med viss lägre procent av byggnadskostnaden och kunna tillgodokomma alla, oavsett deras ekonomiska ställning. I stort sett samma uppfattning har uttalats av styrelsen för *svenska lantarbetsgivarnes centralförening*. Å andra sidan förordar *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Gästeborgs län*, vars yttrande *länsstyrelsen i samma län* åberopat, behovsprövning även i fråga om nybyggnadslån.

Från en del håll hava ytterligare förutsättningar för ifrågavarande låns utgående föreslagits.

Bland dessa må först nämnas ett av *statskontoret* framställt förslag, att kommunerna skulle ikläda sig ekonomiskt ansvar för lånen. I samband med detta förslag framhåller emellertid statskontoret, att ämbetsverket icke ville förneka, att å lånen möjligen uppkommande förluster, även om det icke syntes kunna bli fråga om några mera avsevärda belopp, för vissa mindre bärkraftiga kommuner skulle kunna bli betungande, varför statskontoret tänkt sig, att bemyndigande kunde lämnas Kungl. Maj:t att efter prövning av omständigheterna i varje fall på ansökning bereda sådana kommuner ersättning helt eller delvis för de lidna förlusterna genom avskrivning å utlämnade lån.

Vidare har *länsstyrelsen i Örebro län* föreslagit, att uttryckligen skulle angivas, att företaget såsom sådant skulle vara av beskaffenhet att arbetslösa därigenom erhöles sysselsättning, och *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Gotlands län*, vars utlåtande *länsstyrelsen i samma län* åberopat, har ifrågasatt, om icke för låntagarna borde stipuleras skyldighet att åtminstone några år framåt, exempelvis under amorteringstiden, vårda och väl underhålla de med hjälp av lånen uppförda eller förbättrade byggnaderna under hot, att lånen eljest omedelbart uppsades för inbetalning.

Slutligen må i detta sammanhang meddelas, att från en del håll önskemål framställts om förtydligande av egnahemslåntagares rätt att erhålla ifrågavarande lån. En egnahemsnämnd önskar helt utesluta egnahemslåntagare från dylik rätt, medan egnahemsstyrelsen förordar, att sådan undantages endast, för så vitt han erhållit egnahemslån eller premielån till bostadshusets nyuppförande eller ombyggnad.

Beträffande den föreslagna tiden för byggnadsföretags fullbordande hava erinringar gjorts från flera håll. Sålunda förorda *fem länsstyrelser, sju förvaltningsutskott samt ett par förste provinsialläkare och några egnahemsnämnder* att tiden utsträcket. Härför åberopas huvudsakligen, att en dylik utsträckning av tiden vore erforderlig för arbetenas omsorgsfulla planering, att praktiska svårigheter skulle möta mot att under den föreslagna korta tiden bringa till stånd ett så stort antal byggnadsföretag, varom fråga vore, och detta jämväl av den anledningen, att sökande med egen skog finge svårt att hinna hugga, forsla och förädla nödigt virke, samt att den billigare arbetskraften på landet kunde befaras bliva otillräcklig vid en framtvingen, alltför forcerad byggnadsverksamhet.

I avseende å de föreslagna lånebeloppen hava vissa anmärkningar gjorts.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Västernorrlands län, vars yttrande *länsstyrelsen i samma län* åberopat, framhåller, att storleken av förbättringslånen, i överensstämmelse med stödlånen samt de premielån, som kunna utgå till egnahemslåntagare, borde begränsas till 750 kronor.

Gentemot det föreslagna maximibeloppet för nybyggnadslån har *lantbruksstyrelsen* framhållit, att detta förefölle väl lågt, då den genomsnittliga byggnadskostnaden beräknats till 4,000 kronor och författningsförslaget principiellt utginge ifrån, att lån finge uppgå till 70 procent av byggnadskostnaden. Även *länsstyrelsen i Uppsala län* anser maximibeloppet vara väl knappt.

Egnahemsstyrelsen hemställer, att, till undvikande såvitt möjligt av ökad skuldsättning för låntagarna, den andel av byggnadskostnaderna, vartill förbättringslån må utgå, bestämmas till i regel understigande 65 procent. Av samma skäl förorda *hushållningssällskapets förvaltningsutskott* samt *egnahemsnämnden i Värmlands län* höjning till 70 procent av kostnaderna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har framhållit, att visserligen kunna starka betänkligheter resas mot beviljande av större lån än 70 respektive 80 procent av kostnaderna. Men länsstyrelsen anser, att undantag dock borde kunna medgivas åtminstone för de inom Västerbottens och Norrbottens län befintliga trakterna ovan barrskogsgränsen, med hänsyn till de betydande kostnader, som där förorsakades av de långa virkestransporterna. Även övriga materialkostnader vore i dessa trakter synnerligen höga, beroende på transportvägarnas betydande längd. Också *hushållningssällskapets förvaltningsutskott* och *egnahemsnämnden i Värmlands län* förorda höjning av nyssnämnda procentsatser.

Vad angår ränta å nybyggnadslån hava *fullmäktige i riksgäldskontoret*, med hänsyn till ovissheten om statens upplåningsränta, ansett räntefoten böra bestämmas till $4\frac{1}{2}$ procent.

Länsstyrelsen i Stockholms län har anmärkt, att intet är sagt om huru säkerheten för nybyggnadslånen skulle vara beskaffad. Säkerheten skulle emellertid tydligen prövas av egnahemsnämnden, men denna hade, såvitt framginge av förslaget, icke ansvar för att säkerheten vore tillräcklig, om det gällde att utkräva densamma. Länsstyrelsen kunde icke undgå att fästa uppmärksamheten därpå, att en på detta sätt organiserad låneverksamhet med statsmedel för så små byggnadsföretag, som uppenbarligen skulle bliva regel, icke syntes giva statsverket tillfredsställande garantier för lånens gäldande, men fastmera i alltför många fall syntes leda till mycket ledsamma följder, om låntagarens skyldigheter i sådant avseende måste tvångsvis uttagas. Man finge vara beredd även på dessa konsekvenser, om man nu sloge in på den väg, förslaget innebure.

Hushållningssällskapet i Stockholms län anser det vara önskvärt, att i kungörelsen närmare angäves, vad som avsåges med uttrycket godtagbar säkerhet.

Länsstyrelsen i Västerbottens län befarar, att bestämmelsen, att för nybyggnadslån skall ställas godtagbar säkerhet, komme att ointetgöra anlitaandet i de inom Västerbottens och Norrbottens län befintliga trakterna ovan barrskogsgränsen av denna lånemöjlighet, fastän behovet av bättre bostäder ingenstädes i landet vore så starkt framträdande som där.

Vidkommande den ifrågasatta organisationen föreligga ett flertal ändrings- eller tilläggsförslag.

Vad först angår lokalorgan, tillstyrkes i flera fall uttryckligen, att hälsovårdsnämnderna tagas i anspråk för detta ändamål. Man understryker emellertid därvid ofta nödvändigheten av att särskild handledning utarbetas för dem. En förste provinsialläkare föreslår, att skyldighet skulle stipuleras för hälsovårdsnämnderna att underställa förbättringsförslag tjänsteläkarens i distriktet bedömande. *Förste provinsialläkaren i Skaraborgs län* anser, att till prövning borde upptagas möjligheten att låta de lokala nämndernas verksamhetsområden omfatta hela provinsialläkardistrikt med en representant för varje kommuns hälsovårdsnämnd och med vederbörande provinsialläkare som självskriven ledamot. I detta sammanhang må även påpekas, att *arbetslöshetskommissionen* ifrågasatt lämpligheten av att hälsovårdsnämnderna, såsom av bostadsutredningen föreslagits, skola inbjuda till utnyttjande av möjligheterna att kunna erhålla statsbidrag. Det normala borde nämligen även under nuvarande förhållanden vara, att, så långt det vore möjligt, dessa förbättrings- och nybyggnadsarbeten utfördes av respektive husägare eller arrendator utan anlitaande av allmänna medel.

I stället för hälsovårdsnämnd föreslå *egnahemsstyrelsen, länsstyrelsen i Hallands län* och styrelsen för *svenska landskommunernas förbund* samt ett par *egnahemsnämnder*, att kommunalnämnden skulle tagas i anspråk för verksamheten. Till stöd härför åberopas, att i cirka $\frac{9}{10}$ av samtliga landskommuner kommunalnämnderna utöva hälsovårdsnämnds åligganden samt att kommunalnämnderna ägde större förmåga att jämväl bedöma de ekonomiska förutsättningarna för statsunderstödet.

Vidare har ifrågasatts, att egnahemsnämndernas lokala organ — egnahemsombud m. m. — skulle anlitas för verksamheten. Förslag härom har framställts av *hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Kronobergs och Kopparbergs län*, vars utlåtanden *länsstyrelserna i samma län* åberopat, samt *någon egnahemsnämnd*. Från andra håll, bland annat från *egnahemsstyrelsen*, föreslås, att rätt skulle givas egnahemsombud att deltaga i lokalorganets överläggningar.

Förste provinsialläkaren i Jönköpings län föreslår inrättandet av nya särskilda organ för verksamhetens handhavande, och i ett par fall förordas, att stödlånerörelsens organ tages i anspråk.

Slutligen har *arbetslöshetskommissionen* ifrågasatt, att redan befintliga arbetslöshetsorgan beklädas med ifrågavarande uppdrag. Samma uppfattning hyser *Stockholms län och stads hushållningssällskaps förvaltningsutskott*.

Vad sedan angår länsorganisationen ifrågasättes nödvändigheten av en dylik av *statskontoret, länsstyrelsen i Norrbottens län, hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Göteborgs och Bohus* samt i *Norrbottens län* ävensom av *egnahemsnämnden i Jämtlands län*. Statskontorets organisationsförslag går ut på, att vederbörande kommunala organ skulle mottaga ansökningarna och underkasta desamma en första utredning, varefter ansökningarna skulle överlämnas till den särskilda centralnämnden. Denna skulle granska de av kommunerna framlagda låneförslagen och besluta inom ramen av tillgängliga medel angående lånens beviljande till de olika kommunerna. Meddelande om detta

centralnämndens beslut skulle delgivas kommunen ävensom statskontoret, som hade att till de olika kommunerna efter rekvisition och på av dem avgivna skuldförbindelser utbetala lånebeloppen.

Lämpligheten att använda sig av egnahemsnämnderna för verksamheten ifrågasättes även från annat håll, därvid i vissa fall föreslås att i stället stödlånenämnderna skulle tagas i anspråk.

I övrigt har föreslagits, att egnahemsnämnderna obligatoriskt skulle vara skyldiga att samråda med förste provinsialläkarna och med vederbörande kommunala arbetslöshetskommitté.

I fråga om centralorgan för verksamheten avstyrka *egnahemsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statskontoret*, vad sistnämnda ämbetsverk angår under den förutsättningen, att egnahemsnämnderna anlitas såsom lånebeviljande organ, ävensom *länsstyrelserna i åtta och hushållningssällskapens förvaltningsutskott i sju län, några egnahemsnämnder* samt styrelsen för *svenska lantarbetsgivarnes centralförening* inrättandet av en särskild centralnämnd och föreslå i stället att jämväl centralnämndens åligganden enligt förslaget skulle påläggas egnahemsstyrelsen. I regel åberopas som stöd härför, att särskild centralnämnd vore onödig. Egnahemsstyrelsen anför närmare i denna fråga, att förutom det att en särskild centralnämnd skulle draga avsevärd kostnad, som syntes kunna undvikas, vore de föreslagna områdena för den ena och den andra centralmyndighetens befogenheter oklart angivna. En anordning med två sidoordnade myndigheter syntes svårligen erbjuda erforderlig enhetlig ledning för verksamheten. De uppgifter, vilka föreslagits skola undantagas egnahemsstyrelsen, syntes med fördel kunna bibehållas styrelsen, detta så mycket mera som byggnadsföretagen beräknades vara fullbordade redan vid utgången av 1934, varför särskild ledning i verksamhetens första skede syntes tämligen meningslös. Mot bakgrunden av angelägenheten att så fort som möjligt få verksamheten igångsatt borde icke förbises olägenheten av den tidsspillan, som vore förenad med tillskapandet av ett nytt verk, men som kunde undslippas genom anknytning helt och hållet till på området redan arbetande organisation. I betraktande jämväl av omsorgen i allmänhet att förenkla och förbilliga statsförvaltningens organ funne egnahemsstyrelsen skäl ej förebragta för centralnämndens inrättande.

Länsstyrelsen i Örebro län ifrågasätter, att centralnämndens uppgifter skulle kunna övertagas av socialstyrelsen eller, därest detta icke ansåges kunna ifrågakomma, av centralnämnden för ackords- och stödlåneärenden. Sistnämnda organ ifrågasättes även av *hushållningssällskapet i Norrbottens län*.

Beträffande kostnaderna för organisationen föreslå *medicinalstyrelsen* och *några förste provinsialläkare*, att hälsovårdsnämnderna skola undfå ersättning för anlitad sakkunskap.

Ett par av förste provinsialläkarna uttala sig för särskild ersättning åt tjänsteläkarna för av verksamheten föranlett arbete.

I avseende å själva låneförfarandet föreslå *egnahemsstyrelsen* samt *hushållningssällskapets förvaltningsutskott* och *egnahemsnämnden i Västmanlands län* stadgande, att ansökning alltid skall vara åtföljd av enkel ritning.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Örebro län liksom *egnahemsnämnden i samma län* hemställa, att ansökningstiden för beredande av erforderlig tid för granskning av byggnadsplaner och verkställande av undersökning rörande lånebehovet fastställas till den 1 augusti i stället för den 15 september.

Även *hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Östergötlands och Gotlands län* samt *egnahemsnämnden i förstnämnda län* föreslå förkortning av

ansökningstiden för att därigenom bereda längre tid åt det lånebeviljande organet att pröva ansökningarna. Å andra sidan ifrågasätter *förste provinsialläkaren i Kronobergs län* utsträckning av ansökningstiden.

Borttagande av den föreslagna klagorätten föreslås av *länsstyrelserna i Uppsala och Örebro län* liksom av *hushållningssällskapets förvaltningsutskott och egnahemsnämnden i sistnämnda län* samt ytterligare ett par *egnahemsnämnder*. Dylik rätt anses obehövlig. Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller, att enligt redogörelsen för centralnämndens för ackords- och stödlån verksamhet under år 1932 sammanlagt 763 besvär anförts, av vilka 463 prövats samt allenast 42 föranlett ändring i länenämndernas beslut. Skulle låneverksamheten bli i högre grad anlita, kunde ett besvärslöshetsförfarande bli alltför betungande för både egnahemsnämnderna och centralorganet.

Även *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kronobergs län*, vars yttrande *länsstyrelsen i samma län* återopat, samt en del *egnahemsnämnder* ifrågasätta nyttan av klagorätt.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Västerbottens län anser, att särskild besvärshänvisning icke på sätt föreslagits borde lämnas.

Egnahemsstyrelsen och länsstyrelserna i Östergötlands och Norrbottens län förorda å andra sidan att klagorätten utvidgas till att avse även andra fall än då klaganden grundar sin talan på att han anser sig missgynnad i förhållande till annan sökande.

Vidare må nämnas, att åtskilliga hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnder framhålla, att staten givetvis måste svara för förlusterna å lånen. I några fall hemställes om uttrycklig föreskrift härom.

Utöver den sålunda lämnade redogörelsen för emot ifrågavarande förslag framställda särskilda anmärkningar är slutligen att nämna, att åtskilliga myndigheter, nämligen *egnahemsstyrelsen, fullmäktige i riksgäldskontoret, länsstyrelserna i Kronobergs, Kristianstads, Hallands och Västernorrlands län, hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kronobergs, Kristianstads och Västernorrlands län* samt några av *egnahemsnämnderna*, ävensom styrelsen för *svenska landskommunernas förbund* ansett, att ifrågavarande verksamhet också borde omfatta jordbrukets ekonomibyggnader. I fråga om nybyggnadslån har enahanda förslag framställt av *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Värmlands län*. Till stöd härför återopas i allmänhet, att även ekonomibyggnaderna vore behäftade med bristfälligheter, att en byggnadsverksamhet med avseende å dylika byggnader vore lika betydelsefull ur arbetslöshetssynpunkt samt att den skulle bli till värdefull hjälp åt jordbruksnäringen.

Departementschefen.

Redan tidigare har jag haft anledning framhålla den stora betydelsen för arbetslöshetens bekämpande av bostadsbyggnadsverksamhetens uppehållande och därvid särskilt understrukt, hurusom genom dylik verksamhet indirekt i betydande omfattning sysselsättning beredes åt svensk industri. Sagda förhållande äger givetvis sin giltighet vare sig fråga är om bostadsbyggande i städerna eller på landsbygden, och med den utbredning över hela landet, som arbetslösheten nu har, är det för sysselsättande av den arbetskraft, vilken direkt tages i anspråk för byggnadsverksamheten, i lika grad angeläget, att

sådan verksamhet äger rum i städerna och på landsbygden. Därest man genom tillskott från statens sida kan uppehålla en bostadsbyggnadsverksamhet av betydligt större omfattning, än som svarar enbart mot tillskottet, blir också arbetsmarknadseffekten av de statliga medlen i motsvarande grad ökad.

Vad särskilt angår bostadsbyggande i *städer och stadsliknande samhällen*, är givetvis också jag av den uppfattningen, att en stödaktion bör begränsas till sådana orter, där behov av sådan byggnadsverksamhet är för handen, och jämväl så, att den icke förorsakar överproduktion på bostäder med därav föranledda icke önskvärda konsekvenser. I det av bostadsproduktionssakkunniga framlagda förslaget har man sökt skapa garantier för en sådan begränsning dels genom att föreskriva, att statslånen skola förmedlas av vederbörande kommun, som därvid skulle ingå på bedömande av stödaktionens behövlighet och lämplighet för ifrågavarande samhälle, och dels genom att göra statskreditens storlek beroende på storleken av den kredit, som står att erhålla på öppna marknaden. Redan av dessa bestämmelser torde följa, att låneverksamheten knappast kan tänkas komma att omfatta de största städerna.

Bostads-
byggande
i städerna.

I vissa yttranden hava emellertid dessa garantier icke ansetts vara tillräckliga.

Under framhållande av kommunernas stora intresse att bereda arbetstillfällen åt arbetslösa har man sålunda funnit angeläget, att ytterligare garanti skapades för att kommunerna tillbörligt skulle taga risksynpunkten i beaktande, och därvid för detta syftes vinnande ifrågasatt kommunalt borgensansvar för hela eller en del av statslånet. Beträffande den garanti, som skulle ligga i statslånets relation till krediten på öppna marknaden, hava särskilt framställts anmärkningar av innebörd, att denna kunde befaras bli försvagad därigenom, att den högt liggande statskrediten skulle stimulera fram underliggande kredit, vilken eljest ej skulle hava lämnats.

De sålunda uttalade farhågorna kan jag icke dela. På grund av det ekonomiska ansvar, stadskommunerna på många håll redan tidigare iklätt sig för bostadsproduktion, måste dessa hava stort intresse av att en bostadskris undvikas och kunna alltså knappast förväntas komma att medverka till en överproduktion på bostäder. Ävenledes lär det kunna förväntas, att prövningen av lånesökandes pålitlighet och lämplighet skall göras med tillräcklig noggrannhet. Att uppställa villkor om kommunal borgen — helt eller till viss del — lär därför icke vara ur ifrågavarande synpunkt erforderligt, och för min del är jag av samma åsikt som de sakkunniga eller att med ett sådant villkor verksamheten säkerligen vore dömd att misslyckas. I fråga om statskreditens inflytande på underliggande kredit är det visserligen naturligt, att högre liggande kredit i allmänhet anses utgöra en viss säkerhet för de bättre placerade lånen. Med hänsyn till ifrågavarande statskredits särskilda art läser dock denna synpunkt icke kunna läggas på densamma.

På grund av det anförda och då jag ej heller delar den uppfattning, som i ett yttrande antytts, nämligen att den väntade gynnsamma inverkan på arbetsmarknaden skulle utebliva eller rent av förbytas i sin motsats, förordar jag, att en stödaktion för uppehållande av bostadsbyggnadsverksamheten

i städerna och stadsliknande samhällen må komma till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med bostadsproduktionssakkunnigas förslag. Emellertid synes mig knappast något behov förefinnas för kommunerna att för bostadsbyggande i egen regi kunna erhålla ifrågavarande statslån, varför jag föreslår, att dessa helt uteslutas från rätten därtill. För ändamålet torde med stöd av de sakkunnigas beräkningar preliminärt böra avses ett belopp av ungefär 7.5 miljoner kronor, enligt de sakkunnigas uppskattning motsvarande en total kapitalomsättning av omkring 50 miljoner kronor.

I fråga härafter om de mot förslaget riktade *särskilda anmärkningarna*, förordar jag i likhet med fullmäktige i riksgäldskontoret, att en för alla lån av ifrågavarande art gemensam räntefot fastställas av Kungl. Maj:t.

Vad däremot angår styrelsens för svenska bankföreningen yrkande om kommunal övervakning att de lån, som lämnas, verkligen i sin helhet komma vederbörande byggnadsföretag till godo, synes föreskrift härom icke behöva meddelas. Sakkunnigförslaget innebär, att utanordnandet av statslånet i regel skall ske först efter det byggnadsföretaget blivit utfört. I dylika fall kräves givetvis icke någon särskild övervakning. Under byggnadstiden skulle lån få utgå allenast, därest kommunen iklädde sig borgensansvar för det samma, i vilket fall man säkerligen kan förvänta, att erforderlig kontroll från kommunens sida utan vidare kommer att utövas. Ej heller finner jag tillräckliga skäl föreligga att förordna ändring i avseende å den av de sakkunniga föreslagna amorteringstiden.

I samband härmed vill jag vidare nämna, att den av styrelsen för svenska stadsförbundet gjorda erinran, att förutsättningen för att kommunal förmedling av statslån skall igångsättas i en stad eller borgen lämnas för byggnadskreditiv, bör vara ett beslut därom av stadsfullmäktige, synes vara riktig.

Några särskilda villkor beträffande arbetskraftens utväljande, utdrygning av arbetstillfällena o. d. torde i här avsedda fall icke böra stadgas. De arbeten, till vilka lån lämnas, skulle alltså få bedrivas helt i överensstämmelse med den allmänna arbetsmarknadens regler.

Förslag till närmare bestämmelser i ämnet och därvid jämväl rörande den avsedda byggnadslånebyråns sammansättning och verksamhet torde jag i sinom tid, försåvitt riksdagen fattat positivt beslut i huvudfrågan, få underställa Kungl. Maj:t.

Administrationskostnaderna torde få bestridas från samma anslag som det, från vilket länemedlen skola ställas till förfogande.

Bostads-
byggande
på landet.

Beträffande *landsbygdens bostäder* delar jag bostadsutredningens uppfattning, att dessa äro behäftade med svåra brister. Riktigheten härav är numera allmänt erkänd, och ur sociala och hygieniska synpunkter måste det anses vara ett mycket stort önskemål, att dessa bristfälligheter avhjälpas. Otivelaktigt synes mig också vara, att genomförande på en gång i större skala av erforderliga förbättringsarbeten skulle bereda välbehövliga nya arbetstillfällen, fördelade över hela landet, samt i icke obetydlig grad verka stimulerande även inom landsbygdens arbets- och näringsliv i övrigt och alltså verka

i konjunkturutjämnande riktning. En kombination av bostadsförbättring och beredande av arbetstillfällen synes mig därför under nu rådande förhållanden vara mycket tilltalande.

En statlig stödaktion, åsyftande att åstadkomma en omfattande byggnadsverksamhet på landsbygden för förbättring av det nuvarande bostadsbeståndet, måste följa helt andra riktlinjer än en stödaktion för att stimulera bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen. Detta föranledes ej blott av verksamheternas olika art — medan det i städerna är fråga om betydande nybyggnader, träder på landsbygden behovet av reparationer och andra förbättringsarbeten i förgrunden — utan också och framför allt av det förhållandet att, såsom bostadsutredningen framhållit, bostadsbyggnadsverksamhet på landsbygden icke kan anses vara direkt räntabel. De kostnader, som nedläggas å bostäder på landsbygden, torde sålunda endast i mycket begränsad utsträckning föranleda höjning av fastighetsvärdena. Bland annat med hänsyn härtill lära möjligheter att erhålla kredit för tillgodoseende av ifrågavarande ändamål i mycket stor utsträckning saknas. Tages hänsyn jämväl till jordbruksnäringens ekonomiska svårigheter, finner också jag tydligt, att en stödåtgärd för förbättrande av bostadsförhållandena för jordbrukets arbetare och mindre bemedlade befolkningsgrupper i viss utsträckning måste förlänas subventionskaraktär.

Att genomförande av det av bostadsutredningen för landsbygden framlagda förslaget skulle främja en höjning av landsbygdens bostadsstandard är uppenbart. Beträffande effekten av förslaget ur arbetslöshetssynpunkt har däremot på en del håll befarats, att den skulle bli minimal. Man har sålunda framhållit, att de arbeten, för vilka lån erhöles, i största omfattning komme att utföras av låntagaren själv eller av gårdsnicken eller annan arbetskraft, som ändå sysselsattes å egendomen, samt med anlitande av material, som funnes tillgängligt. Vad sålunda anförts, torde bero på en missuppfattning av förslagets verkliga innebörd. Beträffande förbättringslånen, som utgöra det centrala i förslaget, gäller, att dylika lån ej utgå för den del av kostnaderna, som motsvarar vad skäligen kan fordras, att låntagaren själv svarar för genom att tillskjuta penningar, bestå material, utföra transporter eller själv deltaga i arbetet. Vad särskilt beträffar anlitande av gårdens folk är att märka, att visserligen icke något hinder häremot möter enligt förslaget och att ej sällan sådan arbetskraft torde komma att tagas i anspråk för byggnadsarbetena. Emellertid är det uppenbart, att i dylika fall i regel extra arbetskraft för tillgodoseende av gårdens behov måste anställas eller att eljest aktuell permittering av redan anställd arbetskraft genom byggnadsföretaget åtminstone tillfälligtvis inhiberas. Vad angår nybyggnadslånen, som väsentligen äro att betrakta som komplement till förbättringslånen och knappast kunna förväntas komma att i någon större utsträckning tagas i anspråk, lära lånevillkoren föranleda till, att beloppen i varje fall begränsas till det oundgängligen nödvändiga. Med hänsyn till vad sålunda anförts torde man kunna utgå från att i allt väsentligt lånemedlen komma att tagas i bruk till arbetslöner, vilka eljest ej skolat utgå, samt för materialinköp.

Emot förslaget, bedömt ur arbetslöshetssynpunkt, har vidare anmärkts, att inga garantier finnes för att de mest behövande komme att tillföras arbets-tillfällena. För min del finner jag det visserligen riktigt, att i här avsedda fall icke några särskilda villkor stadgas beträffande arbetskraftens utväljande, men framhållas må i anledning av länsstyrelsens i Stockholms län påstående i motsatt riktning, att bostadsutredningen förordat samarbete i erforderlig utsträckning emellan hälsovårdsnämnderna och de lokala arbetslöshetsorganen i syfte att de arbetstillfällen, som skulle skapas genom byggnadsföretagen, i så stor utsträckning som möjligt vore för arbetenas ändamålsenliga bedrivande, komme de mest behövande till godo.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att jag visserligen finner beaktansvärt vad egnahemsstyrelsen anfört angående möjligheterna att med den ifrågasatta låneverksamheten indirekt befordra en varaktig självförsörjning genom jordbruksegnahemsbildning, men likväl icke kan ansluta mig till styrelsens åsikt att verksamheten huvudsakligen skulle inriktas härpå.

Jag torde också här få framhålla, att jag, i motsats till länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, uppfattar det som en särskild fördel med förslaget, att detsamma är ägnat att tillgodose den *lokala* arbetslösheten.

Beträffande befarade lönepolitiska konsekvenser av en statsinsats på detta område, ansluter jag mig till bostadsutredningens åsikt, att dylika med hänsyn till byggnadsarbetenas art och landsbygdens särskilda förhållanden knappast torde vara att förutse.

Av vad jag sålunda anfört torde framgå, att jag anser en verksamhet för förbättring av bostadsbeståndet på landet böra komma till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med det av bostadsutredningen framlagda förslaget. För ändamålet torde preliminärt böra avses den del av de i statsverkspropositionen för främjande av bostadsproduktion avsedda 20 miljoner kronor, som icke skulle tagas i anspråk för bostadsbyggande i stadssamhällena eller alltså, enligt preliminär beräkning, 12.5 miljoner kronor. Med stöd av bostadsutredningens uppskattning av statsbidragens relativa storlek i allmänhet (*bilaga K* sid. 338) läser det kunna påräknas, att med ett statstillskott av denna storleksordning arbeten bliva utförda, i kostnadshänseende motsvarande omkring 37 miljoner kronor och således utgörande en avsevärd del av det utav bostadsutredningen uppskattade totala förbättringsbehovet.

Vad angår de mot bostadsutredningens förslag framställda *detaljanmärkningarna*, vill jag till en början påpeka, att jag finner det lämpligt att, då de s. k. förbättringslånen i regel icke skola återbetalas, subventionskaraktären tydligt utmärkes genom att i stället använda uttrycket förbättringsbidrag.

Däremot synes det mig närmast av praktiska skäl icke lämpligt, att, på sätt länsstyrelsen i Uppsala län ifrågasatt, uttryckligen inskränka tillämpningsområdet för de ifrågavarande statliga stödåtgärderna. Lika med bostadsutredningen utgår jag dock från, att lånen till största delen skola komma befolkningen å den egentliga landsbygden och enkannerligen lantarbetarna samt med dem jämställda befolkningsgrupper till godo.

Vad så beträffar *förutsättningarna för lånens erhållande*, biträder jag i allt väsentligt bostadsutredningens förslag härutinnan. Någon uppmjukning lärer dock böra ske av villkoret, att bostadslägenheterna *med säkerhet* skulle anses vara behövliga för framtiden. Man torde knappast hava avsett en alltför rigorös tillämpning av denna föreskrift utan ansett lån skola kunna erhållas för sådana bostadslägenheter, som, såvitt nu kan bedömas, vore behövliga för framtiden. En omredigering i överensstämmelse härmed torde böra ske. Statskontorets förslag om kommunal borgen kan jag icke biträda; ej heller synes det lämpligt att föreskriva de ytterligare förutsättningar, som enligt den nyss lämnade redogörelsen ifrågasatts av myndigheter i Örebro och Gotlands län.

I fråga om egnahemslåntagares rätt att erhålla lån av här ifrågavarande slag skulle enligt förslaget sådan låntagare i princip vara helt likställd med andra länssökande. Om han emellertid för det *ifrågavarande* byggnadsföretaget erhållit exempelvis premielån enligt de för egnahemslåntagare utfärdade särskilda bestämmelserna, skulle han icke på grund av generella föreskrifter därjämte vara berättigad till lån, som nu avses. Egnahemsstyrelsen har förordat en särskilt inskränkande bestämmelse för egnahemslåntagare, nämligen att sådan skulle undantagas, för så vitt han erhållit egnahemslån eller premielån till bostadshusets nyuppförande eller ombyggnad. För min del har jag icke funnit en dylik begränsning skälig och tillstyrker jag alltså på denna punkt bostadsutredningens förslag.

Såsom framgår av den redogörelse jag lämnat här förut, hava åtskilliga myndigheter ansett den föreslagna tiden för ifrågavarande byggnadsföretags genomförande vara alltför kort. Med hänsyn till att stödåtgärderna ingå såsom ett led i åtgärderna till motverkande av den nu rådande arbetslösheten, kan jag icke tillstyrka utsträckning av denna tid. Det synes mig i stället vara av synnerlig vikt, att byggnadsarbetena snarast möjligt komma till utförande, och det torde med hänsyn till statssubventionen vara rimligt att av låntagarna kräva, att de i regel underkasta sig de olägenheter, som möjligen förknippas härmed. De möjligheter, som enligt författningsförslaget förefinnas att, när synnerliga skäl tala därför, utsträckt tid beviljas för fullbordande av ett byggnadsföretag, lära i detta hänseende vara tillfyllest.

Beträffande *lånebeloppen* biträder jag också i huvudsak bostadsutredningens förslag. Emellertid synes mig vad lantbruksstyrelsen anfört i fråga om det föreslagna maximibeloppet för nybyggnadslån vara värt beaktande. Visserligen vill det förefalla, som om lantbruksstyrelsen förbisett, att nybyggnadslånen i regel utgöra komplement till förbättringslån, i vilka fall sammanlagda lånebeloppen kunna utgöra 3,000 kronor per lägenhet, motsvarande 75 procent av en byggnadskostnad av 4,000 kronor. Emellertid kunna givetvis fall förekomma, då enbart nybyggnadslån utgå, och vid sådana förhållanden bleve maximigränsen enligt förslaget 2,000 kronor. För min del finner jag skäligt, att också i dylika fall lån skulle kunna erhållas till högst 3,000 kronor, och skillnaden skulle då bli, att i de förra men icke i de senare fallen 1,000 kronor erhöles utan återbetalningsskyldighet. I övrigt biträder jag förslaget i avseende å lånebeloppen. Särskilt vill jag härvid framhålla vikten av att icke

någon höjning vidtages beträffande förbättringslånens relativa storlek. Stor makt ligger givetvis däruppå, att statsbidragen begränsas till vad som är nödvändigt för att byggnadsföretagen skola komma till utförande. En höjning kan befaras föranleda, att prövningen av sökandens förmåga att själv bidraga i viss mån eftersättes. Som dessutom bostadsutredningen utgår från att ofta ett mindre bidrag, 20 å 30 procent av de beräknade kostnaderna, skall vara tillräckligt och möjligheten icke är utesluten att i särskilda fall överskrida det i kungörelseförslaget angivna procenttalet, lär en ändring i förevarande avseende icke böra företagas.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava ansett räntan å nybyggnadslån, med hänsyn till ovissheten om statens upplåningsränta, böra bestämmas till 4½ procent i stället för av bostadsutredningen föreslagna 4 procent. Jag tillåter mig med anledning härav erinra, att bostadsutredningen framhållit, hurusom staten visserligen, om räntan sattes till 4 procent, ej undginge att göra en om också relativt ringa förlust å lånen, vilket emellertid icke ansåges oberättigat med hänsyn till det allmännyttiga ändamålet. Under återopande härav föreslår jag, att räntefoten bestämmas i överensstämmelse med bostadsutredningens förslag, detta med full insikt om att även nybyggnadslånen därigenom till viss grad få karaktär av subvention.

Vad angår beskaffenheten av den säkerhet, som skall ställas för nybyggnadslånen, lär det vara nödvändigt att överlämna avgörandet åt de lånebeviljande organen. Att eftergiva fordran på godtagbar säkerhet kan jag dock icke förorda.

I fråga härafter om *organisationen* synes det mig lämpligt att för den lokala verksamheten anlita hälsovårdsnämnderna. Med hänsyn till den skyldighet att verka för sunda bostäder, som hälsovårdsstadgan ålägger dessa nämnder, synas några betänkligheter icke böra möta mot att med riksdagens godkännande tillägga dem dessa nya göromål. Av liknande skäl synes mig icke heller anledning föreligga att, såsom i några yttranden förordats, tillerkänna nämnderna ersättning av statsmedel för ifrågavarande göromål. Påpekas må, att hälsovårdsnämnderna i erforderlig utsträckning skulle söka samarbete med vederbörande kommunala arbetslöshetsorgan, något som även blir av betydelse då det gäller att av flera ur hälsovårdssynpunkt lika berättigade framställningar utvälja dem, där ett bidrag gör den största nyttan ur arbetslöshetssynpunkt.

Att en länsorganisation måste finnas synes mig vidare vara uppenbart. Statskontorets uppfattning på denna punkt torde botts i ett förbiseende av den väsentliga artskillnaden mellan den nu ifrågasatta verksamheten och den verksamhet som på sin tid bedrevs, då det gällde utlåning från statens bostadslånefond. Att såsom länsorgan anlita egnahemsnämnderna synes mig välbetänkt.

Vad åter angår centralorgan för verksamheten vill jag ansluta mig till de myndigheter, som ansett en särskild centralnämnd kunna undvaras och i stället föreslagit, att centralnämndens åligganden enligt förslaget skulle påläggas egnahemsstyrelsen. Därvid förutsätter jag emellertid, att denna styrelse för

att kunna handhava den viktiga ledande uppgiften i verksamhetens första skede temporärt förstärkes med särskild sakkunskap.

Administrationskostnaderna torde få bestridas från samma anslag som det, från vilket lånemedlen skola ställas till förfogande.

I övrigt har jag icke funnit mig böra frångå bostadsutredningens förslag. Jag har dock icke ansett mig böra i detta sammanhang ingå på en vare sig saklig eller redaktionell detaljprövning av kungörelseförslaget, utan torde jag få återkomma härtill, sedan riksdagen fattat sitt beslut i huvudfrågorna.

Vidare må framhållas, att förslaget givetvis förutsätter, att staten svarar för förlusterna å länen.

Det återstår mig ännu att taga ställning till det i åtskilliga yttranden framställda förslaget att låta ifrågavarande verksamhet omfatta även *jordbrukets ekonomibyggnader*. För en statsinsats, som har avseende på sådana byggnader, kunna givetvis icke åberopas de starka hygieniska och sociala motiv, som göra en stödaktion för förbättring av landsbygdens bostäder i så hög grad angelägen. Ej heller synas, åtminstone icke i enahanda grad som då fråga är om bostäderna, skäl föreligga att förläna en dylik stödaktion subventionskaraktär. För beredande av arbetstillfällen synas däremot de båda slagen av byggnadsverksamhet vara likvärdiga.

Emellertid kan jag icke förorda, att den här ifrågasatta bostadsbyggnadsverksamheten kombineras med en dylik ekonomibyggnadsverksamhet. Om så skulle ske, torde denna sammankoppling medföra en omläggning av hela stödaktionens karaktär. I vilket fall som helst torde allvarlig fara uppkomma, att bostadsförbättringsprogrammet äventyrades. Detta gäller jämväl om ökade medel kunde ställas till förfogande, något som för övrigt icke synes möjligt med hänsyn till de mångskiftande ändamål, som böra tillgodoses av ifrågavarande anslag. Härtill kommer ju, att bostadsutredningens förslag icke är ägnat att direkt tillämpas även på ekonomibyggnader. Att åter inom den här avsedda ramen avdela ett särskilt belopp för en byggnadsverksamhet i fråga om ekonomihusen synes mig icke nu böra ifrågasättas. Icke heller för en sådan separat verksamhet finnes något utarbetat förslag.

I det föregående har jag föreslagit, att för bostadsbyggnadsverksamhet i städer och stadsliknande samhällen preliminärt måtte avses ett belopp av ungefär 7.5 miljoner kronor och för dylik verksamhet på landsbygden — likaledes preliminärt — 12.5 miljoner kronor. Riksdagens medgivande torde böra inhämtas till att sammanlagt för båda ändamålen använda högst 20 miljoner kronor av ifrågavarande anslag. Jag förutsätter därvid att, därest för ettdera ändamålet avsett belopp skulle visa sig icke behöva eller kunna för detsamma helt tagas i anspråk, hinder icke bör möta mot att använda överskottet för den andra verksamheten eller för något annat ändamål, vartill nu nämnda anslag må begagnas. Särskild fondbildning torde icke vara nödvändig utan, såsom jag i annat sammanhang lärer bliva i tillfälle att utveckla, torde belopp, som tagas i anspråk, få utgå direkt från anslaget. Härmed sammanhänger, att i

Sammanfattning.

sinom tid inflytande räntor och amorteringar bära upptagas såsom uppbördsmedel för anslaget, vilket lärer bära erhålla reservationsanslags natur.

I detta sammanhang får jag slutligen erinra att, såsom inledningsvis påpekats, *sociala jordutredningen* i skrivelse den 7 mars 1933 föreslagit, att åtgärder skulle vidtagas för en uppdelning av vissa kronoegendomar och ett antal från enskilda inköpta egendomar i mindre jordbruk, avsedda att utarrenderas. Sociala jordutredningen har därvid bland annat föreslagit, att ett belopp av 6 miljoner kronor av arbetslöshetsmedel skulle tagas i anspråk för finansieringen av hus-, vägbyggnads- och täckdikningsverksamhet samt därmed sammanhängande arbeten å dessa mindre jordbruk. Över nämnda förslag hava ännu icke hunnit inhämtas utlåtanden från vederbörande myndigheter, och är jag därför icke beredd att nu taga slutlig ställning till detsamma. Om så prövas lämpligt, torde erforderliga åtgärder för verksamhetens igångsättande redan under nästa budgetår kunna föreslås, sedan yttranden inkommit från vederbörande myndigheter.

Dispositionen och redovisningen av anslagsmedlen.

Enligt den i statsverkspropositionen utvecklade planen för finansieringen av de föreslagna beredskapsarbetena skulle därför erforderliga, under fonden för förslag till statsverket anvisade anslag utgå av lånemedel med kort amorteringstid. För åvägabringandet av den snabba amorteringen skulle härvid en särskild inkomstkälla — arvsskattemedlen — utnyttjas. De sålunda för amorteringen avsedda medlen — för nästa budgetår upptagna till 40 miljoner kronor — skulle icke samlas i en fond, som rent bokföringsmässigt framstode såsom en tillgång, utan omedelbart användas till nedskrivning av det å fonden för förslag till statsverket redovisade lånemedelskapitalet.

I fråga om dispositionen av de för beredskapsarbeten anvisade anslagen och redovisningen av de genom dessa arbeten tillkomna kapitaltillgångarna hava *beredskapssakkunniga* förordat, att beträffande statliga arbeten nuvarande anordning skulle bibehållas, så att ett företag bekostas från det för ändamålet anvisade anslaget, dock att, ifall arbetet är av den art, att det omedelbart blir till gagn för något av statens affärsdrivande verk, så stor del av totalkostnaden, som motsvarar värdet av fördelarna för verket, skall ersättas av verkets egna medel. Är arbetet av den beskaffenhet, att det först längre fram kan utnyttjas, förskjutes kostnaden helt eller delvis från beredskapsanslaget, varefter ersättning beredes detta anslag, när den genom arbetet åvägabragta nyttigheten kan komma till avsedd användning. Samma grunder bära enligt de sakkunniga kunna tillämpas i fråga om alla slag av arbeten, för vilka statsunderstöd enligt gällande författningar eller rådande praxis kan utgå. Anledning har icke heller ansetts föreligga för andra regler beträffande statsbidrag till rent kommunala arbeten, därvid dock särskilt uttalats, att statsbidrag bör kunna utgå även för viss del av kostnaden för materialinköp, särskilt i den mån det är fråga om inköp av inhemskt material. Vad angår vissa enskilda arbeten, exempelvis sjöregleringar, anläggningar av kraftverk, ut-

vidgning av anläggningar för distribution av elektrisk energi samt olika slag av arbeten vid och för enskilda järnvägar, hava de sakkunniga ansett den bästa formen för statens medverkan vara att lämna lån på lämpliga villkor. Förvaltningen av dylika lån borde förläggas till statskontoret. Övervägande skäl syntes finnas för att sammanhålla dessa lån under en ny fondrubrik, förslagsvis Fonden för lån till beredskapsarbeten.

Beträffande de härutinnan av myndigheterna gjorda uttalandena torde få hänvisas till sammanställningen över inkomna utlåtanden (*Bilaga C*).

Ett genomförande av den plan, som i årets statsverksproposition framlagts för finansieringen av de under fonden för förlag till statsverket upptagna anslagen till allmänna arbeten, torde förutsätta, att samtliga de utgifter, som bestridas från nämnda anslag, liksom ock de genom dessa tillkomna kapitaltillgångarna, i redovisningshänseende sammanhållas å de i riksstaten för ifrågavarande ändamål uppförda anslagstitlarna. I motsats till vad nu i viss utsträckning gäller beträffande arbeten utförda av medel från beredskapsanslaget bör därför någon överflyttning av dylika kapitaltillgångar till fonderna för statens affärsdrivande verk eller till statens utlåningsfonder tills vidare icke äga rum.

Departement-
schefen.

För en nedskrivning av det lånemedelskapital, som för ifrågavarande allmänna arbetens utförande investeras i fonden för förlag till statsverket, upptages, såsom förut erinrats, i statsverkspropositionen under avbetalning å statsskulden ett anslag å 40 miljoner kronor. Denna nedskrivning innebär, såsom riksräkenskapsverket framhåller, att de anvisade lånemedlen utbytas mot skattemedel. Härigenom beredes även möjlighet att, i enlighet med de av riksräkenskapsverket uttalade önskemålen, genomföra en bokföringsmässig avskrivning av det i fonden nedlagda kapitalet, i den mån detta icke kommer att motsvaras av sådana nyttigheter, som böra i statsbokföringen redovisas såsom kapitaltillgångar. Om avskrivningen genomföres medelst det förfarande riksräkenskapsverket ifrågasatt — s. k. kollektiv avskrivning — kan fördelningen av avskrivningsbeloppen mellan fondens olika delar uppskjutas till lämplig senare tidpunkt. Beträffande ordningen för avskrivningen torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter.

Vad särskilt angår den väckta frågan, huru de lån, som äro avsedda att utlämnas av beredskapsmedel, budgetärt böra behandlas, synes man härvidlag böra förfara på enklast möjliga sätt. Av olika skäl är det önskvärt, att det belopp å 75 miljoner kronor, som avses för arbeten under socialdepartementet, sammanhålles såsom ett enda anslag — detta bland annat av den orsaken, att det av skilda anledningar icke är möjligt att nu närmare bedöma, i vad mån exempelvis den tidpunkt då olika slag av företag kunna vara färdiga att påbörjas kan föranleda jämkningar i anslagsbeloppets disponerande för den ena eller andra gruppen av de ändamål, som äro avsedda att tillgodoses därifrån. Även de medel, som ställas till förfogande för utlåning, böra därför redovisas inom anslaget. De belopp, som inflyta i form av återbetalningar å utlämnade lån, böra såsom uppbördsmedel tillföras anslaget, vilket bör erhålla reservationsanslags karaktär. Hinder torde i förevarande fall icke möta mot att

även beträffande inflytande räntor tillämpa enahanda förfarande. Då det förutsattes, att riksdagen eller i vissa fall Kungl. Maj:t genom särskilda beslut begränsar de belopp, som få användas till utlåning, följer härav, att sålunda inflytande medel icke kunna utan vidare ånyo utlånas. Vid ett följande års statsreglering bör självfallet hänsyn tagas till inflytande dylika uppbördsmedel.

Av nyssnämnda under socialdepartementet upptagna anslag torde även kunna utgå ersättning för de förvaltningskostnader av alla olika slag, som beredskapsanordningens genomförande kan leda till för centrala och lokala myndigheter m. fl., allt i den mån de kunna visas föranledda av de genom denna anordning utökade arbetsuppgifterna, dock att dylika utgifter för kommunikationsdepartementet och därunder lydande myndigheter skola, på sätt chefen för nämnda departement torde komma att förorda, bestridas från motsvarande anslag under samma departement. Det har icke visat sig möjligt att nu göra någon uppskattning av kostnadsbeloppen för de olika myndigheterna, utan torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att dels förskottsvis dels ock i anledning av påvisade utgifter ställa medel till förfogande för vederbörligt ändamål.

Slutligen vill jag icke underlåta att nämna, att enligt min mening det icke bör vara uteslutet att av ifrågavarande anslag ställa visst belopp till förfogande även för arbetslöshetskommissionen för utförande eller fullföljande av statliga arbeten i enlighet med de ändrade grunder, som i det föregående förordats beträffande kommissionens verksamhet efter ingången av nästa budgetår. I vad mån en sådan överföring kan befinnas nödvändig, kommer uppenbarligen framför allt att bliva beroende på den takt, i vilken det lyckas att få till stånd beredskapsarbeten enligt det nya systemet.

I anledning av vad fullmäktige i riksgäldskontoret uttalat angående formerna för den upplåning, som erfordras för finansiering av denna del av lånebudgeten, vill jag framhålla, att det även efter min mening självfallet bör överlåtas åt fullmäktige att bedöma, huru ifrågavarande lånemedel lämpligen böra anskaffas. Det torde knappast behöva påpekas, att de förut berörda frågorna om det sätt, varpå avskrivningen av det i de allmänna arbetena nedlagda lånemedelskapitalet anordnas, i och för sig icke äro avgörande för spörsmålet, i vilka former upplåningen av det erforderliga lånemedelskapitalet bör äga rum.

Riksräkenskapsverket har framställt vissa förslag rörande förskott å och bokföringen av frågavarande medel (*bilaga C* sid. 86). Till vad ämbetsverket i dessa hänseenden anfört kan jag i allt väsentligt ansluta mig, i den mån det ankommer på socialdepartementets handläggning att därom förordna.

Beredskapsanordningens organisation.

Beredskaps-
sakkunnigas
förslag.

Beredskapssakkunniga hava i fråga om beredskapsanordningens organisation till en början meddelat, att de begränsat sig till att behandla sådana dithörande frågor, som äga avseende å de erforderliga *organisatoriska anordningarna* för

dispositionen av det under socialdepartementets huvudtitel i 1933 års statsverksproposition uppförda reservationsanslaget å 75 miljoner kronor. Härvid har emellertid förutsatts, att jämväl vid dispositionen av andra anslag till beredskapsarbeten hänsyn toges till arbetsmarknadssituationen.

Utredningsmännen hava därefter ingått på spörsmålet om *initiativ till beredskapsarbeten* och i detta avseende framhållit behovet av att i särskild kungörelse meddelades närmare bestämmelser om villkoren för erhållande av anslag till beredskapsarbete. Ansökan om sådant anslag bör enligt utredningsmännens mening för tids vinnande ingivas till vederbörlig central institution eller länsstyrelse, vilken myndighet efter eventuellt erforderlig komplettering av utredningen skulle hava att med eget yttrande överlämna ansökningsen till Kungl. Maj:t. Utredningsmännen hava även närmare yttrat sig om vad såväl ansökningsen som myndighetens yttrande däröver bör innehålla.

Den centrala prövningen av frågan, om ett begärt anslag till beredskapsarbete skall beviljas eller icke, skall enligt utredningsmännens förslag ankomma å Kungl. Maj:t efter beredning inom socialdepartementet. För detta ändamål föreslås, att socialdepartementets arbetskrafter förstärkas samt att den erforderliga nya personalen sammanföres till en extra byrå inom departementet. I samband härmed hava utredningsmännen lämnat en närmare redogörelse för de arbetsuppgifter, som skulle ankomma på byrån vid ärendenas förberedande handläggning, innan desamma upptagas till avgörande i konselj. Följande arbetsuppgifter hava omnämnts, nämligen bedömande av de ifrågasatta arbetenas lämplighet i och för sig för utförande med anlitan av medel ur beredskapsanslaget, utrönande av behovet att igångsätta arbetena med hänsyn till läget på arbetsmarknaden samt förande av förhandlingar med förslagsställare och andra intresserade parter för utformning i detalj av de villkor, som kunna finnas påkallade och skäliga i fråga om tillgodonjutande av medel ur anslaget. Såsom exempel å vad förhandlingarna skulle avse hava utredningsmännen anført storleken av statens understöd, säkerhet för arbetes fullgoda utförande, åtaganden i fråga om arbetenas framtida underhåll, förutsättningar rörande användning av inhemskt material, sättet för statsmedlens utanordnande, tidpunkten för arbetes igångsättande och tempot för dess fortsättande, uttagningen av arbetskraft, arbetstid samt kontrollens anordnande.

För att kunna bedöma effekten av beredskapsarbetena i fråga om beredande av sysselsättning erfordras enligt vad utredningsmännen anföra en fortlöpande rapportverksamhet från arbetsledningarna rörande bland annat arbetsstyrkans storlek och sammansättning. Utredningsmännen föreslå, att dylika rapporter, som i fråga om de nuvarande beredskapsarbetena inskickas till socialdepartementet, framdeles skola översändas till socialstyrelsen och där bearbetas samt att resultatet av bearbetningen framläggas i Sociala meddelanden.

I fråga om *beredskapsarbetenas utförande och kontrollen däröver* anse utredningsmännen, att i nämnda hänseenden lika litet som hittills särskilda bestämmelser äro påkallade beträffande vare sig statliga arbeten eller arbeten, som enligt i allmän författning givna grunder åtnjuta statsunderstöd. Beträffande övriga arbeten framhålla utredningsmännen, att svårigheter möta att för de

många olika typerna av arbeten meddela generella bestämmelser, samt föreslå, att Kungl. Maj:t förbehålles frihet att handla efter vad som befinnes lämpligt och ändamålsenligt i de särskilda fallen. Man torde därvid, enligt vad utredningsmännen anföra, få använda sig av olika tillvägagångssätt, under hänsynstagande till de former för statsbidrags tillgodonjutande, som gälla i fråga om statsunderstödda arbeten av närmast jämförlig art, ävensom till i affärslivet utbildad praxis.

Vissa allmänna synpunkter i fråga om sättet för beredskapsarbetenas utförande hava framhållits av utredningsmännen. Beträffande regin uttala de sålunda, att entreprenadsystem sannolikt kommer till användning i jämförelsevis betydande utsträckning. Därvid förutsättes för tids vinnande, att innan Kungl. Maj:ts beslut om anvisande av medel till ett beredskapsarbete meddelas, preliminära anbud skola kunna hava infordrats på basis av de förhandlingar, som förts med byrån inom socialdepartementet. Rörande sättet för statsunderstöddets tillgodonjutande och därmed förknippade organisatoriska spörsmål hava utredningsmännen utgått från att statsbidrag till beredskapsarbete av sådan art, att några redan givna regler för statsbidrags utgående ej kunna anses därå tillämpliga, ställas till vederbörande länsstyrelses förfogande med anmodan till länsstyrelsen att i mån av arbetets fortgång utanordna medel, föranstalta om avsyning samt godkänna arbetet. Enligt utredningsmännens mening bör statsbidrag i allmänhet utmätas efter den verkliga kostnaden samt förskott å beviljat statsbidrag utanordnas i avbidan å att den verkliga kostnaden fastställas. Statsbidrags fastställande efter den beräknade kostnaden anse utredningsmännen emellertid även böra vara medgivet. Disponeras medel ur beredskapsanslaget såsom lån, borde lånevillkoren kunna bestämmas i tillämpliga delar efter vad som gäller för statlig låneverksamhet av mest likartad beskaffenhet samt efter vad som vid förhandling med den lånesökande i varje särskilt fall befinnes mest ändamålsenligt. Med avseende å den tekniska och ekonomiska kontrollen över utförandet av sådana beredskapsarbeten, beträffande vilka dithörande frågor icke äro normerade i allmän författning eller praxis, uttala sig utredningsmännen för att kontrollen anordnas genom vederbörande länsstyrelse. I vissa fall anse utredningsmännen särskild platskontrollant erforderlig. Kontrollen av att eventuellt meddelade villkor rörande arbetskraftens uttagning, arbetstiden m. m. iakttagas, bör enligt utredningsmännen handhas av den som eljest utövar kontroll. Utredningsmännen anföra vidare, att det bör ankomma på vederbörande centrala institution eller länsstyrelse att föranstalta om avsyning, granskning av räkenskaper i förekommande fall samt godkännande av arbetet. Såsom påföljd vid underlåtenhet att följa för ett beredskapsarbete meddelade särskilda villkor förorda utredningsmännen indragning av statsbidraget.

Yttranden. Förslaget till *beredskapsanordningens organisation* hava åtskilliga myndigheter med hänsyn till den uppfattning, de uttalat i huvudfrågan, icke närmare berört. Statskontoret har förklarat, att vid den mera allmänna prövning av de

ifrågasatta organisationsanordningarna, vartill ämbetsverket nödgats inskränka sig, någon anmärkning ur de synpunkter ämbetsverket hade att företräda icke förekommit. Länsstyrelsen i Östergötlands län, som i sitt yttrande till behandling upptagit allenast länsstyrelsernas uppgifter i fråga om beredskapsarbetena, har i huvudsak icke något att erinra mot förslaget på denna punkt.

Landssekreteriatet har ansett förslaget att förlägga tyngdpunkten beträffande beredskapsanordningens genomförande hos Kungl. Maj:t samt att låta vederbörande statliga verk, kommuner och enskilda företagare handhava regin innebära möjlighet att förebygga en hämmande och fördyrande byråkrati.

I åtskilliga yttranden har framhållits, att samtliga ärenden rörande statliga åtgärder till hjälp för arbetslösa borde handläggas av en och samma myndighet. Sålunda har socialstyrelsen i yttrande över arbetslöshetsförsäkrings-sakkunnigas promemoria påpekat den bristande enhetlighet med avseende å både den centrala och den lokala organisationen, som utmärkte de olika föreliggande förslagen till bistånd åt de arbetslösa. Den föreslagna uppdelningen av ledningen för hjälpverksamheten på dels en byrå i socialdepartementet för beredskapsarbetena dels ock ett ämbetsverk, socialstyrelsen, för arbetslöshetsförsäkringen, understödsverksamheten och arbetsförmedlingen måste enligt socialstyrelsens mening förväntas medföra stora svårigheter för hjälpverksamhetens rationella handhavande, då erfarenheten visat, att härför krävdes den närmaste samverkan mellan de olika hjälpformerna ävensom samlad översikt över deras beräkneliga och faktiska verkningar. Vad anginge den lokala organisationen skulle prövningen av de hjälpsökandes anspråk och behov samt befogenheten att i anledning därav meddela beslut tillkomma tre olika organ: arbetsförmedlingsanstalterna för beredskapsarbetena, arbetslöshetskassorna för försäkringsverksamheten och arbetslöshetskommittéerna för understödsverksamheten. För de olika organen skulle en dylik organisation medföra mycket dubbelarbete samt svaga möjligheter till effektiv kontroll, och hos de arbetslösa skulle densamma föranleda villrådighet om det organ, till vilket de hade att hänvända sig, samt framkalla benägenhet att söka samtidigt utnyttja olika hjälpmöjligheter. Även andra olägenheter hava av socialstyrelsen angivits kunna uppkomma med den föreslagna organisationen. Den bristande enhetligheten i organisationen har vidare framhållits av organisationsnämnden, arbetslöshetskommissionen, industriförbundet, arbetsgivareföreningen m. fl.

Vad beträffar den föreslagna byrån inom socialdepartementet, har byggnadsstyrelsen förklarat sig icke hava något att erinra däremot men påpekat behovet inom byrån av tillgång å byggnadsteknisk sakkunskap. Å andra sidan har anmärkts, att förslaget i denna del stode i bestämd motsättning mot de under senare tiden pågående rationaliseringssträvandena inom statsförvaltningen, åsyftande att lätta departementens arbetsbörda genom översflyttande av sådana ärenden, som kunna handläggas inom centralt ämbetsverk. Kungl. Maj:t skulle, anföres det, bliva nödsakad fatta beslut i en mängd detaljfrågor, vilka ärenden skulle tynga konseljerna. Att ärenden rörande beredskapsarbeten i nuvarande ringa omfattning handlades omedelbart av socialdepartementet kunde icke åberopas för vidhållande av denna organisationsform

vid den nu föreslagna omfattande beredskapsanordningen. Då uppenbarligen många bindande avgöranden skulle komma att träffas efter muntlig föredragning för departementschefen eller på grundval av samtal med denne, skulle det material, som låge till grund för Kungl. Maj:ts beslut, icke erhålla nödig skriftlig och offentlig karaktär. Förslaget innebure en sammanblandning av instanserna i statsförvaltningen och vore därför ur konstitutionell synpunkt otillfredsställande. Synpunkter av denna och liknande art hava mer eller mindre utförligt framförts av organisationsnämnden, arbetslöshetskommissionen, socialstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Skaraborgs och Örebro län, fullmäktige i järnkontoret, flera handelskamrar, kommerskollegium samt svenska stadsförbundet. Länsstyrelsen i Uppsala län har bland annat framhållit, att organisationen syntes tungrodd och förutsatte tidsödande förhandlingar. Länsstyrelserna i Örebro och Norrbottens län hava hävdadt, att byråns arbetsuppgifter underskattats av utredningsmännen.

Byggnadsstyrelsen har förklarat sig icke hava något att erinra mot den centrala organisationen men påpekat behovet av att inom byrån tillgång funnes å byggnadsteknisk sakkunskap.

I vissa yttranden har föreslagits annan myndighet såsom centralorgan, nämligen socialstyrelsen (organisationsnämnden, länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Kalmar och Örebro län m. fl.) eller arbetslöshetskommissionen (överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Västmanlands län m. fl.). Kommerskollegium ifrågasätter ettdera av nämnda båda alternativ utan att giva företräde åt något av dem. Vattenfallsstyrelsen har förordat en anordning motsvarande den av särskilda sakkunniga rörande beredskapsarbeten år 1931 föreslagna, enligt vilken socialstyrelsen med särskild sammansättning skulle utgöra organ för beredskapsärendenas förberedande handläggning.

Svenska stadsförbundet har framhållit, att den föreslagna byrån borde rekryteras på ett sätt som garanterade verklig kunskap om kommunala förhållanden. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har gjort gällande, att centralorganet måste erhålla bestämmande och korrigerande befogenhet gentemot lokala samfälligheter. Därjämte har länsstyrelsen i Uppsala län föreslagit, att byrån själv skulle kunna uppträda såsom arbetsledande organ.

Vad angår de arbetsuppgifter, som skulle tillföras länsstyrelserna enligt förslaget — emottagande i vissa fall av ansökan om statsbidrag till beredskapsarbete, föranstaltande om eventuell komplettering därav, yttrande över ansökan i samband med dess insändande till Kungl. Maj:t ävensom i vissa fall utanordnande av statsbidrag, anordnande av kontroll å beredskapsarbeten samt föranstaltande om avsyning av arbetena, granskning av räkenskaper och arbetenas godkännande — har flertalet länsstyrelser betonat, att härav skulle föranledas behov av ökade arbetskrafter såväl hos länsstyrelserna som hos vägingenjörerna. Organisationsnämnden har framhållit, att den ansvällning av den lokala statsförvaltningens apparat, som förslagets genomförande skulle framkalla, skulle göra det tämligen meningslöst att fortsätta nu pågående rationaliseringssträvanden med avseende å läns-

styrelserna. Då länsstyrelserna icke vore rustade för de ifrågasatta nya arbetsuppgifterna, föreslår organisationsnämnden, att den lokala organisationen av beredskapsarbetena anordnas i huvudsak på samma sätt som motsvarande organisation av reservarbetena. Även i andra yttranden har gjorts gällande, att länsstyrelserna icke vore rustade för de ifrågasatta arbetsuppgifterna, varför det syntes bättre, att dessa uppgifter handhades av en central myndighet (länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands och Kristianstads län, vattenfallsstyrelsen och svenska stadsförbundet). Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller å andra sidan, att det sannolikt vore nödvändigt att anlita länsstyrelserna såsom mellanhand. Länsstyrelsen i Stockholms län har anfört, att beträffande den förberedande handläggningen av beredskapsärendena genom länsstyrelserna intet vore att erinra men att de med kontroll, avsyning och godkännande förenade uppgifternas förläggande dit icke kunde förordas. Enligt länsstyrelsens i Kristianstads län mening borde möjligen ärenden rörande väg- och broföretag kunna kvarbliva under länsstyrelserna. Vattenfallsstyrelsen har för sin del ansett, att ett organ liknande nuvarande länshjälpkommittéerna skulle kunna göra goda tjänster som länsorgan under centralorganisationen.

Betänksamheten mot anlitaandet av länsstyrelserna såsom lokala organ har — på sätt antytts — i flera yttranden motiverats med deras bristande utrustning för fullgörandet av de uppgifter, som skulle bli förknippade med kontrollen av arbetena och tillsynen däröver. I sådant avseende har uttalats särskilt följande. Det vore ej lämpligt, att länsstyrelserna finge sig ålagt att handhåva anvisat statsbidrag och verkställa utanordning därav samt avsyna och godkänna beredskapsarbeten; i allt fall erfordrades av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser angående dithörande verksamhet, enär eljest någon central kontroll över denna verksamhet icke vore möjlig. Tanken att den slutliga granskningen av räkenskaperna förlades till fackmyndigheter — i första rummet väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — samt länsstyrelserna vore ägnad väcka tvekan. En fortlöpande central kontroll syntes bli påkallad, i den mån de anvisade medlen icke användes direkt av statens egna organ, därvid såsom förebild kunde tjäna den revision, som nu genom särskilda personer vore anordnad rörande arbetslöshetskommissionens verksamhet (riksräkenskapsverket). Då städerna genom egna arkitekter och ingenjörer ledde arbetena, torde en inblandning av statens vägingenjörer och länsarkitekter lätt giva anledning till svårigheter; kontroll genom länsstyrelserna borde vara utesluten vid städernas arbeten även i andra fall än det av utredningsmännen särskilt omförmälda eller då statsbidraget vore relativt ringa (svenska stadsförbundet). Byggnadsstyrelsen har ansett, att alla statliga beredskapsarbeten inom husbyggnadsfacket borde ställas under styrelsens ledning. Beträffande kommunala och enskilda husbyggnadsföretag syntes erinran icke vara att göra mot att länsstyrelserna utövade motsvarande ledning, men borde länsarkitekterna åtnjuta särskilt arvode för därmed förenade arbetsuppgifter. Beträffande stora byggnadsföretag borde överkontroll utövas genom byggnadsstyrelsen. Huruvida avsyningen och godkännandet av kommunala och enskilda arbeten borde ske genom länsstyrelsen eller byggnadsstyrelsen finge bedömas från fall till fall.

Behov av ökade arbetskrafter på grund av befattningen med beredskapsärendena har ansetts uppkomma även hos vissa fackmyndigheter (byggnadsstyrelsen, arméförvaltningen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen).

Beträffande planläggningen och den förberedande handläggningen av beredskapsärendena har förslaget befunnits ägnat giva erforderliga fastare former än som hittills förefunnits (arméförvaltningen). Byggnadsärende av kommunal eller enskild natur har byggnadsstyrelsen ansett böra av den länsstyrelse, till vilken ärendet ingivits, överlämnas till byggnadsstyrelsen, som borde hava att med eget yttrande vidarebefordra ärendet till Kungl. Maj:t. I ett yttrande har ifrågasatts, att ansökan om beredskapsarbete borde göras direkt hos Kungl. Maj:t eller annan myndighet, som skulle besluta om arbetet; därest förslag om arbete, som befundes olämpligt, utan remiss kunde omedelbart avslås, skulle mycket onödigt utredningsarbete kunna undvikas (länsstyrelsen i Kristianstads län).

I fråga om regin vid beredskapsarbetena hava i ett flertal yttranden framhållits de särskilda svårigheter vid anlitande av entreprenörer, vilka skulle förledas av villkor i fråga om sysselsättning av okvalificerad arbetskraft, tillämpning av förkortad arbetstid m. m. Byggnadsstyrelsen, som ansett den egna regin vara den riktiga lösningen av arbetsledningsfrågan i vissa fall, har ansett förslaget om att entreprenadanbud i regel borde föreligga, innan Kungl. Maj:ts beslut fattades, vara mindre lämpligt beträffande husbyggnadsarbeten, enär anbudsgivare i dylikt fall måste vara bunden av sitt anbud relativt lång tid och sålunda nödgas vaka över att bekomna anbud rörande materialier o. dyl. fortfarande gällde. Med hänsyn härtill samt på grund av andra dithörande svårigheter borde anbud infordras, först sedan Kungl. Maj:t beslutat om arbetets utförande och fastställt villkoren härför.

Beträffande statsbidragets beräkning har riksräkenskapsverket förordat den regeln, att bidraget liksom låneunderstödet borde utgå i visst förhållande till den beräknade kostnaden, dock i allt fall med den restriktionen, att, om den verkliga kostnaden understeg den beräknade, bidraget borde ställas i relation till den verkliga kostnaden. I viss mån i liknande riktning har byggnadsstyrelsen uttalat sig. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har förordat nyssnämnda regel vad anginge arbeten i kommunal och enskild regi; beträffande rent statliga och statsunderstödda arbeten i vederbörande verks egen regi, borde alltid den verkliga kostnaden läggas till grund för bidraget.

Med anledning av att förslaget förutsatte beviljande av förskott å statsbidrag, har riksräkenskapsverket ansett vara av behovet påkallat, att närmare regler beträffande lämnandet av sådant förskott fastställdes genom allmänna bestämmelser.

Departement-
mentschefen.

Såsom i det föregående framhållits, har i beredskapssakkunnigas promemoria det organisatoriska problemet behandlats endast såvitt gäller dispositionen av det belopp å 75 miljoner kronor, som skulle falla inom socialdepartementets område. Vad angår anslagen under kommunikationsdepartementet hänvisar jag till vad därom kommer att anföras av chefen för kommunikationsdepartementet i propositionen (nr 212) om anslag till vissa arbeten under kom-

munikationsdepartementet för motverkande av arbetslösheten. Därav framgår, att för handläggning inom sistnämnda departement av hithörande ärenden anses böra tillämpas de former, som i allmänhet gälla beträffande bidrag till motsvarande ändamål.

Även beträffande de byggnadsföretag, som tillhöra ecklesiastikdepartementet, komma ärendena att handläggas såsom eljest varit brukligt.

Vad angår de under jordbruksdepartementet hörande arbetena, erfordras — med undantag för en tillfällig mindre förstärkning av lantbruksstyrelsens arbetskrafter — inga nya organisatoriska åtgärder för handläggning av ärenden rörande skogsvårdsåtgärder, torrlägningsföretag och byggnader. Angående ärenden, som avse lån från den föreslagna lånefonden för arbetaresmåbruk, hänvisas till propositionen i detta ämne.

icke heller handläggningen av ärenden rörande anslagen under handelsdepartementet kräver någon ny förvaltningsapparat. De ifrågavarande anslagen avse byggandet av ett nytt fyrskepp, inköp av material för lotsverkets behov och arbeten för upptagande av malmbrytning i Västerbotten.

Till socialdepartementets område höra specificerade byggnadsföretag till ett belopp av omkring 8.5 miljoner kronor. Om handläggningen av dessa frågor gäller vad förut sagts angående byggnader hörande till andra departement.

Av återstående 75 miljoner kronor för offentliga arbeten inom socialdepartementets område avses 20 miljoner kronor till främjande av bostadsbyggen. Hur ärendena angående dispositionen av dessa medel skola handläggas, har framgått av den lämnade redogörelsen (s. 92 och 122).

Ett belopp av 10 miljoner kronor är avsett såsom bidrag till främjande av företagsamhet och industriell verksamhet. Dessa medel böra stå till Kungl. Maj:ts direkta disposition att enligt vad i det föregående framhållits anlitas i förekommande fall, då det befinnes särskilt angeläget att understödja tillkomsten av allmännyttiga arbeten eller att genom finansiellt stöd underlätta upprätthållandet av en verksamhet, i syfte att förebygga arbetets inställande eller att främja dess återupptagande. Ett mindre belopp för samma ändamål har som bekant anvisats såväl av 1932 års riksdag som å tilläggsstat av innevarande års riksdag. Ärenden om disposition av dessa medel böra handläggas alltefter sin beskaffenhet. Några enhetliga regler varken böra eller kunna uppställas för frågornas behandling. Detsamma gäller om den post å 5 miljoner kronor, som upptagits under rubriken »Diverse».

Spörsmålet om särskilda administrativa anordningar uppstår alltså endast, såvitt gäller de till socialdepartementet hörande arbetena, på grund av dels en post å 10 miljoner kronor för främjande av statliga och statsunderstödda arbeten, dels en post å 30 miljoner kronor avseende bidrag till kommunala arbeten. Därjämte kräves en allmän undersökning, omfattande olika slags arbeten för motverkande av arbetslöshet även under andra departement, angående de regler som beträffande flertalet arbetsföretag böra uppställas för utdrygning av arbetstillfällena, arbetskraftens utväljande m. m.

Vid beredning av frågor rörande igångsättande av statliga arbeten för medel från sistnämnda post å 10 miljoner kronor bör den verkställda invente-

ringen kunna lämna god vägledning. Beslut om beviljande av anslag för hit-hörande arbeten böra fattas av Kungl. Maj:t efter hörande av de myndig-heter, vilkas ämbetsområden företaget närmast angår. Där så befinnes lämpligt, kunna därjämte särskilda sakkunniga anlitas för utredningar. Det statens verk eller den myndighet, som eljest har att ombesörja arbeten av samma slag, bör omhänderhava ledningen av detsamma enligt vanliga regler. De fackmyndigheter, som här närmast komma i fråga, äro byggnadsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, kommunikationsverken, medicinalstyrelsen, lotsstyrelsen, ar-méförvaltningen, marinförvaltningen och flygstyrelsen. Den ekonomiska kon-trollen torde i vissa fall få utövas av särskilda revisorer, såsom riksräken-skapsverket föreslagit, och Kungl. Maj:t lär derom böra utfärda närmare föreskrifter.

När det gäller bidrag till kommunala arbeten, bör den verkställda invente-ringen likaledes bliva till stort gagn. Initiativ till igångsättande av sådana arbeten böra i första hand ankomma på kommunerna, som genom länsstyrel-serna ha att hos Kungl. Maj:t göra ansökning om bidrag. Genom kungörelse i ämnet torde Kungl. Maj:t böra utfärda föreskrifter rörande ansökningars in-givande och förberedande handläggning. Yttranden över sådana ansökningar böra avgivas av vederbörande länsstyrelse, innan ansökningarna befordras vi-dare till socialdepartementet. Det är angeläget att länsstyrelserna på ett för-beredande stadium träda i kontakt med kommunernas styrelser och arbetslös-hetskommittéer, i syfte att planläggningen av de föreslagna arbetena må göras så ändamålsenlig som möjligt och uppenbart olämpliga förslag på ett tidigt stadium utgallras. Beträffande vissa slag av arbetsföretag, nämligen väg- och broarbeten, torde länsstyrelserna böra utanordna statsbidrag samt genom väg-ingenjörerna kontrollera, avsyna och godkänna företagen, medan eljest läns-styrelsernas befattning med beredskapsarbeten bör begränsas till den förbe-redande handläggningen av ärendena. Den slutliga beredningen bör ske inom socialdepartementet, där en avvägning och jämförelse mellan de från kommu-nala myndigheter inkommande ansökningarna kan ske från enhetliga syn-punkter. Socialdepartementet bör successivt erhålla del av de uppgifter rö-rande arbetslösheten på olika orter, som komma att inflyta till socialstyrelsen, och överhuvud bör ett nära samarbete mellan socialdepartementet och social-styrelsen i dessa frågor äga rum.

Det ökade arbetet inom socialdepartementet kräver nödvändigtvis extra ar-betskrafter med såväl tekniska kvalifikationer som med särskild sakkunskap i arbetslöshetsfrågor. Jag föreslår för den skull upprättandet av en extra byrå inom departementet, vars personal skulle avlönas från beredskapsanslaget med arvoden, fastställda av Kungl. Maj:t.

För att möjliggöra ett ungefärligt bedömande av personalbehovet på denna byrå torde böra något närmare angivas dess blivande arbetsuppgifter. Dessa äro väsentligen följande.

Socialdepartementet skall från länsstyrelser och fackmyndigheter samt eventuellt från enskilda mottaga ansökningar om statsbidrag, subventioner och

lån, föra förteckningar över dessa ansökningar och deras behandling samt över igångsatta arbetsföretag, där placerad arbetarstyrka o. s. v. Av de inkommande ansökningarna skola till andra departement överlämnas de, som röra ärenden, vilka skola där handläggas. De ansökningar, som skola behandlas inom socialdepartementet, skola granskas i och för erforderlig komplettering av handlingarna samt därefter remitteras till vederbörande myndigheter för erhållande av utlåtande, där tillräcklig utredning icke redan föreligger, rörande arbetsplaner, kostnadsberäkningar, arbetets allmännyttan och angelägenhetsgrad m. m. I vissa fall torde på detta stadium av ärendet erfordras samråd med vederbörande sökande eller respektive statsmyndighet. Då ärendena föreligga i fullständigt utrett skick, skall till slutligt avgörande anmälas frågan, vilka av dem som med hänsyn till förevarande omständigheter böra komma till stånd, hur stort statsbidrag, som bör beviljas, vilka villkor, som böra föreskrivas beträffande arbetskraftens utväljande samt arbetstidens förkortning o. s. v. Vidare bör byrån ha att, med hänsyn till arbetslöshetssituationen, följa beslutade arbetsföretag genom granskning av inkommande rapporter.

Vad angår den personal, som kan komma att erfordras för fullgörande av dessa uppgifter, förutsätter jag till en början, att i spetsen för byrån måste sättas en väl kvalificerad kraft, som omedelbart under departementschefen skall ansvara för det behöriga upprätthållandet av byråns verksamhet. Såsom byråchefens närmaste män torde erfordras dels en person med juridisk och administrativ sakkunskap, dels en person med teknisk utbildning. Förutom dessa torde för biträde med ärendenas utredning och föredragning krävas ytterligare fyra personer med juridisk eller teknisk sakkunskap och med insikter i arbetsförhållandena. Härförutom erfordras för byrån amanuenser och skrivbiträden. Det närmare avgörandet beträffande personalens storlek liksom rörande dess avlöning torde få ankomma på Kungl. Maj:t, som därvid icke bör vara bunden av eljest tillämpade regler angående arvodenas belopp. Det må vidare anmärkas, att särskilt under den första tiden en sådan ansvällning av arbetsuppgifter kan förväntas, att för undvikande av en ur alla synpunkter olämplig försening av ärendenas handläggning det kan bli nödvändigt med en tillfällig utökning av byråns personal utöver vad som nu beräknats och att tillfälligt torde behöva anlitas särskilda utredningsmän med speciell sakkunskap eller för speciella arbetsuppgifter inom visst arbetsområde eller viss ort. I den mån av dylik orsak ytterligare arbetskrafter behöva anlitas, torde det få tillkomma Kungl. Maj:t att förordna extra personal och fastställa arvoden för sådan personal.

Vad angår genomförandet av regler för arbetstillfällenas utdrysande m. m. torde det vara erforderligt att genom särskilda sakkunniga utarbeta anvisningar och föreskrifter i sådant hänseende.

Då ärenden rörande beredskapsarbeten, tillhörande andra departement än socialdepartementet, ofta kräva särskild prövning med hänsyn till deras betydelse ur arbetslöshetssynpunkt, är det självfallet angeläget, att ett nära samarbete äger rum mellan departementen. Det är även angeläget att inom

socialdepartementet erhålla översikt över alla hithörande ärenden. I sådant syfte synes det mest praktiskt, att alla ärenden angående beredskapsarbeten, vare sig de avse bidrag från social- eller kommunikationsdepartementet, befordras till Kungl. Maj:t i socialdepartementet för att i förekommande fall därifrån överlämnas till kommunikationsdepartementet.

Då, såsom förut nämnts, arbeten tillhörande andra departement än socialdepartementet i stor utsträckning skola vara underkastade regler om förkortad arbetstid m. m., är det även av denna anledning av betydelse, att samarbete sker mellan vederbörande fackdepartement och socialdepartementet.

Det torde visa sig nödvändigt att i viss utsträckning ställa extra arbetskrafter även till länsstyrelsernas och andra myndigheters förfogande med hänsyn till att den förberedande utredningen kan komma att koncentreras till en jämförelsevis kort tid. Medel till sådan extra arbetskraft torde få beredas från socialdepartementets allmänna beredskapsanslag enligt beslut av Kungl. Maj:t, dock att, i den mån fråga är om myndigheter hörande under kommunikationsdepartementet, medlen torde, i enlighet med vad chefen för nämnda departement lärer komma att förorda, böra utgå från anslaget till beredskapsarbeten under nämnda departement.

Av den nu lämnade redogörelsen för den tillämnade organisationen framgår, att densamma i väsentliga hänseenden avviker från den plan, som angivits i beredskapssakkunnigas promemoria. Detta gäller bland annat den ställning, som socialdepartementet och dess särskilda byrå skall komma att erhålla. Med den sålunda förordade omläggningen torde varje underlag saknas för de invändningar, som ur konstitutionell synpunkt framställts mot det tidigare förslaget.

Sammanfattning.

För att underlätta översikten över de huvudregler, som enligt min mening böra gälla vid användningen av det anslag till arbeten, avsedda att motverka arbetslösheten, varom här göres framställning, torde följande sammanfattning få meddelas.

A. Direkta beredskapsarbeten.

1. Vid valet av beredskapsarbeten skall hänsyn tagas till följande synpunkter:

- a) Angelägna arbeten skola ha företräde framför mindre angelägna.
- b) Intet slag av arbete skall principiellt vara uteslutet från anslag.
- c) Arbetet skall vara obestridligt allmännyttigt.
- d) Arbete, som lämpar sig som vinterarbete, skall äga företräde framför annat arbete.
- e) Det arbete skall äga företräde, som direkt och indirekt ger större antal arbetare sysselsättning.
- f) Orter med stor arbetslöshet skola vid valet mellan olika beredskapsar-

beten under i övrigt lika förhållanden ha företrädre framför orter med mindre arbetslöshet.

2. I fråga om *beredskapsarbetens anordnande* skall gälla:

a) Vid arbetena tillämpas samma löner, som å den öppna arbetsmarknaden pläga utgå för arbeten av det slag, varom fråga är.

b) Arbetena skola påbörjas inom föreskriven tid.

c) Inskränkning av arbetstiden äger i allmänhet rum enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, dock att vederbörande företagare — statlig myndighet, kommun, vägstyrelse eller enskild — avgör efter vilken princip inskränkningen skall ske.

d) Övertidsarbete får ej förekomma annat än i tvingande fall.

e) Central regi, motsvarande den som utövas av arbetslöshetskommissionen beträffande de nuvarande statliga reservarbetena, skall icke förekomma.

f) Regi och arbetsledning utövas av vederbörande företagare: statlig myndighet, kommun, vägstyrelse eller enskild.

g) Å arbeten, som icke utföras av statlig myndighet, bör den kontroll, som erfordras, i allmänhet ske av central myndighet eller, i fråga om väg- och broarbeten, av länsstyrelserna.

3. Beträffande *arbetskraftens uttagande* skall gälla:

a) Arbetskraften anvisas genom den offentliga arbetsförmedlingen i enlighet med uppgifter från de lokala arbetslöshetsorganen, i regel arbetslöshetskommittéerna, angående de personer, som uttagits till beredskapsarbete. De arbetslösa skola anmäla sig såväl hos arbetsförmedlingen som hos det lokala arbetslöshetsorganet.

b) Kungl. Maj:t bestämmer med hänsyn till arbetslöshetssituationen, från vilka orter arbetskraft skall uttagas till visst arbetsföretag.

c) Vid uttagandet till arbete skall arbetslöshetsorganet bedöma de sökandes behov i huvudsak efter längden av deras arbetslöshet, därvid hänsyn icke ensamt skall tagas till vederbörandes sista arbetslöshetsperiod. En karenstid om minst 14 dagar skall iakttagas. I övrigt skall arbetslöshetsorganet söka så rättvist som möjligt mellan de arbetslösa fördela genom beredskapsarbetena skapade arbetstillfällen. För arbeten, som kräva yrkesskicklighet, skola endast yrkesarbetare uttagas. Från de egentliga grovarbetena äro däremot arbetare från andra fack icke utan vidare uteslutna.

d) Arbetsgivaren är skyldig att mottaga den anvisade arbetskraften, i den mån ej särskilda förhållanden föreligga.

4. I avseende å *arbetskonflikters inverkan på arbetares rätt att erhålla selsättning vid beredskapsarbeten* skall gälla:

Utestängda från anställning vid beredskapsarbeten äro arbetare, vilka befinna sig i strejk eller äro föremål för lockout på grund av arbetskonflikter. Utestängda skola likaledes vara arbetare, som, utan att giltig anledning föreligger, vägra antaga anvisat beredskapsarbete eller lämna sin anställning vid sådant arbete. Vid tillämpningen härav skola principerna från arbetslöshetsförsäkringsförslaget tjäna till ledning.

5. Angående *statsbidrag till kommuner* skall gälla, att kommunernas behov av statshjälp i kampen mot arbetslösheten skall avgöra statsbidragets storlek.

6. För *handläggningen av ärenden* angående beredskapsarbeten upprättas en extra byrå i socialdepartementet. För beredningen av dylika ärenden tagas vidare i anspråk i främsta rummet de centrala fackmyndigheterna och i viss utsträckning även länsstyrelserna och vägingenjörerna.

7. Beträffande *övergången till det nya systemet* skola gälla följande regler:

a) Av arbetslöshetskommissionen bedrivna statliga reservarbeten skola av kommissionen fortsättas endast i den mån de icke lämpligen kunna övertagas av annan företagare.

b) Statskommunala arbeten skola övergå till beredskapsarbeten, i den mån vederbörande kommun så önskar.

c) Vid arbeten, som i fortsättningen komma att bedrivas som statliga eller statskommunala reservarbeten, skola från tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer, beträffande löner gälla samma regler som för beredskapsarbeten.

B. Främjande av enskild företagsamhet m. m.

1. Vid *lån till främjande av enskild företagsamhet* skall

a) utgå ränta efter Kungl. Maj:ts beslut,

b) amortering ske enligt beslut av Kungl. Maj:t,

c) ställas säkerhet, som kan av Kungl. Maj:t godtagas.

2. Vid *subventioner till främjande av enskild företagsamhet och uppmunt-
ran av industriell verksamhet* skola följande synpunkter vara vägledande:

a) Genom subvention åt visst företag bör minskning av produktionen icke få framkallas vid annat företag med därav följande arbetslöshet.

b) Vid subvention bör tillses, att densamma per dagsverke, som beräknas därigenom kunna åstadkommas, understiger eller högst svarar emot statsbidraget till kontant understöd för motsvarande antal hjälpta dagar.

c) Subvention bör vara av tillfällig natur och skapa möjligheter att trygga vederbörande företags framtida existens.

d) Subvention bör skapa lättnader för den eller de kommuner, som äro ekonomiskt beroende av det subventionerade företagets existens.

3. *Lån och subventioner till bostadsbyggnadsverksamhet* skola utgå jämlikt följande huvudgrunder:

a) För bostadsbyggande i städerna och stadsliknande orter skall statlig tertiärkredit kunna erhållas uppgående till högst viss del (20 procent) av den på öppna marknaden erhållna krediten, dock högst 15 procent av fastighetsvärdet. Särskilt organ, en byggnadslånebyrå, skall pröva och besluta angående tertiärkrediten.

b) Till upprustning av landsbygdens bostadsbestånd skola kunna utgå dels förbättringsbidrag med högst 1,000 kronor per lägenhet, dels nybyggnadslån med högst 3,000 kronor per lägenhet. Förbättringsbidrag och nybyggnadslån för en och samma lägenhet kunna utgå med sammanlagt högst 3,000 kronor.

Egnahemsnämnderna skola, under egnahemsstyrelsens överinseende, pröva och besluta om dylika bidrag och lån.

C. Allmänna principer.

1. Inom ramen för det äskade anslaget å 75 miljoner kronor till socialdepartementet skola de angivna summorna för olika delar av arbetsanskaffningsprogrammet vara vägledande men icke bindande. Kungl. Maj:t bör sålunda äga befogenhet att efter allsidig prövning av anmälda behov välja mellan de olika ändamålen.

2. Arbete, till vilket statsmedel utgå, skall, där så kan ske, utföras med inhemskt material.

Under åberopande av vad jag sålunda i det föregående i olika sammanhang anført och under framhållande att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen läser kunna avlåtas, utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid torde gå till ända, innan propositionen kan till riksdagen överlämnas, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till arbeten till motverkande av arbetslösheten, att användas enligt de grunder, som i det föregående angivits, för budgetåret 1933/1934 anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 75,000,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ake Karlholm.

BILAGOR

P. M.

angående beredskapsarbeten till motverkande av arbetslöshet.

De med stöd av Kungl. Maj:ts beslut den 21 oktober 1932 genom departementschefsskrivelse samma dag tillkallade utredningsmännen med uppdrag att inom socialdepartementet biträda vid verkställande av undersökning och uppgörande av förslag rörande de statliga och kommunala arbeten ävensom enskilda arbetsföretag av allmännyttig karaktär, vilka lämpligen kunde anordnas såsom beredskapsarbeten till motverkande av arbetslöshet — *1932 års utredning angående beredskapsarbeten* — ha i en till chefen för socialdepartementet den 3 december 1932 avgiven promemoria framlagt resultaten av företagen inventering av förefintliga sådana arbeten i riket. Ovannämnda uppdrag har därigenom fullgjorts. Sedermera har departementschefen, underhand, uppdragit åt utredningsmännen att inom departementet biträda vid utredning angående de spörsmål av väsentligen organisatorisk art, som kunde äga samband med anordnandet av beredskapsarbeten i större omfattning och inom även andra verksamhetsområden, än som hittills ifrågakommit.

I 1933 års statsverksproposition har statsministern i uttalande till statsrådsprotokollet vid behandlingen av för flera huvudtitlar gemensamma frågor lämnat en allmän motivering för behovet av vidgade och effektivare åtgärder för arbetslöshetens motverkande ävensom uppdragit riktlinjerna för anordnandet av allmänna arbeten i arbetslöshetsbekämpande syfte. Vidare har chefen för finansdepartementet i samma statsverksproposition vid behandlingen av de allmänna förutsättningarna för statsregleringen 1933/1934 angivit normerna för finansieringen av sådana allmänna arbeten. På grundval av dessa uttalanden har Kungl. Maj:t av riksdagen äskat såsom utgifter för kapitalökning under rubrik Fonden för förlag till statsverket, anslaget till allmänna arbeten att utgå av lånemedel med kort amorteringstid, ett sammanlagt belopp av 160,511,800 kronor. Härav ha för vissa närmare angivna ändamål under olika departement och rubriker upptagits anslag till ett sammanlagt belopp av 35,511,800 kronor. För icke närmare specificerade arbeten till motverkande av arbetslösheten ha upptagits *dels* 75,000,000 kronor under socialdepartementet, *dels* 50,000,000 kronor under kommunikationsdepartementet. De medel, som för nu ifrågavarande ändamål äskats, äro avsedda att användas för utförande av rent statliga företag eller företag, till vilka enligt allmänna grunder statsbidrag utgår, ävensom att utgå såsom understöd i en eller annan form åt kommuner eller enskilda för igångsättande av allmännyttiga arbeten.

Omfattningen och karaktären av de allmänna arbeten, som ansetts böra komma till utförande under nästkommande budgetår i arbetslöshetsbekämpande syfte, ha sålunda härigenom angivits. Den slutliga planen för organiserandet av nu ifrågasatta allmänna arbeten såsom ett led i kampen mot arbetslösheten skulle sedermera framläggas i särskild proposition.

Utredningsmännens ovannämnda, under hand lämnade uppdrag begränsar sig sålunda till att inom departementet biträda med utarbetandet av denna plan.

Vid fullgörandet av detta uppdrag ha utredningsmännen icke kunnat förbise, att anordnandet av beredskapsarbeten i den vidgade omfattning, varom nu är fråga, måste vara att betrakta som ett led i en enhetlig socialpolitisk aktion till arbetslöshetens motverkande och lindrande av dess följder. Det ligger i sakens natur, att det måste vara en angelägenhet av stor vikt, att de olika leden i en sådan aktion anordnas i kongruens med varandra. I avsaknad av närmare kännedom om normerna för den nu samtidigt ifrågasatta arbetslöshetsförsäkringen och vidgade kontantunderstödsverksamheten samt den omfattning, vari reservarbeten i fortsättningen kunna komma att anordnas, få utredningsmännen anmäla, att de vid fullgörandet av uppdraget icke varit i tillfälle att närmare bedöma, huru samorganiserandet av de ifrågasatta olika socialpolitiska delaktionerna för arbetslöshetens motverkande och lindrande av dess följder lämpligast bör ske.

Till fullgörande av sitt uppdrag få utredningsmännen anföra följande.

Nuvarande system för beredskapsarbeten.

Frågan om arbetslöshetens motverkande genom anordnande av allmänna arbeten har aktualiserats i samma mån arbetslösheten som ett socialt problem av stor räckvidd i början av innevarande sekel påkallat statsmakternas uppmärksamhet. Åtskilliga initiativ ha i sådant avseende tagits redan på ett tidigt stadium. Beträffande dessa och de resultat, vartill de lett, må i förevarande sammanhang hänvisas till den översikt, som häröver lämnats i bilaga 2 till det av 1930 års utredning om arbetslöshetens motverkande genom allmänna arbeten — i det följande benämnd 1930 års utredning — den 15 januari 1931 avgivna Betänkande med förslag angående arbetslöshetens motverkande genom beredskapsarbeten (statens offentliga utredningar, socialdepartementet, 1931:3).

I nämnda betänkande framfördes förslag till vissa organisatoriska åtgärder för bättre utnyttjande av de allmänna arbetena i arbetslöshetsbekämpande syfte genom deras anordnande i form av beredskapsarbeten. I anledning av detta förslag har därefter en anordning för beredskapsarbeten kommit till stånd.

I förenämnda promemoria den 3 december 1932 ha utredningsmännen lämnat redogörelse för den nuvarande beredskapsanordningens tillkomst och de för densamma gällande bestämmelserna ävensom för hittillsvarande användning av beredskapsarbeten i praktiken, vilken redogörelse här nedan i huvudsak följes.

Beträffande beredskapsanordningens principiella innebörd och dess system anförde 1930 års utredning följande:

Nuvarande beredskapsanordnings tillkomst och innebörd.

1930 års utredning.

Till sin principiella innebörd bör beredskapsanordningen betraktas icke såsom en form av hjälpverksamhet för de arbetslösa — en sådan verksamhet bör bedrivas efter andra linjer än de här föreslagna — utan såsom en rationaliseringsåtgärd inom den statliga verksamheten, åsyftande att i görligaste mån förebygga, att å ena sidan arbetslösa bispringas under olika för det allmänna kostsamma, kanske improduktiva hjälpformer, medan å andra sidan angelägna statliga arbeten, vid vilka sådana arbetslösa skulle kunna beredas sysselsättning och arbetsförtjänst, uppskjutas i brist på tillgängliga anslag.

Med utgångspunkt från denna principiella uppfattning bör givetvis gälla, att endast arbetsuppgifter av viss angelägenhetsgrad skola komma i fråga för utförande såsom beredskapsarbeten; föreligga icke sådana arbetsuppgifter, böra de arbetslösa sysselsättas eller omhändertagas i annan väg.

Med angivna utgångspunkt skiljer sig beredskapsarbetet icke från eljest förekommande allmänna arbeten i annan mån, än som sammanhänger med detsamma förtidiga igångsättande i syfte att motverka arbetslösheten. Den allmänna arbetsmarknadens löner och övriga arbetsvillkor, således jämväl kravet på arbetskraftens fullgoda beskaffenhet och yrkesvana, böra alltså tillämpas. Med den allmänna arbetsmarknadens löner förstås de i eventuellt förefintliga kollektivavtal fastställda lönenormer eller i orten eljest gängse löner, och bör såsom generell regel gälla, att kostnaderna för det färdiga arbetet icke bli högre än om arbetet utförts i vanlig ordning.

Såsom arbetsledande organ för beredskapsarbeten böra i första hand anlitas de statliga myndigheter, som förfoga över personal, skickad att fullgöra sådan uppgift. Tillskapandet av ett nytt särskilt arbetsledande organ har icke synts böra ifrågakomma. Härigenom kommer det område, inom vilket arbetsobjekt för ifrågavarande ändamål stå att finna, att i första rummet hänföra sig till vissa statliga verks förvaltningsområden. Då också utanför dessa områden viktiga och för det allmänna angelägna arbetsuppgifter förefinnas, bör emellertid möjlighet vara öppen att såsom beredskapsarbete utföra också dylika arbetsobjekt, dock endast i den mån garantier kunna vinnas för att de statsmedel, som anlitas för beredskapsarbetet, komma till användning på ett med hänsyn till statens intresse betryggande sätt och att syftet med arbetets förtidiga igångsättande, nämligen arbetslöshetens motverkande, kan tillgodoses. Sålunda bör exempelvis företag, avseende anordnande av skenfri korsning av statsjärnväg, utföras i statens järnvägars regi. Då fråga uppkommer om utförande såsom beredskapsarbete av skenfri korsning vid enskild järnväg, bör den möjligheten ej vara utesluten, att ifall omständigheterna i övrigt så påkalla, överenskommelse träffas med vederbörande enskilda järnväg om arbetets utförande genom dess försorg såsom beredskapsarbete och om de villkor, som därvid lämpligen böra gälla. Sådana fall kunna också förekomma, då ett vägbyggnadsföretag, med vägstyrelsen såsom arbetsledande organ, kan komma till utförande med anlitage av beredskapsmedel.

Av nu återgivna citat ur betänkandet framgår, att såsom beredskapsarbeten kunna ifrågakomma allenast arbetsföretag av en bestämd angelägenhetsgrad. Såsom beredskapsarbeten skulle i regel icke kunna utföras andra företag än sådana, som föllo inom ett statligt verks förvaltningsområde; av praktiska skäl — önskvärdheten att kunna för ändamålet nyttja de omfattande arbetsuppgifterna å vägbyggandets område, däribland särskilt anordnandet av skenfria korsningar — hade emellertid vissa särskilda anordningar

föreslagits beträffande utförande av vägföretag såsom beredskapsarbeten. Beredskapsarbeten kunde sålunda anordnas allenast inom statligt verksamhetsområde, med undantag endast för vägföretagen, beträffande vilka staten redan för de i vanlig ordning utförda arbetena brukade lämna statsbidrag till den övervägande delen av kostnaderna. På grund härav blev frågan om kostnadsfördelningen vid beredskapsarbetena av underordnad betydelse, helst som enligt 1930 års utredning dylika arbeten i regel borde utföras i vederbörande statliga myndighets egen regi. Frågan om kostnadsfördelningen begränsade sig vid sådant förhållande till att avse det mera tekniska problemet om förhållandet mellan anslaget till anordnande av beredskapsarbeten och de olika statliga myndigheternas ordinarie anslag; beträffande de berörda vägföretagen inskränkte sig frågan i stort sett till att avse problemet om ett förhöjt statsbidrag.

Enligt förslaget skulle beredskapsarbetena utföras i samma ordning, som gällde beträffande andra allmänna arbeten, vad anginge såväl anställning av arbetare som löner till dem. Där så ansåges påkallat, skulle dock Kungl. Maj:t kunna samtidigt med beslut om beviljande av medel för visst arbetsföretags utförande såsom beredskapsarbete meddela föreskrift, att uttagningen av arbetskraft skulle ske genom den offentliga arbetsförmedlingen.

Enligt förslaget åsyftades en anordning, varigenom lämpliga och till utförande förberedda arbeten inom de statliga verkens förvaltningsområden skulle hållas i beredskap, så att desamma kunde snabbt och på ett efter den aktuella arbetsmarknadssituationen avpassat sätt igångsättas såsom beredskapsarbeten. Beslut om anvisande av medel ur ett av riksdagen för ändamålet beviljat reservationsanslag skulle för varje särskilt arbetes utförande såsom beredskapsarbete fattas av Kungl. Maj:t. Emellertid ansågs, att behov förefanns av ett särskilt remissorgan, som kunde dels samla och förbereda förslagen till beredskapsarbeten, dels under aktgivande på läget å arbetsmarknaden närmare bedöma behovet och effekten av det särskilda beredskapsarbetet. Såsom sådan remissinstans föreslogs ett särskilt råd inom socialstyrelsen.

I syfte att undersöka förhändanden av till beredskapsarbeten lämpade arbeten företog 1930 års utredning en särskild inventering. Denna begränsades till att avse uppgifter från följande myndigheter och institutioner — nämligen arméförvaltningen, byggnadsstyrelsen, domänstyrelsen, järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lotsstyrelsen, luftfartsmyndigheten, marinförvaltningen, medicinalstyrelsen, skogssällskapet, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — angående inom respektive verksamhetsområden förefintliga, för det allmänna nyttiga arbeten, som ansågos för det förevarande ändamålet lämpliga och vilka kunde tänkas komma till utförande under en period av fem år räknat från den 1 juli 1931 eller under den kortare tidsperiod, som kunde överblickas. Härutöver hade utredningen till sin disposition visst från länsstyrelserna införskaffat material angående behovet av anordnande av skenfria korsningar. Av den sålunda verkställa inventeringen framgick, att arbetsföretag av olika art och inom skilda delar av landet (i huvudsak vägföretag men även skogs- och torrlägningsarbeten, hamnuppreprens-

nings- och vågbrytarearbeten m. m.) föreslagits till en beräknad sammanlagd anläggningskostnad av cirka 150 milj. kronor; ensamt de skenfria korsningarna ingingo häri med ett belopp av över 35 milj. kronor. Enligt 1930 års utredning kunde därav arbeten med en uppskattningsvis beräknad kostnad av cirka 50 milj. kronor komma i betraktande att utföras såsom beredskapsarbeten.

1930 års utredning föreslog, att storleken av det reservationsanslag, som kunde befinnas erforderligt för budgetåret 1931/1932 för en försöksvis anordnad beredskapsanordning i enlighet med förslaget, måtte bestämmas till 3 milj. kronor.

I prop. nr 202 till 1931 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t i enlighet med 1930 års utrednings förslag, att ett reservationsanslag å 3 milj. kronor måtte för budgetåret 1931/1932 under titeln »Oförutsedda utgifter» anvisas till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet och att anslaget måtte få användas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer härför, som angavs i propositionen. I sådant avseende anförde föredragande departementschefen särskilt följande:

Kungl.
Maj:ts prop.
1931.

I ändamål att de offentliga arbetena skola kunna i viss utsträckning anpassas efter konjunkturerna och därmed följande variationer i arbetslösheten, ställes till Kungl. Maj:ts förfogande ett reservationsanslag av lämplig storlek. Detta användes enligt Kungl. Maj:ts beprövande till arbeten, som under alla förhållanden skola förr eller senare utföras med anlitande av allmänna medel och genom statlig myndighets försorg och som äro av natur att i normala fall riksdagen, på framställning av Kungl. Maj:t, för varje särskilt fall därtill anvisar medel. Enda olikheten mot det vanliga förfaringssättet är alltså här, att Kungl. Maj:t har att, efter det de särskilda ämbetsverken inkommit med förslag om utförande av olika allmänna arbeten vid sidan av det i vanliga former till omedelbart genomförande avsedda programmet, väga dessa förslag mot varandra icke blott med hänsyn till graden av angelägenheten av utförandet utan också med hänsyn till deras betydelse för motverkande av arbetslösheten och dess följder. Vid prövningen skulle avseende även fästas vid att varje särskilt arbete bör igångsättas vid den tidpunkt, som ur angivna synpunkter och med hänsyn till lokala förhållanden vore den lämpligaste. Man skulle på detta sätt skapa möjlighet till en viss elasticitet i statens verksamhet och genom att avvägandet sker centralt och enhetligt kunna utan uppskov träffa val mellan skilda arbeten och bestämma i fråga om tidpunkten för deras påbörjande.

Varje särskild myndighet skulle hava att inkomma med förslag till arbeten inom dess ordinarie program, lämpligen ordnade efter angelägenhetsgraden. Sådana arbeten skulle tydligen i allmänhet komma att äga företräde, beträffande vilka föreläge i detalj utarbetat program, som gjorde det möjligt att utan dröjsmål igångsätta dem vid den lämpliga tidpunkten. Med hänsyn till mängden av föreliggande arbetsuppgifter lär det ej behöva befaras, att vederbörande fackmyndigheter skulle underlåta att inkomma med dylika förslag i den omfattning, att ett verkligt val för Kungl. Maj:t bleve möjligt. Initiativ till övervägande av anordnande av arbete inom viss ort lär kunna, såsom förutsattes enligt betänkandet, tagas av ortsmyndighet eller vederbörande centrala verk. Beaktandet ur arbetslöshetssynpunkt av olika föreliggande förslag lär kunna ske efter inhämtande av yttrande från socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen. Enligt min uppfattning kräves alltså icke för en an-

ordning av nu antydd beskaffenhet något särskilt remissorgan, sådant som utredningsmännen tänkt sig.

Genom att gå fram på den nu antydda vägen skulle man tydligen kunna undgå de olägenheter, som befarats bli en följd av beredskapsarbetenas anordnande enligt utredningsmännens förslag. De arbeten, till vilka Kungl. Maj:t komme att ur ifrågavarande anslag anvisa medel, bleve uppenbarligen till alla delar helt likställda med andra allmänna arbeten; endast sättet för medlens anskaffande skulle angiva skillnaden. Med denna utgångspunkt följer också, att några särskilda regler angående arbetslön, utväljande av arbetare o. s. v. icke skulle meddelas, utan vederbörande myndigheter skulle äga att helt efter eljest tillämpade metoder utföra arbetet. På detta sätt blir visserligen — något som följer av vad jag redan tidigare anfört — den omedelbara effekten till arbetslöshetens bekämpande givetvis mindre än genom anordningar enligt utredningsmännens betänkande. Men denna olägenhet torde uppvägas av de nyss antydda fördelarna. Tydligen är det emellertid i och för sig önskvärt — något som överhuvud taget i depressionstider bör gälla beträffande statliga arbeten — att man vid utförandet håller i sikte, att dessa så anordnas, att arbetena bli till gagn för arbetslöshetens bekämpande. Sålunda är det ur allmän synpunkt till fördel, om vederbörande myndighet vid anskaffande av arbetskraft hänvänder sig till arbetsförmedlingsorganen inom orter, där arbetslösheten är särskilt betungande, och utan särskilda föreskrifter lär det kunna tillses, att arbetena i första hand komma de behövande till godo, i den mån dessa erbjuda fullgod arbetskraft. I anslutning till det förut anförda bör även i nu berörda hänseendet fasthållas, att det här rör sig om en försöksanordning och att därför olika metoder och regler lämpligen böra prövas vid verkställigheten hos de särskilda myndigheterna.

I vissa detaljfrågor anförde departementschefen i huvudsak följande: Utan riksdagens medgivande borde Kungl. Maj:t icke av anslag till beredskapsarbeten anvisa medel till arbeten, som icke kunde fullbordas, utan att riksdagen ett kommande budgetår för ändamålet under den ena eller den andra anslagstiteln anvisade ytterligare medel. Vad beträffade frågan om de slag av statliga arbeten, som borde ifrågakomma, ansågos böra såsom beredskapsarbeten kunna utföras allenast sådana arbeten, som plägade utföras av statens egna myndigheter eller på deras föranstaltande. Departementschefen ansåg sålunda, att från anslaget icke borde utgå medel till vägbyggnader genom vägdistriktet. Vad särskilt beträffade s. k. skenfria korsningar ansågos dylika vägarbeten, i den mån de avsågo korsningar vid enskild järnväg, icke böra komma i fråga såsom beredskapsarbeten. Anordnandet av skenfria korsningar vid statens järnvägar skulle däremot, enligt i propositionen närmare angivna grunder, kunna utföras såsom beredskapsarbeten.

Riksdags-
behandlingen
år 1931.

Kungl. Maj:ts i prop. nr 202 framförda förslag angående beredskapsarbeten behandlades av statsutskottet i utlåtande nr 152. Utskottet uttalade sin principiella anslutning till det sålunda föreliggande förslaget och fann i stort sett ej heller anledning till erinran mot de riktlinjer för beredskapsarbetenas bedrivande, som angivits i propositionen. I vissa detaljfrågor anfördes emellertid följande. Utskottet underströk betydelsen av att varje ifrågakommande myndighet hade noggranna planer upprättade för exempelvis 5 år framåt behövliga arbeten, så att dessa efter helt kort varsel kunde igångsättas. Beträffande frågan om anställandet av arbetskraft ansåg utskottet riktigt, att den-

na uttoges efter hänvändelse till arbetsförmedlingsorganen inom orter, där arbetslösheten vore särskilt betungande. I anslutning till vissa motionsvis framförda synpunkter ville dock utskottet uttala, att man vid valet av arbetare för utförande av okvalificerat arbete icke ovillkorligen borde kräva tidigare vana vid grovarbete, enär ur arbetslöshetssynpunkt syntes önskligt att beredskapsarbetena stode öppna ej enbart för grovarbetare utan för så vidsträckta yrkesgrupper som möjligt. I likhet med vad motionsvis yrkats ansåg utskottet det i propositionen beräknade beloppet av 3 milj. kronor vara för ändamålet otillräckligt och föreslog med hänsyn härtill, att anslaget måtte bestämmas till 20 milj. kronor.

Propositionen nr 202 blev av riksdagen bifallen (riksdagens skrivelse nr 287).

I en annan proposition, nr 210, till 1931 års riksdag hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till statsbanan Malung—Vansbro för budgetåret 1931/1932 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor att utgå av lånemedel. I propositionen förutsattes, bland annat, att för anläggandet av ifrågavarande statsbana skulle under nämnda budgetår disponeras, förutom nyssnämnda anslag av lånemedel, ett belopp av 300,000 kronor från det av Kungl. Maj:t för samma budgetår äskade anslaget till beredskapsarbeten. Jämväl denna proposition blev av riksdagen bifallen (riksdagens skrivelse nr 302).

I proposition nr 251 till 1932 års riksdag äskade Kungl. Maj:t för budgetåret 1932/1933 ett reservationsanslag å 3 milj. kronor att användas i enlighet med de av 1931 års riksdag godkända samt av Kungl. Maj:t sedermera närmare utformade grunderna. Föredragande departementschefen anmälde i propositionen, att 600,000 kronor av det sålunda äskade beloppet vore avsedda att disponeras för fortsatt anläggning av statsbana Malung—Vansbro. I propositionen framhölls vidare, att hela anordningen med beredskapsarbeten då ännu kunde sägas befinna sig på försöksstadiet.

Riksdags-
behandlingen
1932.

I riksdagen väcktes i anknytning till förenämnda proposition två likalydande motioner, den ena, nr 109, inom första kammaren av herr G. Möller m. fl., och den andra, nr 195, inom andra kammaren av herr P. A. Hansson i Stockholm m. fl., i vilka yrkades, bland annat, att riksdagen måtte för budgetåret 1932/1933 anvisa till beredskapsarbeten ett extra reservationsanslag av 30 milj. kronor, varav 10 milj. kronor skulle bestridas av lånemedel och 20 milj. kronor av andra statsinkomster än lånemedel.

Statsutskottet behandlade propositionen och i anledning av densamma framförda motioner i ett sammanhang i utlåtande nr 124. Enligt utskottets mening måste allttjämt tvekan hysas om lämpligheten av att vid sidan av de i arbetslöshetskommissionens regi bedrivna direkta nödhjälpsarbetena anordna andra statliga arbeten, vid vilka, i trots av deras mer eller mindre framträdande karaktär av nödhjälpsarbeten, tillämpades den allmänna arbetsmarknadens löner. Med hänsyn särskilt till den rådande omfattande arbetslösheten och med beaktande av det äskade anslagsbeloppets jämförelsevis begränsade storlek i förhållande till de övriga omfattande ekonomiska hjälpåtgärder av skilda slag, krisen på olika områden påkallat, ville utskottet emellertid icke

motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag om fortsatt anslag till beredskapsarbeten med 3 milj. kronor. Beträffande grunderna för dispositionen av anslaget anslöt sig utskottet till de av departementschefen angivna riktlinjerna, dock under framhållande att beredskapsarbetena borde alltjämt betraktas allenast som en försöksanordning samt att självfallet därvidlag måste jämsides med arbetslöshetssynpunkterna tagas i betraktande, att till utförande som beredskapsarbeten allenast ifrågakomme företag, varav den praktiska nyttan kunde komma att stå i rimligt förhållande till nedlagda kostnader.

Riksdagen beslöt i enlighet med statsutskottets hemställan att till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet för budgetåret 1932/1933 under titeln »Oförutsedda utgifter» anvisa ett reservationsanslag av 3 milj. kronor (skrivelse nr 296).

*Hittills-
varande
användning
i praktiken
av bered-
skaps-
arbeten.*

I förenämnda proposition nr 251 vid 1932 års riksdag lämnas en redogörelse för de åtgärder, som av Kungl. Maj:t vidtagits ifråga om anordnande av beredskapsarbeten under budgetåret 1931/1932. I och för fördelningen av det för ändamålet anvisade anslaget anbefallde Kungl. Maj:t genom ett den 5 juni 1931 utfärdat brev samtliga länsstyrelser att skyndsamt lämna uppgifter rörande allmänna arbeten inom vederbörande län av beskaffenhet att lämpligen kunna under budgetåret 1931/1932 anordnas såsom beredskapsarbeten. Samtidigt uppdrog Kungl. Maj:t åt arméförvaltningen, marinförvaltningen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsmyndigheten, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen och lotsstyrelsen att — med beaktande jämväl av de från länsstyrelserna infordrade uppgifterna i den mån sådana inkommo och till vederbörande myndigheter överlämnades — skyndsamt avgiva detaljerade, av kostnadsberäkningar åtföljda förslag till inom myndigheternas verksamhetsområden fallande arbeten av berörda beskaffenhet. Det skulle därvid åligga vederbörande att tillika angiva den ordning, i vilken de särskilda företagen ansågos böra komma till utförande.

Över de förslag, som i anledning härav inkommo, ävensom över de framställningar i ämnet, som därutöver från olika håll ingåvos, hade efter vederbörliga remisser socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen gemensamt yttrat sig.

Efter sålunda i de särskilda ärendena företagen utredning fattade Kungl. Maj:t beslut angående anslagets disposition.

I enahanda väg har förfarits ifråga om fördelningen av det för budgetåret 1932/1933 för ändamålet anvisade anslaget. Genom brev den 17 juni 1932 uppdrog Kungl. Maj:t åt ovan angivna myndigheter att inkomma med förslag till beredskapsarbeten, avseende förevarande budgetår. Sedan sådana förslag inkommit, hava även dessa remitterats till socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen för yttrande. Härefter har Kungl. Maj:t genom särskilda beslut förordnat om anvisande av medel från anslaget till olika beredskapsarbeten.

I besluten om anordnande av beredskapsarbeten hava meddelats särskilda villkor och föreskrifter i vissa fall. Sålunda har beträffande skenfria kors-

ningar mellan statens järnvägar och allmän väg föreskrivits, att beslutat arbetsföretag icke finge påbörjas, förrän för detsamma upprättad plan blivit av vederbörande länsstyrelse godkänd. Ej heller finge arbetet påbörjas, innan vederbörande väghållningsdistrikt ålagts att övertaga den färdigbyggda vägen med eventuell vägbro till allmänt underhåll samt förbundit sig att lämna bidrag med en fjärdedel av den verkliga kostnaden för lösen av mark för företaget. I besluten har också föreskrivits, att järnvägsstyrelsen hade att hos vederbörande länsstyrelse påkalla medverkan i syfte att nu angivna villkor för arbetenas påbörjande skulle kunna fyllas samt att plankorsningar, som genom vägföretagens utförande vore avsedda att ersättas med skenfria, bleve i den mån så kunde ske vederbörligen avstängda. Järnvägsstyrelsen har förpliktats att deltaga i kostnaderna för företagen med vissa mindre belopp att utgå av till järnvägsstyrelsens förfogande för anordnande av skenfria vägkorsningar m. m. ställt riksstatsanslag. Järnvägsstyrelsen har bemyndigats att, i mån så befundes lämpligt, träffa överenskommelse om utförande för styrelsens räkning av i företagen ingående vägarbeten genom vederbörande väghållningsdistrikts försorg, därvid järnvägsstyrelsen skulle hava att för kontroll anlita vägingenjören i vederbörande län.

I besluten angående anordnande av vissa hamn- och farledsföretag har Kungl. Maj:t fastställt av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordade planer för företagen att lända till efterrättelse vid arbetenas utförande med de ändringar däri, som av styrelsen kunde finnas erforderliga och icke ökade kostnaden. Beträffande hamnföretagen har Kungl. Maj:t föreskrivit, att i tillämpliga delar skulle gälla föreskrifterna rörande statsunderstödda fiskehamnar i kungörelsen den 10 augusti 1928 (nr 328) angående statsbidrag till byggande, förbättring och underhåll av allmänna hamnar och farleder. I fråga om vissa av företagen hade vederbörande hamnintressenter förbundit sig att bidraga med 10 % av den verkliga kostnaden för respektive företag. Med avseende å dessa företag har Kungl. Maj:t bestämt, att de icke finge påbörjas, innan intressenterna — utöver fullgörande av eljest gjorda åtaganden — till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inbetalat sin andel av de beräknade kostnaderna. Vidare har föreskrivits, att det skulle åligga väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder för tryggande av hamnbyggnadernas användning och underhåll.

I samtliga beslut angående anordnande av beredskapsarbeten har intagits en bestämmelse om skyldighet för vederbörande statliga myndighet att beträffande varje arbetsföretag enligt uppgjort formulär till socialdepartementet månadsvis insända rapporter rörande den vid företaget befintliga arbetsstyrkan och dess fördelning på olika yrkesgrupper.

Under loppet av februari 1932 inkommo till socialdepartementet infortrade utlåtanden från de statliga verk, inom vilkas förvaltningsområden beredskapsarbeten anordnats. Av dessa utlåtanden framgick, bland annat, att vederbörande arbetsledning i regel uttagit den erforderliga arbetsstyrkan i samråd med den offentliga arbetsförmedlingens organ.

Fördelningen under budgetåren 1931/1932 och 1932/1933 av anslagen till beredskapsarbeten angives i följande sammanställning:

Myndighetens namn	Arbetets art	Anvisat belopp	Dag för beslutet
Järnvägsstyrelsen . . .	Statsbana Malung—Vansbro	300,000: —	26/8 1931
„	Fem företag, avs. skenfria korsningar	432,350: —	9/10 1931
„	Sju dito	388,700: —	30/10 1931
„	Två dito	225,650: —	11/12 1931
„	Ett dito	306,000: —	18/12 1931
„	Två dito	131,425: —	5/2 1932
„	Ett dito	170,300: —	19/2 1932
„	Fortsatt arbete å statsbana Malung—Vansbro	600,000: —	17/8 1932
„	Upplagsplats för malm å Svartön	260,000: —	16/7 1932
„	Fyra företag, avs. skenfria korsningar	279,337: 50	9/9 1932
„	Ändring av tidigare beslut om skenfri korsning, kostnadsökning	5,754: 50	18/11 1932
Väg- o. vattenbyggnadsstyrelsen	Fiskehamns- o. farledsföretag (5 företag)	424,800: —	9/10 1931
„	Dito (1 företag)	72,250: —	22/7 1932
„	Dito (9 företag)	460,990: —	9/9 1932
„	Dito, kostnadsökning	12,160: —	4/11 1932
„	Breddning av kajplan m. m.	130,000: —	3/1 1933
Telegrafverket	Telefonledningsarbeten (2 sträckor)	128,000: —	30/10 1931
„	Dito (3 sträckor) samt ombyggnad av stolplinje	99,000: —	19/3 1932
„	Telefonledningsarbeten (17 sträckor)	84,800: —	9/9 1932
Arméförvaltningen . . .	Diverse arbeten (6 företag)	120,500: —	9/10 1931
„	Ändring i tidigare beslut, kostnadsökning	3,800: —	20/11 1931
„	Vägarbete	15,100: —	5/2 1932
„	Diverse arbeten (5 företag)	78,605: —	19/2 1932
„	Flygfältsarbete	13,000: —	8/4 1932
„	Vattenledningsarbete, kostnadsökning	6,350: —	9/9 1932
„	Diverse arbeten (14 företag)	575,253: —	9/9 1932
„	Dito (3 företag)	133,520: —	9/12 1932
Marinförvaltningen . . .	Vägarbeten (2 företag)	47,000: —	19/2 1932
„	Vägarbete, kostnadsökning	5,000: —	9/9 1932
„	Diverse arbeten (3 företag)	93,700: —	9/9 1932
Flygstyrelsen	Vattenledningsarbete	72,500: —	5/2 1932
„	Flygfältsarbeten (2 företag) samt anordnande av flygplanslip	72,500: —	22/7 1932
„	Vattenledning, kostnadsökning	25,000: —	9/9 1932
Sveriges geologiska undersökning . . .	Förberedande gruvarbeten	40,000: —	9/10 1931
„	Dito (å fyra områden)	160,000: —	9/9 1932

Frågan om en vidgad beredskapsanordning.

Såsom framgår av de i statsverkspropositionen till 1933 års riksdag angivna riktlinjerna för anordningen med beredskapsarbeten, åsyftas nu att i väsentligt ökad utsträckning anordna sådana arbeten och att dessa i huvudsak skola ersätta de reservarbeten, som utföras genom statens arbetslöshetskommission.

Det torde vara uppenbart, att vissa särskilda bestämmelser måste ankny-

tas till dessa beredskapsarbeten. Visserligen är det klart, att igångsättandet av omfattande allmänna arbeten måste i och för sig bli till gagn för arbetstillgången och jämväl verka stimulerande å näringslivet i allmänhet. Men kräver man av dessa arbeten, att de ej endast skola öka arbetstillgången utan att de också skola kunna användas i socialpolitiskt syfte för beredande av sysselsättning åt arbetslösa, påkallas särskilda bestämmelser. Om man nämligen av dylika arbeten vill ernå en direkt effekt ifråga om beredande av arbete åt arbetslösa i allmänhet och ej endast inom visst fack eller vissa kategorier av yrkesvana arbetare, torde man ej kunna undgå att ifråga om dessa arbeten begränsa arbetsledningarnas frihet i valet av arbetskraft. Förhållandet torde vara, att av antalet arbetslösa en stor del utgöres av arbetare inom fack, där vana icke förvärfvas vid de slag av arbeten, som kunna komma ifråga till utförande som beredskapsarbeten. Med hänsyn härtill lär man ej kunna strängt upprätthålla kravet på yrkesvana hos arbetskraften vid beredskapsarbetena. Vid sådant förhållande torde man få begränsa sig till att uppställa det kravet, att arbetskraften skall vara av sådan kvalitet, att den inom viss tid kan antagas bli i stånd att förvärva sig erforderlig yrkesvana inom det fack, som beredskapsarbetet avser.

Redan härav samt av det tidigare angivna förhållandet, att beredskapsarbetena nu skola omfatta även andra företag än sådana, som pläga utföras i statlig myndighets regi eller på dess föranstaltande, framgår, att begreppet beredskapsarbete till sin innebörd modifierats från vad hittills i detsamma innefattats. I vilka avseenden och på vilket sätt detta lämpligen bör taga sig uttryck i särskilda villkor eller förutsättningar för ifrågavarande arbetens utförande, skola utredningsmännen i det följande närmare utveckla.

Tillgången på arbetsobjekt för en vidgad beredskapsanordning.

Innan de organisatoriska spörsmål beröras, som äga samband med ifrågavarande beredskapsanordning, torde här böra lämnas en redogörelse för den tillgång å för ändamålet lämpade arbetsobjekt, vilken framkommit såsom resultat av den av utredningsmännen verkställda inledningsvis omnämnda inventeringen. I den i ämnet avgivna promemorian den 3 december 1932 lämnade utredningsmännen härom i huvudsak följande redogörelse.

Det material, som ingår i inventeringen, har till väsentlig grad sammanbragts på nedan angivet sätt. Enligt särskilda frågeformulär ha genom länsstyrelserna från lokala myndigheter och institutioner uppgifter införskaffats om planerade eller avsedda allmännyttiga arbeten, som ansetts kunna igångsättas, därest ekonomiska förutsättningar därför kunde skapas, exempelvis genom att staten på ett eller annat sätt lämnade sin medverkan. Jämväl från statliga verk och myndigheter ävensom vissa andra centrala institutioner ha erhållits uppgifter om de arbeten, som inom respektive verksamhetsområden ansågos kunna komma ifråga. Dessutom ha utredningsmännen haft tillfälle att utnyttja det omfattande primärmaterial rörande arbetsföretag, avseende skenfria korsningar, som införskaffats av särskilda sak-

*Materialets
införskaf-
fande.*

kunniga inom kommunikationsdepartementet, ävensom det material ifråga om förestående husbyggnadsföretag, som finnes sammanfört i den av statens organisationsnämnd upprättade tioårsplanen för statens byggnadsverksamhet.

*Materialets
bearbetning.*

Det material, varöver utredningsmännen sålunda kunnat föfoga, har bearbetats på så sätt, att till en början från materialet avförts genom länsstyrelse eller enskilda föreslagna arbeten, vilkas omfattning ansetts alltför obetydlig, vidare arbeten, vilka redan påbörjats eller för vilkas utförande medel anvisats, samt slutligen sådana, vilka äro av den beskaffenhet, att de utan längre dröjsmål måste utföras i vanlig ordning.

Därefter återstående föreslagna arbeten ha klassificerats i första hand efter sin mobiliseringsgrad. Härvid ha i regel såsom A-företag betecknats arbeten, vilka angivits vara tekniskt så väl förberedda, att de kunna igångsättas antingen omedelbart eller senast under budgetåret 1933/1934. Såsom B-företag ha betecknats arbeten, vilkas allmännyttas gjorts sannolik och som därjämte syntas vara tekniskt så väl planerade, att de lämpligen kunna upptagas i en flerårsplan för beredskapsarbeten. Övriga föreslagna arbeten, för vilkas bedömande de i materialet ingående upplysningarna varit otillräckliga, ha betecknats såsom C-företag.

Från denna huvudregel har undantag gjorts såtillvida att större arbeten, vilka, om mobiliseringsgraden ensam fått vara avgörande, bort betecknas med A., icke desto mindre räknats såsom B-företag av det skälet, att endast en viss del av så stora företag — i regel draga de vart och ett en kostnad av 500,000 kronor eller mera — ansetts kunna med fördel utföras under loppet av ett enda arbetsår.

Vidare ha A- och B-företagen klassificerats efter företagets art ävensom med hänsyn till sättet för arbetenas finansiering enligt hittills vanliga grunder.

*Inven-
teringens
resultat.*

Det slutliga resultatet av inventeringen framgår av omstående sammandragstabell nr 1, avseende hela riket. De i tabellen som A-företag redovisade arbetsobjekten belöpa sig till en sammanlagd beräknad kostnad av 205.8 milj. kronor. Samtliga dessa arbeten torde få anses vara så förberedda, att de kunna igångsättas omedelbart eller under loppet av nästa budgetår.

De såsom B-företag redovisade arbetsobjekten, vilka beräknats draga en kostnad av 320.7 milj. kronor, torde väsentligen kunna hänföras till en flerårsplan.

Härutöver förefinnas mera svårbedömda arbetsföretag (C-företagen), vilka, i den mån de äro kostnadsberäknade, tillsammans skulle draga en kostnad av 108.2 milj. kronor.

Fördelningen på länen av A- och B-företagen framgår av efterföljande tabell 2.

Den egentliga arbetsreserven (A- och B-företagen) faller till väsentlig mån inom ramen för den »statsunderstödda» gruppen. Till gruppen »statliga», omfattande företag, som enligt nu gällande ordning kunna ifrågakomma såsom beredskapsarbeten, hänföras arbeten för en beräknad totalkostnad av 90.2 milj. kronor eller endast 17.1 % av totalkostnaden för samtliga A- och B-företag.

Tab. 1. Den totala arbetsreserven, fördelad efter arbetets art.

	Statliga arbeten		Statsunderstödda arbeten		Rent kommunala arbeten		Enskilda arbeten		Tillhoppa	
	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad
<i>A-företag.</i>										
Vägar	77	1,895,931	618	93,255,618	76	4,901,599	85	3,452,238	856	103,505,386
Korsningar	93	13,691,695	100	10,897,600	—	—	3	515,000	196	25,104,295
Broar	3	71,500	66	10,470,100	4	63,000	1	220,000	74	10,824,600
Vattenbyggnader	34	4,794,700	3	322,400	35	3,664,610	26	1,952,891	98	10,734,601
Hus	114	12,808,660	5	1,058,000	86	8,820,485	1	11,850	206	22,698,995
Industri	26	4,740,250	4	1,095,000	5	836,000	6	476,320	41	7,147,570
Jordarbete	112	4,344,241	2	112,000	100	4,700,431	82	5,074,495	296	14,231,167
Diverse	22	1,268,067	2	20,000	125	10,165,737	1	60,000	150	11,513,804
Summa	481	43,615,044	800	117,230,718	431	33,151,862	205	11,762,794	1,917	205,760,418
<i>B-företag.</i>										
Vägar	17	1,133,570	650	163,966,015	62	4,496,175	49	2,492,400	778	172,088,160
Korsningar	89	10,912,000	110	8,935,000	—	—	—	—	199	19,847,000
Broar	1	28,000	58	17,465,000	5	520,000	1	25,000	65	18,038,000
Vattenbyggnader	25	4,657,800	3	2,535,900	30	19,101,050	16	3,887,360	74	30,182,110
Hus	74	25,297,912	1	350,000	55	4,497,264	—	—	130	30,145,176
Industri	23	3,538,500	1	300,000	16	3,802,000	6	9,276,500	46	16,917,000
Jordarbete	9	278,976	—	—	50	6,516,466	42	7,910,800	101	14,706,242
Diverse	8	787,300	—	—	90	17,773,189	5	212,000	103	18,772,489
Summa	246	46,634,058	823	193,551,915	308	56,706,144	119	23,804,060	1,496	320,696,177
<i>C-företag.</i>							Kostnadsberäkn.arb.		1,072	108,199,932
							Ej		120	—
							Summa		1,192	108,199,932

Tab. 2. Fördelning länsvis av A- och B-företagen.

A-företag.	Statliga arbeten		Statsunderstödda arbeten		Kommunala arbeten		Enskilda arbeten		Tillhopa	
	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad
Ej lokaliserbara	10	2,135,000	5	1,555,000	—	—	—	—	15	3,290,000
Stockholms stad	29	2,538,225	3	390,000	24	1,900,000	—	—	56	4,828,225
Stockholms län	34	2,709,395	37	5,226,900	31	3,174,695	1	15,000	103	11,125,990
Uppsala län	8	974,785	30	2,371,500	2	150,000	7	267,000	47	3,763,285
Södermanlands län	23	926,950	21	3,094,500	13	1,288,880	4	843,000	61	6,153,330
Östergötlands län	22	2,080,615	31	3,303,030	6	255,954	6	119,300	65	5,758,899
Jönköpings län	21	802,852	27	4,032,100	15	931,760	5	193,000	68	5,959,712
Kronobergs län	10	1,740,300	15	2,873,000	5	368,700	13	757,200	43	5,739,200
Kalmar län	4	400,000	19	3,874,850	22	1,641,164	5	135,622	50	6,051,636
Gotlands län	10	403,400	9	853,000	—	—	2	129,000	21	1,385,400
Blekinge län	33	2,014,220	13	2,350,300	20	603,603	11	367,250	77	5,335,373
Kristianstads län	22	1,743,757	16	1,891,050	7	420,769	5	198,810	50	4,254,386
Malmöhus län	26	4,347,150	30	4,248,190	26	1,901,246	3	136,500	85	10,633,086
Hallands län	19	1,281,400	21	3,659,240	4	558,470	2	111,610	46	5,610,720
Göteborgs o. Bohus län	27	2,655,252	21	3,212,050	20	1,328,739	3	267,501	71	7,463,542
Älvsborgs län	10	1,296,300	77	13,759,500	15	1,341,720	8	963,000	110	17,360,520
Skaraborgs län	33	2,491,523	9	774,500	13	1,086,353	2	24,850	57	4,377,226
Värmlands län	12	1,049,020	38	6,023,520	8	867,380	19	1,274,658	77	9,214,578
Örebro län	8	1,926,130	31	6,308,451	10	971,792	7	429,000	56	9,635,373
Västmanlands län	17	1,002,000	26	2,458,836	9	712,794	10	343,725	62	4,517,355
Kopparbergs län	9	1,123,300	50	5,681,021	29	2,577,640	17	1,422,642	114	10,804,603
Gävleborgs län	11	953,000	38	6,756,600	17	1,159,440	18	928,546	84	9,797,586
Västernorrlands län	23	3,190,400	71	9,336,250	16	1,198,104	21	631,696	131	14,356,450
Jämtlands län	16	1,515,000	31	5,626,700	19	1,004,100	8	387,404	74	8,533,204
Västerbottens län	18	816,050	113	15,198,680	30	1,576,998	13	691,720	174	18,283,448
Norrbottnens län	26	1,499,020	19	2,831,950	70	6,131,561	14	1,064,760	129	11,527,291
Summa	481	43,615,044	801	117,290,718	431	33,151,862	204	11,702,794	1,917	205,760,418

Tab. 2 (forts.). Fördelning länsvis av A- och B-företagen.

	Statliga arbeten		Statsunderstödda arbeten		Kommunala arbeten		Enskilda arbeten		Tillhoppa	
	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad	Antal	Totalkostnad
<i>B-företag.</i>										
Ej lokalisierbara	7	873,000	—	—	—	—	—	—	7	873,000
Stockholms stad	30	10,633,500	—	—	5	5,250,000	—	—	35	15,883,500
Stockholms län	11	1,494,000	51	9,625,600	18	3,165,400	7	2,464,000	87	16,749,000
Uppsala län	14	3,234,962	20	3,056,200	5	297,000	4	1,442,000	43	8,030,162
Södermanlands län	8	476,400	35	17,149,500	7	1,082,530	1	170,000	51	18,878,430
Östergötlands län	6	1,195,000	26	3,529,280	1	195,000	1	60,000	34	4,979,280
Jönköpings län	4	733,000	12	1,876,300	10	896,200	1	125,000	27	3,630,500
Kronobergs län	1	182,000	20	4,136,400	4	236,400	1	72,000	26	4,626,800
Kalmar län	4	201,000	49	10,459,880	10	2,682,800	4	1,013,000	67	14,356,680
Gotlands län	3	223,000	—	—	—	—	1	60,000	4	283,000
Blekinge län	3	165,400	18	4,140,000	14	872,160	9	2,320,000	44	7,497,560
Kristianstads län	12	1,046,000	14	1,764,400	1	140,000	1	25,500	28	2,975,900
Malmöhus län	12	3,286,300	25	5,357,500	15	7,636,264	2	3,298,000	54	19,578,064
Hallands län	10	1,858,000	13	1,939,500	8	1,373,000	—	—	31	5,170,500
Göteborgs o. Bohus län	19	3,270,220	33	15,133,800	27	13,142,922	4	55,000	83	31,601,942
Älvsborgs län	3	1,379,700	142	38,800,400	20	1,085,457	—	—	165	41,265,557
Skaraborgs län	3	104,100	7	370,000	4	432,500	—	—	14	906,600
Värmlands län	8	1,469,000	66	11,322,560	24	1,824,306	7	1,494,000	105	16,109,866
Örebro län	7	555,000	35	6,703,000	12	2,143,030	4	1,393,260	58	10,794,290
Västmanlands län	4	383,000	18	1,530,513	4	218,190	1	30,000	27	2,161,703
Kopparbergs län	10	882,000	34	7,162,812	15	1,378,300	14	1,376,440	73	10,799,552
Gävleborgs län	14	8,052,000	22	4,865,520	8	1,475,000	13	4,490,800	57	18,883 320
Västernorrlands län	20	1,852,800	66	14,649,850	16	3,165,800	20	1,244,700	122	20,913,250
Jämtlands län	6	414,000	23	5,876,300	7	113,325	4	410,000	40	6,813,625
Västerbottens län	7	804,000	50	11,549,500	29	2,179,400	5	230,000	91	14,762,900
Norrbottens län	20	1,866,576	44	12,553,100	44	5,721,160	15	2,030,360	123	22,171,196
Summa	246	46,634,058	823	193,551,915	308	56,706,144	119	23,804,060	1,496	320,696,177

Tab. 3, utvisande de möjligheter till arbetsanställningar, som skulle uppkomma genom igångsättandet av samtliga *A-företag*. Arbetsstyrkan beräknad i medeltal för hela första året.

	Kostnad första året	Dito i % av total- kostnaden	Antal arbetar- månader första året	Motsva- rande arbets- styrka
Stockholms stad	4,357,000	90	6,760	565
Stockholms län	9,493,000	85	23,720	1,980
Uppsala län	3,717,000	88	12,150	1,015
Södermanlands län	5,886,000	96	18,970	1,580
Östergötlands län	4,604,000	80	19,680	1,640
Jönköpings län	4,872,000	82	13,320	1,110
Kronobergs län	4,766,000	83	26,170	2,180
Kalmar län	4,423,000	73	18,770	1,560
Gotlands län	1,291,000	93	5,310	440
Blekinge län	4,191,000	77	18,870	1,570
Kristianstads län	1,717,000	87	15,950	1,330
Malmöhus län	9,997,000	94	20,900	1,740
Hallands län	4,416,000	79	18,200	1,520
Göteborgs och Bohus län	6,420,000	86	16,600	1,380
Älvsborgs län	12,209,000	70	50,000	4,170
Skaraborgs län	3,977,000	91	11,750	980
Värmlands län	8,145,000	88	37,140	3,100
Örebro län	8,125,000	84	29,890	2,500
Västmanlands län	4,358,000	96	14,700	1,225
Kopparbergs län	9,394,000	87	50,630	4,220
Gävleborgs län	8,595,000	88	44,450	3,700
Västernorrlands län	12,420,000	86	54,280	4,520
Jämtlands län	7,703,000	90	38,220	3,185
Västerbottens län	12,992,000	71	76,600	6,380
Norrbottens län	9,022,000	78	35,180	2,930
Samtliga län	167,090,000	88	678,210	56,520

Anm. Icke lokaliserbara företag äro icke här medtagna.

De rent kommunala äro av ungefär samma storleksordning som de statliga; de enskilda företagen spela mindre roll.

Vad beträffar den egentliga arbetsreservens fördelning efter arbetets art må särskilt framhållas vägarbetenas dominerande anpart (ej mindre än 263.9 milj. kronor eller 52.3 % av totala kostnaden). Vidare förtjänar framhållas den betydande arbetsreserv, som de skenfria korsningarna representera (44.9 milj. kronor och 8.5 %).

Ett spörsmål av väsentlig betydelse vid bedömande av inventeringens resultat är den effekt ifråga om arbetstillfällen, som skulle kunna ernås genom igångsättande av de föreslagna arbetena. Intresset knyter sig därvid i första

Tab. 4, utvisande de möjligheter till arbetsanställningar, som skulle uppkomma genom igångsättandet av *vissa större B-företag*. Arbetsstyrkan beräknad i medeltal för hela första året.

	Kostnad första året	Dito i % av total- kostnaden	Antal arbetar- månader första året	Motsva- rande arbets- styrka. Antal man
Stockholms stad	1,293,000	92	2,400	200
Stockholms län	270,000	45	720	60
Uppsala län	915,000	47	3,600	300
Södermanlands län	2,299,000	33	8,870	740
Östergötlands län	—	—	—	—
Jönköpings län	—	—	—	—
Kronobergs län	416,000	63	2,400	200
Kalmar län	1,182,000	59	2,400	200
Gotlands län	—	—	—	—
Blekinge län	410,000	71	2,400	200
Kristianstads län	546,000	49	3,600	300
Malmöhus län	6,121,000	48	9,000	750
Hallands län	945,000	48	2,520	210
Göteborgs och Bohus län	5,983,000	35	19,816	1,650
Älvsborgs län	9,140,000	61	26,640	2,220
Skaraborgs län	—	—	—	—
Värmlands län	1,852,000	54	10,080	840
Örebro län	438,000	40	1,380	115
Västmanlands län	—	—	—	—
Kopparbergs län	621,000	51	6,000	500
Gävleborgs län	—	—	—	—
Västernorrlands län	1 523,000	38	9,960	830
Jämtlands län	240,000	40	2,700	225
Västerbottens län	170,000	20	1,140	95
Norrbottnens län	1,965,000	50	9,840	820
Samtliga län	36,329,000	—	125,466	10,455

hand till A-företagen samt de till B-gruppen hänfödda större arbetsföretag, vilka äro så förberedda, att de utan längre dröjsmål skulle kunna igångsättas. Även i A-gruppen ingående företag äro i viss utsträckning av sådan omfattning, att de icke skulle kunna slutföras inom loppet av ett år. 83 % av A-företagens totalkostnad skulle sålunda falla på de första tolv månaderna. Med hänsyn tagen härtill skulle det antal arbetarmånader (en arbetarmånad = 25 dagsverken), som A-företagen kunde beräknas representera under nämnda tidrymd av tolv månader, uppgå till 678,210. Motsvarande arbetsstyrka skulle utgöras av 56,520 man. För de närmare beräkningarna beträffande A-företagen hänvisas till tabell 3.

Tab. 5. Uppskattning av det statsbidrag, som skulle erfordras för att samtliga A-företag skulle komma till utförande. Kalkylen är uppgjord under förutsättning, att statsbidrag utgår enligt hittills gällande regler.

Statliga arbeten.

Korsningar	13.7 × 0.90 = 12.3	
Övriga arbeten (helt av anslaget)	= 27.8	40.1

Statsunderstödda arbeten.

Vägar, korsningar och broar	114.6 × 0.75 = 86.0	
Vattenbyggnader	0.3	
Hus	1.1 × 0.40 = 0.4	86.7

Rent kommunala arbeten.

Vägar och broar	5.0 × 0.40 = 2.0	
Vattenbyggnader	3.7 × 0.66 = 2.4	
Hus, jordarb. och div.	23.7 × 0.80 = 7.1	
Industri	0.8	12.3

<i>Enskilda arbeten (statslån)</i>	11.7	
--	------	--

Tillhopa **150.8** milj. kr

Det 70-tal större B-företag, vilka synts vara av natur att kunna utan längre dröjsmål bringas till utförande, representera ifråga om effekten å arbetsmarknaden under de första tolv månaderna tillhopa 125,466 arbetarmånader och 10,455 man. Närmare uppgifter rörande beräkningarna för dessa B-företag lämnas i tabell 4.

Av det ovan anförda framgår, att de i inventeringen ingående företagen, som bedömts vara mobiliseringsbara omedelbart eller under budgetåret 1933/1934, tillsammanantagna kunna beräknas representera cirka 804,000 arbetarmånader under de första tolv månaderna, och skulle under nämnda tidrymd vid dessa arbetsföretag kunna beredas sysselsättning för cirka 67,000 arbetare i medeltal under hela året. Härtill bör anmärkas, att nu angivna siffervärden beräknats ur uppgifter, vilka i ett flertal fall helt naturligt icke kunna vara annat än approximativa. Då siffervärdena avse medeltal för ett helt år, torde även böra framhållas, att vissa arbeten äro av den beskaffenhet, att de ej lämpligen kunna bedrivas under hela året. Sålunda kan nämnas, att särskilt från de nordligaste landsdelarna föreslagits anläggningsarbeten, vilka endast i viss utsträckning torde kunna pågå under den kallaste årstiden.

Förutom den ovan berörda frågan om effekten på arbetsmarknaden torde i detta sammanhang böra något beröras även frågan om de kostnader för staten, som kunna antagas bliva erforderliga för arbetenas utförande. Under utredningsarbetets gång ha vissa, rent approximativa beräkningar i sådant avseende verkställt ifråga om samtliga till A-gruppen hänförliga arbetsföretag utom dem, som avse direkta materialinköp och därför ej kunna hänföras till särskilt län. De ifrågavarande företagen representera en sammanlagd kostnadssumma av cirka 202 milj. kronor. Om man utgår från förutsättningen, att staten skulle bidra till dessa arbetens utförande med belopp, motsvarande dem som

enligt nu gällande grunder för olika slag av arbeten kunna utgå eller, där sådana saknas, av utredningsmännen vid beräkningarna använts, skulle statens direkta kostnader enligt en grov uppskattning belöpa sig till cirka 150 milj. kronor. Beträffande de sålunda gjorda kalkylerna hänvisas till tabell 5.

Synpunkter på valet av arbetsobjekt vid en vidgad beredskapsanordning.

Det torde få anses ligga i sakens natur, att om beredskapsarbeten skola komma till utförande i sådan vidgad omfattning, som nu avses, och kunna mera planmässigt disponeras såsom ett huvudsakligt medel för arbetslöshetens motverkande, man också torde få i vissa avseenden modifiera de krav i fråga om beskaffenheten och lämpligheten av själva arbetsobjektet, som hittills ansetts böra uppfyllas för att ett arbete skulle kunna ifrågakomma till utförande med anlitande av medel ur anslaget till beredskapsarbeten. Några synpunkter i sådant avseende förtjäna att här framhållas.

De för 1930 års utredning meddelade direktiven begränsade utredningsuppdraget till att avse arbetslöshetens motverkande genom anordnande av *direkta* arbetstillfällen. Med anledning härav berördes icke närmare i dåvarande sammanhang frågan om att med anlitande av särskilda statsmedel göra beställningar hos den enskilda industrien å förbrukningsartiklar och materialier i syfte att åvägabringa en utjämning av arbetstillgången.

*Stödjande
av enskild
företagsam-
het.*

Såsom framgår av inventeringen, ha i densamma upptagits även vissa förslag, avseende att åstadkomma en ökad arbetstillgång på indirekt väg genom beställningar hos den enskilda industrien. Då man sålunda utgått från att anslaget till beredskapsarbeten skall kunna disponeras även på nämnda sätt, har syftet varit att därigenom skapa bättre möjligheter att sysselsätta vissa arbetargrupper inom deras eget fack. Utredningsmännen betrakta såsom en självklar förutsättning, att det omedelbara behovet av de artiklar eller materialier, som skola kunna ifrågakomma till inköp med anlitande av beredskapsmedel, skall vara klart vitsordat eller att eljest det förtidiga anskaffandet av desamma skall visa sig vara ekonomiskt fördelaktigt. I sistnämnda avseende må framhållas, att under en tid av otillräcklig ordertillgång vederbörande industriföretag ej sällan torde finnas villigt medgiva förhållandevis fördelaktiga leveransvillkor för att beställning skall komma till stånd och avskedande av företagets yrkesskickliga arbetarstam kunna undvikas.

De i samband med inventeringen framförda förslagen, avseende sådan upphandling, ha i det övervägande antalet fall utgått från statliga myndigheter. Sålunda ha framförts förslag, avseende djupsjölodningsfartyg (sjökarteverket), fiskeriinspektionsfartyg (lantbruksstyrelsen) samt diverse fartygsbyggen och materialanskaffningar (lotsstyrelsen). Utredningsmännen räkna med att medel från ett till beredskapsarbeten anvisat anslag komma att tagas i anspråk för beställningar framför allt när fråga är om förbrukningsartiklar eller materialier för en statlig myndighets räkning, i vilka fall upphandlingsförordningens bestämmelser automatiskt komma i tillämpning.

Likväl bör möjligheten hållas öppen för Kungl. Maj:t att på angivet sätt disponera sådana medel för även andra allmännyttiga ändamål. Om sålunda, exempelvis, det i inventeringen medtagna, av luftfartsmyndigheten framförda förslaget av skärgårdsförbundet om anskaffande av ett antal sjuktransportflygplan kan befinnas vara ett allmännyttigt företag av angelägenhet och beskaffenhet att bära helt eller delvis bestridas av statsmedel, torde även för detta ändamål medel ur beredskapsanslaget få anlitas, för den händelse samtidigt ifrågavarande beställning vore motiverad med hänsyn till arbetsmarknadssituationen.

Beträffande nu ifrågavarande, mera indirekta beredskapsarbeten torde i fråga om igångsättande och utförande bära gälla i tillämpliga delar vad i det följande föreslås i fråga om direkta beredskapsarbeten. I den mån särskilda föreskrifter befinnas påkallade, kunna dessa ingå i det efter eljest vanliga grunder upprättade leveransavtalet mellan beställaren — i regel ett statligt ämbetsverk — och industriföretaget, i den mån Kungl. Maj:t efter prövning av förhållandena i varje särskilt fall finner skäligt att i samband med beslutet om anvisande av medel för ändamålet föreskriva intagandet av sådana bestämmelser i leveransavtalet.

Såsom i det föregående framhållits, bära lämpligen icke så snäva bestämmelser uppställas i fråga om disposition av anslaget till beredskapsarbeten, att Kungl. Maj:t betages möjlighet att även på annat sätt än genom statsbeställningar använda medlen på det i varje särskilt fall mest praktiska och ändamålsenliga sättet. I en kristid, sådan som den närvarande, torde såsom erfarenheten visat en sådan frihet vara av särskilt värde. Såsom framgår av statsverkspropositionen och den däri lämnade uppställningen över den avsedda användningen av det äskade anslaget till beredskapsarbeten förutsättes också, att medel ur anslaget skola kunna disponeras såsom subvention för stimulerande av den enskilda företagsamheten i syfte att i sådan väg motverka arbetslösheten.

*Direkta
beredskaps-
arbeten.*

Av den verkställda inventeringen framgår, att anslaget till beredskapsarbeten väsentligen skulle komma att tagas i anspråk för anordnande av direkta arbetstillfällen. I det följande preciseras sammanfattningsvis vissa allmänna synpunkter i fråga om de till beredskapsarbeten lämpliga arbetsobjekten, under jämförelse med vad 1930 års utredning i motsvarande avseenden anför. De av 1930 års utredning i dess betänkande (sid. 23 ff.) gjorda frågeställningarna ha därvid följts.

*Rayonen,
inom vilken
arbetsobjekt
må sökas.*

Såsom redan angivits i redogörelsen för den nuvarande beredskapsanordningen kunna enligt hittills gällande regler endast sådana allmänna arbeten, som pläga utföras av statens egna myndigheter eller på deras föranstaltande, komma i fråga till utförande med anlitage av medel ur anslaget till beredskapsarbeten.

En sådan snäv begränsning kan icke upprätthållas för den nu ifrågasatta vidgade beredskapsanordningen. Såsom redan inledningsvis nämnts, har i årets statsverksproposition förutsatts att till utförande såsom beredskapsarbeten skola ifrågakomma såväl statliga och kommunala arbeten som enskilda ar-

betsföretag av allmännyttig karaktär. Man inlägger alltså en vidsträckt betydelse i beteckningen allmänna arbeten; avgörande är icke vem som äger den mark, varå arbetet utföres, eller vem som kommer att handha den nyttighet, som genom arbetet frambringas, utan i stället det gagn för en större samhällighet, som arbetsprodukten kan anses representera. Erinras må, att enligt de huvudregler, som skola vara normerande beträffande urvalet av arbetsobjekt för reservarbeten, arbetet skall komma stat, kommun eller allmän institution till godo. I stort sett samma tillämpning, som dessa regler för reservarbeten erhållit i praktiken i förevarande avseende, förutsättes uppenbarligen nu beträffande beredskapsarbeten. Någon ny princip i fråga om statsbidrag till kommunala arbeten eller enskilda arbetsföretag av allmännyttig karaktär ifrågasättes sålunda icke; förändringen synes inskränka sig därtill, att medan åt statens arbetslöshetskommission överlåtits att bedöma lämpligheten av dylika arbetens utförande såsom reservarbeten med anlitan av statsmedel, Kungl. Maj:t själv skulle förbehålla sig motsvarande prövning i fråga om arbeten, som skulle utföras med anlitan av medel ur anslaget till beredskapsarbeten.

Enligt 1930 års utredning förutsattes, att någon ny arbetsledande organisation icke skulle behöva tillskapas för beredskapsarbetet, utan skulle detsamma kunna utföras genom redan befintliga arbetsledande organ inom de statliga verken. Där ej på annat sätt låte sig ordna, skulle dock statlig myndighet under sin kontroll kunna anlita entreprenör.

Frågan om
arbetsledning.

Icke heller enligt den vidgade beredskapsanordningen ifrågasättes tillskapandet av något särskilt arbetsledande organ. Man utgår nämligen från att arbetena skola utföras på samma sätt och i samma regi, som vid deras utförande i vanlig ordning, nämligen allt efter arbetets natur i statlig eller kommunal myndighets eller enskilt företags egen regi eller också med anlitan av entreprenör.

Hithörande spörsmål komma att ytterligare avhandlas i det följande.

I överensstämmelse med vad 1930 års utredning därutinnan anført torde böra gälla, att beredskapsarbetena skola ligga vid sidan av det normala arbetsprogrammet, vilken förutsättning får anses innebära, att arbetena, ehuru önskvärda och nyttiga, icke blivit i vederbörande myndighets stat upptagna till utförande under det löpande året.

Förhållandet
till de
ordinarie
allmänna
arbetena.

1930 års utredning har understrukt, att beredskapsarbetena skola vara av styrkt angelägenhetsgrad. De skulle således ostridigt vara mera aktuella än de vanliga reservarbetena. I betraktande kom därvid arbetsföretagets produktiva värde ävensom dess betydelse ur kulturell eller säkerhetssynpunkt m. m. Angelägenhetsgraden borde givetvis bedömas från fall till fall, och givetvis kunde icke sådana arbeten komma i fråga, om vilka tvekan kunde råda, huruvida de borde komma till utförande under de närmaste åren.

Arbets-
företagens
angelägen-
hetsgrad.

Någon anledning att giva avkall på kravet ifråga om styrkt angelägenhetsgrad föreligger icke vid en vidgad beredskapsanordning. Då emellertid förutsattes, att ej endast statliga utan även kommunala och enskilda arbeten skola kunna ifrågakomma till utförande såsom beredskapsarbeten, bör hänsyn tagas

också till att arbetets allmännyttan samtidigt är klart styrkt. Vid valet mellan olika arbetsuppgifter, vilka i ett givet fall kunna komma i fråga till utförande, böra sålunda arbetets allmännyttan och angelägenhetsgrad vid sidan av dess värde för motverkande av arbetslöshet tillmätas den största betydelse. Om en objektiv mätare av produktiviteten hos allmänna arbeten gäves, skulle givetvis bedömandet vid detta val icke vara förenat med större svårigheter. Beträffande frågan om produktiviteten hos dessa arbeten har på utredningsmännens uppdrag professor Bertil Ohlin i här bilagda P. M. sammanställt vissa synpunkter.

De allmänna arbetenas värde ur nu berörda synpunkter måste uppenbarligen bedömas efter i viss mån subjektiva grunder. Det ligger därför i sakens natur, att avgörandet, huruvida ett sådant arbete bör utföras eller ej, måste föregås av en prövning, som i regel kräver lång tid. Men å andra sidan erfordras snabba beslut av dem, som ha att träffa anstalter för motverkande av arbetslöshet eller lindrande av dess följder. Den statliga myndighet, som har att granska inkomna förslag till beredskapsarbeten, måste vara beredd att med största skyndsamhet avgiva omdömen, på vilka beslut om beredskapsarbets igångsättande kan grundas. Det är naturligtvis ett viktigt intresse, att de statsmedel, som användas för arbetslöshetens motverkande, komma till så stor nytta som möjligt och att icke önskvärda följdverkningar i högsta möjliga grad förebyggas. Det synes därför angeläget, att den statliga hjälpen till särskilt enskilda arbetens utförande utmätas med viss försiktighet och att medverkan från lokala intressen i största möjliga utsträckning tas i anspråk. I brist på bättre mätare synes man kunna få viss ledning för bedömande av ett arbetsföretags värde genom storleken av den insats, som man från de närmast intresserades sida är beredd att göra för dess utförande, varvid dennas storlek helt naturligt måste ses mot bakgrunden av intressenternas ekonomiska bärkraft.

De direkta
arbetslönernas
andel i total-
kostnaden för
arbetet.

Vid valet av arbetsobjekt för reservarbete gäller, att arbetet bör vara av den beskaffenhet, att arbetslönen utgör en jämförelsevis stor kvot av totalkostnaden. Denna synpunkt ifråga om valet av arbetsobjekt för beredskapsarbeten har av 1930 års utredning ansetts visserligen beaktansvärd men icke utslagsgivande ifråga om beredskapsarbeten. Även sådana arbeten borde nämligen ifrågakomma, där ej endast det direkta arbetstillfället utan även produktionen av materialier eller tillverkning av till arbetet hörande delar vore av betydelse för avhjälpande av arbetslöshet. I betraktande borde därvid givetvis komma, huruvida de erforderliga förnödenheterna vore av natur att kunna produceras av den svenska industrien.

För omedelbart bekämpande av arbetslöshet är det tvivelsutan önskligt, att en jämförelsevis stor kvot av totalkostnaden för beredskapsarbetet utgöres av arbetslöner, då ju i sådant fall flera arbetare direkt kunna beredas sysselsättning. En sådan fördelaktig kostnadsfördelning torde främst utmärka schaktnings-, väg- och vissa andra anläggningsarbeten. Arbetslöshet är emellertid för närvarande rådande inom nära nog samtliga fack. Det är därför

nödvändigt, att ökad arbetstillgång beredes icke endast åt arbetare, lämpliga för anläggningsarbeten, utan även för andra arbetargrupper. Man torde följaktligen i större utsträckning än vad hittills varit fallet böra lägga sig vinn om, att även sådana arbeten komma till utförande, vid vilka inhemskt material förbrukas i större utsträckning. Sådana arbeten kunna nämligen indirekt bliva av betydelse för åvägabringande av bättre arbetstillgång för industriarbetarna. Önskvärdheten av att få till stånd en större variation ifråga om beredskapsarbetena än som hittills varit möjligt, synes, som redan framhållits, böra leda till, att i viss utsträckning statsbeställningar företagas med anlitande av ett till beredskapsarbeten anvisat anslag.

Det för reservarbeten gällande villkoret, att arbetet skall vara av sådan art, att envar arbetare med normal arbetsförmåga lämpligen kan hänvisas till det samma, ansåg 1930 års utredning självfallet icke kunna upprätthållas i fråga om beredskapsarbeten, vid vilka en yrkesvan arbetares prestation kunde och borde krävas.

Arbetets
beskaffenhet
att kunna
bereda syssel-
sättning åt
arbetare med
normal arbets-
förmåga.

Enligt vad ovan anförts måste det anses önskligt, att arbeten av olika slag kunna utföras såsom beredskapsarbeten i syfte att vid påkommande behov bereda ökad arbetstillgång inom det ena eller andra facket. I betraktande härav kan självfallet icke upprätthållas kravet, att endast sådana arbeten böra få ifrågakomma, för vilkas utförande speciell yrkesutbildning icke erfordras. Ej heller synes man, såsom 1930 års utredning förutsatt, böra vid alla tillfällen upprätthålla krav på arbetskraftens yrkesvana och yrkesskicklighet. Erinras må, att statsutskottet i utlåtande nr 152 vid 1931 års riksdag uttalade, att man vid valet av arbetare till beredskapsarbeten för utförande av okvalificerat arbete icke ovillkorligen borde kräva tidigare vana vid grovarbete, enär ur arbetslöshetssynpunkt syntes önskligt, att beredskapsarbetena stode öppna ej enbart för grovarbetare utan för så vidsträckta yrkesgrupper som möjligt.

Utredningsmännen utgå från att frihet bör beredas att laga efter läglighet i varje särskilt fall, så att å ena sidan arbetets utförande efter ekonomiskt riktiga grundsatser i största möjliga mån tryggas och å andra sidan de genom beredskapsarbetena åvägabragta arbetstillfällena kunna komma arbetare från så många yrkesgrupper som möjligt till godo. I den mån yrkesskicklig arbetskraft erfordras, bör sådan självfallet komma till användning; för det egentliga grovarbetet bör däremot kunna anlitas arbetare, oavsett om de förvärvat vana vid det ifrågakomna arbetet eller ej, allenast de kunna anses äga fysiska förutsättningar att förvärva sig sådan. Ett betydelsefullt regulativ mot en oekonomisk verkan av anlitandet av ej yrkesvan arbetskraft utgör den omständigheten, att ackordsarbetet förekommer inom flertalet arbetsområden, där beredskapsarbeten synas kunna komma i fråga.

De spörsmål, som äga avseende å arbetskraftens kvalifikationer vid beredskapsarbeten, komma att närmare beröras i det följande.

Vad av 1930 års utredning anförts beträffande det särskilda värdet av arbeten, som kunna bedrivas även under den ur arbetslöshetssynpunkt vanligen mest besvärande årstiden, vintern, förtjänar att här understrykas.

Arbetets
beskaffenhet
att kunna
utföras även
under vintern.

Beredskapsanordningens anpassning efter läget på arbetsmarknaden.

*Elasticiteten
hos nu till-
lämpade
system.*

I de kontrakt, som statens arbetslöshetskommission ingår angående visst arbetsföretags utförande såsom reservarbete med den för företaget ansvariga motparten (uppdragsgivaren), förbehåller sig kommissionen rätt att efter omständigheterna tillfälligt avbryta eller helt nedlägga arbetet. Samtidigt är uppdragsgivaren förpliktad att vid reservarbets nedläggande fullborda det-samma samt att sörja för ett utfört arbetes underhåll.

Enligt 1930 års utredning syntes även för beredskapsarbeten önskvärt, att arbetet vore av beskaffenhet att kunna utan nämnvärd olägenhet upptagas, nedläggas, utökas eller inskränkas i mån av arbetslöshetens omfattning. Denna fordran skulle dock ej få tillmätas utslagsgivande betydelse, enär beredskapsarbetet borde bedrivas i enlighet med de linjer, som vore arbetstekniskt och ekonomiskt ändamålsenliga. Med hänsyn härtill syntes de relativt kortvariga arbetsföretagen böra tillmätas ett särskilt värde.

Den hittills tillämpade anordningen med beredskapsarbeten har närmast haft karaktären av försöksverksamhet i jämförelsevis liten skala. Som följd härav hava dess verkningar icke kunnat bliva av någon större betydelse varken beträffande förhållandena på arbetsmarknaden eller för landets ekonomi i dess helhet.

Syftet med den nu av Kungl. Maj:t planerade långt mera omfattande beredskapsanordningen är däremot främst att med denna ersätta så långt ske kan systemet med reservarbeten. Den väntas därjämte kunna få en ej oväsentlig konjunkturutjämnande verkan.

Uppenbarligen är det av allra största vikt, att en anordning med så dominerande ställning icke blott inom arbetslöshetspolitiken utan också inom vårt ekonomiska liv i dess helhet kan vad omfattningen beträffar smidigt anpassas efter växlande förhållanden på arbetsmarknaden. Till belysande av den nu tilltänkta anordningens elasticitet må följande anföras, varvid beträffande arbetsvillkorens betydelse härför hänvisas till efterföljande kapitel.

*Arbetets
natur att
kunna av-
brytas.*

Vid de statliga reservarbetena har man som ovan sagts en i detta avseende teoretiskt sett fullkomlig elasticitet tack vare arbetslöshetskommissionens rätt att efter gottfinnande när som helst tillfälligt nedlägga eller helt avbryta ett påbörjat arbete. Denna rätt betingas givetvis därav, att uppgifterna för reservarbeten icke få vara angelägna, och i samma mån som en dylik rätt utnyttjas kommer förvisso arbetets utförande att fördyras.

Beträffande beredskapsarbeten vore det uppenbarligen orimligt att kräva samma rätt för en statlig tillsynsmyndighet. Ett sådant krav skulle stå i bestämd strid mot den grundläggande principen för dylika arbeten, att man vid valet mellan från arbetslöshetssynpunkter likvärda uppgifter bör välja den mest angelägna. Det skulle likaledes vara oförenligt med förutsättningen, att kostnaden för arbetets utförande icke bör bli högre än om det utförts i vanlig ordning.

Detta får givetvis icke hindra, att man i fall då så undantagsvis utan nämnvärd olägenhet kan ske såsom exempelvis vid större icke alltför angelägna vägarbeten gör ett motsvarande förbehåll.

Emellertid lär det vara möjligt att på annan väg ernå en från praktisk synpunkt tillfredsställande anpassningsförmåga hos beredskapsanordningen. Ett mycket stort antal av de arbetsuppgifter, vilka framkommit genom inventeringen, kunna slutföras på så kort tidrymd — ett fåtal månader — att man knappast behöver räkna med någon större förändring i den allmänna konjunkturen mellan beslutet om ett dylikt arbetes igångsättande och tidpunkten för dess avslutande. Med den frihet att handla efter olika omständigheter, som förutsättes skola gälla ifråga om en vidgad beredskapsanordning, bör det vara möjligt för Kungl. Maj:t att så bestämma tidpunkten för påbörjandet av arbetena och tempot för deras utförande, att skälig hänsyn kan tagas t. o. m. till arbetslöshetens säsongväxlingar. Så långt dylika kortvariga arbetsförtag stå till buds, bör det därför kunna väl sörjas för den önskvärda anpassningen till förhållandena på arbetsmarknaden.

Arbeten som kunna utföras på kort tid.

Vissa större arbeten, till exempel större vägförbättringar, i somliga fall hamnbyggnader, vissa statliga arbeten såsom telegrafverkets linjearbeten och andra, kunna utan större olägenhet utföras i etapper, vilka var för sig kunna färdigställas på ganska kort tid. Ej sällan sker en sådan uppdelning av större företag i mindre, naturliga enheter även på den fria arbetsmarknaden. Ibland kan en sådan uppdelning visa sig lämplig på grund av svårigheten att för kort tid kunna anställa vissa specialarbetare. I andra fall kan den ställa sig ekonomiskt fördelaktig därigenom, att befintlig redskapspark kan bättre utnyttjas. För samfälligheter motiveras den ofta av budgetära hänsyn.

Större arbeten utföras i etapper.

Självfallet bör möjlighet till uppdelning av större beredskapsföretag i mindre utnyttjas i all den utsträckning, som betingas av nödvändigheten att kunna ge beredskapsanordningen nödig elasticitet.

Genom utnyttjande av mera kortvariga arbeten och utförande av större arbeten i etapper lär man i detta avseende kunna nå ganska långt, såsom erfarenheten från arbetslöshetskommissionens verksamhet synes giva vid handen. Kommissionen har säkerligen endast sällan behövt begagna sin rätt att avbryta något arbete av oomtvistlig allmännytta eller privatekonomisk räntabilitet. De arbeten, som tillfälligtvis nedlagts, synas huvudsakligen hava varit större vägbyggnader och vissa järnvägsföretag, av vilka väl ett eller annat sannolikt icke skulle kommit till utförande, om angelägenhetsgraden fått vara avgörande.

Bland de inkomna förslagen till beredskapsarbeten finns det emellertid otvivelaktigt några, vilka lämpligen böra realiseras i ett sammanhang, om onödig fördyring eller oskälig försening skall kunna undvikas. Vissa av dessa avse hus- eller brobyggnader av sådan storlek, att de med ekonomisk arbetstakt icke kunna uppföras under loppet av det budgetår, under vilket anslag av beredskapsmedel kan tänkas bliva anvisat. Men även om det här blir fråga om var för sig jämförelsevis stora arbetsförtag, kan slutförandet av ett ringa antal dylika arbeten även efter det lågkonjunkturen börjat vika icke vara ägnat att ingiva allvarliga betänkligheter från allmänt ekonomiska

Arbeten, som ej kunna utföras inom loppet av ett år.

synpunkter. I jämförelse med den totala byggnadsverksamheten inom landet i dess helhet kunna de icke spela någon större roll.

Parlamentarisk garanti.

Från annan synpunkt äro dylika långvariga arbetsföretag emellertid av större intresse.

Av 1930 års utredning påpekades, att vissa arbeten av större omfattning måste förutsätta riksdagens medgivande till arbetets utförande. I Kungl. Maj:ts prop. nr 202 till 1931 års riksdag anfördes i sådant avseende, att då avsikten vore, att riksdagen skulle lämna i Kungl. Maj:ts hand att i val mellan olika arbeten träffa det avgörande, som eljest ankomme på riksdagen, Kungl. Maj:t uppenbarligen därvid icke borde fatta sådana beslut, som vore ägnade föregripa en följande prövning av riksdagen. Utan riksdagens medgivande borde Kungl. Maj:t alltså icke av anslag till beredskapsarbeten anvisa medel till arbeten, som icke kunde fullbordas utan att riksdagen ett kommande budgetår för ändamålet under den ena eller andra anslagstiteln anvisade ytterligare medel.

Den grundsats, som härigenom fastslagits, synes alltjämt böra gälla. En konsekvens härav blir, att om Kungl. Maj:t finner sig med hänsyn till förhandenvarande omständigheter böra anvisa beredskapsmedel till arbetsföretag, vilka till större eller mindre del komma att utföras först efter utgången av löpande budgetår, så minskas i motsvarande grad möjligheten att under budgetåret genom beredskapsarbeten skapa arbetstillfällen för arbetslösa.

Men tillämpningen av denna grundsats även för framtiden synes också tillförsäkra riksdagen möjlighet att mera eller mindre snävt begränsa beredskapsanordningens omfattning. Finner riksdagen, att Kungl. Maj:t icke iakttagit den återhållsamhet vid dispositionen av anslagsmedel, vartill konjunkturförhållandena enligt riksdagens uppfattning bort föranleda, kan den för det följande budgetåret minska anslaget. I detta avseende synes anordningen med reservarbeten på intet sätt skilja sig från den tillärnade beredskapsanordningen. I det ena fallet som i det andra har riksdagen möjlighet att år för år bestämma maximiomfattningen för verksamheten. Med hänsyn därtill, att konjunkturcykeln, då icke krig eller annan därmed jämförlig orsak föranleder rubbning, omfattar flera år, synes riksdagen också i det ena fallet som i det andra kunna i stort tillförsäkra systemet nödig anpassningsförmåga efter förhållandena på arbetsmarknaden.

Frågor rörande arbetskraften.

Lönefrågan. I riktlinjerna för 1930 års utredning hade icke närmare angivits, efter vilka löner ifrågavarande arbeten borde komma till utförande. I betraktande av vad i riksdagen förevarit, då beslutet om skrivelse med begäran om denna utredning fattades, tolkade utredningen sina direktiv på det sättet, att den allmänna arbetsmarknadens löner skulle tillämpas vid beredskapsarbetena. Tillämpningen av dessa löner syntes också försvarbar med hänsyn till beredskapsarbetenas natur att vara oomtvistligt angelägna. Enligt utredningens mening borde med den allmänna arbetsmarknadens löner förstås de löner, som antingen innefat-

tades i gällande kollektivavtal för ifrågakommande slag av arbeten eller ock, där kollektivavtal icke upprättats, eljest vore gängse i orten för dylika arbeten. Såsom grundläggande regel för lönesättningen borde gälla, att kostnaden för det färdiga arbetet icke bleve större än om det kommit till utförande i vanlig ordning. Med hänsyn därtill borde det tillses, att arbetet utfördes på en ur arbetsteknisk synpunkt i stort sett lämplig tidpunkt och under i övrigt lämpliga former samt att ackordsprisen blevo desamma som de, vilka gällde vid vederbörande statliga verks övriga arbeten av motsvarande slag.

De myndigheter, som bereddes tillfälle att avgiva yttranden över utredningens betänkande, uttalade sig i allmänhet för systemet med tillämpning av den allmänna arbetsmarknadens löner. I enstaka yttranden framhölls emellertid, att det icke borde betraktas såsom en given sak, att lönerna icke borde kunna — exempelvis procentuellt — nedsättas under vad som i allmänhet gällde. Det borde kunna överlåtas åt de olika statliga myndigheterna, som hade att utföra beredskapsarbetena, att på eget ansvar sköta lönepolitiken.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 202 till 1931 års riksdag anförde departementschefen icke någon från utredningens uppfattning avvikande mening i lönefrågan. Riksdagen lämnade den ävenledes utan erinran. Beträffande de beredskapsarbeten, som utförts i enlighet med de för detta ändamål beviljade anslagen för budgetåren 1931/1932 och 1932/1933, ha också den allmänna arbetsmarknadens löner tillämpats.

De av statsmakterna sålunda beslutade reglerna vid lönesättningen torde framgent böra tillämpas även om, såsom nu föreslås, detta slag av arbeten icke begränsas till sådana, som utföras i vederbörande statliga verks regi utan utsträckas till områden, där kommunal eller enskild regi kan komma ifråga.

På den allmänna arbetsmarknaden utföres i regel arbetet på ackord. Där kollektivavtal gälla, innehålla dessa bestämmelser därom, vilka i regel kompletterats med prislistor. Även vid arbetslöshetskommissionens reservarbeten har ackordsbetalning varit den gängse löneformen. Detsamma torde ha varit förhållandet vid de beredskapsarbeten, för vilkas utförande de av riksdagen för de senaste två budgetåren beviljade anslagen tagits i anspråk. Därest beredskapsarbeten anordnas i större skala än hittills och utsträckas till den kommunala och enskilda arbetsmarknaden, bör följaktligen ackordsbetalning i största möjliga utsträckning förekomma.

Ackordsprissättningen måste naturligtvis ske med hänsyn till de anspråk, som rimligen kunna ställas på den fullgoda och, i de fall speciell yrkesutbildning erfordras, yrkeskompetenta arbetskraften. Syftet med beredskapsarbetena måste emellertid vara att även bereda arbetslösa sysselsättning, oaktat de icke förvärvat tillräcklig kompetens i eller tillräcklig vana vid arbeten av det slag, som härvid kan komma ifråga. För sådana arbetare kräves en viss tids träning i arbetet, innan de i allmänhet kunna räkna med ur försörjningssynpunkt tillräckligt hög inkomst av ackordsarbete, som prissatts med tanke på den fullgoda och kompetenta arbetskraften. I de fall speciell yrkesutbildning erfordras, t. ex. inom byggnadsindustrin, kräves en viss, ofta ganska lång lärotid, under vilken arbetsförtjänsten endast så småningom stiger upp till den ut-

lärda arbetarens. Som lärlingar i sådana yrken böra givetvis arbetslösa ungdomar i första hand komma ifråga. Äldre arbetslösa med försörjningsplikt kunna däremot icke gärna hänvisas till yrkesarbete vid beredskapsföretag, om de icke redan förvärvat sig tillräcklig yrkeskompetens. För dem torde huvudsakligen det mera typiska grovarbetet erbjuda försörjningsmöjligheter. Men även dylikt arbete förutsätter en viss tids träning och utbildning. Innan tillräcklig vana med arbetet vunnits, torde det icke kunna undvikas, att arbetsinkomsten blir relativt låg. I den mån äldre, försörjningspliktiga arbetslösa det oaktat önska komma i åtnjutande av sådant arbete, böra de naturligtvis förhjälpas därtill av de organ, på vars lott det kommer att fördela arbetstillfällena och förmedla arbetskraften. Där gällande kollektivavtal föreskriva, att i avtalen fixerade tidlöner skola tillförsäkras arbetarna, oavsett om ackordsförtjänsten överstiger tidlönsförtjänsten eller icke, kan det visa sig vara nödvändigt att med tanke på dessa icke vana arbetare åtgärder vidtagas i syfte att få till stånd jämkningar i ifrågavarande föreskrifter. Härvid förutsättes alltså, att överenskommelser träffas med vederbörande arbetarorganisationer i de fall då kollektivavtalen icke redan innehålla bestämmelser om att viss lägre timlön än den normala kan tillämpas beträffande icke fullgod arbetskraft.

*Fördelningen
av arbetstillfällena.*

Avsikten med beredskapsarbetena måste vara att försöka bereda största möjliga antal av de arbetslösa sysselsättning. Med hänsyn därtill torde det finnas anledning att överväga, huruvida icke särskilda anordningar böra vidtagas för att dryga ut de arbetstillfällen, som kunna komma att erbjudas.

*Maximerad
arbetsinkomst.*

En sådan utdrygning har skett ifråga om arbetet med statsbeställningarna av gatsten. Enligt mellan statens steninköpskommitté och arbetsgivarna inom stenindustrin upprättade leveransavtal skall, för att så många arbetslösa stenhuggare som möjligt må kunna beredas arbetsinkomst av statsbeställningarna, arbetarnas inkomst maximeras till 130 kronor per månad. Mellan arbetsgivare och arbetare i Blekinge och Halland ha under medverkan av stenindustriarbetarförbundet träffats överenskommelser om ytterligare begränsning av arbetsinkomsten, så att denna i allmänhet icke överstiger 100 kronor per månad. Då arbetet utförts på så sätt, att arbetaren under månaden får hugga högst den kvantitet gatsten, som efter uppmätning och betalning enligt gällande ackordsprislista ger honom den maximerade arbetsförtjänsten, kan arbetaren sålunda själv bestämma över tillverkningstiden och dess förläggning under månaden, i den mån därför ej erfordras användande av full arbetstid på grund av otjänlig väderlek eller andra försvårande omständigheter.

Det kan ifrågasättas, huruvida ett sådant system med fördel kan användas vid flertalet av de arbeten, som kunna komma ifråga som beredskapsarbeten. Om till dylika arbeten hänvisade arbetare önska på samma sätt som ifråga om statens stenbeställningar medverka till en fördelning av arbetstillfällena, kan det icke gärna finnas någon anledning att göra några invändningar däremot. I all synnerhet gäller detta, om ifrågavarande system skulle tillämpas på orter, där det med hänsyn till levnadskostnaderna är möjligt även för familjeförsörjare att bereda sig och sina familjer en nödortftig bärgning med en starkt

beskuren inkomst och följaktligen krav på bistånd från det allmänna i form av t. ex. fattigvårdsunderstöd icke behöver ifrågakomma. Men det torde komma att visa sig, att systemet kan vara ägnat vålla svårigheter med avseende på arbetets utförande i vissa fall och till följd därav bliva oekonomiskt för dem, som skola låta utföra detsamma. I de fall arbetare bliva hänvisade till beredskapsarbete utanför hemorten kan en maximering av inkomsten i likhet med vad som skett inom stenindustrin bringa de försörjningspliktiga i en mycket brydsam belägenhet och kanske rent av hindra dem från att söka tillgodogöra sig arbetstillfällena, som i och för sig kunna finnas vara synnerligen lämpliga att förhjälpa dem att fullgöra sin försörjningsplikt.

Om man vill se till, att de arbetstillfällena varom här är fråga, bliva tillgängliga för största möjliga antal arbetslösa, kan man även tänka sig ett system med alternerande arbetslag. Detta system lär ha använts av vissa kommuner beträffande av dem anordnade reservarbeten. Därest arbetstillfällena finnas på den ort, där de arbetare som hänvisas till dem ha sitt hemvist, kan systemet måhända visa sig vara ändamålsenligt med tanke på nödvändigheten att bereda så många som möjligt åtminstone ett minimum av försörjning genom arbete. Men om de hjälpbehövande hänvisas till arbeten på från hemorten mera avlägsna platser, torde det icke kunna med fördel tillämpas. Bortsett från de olägenheter, som skulle uppstå särskilt för familjeförsörjare, finge man räkna med mer eller mindre kostbara transporter av arbetarna, då arbetslagen skulle avlösa varandra. De i samband med avlösningarna oundvikliga avbrotten i arbetet skulle säkerligen i vissa fall verka fördyrande och kanske åstadkomma oreda och oordningar på arbetsplatserna. Svårigheter torde väl också uppstå med tillämpningen av ackordssystem, om arbetet utfördes med alternerande arbetslag. Särskilt torde detta bli förhållandet beträffande byggnadsarbeten och andra arbeten, vilka icke äro av den art, att de kunna uppdelas med hänsyn till de relativt korta perioder, under vilka respektive arbetslag skulle sysselsättas.

Alternerande
arbetslag.

Om alltså systemen med maximerad arbetsinkomst respektive alternerande arbetslag endast under vissa speciella förutsättningar skulle komma att visa sig lämpliga med tanke på behovet av en utdrygning eller fördelning av arbetstillfällena i syfte att göra dessa tillgängliga för största möjliga antal hjälpbehövande arbetslösa, skulle detta syfte kanske lättare kunna främjas medelst förkortning av den i gällande lag och kollektivavtal reglerade arbetstiden. Man måste i sådant fall gå ut ifrån, att arbetarna icke göra anspråk på eller söka tilltvinga sig lönekomensation. Detta torde kunna förebyggas medelst överenskommelser med vederbörande arbetsorganisationer. Några större svårigheter härvid lära icke uppstå, eftersom en förkortning av arbetstiden i arbetslöshetsförebyggande syfte redan genomförts i stor utsträckning på den allmänna arbetsmarknaden utan att lönekomensation av arbetarna ifrågasatts.

Förkortad
arbetstid.

Enligt av socialstyrelsen företagen undersökning rörande arbetstiden inom industrien m. m. i början av december månad 1932 hade 26.3 procent av de arbetare, som berördes av undersökningen, en arbetstid av högst 40 timmar per vecka. 18.3 procent av arbetarna hade en arbetstid av 41—47 timmar.

Genom att begränsa arbetstiden i beredskapsarbetena så, att den kommer att understiga arbetstiden på den allmänna arbetsmarknaden, skulle vinnas, att dessa arbetstillfällen gjordes tillgängliga för ett större antal arbetslösa än som kunde beredas sysselsättning, om den i arbetstidslagen och flertalet kollektivavtal föreskrivna fyrtioåttatimmarsveckan tillämpades. Därjämte skulle kunna förebyggas, att arbetare, som arbetade med inskränkt arbetstid på den allmänna arbetsmarknaden, lockades att sluta sina anställningar där under förhoppning att efter en kortare tids arbetslöshet kunna erhålla en mera inkomstbringande sysselsättning vid beredskapsarbeten. Tack vare den kortare arbetstiden vid dessa arbeten skulle de anställda arbetarna sannolikt söka sig ut på den allmänna arbetsmarknaden, i den mån bättre inkomstmöjligheter yppade sig där på grund av en längre arbetstid. En kortare arbetstid för de i beredskapsarbetena sysselsatta arbetarna skulle vidare innebära, att de finge bättre tid att söka efter arbete på den öppna arbetsmarknaden.

Övertids-
arbete.

Konsekvensen av det nu anförda bjuder, att övertidsarbete endast i absolut tvingande fall bör förekomma vid beredskapsarbetena.

I sammanhang härmed förtjänar ett med arbetstiden i allmänhet nära förknippat problem att uppmärksammas.

Maskinella
hjälpmedel.

Det torde icke kunna förnekas, att strävandena att minska behovet av manuell arbetskraft genom maskinella hjälpmedel bidragit till att arbetslösheten blivit så omfattande som den nu är. Frågan i vad mån denna s. k. tekniska rationalisering varit betingad av utvecklingen i allmänhet och för vårt lands vidkommande varit nödvändig med hänsyn till konkurrensen på den utländska och inhemska marknaden finns det icke anledning att nu närmare diskutera; att så i stort sett varit förhållandet får väl anses obestriddligt. Med tanke på de beredskapsarbeten, som kunna komma att anordnas i syfte att på direkt väg bereda arbetslösa utkomstmöjligheter, torde likväl följande synpunkt böra beaktas.

I den mån beredskapsarbeten komma till stånd är det uppenbarligen ett mycket stort allmänt intresse, att det för deras utförande icke, utan att tvingande tekniska skäl tala därför, tages i anspråk extraordinära maskinella anordningar, som starkt reducerar behovet av mänsklig arbetskraft. Den åsyftade effekten av arbeten av detta slag skulle nämligen icke kunna ernås om t. ex. entreprenörer, åt vilka deras utförande anförtros, lägga stor vikt vid att på här antytt sätt eliminera behovet av den arbetskraft, som finnes tillgänglig bland de arbetslösa. Det skulle i varje fall icke kunna förstås av gemene man och ej heller stå i samklang med nu ifrågavarande syfte, om vid ett större beredskapsarbete en ultramodern grävmaskin anskaffades med resultat att endast ett mindre antal arbetare kunde beredas sysselsättning vid detsamma eller att arbetet utfördes på en avsevärt kortare tid än den, som skulle ha erfordrats, om manuell arbetskraft i mera normal utsträckning tagits i anspråk. I fall då det ankommer på statliga eller kommunala myndigheter att anordna beredskapsarbeten antingen i egen regi eller med anlitande av entreprenörer, bör därför tillbörlig hänsyn tagas till vad nu anförts.

Arbets-
kraftens
utväljande.

1930 års utredning förutsatte, att i första hand sysselsättning skulle beredas sådana arbetare, som varit anställda vid statliga verk men till följd av de-

pressionen blivit arbetslösa. Dylika arbetare skulle direkt anställas av den arbetsledning, som finge i uppdrag att igångsätta beredskapsarbetet. Om arbetsledningen uppdroges åt något annat verk, skulle arbetarna från det ena verket kunna förmedlas direkt över till det andra för att där placeras i det för dem avsedda arbetet. Skulle det föreligga något hinder för det sålunda angivna förfarandet i kollektivavtal, som tilläventyrs gällde mellan det verk, vilket fått uppdraget att omhänderha arbetets utförande, och viss eller vissa arbetargrupper, borde på förhand överenskommelse träffas parterna emellan, att sådana inskränkande bestämmelser icke skulle gälla vid det ifrågavarande beredskapsarbetet.

Till belysning av i vad mån de statliga verken vore bundna av sådana inskränkande avtalsregler anförde utredningen vissa bestämmelser ur för statens järnvägars byggnadsarbeten och vattenfallsstyrelsens samt telegrafverkets arbeten gällande kollektivavtal. Av dessa bestämmelser framgick, att inom ifrågavarande statliga myndigheters verksamhetsområden avtalsenliga förpliktelser i viss utsträckning förelågo att vid intagning av arbetskraft till arbeten, som av myndigheterna omhänderhas, i första hand anställa vid verkets arbeten tidigare sysselsatta arbetare. För att ett planerat beredskapsarbete skulle bli till avsedd nytta måste, framhöll utredningen, påtagligen denna inskränkning i erforderlig mån hävas, innan arbetet bringades till stånd. Lämpligen skulle utfästelse härom infordras redan under det förberedande arbetet inom socialstyrelsen och bekräftelse ske i samband med arbetets igångsättande.

Även vid den beredskapsanordning, som nu avses, bör självfallet stor vikt läggas vid kravet på arbetskraftens fullgoda beskaffenhet och yrkesvana. Detta bör särskilt gälla ifråga om den arbetskraft, som kan komma att tagas i anspråk för arbeten, där speciell yrkesutbildning erfordras, t. ex. inom byggnadsfacken och beträffande mera typiska industriella arbeten. På orter, där arbetslösheten bland arbetarna med speciell yrkesutbildning är relativt obetydlig men hårt drabbat andra arbetarekategorier, vilka därför äro i stort behov av inkomstmöjligheter, böra likväl undantag från denna regel i viss utsträckning kunna göras, därest beredskapsarbeten anordnas inom ifrågavarande fack och industrier. Risker att arbetena fördyras, om icke fullgod, yrkesutbildad arbetskraft användes, torde i väsentlig grad elimineras, om, såsom i det föregående förutsatts, arbetet utlämnas på ackord. Vid s. k. gemensamhetsackord torde man visserligen ha att räkna med, att de inom facket tränade arbetarna ogärna se, att ovana arbetare intagas i ackordslagen, men å andra sidan lär man kunna räkna med att solidaritetskänslan skall bjuda dem att visa tillmötesgående mot deras mindre lyckligt lottade kamrater. Man bör i varje fall kunna gå ut ifrån, att arbetarorganisationerna skola inse det berättigade i att sådana hänsyn krävas och att de beredvilligt skola medverka till en ordning av det här antydda slaget.

Såsom 1930 års utredning framhållit är det också angeläget, att det genom underhandlingar och överenskommelser med vederbörande arbetarorganisationer sörjes för att eventuella avtalsenliga inskränkningar ifråga om arbetskraftens

utväljande annulleras med avseende på beredskapsarbetena. Naturligtvis kunna starka skäl anföras till stöd för i vissa kollektivavtal inrymda bestämmelser, att företrädesrätt till arbete skall givas dem, som äro bofasta eller mantals-skrivna inom avtalens giltighetsområden, men ett strängt fasthållande vid dessa bestämmelser skulle säkerligen i vissa fall omöjliggöra placeringen av sådana arbetslösa, vilka ha stort behov av den hjälp, som genom beredskaps-arbeten skulle kunna lämnas dem. Om t. ex. ett större beredskapsarbete anordnas på en ort, där inom vederbörande fack arbetslösheten icke gjort sig nämnvärt gällande och endast berör ett fåtal av fackets utövare, vore det obilligt, om ifrågavarande arbete skulle uteslutande förbehållas de å orten bofasta eller mantalsskrivna arbetarna och undanhållas hjälpbehövande arbetslösa från närbelägna orter.

Samma skäl tala för att eventuella kollektivavtalsbestämmelser om företrädesrätt till arbete för medlemmar av den arbetarorganisation, som slutit avtalet, annulleras med tanke på beredskapsarbeten, vilka kunna komma att anordnas inom avtalsområdet. Under alla förhållanden måste i dylika fall tillses, att kollektivavtalets bestämmelser eller inom vederbörande fack utbildad praxis icke utnyttjas i syfte att monopolisera rätten till medlemskap i arbetarorganisationen och därmed rätten att taga arbete inom organisationens verksamhetsområde.

Slutligen bör erinras om den inom vissa fack och yrken utbildade och i vissa fall avtalsbefästade praxis, enligt vilken den i ett arbete sist antagne skall, i händelse av arbetsbrist först avskedas. Inom vissa avtalsområden tillämpas även, att företrädesrätt till erhållande av anställning vid ökad arbetstillgång, tillerkännes hos företagaren tidigare anställda arbetare. Det torde icke gärna kunna komma ifråga, att sådan praxis skall strängt tillämpas vid beredskapsarbeten, som anordnats i arbetslöshetsbekämpande syfte och beträffande vilka följaktligen behovsprincipen måste i viss mån bli bestämmande ifråga om fördelningen av arbetstillfällena.

*Förmedling
av arbets-
kraft.*

I sitt betänkande framhöll 1930 års utredning, att så snart det icke gällde arbetare, som varit anställda vid statliga verk och där blivit arbetslösa samt för vilka på den grund beredskapsarbete anordnats, kunde det erfordras en god kännedom om arbetarklientelet i allmänhet och en god allmän orientering på arbetsmarknaden för att med avsett resultat uttaga arbetskraften till ifrågavarande arbeten. Man kunde icke förvänta, att den lokala arbetsledning, som skulle handhava beredskapsarbetet, kunde tillräckligt behärska detta område. Utredningen föreslog därför att, där så befunnos påkallat, Kungl. Maj:t skulle kunna meddela föreskrift, att arbetskraften för visst beredskapsarbete skulle uttagas genom den offentliga arbetsförmedlingens organ samt att viss eller vissa grupper av arbetare i första hand skulle ifrågakomma till anställning vid detsamma.

Eftersom den ledande principen för den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet vore, att den mest kompetenta och dugliga arbetssökande arbetaren i första hand skulle hänvisas till den bästa lediga platsen inom vederbörande yrke eller fack, syntes nämnda förslag otvivelaktigt innebära ett frångående

i viss mån av denna grundprincip. Då emellertid så skulle ske endast i vissa av Kungl. Maj:t angivna fall, ansåg utredningen betänkligheter av principiell art med avseende på den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet i övrigt icke härav behöva föranledas.

Särskilda anordningar för arbetsförmedling syntes utredningen nödvändiga för speciella fall. Om ordinarie arbetsförmedlingsorgan icke funnes upprättat på den ort, där beredskapsarbetet skulle anordnas, borde sålunda viss tjänsteman hos länsavdelningen kunna beordras att på orten etablera speciell arbetsförmedling för detta arbete.

Huruvida och i vad mån arbetstillfällena borde förbehållas viss eller vissa grupper av arbetare, finge bedömas med hänsyn till de motiv, som föranlett beredskapsarbetets anordnande. Vore motivet härtill omfattande arbetslöshet bland arbetsstyrkan vid den med arbetets utförande anförtrödda statliga myndigheten, syntes det utredningen berättigat, att dithörande arbetslösa bleve sysselsatta vid arbetet. I sådant fall skulle anledning i regel saknas för Kungl. Maj:t att meddela några särskilda föreskrifter om arbetskraftens uttagning. Vore åter motivet till anordnandet av beredskapsarbete, som omhändervades av statlig myndighet, omfattande arbetslöshet i viss trakt, kunde meddelande om särskilda föreskrifter beträffande arbetskraftens uttagning få anses påkallade. Samma skulle få anses vara förhållandet även i andra fall, där syftet med beredskapsarbetets anordnande icke skulle kunna ernås med mindre dylika föreskrifter lämnades.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1931 års riksdag framhöll departementschefen, att de arbeten, till vilka Kungl. Maj:t komme att anvisa medel ur anslaget till beredskapsarbeten, uppenbarligen bleve till alla delar likställda med andra allmänna arbeten; endast sättet för medlens anskaffande skulle angiva skillnaden. Med denna utgångspunkt följde också, att några särskilda regler för utväljande av arbetare o. s. v. icke skulle meddelas, utan vederbörande myndigheter skulle äga att helt efter eljest tillämpade metoder utföra arbetet. Tydligen vore det emellertid i och för sig önskvärt — något som överhuvud taget i depressionstider borde gälla beträffande statliga arbeten — att man vid utväljandet hölle i sikte att dessa så anordnades, att arbetena bleve till gagn för arbetslöshetens bekämpande. Sålunda vore det ur allmän synpunkt till fördel, om vederbörande myndighet vid anskaffandet av arbetskraft hänvände sig till arbetsförmedlingsorganen inom orter, där arbetslösheten vore särskilt betungande, och utan särskilda föreskrifter kunde tillgodoses, att arbetena i första hand komme de behövande till godo, i den mån dessa erbjöde fullgod arbetskraft. Emellertid borde i berörda hänseende främst framhållas, att det här skulle röra sig om en försöksanordning och att därför olika metoder borde prövas vid verkställigheten av de särskilda myndigheterna.

De av riksdagen 1931 och 1932 fattade besluten i samband med beviljandet av anslag till beredskapsarbeten inneburo icke någon avvikelse från av departementschefen gjorda, här ovan refererade uttalanden.

Med den utvidgning av beredskapsanordningen, varmed man nu har att räkna, och med hänsyn till att behovsprincipen måste tillmätas betydelse ifråga

om beredandet av arbetstillfällen åt de arbetslösa torde det med avseende på sättet för arbetskraftens utväljande i regel böra föreskrivas, att den skall, såväl när det gäller rent statliga som statsunderstödda arbeten — kommunala eller enskilda — uttagas genom den offentliga arbetsförmedlingen. Att detta kommer att innebära ett frånträdande i viss mån av den i det föregående omnämnda ledande principen för den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet kan icke undvikas. Exceptionella förhållanden nödvändiggöra det. Emellertid kan det i vissa fall, särskilt när det gäller arbeten i statlig eller kommunal regi, befinnas lämpligt, att undantag från nu angivna regel möjliggöras. Så kan tänkas bli fallet, om speciellt utbildad arbetskraft erfordras och om särskilda skäl tala för att ur statlig eller kommunal tjänst entledigade arbetare beredas återanställning. Det torde i sådant fall böra ankomma på Kungl. Maj:t att på framställning från vederbörande statliga eller kommunala myndigheter meddela föreskrift därom.

Den omständigheten, att de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna icke äro statliga utan kommunala organ, kan icke utgöra hinder för att en sådan ordning genomföres med avseende på arbetskraftens uttagning till beredskapsarbeten, att förmedlingen av arbetskraften blir obligatorisk. Det ligger förresten uppenbarligen i de kommuners och landstings intresse, som med bidrag av statsmedel upprätthålla arbetsförmedlingen, att ställa sina organ till förfogande och vidtaga de åtgärder, som kunna befinnas erforderliga för att dessa organ skola kunna fullgöra den uppgift, varom här är fråga. Emellertid bör beaktas, att arbetsförmedlingsorgan icke finnas överallt, där behov av sådana kan komma att göra sig gällande. Särskilda åtgärder för att tillgodose detta behov måste vidtagas. Om sådana icke lämpligen kunna beslutas i administrativ väg, torde de kunna åvägabringas genom villkor härutinnan i samband med anvisande av statsanslag för ändamålet. Eftersom den offentliga arbetsförmedlingens organisation äger nära samband med en arbetslöshetsförsäkring och då utredning i sistnämnda fråga anförtrots inom socialdepartementet tillkallade särskilda sakkunniga, lär det nu icke finnas anledning att närmare ingå på ifrågavarande spörsmål.

Syftet med anordnandet av beredskapsarbeten måste, såsom förut framhållits, framförallt vara att bereda arbetslösa sysselsättning och därigenom tillfälle att under så normala förhållanden som möjligt försörja sig och dem, vilka äro beroende av deras arbetsinkomst. Härav synes följa, att det vid uttagning av arbetskraft till dylika arbeten även bör tagas hänsyn till hur länge den arbetssökande varit arbetslös. En behovsprövning torde alltså i viss mån bli erforderlig. I regel lär en sådan kunna verkställas med ledning av den tid, under vilken den arbetslöse varit anmäld hos det offentliga arbetsförmedlingsorganet. Skulle särskilda föreskrifter ifråga om behovsprövningen befinnas nödvändiga och därav betingade organisatoriska åtgärder påkallade, torde det lämpligen kunna överlätas åt Kungl. Maj:t att fatta beslut därom.

Av vikt är det dessutom, att arbetare icke lockas att sluta sin anställning på den allmänna arbetsmarknaden med förhoppningen om att kunna komma i åtnjutande av arbetstillfällen, som erbjudas vid beredskapsarbeten. Med hän-

syn härtill synes det i regel böra som villkor för hänvisning till beredskapsarbete gälla, att den arbetssökande varit utan eget förvållande arbetslös under viss tid, räknad från den dag, då anmälan därom gjorts hos offentligt arbetsförmedlingsorgan. En sådan karenstid bör självklart icke vara så lång, att den av den arbetslöse med fog kan betraktas som obillig och inhuman. Om den begränsas till exempelvis två veckor, torde den även bland de arbetslösa kunna anses såsom skälig, och det restriktiva syftet med densamma lär också då kunna vinnas.

Av det nu anförda har framgått, att det såväl ifråga om lönerna som beträffande arbetsvillkoren i övrigt förutsättes, att dessa skola baseras på för respektive fack eller yrken på den öppna arbetsmarknaden upprättade kollektivavtal eller, där sådana icke finnas, överensstämma med i orten gängse arbetsvillkor.

Kollektivavtal förekomma praktiskt taget inom alla de arbetsområden, där beredskapsarbeten kunna komma ifråga. Vid årsskiftet 1930—1931 funnos enligt socialstyrelsens statistik 5,288 kollektivavtal i vårt land, vilka tillsammans omfattade 25,819 arbetsgivare och 618,034 arbetare. Sakkunniga, som haft i uppdrag att utreda frågan om möjligheterna att för statens och kommunernas verksamhet få till stånd kollektivavtal, innehållande bland annat bestämmelser om avgörandet av uppkomna tvister och om förbud mot arbetsinställelser eller andra stridsåtgärder under avtalstiden, ha nyligen i skrivelse till departementschefen — samtidigt som de hemställt att bli befriade från sitt uppdrag — framhållit, att den kollektiva avtalsformen fått en mycket vidsträckt tillämpning vid verk och arbeten, där staten eller kommun är arbetsgivare. Vad särskilt angår stadskommunerna äro praktiskt taget alla deras lönarbetare inordnade under kollektivavtal. På de områden av statsverksamheten, där lönearbetare i större utsträckning sysselsättas, äro kollektivavtal ävenledes träffade i betydande utsträckning. Även vid de arbeten, som vägstyrelserna bedriva i egen regi, har, ehuru kollektivavtalet först under de senaste åren där vunnit insteg, denna avtalsform blivit ganska vanlig.

Vid årsskiftet 1930—1931 funnos vid ovan berörda vägarbeten 168 kollektivavtal, omfattande 7,244 arbetare; tio år tidigare fanns endast ett avtal, omfattande 20 arbetare.

Skulle nu i fall, då beredskapsarbete skall anordnas, kollektivavtal icke finnas upprättade för de yrken eller fack, inom vilka ifrågavarande arbete skall utföras, kan det i flertalet fall visa sig lämpligt att, innan beredskapsarbetet igångsättes, det tages under övervägande, huruvida icke de löner och övriga arbetsvillkor, som skola tillämpas, böra regleras medelst dylikt avtal. Initiativ därtill lära icke komma att utebli från arbetarhåll. Om icke särskilda, praktiska omständigheter resa hinder mot en sådan ordning, synes det att den bör eftersträvas även av dem, som skola låta utföra arbetet. Den torde nämligen få anses erbjuda fördelar för dem, bland annat därför att arbetskostnaderna kunna beräknas med större tillförlitlighet, varjämte arbetskonflikter med ur företagets synpunkt mer eller mindre ofördelaktiga verkningar kunna förebyggas.

Förhållandet till arbetarorganisationerna.

Ikke minst ur de av beredskapsarbetena beroende arbetarnas synpunkt är det önskvärt, att arbetsinställelser till följd av tvister om arbetsvillkoren eller arbetsförhållandena i övrigt icke förekomma vid dessa arbeten. Arbetsinställelser och därmed jämförliga åtgärder torde såsom ovan framhållits kunna förebyggas, därest kollektivavtal finnas, vilka inrymma förhandlingsordning eller andra bestämmelser om sättet att slita tvister, som uppstå rörande arbetsförhållandena. Det säger sig självt, att den statliga förlikningsmannainstitutionen bör lämna sin medverkan i de fall, så befinnes nödvändigt. Vid tvister om kollektivavtals tolkning, tillämpning eller rätta innebörd komma lagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol i tillämpning, därest sådan tvist icke kan biläggas i godo av parterna själva.

Emellertid lära arbetskonflikter i form av t. ex. strejk, blockad eller lockout icke kunna helt förebyggas. Intressemotsättningar mellan t. ex. kommunala eller enskilda företagare och vid i deras regi bedrivna beredskapsarbeten sysselsatta arbetare kunna bli av det slag, att en arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd icke kan förhindras och förresten befinnas vara i och för sig berättigad. I dylikt fall torde det ligga nära till hands att låta verkställa en objektiv prövning av konfliktsorsaken, t. ex. genom av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av socialstyrelsen förordnade personer. En sådan prövning skulle säkerligen i regel få till följd, att konflikten snabbt bringades ur världen, men om så icke bleve fallet, finge det lämpligen bero på prövningens resultat, hur det skulle förfaras med de arbetare, som blivit direkt berörda av konflikten. I det fall prövningen givit vid handen, att skulden till väsentlig del vore arbetsgivarens, borde intet hinder resas för de av arbetskonflikten berörda arbetarna att erhålla sysselsättning vid annat beredskapsarbete genom hänvisning av vederbörande arbetsförmedlingsorgan. Om det däremot konstaterats, att skulden väsentligen vore arbetarnas och dessa eller deras organisation vägrade att upphäva den vidtagna stridsåtgärden, borde ifrågavarande arbetare icke åtnjuta hänvisning till beredskapsarbete, där sysselsättning skulle ha kunnat beredas dem, om deras arbetslöshet icke varit genom arbetsinställelsen självförvållad. Samma regel torde böra tillämpas för den händelse arbetare genom att delta i arbetsinställelse på den allmänna arbetsmarknaden blivit arbetslösa. Däremot vore det uppenbarligen orimligt att beträffande beredskapsarbetena tillämpa de avstängningsregler, som hittills varit gällande vid de genom arbetslöshetskommissionen bedrivna reservarbetena, särskilt i vad det gäller den regeln, att vid allmän konflikt inom ett yrkesområde all statens hjälpverksamhet bör upphöra och yrkets samtliga arbetare i landet respektive orten avstängas från statlig arbetslöshetshjälp.

I fråga om följderna för arbetsgivare, som icke ställer sig till efterrättelse Kungl. Maj:ts föreskrifter eller eljest gällande bestämmelser beträffande arbetsvillkoren vid beredskapsarbetet, hänvisas till vad därom sägs i det följande angående villkoren för utbekommande av anvisade statsmedel.

Beredskapsanordningens organisation.

Enligt hittillsvarande beredskapsanordning ha till Kungl. Maj:ts förfogande ställts reservationsanslag, avsedda att användas i arbetslöshetsbekämpande syfte enligt Kungl. Maj:ts beprövande i överensstämmelse med av riksdagen gillade grunder. Ifrågavarande anslag ha kommit sådana arbeten tillgodo, som äro av natur att i normala fall riksdagen, på framställning av Kungl. Maj:t, för varje särskilt fall därtill anvisar medel. Kungl. Maj:t har nu av riksdagen äskat ett avsevärt större anslag till beredskapsarbeten än som tidigare för sådant ändamål beviljats, men torde detta förhållande icke i och för sig giva anledning till någon ändring ifråga om förberörda huvudprincip. Erinras må dock, att enligt hittills gällande regler anslaget till beredskapsarbeten kunnat användas endast för utförande av statliga arbeten och statsunderstödda arbeten av natur att pläga utföras i en statlig myndighets regi eller på sådan myndighets föranstaltande; enligt vad nu i statsverkspropositionen förutsatts, skulle med anlitan av anslaget kunna utföras även andra allmännyttiga kommunala och enskilda arbeten. För åtskilliga grupper av sådana arbeten har enligt i allmän författning meddelade grunder statsbidrag kunnat utgå från av riksdagen för respektive ändamål anvisade särskilda anslag på olika huvudtitlar, och har det därvid ankommit på Kungl. Maj:t att besluta om fördelning av statsbidrag från dessa anslag.

*Allmänna
förutsätt-
ningar.*

Såsom inledningsvis omnämnts, ha i den i statsverkspropositionen intagna finansplanen under rubriken fonden för förlag till statsverket avsetts betydande belopp, vilka fördelats på de särskilda huvudtitlar, under vilka de olika slagen av arbeten regelmässigt anses höra. Vid sidan av de arbeten, som avses med de nyssnämnda framställningarna på de särskilda huvudtitlarna beträffande arbeten, som regelmässigt höra därunder, finnes en stor mängd företag av natur att kunna inom kort tid igångsättas och ägnade att bereda arbetstillfällen i stor omfattning. Det har förutsatts, att i den mån sådana arbeten befinnas böra komma till utförande, detta bör ske med anlitan av det under femte huvudtiteln uppförda reservationsanslaget å 75,000,000 kronor för arbeten till motverkande av arbetslösheten. Detta anslag skulle lämpligen kunna i viss utsträckning tagas i anspråk även för företag, som måhända enligt allmänna regler skulle ha handlagts å annat departement.

Med hänsyn till vad sålunda angivits i statsverkspropositionen ha utredningsmännen, då de nu övergå till att närmare behandla spörsmålen angående beredskapsanordningens organisation, begränsat sig till att behandla sådana dithörande frågor, som äga avseende å de erforderliga organisatoriska anordningarna för dispositionen av det förenämnda på socialdepartementet belöpande reservationsanslaget. Framhållas må emellertid i detta sammanhang, att det måste ur här förevarande synpunkter anses önskvärt, att tillbörlig hänsyn till arbetsmarknadssituationen tages jämväl ifråga om dispositionen av de på andra departement belöpande, mer eller mindre specificerade anslagen till beredskapsarbeten. Utan att närmare regler härför uppställas, torde ett sådant

beaktande av arbetsmarknadssituationen, särskilt med hänsyn till arbetslösheten, få anses i tillbörlig grad tryggt, exempelvis om ärenden rörande dispositionen av ifrågavarande medel, när så anses lämpligt och påkallat, göras till föremål för gemensam beredning inom socialdepartementet och det ifrågakommande departement, varunder arbetet hör.

Det på socialdepartementet förslagsvis uppförda anslaget, till vilket utredningsmännen sålunda närmast tagit hänsyn, skulle innebära, om det beviljas, en avsevärd ökning i jämförelse med det för innevarande budgetår anvisade anslaget till beredskapsarbeten på endast 3,000,000 kronor. För dispositionen av sistnämnda anslag krävdes icke några särskilda organisatoriska anordningar, utan kunde ärenden av hithörande slag behandlas av den inom departementet förefintliga arbetskraften. Det ligger i sakens natur, att om anslaget, såsom nu förutsättes, höjes till 75,000,000 kronor, antalet ärenden skall komma att högst väsentligt öka. Då det tillika förutsatts, att beredskapsarbetena skola komma till mera direkt användning för arbetslöshetens motverkande, varigenom alltså ifrågavarande ärendens behandling torde få antagas komma att kräva ett väsentligt ökat beaktande av socialpolitiska synpunkter, ligger det i öppen dag, att vissa organisatoriska anordningar måste bli nödvändiga. Till närmare belysning av hithörande spörsmål må anföras följande.

*Initiativ till
beredskaps-
arbeten.*

Då för närvarande endast sådana arbeten kunna ifrågakomma till utförande såsom beredskapsarbeten, vilka pläga bedrivas på statlig myndighets förestående, är det givet, att initiativ till igångsättande av beredskapsarbeten förutsatts skola som regel framkomma från statliga fackmyndigheter eller länsstyrelser. Detta har icke hindrat, att intresserade parter — kommuner, lokala arbetslöshetsorgan, arbetarorganisationer m. fl. — dessförinnan haft full frihet att hos myndigheten göra sina önskemål gällande och därigenom giva anledning till initiativet. Något hinder för sådan i frågan intresserad part att direkt hänvända sig till Kungl. Maj:t har icke förelegat.

På grund av den vidgade omfattningen av beredskapsanordningen torde det hädanefter icke bli tillfyllest att genom cirkulär till länsstyrelserna och vederbörande statliga verk bekantgöra beredskapsanordningen och villkoren för erhållande av anslag till beredskapsarbete. I stället torde man få utgå från att det nu kräves, att sedan anslag av riksdagen beviljats, i särskild kungörelse närmare bestämmelser härom utfärdas.

Enligt sakens natur torde man få förutsätta, att ansökan i allmänhet skall ingivas av den part — statlig, kommunal eller enskild — som skall bära ansvaret för arbetets utförande eller den avsedda nyttighetens framtida underhåll.

Önskligt är, att ansökningen innefattar för ärendets bedömande i olika avseenden erforderliga uppgifter. Sålunda torde i densamma böra angivas nödiga uppgifter om det åsyftade arbetsföretaget, ägnade att belysa dess behövlighet och allmännyttan samt lämplighet för arbetslöshetens motverkande. Vidare böra uppgifter lämnas om den avsedda tidpunkten för arbetets igångsättande, i vilket sammanhang bör styrkas, i vad mån eventuellt erforderliga juridiska och administrativa förberedande åtgärder vidtagits. I tekniskt och

ekonomiskt avseende bör fordras, att ansökningen åtföljes av arbetsplan, innefattande kostnadsberäkning, samt, i förekommande fall, vederbörliga utfästelser av intressenter angående bidrag till täckande av kostnaderna för företaget och åtaganden i fråga om framtida underhåll. Slutligen må i ansökningen lämnas sådana uppgifter, som sökanden vill anföra till motivering för framställningen, exempelvis till belysande av den finansiella situationen i kommunen och eventuellt arbetslöshetens omfattning i orten ävensom de åtgärder, som lokalt eventagits för arbetslöshetens bekämpande.

Ofta torde nu ifrågavarande ärenden vara av beskaffenhet att kräva skyndsamt behandling. Även om således intet hinder bör möta att direkt till Kungl. Maj:t ingiva ansökningen, skulle emellertid ett sådant förfarande oftast komma att vålla onödigt tidsutdräkt på grund av remissförfarande. Till undvikande härav torde därför såsom regel böra gälla, att ansökningarna, vilka skola ställas till Konungen, böra ingivas till vederbörlig central institution eller länsstyrelse. Härvid förutsättes, att om ansökningen avser ett arbetsföretag, för vilket enligt allmän författning statsbidrag redan nu må utgå, densamma skall ingivas till vederbörande fackmyndighet eller länsstyrelse i enlighet med den ordning, som föreskrives i sådan författning. Där stöd icke gives i förevarande hänseende i författning eller därpå grundad praxis, böra ansökningarna ingivas till länsstyrelsen i det län, inom vilket det avsedda arbetsföretaget är beläget.

På länsstyrelse eller i förekommande fall vederbörande fackinstitution bör ankomma att, i den mån inkommen ansökan befinnes innefatta tillräckliga uppgifter för ärendets bedömande, snarast möjligt med eget yttrande vidarebefordra densamma till Kungl. Maj:t. Därest ansökan skulle anses behöva kompletteras eller omarbetas, torde redan innan ärendet översändes till Kungl. Maj:t, erforderliga åtgärder härför böra vidtagas, exempelvis genom infordrande av kompletterande uppgifter från sökanden. I yttrandet bör angivas ett omdöme om arbetets behövlighet, allmännyttan och lämplighet i övrigt ävensom sådana andra synpunkter, vilka kunna finnas böra anläggas på ärendet.

Man lär få räkna med att ett avsevärt antal ansökningar skola framkomma och att endast den centrala myndigheten kan bedöma, vilka arbeten som med hänsyn till situationen på arbetsmarknaden i första hand böra komma till utförande. Det torde därför icke vara praktiskt, att samtliga ansökningar redan på detta stadium underkastas en detaljgranskning ur tekniska och ekonomiska synpunkter.

Sedan de olika ansökningarna samlas efter en från mera allmänna synpunkter verkställd granskning inkommit till Kungl. Maj:t, kräves uppenbarligen före beslut om igångsättandet en mera ingående prövning från tekniska och ekonomiska synpunkter. Denna synes emellertid böra företagas först i den mån så kan finnas lämpligt med hänsyn till rapporterad eller befarad arbetslöshet på viss ort eller inom vissa arbetargrupper.

1930 års utredning hade föreslagit, att denna centrala prövning skulle verkställas genom socialstyrelsen, förstärkt med fem adjungerade ledamöter. Av dessa fem ledamöter skulle en vara förtrogen med arbetsgivarnas och en med

*Central
organisa-
tion.*

arbetarnas förhållanden samt en vara representant för statens arbetslöshetskommission, en representant för ekonomisk sakkunskap och en representant för annat centralt ämbetsverk, vars verksamhet ärendet kunde anses beröra. Mot detta förslag att anlita socialstyrelsen med särskild sammansättning som ett sammanhållande centralorgan för beredskapsanordningen gjordes av flertalet däröver hörda myndigheter och korporationer bestämda invändningar. Det upptogs ej heller av Kungl. Maj:t vid framläggande av proposition för 1931 års riksdag med begäran om anslag till beredskapsarbeten. Rörande denna fråga anförde föredragande departementschefen, såsom närmare angivits i det föregående å sid. 5, att varje särskild myndighet skulle ha att inkomma till Kungl. Maj:t med förslag till arbeten inom dess ordinarie program, lämpligen ordnade efter angelägenhetsgraden. Det syntes ej behöva befaras, att vederbörande fackmyndigheter skulle underlåta att inkomma med förslag till arbeten med i detalj utarbetade program i sådan omfattning, att ett verkligt val för Kungl. Maj:t bleve möjligt. Initiativ till övervägande av anordnande av arbete inom viss ort syntes kunna, såsom förutsatts av 1930 års utredning, tagas av ortsmyndighet eller vederbörande centrala verk. Beaktandet ur arbetslöshetssynpunkt av olika föreliggande förslag syntes kunna ske efter inhämtande av yttrande från socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen. Enligt departementschefens uppfattning krävdes alltså icke för en anordning av den antydda beskaffenheten något särskilt organ, sådant som 1930 års utredning tänkt sig.

De av departementschefen sålunda angivna riktlinjerna för den centrala granskningen av beredskapsärenden föranledde icke någon erinran från riksdagens sida, och senare beslut ha icke föranlett någon ändring härutinnan.

I överensstämmelse härmed har den slutliga beredningen av ärenden om beredskapsarbeten hittills verkställt inom socialdepartementets byrå för sociala ärenden i allmänhet, och denna anordning har icke givit anledning till anmärkning.

Den nu föreslagna utvidgningen av beredskapsanordningens omfattning synes såsom förut sagts nödvändig göra viss rubbning av hittills tillämpade grunder för arbetskraftens utväljande m. m., men dessa ändringar äro icke av så djupgående beskaffenhet, att de i och för sig motivera en ändring av principiell innebörd också beträffande den ordning för hithörande ärendens centrala beredning, vilken hittills befunnits ändamålsenlig. Men uppenbarligen fordrar den högst betydande ökningen av ärendenas antal en förstärkning av socialdepartementets arbetskrafter. Det synes därvid av olika skäl mest lämpligt, att den för ändamålet behöfliga nya personalen sammanföres till en extra byrå inom departementet.

I fråga om de arbetsuppgifter, som skulle ankomma på denna byrå vid ärendenas förberedande handläggning, innan desamma upptagas till avgörande i konselj, må anföras följande.

De inkommande ansökningarna få bedömas efter deras lämplighet i och för sig för utförande med anlitan av medel ur anslaget till beredskapsarbeten. De arbeten, som vid denna bedömning synas vara av natur att kunna ifråga-

komma för ändamålet och vilkas utförande kan förmodas bliva aktuellt med hänsyn till arbetsmarknadssituationen, böra upptagas till fortsatt utredning, i förekommande fall genom remisser till vederbörliga fackmyndigheter i och för detaljgranskning. I vissa speciella fall torde bli va nödvändigt att därför anlita särskild sakkunnig. Det är av vikt, att arbetsplaner, innefattande kostnadsberäkningar, kontrolleras ävensom att materialprisernas skälighet m. m. bedömes.

Sedan på så sätt ett material av till utförande förberedda arbeten hopbragts ur serien av inkomna ansökningar, vilket material fortlöpande måste förnyas, skulle det gälla att bedöma behovet av arbetenas igångsättande med hänsyn till läget på arbetsmarknaden. Härför erfordras, att å byrån finnas tillgängliga aktuella uppgifter, ägnade att belysa arbetsmarknadssituationen i allmänhet samt arbetslöshetens omfattning i olika orter och inom olika yrkesområden. Uppgifter härutinnan förutsättas skola förmedlas av de myndigheter, som ha att införskaffa dylika. Likaledes torde å byrån böra sammanställas uppgifter rörande kommunernas ekonomiska läge i fråga om skuldsättning, skattebelastning, skatteutjämningsbidrag m. m.

Då ett förslaget arbetes igångsättande aktualiserats på grund av arbetslösheten, torde åtgärder böra vidtagas för att genom förhandling med förslagsställare och andra intresserade parter utforma i detalj de villkor, som kunde befinnas påkallade och skäliga i fråga om tillgodonjutandet av medel ur anslaget till beredskapsarbeten. Därvid skulle exempelvis närmare preciseras i förekommande fall storleken av statens understöd, eventuellt villkoren för erhållande av statslån, säkerhet för arbetes fullgoda utförande, åtaganden i fråga om arbetets framtida underhåll, förutsättningar i fråga om användande av inhemskt material, sättet för statsmedlens utanordnande m. fl. liknande spörsmål av ekonomisk innebörd. På samma sätt borde preciseras vissa frågor om arbetets igångsättande och utförande såsom tidpunkten för arbetets påbörjande och tempot för dess fortskridande, uttagningen av arbetskraft, arbetstid m. m. Även frågor rörande kontrollens anordnande torde på detta stadium böra bestämmas.

Även om det kan förutsättas, att beträffande villkor av detta slag skola genom praxis snart framkomma vissa normaltyper för bestämmelserna, kommer helt säkert ofta att visa sig erforderligt att modifiera dem. Denna del av byråns arbete måste därför bli va synnerligen maktpåliggande och kräva tillgång på väl kvalificerade arbetskrafter.

Av ovan nämnda villkor och förutsättningar må bestämmelse om användandet av inhemsk material vara värd särskilt beaktande. En sådan bestämmelse har visserligen icke tidigare ansetts påkallad vid här ifrågavarande slag av arbeten, men torde nu, med hänsyn till många av de ifrågakommande arbetenas art och med tanke på anslagets storleksordning, bli va erforderlig för tryggnad av att de anvisade statsmedlen lända till största möjliga nytta för det inhemska näringslivet och för arbetslöshetens bekämpande.

Sedan på ovan antytt sätt klarlagts de förutsättningar i olika hänseenden, som lämpligen böra gälla i fråga om visst arbetes utförande såsom beredskaps-

arbete, torde medel härför genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t böra anvisas.

Då det förutsatts, att beredskapsanordningen skall utgöra ett av de väsentligaste socialpolitiska medlen för bekämpande av arbetslösheten, måste uppenbarligen sådana uppgifter stå till Kungl. Maj:ts förfogande, att den direkta effekten av de pågående beredskapsarbetena i fråga om beredande av sysselsättning åt arbetslösa vid varje tillfälle kan bedömas. Vid sådant förhållande måste man räkna med en fortlöpande rapportverksamhet från de för arbetena ansvariga arbetsledningarna såväl beträffande tidpunkten för arbetets igångsättande och avslutande som den vid arbetet sysselsatta arbetsstyrkans storlek och sammansättning. Sådana rapporter ha enligt nu tillämpat system månatligen insänts till socialdepartementet. Då man hädanefter har att räkna med ett betydligt större antal arbeten än hittills, skulle insamlandet och bearbetningen av rapporterna verka tyngande på byrån till men för dess huvudsakliga arbetsuppgifter. I fortsättningen böra rapporterna därför sändas till socialstyrelsen och där göras till förmål för statistisk bearbetning. Redogörelse för resultatet härav kunde månatligen framläggas i Sociala meddelanden. Skulle vid bearbetningen visa sig, att arbetsledningen vid ett beredskapsarbete ej följt givna föreskrifter i fråga om sysselsättning av arbetslösa, finge det ankomma på socialstyrelsen att därom avgiva rapport till beredskapsbyrån inom socialdepartementet.

Man får slutligen icke förbise, att vid arbetets igångsättande och under tiden för dess fortgång åtskilliga tvistigheter kunna uppkomma, vilka kräva ett snabbt och auktoritativt ingripande. Härvid åsyftas de missnöjesanledningar, som kunna uppkomma exempelvis i samband med uttagningen av arbetskraft, reglerandet av arbetsvillkoren och tillämpningen av desamma. Gällande klagomålen arbetsförmedlingsorganets hänvisning av arbetskraft till beredskapsarbetet, torde socialstyrelsen i sin egenskap av uppsiktsmyndighet över den offentliga arbetsförmedlingen böra utreda frågan och sörja för att enhetlighet och rättvisa i den praktiska tillämpningen av givna direktiv härutinnan tryggas. Har missnöjet givit anledning till arbetskonflikt, torde man få förutsetta ingripande av statens förlikningsman i samma ordning, som nu sker vid arbetskonflikter å den öppna arbetsmarknaden. Såsom redan i det föregående framhållits torde dock sådana fall kunna tänkas, då undersökning rörande konflikthanledningen genom särskilt förordnad utredningsman kan befinnas påkallad.

*Beredskaps-
arbetenas
utförande.*

När man nu övergår till närmare behandling av frågorna rörande sättet för arbetenas utförande och kontrollen däröver, torde inledningsvis böra erinras, att enligt hittillsvarande beredskapsanordning gällt, att beredskapsarbetena vad angår sättet för deras utförande icke skola skilja sig från arbeten i öppna marknaden; endast sättet för medlens anvisande markerade olikheten.

Det ligger i öppen dag, att så länge endast arbetsföretag, som pläga utföras genom ett statligt verks försorg, kunnat ifrågakomma till utförande såsom beredskapsarbete, några mera specificerade bestämmelser icke ha behövt meddelas. Beträffande företag av nu nämnd karaktär synes ej heller vid en vidgad

beredskapsanordning anledning föreligga till några särskilda bestämmelser. Det förutsattes sålunda, att arbeten, som äro av rent statlig karaktär eller för vilka jämlikt i allmän författning meddelade grunder statsunderstöd redan nu må utgå, hittillsvarande ordning i administrativt och tekniskt avseende bibehållas, även när desamma komma till utförande med anlitan- de av medel ur beredskapsanslaget. I fråga om övriga slag av arbeten däremot, för vilka en av allmän författning eller eljest utbildad praxis anvisad ordning härutinnan icke gives, synes det visserligen kunna ifrågasättas, om ej några generella bestämmelser lämpligen skulle kunna meddelas; i betraktande av den mängd olika typer av arbeten, som härvid kunna ifrågakomma, lär det emel- lertid svårigen låta sig göra att så utforma dessa bestämmelser, att de bliva tillämpliga i olika situationer. På grund härav synes jämväl i nu förevarande avseende böra förbehållas Kungl. Maj:t frihet att handla efter vad som befinnes lämpligt och ändamålsenligt i de särskilda fallen. Man torde där- vid få använda sig av olika tillvägagångssätt under hänsynstagande till de former för statsbidrags tillgodonjutande, som gälla i fråga om statsunder- stödda arbeten av närmast jämförlig art, ävensom till i affärlivet utbildad praxis.

Några allmänna synpunkter i fråga om sättet för beredskapsarbetenas ut- förande förtjäna framhållas.

Av det ovan anförda framgår, att frågorna om arbetsledande organ vid beredskapsarbetena förutsättas skola låta sig ordna efter eljest praktiserade grunder. Härav följer, att entreprenadsystem sannolikt kommer till använd- ning i jämförelsevis betydande utsträckning. Någon anledning till principiella betänkligheter torde icke behöva föreligga mot anlitaandet av detta system, alle- nast i tillbörlig grad tryggas, att ej de anvisade statsmedlen disponeras på så- dant sätt, att oskäligen företagarens vinster uppkomma. Det förutsattes, att den part, kommun eller enskild, som skall stå ansvaret för beredskapsarbetet och har att avsluta kontraktet med entreprenören, i regel själv bidrager med ett större eller mindre belopp till täckande av kostnaderna. Infordrande av an- bud bör ske efter vanliga grunder och under nu bruklig kontroll samt med aktgivande på anbudsgivarnas tekniska, ekonomiska och administrativa re- surser för arbetets utförande.

Man kan icke förbise, att användningen av entreprenadsystem vid bered- skapsarbeten kommer att medföra åtskilliga problem, sammanhängande där- med, att enligt vad nu förutsatts vissa tvingande bestämmelser skola som re- gel gälla beträffande användningen av arbetskraft vid beredskapsarbetet. Of- tast torde ärenden rörande igångsättande av beredskapsarbeten komma att krä- va skyndsammast möjliga handläggning, sedan sådant ärende aktualiserats av en akut arbetslöshetssituation i den ifrågakommande orten. Om proceduren med anskaffande av entreprenör förlades helt till tiden efter den dag, då Kungl. Maj:t fattat beslut om anvisande av medel till arbetet, skulle emellertid i all- mänhet avsevärd tid komma att förflyta, innan arbetet kunde igångsättas. Man måste därför förutsätta, att där så befinnes påkallat och möjligt för vinnande av tid erforderliga förberedelser vidtagas i syfte att arbetet skall kunna på-

Regi.

börjas snarast efter det Kungl. Maj:ts beslut i ärendet föreligger. De villkor med avseende å användningen av arbetare eller i fråga om arbetstiden m. m., som eventuellt inrymmas i Kungl. Maj:ts beslut, kunna tänkas få avsevärd betydelse för anbudsförfarandet. Därför torde man böra räkna med följande förfaringssätt. Den, som står ansvaret för arbetet, informeras vid de förberedande förhandlingarna med byrån inom socialdepartementet om de villkor, som kunna förväntas. Därefter infordras anbud på sådan preliminär basis under uttryckligt förbehåll för de ändringar härutinnan, som kunna komma att vidtagas genom Kungl. Maj:ts beslut. I praktiken torde ett sådant tillvägagångssätt både falla sig naturligt och befinnas ganska enkelt kunna komma till användning, men det förutsätter givetvis, att bindande avtal om entreprenaden icke upprättas, innan Kungl. Maj:ts beslut föreligger. Skulle på så sätt ändrade förutsättningar för anbudet i ett eller annat avseende ha kommit till stånd, torde lämpligen anbudet därefter kunna justeras efter de nya förutsättningarna, vilket torde låta sig göra på avsevärt kortare tid än som skulle krävas vid ett fullständigt anbudsförfarande.

Stats-
understöd.

Till frågan om de grunder, efter vilka statens ekonomiska medverkan synes böra lämnas till olika typer av beredskapsarbeten, återkommer man senare i samband med behandlingen av statsverkets utgifter för beredskapsanordningen. Då det här närmast gäller icke normerna för understödets utmätande utan sättet för dess tillgodonjutande och därmed förknippade organisatoriska spörsmål, torde vara tillfyllest påpeka följande.

Beträffande formerna för statens understöd åt de särskilda beredskapsarbetena torde icke behöva uppställas någon för alla typer av arbeten generell regel, utan synes det böra överlåtas åt Kungl. Maj:t att bestämma härutinnan allt efter arbetenas art och omständigheterna i de särskilda fallen. Det förutsättes därvid, att sättet för finansieringen kommer att så långt möjligt ansluta sig till hittills gällande regler eller eljest utbildad praxis i fråga om tillgodonjutande av statsmedel för arbeten av motsvarande slag.

Enligt nu antydda huvudregel skulle uppenbarligen i detta sammanhang icke närmare behöva beröras formerna och sättet för finansieringen av sådana arbeten, som äro rent statliga eller för vilka redan nu statsbidrag må utgå enligt allmän författning.

Vad angår övriga slag av arbeten — vissa kommunala och enskilda — torde böra framhållas följande. Då medel ur anslaget till beredskapsarbeten disponeras i form av lån, torde få förutsättas, att i Kungl. Maj:ts beslut i ärendet närmare bestämmelser angivas rörande lånevillkoren och sättet för utanordnandet. Där i sådant avseende icke kan direkt hänvisas till bestämmelser rörande lån ur redan förefintlig statlig fond, torde lånevillkoren böra kunna bestämmas i tillämpliga delar efter vad som gäller för statlig låneverksamhet av mest likartad beskaffenhet samt efter vad som vid förhandling med den lånesökande i varje särskilt fall befinnes mest ändamålsenligt.

Beträffande statsbidrag till beredskapsarbete av sådan art, att några redan givna regler för statsbidrags utgående ej kunna anses därå tillämpliga, torde böra förutsättas, att Kungl. Maj:t i allmänhet ställer bidraget till veder-

börande länsstyrelses förfogande med anmodan att i mån av arbetets fortgång utanordna medel, föranstalta om avsyning samt godkänna arbetet. Att åt länsstyrelsen anförtros dessa uppgifter synes lämpligt med hänsyn därtill, att länsstyrelsen redan nu förvaltar medel, avsedda för vissa slag av allmänna arbeten av i stort sett likartad natur som ett anseeligt antal av dem, vilka nu skulle ifrågakomma till utförande såsom beredskapsarbeten. Erinras må sålunda om länsstyrelsernas befattning med förvaltningen av vissa vägmedel.

I detta sammanhang må jämväl beröras frågan om normerna för statsbidragets beräkning. Tvenne huvudtyper kunna i sådant avseende ifrågakomma, nämligen statsbidragets utmätande antingen efter den *beräknade* kostnaden eller efter den *verkliga*, i senare fallet med eller utan maximering av bidragets absoluta storlek. Ställes statsbidragets storlek i förhållande till den verkliga kostnaden, kan det självfallet icke exakt bestämmas, förrän efter arbetets färdigställande och räkenskapernas granskning. Båda tillvägagångssätten medföra såväl fördelar som nackdelar, men torde det senare vara det allmännast praktiserade och för även nu ifrågavarande arbeten i allmänhet bäst lämpade, ehuru båda tillvägagångssätten böra vara medgivna.

Då beredskapsarbetena enligt sin natur torde få antagas ej sällan komma att gälla kommuner, vilkas finansiella möjligheter på grund av arbetslösheten redan blivit strängt anlitade, torde man i dylika fall få räkna med att förskott å beviljat statsbidrag bör kunna ställas till förfogande.

Ej heller med avseende å den tekniska och ekonomiska kontrollen över beredskapsarbetenas utförande torde några särskilda regler behöva meddelas, då det rör sig om arbeten, beträffande vilka dithörande frågor äro normerade i allmän författning eller praxis. Däremot måste särskild föreskrift även beträffande sådana arbeten bliva erforderlig vad angår kontrollen av att eventuellt meddelade villkor rörande arbetskraftens uttagning, arbetstiden m. m. uppfyllas. Något hinder torde icke möta att uppdraga kontrollen jämväl i nu berörda avseenden åt de eljest förefintliga organen för kontroll i tekniskt och ekonomiskt avseende.

Kontroll.

I fråga om vissa kommunala och enskilda arbeten, beträffande vilka frågan om kontrollens anordnande icke på ovan antytt sätt kan anses löst, måste särskilda anordningar vidtagas. Såsom ovan framhållits skola medlen i dessa fall ställas till vederbörande länsstyrelses förfogande och skola på länsstyrelsen ankomma vissa arbetsuppgifter i samband med medlens disposition. Erinras må, att länsstyrelserna äga tillgång till teknisk sakkunskap, som torde kunna utnyttjas för ändamålet med biträde av tillfälligt förordnade kompetenta personer, i den mån så behöves. Man torde därför kunna förutsätta, att kontrollen över dylika beredskapsarbetens utförande skall kunna anordnas genom vederbörande länsstyrelse.

I vissa fall torde dessutom bliva erforderligt, att särskild platskontrollant anlitas. I andra fall däremot torde någon statlig kontroll icke bliva erforderlig, nämligen då det statliga bidraget är relativt ringa och vederbörande intressent, stadskommun eller liknande, själv förfogar över sakkunnig person för utövande av betryggande kontroll.

Arbetets
avsyning och
godkännande.

Sedan arbetet slutförts och anmälts till avsyning, synes böra ankomma på vederbörande centrala institution eller länsstyrelse att föranstalta om sådan avsyning, granska räkenskaper i förekommande fall samt godkänna arbetet. För det fall att behållning uppkommit på det till förfogande ställda statsbidraget bör denna återgå till anslaget.

Påföljd vid
underlåtenhet
att fullgöra
åtagande.

Skulle det vid löpande kontroll eller avsyning visa sig, att de av Kungl. Maj:t för ett beredskapsarbets utförande bestämda särskilda villkoren icke iakttagits, torde statsbidraget helt eller delvis böra indragas, såframt rättelse ej åvägabringas. För kommun eller annan institution, som för arbetets utförande anlitar entreprenör, bör det därför självklart vara angeläget att tillförsäkra sig nödiga garantier för entreprenörens kompetens och ekonomiska vederhäftighet.

Statsverkets utgifter för beredskapsarbeten.

Statsverkets
kostnader
för olika
typer av
arbeten.

Beträffande storleken av de statsmedel, som avses skola ställas till förfogande för anordnande av beredskapsarbeten, må hänvisas till statsverkspropositionen.

Såsom redan i det föregående omnämnts förutsattes, att beviljande av medel ur anslaget till beredskapsarbeten skall förekomma i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, enligt vilka hittills staten lämnat ekonomisk medverkan för utförande av respektive typer av arbeten; Kungl. Maj:t dock obehagligt att, där så befinnes ändamålsenligt med hänsyn till de föreliggande omständigheterna i de särskilda fallen, bestämma om större eller mindre statsunderstöd än som enligt dessa grunder skulle ha utgått.

Enligt nu nämnda regel skulle kostnaderna för beredskapsarbetenas utförande i allmänhet icke tillfullo bestridas av medel ur anslag till beredskapsarbeten, utan förutsattes, att bidrag till täckande av desamma lämnas av vederbörande intresserade parter. Enligt av utredningsmännen verkställda approximativa beräkningar, för vilka i det föregående å sid. 18 redogjorts, skulle sålunda kunna antagas, att ett anslag till beredskapsarbeten å 150 milj. kronor skulle bereda möjlighet att utföra arbeten för en sammanlagd totalkostnad av cirka 202 milj. kronor.

Beträffande storleken av de kostnader för statsverket, som jämlikt ovan nämnda huvudregel skulle kunna förutsättas bli påkallade vid utförande såsom beredskapsarbeten av olika typer av arbeten, må följande framhållas.

Statliga
arbeten.

Enligt nuvarande beredskapsanordning bekostas arbeten för sådana rent statliga ändamål som t. ex. anläggningar för försvaret i regel helt ur anslaget till beredskapsarbeten. I fråga om arbeten fallande inom något av de affärsdrivande verkens förvaltningsområden tillämpas följande två principer. Är arbetet av den art, att det omedelbart blir till avsett gagn för verket, så skall av totalkostnaden ett belopp motsvarande värdet av de fördelar, som därav komma verket tillgodo, ersättas av verkets egna medel. Återstoden bekostas från beredskapsanslaget.

Är arbetet åter av den beskaffenhet, att det först längre fram kan utnyttjas, förskjutes kostnaden helt eller delvis från beredskapsanslaget. Det förutsättes därvid, att sådant förskott skall överföras till vederbörande verks kapitalkonto i den utsträckning, som kan befinnas vara skälig, när den genom arbetet åvägabragta nyttigheten kan komma till avsedd användning. Motsvarande ersättning beredes därvid ifrågavarande reservationsanslag. För beredskapsarbete, som av statlig myndighet utföres för kommunala eller enskilda intressenters räkning, utgår statsbidrag från detta anslag enligt de grunder, som enligt gällande författning skulle tillämpats, ifall arbetet utförts i vanlig ordning, Kungl. Maj:t dock obetaget att på särskilda skäl öka eller minska statsbidraget.

Enligt utredningsmännens uppfattning föreligger ej anledning att ifrågasätta ändring i nu tillämpad praxis.

Under förutsättning av tillräcklig kontroll från statens sida synas dessa grunder kunna utan ändring tillämpas i fråga om alla slag av arbeten, för vilka statsunderstöd enligt gällande författningar eller rådande praxis kan utgå, således oberoende av om de utföras på statlig myndighets föranstaltande eller icke.

Stats-
understödda
arbeten.

Enligt gällande regler kan arbetslöshetskommissionen till täckande av kostnaderna för statskommunala reservarbeten bevilja kommun statsbidrag till belopp, som motsvarar hälften av själva arbetskostnaden. Kungl. Maj:t kan dock, där synnerligen vägande omständigheter sådant påkalla, medgiva, att statsbidraget höjes över den så bestämda maximigränsen.

Kommunala
arbeten.

Utredningsmännen vilja i detta sammanhang fästa uppmärksamheten därpå, att bland de i inventeringen medtagna kommunala arbetsuppgifterna ganska många avse anläggning av vatten- och avloppsledningar samt ett mindre antal hus- eller brobyggnader. Vid sådana arbeten spelar materialkostnaden en betydligt större roll än vid vanliga planerings- och gatuarbeten. Då man vid avvägandet av bidragsbestämmelserna för statskommunala reservarbeten säkerligen haft att taga hänsyn huvudsakligen till arbeten av det senare slaget, synes det önskvärt, att man vid beviljande av statsbidrag till kommunala beredskapsarbeten hädanefter kan lämna sådant även för viss del av kostnaden för materialinköp, särskilt i den mån det är fråga om inköp av inhemskt material.

Vissa av de arbeten av allmännyttig karaktär, varom enskilda lämnat uppgift till inventeringen, exempelvis sådana som anordnandet av flygleder, anskaffande av flygmaskiner för sjuktransporter och andra, torde kunna, då det gäller beviljande av anslag för deras utförande som beredskapsarbeten, likställas med kommunala eller statliga arbeten. Det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra, huruvida och i vilken utsträckning så bör ske.

Enskilda
arbeten.

Erinras må i detta sammanhang om sådana ovan under rubriken statsunderstödda arbeten berörda enskilda arbeten, för vilka statsbidrag ur beredskapsanslaget förutsatts skola utgå i regel efter de grunder, som enligt gällande författning skulle ha tillämpats vid arbetets utförande i vanlig ordning. Det må här även erinras, att såsom å sid. 20 närmare angivits, medel

ur beredskapsanslaget förutsatts skola kunna disponeras för stödjande av enskild företagsamhet genom subvention.

I fråga om vissa grupper av arbeten, fallande åtminstone rent formellt inom enskilda affärsföretags verksamhetsområden, brukar samhällsnyttan i första hand mätas efter deras räntabilitet i ett affärsmässigt skött företag. Utredningsmännen åsyfta härmed exempelvis sådana arbeten som sjöregleringar, anläggningar av kraftverk, utvidgning av anläggning för distribution av elektrisk energi, olika slag av arbeten vid och för enskilda järnvägar. Med hänsyn såväl till vanliga budgetprinciper som till företagens egna önskemål torde bästa formen för statens medverkan vid utförandet av dylika arbeten vara att bereda företagaren lån på lämpliga villkor. Beträffande bestämmelser angående ränta, amortering, säkerhet o. s. v., synes man i allmänhet böra tillämpa de grunder, som äro fastställda för någon redan befintlig statlig lånefond för samma eller liknande ändamål; Kungl. Maj:t dock obetaget att därest så prövas nödvändigt för att få ett önskvärt beredskapsarbete igångsatt göra erforderliga jämkningar. En närmare redogörelse för de olika statliga utlåningsfonderna och de för dem gällande bestämmelserna rörande ränta, amorteringstid, sättet för medlens utanordnande m. m. lämnas i statsverkspropositionen till 1928 års riksdag (Utgifter för kapitalökning, bilaga 1).

Då förvaltningen av dylika lån är en arbetsuppgift, för vilken de organ, som i övrigt handlägga beredskapsärenden, knappast kunna anses lämpade, lär denna böra förläggas till statskontoret. Skulle man vid utlåningen av beredskapsmedel strängt följa de regler, som finnas bestämda för redan befintliga låne-medels användning, kunde det möjligen som lämplig utväg härvid tänkas, att från beredskapsanslaget utlämnat lån överfördes som kapitalökning till vederbörande lånefond. Då det emellertid måste förutsättas, att avvikelser i vissa fall från dessa regler komma att visa sig nödvändiga, torde det befinnas mera ändamålsenligt att sammanhålla dessa lån under en ny fondrubrik, förslagsvis Fonden för lån till beredskapsarbeten.

Administrationskostnader. Såsom i det föregående framhållits lärer visa sig påkallat och lämpligt, att den personal, som erfordras för beredskapsärendenas centrala handläggning, sammanföres till en extra byrå inom socialdepartementet. Beträffande denna byrås storlek och sammansättning torde Kungl. Maj:t böra äga frihet att bestämma, i den mån erfarenheter därom vinnas.

Beredskapsbyrån. Kostnaderna för byrån torde få bestridas ur anslaget till beredskapsarbeten.

Den lokala administrationen. I det föregående har förutsatts, att åtskilliga arbetsuppgifter, sammanhängande med den tekniska och ekonomiska granskningen av föreliggande förslag till beredskapsarbeten med flera efterföljande uppgifter, skulle ankomma på olika fackmyndigheter. Utredningsmännen ha icke varit i tillfälle närmare bedöma, i vad mån för fullgörandet av dessa arbetsuppgifter skulle påkallas utökning av vissa ämbetsverks personalbestånd. Ej uteslutet är emellertid att vid en större anhopning av dylika ärenden, såsom torde kunna förutses bliva förhållandet vid den vidgade beredskapsanordningens start, visst behov av ökade arbetskrafter skall komma att bliva för handen. Dylika behov torde i allmänhet kunna fyllas genom tillfällig förstärkning av arbetskrafterna, varom Kungl.

Måj: t i den mån så ej kan ske inom ramen av verkets ordinarie anslag torde få besluta i varje särskilt fall. Möjligen skulle inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, på vilken enligt vad i det föregående förslagits skulle ankomma att tekniskt och ekonomiskt bedöma ett sannolikt betydande antal ärenden, avseende särskilt väg-, bro- och hamnbyggnadsföretag, bliva erforderligt med förstärkning av arbetskrafterna för en något längre period.

Även på länsstyrelserna skulle, enligt vad i det föregående föreslagits, ankomma åtskilliga arbetsuppgifter i samband med en vidgad beredskapsanordning, vilket torde nödvändiggöra en ökning av till deras förfogande ställda arbetskrafter.

Kostnader, som skulle föranledas av sålunda erforderliga särskilda arbetskrafter för biträde vid handläggningen av beredskapsärenden, torde få bestri-
das ur anslaget till beredskapsarbeten.

I den mån kostnaderna för den lokala kontrollen över beredskapsarbetena äro av natur att enligt sedvanlig praxis bruka falla på företaget, böra desamma även vid dessa slag av arbeten anses utgöra en del av kostnaderna för själva arbetet. Andra hithörande kostnader däremot, exempelvis den genom vederbörlig fackmyndighet eller länsstyrelse utövade kontrollen, slutavsyning av arbetet m. m., torde få täckas av medel ur beredskapsanslaget. Kontrollen.

Stockholm den 21 januari 1933.

SIGFRID HANSSON.

EDV. BJÖRNSSON

DAG BLOMBERG

ERIK LUNDH

Carl Chr. Schmidt.

P. M.

med vissa synpunkter på frågan om produktivitetsbegreppets innebörd.

Frågan om den lämpligaste inriktningen av samhällets produktionskrafter har alltid varit ett stridsspörsmål, rörande vilket olika meningar gjort sig gällande hos olika individer och samhällsgrupper. Detta är ingalunda förvånande. Redan med ordet »lämplig» angives ju, att det är fråga om en subjektiv värdering, för vilken uppfattningen rörande samhällets plikter och mål måste spela en ganska avgörande roll. Från olika politiska och etiska utgångspunkter måste man komma till olika uppfattning rörande vad som är lämpligt och olämpligt.

För att få klarare linjer vid behandlingen av denna fråga försöker man ofta uppdelade den i två avdelningar: å ena sidan undersökes vilken användning av produktionskrafterna, som är »ekonomisk» eller »produktiv», å andra sidan diskuteras de avsteg från en ekonomisk produktionsriktning, som motiveras av att samhället eller samhällsgrupper vilja taga andra hänsyn än de ekonomiska. För att säkerställa nationellt oberoende, kulturellt framåtskridande m. m. göras ju vissa ekonomiska uppoffringar. Att önskvärdheten av dylika är en rent subjektiv fråga ligger i öppen dag. Däremot tänker man sig, att *objektiva* slutsatser kunna nås rörande vad som är en ekonomisk, det vill säga produktiv användning av produktionskrafterna och vad som icke är det.

I viss mån är detta också utan tvivel fallet, om det nämligen bestämt definieras vad som menas med ekonomisk eller produktiv. Någon enighet rörande den mest praktiska definitionen av denna term råder icke. Inom den national-ekonomiska vetenskapen torde termen ofta användas så att med, ur ett lands synpunkt, produktiv inriktning av produktionskrafterna menas den, som ger maximal nationalinkomst, varvid nationalinkomsten mätes som den mängd av varor och tjänster som flyter ut ur produktionsapparaten under en viss tidsperiod, antingen till konsumtion eller till utökning av produktionsapparaten själv (kapitalbildning).

Emellertid visar en närmare analys, att denna definition lider av stora svagheter. Produktionen kan ju vanligen ökas, om människorna arbeta mera; ingen vill väl i alla fall hävda, att det är en ekonomisk användning av arbetskraften, att den utnyttjas 12—14—16 timmar per dygn för att få största möjliga nationalinkomst. Dessutom kan ju folkmängden ökas, och kapitalmängden växer snabbare ju mera människorna inskränka sig i konsumtion i förhållande till sin inkomst. Det är ej en stegring av nationalinkomsten genom folkökning och sparande, man har i tankarna. Man tvingas därför att göra ett tillägg och säga, att ekonomisk är den inriktning av ett lands produktion, som ger största möjliga nationalinkomst med användande av en av förhållandena betingad mängd produktionskrafter, varvid man t. ex. för arbetskraftens vidkommande utgår från lagstadgad arbetstid och dylikt. Värre är att det visat sig omöjligt att på objektiva grunder mäta hur mycket produktionskraften utökats t. ex. under ett år, d. v. s. hur stor den sparade delen av nationalinkomsten är. Dessutom är själva beräkningen av den *mängd* varor och tjänster, som stå till förfogande för konsumtion under en tidsperiod, ett i viss mån obestämt begrepp. Mängderna av de olika varorna och tjänsterna måste vägas ihop med

användande av någon indexmetod, varvid de tillmätas olika betydelse alltefter deras pris. Varupriserna bero emellertid bl. a. på förekomsten av monopol och på den rådande inkomstfördelningen samt på att vissa tjänster av stat och kommun tillhandahållas gratis; dessa företeelser betingas i sin tur av vissa sociala och institutionella förhållanden, vilka icke kunna tillerkännas någon objektiv nödvändighet. Hela vägningen och nationalinkomstberäkningen blir av dessa och andra skäl i viss mån godtycklig. I samma mån blir innebörden av termerna produktiv eller ekonomisk användning av produktionskrafterna obestämd och i varje fall rent konventionell.

I brist på en mera praktisk terminologi fasthålla emellertid många ekonomer i alla fall den ovan antydda. Det är då uppenbart, att i samhällsekonomisk mening produktiv är något helt annat än i privatekonomisk mening *räntabel*. Investeringar i vägar och hamnar kunna kanske ej förränta sig eller man föredrager att ej låta dem förränta sig, men det är ändå i många fall så, att nationalinkomsten genom deras tillkomst ökas mera än den skulle gjort genom investering i andra, ur privatekonomisk synpunkt räntabla företag, vilka åt sin ägare inbringa en inkomst, som efter frändrag av andra utgifter motsvarar ränta på nerlagt kapital.

Av denna anledning talar man understundom om två slag nationalekonomisk produktivitet: 1) privatekonomisk räntabilitet; 2) indirekt produktivitet. I så fall får emellertid först och främst beaktas, att dylik räntabilitet ingalunda alltid innebär nationalekonomisk produktivitet. När ett privatföretag under en depression avskedar arbetare, så förbättras härigenom utan tvivel dess räntabilitet, men om arbetarna förbli arbetslösa, så minskas i många fall nationalinkomsten; med andra ord den skulle i vissa fall blivit större, om arbetaren en tid sysselsatts i företaget, även om hans arbetsprodukt icke kunnat vid försäljning inbringa så mycket som hans lön. Andra exempel på räntabilitet, som ej innebär nationalekonomisk produktivitet finner man vid monopol, medan omvänt kravet på produktivitet i många fall uppfylles av verksamhet, som på grund av konkurrensförhållanden icke är räntabel. Den statliga och kommunala affärsverksamheten är i många fall i högsta grad räntabel, bl. a. därför att en monopolställning utnyttjas, medan i andra fall tjänsterna levereras gratis (t. ex. rätt att använda vägar och broar). Huruvida privatekonomisk räntabilitet uppnås eller ej beror alltså på den prispolitik som föres. Många »oräntabla» broar skulle kunna göras i hög grad räntabla genom upptagande av bropengar. I detta liksom i många andra fall skulle detta emellertid minska anläggningens produktivitet dels emedan den skulle utnyttjas mindre, dels emedan avgifternas upptagande skulle draga kostnader.

Det är alltså obestriddt, 1) att privatekonomisk räntabilitet ej är någon garanti för nationalekonomisk produktivitet och 2) att vilka fall som ligga på ena eller andra sidan om gränsen mellan räntabel produktivitet och indirekt produktivitet beror på omständigheter av sådan art att denna gräns vanligen icke kan tillmätas någon betydelse ur produktivitetssynpunkt. Det kan icke med fog påstås, att räntabla utgifter äro mera produktiva än indirekt produktiva utgifter. Exempelvis torde en stor del av utgifterna för folkskolor undervisning och vägväsen tillhöra det mest och säkrast produktiva slaget.

Det ligger emellertid i sakens natur, att man icke generellt kan uppdelat utgifter och kapitalplaceringar i klasser med olika produktivitet. Upp till en viss punkt kan utgifter av ett visst slag vara produktiva, därutöver äro de det icke.

Vidare beror naturligtvis allt på hurudant det ekonomiska läget är och hur det utvecklas i framtiden. Under vissa förhållanden är en utgift produktiv, under andra icke. Detta innebär bl. a. att den kan vara produktiv, om den

företages på en viss tidpunkt, men improduktiv om den företages tidigare eller senare.

Inom det privata näringslivet äro t. ex. de investeringar, som göras under lågkonjunkturerna, förmodligen i genomsnitt långt mera produktiva än de som göras under högkonjunkturen bl. a. av den anledningen, att de förra stå färdiga att utnyttjas, när de goda tiderna komma och den ökade produktionskapaciteten faktiskt blir använd.

Att det allmänna ekonomiska läget, både när utgiften eller kapitalinvesteringen göres och senare, får avgörande betydelse är självklart för alla, men särskilt en konsekvens därav förtjänar måhända att understrykas. Mindre produktiv är ju den användning av produktionskrafterna, som träder i stället för en annan användning, som skulle lett till större nationalinkomst. Att bygga t. ex. en bro eller en skenfri järnvägsövergång kan alltså vara mindre produktivt på en viss tidpunkt, då annars något mera inkomststegrande skulle kunnat åstadkommas, men synnerligen produktivt på en annan tidpunkt, då eljest de i anspråk tagna produktionskrafterna skulle legat helt eller till stor del oanvända. Ingenting kan vara mera obefogat än att generellt tala om vissa utgifter som produktiva, andra som improduktiva, utan att hänföra dessa beteckningar till speciella ekonomiska lägen. Det som vore föga produktivt under en högkonjunktur kan mycket väl vara synnerligen produktivt, om det utföres under en depression och tvärtom.

Vidare spelar det naturligtvis en viss roll, hur utgifterna och kapitalinvesteringarna finansieras. Detta får för det första stort inflytande på den nyss berörda frågan, i vad mån en viss användning av produktionskrafterna kommer att utestänga en annan eller kommer att leda till användning av eljest outnyttjade produktionsmöjligheter. För det andra kunna i vissa lägen en del finansieringsmetoder — t. ex. abnormt höga skatter eller lån, som försämrar den låntagandes kreditvärdighet — medföra störande indirekta verkningar, d. v. s. minska eller försämma produktionskrafternas användning på andra punkter.

I praktiken är det tydligen förenat med utomordentliga svårigheter att bedöma, vilken användning av produktionskrafterna, som leder till största nationalinkomst. Detta beror bl. a. på framtidens osäkerhet. De stora förluster, som det svenska bankväsendet lidit det sista årtiondet att döma av synliga avskrivningar på $\frac{3}{4}$ milliard kronor, vilka naturligtvis gått hand i hand med mycket stora förluster för aktieägarna i de kredittagande företagen, tyda på att ett bedömande av investeringarnas räntabilitet i framtiden är mycket besvärligt och att regelbundet svåra misstag göras. Detsamma är förmodligen fallet i fråga om de offentliga investeringar, som planeras med hänsyn till deras indirekta produktivitet, icke deras räntabilitet.

En av de få mera allmänna slutsatser, som ett studium av de faktiskt gjorda investeringarna under skiftande konjunkturer synes berättiga, är att man med utgångspunkt från kravet på nationalinkomstens maximering på lång sikt måste ställa vida större anspråk på en kapitalinvesterings förmåga att avkasta nyttigheter och tjänster, om den göres under högkonjunkturer då ju vanligen eljest en annan investering skulle kommit till stånd, än om en del produktionskrafter tagas i anspråk under en svår depression, då en stor del äro oanvända. Den skada som lides är ju att man kunde gjort något bättre med produktionsfaktorerna och risken för sådan skada tenderar att stå i omvänd proportion till mängden av outnyttjade produktionskrafter.

Till sist förtjänar det här använda produktivetsbegreppets konventionella natur, vilken inledningsvis berördes, att än en gång understrykas. Maximal tillgång till varor och tjänster torde icke av någon accepteras som ett mål för

samhällets strävanden. Inkomstens fördelning är ej likgiltig, ej heller är det oväsentligt att hänsyn toges till den kulturella utvecklingen och till bevarandet av människornas kvalitet. Från olika subjektiva och politiska ståndpunkter måste alltid de på ovannämnda sätt definierade mindre produktiva användningarna av landets produktionskrafter med rätta komma att föredragas framför de mera produktiva.

Stockholm i december 1932.

Bertil Ohlin.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING TILL BILAGA A.

	Sid.
Utredningsmännens uppdrag	1
<i>Nuvarande system för beredskapsarbeten</i>	2
Nuvarande beredskapsanordnings tillkomst och innebörd	3
1930 års utredning	3
Kungl. Maj:ts prop. 1931	5
Riksdagsbehandlingen år 1931	6
Riksdagsbehandlingen år 1932	7
Hittillsvarande användning i praktiken av beredskapsarbeten	8
<i>Frågan om en vidgad beredskapsanordning</i>	10
<i>Tillgången på arbetsobjekt för en vidgad beredskapsanordning</i>	11
Materialets införskaffande	11
Materialets bearbetning	12
Inventeringens resultat	12
<i>Synpunkter på valet av arbetsobjekt vid en vidgad beredskapsanordning</i>	19
Stödjande av enskild företagsamhet	19
Direkta beredskapsarbeten	20
Rayonen, inom vilken arbetsobjekt må sökas	20
Frågan om arbetsledning	21
Förhållandet till de ordinarie allmänna arbetena	21
Arbetsföretagens angelägenhetsgrad	21
De direkta arbetslönernas andel i totalkostnaden för arbetet	22
Arbetets beskaffenhet att kunna bereda sysselsättning åt arbetare med normal arbetsförmåga	23
Arbetets beskaffenhet att kunna utföras även under vintern	23
<i>Beredskapsanordningens anpassning efter läget på arbetsmarknaden</i>	24
Elasticiteten hos nu tillämpade system	24
Arbetets natur att kunna avbrytas	24
Arbeten som kunna utföras på kort tid	25
Större arbeten utföras i etapper	25
Arbeten som ej kunna utföras under loppet av ett år	25
Parlamentarisk garanti	26
<i>Frågor rörande arbetskraften</i>	26
Lönefrågan	26
Fördelningen av arbetstillfällena	28
Maximerad arbetsinkomst	28
Alternierande arbetslag	29
Förkortad arbetstid	29
Övertidsarbete	30
Maskinella hjälpmedel	30

	Sid.
Arbetskraftens utväljande	30
Förmedling av arbetskraft	32
Förhållandet till arbetarorganisationerna	35
<i>Beredskapsanordningens organisation</i>	<i>37</i>
Allmänna förutsättningar	37
Initiativ till beredskapsarbeten	38
Central organisation	39
Beredskapsarbetenas utförande	42
Regi	43
Statsunderstöd	44
Kontroll	45
Arbetets avsyning och godkännande	46
Påföljd vid underlåtenhet att fullgöra åtagande	46
<i>Statsverkets utgifter för beredskapsarbeten</i>	<i>46</i>
Statsverkets kostnader för olika typer av arbeten	46
Statliga arbeten	46
Statsunderstödda arbeten	47
Kommunala arbeten	47
Enskilda arbeten	47
Administrationskostnader	48
Beredskapsbyrån	48
Den lokala administrationen	48
Kontrollen	49
<i>Bilaga.</i>	
P. M. med vissa synpunkter på frågan om produktivetsbegreppets innebörd	50

U t d r a g

av promemoria, avgiven den 3 december 1932 av 1932 års utredning
angående beredskapsarbeten.

I fråga om *sättet för materialets införskaffande* anförde utredningsmännen huvudsakligen följande.

Vid planläggningen av sin undersökning hade utredningen att utgå från den av 1930 års utredning verkställda inventeringen ävensom från en inom socialdepartementet upprättad förteckning, upptagande de i nämnda inventering medtagna arbetsföretagen jämte de företag, för vilkas utförande medel begärts ur anslaget till beredskapsarbeten.

Med hänsyn till den korta tid, som stått till buds för undersökningens slutförande, inriktade sig utredningen till en början på införskaffande, enligt särskilt frågeformulär, av uppgifter från lokala myndigheter och institutioner. Till överståthållarämbetet och länsstyrelserna översändes ett antal formulär jämte cirkulärskrivelse med anhållan att vederbörande länsstyrelse ville införskaffa uppgifter från sådana lokala myndigheter och institutioner — exempelvis landstingens förvaltningsutskott, hushållningssällskapens förvaltningsutskott, verkställande organ inom borgerliga och kyrkliga kommuner, kommunalförbund, municipalsambällen samt styrelser för enskilda företag av allmännyttig karaktär — vilka kunde förmodas vara i tillfälle att lämna uppgifter å planerade eller avsedda allmännyttiga arbeten av intresse i förevarande sammanhang. Samtidigt framhölls, att endast arbetsföretag av viss omfattning, exempelvis belöpande sig till minst ett eller annat tiotusental kronor i kostnader, lämpligen borde medtagas i inventeringen. Slutligen framhölls önskvärdheten av att länsstyrelsen ville, samtidigt med översändandet till utredningen av de infortrade uppgifterna från länet, delgiva utredningen sin uppfattning rörande de föreslagna arbetsföretagens angelägenhetsgrad och lämplighet såsom beredskapsarbeten.

Beträffande införskaffandet av uppgifter från statliga verk och myndigheter ävensom vissa centrala institutioner har förfarits så, att var och en av utredningsmännen ävensom sekreteraren tagit på sin lott att personligen hos vederbörande efterhöra, huruvida inom respektive verksamhetsområden förefunnnes planerade arbetsföretag av den art, att de lämpligen borde redovisas i inventeringen. I de fall, där upplysning erhållits om förhandenvaron av sådana arbetsföretag, hava frågeformulär tillhandahållits för ifyllande av uppgifter rörande arbetena samt för gradering av desamma efter angelägenhetsgrad. Utredningen har på sådant sätt hänvänt sig till statens arbetslöshetskommission, arméförvaltningen, domänstyrelsen, flygstyrelsen, lotsstyrelsen, luftfartsmyndigheten, marinförvaltningen, medicinalstyrelsen, riksantikvarien, Sveriges geologiska undersökning, telegrafstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Från samtliga dessa hava uppgifter om arbeten lämnats. Upplysningar rörande ett par arbeten hava vidare lämnats av vattenfallsstyrelsen, vilka avse styrelsen närliggande verksamhetsområden. Gjorda underhandsförfrågningar hava givit vid handen, att några till beredskapsarbeten lämpliga

arbeten icke för närvarande förefunnes eller lämpligen kunde i förevarande sammanhang angivas inom verksamhetsområdena för följande myndigheter och institutioner, nämligen byggnadsstyrelsen, fängvårdsstyrelsen, generalpoststyrelsen, generaltullstyrelsen, statens meteorologisk-hydrografiska anstalt, järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, pensionsstyrelsen, regionsplanenämnden, riksbanken och stuteriöverstyrelsen. Härvid är emellertid att märka, att vid dessa förfrågningar särskilt framhållits, att utredningen icke önskade erhålla uppgifter angående sådana företag, avseende skenfria korsningar, om vilka uppgifter redan avgivits till kommittén för utredning rörande åtgärder till höjande av trafiksäkerheten (trafiksäkerhetskommittén) och ej heller angående byggnadsföretag av den beskaffenhet, att de upptagits till granskning och bedömande av statens organisationsnämnd.

Förutom ovan angivna, direkt från uppgiftslämnarna införskaffade material har nämligen utredningen haft tillfälle att utnyttja det primärmaterial rörande skenfria korsningar, som införskaffats av trafiksäkerhetskommittén och vilket med största tillmötesgående ställts till utredningens förfogande. Utredningen har vidare tagit del av och i inventeringen beaktat det material ifråga om förestående husbyggnadsföretag, som finnes sammanfört i den av statens organisationsnämnd upprättade tioårsplanen för statens byggnadsverksamhet (Statens offentliga utredningar 1932:25). Härvid har byggnadsrådet Hedquist välvilligt biträtt utredningen med kompletterande uppgifter rörande de i tioårsplanen upptagna arbetena. Likaledes har beaktats den plan beträffande successivt uppförande av för sinnessjukvården erforderliga byggnader, som redan antagits av statsmakterna och sedan ett antal år är under tillämpning. Slutligen har utredningen haft under övervägande vissa uppgifter, införskaffade från vederbörande verkschefer inom kommunikations-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementens verksamhetsområden, rörande ifrågasatta allmänna arbeten.

Nämnas må också, att utredningen haft att emottaga en del skriftliga framställningar från kommuner och enskilda, avseende förslag till beredskapsarbeten, och att utredningen även i åtskilliga fall uppvaktats i sådant syfte av deputationer eller representanter för berörda intressen. Även i sådan väg framkomna förslag till beredskapsarbeten hava beaktats vid inventeringen.

Till utredningen hava vidare från socialdepartementet remitterats ett antal till Konungen eller till departementschefen ingivna framställningar, avseende förslag till beredskapsarbeten, vilka framställningar överlämnats till utredningen för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Beträffande *det inkomna materialet* anfördes följande.

De direkt tillfrågade uppgiftslämnarna hava haft att ifylla det vid enquêten använda frågeformuläret. Detta frågeformulär har uppdelats i två tabeller, betecknade med bokstäverna A och B. Enligt de till frågeformuläret fogade anvisningarna skulle å formulär A uppföras arbeten, vilka vore så förberedda, att de utan alltför långt dröjsmål kunde igångsättas. Arbeten, som redan påbörjats eller för vilkas utförande nödvändiga medel redan anvisats, skulle icke medtagas. Å formulär B skulle lämnas uppgifter angående på längre sikt planerade arbeten, vilkas utförande kunde bli förhindrat på grund av att vederbörande kommuner, landsting, väghållningsdistrikt etc. såge sig ur stånd att skaffa för företaget erforderliga medel men vilka vore av den art, att de i allmännyttans intresse borde komma till stånd och lämpligen kunde tagas i anspråk som beredskapsarbeten.

Genom denna indelning ville utredningen erhålla en grund för bedömandet av företagen efter möjligheten att mobilisera dem. De å A-formulären upptagna arbetena skulle sålunda omfatta dem, bland vilka man hade att söka till beredskapsarbeten lämpliga arbetsföretag, som kunde komma till utförande

redan under nästkommande budgetår. Arbetsföretagen å formulär B skulle däremot i regel avse sådana företag, som lämpligen kunde hänföras till en på längre sikt ställd flerårsplan för beredskapsarbeten till motverkande av arbetslöshet. En viss möjlighet till kontroll i sådant avseende lämnade jämväl de å formulären begärda uppgifterna rörande förefintligheten för varje särskilt arbetsföretag av arbetsplaner (kostnadsförslag, ritningar m. m.).

Med hänsyn till mångfalden av uppgiftslämnare är självfallet det inkomna materialet av mycket växlande beskaffenhet. I regel hava de av lokala myndigheter och institutioner avlämnade uppgifterna begränsats till ett kortfattat angivande av det föreslagna arbetets benämning och art, de i formuläret under särskilda rubriker förutsedda kostnadsuppgifterna, uppgifterna om tiden, då arbetet tidigast kan igångsättas, samt om arbetarstyrkan och arbetets varaktighet. Ofta nog hava ej ens alla sådana uppgifter kunnat lämnas, något som torde få anses ganska förklarligt med hänsyn till den synnerligen begränsade tid, som stått vederbörande till buds. I en del fall hava emellertid utförliga motiveringar i särskilda promemorior lämnats för arbetena och arbetsplaner, ritningar samt fullständiga kostnadsberäkningar bilagts uppgifterna.

Flertalet länsstyrelser hava överlämnat de genom deras förmedling insamlade uppgifterna med skrivelse, vari vissa arbeten framhållits såsom särskilt lämpliga till beredskapsarbeten.

Även de centrala verken och institutionerna hava i regel vid överlämnandet av uppgifterna särskilt framhållit vissa arbetsföretag såsom betydelsefulla och för ändamålet lämpliga och därjämte lämnat vägledande uttalanden angående möjligheterna att inom respektive verksamhetsområden kunna finna sysselsättning för arbetslösa.

Beträffande sålunda gjorda särskilda uttalanden från de centrala verkens och institutionernas sida må i detta sammanhang framhållas följande.

Från några håll hava i förslagen upptagits anskaffande av för vederbörande myndighets verksamhet erforderlig materiel. Sålunda har *lotsstyrelsen* upptagit tillverkning av ett fyrskepp och ett tjänstefartyg, anskaffning av gasbehållare, tillverkning av kätting, ankare och fyrkurar. *Flygstyrelsen* har i förslaget upptagit tillverkning av flygmotorer och reservdelar till flygplan, mark- och flygradiostationer samt av en motorbåt och fyra roddbåtar. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens* hamnavdelning har föreslagit anskaffning av muddringsattiralj.

Luftfartsmyndigheten har föreslagit anskaffning av flygmotorer, sjuktransportflygplan, postflygplan, övningsflygplan och flottörer till sjuktransportflygplan. Av *sjökarteverket* har föreslagits byggande av ett utsjölodningsfartyg.

Liknande förslag angående materialanskaffning har avgivits beträffande de enskilda järnvägarna, varom mera i det följande.

Vad beträffar de egentliga arbetsföretagen inom respektive myndighets verksamhetsområde framhålls följande.

Domänstyrelsen erinrar därom, att dels sedan år 1922 nödhjälps- och reservarbeten i arbetslöshetskommissionens regi utförts å allmänna skogar, huvudsakligen inom landet söder om och närmast norr om Dalälven, dels sedan år 1923 arbeten å nämnda skogar anordnats för s. k. samvetsömma värnpliktiga. Antalet arbetare sysselsatta med reservarbeten uppginge för närvarande till omkring 1,950. Antalet samvetsömma värnpliktiga arbetande å de allmänna skogarna har årligen uppgått till 150 å 200. Ifrågavarande arbeten, vilka i allmänhet varit av större omfattning, hade huvudsakligen bestått i anläggningar av vägar, spårvägar, broar, dammbyggnader, flottleder och upplagsplatser ävensom av dikning och beståndsvård. Styrelsen hade sökt utvälja dessa arbeten så att närmast boende ortsbefolkning ej skulle betagas möjlighet

att alltfört genom erhållande av smärre skogsarbeten av skilda slag få bidrag till sin försörjning. Samma synpunkter hade varit vägledande vid avgivandet av förslagen å beredskapsarbeten, vilka därför kommit att begränsas till vissa större vägarbeten, ingående i den utredning, som styrelsen genom överjägmästarna låtit verkställa angående behovet av vägbyggnad å domänfondens skogar under bland annat tidsperioden 1932—1936. Styrelsen meddelar, att den ämnar överlämna de nu föreslagna vägarbetena till arbetslöshetskommissionen för att utföras i dess regi, för det fall att de ej nu kunna befinnas böra utföras såsom beredskapsarbeten.

Lotsstyrelsen påpekar till en början, att styrelsen i sina anslagsäskanden för nästkommande budgetår upptagit vissa anslagsposter avseende synnerligen behöfliga ändamål för en sammanlagd kostnad av 1,019,300 kr. Enär organisationsnämnden framhållit, att det icke vore möjligt att bedöma, i vad mån det under lots- och fyrväsendet hörande anslaget B 19 säkerhetsanstalt för sjöfarten, som i riksstaten för innevarande budgetår beräknats till 377,000 kronor, kunde bliva föremål för reduktion, har lotsstyrelsen ansett sig sakna hållpunkter för framläggande av förslag om visst belopp till nämnda anslag för nästkommande budgetår och därför endast lämnat redogörelse för nyssnämnda anslagsposter. I detta läge har lotsstyrelsen ansett sig icke heller böra upptaga de ifrågavarande arbetena bland de av styrelsen framförda förslagen till beredskapsarbeten utan inskränkt sig till att hänvisa till nämnda anslagsposter. Bland dessa ingår förbättring av hamnförhållandena vid Landsorts lotsplats i Stockholms södra skärgård, varför beräknats en kostnad av 72,000 kronor alternativt 46,000 kronor.

Lotsstyrelsen meddelar vidare, att styrelsen under egen regi årligen dels utför nybyggnads- och reparationsarbeten längs rikets kuster, dels bedriver verkstads- och varvsrörelse vid styrelsens huvudförråd i Stockholm för reparation och i mindre omfattning nybyggnader beträffande huvudsakligen lotsverkets flytande materiel.

Beträffande förstnämnda art av arbeten omnämnes, att de på grund av dels arbetsplatsernas i regel utsatta belägenhet och besvärliga kommunikationsförhållanden samt deras mer eller mindre provisoriska och begränsade inkvarteringsförhållanden, dels arbetenas ofta stora beroende av väderleksförhållandena äro av ganska säregen beskaffenhet, vadan de lämpligen böra utföras av med förhållandena förtrogna arbetare. Arbetarna lämnas att under en arbetsförmans tillsyn och ledning på egen hand utföra arbetena, vilka allenast några få gånger i månaden tillses av någon av styrelsens tekniskt utbildade tjänstemän. Härav framginge behovet av en med de säregna förhållandena *invand* arbetarstam. Arbetena bestå dels av nybyggnader, i den mån särskilda medel härför anvisas, dels av reparationsarbeten, varför anslag årligen anvisas i lotsverkets omkostnadsstat. Innevarande år hade arbetsstyrkan något reducerats.

Rörande arbetena vid lotsverkets varv och verkstad i Stockholm meddelas, att den sysselsatta timavlönade arbetsstyrkan år 1931 utgjorde 23 man; under sommaren innevarande år hade styrkan minskats till 14 man och bedrives arbetet innevarande höst endast 5 dagar i veckan. Under övervägande vore att ytterligare nedbringa denna arbetsstyrka.

Lotsstyrelsen framhåller slutligen, att de i samband med anslagsäskandena föreslagna 13 olika arbetena lämpligast böra utföras av lotsverkets vid dylika arbeten vana arbetarstam, dock om så befinnes erforderligt med tillskott från lämpligt arbetsmanskap i byggnadsorten. Det syntes emellertid mera ändamålsenligt att medel på vanligt sätt anvisades till nämnda byggnadsarbeten än att desamma utföras som beredskapsarbeten för i orten boende arbetare, i vilket senare fall i sin ordning andra arbetstillfällen eller arbetslöshetsbidrag

komme att erfordras för en större eller mindre del av lotsverkets arbetarstam. Därjämte finge man räkna med att i sistnämnda fall de vana arbetarna måhända ej skulle stå till buds för dylika arbeten vid framtida behov.

Telegrafstyrelsen meddelar till en början, att någon arbetslöshet under de senaste åren icke funnits vid telegrafverket, beroende dels på att telefonrörelsen allttjämt gått framåt, dels därpå att verket under dessa år bland annat med hänsyn till önskvärdheten att bereda arbetstillfällen låtit utvidga de s. k. frikretsarna, d. v. s. inom vilka telegrafverket utan särskild avgift tillhandahåller fria ledningar åt abonnenterna (minst 50 abonnenter i varje krets). Detta arbete vore nu i det närmaste fullbordat. För att förebygga en arbetslöshet, som eljest nu kunde befaras, hade styrelsen för avsikt vidtaga följande åtgärder, nämligen:

1) Anordnande av frikretsar vid växelstationer med 35—49 abonnenter (sammanlagt cirka 300 stationer). Förslag härom hade av styrelsen nyligen avgivits till Kungl. Maj:t. Det sålunda ifrågasatta införandet av frikrets vid stationer med 35—49 abonnenter skulle innebära, att telegrafverket komme att övertaga och avgiftsfritt underhålla alla ledningar inom ett område av tillsvidare en km. från dessa stationer räknat. Härigenom skulle åtskilliga arbetstillfällen uppkomma. Kostnaden härför beräknades till cirka 3.9 milj. kr. Arbetet, som huvudsakligen skulle bli kabelarbete, måste utföras med yrkeskunnigt folk samt i telegrafverkets egen regi. Då ett visst system i utbyggnadsarbetet måste iakttagas, så att samtliga nya frikretsar bleve färdiga inom en något så när begränsad tidrymd, lämpade sig detta arbete icke som beredskapsarbete. Det framhölls emellertid, att materialkostnaderna med undantag av högst 10 % av den beräknade totalkostnaden skulle komma den svenska industrien tillgodo. Framställning om att under år 1933 få disponera 1.9 milj. kronor från telegrafverkets förnyelsefond för detta ändamål hade samtidigt ingivits till Kungl. Maj:t.

2) Utbyggnad av landsledningsnätet i raskare takt än vanligt. Telegrafverket hade i detta syfte hemställt, att anslaget för telefon- och telegrafväsendets utveckling för nästkommande budgetår måtte ökas med 500,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Emellertid ansåges detta arbete lämpa sig mindre väl såsom beredskapsarbete, varför styrelsen ansett det lämpligast att inordna detsamma i den vanliga arbetsplanen och begära anslag härför på vanligt sätt. All i landsledningarna ingående materiel tillverkades inom landet av inhemska råvaror.

3) Byggnad av ytterligare riksledningar av koppartråd för förbättring av övre Norrlands telefonförbindelse. Kostnaden för dessa ledningar, som beräknas till 1 milj. kronor, hade medtagits i styrelsens anslagsäskanden för fortsatt utveckling av telefon- och telegrafväsendet under nästkommande budgetår. Arbetet borde emellertid göras i ett sammanhang samt av yrkeskunnigt folk, så att ledningarna bleve färdigställda ungefär samtidigt, varför detsamma icke ansåges lämpligt såsom beredskapsarbete.

Såsom lämpliga beredskapsarbeten hade telegrafstyrelsen däremot föreslagit:

4) Nya landskablar för en sammanlagd kostnad av 1,037,000 kronor. Beträffande hithörande arbeten anmärktes, att desamma fordrade synnerligen omsorgsfulla förberedelser med noggrann utstakning av kabellinjer m. m. Vidare åtgäinge avsevärd tid för anbudsinfordran, prövning av inkomna anbud och för tillverkning av kabel jämte tillbehör samt dess transport till arbetsplatsen. Ett dylikt arbete kunde därför i regel icke igångsättas förrän 4 à 6 månader efter den tidpunkt, då beslut fattats om dess utförande. Härtill komme, att i vissa fall landskabel helt eller delvis skulle förläggas som jordkabel eller ock att ny stolplinje måste byggas, vilka arbeten icke kunde utföras under den

tid, då marken vore frusen. På grund härav vore angeläget att styrelsen i god tid erhöile besked, huruvida de föreslagna kabelarbetena skulle utföras såsom beredskapsarbeten under nästkommande budgetår. Det framhölls slutligen, att endast i viss utsträckning folk från orten kunde användas vid dessa arbeten, exempelvis för erforderlig grävning.

5) Ombyggnad till dubbeltrådiga av vissa enkeltrådiga ledningar i Norrland, delvis upplagda på växande träd, jämte vissa andra smärre arbeten (stensättningsarbeten m. m.). Den sammanlagda kostnaden för hithörande arbeten beräknades uppgå till 428,800 kr.

Maskininspektören vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (yrkesinspektionens specialinspektör för järnvägsdrift) anför, att den på grund av den nedåtgående trafiken uppkomna minskningen av inkomsterna vid de enskilda järnvägarna föranlett uppskov med större förbättringar eller nyanskaffningar i fråga om den rullande materielen. Även arbeten, som sedan de utförts synas ha kunnat förbättra driftekonomin och för trafikanterna medföra bättre förhållanden, ha sålunda på flera håll måst anstå. Detta förhållande syntes icke i längden kunna fortgå utan att bliva till men för järnvägstrafiken i allmänhet och därmed för i järnvägarna nedlagt kapital. Det syntes därför angeläget och till avsevärt gagn för det allmänna, om någon del av de anslag, som av staten komme att anslås till beredskapsarbeten, även komme de enskilda järnvägarnas rullande materiel tillgodo. I sådant sammanhang syntes anskaffandet av nya lokomotiv med moderna förbättringar av ångekonomin böra komma i fråga; därefter anskaffande av lämpliga motorvagnar och godsvagnar med hög bärrighet. För de smalspåriga järnvägarna tillkomme därjämte anskaffande av överföringsvagnar för överföring av normalspårigt materiel samt för samtliga banor införande av tryckluftbroms. Förutom dylika förbättringar på den rullande materielen syntes därjämte utbyten av förslitna skenor och växlar böra i främsta rummet komma i fråga vid förbättrande av banornas överbyggnad.

Luftfartsmyndigheten har upptagit arbeten i samband med utbyggnad av luftfartslederna Stockholm—Malmö samt Malmö—Göteborg—norska gränsen, avseende planeringar av flygplatser och av hjälplandsningsfält, anordnande av fyrbelysning av luftfartslederna och belysningsanordningar för landningsfältet.

Sveriges geologiska undersökning har föreslagit vissa undersöknings- och förberedande gruvarbeten inom Västerbottens län, vilka samtliga angivits vara behöfliga för åstadkommande av gruvindustri inom orterna i fråga. Samtidigt meddelas, att geologiska undersökningen — såsom ett nu aktuellt led i den åt kommerskollegium och undersökningen uppdragna utredningen beträffande utnyttjande av kronans gruvegendom inom ifrågavarande delar av Västerbotten — upptagit till behandling olika förslag till väganläggningar för utnyttjande av de mest aktuella fyndigheterna. Förslag rörande sådana vägar torde inom närmaste tiden komma att framställas, och torde desamma avse i första rummet lämpliga landsvägsförbindelser för malmtrafik mellan Kuorbevarer och järnväg, vilket arbete torde kunna beräknas till c:a 300 à 350,000 kronor.

Styresmannen för nordiska museet och Skansen har såsom lämpliga beredskapsarbeten föreslagit diverse arbeten inom institutionen nordiska museet och Skansen samt den i museets ägo varande stiftelsen Tyresö slott. Samtidigt har framhållits, att museet icke ser sig i stånd att inom överskådlig tid utföra något av de föreslagna arbetena med egna medel, trots att dessa arbeten eller i varje fall flera bland dem motsvara synnerligen trängande behov både med hänsyn till tryggheten av museets framtida verksamhet som kulturinstitution och beträffande allmänhetens berättigade önskemål och krav.

Beträffande de förslag och synpunkter, som av de olika länsstyrelserna

framhållits, må anföras, att styrelserna i vissa fall under påpekande av den för inventeringens verkställande till buds stående synnerligen begränsade tiden — uppgifterna skulle vara utredningen tillhanda senast den 15 november — begränsat sig till att översända materialet, understundom med gjorda anteckningar å formulären om länsstyrelsens uppfattning rörande särskilda arbeten. I andra fall hava utförligare motiveringar och synpunkter anförts.

Länsstyrelsen i Stockholms län har framhållit, att det syntes nödvändigt — för att kunna med större säkerhet avgiva ett yttrande angående de olika företagens angelägenhetsgrad och lämplighet såsom beredskapsarbeten — att hava kännedom om de förutsättningar, från vilka ett dylikt bedömande hade att utgå, beträffande dels innebörden av begreppet beredskapsarbeten, dels de grunder efter vilka de föreslagna arbetsföretagens lämplighet såsom beredskapsarbeten borde värdesättas. I förstnämnda avseende vore det tydligen av stor betydelse, huruvida de nu ifrågavarande beredskapsarbetena tänktes anordnade såsom arbetsföretag, som utlämnades på entreprenad respektive avsåges att kunna utföras i vederbörande lokala myndighets egen regi, huruvida meningen vore att för dessa arbeten tillämpa reducerade arbetslöner eller löner, som tillämpades i den öppna arbetsmarknaden, och framför allt, huru långt man kunde räkna med statens bestridande av kostnaderna. Det vore givet, att i all synnerhet sistnämnda fråga bleve avgörande för möjligheten att bringa arbetsföretag av denna art till stånd. Vad anginge lämpligheten såsom beredskapsarbeten skulle det vara erforderligt att veta, om denna lämplighet borde mätas — förutom efter den arbetstillgång ett företag kunde bereda — övervägande ur lokala synpunkter, alltså med hänsyn huvudsakligen till behovet av arbetstillfällen å den ort, där företaget skulle igångsättas, eller om man hade att räkna med arbetslösheten inom ett större område, i sista hand länet i dess helhet, och anställning av arbetare från sådana större områden.

I avsaknad av direktiv på dessa grundläggande punkter hade det för länsstyrelsen erbjudit stora svårigheter att avgiva det önskade bedömandet. Länsstyrelsen hade emellertid ansett sig kunna utgå därifrån, att i varje fall staten finge förutsättas komma att lämna bidrag till kostnaderna för de avsedda beredskapsarbetena, och att sådant bidrag i fråga om de kategorier av arbeten, som på grund av sin art normalt åtnjöte statsbidrag, kunde påräknas till *minst* den procent, som plägade utgå av statsmedel, samt att för lämpligheten såsom beredskapsarbete borde räknas med arbetstillfällen för arbetslösa även utanför den ort, som arbetet direkt berörde. Dessa utgångspunkter hade sålunda tillämpats vid länsstyrelsens genomgång av de inkomna förslagen.

Beträffande de olika förslagen erinrade länsstyrelsen om sådana arbeten, vilka redan av länsstyrelsen föreslagits såsom beredskapsarbeten. Vidare erinrades om de s. k. skenfria korsningarna. Beträffande andra vägföretag anfördes, att företag, som uppförts på vägbyggnadsplanen för 1933 eller dess förutom med vederbörligt tillstånd påbörjats, icke borde vara uteslutna från att kunna ifrågakomma såsom beredskapsarbeten. Även ett fullföljande av arbeten, som med vederbörligt tillstånd påbörjats utan att medel till dessamma anvisats eller bliva tillgängliga enligt planen för 1933, kunde vara av betydelse ur arbetslöshetssynpunkt, enär ofta nog vederbörande väghållningsdistrikt ej såge sig i stånd att fortsätta arbetet med förskottering av hela kostnaden. Förskottsmedel av automobilskattemedel hade sökts till stora belopp av väghållningsdistrikt inom Stockholms län, och länsstyrelsen hade däribland utvalt 9 vägföretag, för vilka föreslagits förskottsanslag å tillhoppa 497,000 kr., men endast två av dessa företag erhöilo sådana anslag med tillhoppa 125,000 kr. Särskilt framhölls betydelsen av att ett av dessa båda företag — vägomläggningen inom Svartlösa härads väghållningsdistrikt från

Stockholms stads gräns till Skuru bro — icke borde vara uteslutet från att delvis utföras såsom beredskapsarbete, enär eljest med slutförandet av företaget länge måste anstå och företaget såsom sådant i angelägenhetsgrad hörde till de allra mest trängande. Även övriga till förskottsmedel föreslagna företag borde likaledes hava särskilda anspråk på beaktande såsom redan prövade både till angelägenhetsgrad och lämplighet ur arbetslöshetssynpunkt.

Länsstyrelsen framhåller vidare i sin skrivelse *dels* vissa ytterligare vägföretag, *dels* hamnbyggnad i Norrtälje stad, ombyggnad av militärvägen å Rindö (Vaxholms stad), anläggningar av avloppsledning i Lidingö stad, Häselsby köping samt Fullersta, Huddinge och Stuvsta municipalsamhällen.

Länsstyrelsen i Uppsala län påpekar till en början, att länsstyrelsen icke ansett sig kunna göra något uttalande angående lämpligheten i allmänhet av beredskapsarbeten såsom medel att bekämpa arbetslöshet, särskilt som några antydningar i utredningens cirkulärskrivelse icke lämnats angående sättet och villkoren för arbetenas bedrivande. De av länsstyrelsen förordade arbetena kunde därför tillstyrkas allenast under förutsättning, att arbetena ordnades under sådana villkor och på sådant sätt, att de gäve sysselsättning åt arbetslösa utan att försvåra den fria arbetsmarknadens återhämtning. Tvekan kunde råda, huruvida de ifrågasatta beredskapsarbetena vore avsedda att bekostas uteslutande av statsmedel eller, därest så icke vore fallet, till vilken del statsbidrag till arbetena skulle utgå. Det borde icke heller förbises, att bestämmelserna angående de tillämnade lönesatserna vid arbetena säkerligen komme att inverka, därest deltagande från kommunernas sida påräknades. Särskilt i rena jordbruksdistrikt torde framkallas starka betänkligheter mot igångsättande av arbeten till jämförelsevis höga lönesatser.

Länsstyrelsen förordade vissa vägarbeten, vilka framför allt ansetts viktiga ur trafiksynpunkt. Därvid hade länsstyrelsen sökt att icke förrycka gällande plan för vägarbetena i vidare mån än såvitt anginge de för ändamålet tillgängliga medlen. Så gott som uteslutande gällde beträffande de föreslagna arbetena, att de kunde utföras oberoende av årstiden. Samtidigt hade hänsyn tagits till önskemålet att förlägga arbetstillfällena i närheten av de orter, där de största anhopningarna av arbetslösa förekomme. Länsstyrelsen riktade vidare uppmärksamheten på två företag, det ena avseende uppförande av ett centralsanatorium i anslutning till Uppsala akademiska sjukhus och det andra avseende byggande av flottledskanal från Dalälven ovan Älvkarleöfallen till havet.

Länsstyrelsen i Södermanlands län framhåller, att de i de reviderade flerårsplanerna för 1933 upptagna vägföretagen blott delvis kunna erhålla statsbidrag under nämnda år. För slutförande av alla uti planerna upptagna företag skulle erfordras ytterligare statsbidrag utöver det beräknade med nära 2.5 milj. kronor. Snabbast torde ökade arbetstillfällen säkerligen kunna beredas genom att tillräckliga medel ställdes till förfogande för dessa arbetens slutförande, för vilka färdiga arbetsplaner i regel föreläge och även erforderligt arbetsbefäl funnes till förfogande. Samma vore förhållandet beträffande ytterligare 10 vägföretag för tillhopa 971,800 kronor, vilka fått tillstånd att igångsättas men i regel, på grund av otillräckliga medel, icke kunde bedrivas i full utsträckning. Om av länsstyrelsen tidigare föreslagna skenfria korsningar å 12 platser erinrades vidare, vilka arbeten kostnadsberäknats till en sammanlagd summa av över 1 milj. kronor. Slutligen omnämndes särskilt ett antal ytterligare vägföretag, avseende främst skapandet av riksvägarna Södertälje—Nyköping—Norrköping och Södertälje—Strängnäs—Eskilstuna—Arboga—Örebro samt den s. k. stambanvägen Södertälje—Gnesta—Flen—Katrineholm—Vingåker med grenväg från Flen till Strängnäs och vidare över

Mälaren vid Strängnäs till Enköping och Uppsala. För denna senare väg erfordrades även en större brobyggnad över Mälaren vid Strängnäs.

Länsstyrelsen i Östergötlands län förordar i första rummet vissa av vägingenjören föreslagna och graderade vägföretag men erinrar, att förslaget icke upptager de vägarbeten, vilka anses hava den största betydelsen i kommunikationshänseende och på denna grund antagas komma att upptagas i treårsplanerna för nästa period. I övrigt omnämnas såsom företag av betydelse för länet i dess helhet eller för särskilda orter arbeten för utrotande av berberisbusken, anläggning av bro vid St. Larsgatans förlängning i Linköping samt vissa ledningsarbeten i samma stad, hamnanläggning i Valdemarsvik jämte upprensning av Krogsmålaströmmen, fiskehamnsanläggning i Borghamn, vissa dikningsföretag i Strå socken, upprensning av Skenaån samt vissa arbeten avseende Starby Kungsgård.

Länsstyrelsen i Kronobergs län nämner bland andra företag än vägarbeten såsom mest lämpade och angelägna anläggande av ny kyrkogård för Växjö stads- och landsförsamlingar, vissa vatten- och avloppsledningsföretag, förstärkning av järnvägsbro över Lekarydsån, vissa torrlägningsföretag och gatuarbeten samt anläggande av idrottsplatser.

Länsstyrelsen i Kalmar län omnämner, förutom vissa av vägingenjören föreslagna vägarbeten, stensättningsarbeten och vissa hamnarbeten i Kalmar för tillhopa 1,220,000 kronor, kajbyggnad i Oskarshamn för 1,399,000 kronor, vatten- och avloppsledningsarbeten i Virserums municipalsamhälle för 200,000 kronor, uppförande av spannmålslagerhus för Kalmarorten för 758,000 kronor samt åtgärder för berberisbuskens utrotande (100,000 kronor) jämte vissa andra arbeten.

Länsstyrelsen i Gotlands län framhåller önskvärdheten av att något beredskapsarbete måtte kunna sättas igång särskilt i norra Gotland med hänsyn till den alltmera stegrade arbetslösheten inom kalkstens- och cementindustrierna. Såsom lämpligt beredskapsarbete framhåller länsstyrelsen anläggandet av fiskehamn vid Lickershamns fiskeläge samt tvenne väganläggningar.

Länsstyrelsen i Blekinge län åberopar svårigheten, med hänsyn till den begränsade tiden, att avgiva något säkert omdöme beträffande de talrika förslagen till beredskapsarbeten — belöpande sig till sammanlagt flera milj. kronor — helst som åtskilliga för länsstyrelsen dittills okända förslag framkommit. Med denna reservation omnämner länsstyrelsen ett hamnbygge vid Utklipporna samt vid Lökanabben å Aspö (redan föreslaget såsom beredskapsarbete), kloakledning vid länssanatoriet i Fur samt vissa vägarbeten. Bland dessa senare framhålles såsom särskilt angeläget ur arbetslöshetssynpunkt väg Gustavstorp—Kylinge med flera. Vidare framhållas vissa skogsdikningsföretag samt kyrkogårdsutvidgningar. Länsstyrelsen omnämner jämväl uppförande av en torrdocka vid Karlshamns skeppsvarv m. m., vilka arbeten indirekt anses bliva av stor allmän betydelse även om varvet befinner sig i enskild ägo.

Länsstyrelsen i Kristianstads län har ansett sig på grund av den knappt tillmätta tiden icke kunna närmare yttra sig rörande de olika föreslagna arbetsföretagen men håller emellertid före, att hamnbyggnadsarbetena i Båstad, Vejby och Brantevik torde få anses vara bland de mest nyttiga och angelägna.

Länsstyrelsen i Malmöhus län åberopar en av vägingenjören författad promemoria beträffande väg- och broarbeten, i vilken bland annat jämväl upp-tagits tanken på att såsom beredskapsarbeten skulle utföras förbreddningar av allmänna vägar i länet. Någon i detalj utarbetad plan rörande dylika arbeten förefunnes icke, men enligt länsstyrelsens mening rådde icke någon tvekan därom att behov av breddning av länets vägar föreläge i betydande om-

fattning och att nämnda arbeten synnerligen väl skulle lämpa sig för utförande såsom beredskapsarbeten.

Länsstyrelsen i Hallands län har ansett sig icke böra företaga någon uppskattning av de olika från lokala myndigheter och institutioner föreslagna arbetena men framhåller, att det dock vill synas, som om bland de anmälda företagen — förutom anordnandet av vissa skenfria korsningar vid Kungsbacka — ett vägbygge vid kustsanatoriet Apelviken borde sättas i första rummet och därefter vissa av drätselkamrarna i Halmstad, Varberg och Falkenberg anmälda arbeten. Likaså framhålles, att reglering av Suseån och Lindomeån vore i hög grad behöfvig, enär det bleve till stort gagn för ortens jordbruk och syntes särdeles lämpligt såsom beredskapsarbeten.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län framför, att såsom beredskapsarbeten icke böra upptagas företag, som förekomma i nuvarande eller äro ämnade att upptagas i nästkommande treårsplan. Å särskilda förteckningar hava upptagits de väg- och broföretag, som enligt länsstyrelsens mening böra komma ifråga såsom beredskapsarbeten. Vidare omnämnas såsom lämpliga beredskapsarbeten förbättringar av åtskilliga fiskehamnar, till vilka anslag ännu icke erhållits, varjämte vissa liknande anläggningar framföras, för vilka planer ännu saknas. Slutligen omnämnas fortsatta konserveringsarbeten å den i Kungälv belägna Bohus fästning samt avskärande av huvudledning för avlopp, reningsverk och pumpstation i Mölndal, vilket senare arbete betecknas såsom ur sanitär synpunkt synnerligen angeläget och väl lämpat såsom beredskapsarbete.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län återoppar av vägingenjören upprättat förslag beträffande vägarbeten uppgående till en sammanlagd kostnadssumma av 44,217,300 kronor.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län omnämner särskilt, att den icke infordrat uppgifter från kommunalförbunden för gemensamma åldersdomshem, enär frågan om ålderdomshemmen redan vore i allmänhet ordnad, och ej heller från länets vägstyrelser, då tillräcklig anledning därtill icke ansetts föreligga med hänsyn till de omfattande åtgärder, som efter nya vägorganisationens införande på vägväsendets område vidtagits av länsstyrelsen. Länsstyrelsen omnämner särskilt anläggning av enkel bygdeväg på Billingen från Långesäter till Skövde, vilket företag anses vara synnerligen behjärtansvärt ej blott med hänsyn tagen till den fattiga och isolerade befolkningen på Billingen och dess behov av kommunikationer utan även med hänsyn till arbetslösheten i trakten till följd av depressionen inom kalkbruksrörelsen.

Länsstyrelsen i Värmlands län har å frågeformulären särskilt angivit de arbeten, som synas kunna komma ifråga. Länsstyrelsen framhåller särskilt, att vägbyggnad Säffle—Rosenborg med hänsyn till det ekonomiska betryck, vari en stor del av befolkningen i ifrågavarande bygd befinner sig, i särskilt framträdande grad måste anses förtjänt att ifrågakomma till utförande.

Länsstyrelsen i Örebro län framhåller vanskligheten av att bedöma de ifrågasatta arbetenas lämplighet såsom beredskapsarbeten, särskilt enär ingen upplysning föreligger i vad mån bidrag av allmänna medel kan vara att påräkna för företagen. Med hänsyn till arbetenas beskaffenhet och angelägenhetsgrad i och för sig ifrågasättes dock att ombyggnad av de stora riks- och huvudvägarna i första hand borde här ifrågakomma, vilka företag redan nu pläga understödjas av allmänna medel med intill 90 % av kostnaden. Vidare omnämnas vissa ytterligare vägarbeten, avseende väg Kopparberg—Kölsjön—Kloten.

Länsstyrelsen i Västmanlands län förordar i första rummet skenfria korsningar och i övrigt företag å de orter i länet, där arbetslösheten gjort sig mest kännbar.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län framhåller omfattningen av de vägarbeten, som redan nu under skilda former bedrivs med bidrag av stats- eller bilskattemedel, delvis förskottsvis utanordnade, vidare särskilda landstingsmedel och kommunala förskott, genom vägstyrelserna, och i ett par fall arbetslöshetskommissionen, vartill komma nuvarande beredskapsarbeten vid järnvägs korsningar samt enskilda utfartsvägar med bidrag av stats-, landstings- och stundom kommunala medel. Landstinget hade för innevarande år anvisat 100,000 kronor och för 1933 200,000 kronor att utgå såsom bidrag till kommuner för »beredskapsarbeten».

Länsstyrelsen framhåller, att uppgiftslämnande lokala myndigheter svårigen kunnat bedöma utförbarheten av vissa framförda förslag, innan det blivit känt om och i vad form bidrag utifrån kan ifrågakomma samt huru vederbörande kommuner, församlingar, vägdistrikt etc. själva följaktligen skulle komma att belastas med skatter eller lån vid upptagande av ytterligare anläggningsarbeten.

Ifråga om vägbyggnader — utöver de nu pågående samt i flerårsplanen för 1933 och i utredningar om skenfria korsningar upptagna — hänvisar länsstyrelsen till vägingenjörens yttrande. De vägföretag, som där förordas såsom i möjligaste mån gagneliga, vore i allmänhet sådana, som torde komma att upptagas i flerårsplaner för de båda närmast följande 3-årsperioderna (1934—39) och som eventuellt skulle kunna genom ökade bidrag påskyndas utan avsevärt ökad kommunal belastning. En dylik koncentration av vägarbeten under ett skede av särskilt svår arbetslöshet vore givetvis i och för sig försvarlig, så länge dessa arbeten därtill kunde sägas i skälig grad fylla ett allmännyttigt ändamål och sålunda vara tillräckligt ekonomiskt motiverade.

Länsstyrelsen ville dock i samband härmed icke underlåta att framhålla som sin uppfattning, att tillgängliga fullt kompetenta arbetskrafter för planläggning, ledning och kontroll av vägarbeten redan under nuvarande förhållanden, som ju utmärktes av en viss forcering, vore ganska strängt upptagna. En forcerad anskaffning av vägbyggnadsmateriel, som sedermera bleve utan användning under en följande period, vore också en olägenhet. En viss fördyring torde överhuvud taget icke kunna undvikas vid starka växlingar i arbetsprogrammen.

I förslagen om utförande som beredskapsarbeten av allmänna vägar — belöpande sig till en kostnad av sammanlagt 4.8 milj. kronor, och de flesta så förberedda, att de skulle kunna påbörjas senast under sommaren 1933 — kunde ändringar ifrågakomma med hänsyn till rådande lokala arbetsförhållanden och total skattebelastning m. m.

Än mer gällde detta ifråga om föreliggande förslag till enskilda utfartsvägar, beräknade till uppmot 700,000 kronor. Det skulle enligt länsstyrelsens mening vara synnerligen önskvärt, om en avsevärd årlig förstärkning — med 50,000 à 100,000 kronor — av det nu mycket knappa statsbidraget till enskilda utfartsvägar kunde erhållas, då dessa arbeten ofta vore särskilt väl lämpade för ifrågavarande ändamål.

Av brobyggnader förordade länsstyrelsen i första rummet broar över Voxnan vid Mödånge och över Ljusnan vid Vallsta ävensom en planerad bro över ån vid Söderhamns järnvägsstation.

Länsstyrelsen diskuterar vidare åtskilliga från lokala myndigheter framförda förslag till olika arbeten.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län framhåller bland vägföretagen särskilt den s. k. stora kustlandsvägen från gränsen mot Gävleborgs län till gränsen mot Västerbottens län. Här inginge även broförbindelse över Ångermanälven vid Sandö. Vidare omnämnes bro över samma älv vid Hammar. Be-

träffande enbart ännu ej till utförande komna enskilda utfartsvägar funnes upprättade planer, betydligt överstigande 1 milj. kronor. I samband med vägarbeten omnämnas också erforderliga förbättringsarbeten å den med statsbanenätet numera införlivade järnvägen mellan Härnösand och Sollefteå, som genomlöper den av arbetslöshet hårt drabbade Ådalen.

Länsstyrelsen understryker vidare de talrika arbetstillfällen inom skogsvärden, som stå till buds, och anser sig varmt böra förorda, att frågan upptages om beredande av möjligheter för att hithörande arbeten å länets omfattande skogsområden må, oavsett vem som är ägare till områdena, kunna anordnas såsom beredskapsarbeten. I detta sammanhang omnämnes särskilt utdikningar av den s. k. Landsflon i Tåsjö socken.

Beträffande övriga företag rekommenderas särskilt uppmärksamhet åt ombyggnad av Härnösands hamn, upprensning av farleden i Ångermanälven vid Djupön (290,000 kronor), ombyggnad av kaj i Sundsvall (185,000 kronor), anläggning av vatten- och avloppsledningar för vissa tätbebyggda områden av Ytterlännäs socken (763,000 kronor) samt för flera likartade arbeten. Sålunda omnämnda vatten- och avloppsledningsföretag anses med hänsyn till deras betydelse för den allmänna hälsovården vara väl värda att komma till utförande såsom beredskapsarbeten. Ytterligare framhålles värdet av strandskyddsarbeten vid flottleder. Slutligen understryker länsstyrelsen, att tillgången är stor inom länet på för det allmänna gagneliga och angelägna arbetsobjekt, som med fördel kunna anordnas såsom beredskapsarbeten, och understryker med skärpa den ofrånkomliga angelägenheten av att beredskapsarbeten i stor omfattning varda anordnade inom länet. I detta sammanhang framhålles kommunernas inom länet visade synnerligen erkännansvärda offervillighet för arbetslöshetens bekämpande.

Länsstyrelsen i Jämtlands län omnämner såsom arbeten, vilka fylla villkoren för att ifrågakomma såsom beredskapsarbeten, väsentligen skenfria korsningar, ödebygdsvägar, andra vägföretag och vatten- och avloppsledningar i samhällen m. m.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har sammanställt uppgifter rörande väg- och broarbeten, som föreslås såsom beredskapsarbeten. Sammanlagda väglängden å de föreslagna vägarbetena har angivits till 173.5 km. med en kostnad av tillhopa cirka 22,736,800 kronor. Kostnaderna för de föreslagna broarbetena belöpa sig till cirka 3,031,000 kronor. Länsstyrelsen framhåller av de från lokala myndigheter inkomna förslagen ett stort antal företag i skilda delar av länen såsom särskilt lämpliga. Däribland befinna sig blottnings- och provbrytningsarbeten å malmfyndigheter, landsvägs- samt järnvägsanläggningar till orter för malmfyndigheter, andra väg- och broföretag, gatuarbeten, sjösänkingsföretag, vatten- och kloakledningsanläggningar, byggande av skolhus och skolsalar samt gymnastiklokal samt elektrifiering av Tärna kommun, vars fattiga och skattetyngda befolkning anses sakna förmåga att själv lösa denna fråga.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser, att de från lokala myndigheter avgivna förslagen i regel avse arbeten, som kunna betecknas som för det allmänna gagneliga och angelägna, ehuru de icke alltid äro av den art, att de kunna bliva av någon större betydelse för arbetslöshetens bekämpande. Möjligheterna att få arbetena i gång vore givetvis i hög grad beroende av de krav, som kunde komma att ställas på ekonomisk medverkan från kommunernas sida, vilka senare samtliga vore i ekonomiskt avseende svagt situerade och för närvarande knappast mäktiga att lämna några nämnvärda bidrag till arbetenas utförande. Vad länet beträffade hade man företrädesvis att taga hänsyn till skogsarbeten, flottledsarbeten, vägarbeten, torrlägningsarbeten samt en mindre fiskehamnsanläggning i Nederluleå skärgård.

Skogsbrukets betydelse för länets näringsliv hade gjort, att den minskade arbetstillgången i skogarna blivit för flertalet kommuner ödesdiger. Det hade därför från skilda håll framförts krav på att staten såsom den dominerande skogsägaren borde i större utsträckning än hittills aktivt medverka till svårigheternas avhjälpande dels genom igångsättande av avverkningar i den utsträckning, som skulle erfordras för upprätthållande av driften vid vissa sågverk, där eljest driftsstopp hotade, dels ock genom mera omfattande skogsvårdsarbeten, dikningar och vägbyggnader, vilka kunde vara ägnade att på den längre sikten förbättra utbytet av de statliga skogarna. Åt dessa önskemål hade såväl länsstyrelsen som landstinget givit sin anslutning i särskilda framställningar till Kungl. Maj:t.

Beträffande flottledsarbeten gällde, att sådana så gott som årligen under de senaste tio åren bedrivits i form av statliga reservarbeten. Ehuru i rätt begränsad omfattning komme sådana arbeten att bedrivas även i år. De växande svårigheterna för trävaruindustrien hade gjort flottningsintressenterna betänksamma, när det gällde kostnader, som belastade flottgodset under en jämförelsevis kort och besvärlig tid. Härav förklarades, att flottningsföreningarna föreslagit så få och relativt obetydliga arbeten. Det rådde dock intet tvivel, att betydande och värdefulla arbetsuppgifter förefunnes, vare sig det gällde förbättring av befintliga flottleder eller iordningställande av icke flottbargjorda biflöden, vilka skulle höja rotvärdet på skogarna och möjliggöra uttagning av en anseelig mängd nu icke nyttiggjort klenvirke. En närmare utredning på dessa områden syntes därför önskvärd.

Tillgången på såsom beredskapsarbeten lämpliga vägarbeten vore inom länet hart när outtömlig. I den mån väg- och brobyggnadsarbeten igångsattes utom ramen för den ordinarie vägplanen syntes emellertid av hänsyn till vägdistriktens ekonomi bliva nödvändigt uppgiva eller i varje fall i hög grad begränsa kravet på bidrag från distriktens sida.

Bland de föreslagna torrlägningsföretagen framhåller länsstyrelsen särskilt sänkning av Persöfjärden i Nederluleå socken.

Bland de många mera utförliga förslag, som avgivits av lokala myndigheter, må här anföras ett exempel, som synts böra särskilt påpekas ej blott på grund av de framförda arbetenas omfattning och betydelse ur arbetslöshetssynpunkt utan även med hänsyn till vissa principiella aspekter, som i samband med förslaget bragts å bane. *Stadskollegiet i Göteborg* har genom en särskild delegation låtit företaga utredning i ärendet, varvid från stadens verkchefer infordrade uppgifter upptagits till bedömande. Av kollegiet framföras särskilt ordnandet av stadens flyghamn (2 milj. kronor) antingen genom utvidgning å Torslanda eller genom nyanläggning å Tingstad samt hamnanläggningar vid Lindholmen och Tingstad. Beträffande dessa båda sistnämnda hamnanläggningar framhålles, att arbetena torde få anses såsom allmännyttiga och därför i hög grad lämpliga som beredskapsarbeten. Det skulle emellertid bliva alltför betungande för staden att ensam få vidkännas kostnaderna härför, detta i all synnerhet som de av staden planerade arbetena med genomförande av ny hamnplan samt anordnande av fast förbindelse mellan älvstränderna lära komma att draga betydande kostnader. Kollegiet uttalar, att kollegiet med lämnande av uppgifterna endast avsett att tillgodose önskemålet att bidraga med material till inventeringen och ej ikläda staden något åtagande i förevarande avseende. Det framhålles slutligen, att vid ärendets behandling i stadskollegiet en ledamot, representerande kommunalarbetarna, anhållit att få antecknat, att han ifråga om samtliga av kollegiet såsom beredskapsarbeten föreslagna arbeten icke hade något att erinra emot, att de upptoges i formulären under förutsättning, att det ej definitivt fastsloges, att ifrågavarande arbeten slutligen komme att utföras såsom beredskapsarbeten, att utförandet av redan planerade arbeten

i staden ej fördröjdes *samt att* kommunalarbetarna tryggades till fortsatt anställning.

Angående *materialets bearbetning* anförde utredningsmännen.

Det till utredningen inkomna materialet har bearbetats sålunda, att till en början varje förslaget arbete uppförts å särskilt kort. Med stöd av föreliggande uppgifter har därefter utgallrats kort, avseende arbeten, vilka av en eller annan anledning icke ansetts lämpliga som beredskapsarbeten. De arbeten, som härvid uteslutits, hava varit i första hand sådana genom länsstyrelse eller enskilda föreslagna arbetsuppgifter, vilkas omfattning ansetts alltför obetydlig, vidare sådana, vilka redan påbörjats eller för vilkas utförande medel anvisats, samt slutligen sådana, vilka äro av den beskaffenhet, att de utan längre dröjsmål måste utföras i vanlig ordning.

Därefter återstående arbetsuppgifter hava klassificerats i första hand efter sin mobiliseringsgrad. Härvid ha i regel med A betecknats kort, avseende arbeten, vilka rent tekniskt äro så väl förberedda, att de kunna igångsättas antingen omedelbart eller senast under budgetåret 1933/1934. Med B ha betecknats kort å företag, vilkas allmännyttas gjorts sannolik och som därjämte synas vara tekniskt så väl planerade, att de lämpligen böra upptagas i en flerårsplan för beredskapsarbeten. Övriga kort, vilka huvudsakligen upptaga dels arbeten, för vilkas bedömande från här ifrågavarande synpunkt lämnade uppgifter varit otillräckliga, dels också arbeten av så liten omfattning, att de icke kunna tänkas få någon nämnvärd betydelse för motverkande av arbetslöshet, hava betecknats med C.

Från denna huvudregel ha dock vissa undantag gjorts. Sålunda ha arbeten, vilka, om mobiliseringsgraden ensamt fått vara avgörande, bort betecknas med A, icke desto mindre betecknats med B, såframt detta av förslagsställaren angivits. Likaledes ha större arbeten, företrädesvis vägbyggnader, vilka beräknats draga en kostnad av ex. 500,000 kronor eller mera, betecknats med B av det skäl, att endast en viss del av så stora företag anses kunna med fördel utföras under loppet av ett enda arbetsår. Från sistnämnda synpunkt hade måhända likaledes vissa medelstora företag bort betecknas med B, men, då beträffande alla hithörande arbeten, även de största, viss del kan medhinnas under budgetåret 1933/1934, har utredningen genom det valda tillvägagångssättet trots sig kunna ernå en sådan utjämning, att vid en statistisk bearbetning fel i den ena och den andra riktningen skola i viss mån taga ut varandra.

För klassificeringsändamål har vidare genom särskild beteckning å varje kort markerats arbetsföretagets art, varvid arbetsuppgifterna upptagits under endera av följande åtta rubriker, nämligen vägbyggnader (däri inbegripna permanentbeläggningar och gatuarbeten), skenfria korsningar, brobyggnader, vattenbyggnader (hamnar, kanaler o. d.), husbyggnader, industriarbeten (däri inbegripet materialanskaffningar, elektrifieringsarbeten och överhuvud alla arbeten, där materialkostnaderna uppgå till en avsevärd del av totalkostnaden), jordarbeten (dränerings-, schaktnings- och planeringsarbeten, t. ex. flygfältsanläggningar, skogsdikningar m. m.) samt diverse arbeten. Under sistnämnda rubrik förekomma huvudsakligen arbeten för vatten- och avloppsledningar.

Slutligen har det också synts utredningen vara av intresse att klassificera de för beredskapsarbeten lämpliga uppgifterna med hänsyn till sättet för arbetenas finansiering enligt hittills vanliga grunder. I sådant hänseende hava korten betecknats med S, i fall därå uppförda arbeten varit att anse som rena statsarbeten, varjämte samma beteckning använts även för andra företag, som enligt nu gällande bestämmelser kunna utföras som beredskapsarbeten. Med U ha, bortsett från sistnämnda grupp, betecknats kommunala arbeten, för vilkas utförande bidrag av statsmedel kan erhållas, varvid med kommunala arbeten förstås icke blott borgerliga och kyrkliga primärkommuners arbeten utan även

andra kommunala samfälligheters. Rent kommunala arbeten, för vilkas utförande enligt hittills gällande grunder statsmedel icke kunnat påräknas, hava betecknats med K. Övriga arbeten ha ansetts såsom enskilda företag och betecknats med E. Vad särskilt beträffar vägarbeten, har det dock ibland på grund av ofullständiga uppgifter varit omöjligt att avgöra, huruvida visst vägföretag rätteligen bort betecknas på det ena eller andra sättet. I tveksamma fall ha sådana företag betecknats med U.

Korten hava därefter inordnats i ett kortsystem efter län och kommuner i den följd, vari de förekomma i Årsbok för Sveriges kommuner, dock med städerna i varje län före övriga kommuner. Arbeten, som beröra flera kommuner, hava i regel upptagits för den av kommunerna, som står först i årsboken. Undantagsvis hava vissa arbeten, som avse stora eller mera obestämda geografiska områden, inordnats i kortsystemet såsom riks- eller länsarbeten.

Genom denna anordning har utredningen velat hålla samman kort, avseende kommuner, vilka ligga i ett och samma härad, varigenom möjlighet vinnes att ej blott snabbt inventera förefintliga arbetsföretag inom en viss kommun utan även i den omgivande trakten. Som ledkort ha använts särskilda munkort. Å dessa hava införts uppgifter om folkmängd, utdebitering per skattekrona, samt eventuellt rapporterad arbetslöshet, varjämte plats lämnats för andra uppgifter, ägnade att belysa behovet av statliga hjälpåtgärder.

För utredningen har det sålunda färdigställda kortsystemet väsentligen tjänat som underlag för en statistisk bearbetning av det insamlade primärmaterial. Men kortsystemet synes därjämte framdeles kunna bliva av ej ringa värde, när det vid fördelningen av tillgängliga statsmedel för anordnande av beredskapsarbeten gäller att tillgodose viss ort eller vissa grupper av landets befolkning.

Utredningen finner det emellertid angeläget att i detta sammanhang framhålla, att de i kortsystemet förefintliga sakliga uppgifterna givetvis icke få betraktas som slutgiltiga.

Inledningsvis anfördes i fråga om *inventeringens resultat*:

Beträffande omfattningen och beskaffenheten av de framkomna förslagen må nämnas, att enbart de från centrala verk och myndigheter framförda förslagen omfatta över 1,100 arbeten, belöpande sig till en sammanlagd beräknad kostnad av cirka 137 milj. kronor. Den mest vägande andelen härav utgörs de skenfria korsningar, varom uppgifter erhållits från trafiksäkerhetskommittén (cirka 40.4 milj. kronor). I organisationsnämndens plan för den statliga husbyggnadsverksamheten ingående arbeten uppgå till cirka 18 milj. kronor. Hos statens arbetslöshetskommission under övertvägande varande arbetsföretag belöpa sig till över 15.1 milj. kronor. Från hamnavdelningen i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hava framförts förslag om över 11.7 milj. kronor och genom samma styrelses maskininspektör för de enskilda järnvägarna om 9.3 milj. kronor. Vidare må nämnas telegrafstyrelsen (över 1.4 milj.), flygstyrelsen (8.5 milj.), arméförvaltningen (5 milj.), marinförvaltningen (2.2 milj.), luftfartsmyndigheten (3.9 milj.), domänstyrelsen (1.6 milj.), medicinalstyrelsen (6.5 milj.), lotsstyrelsen (1.4 milj.), riksmuseet (1.2 milj.), riksantikvarien (1.1 milj.), sjukarteverket (0.9 milj.) samt geologiska undersökningen och nordiska museet och Skansen med vardera cirka 0.5 milj.

De genom länsstyrelsernas förmedling inkomna uppgifterna hava emellertid i åtskilliga fall avsett samma arbeten, som de centrala myndigheterna och institutionerna upptagit bland sina förslag. Med hänsyn härtill kan man ernå en överblick av den totala arbetsreserven, i den mån denna framgår av inventeringen, endast efter kontroll, att de arbeten icke dubbelräknats, som föreslagits av flera än en uppgiftslämnare. En sådan kontroll har ernåtts därigenom, att även de arbeten, som föreslagits från centrala verk och insti-

tutioner, grupperats på de kommuner, dit arbetsföretaget är lokaliserat, och därvid kunnat jämföras med övriga inom samma kommun fallande arbetsföretag.

Efter att ha lämnat slutlig redogörelse för inventeringens resultat på sätt framgår av promemorian av den 21 januari 1933 anförde utredningsmännen vissa reflexioner och förtydliganden rörande de allmänna utgångspunkter, varifrån materialet bedömts, vad angår vissa speciella arbetsområden.

Såsom framgår av inventeringens resultat, avser en betydande del av de inkomna förslagen vägbyggnader. Vissa av dessa förslag ha framförts av vederbörande länsstyrelse eller gjorts till föremål för länsstyrelsens omdöme, varigenom en grund erhållits för utredningens bedömande. Andra förslag åter ha framförts av vägstyrelser, kommuner eller arbetslöshetskommittéer, utan att vederbörande länsstyrelse, på grund av den korta tid som stått den till buds, haft möjlighet att taga närmare ställning till förslagen. Beträffande dessa sistnämnda företag har utredningen därför ofta icke kunnat utröna, om ett sådant behov av väganläggningen eller vägförbättringen förefinnes, att företaget enligt nuvarande regler skulle kunna komma i åtnjutande av statsbidrag.

En närmare granskning av de inkomna uppgifterna rörande vägarna utvisar, att det övervägande flertalet avser förbättringar av redan befintliga vägförbindelser. Man torde kunna säga, att redan nu för ändamålet tillgängliga medel möjliggjort en viss forcering av dylikt vägbyggande. Därest en ytterligare utvidgning av sådana arbeten skulle ifrågakomma genom anlitande av anslag till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet, torde följande synpunkter i ämnet böra uppmärksammas.

Av de vägföretag, som ingå i det inkomna materialet, ha i detta sammanhang tvenne typer synts vara av speciellt intresse, nämligen *dels* viktigare huvudvägar — i dagligt tal benämnda riksvägar — vilka äro av betydelse för den genomgående, mera långväga trafiken, *dels* vägar, som för skogsbruket kunna bli av betydelse genom att skapa bättre avsättningsförhållanden.

Vad först beträffar riksvägarna, hava från flera håll dylika vägföretag föreslagits såsom särskilt lämpliga beredskapsarbeten. Det lär icke ankomma på eller vara möjligt för utredningsmännen att i förevarande sammanhang bedöma, i vilken utsträckning det av tekniska skäl kan vara önskvärt att på ifrågasatt sätt utbygga ett riksvägnät. Ej heller giva de knapphändiga uppgifterna i det föreliggande materialet en tillräcklig grund för bedömande av de kostnader, som de föreslagna arbetena av dylik art skulle draga. Det förtjänar emellertid särskilt framhållas, att ett stort antal av de föreslagna arbetsföretagen utgöres av permanentbeläggningar. I anknytning härtill må erinras, att riksdagen såväl år 1931 som år 1932 anvisat särskilda medel för inköp av gatsten för statens räkning. Den i enlighet härmed tillverkade gatstenen har hittills till endast ringa del funnit avsättning. Det borde möjligen tagas under övervägande, huruvida icke det ansevärd förråd av gatsten, som för närvarande finnes i statens stenlager, lämpligen kunde tagas i anspråk för beläggning av vissa delar av det förenämnda riksvägnätet. Det är utredningen bekant, att undersökning för närvarande pågår rörande möjligheterna att bereda ökad hemmamarknad för gatsten, och förutsätter utredningen, att i samband därmed även upptages frågan om beläggning med gatsten i viss utsträckning av riksvägnätet. Utredningsmännen tillåta sig för övrigt beträffande frågan om riksvägar hänvisa till vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen innevarande år anfört i ämnet.

Vad angår skogsbruket, torde ett stort behov göra sig gällande av nyanläggningar av sådana mindre vägar i förut väglösa skogsbygder, där ända-

målet i första hand skulle bliva att genom vägar förbättra skogsbrukets avsättningsförhållanden.

Det under senare år inträffade betydande prisfallet å skogens produkter har försatt skogsbruket i ett bekymmersamt läge. Även om man icke har möjlighet att nu bedöma de framtida konjunkturerna på världsmarknaden för skogsprodukter, torde man för närvarande böra på längre sikt inrätta sig efter de nya förhållandena. Dessa innebära, bland annat, att skogsbrukets transportväsende, där goda flottningsmöjligheter saknas, i stor utsträckning gestaltar sig otillfredsställande. På grund av de sänkta virkespriserna hava möjligheterna att belasta skogsprodukterna med transportkostnader blivit starkt begränsade. Detta medför i sin tur, att avkastningen inom stora skogsområden med dåliga transportleder icke längre kan tillgodogöras. För skogsbruket blir härigenom av största vikt att sådana väganläggningar komma till stånd, som återställa möjligheterna att inom ifrågavarande områden utnyttja skogstillgångarna.

Därest förutsättningar komma att skapas för ett igångsättande av beredskapsarbeten i större utsträckning synes därför böra ankomma på vederbörande myndigheter, som äga ingiva förslag till beredskapsarbeten, att även beakta skogsbrukets ovan berörda intressen. Dessa myndigheter, närmast länsstyrelserna, torde sålunda böra på lämpligt sätt utreda, vilka trakter av vårt land, som äro i största avsaknad av naturliga och för skogsbruket tjänliga vägförbindelser, samt gå i författning om att förslag till sådana vägar upprättas, som på ett naturligt sätt skulle befordra skogsprodukternas fraktning till orter med förut ordnade transportförhållanden eller avsättningsplatser.

Vad nu sagts angående vägar för skogsbruket kan i tillämpliga delar även anses gälla anordnandet av för skogsbruket erforderliga flottleder.

Vidare må särskilt framhållas vissa arbeten, avsedda att förbilliga och förbättra driften vid enskilda järnvägar. Såsom exempel på de önskemål, som i detta hänseende framförts av järnvägsförvaltningar, kan nämnas borttagande av kurvor och brantare lutningar för minskande av driftkostnaderna, anskaffande av motorvagnar m. m. Motorvagnarna skulle ersätta lokomotiv, som nu äro i sådant skick, att de böra utrangeras. Behovet av denna nyan-skaffning vitsordas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens maskininspektör, som därjämte antytt, att det kunde vara lämpligt att utarbeta en standardtyp för tillverkning inom landet. Ytterligare har framhållits lämpligheten av att motorvagnarna konstruerades så, att inhemskt bränsle kunde komma till användning vid driften. En förutsättning bör vara, att innan statshjälp i större utsträckning beredes järnvägarna, det klarlägges, på vad sätt dylik hjälp skulle komma att inverka på övriga trafikföretag.

Uppgifter rörande de företag, som avse skenfria korsningar, hava huvudsakligen kommit utredningen tillhanda genom trafiksäkerhetskommittén, som i november 1932 till chefen för kommunikationsdepartementet avgivit betänkande med förslag till friläggande av vissa korsningar i plan mellan väg och järnväg. Nämnda kommitté har — såsom av dess benämning framgår — endast haft att bedöma företagen med hänsyn till trafiksäkerheten. Ett visst antal dylika företag har av kommittén föreslagits att komma till utförande under närmast följande år. Samtliga dessa företag hava av utredningen be-tecknats såsom A-företag. Den nu företagna inventeringen omfattar jämväl korsningar, som även ur annan synpunkt än trafiksäkerhetens ansetts böra friläggas. Vid bedömande av hithörande spörsmål har utredningen sökt ur länsstyrelsernas yttranden vinna erforderliga hållpunkter.

Beträffande i inventeringen medtagna arbetsföretag, som sammanförts under rubriken husbyggnader, hava utredningsmännen haft att beakta den av statens organisationsnämnd nyligen framlagda tioårsplanen rörande den statliga

byggnadsverksamheten. Organisationsnämnden har framhållit, att det uppenbarligen är en förutsättning för att ifrågavarande plan skall kunna bli till verklig nytta för åstadkommande av större följdriktighet och en effektivare ekonomisering i statens byggnadsverksamhet, att planen också utan större jämkningar får lända till efterrättelse vid statsmakternas beslut i byggnadsfrågor. Ett ändamålsenligt tillämpande av den framlagda planen skulle sålunda innebära, att den inbördes ordningen mellan de där upptagna ifrågasatta byggnadsföretagen icke i någon väsentlig mån förskötes. Men dessutom skulle såsom en grundförutsättning för planens berättigande betraktas, att icke någon väsentlig del av de för ett budgetår i planen upptagna byggnadsarbetena av statsfinansiella skäl eller eljest undanskötes till ett senare budgetår.

Utredningsmännen hava visserligen, såsom i det föregående omförmäls, medtagit de i organisationsnämndens byggnadsplan upptagna arbetena i sitt utredningsmaterial men ha därmed icke velat fälla något omdöme om organisationsnämndens nu återgivna uttalande rörande förutsättningarna för planens förverkligande. Emellertid anse sig utredningsmännen böra fästa uppmärksamheten på, att ifrågavarande uttalande uteslutande dikterats av hänsynen till följdriktigheten och den effektiva ekonomiseringen av statens byggnadsverksamhet och icke i någon mån av de synpunkter, som böra läggas på arbetsföretag såsom beredskapsarbeten i arbetslöshetsbekämpande syfte. Frågan huruvida de av organisationsnämnden föreslagna arbetsföretagen lämpligen böra tagas i anspråk som beredskapsarbeten och huruvida den för deras utförande föreslagna ordningsföljden kan och bör jämkas ha utredningsmännen icke kunnat i detta sammanhang upptaga till prövning.

Vidare må erinras, att organisationsnämnden i sitt betänkande redovisat omfattande statliga byggnadsföretag, vilka i princip beslutats och för vilkas utförande medel anvisats. Dessa företag ha icke upptagits i utredningsmännens material. Om dem ha utredningsmännen icke heller i detta sammanhang kunnat göra något uttalande.

Utredningsmännen hava jämväl beaktat den flerårsplan för ordnande av sinessjukvårdens byggnadsbehov, som upprättades år 1928 och sedermera varit i tillämpning. Enligt vad som inhämtats, lära de i denna plan avsedda arbetsföretagen vara till väsentlig del slutförda eller påbörjade; återstående arbeten torde vara av natur att dels avse mindre väsentliga detaljarbeten eller arbeten, vilkas angelägenhetsgrad varit föremål för tvekan.

Beträffande de till gruppen jordarbeten hänförliga företag må framhållas, att däri i viss omfattning ingå dikningsarbeten till förbättring av jord- eller skogsbruk. Av administrativt-tekniska skäl hålla utredningsmännen före, att dylika arbeten i regel lämpligen böra understödjas med statsmedel, på sätt redan nu sker genom bidrag ur särskilda för ändamålet anvisade statsanslag och lånefonder. Med hänsyn härtill har utredningen ansett sig böra särskilt anmäla den omfattning, vari ifrågavarande företag ingå bland sådana arbetsföretag, som redovisats under beteckningarna A och B nämligen:

	A.	B.	Summa.
Jordbruksdikningar	2,373,475	3,450,760	5,824,235
Skogsdikningar	398,370	612,000	1,010,370

Gruppen diverse arbeten omfattar i huvudsak vatten- och avloppsledning samt därmed jämförbara arbeten. Av den å dylika A- och B-arbeten redovisade totalkostnaden, cirka 30.3 milj. kronor, belöper sålunda endast ett belopp av 818,600 kronor å arbetsföretag av annan beskaffenhet. I dessa sistnämnda inrymmas föreslagna skogsodlingsarbeten o. dyl. till ett sammanlagt belopp av 212,000 kronor.

Sammanställning

av yttranden över den av särskilda inom socialdepartementet tillkallade utredningsmän den 21 januari 1933 avgivna promemorian angående beredskapsarbeten till motverkande av arbetslöshet.

I. Yttranden av centrala ämbetsverk.

A. I huvudsak tillstyrkande yttranden.

Byggnadsstyrelsen har såsom fackmyndighet i sitt yttrande närmast begränsat sig till att beröra de ifrågasatta husbyggnadsarbetena och har i sådant avseende påpekat, att arbetslösheten bland byggnadsarbetarna till följd av bostadsproduktionens starka nedgång numera torde vara synnerligen omfattande. Styrelsen har härefter yttrat sig sålunda:

Även dessa arbetare borde beredas särskilda arbetstillfällen i så stor utsträckning som rimligen kunde ske. Styrelsen ville sålunda principiellt tillstyrka, att beredskapsarbeten av ovannämnd art även anordnades inom husbyggnadsfacket, icke allenast såsom statliga arbeten utan jämväl som statsunderstödda, kommunala och enskilda arbeten. Styrelsen utginge härvidlag ifrån, att det bästa arbetslöshetsunderstödet bestode i beredandet av *arbetstillfällen inom de arbetslösas egna fack*, och att okvalificerade nödhjälpsarbeten i en eller annan form eller kontantunderstöd åt en i regel så pass yrkesskicklig arbetarstam som de svenska byggnadsarbetarna endast borde tillgripas, om statens medelstillgångar icke möjliggjorde en dylik beredskapsanordning. Styrelsen hölle före, att detta tillvägagångssätt jämväl vore det ur produktivitetssynpunkt riktiga utnyttjandet av denna arbetskraft. Styrelsen ville emellertid i detta sammanhang framhålla, att styrelsen icke ansåge sig kunna bedöma, huruvida utförandet av beredskapsarbeten överhuvud taget i den betydande omfattning, som av utredningsmännen ifrågasattes, kunde sägas stå i överensstämmelse med landets ekonomiska bärkraft.

Styrelsen ville konstatera, att de nu förelagna beredskapsarbetena inom nämnda fack torde komma att täcka behovet av arbetstillfällen för arbetslösa inom facket endast till en ringa del. Dessa arbetstillfällen borde sålunda reserveras för arbetslösa yrkesskickliga byggnadsarbetare. Därjämte ville styrelsen erinra, att bedrivandet av byggnadsarbeten med icke yrkesvana arbetare torde åstadkomma dels förhöjning av arbetskostnaderna och dels i varje fall ett avsevärt försämrat arbetsresultat. Husbyggnadsarbeten av den art, som nu ifrågasattes, vore beräknade som kvalitetsarbeten, och kravet härpå måste upprätthållas, för att nyttjarna skulle hava avsett gagn av byggnaderna. Att med entreprenadverksamhet inom husbyggnadsfacket kombinera tvång att vid arbetena begagna icke yrkesvant arbetsfolk, vore enligt styrelsens mening i all synnerhet uteslutet med hänsyn till därmed förbundna, för entreprenören oöverskådliga ekonomiska konsekvenser.

Beträffande den av utredningsmännen verkställda *inventeringen av arbetsföretag* har styrelsen funnit angeläget framhålla, att ifrågasatta byggnadsarbeten icke vore färdiga att på platsen omedelbart igångsättas, sedan beslut

häröf fattats. De föreliggande skissförslagen måste i vanlig ordning definitivt utarbetas och därefter möjligen ånyo underställas nyttjarens och Kungl. Maj:ts prövning. Därefter skulle entreprenadritningar och beskrivningar till byggnads-, inrednings- och ledningsarbeten upprättas och entreprenadanbud införas. Samtidigt har styrelsen påpekat, att medan utredningsmännen i sina kalkyler öfver effekten av de ifrågasatta arbetena räknat med 25 dagsverken per arbetsmånad, erfarenheten visat, att den verkliga arbetstiden vore väsentligt mindre, beroende på ogynnsamma väderleksförhållanden, sjukdomsfall, ledigheter m. m. Vid styrelsens arbeten i egen regi hölle sig antalet dagsverken per månad omkring 20 — lägst för grovarbetare (17.3) och högst för byggnadssnickare (22 å 23). Följaktligen syntes de arbetsstyrkor, varmed kalkylerats, kunna räknas till omkring 20 % högre eller till resp. 68,000 och 12,500 man. Härtill komme, att vid styrelsens arbeten i Jönköping, Lund och Växjö under egen regi arbetsveckan minskats under den mörkaste delen av året i syfte att undvika användande av konstgjord belysning — ett tillvägagångssätt, som sannolikt komme att tillämpas jämväl vid beredskapsarbetena. Då av sådan anledning en reduktion i antalet timverken per arbetsår av omkring 4 % kunde beräknas, skulle, enär arbetsmängden vore oförändrad, ytterligare motsvarande procenttal arbetare eller resp. 2,700 och 500 man kunna vinna utkomst vid dessa arbeten. Beräkningen av arbetstillfällena torde ställa sig ännu gynnsammare i betraktande av att den stora massan arbetare vid samtliga beredskapsarbeten torde utgöras av grovarbetare och en betydande del av dessa arbeten falla inom de nordligaste länen.

Beträffande *valet av arbetsobjekt* för beredskapsarbetena har styrelsen framhållit, att någon meningsskiljaktighet knappast torde råda om de föreslagna statliga husbyggnadsföretagens angelägenhetsgrad. Samtliga byggnadsföretagen vore avsedda att i alla händelser utföras inom närliggande framtid, och deras allmännytta vore oemotsäglich. Vad gällde beredskapsarbeten inom husbyggnadsfacket av kommunal eller enskild art syntes de av utredningsmännen föreslagna åtgärderna riktiga. Visserligen stannade de direkta arbetslönkostnaderna vid 40 å 60 % av totalkostnaderna vid husbyggnadsarbeten. Byggnadsindustrien vore emellertid vår förnämsta nyckelindustri, och råvarorna utgjordes huvudsakligen av inhemska naturtillgångar. Det järn, som för närvarande importerades i form av balkar, kunde i största utsträckning ersättas av inhemskt material, om konstruktionerna utfördes med hänsyn härtill. Vad gällde frågan om användning av utländskt material torde sådana föreskrifter lämnas, att svenskt byggnadsmaterial begagnades i största möjliga omfattning. Dock syntes viss kontakt i varje fall böra hållas med den utländska marknaden i prisreglerande syfte för motverkande av monopol- och kartellsträvanden till varornas oskäligen fördyring. Husbyggnadsföretagen låte sig icke anpassa efter läget på arbetsmarknaden genom uppdelning i etapper. I sådant avseende har styrelsen framhållit följande:

De ifrågasatta husbyggnadsföretagen borde, sedan de igångsatts, fullföljas med normal drift i en enda etapp. Åtskilliga av dessa byggnadsföretag fordrade fortsättningsanslag under senare budgetår, varför om lågkonjunkturen avtog eller upphörde, statsverket i alla händelser hade att fullfölja dessa byggnadsarbeten, tills desamma färdigställes. Emellertid torde detta engagement från statsverkets sida knappast föranleda alltför mycken tvekan vid prövningen av nu föreliggande spörsmål vad gällde de rent statliga arbetena, enär statsverket torde vara nödsakat att under alla förhållanden genomföra de föreslagna husbyggnadsföretagen inom en icke alltför avlägsen framtid. Vid beviljandet av bidrag eller lån till kommunala eller enskilda husbyggnadsföretag syntes det med hänsyn till anförda synpunkter ändamålsenligast att icke binda desamma vid större, öfver längre tid sig sträckande arbeten.

I fråga om *lönerna* vid beredskapsarbetena har styrelsen, som fasthållit vid kravet på arbetskraftens fullgoda kvalitet, uttalat följande:

Styrelsen ville som sin mening principiellt anföra, att vid de nu föreslagna beredskapsarbetena inom husbyggnadsområdet borde tillämpas samma arbetspriser som vid liknande byggnadsföretag i allmänna marknaden. Man kunde icke undgå att medgiva, att dessa byggnadsarbeten, åtminstone de statliga, motsvarade allenast den ökade insats i husbyggnadsverksamheten, som statsverket skäligen borde göra i depressionstid, då den enskilda byggnadsverksamheten minskades. Vidare erinrades att, därest dessa byggnadsföretag utförts i vanlig ordning enligt organisationsnämndens plan, sålunda ett eller annat år senare, hade givetvis allmänna marknads arbetspriser kommit att tillämpas. Därtill kom inkonsekvensen i tillvägagångssättet att vid byggnadsarbeten av i övrigt samma art betala lägre arbetspriser vid vissa av desamma allenast på den grund att dessa åsatts beteckningen beredskapsarbeten. Risker föreläge för statsverket att vid dessa lägre avlönade arbeten vara nödsakad att till men för resultatet använda sig av mindre kvalificerad arbetskraft.

Styrelsen har vidare lämnat följande redovisning av de arbetares årliga inkomster, vilka varit anställda oavbrutet under hela året 1932 vid styrelsens arbeten under egen regi i Jönköping, Lund och Växjö, därvid nu gällande kollektivavtals tim- och ackordspriser strängt tillämpats.

	Antal	Lägst kr.	Högst kr.	Medeltal kr.
<i>Grovarbetare:</i>				
Jönköping	52	2,226: 62	4,352: 88	3,172: 91
Lund	28	2,587: 28	4,636: 82	3,306: 30
Växjö	26	2,241: 99	3,171: 14	2,783: 26
<i>Träarbetare:</i>				
Jönköping	28	3,295: 43	3,840: 27	3,721: 97
Lund	5	3,900: 36	4,129: 72	4,014: 23
Växjö	11	4,862: 78	5,321: 48	5,242: 27
<i>Murare:</i>				
Jönköping	22	3,833: 55	5,279: 10	4,718: 62
Växjö	5	4,468: 05	5,407: 18	5,105: 09
<i>Målare:</i>				
Jönköping	5	5,340: 44	6,493: 15	6,094: 75

Styrelsen har i förevarande sammanhang erinrat, att nu gällande avtal för byggnadsarbetare, enligt vilket nämnda årsinkomster utgått, kommer på grund av uppsägning från arbetsgivarsidan att upphöra att gälla från och med den 1 april 1933. Några beredskapsarbeten inom byggnadsfacket, avsedda att utföras på entreprenad, torde icke kunna igångsättas, förrän enighet vunnits mellan arbetsgivar- och arbetarparten om de nya avtalen. Komme därvid arbetslönerna att icke oväsentligt beskäras och dessa beskärningar i första hand att drabba de höga ackordssatserna, fann styrelsen det icke vara oskäligt, att de nya avtalspriserna tillämpades vid beredskapsarbetena. Skulle Kungl. Maj:t finna skäligt förordna om igångsättande av beredskapsarbetena inom byggnadsfacket, innan det nya avtalet träffats, kunde sådant företag svårligen bedrivas på annat sätt än i egen regi, och borde då särskilda överenskommelser träffas rörande preliminärt utgående lönesatser, och sådana åtgärder vidtagas beträffande arbetena, att desamma föranledde så litet ingrepp i möjligen pågående lönestrid som ske kunde.

Beträffande olika möjligheter att ernå en *utdrygning av arbetstillfällena* har styrelsen lika med utredningsmännen funnit svårigheter föreligga för tillämpning av maximerad arbetsinkomst och altemnerande arbetslag. En beskärning av arbetsinkomsten vid full arbetstid kunde knappast ske,

då detta säkerligen endast skulle medföra en motsvarande inskränkning av arbetsprestationen. Ett system, liknande det vid stenbeställningarna, skulle så förrycka möjligheterna till ordnad arbetsledning och gott arbetsresultat, att dylik åtgärd icke kunde ifrågakomma. I synnerhet i samband med entreprenadverksamhet vore åtgärden helt utesluten. Av i huvudsak enahanda skäl ansåge sig styrelsen böra taga avstånd från användning av system med *alternerande arbetslag*, en arbetsform, som endast under särskilda förutsättningar och med ekonomiska uppoffringar torde kunna anpassas inom husbyggnadsverksamhet. Förkortad arbetstid kunde givetvis tillämpas vid husbyggnadsföretag, varav följden skulle bliva, att arbetsstyrkan vid företaget i motsvarande mån ökades. Några andra merkostnader skulle därav icke föränledas än den utgift, viss ökning av det lägre arbetsbefälet m. m. skulle åsamka. Det erinrades, att arbetsveckorna per år i verkligheten låge snarare under än över 40 timmar vid byggnads- och liknande arbeten.

Användningen av mera moderna *maskinella hjälpmedel*, exempelvis grävmaskiner, vilka emellertid förekomme mycket sparsamt vid byggnadsarbeten i Sverige, syntes kunna uteslutas vid de ifrågasatta arbetena. Emellertid erinrades, att en entreprenör, vilken vore ägare av dylika dyrbara redskap, måste vidkännas vissa förluster i sin verksamhet, om dessa redskap icke kunde komma till utnyttjande, ävensom att statsverket härvid kunde åsamkas vissa merkostnader, då den konkurrenskraft, innehav av dylika redskap medgäve, helt undanskötes.

Beträffande *arbetskraftens utväljande* har styrelsen understrukt olämpligheten av att vid beredskapsarbeten inom husbyggnadsfacket använda okvalificerad arbetskraft. Styrelsen har vidare framhållit följande: Dessa beredskapsarbeten borde stå fullt fria och tillgängliga för landets samtliga arbetslösa byggnadsarbetare och icke förbehållas viss avtalsrayon. Alla monopolsträvanden från arbetarnas sida mot s. k. tillresande arbetare borde förhindras, och alla bestämmelser eller praxis om företrädesrätt till arbete för medlemmar av viss arbetarorganisation måste undanröjas. Arbetena borde icke betungas med utgifter för dagtraktamenten, ersättning för s. k. resetid eller för arbetarnas transport till byggnadsplatsen. Byggnadsplatsen borde utgöra avtalets giltighetsområde. Styrelsen hade intet att erinra däremot, att sådant villkor uppställdes vid utväljandet av arbetskraft, att försörjningspliktiga, skickliga och skötsamma arbetare i första hand erhöles anställning. Den av utredningsmännen omförmälda praxis, enligt vilken den vid ett arbetsföretag sist antagne skulle i händelse av arbetsbrist först avskedas, torde nog kunna hävas endast med visst motstånd. Emellertid torde principen om visst företräde för försörjningspliktiga böra inverka på denna praxis i sådan mån, att vid avskedandet hänsyn toges till försörjningsplikt. Styrelsen ansåg, att även vid entreprenadverksamhet dessa restriktioner kunde föreskrivas, blott de gäves sådan auktoritet, att arbetarorganisationerna respekterade dem eller dessförinnan hade uttalat sitt gillande av desamma.

Vad gällde frågan angående *förmedling av arbetskraft* vid nu föreslagna beredskapsarbeten inom husbyggnadsfacket anslöt sig styrelsen till det av vederbörande departementschef i propositionen till 1931 års riksdag rörande beredskapsarbeten gjorda uttalande, att några särskilda regler för utväljande av arbetare o. s. v. icke skulle meddelas, utan vederbörande myndigheter skulle äga att helt efter eljest tillämpade metoder utföra arbetet. Vid husbyggnadsföretag måste man med hänsyn till ekonomi och arbetsresultat se till, att kvalificerad och ändamålsenlig arbetskraft utvaldes, varför såväl vid entreprenadarbeten som vid arbeten under egen regi, respektive entreprenör och arbetschef, vilka skulle ansvara för god ekonomi och gott arbetsresultat, skulle vara berättigade att utvälja arbetskraften och för detta ändamål samarbeta med den

offentliga arbetsförmedlingen på platsen. Härvidlag torde också böra uppmärksammas, att den kvalificerade arbetskraften av rent ambitiösa orsaker icke alltid hänvände sig till den offentliga arbetsförmedlingen. Tillämpningen av de ifrågasatta föreskrifterna fordrade därjämte speciell sakkunskap hos arbetsförmedlingen, vilken sakkunskap icke alltid torde vara tillfinnandes. Styrelsen ansåg icke erforderligt, att arbetare för erhållande av anställning vid beredskapsarbetena skulle visa sig hava varit arbetslös viss tid. Vid val mellan i arbetsskicklighet likställda arbetslösa syntes hänsyn böra tagas främst till försörjningsplikt och därefter till arbetslöshetstidens längd. Arbetsledare borde dock med skärpa se till, att sådana arbetare icke antoges vid dessa arbeten, vilka i syfte att ernå långvarig anställning vid beredskapsarbete eller av liknande skäl lämnade anställning vid annan arbetsplats.

Till utredningsmännens förslag angående förfarandet vid uppkommande *arbetskonflikter* vid beredskapsarbetena har styrelsen givit sin anslutning under framhållande dock att styrelsen näppeligen hade att uttala sig i den rent socialpolitiska frågan om grunderna för avstängning från statlig arbetslöshetshjälp av arbetare, inom vars fack allmän arbetskonflikt rådde. I alla händelser borde vid dylik konflikt arbetsstyrkan vid beredskapsarbete icke utökas genom anställning av genom konflikten arbetslösa personer och arbetslönen vid dylikt arbetsföretag så ordnas, att den icke slutligen överstege den arbetslön, som bestämdes vid konflikten uppgörelse. Vidare har framhållits, att sakkunskap inom byggnadsfacket borde vara representerad bland personer, som förordnades att utreda orsakerna till speciella arbetskonflikter vid beredskapsarbetena.

Mot den föreslagna *centrala organisationen* har styrelsen intet att erinra; styrelsen har allenast påpekat behovet av att inom socialdepartementets byrå tillgång funnes å praktiskt och teoretiskt väl skolad byggnadsteknisk sakkunskap för byggnadsärendenas handhavande.

Beträffande *föberedelser till beredskapsarbetena och deras utförande* har styrelsen ansett, att byggnadsärende av kommunal eller enskild natur borde, sedan ansökan i ämnet inkommit till vederbörande länsstyrelse, av denna med eget yttrande överlämnas till byggnadsstyrelsen för att där efter behov ytterligare utredas och prövas, varefter borde ankomma på styrelsen att med eget yttrande överlämna detsamma till Kungl. Maj:t. Alla statliga beredskapsarbeten inom husbyggnadsfacket borde ställas under byggnadsstyrelsens ledning. Hittills tillämpat system vore olämpligt och oekonomiskt, då exempelvis, såsom förekommit i Lund, å samma ort vissa statliga husbyggnadsarbeten kunde vara underställda byggnadsstyrelsen, andra universitetet och slutligen vissa medicinalstyrelsen.

I *fråga om regin* har framhållits, att på grund av föreslagna särskilda föreskrifter om arbetskraften, arbetstidens förkortning m. m. fara vore, att vederhäftiga entreprenörer icke kunde erhållas. Under sådana omständigheter måste dessa upptaga i sina kalkyler en vid marginal för oförutsedda utgifter. I dylika fall måste den egna regin anses vara den riktiga lösningen av arbetsledningsfrågan. Styrelsen har vidare i detta sammanhang anført följande:

Utredningsmännen förutsatte, att entreprenadanbud borde i regel föreligga, innan Kungl. Maj:ts beslut fattades, för att arbetena skulle kunna igångsättas, så snart anslag beviljats. Styrelsen fann denna åtgärd mindre lämplig, då det gällde husbyggnadsarbeten. Anbudsgivare måste i sådant fall vara bunden av sitt anbud relativt lång tid och därunder vaka över och ansvara för att bekomna anbud å materialier o. d. fortfarande gälla. Då i regel anbudsbeloppen inom kort tid bleve kända entreprenörerna emellan, bleve anbudsbeloppen omdiskuterade och de lägstbjudande ingäves misstro mot anbudens riktighet. Blev Kungl. Maj:ts beslut avvisande, hade ett antal anbuds-

givare fått utarbета kalkyler o. d. utan resultat. Om Kungl. Maj:t bifölle framställningen, kunde måhända bliva nödvändigt, att åtskilliga förändringar måste vidtagas och kompletteringsanbud införskaffas. Vidare erinrades, att tiden för anbudsinfordran bleve lika lång före som efter det Kungl. Maj:ts prövning av ärendet skett, och att vederbörande sålunda kunde förelägga ärendet Kungl. Maj:ts prövning tidigare, därest anbud icke infordrades i förväg. Prövningen borde, såsom nu i allmänhet vore fallet vid de statliga husbyggnadsarbetena, ske på basis av sakkunnig kostnadsutredning och först, då beslut fattats om arbetenas utförande och villkoren härför godkänts, borde entreprenadanbud införskaffas.

Styrelsen har uttalat den meningen, att *statsunderstödet*s beräkning borde vid husbyggnadsföretag utmätas i viss procent av de verkliga kostnaderna. Någon större olägenhet torde det icke medföra, att statsunderstödet storlek fastställdes, efter det arbetena fullbordats och räkenskaperna avslutats. Däremot torde från början böra fastställas en maximering av understödet i förhållande till de beräknade kostnaderna, vilket innebure, att sökanden ensam bure ansvaret för att kalkylerna icke vore för låga.

Mot förslaget att anförtro *kontrollen* över beredskapsarbeten av kommunal och enskild natur åt länsstyrelserna har styrelsen intet att erinra; åt länsstyrelsernas anlitade tekniska medhjälpare, länsarkitekten eller andra, måste särskild ersättning beräknas. I vissa fall, då det gällde stora byggnadsföretag, där tillsynen kunde anses vara av mera krävande art, borde överkontroll utövas genom byggnadsstyrelsen. Huruvida arbetenas avsyning och godkännande borde ske genom byggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen borde prövas från fall till fall, men syntes större och mera betydande byggnadsföretag lämpligen böra avsynas och godkännas av byggnadsstyrelsen.

I de frågor, som berördes i samband med *statsverkets utgifter för beredskapsarbeten*, finge styrelsen angående statsunderstödda kommunala husbyggnadsarbeten understryka utredningsmännens uttalande, att vid dessa arbeten, där materialkostnaderna stego till 40—60 % av totalkostnaderna, statsbidrag borde utgå icke allenast som hittills med hälften av själva arbetskostnaden utan jämväl som bidrag till materialinköpen.

Slutligen har styrelsen framhållit, att förslagets genomförande skulle kunna göra erforderlig viss förstärkning av arbetskrafterna hos byggnadsstyrelsen, särskilt å dess byggnads- och utredningsbyråer samt administrativa byrån, för den händelse styrelsen skulle omhänderhava utredningen och utförandet av de statliga husbyggnadsarbetena.

B. Yttranden, vari närmare ståndpunkt icke tagits till de huvudsakliga frågorna i förslaget.

Arméförvaltningen, som i ärendet inhämtat yttranden från samtliga arméfördelningschefer och militärbefälhavare, kommandanten och fortifikationsbefälhavaren i Boden, styresmännen för artilleriets fabriker, tygmästarna i Stockholm, Karlsborg och Boden samt chefen för arméns centrala beklädnadsverkstad, har i utlåtandet begränsat sig till frågan, huruvida de föreslagna riktlinjerna för beredskapsarbeten kunde anses såsom en lämplig grundval vid utformningen av bestämmelser rörande dessa arbetens planläggande och organisation, närmast såvitt rörde arbeten för lantförsvarets räkning.

Ämbetsverket har till en början erinrat om den i årets statsverksproposition ifrågasatta inskränkningen av fjärde huvudtitelns anslag till arbeten för lantförsvarets räkning samt påyrkat, att bestämmelserna om dispositionen av be-

redskapsanslaget måtte erhålla en sådan avfattning, att anslaget kunde användas även för ändamål, som hittills tillgodosetts under fjärde huvudtiteln, i den mån ett dylikt användande kunde motiveras av att därigenom drift- och andra arbetsinskränkningar med åtföljande entlediganden eller löneminskningar för försvarets arbetare kunde undgås.

Ämbetsverket har därefter framhållit, att beredskapsarbetena torde bli av så skiftande art och fördelas på så många och i fråga om arbetsförhållanden olikartade orter, att det i och för sig måste vålla hart när oöverstigliga svårigheter att åstadkomma några allmängiltiga bestämmelser för dessa arbeten. Beträffande *begränsning av arbetstiden, förbud mot övertidsarbete, undvikande av maskinella anordningar, maximering av löneinkomsten, karenstid före anställning m. m.* har uttalats följande:

Det torde kunna starkt ifrågasättas, om icke dylika restriktiva bestämmelser, som i och för sig måste anses konstlade, skulle bli mer till skada än till nytta; i varje fall skulle desamma med all säkerhet förorsaka ständiga krav på revision med åtföljande slitningar och eventuellt arbetskonflikter vid beredskapsarbetena. Arméförvaltningen höll före, att det torde vara lyckligast att om möjligt undvika dylika restriktiva moment vid beredskapsarbetenas utformning. I den mån syftet att förhindra ej önskvärd tillströmning till beredskapsarbetena behövde tillgodoses, syntes detta kunna ske med andra och enklare medel, nämligen antingen därigenom, att beredskapsarbete icke igångsattes med mindre arbetslösheten å den ort, varom fråga vore, vore så omfattande, att någon konkurrens mellan beredskapsföretaget och andra företag om arbetskraft överhuvud icke behövde befaras, eller ock genom att lönesättningen vid beredskapsarbetena hölles på en lägre nivå än i den allmänna arbetsmarknaden — eventuellt även genom båda dessa metoder i förening.

Med hänsyn till de sålunda föreliggande svårigheterna att utforma generella bestämmelser på området har ämbetsverket uttalat betänksamhet mot att promemorian lades till grund för *bindande* bestämmelser. Härefter har anförts följande:

Enligt ämbetsverkets förmenande vore det lämpligast, att de statliga förvaltningsmyndigheter, som skulle handlägga frågor om beredskapsarbeten, icke bundes vid mera ingående bestämmelser utan att de finge såsom hittills varit fallet, frihet att förfara efter omständigheterna i varje särskilt fall. Visserligen måste en dylik frihet i tillämpningen föranleda en viss olikformighet i förfarandet på olika orter, men en sådan olikformighet förekomme redan vid vanliga arbeten, såväl i allmän som enskild verksamhet. Därest någon statlig myndighets förfarande skulle anses leda till för arbetarna obilliga resultat, ägde dessa härjämte rätt att över myndighetens åtgöranden anföra besvär hos överordnad myndighet, i sista hand Kungl. Maj:t. — En liknande besvär rätt, i den mån sådan ej finnes, syntes för övrigt kunna tillskapas i fråga om arbeten i kommunal eller enskild regi.

I konsekvens med de sålunda anförda synpunkterna har ämbetsverket ansett, att några bindande regler ej heller borde fastslås för sådana frågor som *lönesättning, kollektivavtal och arbetskonflikter*. För vanliga arbeten vid lantförsvaret saknades i stort sett dylika bestämmelser, och kollektivavtal förekomme ännu i mycket liten utsträckning på området. Då det i och för sig vore en mycket ömtålig och tidsödande sak att åstadkomma kollektivavtal, avrändes bestämt från åtgärder i syfte att framtvinga dylika avtal inom de många och skiftande ifrågakommande verksamhetsgrenarna. Ej heller vore tillrädligt att utan vidare låta motsvarande avtal inom enskild verksamhet träda i tillämpning. Beträffande arbetskonflikter ville ämbetsverket göra gällande, att något behov av reglerande bestämmelser icke vore för handen, var-

jämte hävdades den uppfattningen, att strejk- eller andra stridsåtgärder från arbetarnas sida vid beredskapsarbetena icke borde vara tillåtna, såvitt avsåge arbeten i statlig regi, med hänsyn bl. a. till arbetarnas rätt att över vederbörande myndighets beslut hos överordnad instans anföra besvär.

Ämbetsverket har givit sin anslutning till vad i promemorian uttalats rörande behovet av särskilda organisatoriska föreskrifter rörande *planläggningen och den förberedande handläggningen av beredskapsärendena*, vilken hittills, enligt ämbetsverkets mening, i avsaknad av fastare former icke alltid varit helt tillfredsställande.

Beträffande *arbetskraftens uttagning* har ämbetsverket bestämt avstyrkt, att detta skulle ske genom den offentliga arbetsförmedlingen, i vilket avseende i stället föreslagits följande:

En lämplig lösning av denna fråga syntes vara, att vederbörande myndigheter finge rätt att förfara efter gottfinnande, dock med skyldighet för dem att före antagandet av arbetskraft *inhämta upplysningar och råd* av den offentliga arbetsförmedlingens organ eller av arbetslöshetskommitté, kommunalnämnd eller annan dylik myndighet med närmare kännedom om arbetslöshetsförhållandena å respektive ort. Ett tillräckligt korrektiv mot ett olämpligt uttagande av arbetskraften låge redan i den uppmärksamhet, som detta skulle väcka, varförutom över myndighetens beslut klagan kunde föras i högre instans.

Då i viss utsträckning dispenser från *förordningen den 16 januari 1920 om upphandling och arbeten för statens behov m. m.* torde bli erforderliga beträffande beredskapsarbetena, har ämbetsverket ifrågasatt, att föreskrift meddelades, att central förvaltningsmyndighet finge äga att i särskilda fall, då fråga vore om beredskapsarbete, förfara, resp. bemyndiga underordnad myndighet att förfara utan hinder av förordningens bestämmelser. Slutligen har påpekats, att handläggningen av beredskapsärenden torde komma att kräva viss *förstärkning av arbetskrafterna* såväl hos de lokala myndigheterna, vilka skulle omhändervä den direkta ledningen av arbetena, som hos arméförvaltningen.

Marinförvaltningen, som inskränkt sig till att behandla förslaget endast i vad det berörde ämbetsverkets verksamhet, har till en början dels framhållit den betydande ökning av arbetslösheten, som syntes bli en följd av uppskjutandet av det planerade ersättningsbyggnadsprogrammet för flottan, dels framhållit ytterligare arbetsföretag såsom lämpade att komma till utförande såsom beredskapsarbeten, i vilket sammanhang särskilt omnämnts anordnandet av ny örlogsstation eller iordningställandet av den nuvarande stationen för flottan i Stockholm. Ämbetsverket har härefter anført följande:

Beträffande *arbetenas igångsättande, arbetsledning och kontroll* hade ämbetsverket intet att erinra mot vad utredningsmännen anført. Anslag för marinförvaltningens arbeten borde sålunda ställas till ämbetsverkets förfogande på vanligt sätt. För arbeten, vilka icke avsåges att utföras av marinens egna arbetare eller för ändamålet anställda arbetslösa sådana, borde anbud på vanligt sätt infordras, och såväl dylika arbeten som marinens egna borde skötas på samma sätt som för vanliga arbeten vore brukligt. Då genom de tillkomna arbetena en eventuell utökning av arbetsstyrkan bleve nödvändig, antingen vid privata företag eller vid marinens arbetsplatser, torde det emellertid bli förenat med vissa svårigheter att särskilja den arbetskraft, som användes för beredskapsarbeten och andra arbeten. Det erinrades, att för de flesta av marinens arbeten erfordrades yrkesskicklighet. En yrkesarbetare vid ett privat företag eller å en marinens arbetsplats kunde sålunda omväxlande vara sysselsatt med beredskapsarbeten eller annat arbete, och en del av ett bered-

skapsarbete kunde utföras antingen av förut anställda eller av nyanställda arbetare. Under sådana förhållanden torde vissa i promemorian framförda krav få modifieras något efter omständigheterna, särskilt vid arbeten, som utgjordes av beställningar hos den enskilda industrien.

Mot utredningsmännens förslag att arbetskraften skulle uttagas genom den offentliga arbetsförmedlingen hade ämbetsverket i och för sig intet att invända. I promemorian förutsattes emellertid, att vid uttagningen en behovsprövning bleve erforderlig, vilket ju, då det gällde åtgärder att motverka arbetslösheten, vore helt naturligt. Fall kunde dock förekomma, då för arbetenas utförande eller av andra orsaker behovsprövningen ej ensam kunde få vara utslagsgivande. Särskilt syntes föregående anställning vid det anställande företaget böra berättiga till avsteg från bedömande ur ren behovssynpunkt.

Utredningsmännens förslag till beredskapsanordningens organisation föranledde från marinförvaltningens sida icke något uttalande annat än beträffande den fortlöpande rapportverksamheten. Vid arbetsplatser, där endast beredskapsarbeten utfördes, kunde denna lätt anordnas. Vid andra platser, där eventuellt jämsides med beredskapsarbetena även andra arbeten påginge, bleve förhållandet något annorlunda men även här borde registrering och rapportgivning kunna ordnas om ock i mera summarisk form. Vid beställning hos enskilda, vilka i sin tur verkställde underbeställning hos andra företag och dessa kanske åter hos underleverantörer i nästa led, kunde rapportverksamheten bliva ganska omständlig. Bestämmelser om uppgifters ingivande torde böra intagas i leveransavtalen.

Flygstyrelsen har icke uttalat sig angående ekonomiska och sociala verkningar av ett genomförande av beredskapsarbeten efter de föreslagna riktlinjerna, men har förutsatt, att styrelsen vid eventuellt omhändertagande av anslagsmedel för utförande av beredskapsarbete skulle vara skyldig att inom ramen av lämnade direktiv liksom förut söka tillvarata statsverkets intresse vid uppgörande av arbetsavtal, således söka få arbetskraften till så låga löner som stode till buds i allmänna arbetsmarknaden. I övrigt hade styrelsen intet att erinra mot de uppgjorda förslagen. Dock har styrelsen påpekat den synnerliga angelägenheten av att särskilda anordningar träffades för att eventuellt uppkommande arbetskonflikter måtte kunna bringas ur världen så skyndsamt som möjligt. Detta påpekande föranleddes ej blott på grund av det skäligen däri, att arbetare, som erhöle arbete på grund av statligt ingripande, underkastades strängare villkor i avseende å entledigande vid motvilighet, obstruktion o. s. v. än som vore brukligt i fria marknaden, utan även med hänsyn till att arbetares antagande efter behovsprincipen, olika utbildade arbetares sammanförande till samma arbete och liknande anordningar syntes erbjuda vissa eljest icke förefintliga anledningar till konflikter mellan arbetare och arbetsledning.

Medicinalstyrelsens yttrande har begränsats till att avse frågan, huruvida de föreslagna riktlinjerna beträffande beredskapsarbetenas utförande kunde tillämpas vid arbeten, som utfördes genom styrelsens försorg. Styrelsen vore för utförande av större arbeten hänvisad att anlita entreprenör och förutsatte således, att om styrelsen skulle utföra beredskapsarbete av större omfattning, detta komme att utföras genom entreprenör. I sådant avseende har framhållits, att det icke torde möta några större formella svårigheter att vid utbud av *entreprenad* och sedermera i avtal med entreprenörer, som kunde finnas därtill villiga, föreskriva skyldighet för dem att i avseende å anställning av arbetare, arbetstid och avlön m. m. iakttaga de föreslagna villkoren. Beträffande arbeten av mera kvalificerad art kunde dock befaras, att

de entreprenörer, som vore rustade för entreprenadens utförande på betryggande sätt, skulle visa sig mindre villiga åtaga sig dylik entreprenad. Beträffande mindre kvalificerade arbeten syntes däremot större utsikt till dylika åtaganden föreligga, även om det kunde antagas, att entreprenören skulle se sig nödsakad söka ersättning för de av dylika villkor förorsakade ökade kostnaderna för arbetet genom ett högre anbud för det utbudna arbetet. Styrelsen, som vid sina kostnadsberäkningar av byggnadsarbeten lagt till grund i allmänna marknaden gällande arbetspriser, ansåge det därför kunna starkt ifrågasättas, om icke dessa beräkningar borde justeras, i den mån ifrågavarande arbeten skulle utföras såsom beredskapsarbeten enligt av utredningsmännen anvisade riktlinjer. Anledning syntes föreligga att vid kostnadsberäkningarna beräkna en viss icke obetydlig marginal för fördyring vid arbetenas utförande såsom beredskapsarbeten.

Telegrafstyrelsen har till en början upptagit till bedömande, i vad mån inom dess verksamhetsområde föreslagna olika beredskapsarbeten läte sig anpassa efter läget på arbetsmarknaden genom uppdelning i etapper eller eljest. Landskabelarbete fordrade mycket tidsödande och omsorgsfulla planeringar och en del förberedande arbeten. Flertalet av de arbeten, styrelsen tänkt sig utförda såsom beredskapsarbeten, vore av den art, att de icke kunde utföras på andra tider än som vore för telegrafverket fördelaktigast. Delvis kunde landskabelarbete ej utföras, då marken vore frusen, eller under vintern. Vissa linjearbeten kunde utföras i etapper, vilket dock medförde ökad kostnad. Vid telegrafverkets beredskapsarbeten vore arbetsformen med *ackord* i många fall icke lämplig, och ej heller kunde tillämpas *maximering av arbetsinkomsten* eller *alternerande arbetslag*. Arbetena vore av sådan art, att fackkunniga förmän och arbetare icke kunde undvaras. Arbetslagen komme alltså att bestå av såväl fasta linjearbetare som beredskapsarbetare jämte i vissa fall en ordinarie förman. Att tillämpa *förkortad arbetstid* för ett på sådant sätt sammansatt lag vore icke möjligt. I fråga om förslaget att genom underhandlingar och överenskomelse med vederbörande arbetarorganisationer borde söras för att avtalsenlig inskränkning i fråga om arbetskraftens utväljande annullerades med avseende å beredskapsarbetena befarade styrelsen med stöd av vunna erfarenheter, att dylika överenskommelser icke kunde träffas. Endast för telegrafverkets fasta arbetare vore arbetsförhållandena reglerade genom *kollektivavtal*. Då de skilda arbeten, som kunde komma att såsom beredskapsarbeten utföras genom telegrafverkets försorg, vore relativt sett av obetydlig omfattning, vore det icke lämpligt att upprätta kollektivavtal rörande de tillfälliga arbetarna endast av den anledningen, att verket bedreve dylika beredskapsarbeten. Hittills hade beredskapsarbetarna vid telegrafverket avlönats enligt på orten gällande pris för arbete av jämförligt slag, som här komme i fråga, och då detta icke medfört svårigheter, syntes samma tillvägagångssätt böra bibehållas. Styrelsen ville i detta sammanhang särskilt understryka att, därest annan avlöningsform skulle tillämpas vid beredskapsarbetena, detta komme att medföra en fördyring av arbetena. Styrelsen har slutligen framhållit, att det *bidrag av beredskapsmedel*, som kunde påräknas för föreslagna arbeten vid telegrafverket, skulle stanna vid cirka 13 % efter en räntefot av 4.5 % och under antagande, att arbetenas utförande i allt fall bleve erforderligt efter tre år. Ur telegrafverkets synpunkt vore tveklöst, om ett sådant relativt ringa bidrag uppvägs alla de nackdelar beredskapsanordningen medförde. Med hänsyn härtill och då landskabelarbeten ej vore särskilt passande för ändamålet föreslog styrelsen, att kabelarbetena ej ifrågakomme såsom beredskapsarbeten.

Statskontorets yttrande har inskränkts till att avse de organisatoriska anordningar, som påkallades av de föreslagna beredskapsarbetena, samt rörande formerna för statens understöd till dessa arbeten, och har i sådant avseende anförts följande:

De av utredningsmännen framförda förslagen rörande beredskapsanordningens organisation angåve, såsom helt naturligt vore på nuvarande stadium, endast i stora drag, huru man tänkt sig denna organisation, och några detaljerade förslag beträffande densamma eller kostnadsberäkningar hade icke framlagts. En närmare granskning av vad utredningsmännen i sådant avseende åsyftat hade följaktligen icke kunnat verkställas, utan statskontoret hade nödgats inskränka sig till en mera allmän prövning av de ifrågasatta organisationsanordningarna. Från de synpunkter statskontoret hade att företräda, hade därvid anledning till anmärkning icke förekommit.

Vad sedan vidkomme formerna för statens understöd till de särskilda beredskapsarbetena, hade statskontoret icke heller — i stort sett — något att erinra beträffande utredningsmännens förslag härutinnan. Endast beträffande redovisningen av de statsbidrag, vilka skulle utlämnas till vissa företagare i form av lån, hade statskontoret ansett sig böra ifrågasätta viss ändring i vad utredningsmännen föreslagit.

Statskontoret hade för sin del icke något att invända mot att i enlighet med utredningsmännens förslag omhänderhavandet av ifrågavarande lån — i den mån de icke, i anledning av vad ämbetsverket föreslog, tilläventyrs skulle komma att hänföras till en av riksgäldskontoret förvaltd fond — överlämnas till statskontoret, men ansåg sig böra ifrågasätta, huruvida det icke vore mest praktiskt, att dessa lån såsom kapitalökning överfördes till de respektive fonder, vilkas ändamål sammanföle med eller närmast överensstämde med de ändamål, för vilkas tillgodoseende lånen beviljats. Givetvis borde dessa av beredskapsarbetsmedel anvisade låneunderstöd redovisas skilda från övriga lån, men, såsom redan framhållits, syntes det å andra sidan riktigt, att bokföringen av desamma skedde å samma fondtitel, å vilken övriga lån för liknande ändamål redovisades. Härigenom skulle ock undvikas den olägenheten, att i en och samma fondredovisning skulle komma att sammanföras lån för vitt skilda ändamål. Skulle det emellertid ändå bli erforderligt att upplägga en särskild fond för vissa från anslag till beredskapsarbeten beviljade lån, nämligen för sådana lån, som med hänsyn till de ändamål, för vilka de anvisats, svårigen kunde hänföras till någon redan förefintlig statlig lånefond, syntes en dylik fond lämpligen kunna erhålla benämningen »Fonden för lån till vissa beredskapsarbeten». Förekomsten av lån av sistnämnda slag ansågs dock — efter allt att döma — bli tämligen ringa.

Riksräkenskapsverket har närmast uttalat sig om vissa organisatoriska och budgettekniska spörsmål. I fråga om *lån ur beredskapsanslaget* har framhållits lämpligheten av att åtminstone vissa huvudvillkor för utlåningsrörelsen eller olika grenar därav på förhand av Kungl. Maj:t fastsloges, enär eljest fastställandet i de särskilda fallen av de speciella lånevillkoren måste antagas komma att leda till mycken omgång och ojämnhet i tillämpningen.

Ämbetsverket har ej ansett lämpligt att *länsstyrelsernas uppgifter* skulle beträffande vissa beredskapsarbeten omfatta att handhava det anvisade bidraget — vilket syntes närmast avse understöd utan återbetalningsskyldighet — och av desamma i mån av arbetets fortgång utanordna medel ävensom föranstalta om avsyning och godkänna arbetet. I alla händelser vore det nödvändigt, att Kungl. Maj:t meddelade vissa allmänna bestämmelser angående verksamhetens bedrivande. Någon central kontroll å länsstyrelsernas sätt att fullgöra ifrågavarande åliggande torde eljest knappast vara möjlig.

Beträffande *normerna för statsbidragets — liksom låneunderstödens — beräkning* har ämbetsverket förordat, att såsom regel statsbidraget skulle utgå i visst förhållande till den beräknade kostnaden, dock i allt fall med den restriktionen, att om den verkliga kostnaden understeg den beräknade, statsbidraget borde ställas i relation till den verkliga kostnaden.

Ämbetsverket har vidare ansett vara av behovet påkallat, att grunderna för utlämnande av *förskott* åt kommuner å anvisat statsbidrag bleve genom allmänna bestämmelser närmare angivna.

I yttrandet framhålles härefter, att riksräkenskapsverket icke syntes erhålla någon befattning med den *räkenskapsmässiga kontrollen* av utgifterna för beredskapsarbetena; denna skulle utföras på föranstaltande av vederbörande centrala institution eller länsstyrelse. Detta syntes naturligt, då kontrollen för att bli till verklig nytta måste utövas av personer med praktisk erfarenhet. Verket skulle för övrigt icke kunna åtaga sig denna uppgift utan en avsevärd personalökning. Rörande kontrollen har ytterligare anförts följande:

Riksräkenskapsverket måste emellertid ställa sig mycket tveksam mot tanken, att den slutliga granskningen av räkenskaperna skulle förläggas till vederbörande centrala institutioner — som det ville synas närmast väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — samt länsstyrelserna. Vad särskilt sistnämnda myndigheter anginge, gäve riksräkenskapsverkets erfarenhet vid handen, att de vore så hårt pressade av sina nuvarande kamerala åligganden, att det icke kunde vara försvarligt att pålägga dem nya bördor av ifrågavarande slag.

Även om länsstyrelserna i förekommande fall böra utföra en viss förberedande granskning av räkenskaperna, synes det riksräkenskapsverket vara nödvändigt, att en central fortlöpande kontroll utövas över användningen av de för beredskapsarbeten anvisade medlen, i den mån desamma icke användas direkt av statens egna organ. Riksräkenskapsverket är visserligen icke i tillfälle att framlägga något förslag, huru en dylik central revision bör ordnas. Men ämbetsverket vill framhålla, att en viss förebild redan förefinnes i den särskilda revisionen beträffande arbetslöshetskommissionen. Det nya revisionsorganet synes emellertid böra tillgodoses med särskild erfarenhet från den privata revisionsverksamheten, genom anlitande av auktoriserad revisor. Ävenledes synes ett visst samarbete med riksräkenskapsverket vara att förorda, bland annat med hänsyn till frågan om uppläggandet av räkenskaperna för verksamheten i fråga.

I detta sammanhang och med anledning av vad i promemorian yttras om förfarandet, då de för beredskapsarbetena bestämda villkoren icke iakttagits, vill riksräkenskapsverket framhålla angelägenheten av att kontrollen å medelsanvändningen blir fortlöpande. I annat fall torde det ofta bli för sent att vinna rättelse eller återbetalning av felaktigt använda medel.

I fråga om *dispositionen av beredskapsanslagen och redovisningen av de genom arbetena tillkomna kapitaltillgångarna* har avsetts, att de för amorteringen avsedda arvskattemedlen icke skulle samlas i en fond, som rent bokföringsmässigt framstode som en tillgång, utan omedelbart användas till nedskrivning av det å fonden för förlag till statsverket redovisade lånemedelskapitalet. Genomförandet av det sålunda uppställda programmet syntes, enligt ämbetsverket, förutsätta, att samtliga hithörande utgifter och de i samband härmed tillkomna kapitaltillgångarna under hela den tid, som erfordrades för amorteringsplanens genomförande, redovisades å fonden för förlag till statsverket. Någon överflyttning av de å nämnda fond bokförda tillgångarna till statens affärsverk eller till statens utlåningsfonder syntes sålunda icke böra äga rum förrän efter amorteringstidens utgång i samband med den slutliga avvecklingen av ifrågavarande beredskapsarbeten. Riksräkenskapsverket har vidare

i förevarande sammanhang framfört vissa synpunkter rörande lämpligheten av att genomföra successiv avskrivning av de å fonden för förslag till statsverket bokförda tillgångarna.

I fråga om förslaget, att vissa gemensamma *kostnader för beredskapsärendenas handläggning* inom departement och andra myndigheter skulle få bestridas ur anslagen till beredskapsarbeten, har ämbetsverket uttalat, att en dylik anordning syntes principiellt otillfredsställande. Under förutsättning att angivna kostnader redovisades å särskilda titlar och det av ämbetsverket förordade successiva avskrivningsförfarandet komme att tillämpas, syntes dock de med den föreslagna anordningen förenade olägenheterna icke behöva tillmätas avgörande betydelse.

Lotsstyrelsen har anfört, att någon erfarenhet beträffande beredskapsarbeten och reservarbeten icke vunnits inom lotsverket, varför styrelsen icke vore i tillfälle uttala sig om en ändamålsenlig fördelning av anslag till beredskaps-, resp. reservarbeten. På grund av arten av arbetena inom lotsverkets verksamhetsområde läte sig i allmänhet icke göra att för dessa arbeten kunna erhålla lämpligt arbetsmanskap genom en mer eller mindre tvångsartad hänvisning från en arbetsförmedling för arbetslösa, detta så mycket mindre, som okvalificerat grovarbete allenast förekomme i ringa omfattning vid lotsverkets byggnadsarbeten i egen arbetsledning. Arbetenas beskaffenhet medgäve vidare i regel icke ackordsarbeten.

Beträffande utredningsmännens förslag har styrelsen i olika avseenden anfört följande. För arbetare inom byggnadsfacket syntes den föreslagna *karrenstiden* av fjorton dagar alltför kort. Beträffande tidpunkten för hänvisning av oförvällat arbetslös till arbete syntes hänsyn böra tagas jämväl till storleken av arbetsförtjänsten vid närmast föregående anställningar och tidslängden av desamma. Beträffande *arbetsobjekten* har styrelsen framhållit följande. Ju mindre specialutbildad arbetspersonal ett arbete krävde, med desto lägre avlönning borde vederbörande arbetspersonal vara tillfredsställd och desto större antal arbetare kunna beredas arbete för ett och samma belopp. Detta förhållande talade för iakttagande av återhållsamhet beträffande upptagandet av exempelvis husbyggnadsarbeten såsom beredskapsarbeten. Hänsyn syntes även böra tagas till dels storleken av framtida underhålls- och eventuella driftkostnader för de planerade anläggningarna, dels och de förändringar, som genom sådana anläggningar i framtiden kunde föranledas med avseende å behovet av tillgång till arbetskraft, utbildad för olika ändamål. Styrelsen har i *lönefrågan* framhållit, att den i detta fall naturliga fordran på arbetenas bedrivande i möjligaste mån utan arbetsbesparande maskiner syntes motivera en nedsättning av arbetslönerna. Den förkortade arbetstiden kunde knappast undgå medföra fördyring. Beredskapsarbetenas åsyftade omfattning gjorde det betydelsefullt, att avlöningsvillkoren bestämdes så, att svårighet ej uppstode för enskild företagare att återvinna arbetskraft, då så erfordrades. Löneläget vid husbyggnads-, vattenbyggnads-, väg- och brobyggnads- samt kommunala arbeten torde i regel avsevärt överstiga allmänna marknadens löner inom industri, skogsbruk och jordbruk. Lönerna vid beredskapsarbetena syntes ej böra överstiga allmänna lönenivån i den ort, där beredskapsarbetet påginge. Gällande kollektivavtal torde dock kunna tillämpas, ehuru med viss procentuell nedsättning å såväl tim- som ackordsavlönning. Den procentuella nedsättningen av vederbörligt kollektivavtals prislister syntes skäligen böra så regleras, att vid beredskapsarbete utgående veckoavlönning ej överstege den i orten gängse veckoavlönningen. Vid entreprenadförfarande syntes skäligt, att, därest vederbörande arbetsgivare och arbetstagare därom enades, en justering av gällande avtals prissatser för ifrågavarande

fall gjordes för att dymedelst underlätta erhållandet av viss entreprenad, utan att svårigheter i följd därav restes av vederbörande arbetarorganisationer. Därest *arbetsnedläggelse* vid beredskapsarbete uppkomme, syntes arbetshänvisning av eller arbetslöshetshjälp till därav berörda arbetare böra vara utsluten. I fråga om *arbetskraftens utväljande* har syntts riktigt, att organiserade och oorganiserade arbetare borde vara likaberättigade till erhållande av anställning, såsom i förslaget förutsattes.

Styrelsen har slutligen erinrat, att styrelsen vid inventeringen av arbetsobjekt föreslagit bl. a. anskaffande av viss material för lotsverkets behov.

Därest medel komme att anvisas på sätt Kungl. Maj:t nu föreslagit, ifrågasatte styrelsen, huruvida icke för ifrågavarande anskaffningar lämpligen skulle kunna följas de direktiv, som anvisades i riksdagens skrivelse den 7 juni 1922, nr 291, och vilka Kungl. Maj:t föreskrivit skulle, vad lotsverket anginge, iakttagas beträffande de i Kungl. Maj:ts brev den 7 juli 1922 angivna anskaffningarna. I sagda riksdagsskrivelse (sid. 18) uttalades i förevarande hänseende följande:

»Vidkommande de närmare villkoren för de fristående statsbeställningarna utgår riksdagen ifrån att dessa göras hos svenska företag samt endast i den mån sådana priser kunna ernås, som kunna anses skäligen med hänsyn till ifrågavarande anslags karaktär av nödhjälpsanslag, ävensom att beställningarna effektueras genom nytillverkning och icke genom leverans från lager. Den fordran torde jämväl böra uppställas, att tryggad arbetsfred är att emotse hos de företag, hos vilka beställningarna skola göras.»

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i fråga om sättet för *anskaffande av de för beredskapsarbetena erforderliga medlen* anført följande:

Den av svenska staten sedan lång tid tillbaka tillämpade, för bevarande av statsfinansernas sundhet och statens kredit ytterst viktiga principen att till utgående av lånemedel anvisa endast anslag till produktiva ändamål hade beträffande beredskapsarbetena så till vida frångåtts, som dessa till övervägande del icke torde komma att bliva i vanlig mening räntabla. Då emellertid föreslagits, att de till beredskapsarbeten avsedda medlen skulle tillföras fonden för förslag till statsverket och att upplåningen skulle ske på kort tid, förslagsvis fyra år, kunde detta sägas innebära ett principiellt fasthållande vid ovannämnda regel för upplåningen. Avsättningen till berörda fond hade karaktären av ett lån till statsverket, vilket på kort tid borde återbetalas med andra statsinkomster än lånemedel såsom fallet vore med de förskott av olika slag, vilka förekommo under och omedelbart efter världskriget och täcktes med tillfälliga lånemedel, som under ett fåtal år till största delen återbetalades med andra statsinkomster.

Under en svår nödtid som den nuvarande med dess omfattande arbetslöshet kunde det enligt fullmäktiges mening vara försvarligt att anlita tillfälliga lånemedel till bestridande av extraordinära utgifter, även om någon direkt räntabilitet å de sålunda anvisade medlen ej kunde ernås. En oeftergivlig förutsättning för en dylik användning av lånemedel, som i möjligaste mån borde begränsas, måste emellertid vara, att lånemedlen skulle inom kort återbetalas. Fullmäktige ansåge sig även i detta sammanhang böra framhålla, att de starka krav på den inhemska lånemarknaden, som nu ifrågasattes för återstoden av innevarande och för nästkommande budgetår, givetvis ej kunde resas år efter år, i varje fall icke utan förfång för andra legitima lånebehov.

Något uttalande om den amorteringstid, som lämpligen borde fastställas för en eventuell upplåning på kort tid, ansåge sig fullmäktige ej kunna göra förrän i samband med riksdagens slutliga avgörande av upplåningsfrågorna, enär de korta lånens amorteringstid kunde i hög grad vara beroende av deras total-

belopp, medlens användning m. m. Fullmäktige ville sålunda först framdeles uttala sig i denna viktiga detalj, därest fullmäktiges mening då inhämtades.

Vad i promemorian föreslagits angående bestridande av *kostnaderna i vissa fall för beredskapsarbeten för de affärsdrivande verken* samt angående *lån ur beredskapsanslaget* har ej givit fullmäktige anledning till någon erinran. I sådana avseenden hava de emellertid framhållit följande:

Även fullmäktige höllo före, att det torde vara mest ändamålsenligt att sammanföra lånen för beredskapsanslag under en särskild fondrubrik, för såvitt ej anledning i något särskilt fall kunde finnas att bilda någon ny utlåningsfond av bestående art för ändamål, vartill medel från beredskapsanslaget vore avsett att nu anvisas, till exempel för anskaffande av motorvagnar m. m. för enskilda järnvägar.

Fullmäktige ansågo sig emellertid böra framhålla, att, i den mån enligt utredningsmännens förslag medel från beredskapsanslaget tillsköttes för vissa arbeten för de affärsdrivande verken för att i en framtid ersättas av vederbörande verks egna medel eller lån för enskilda arbeten utlämnades mot säkerhet, som kunde anses betryggande, och löpande med ränta, som täckte statens ränteutgifter för ifrågavarande upplåning, anledning ej syntes föreligga att amortera den del av statens upplåning, som svarade mot sådana förskjutna medel och lån, i samma snabba takt som borde gälla för upplåningen i övrigt för beredskapsarbeten. Visserligen torde det på förhand ej med säkerhet kunna beräknas, till vilket belopp sådana förskjutna medel och lån komme att uppgå, men det syntes fullmäktige kunna ifrågasättas, om ändock ej en viss begränsad del av den stora upplåningen för beredskapsarbeten borde kunna avskiljas från den del av upplåningen, som skulle amorteras på kort tid, och anskaffas genom upplåning efter i allmänhet brukliga grunder, d. v. s. antingen statsräntelån eller amorteringslån på längre tid.

Det vore enligt fullmäktiges mening önskvärt, att Kungl. Maj:t och riksdagen ej i detalj fastställde formen för en eventuell korttidsupplåning, utan, enligt vad eljest plägade vara fallet med statens upplåning, överlämnade till fullmäktige att välja de efter marknadsläget bäst avpassade låneformerna. Detta utgjorde ej något hinder för, att i riksstaten uppfördes ett amorteringsanslag av viss storlek, vilket kunde användas antingen till amortering enligt bestämd plan eller till inlösen av eventuellt utfärdade förbindelser på kort tid eller uppdelas på båda dessa linjer. Allt för stor bundenhet vid upplåningen kunde bereda riksgäldskontoret onödiga svårigheter och strede för övrigt emot lång tids praxis.

C. I huvudsak avstyrkande yttranden.

Socialstyrelsen har inledningsvis framhållit, att de båda för yttrande remitterade promemoriorna angående beredskapsarbeten och arbetslöshetsförsäkring tillsammans innefattade förslag, som innebure en vittutseende omläggning av grundsatserna för bispringande av oförvällat arbetslösa. I anslutning härtil har vidare anförts följande.

Den hittills i vårt land förda arbetslöshetspolitiken kunde, vad staten anginge, anses datera sig från den omfattande arbetslöshet, som i Sverige rådde år 1908, och från vissa i anledning härav då verkställda utredningar. Under det kvartsekel, som sedan dess förflutit, hade detta hjälpsystem med stöd av vunnen erfarenhet alltmera utformats under en omfattande praktisk verksamhet i tider av både hög- och utpräglad lågkonjunktur. Sålunda vunnen erfarenhet hade föranlett en allt rikare nyansering av hjälpverksamheten och

en fortgående utformning i detalj av de ledande och i huvudsak i oförändrat skick bevarade principerna, så att detta hjälpsystem numera, med bevarande av nödig handlings- och rörelsefrihet, dock bildade ett fast, av statsmakterna ständigt granskat system.

Styrelsen har härefter återopat, vad styrelsen i *yttrande den 14 mars 1931* över då föreliggande betänkande angående beredskapsarbeten anfört. I nämnda yttrande hade hävdats, att principerna för reservarbetena ingalunda utformats på en slump och icke heller förestavats av övervägande statsfinansiella hänsyn utan så att säga organiskt vuxit fram; varje särskild anordning i systemet hade föranletts av klara, tungt vägande skäl. I samma yttrande hade beträffande reservarbetena ytterligare framhållits följande drag:

Det utmärkande för reservarbetena vore främst sättet för lönens fastställande, hänvisning genom kommunala organ av arbetslösa till dessa arbetstillfällen, en enhetlig ledning av arbetena liksom en central ledning av hänvisningarna under kommunens medverkan samt olika specifika kompletterande, socialt betingade hjälpanordningar, såsom fria resor åt de arbetslösa till och ibland från arbetsplatserna, kommunalt ansvar för de uttagnas personliga utrustning, anordnandet av gratisupplåtelse av bostäder, inklusive tillhandahållande av diverse utrustning (sängar, kokkärl o. s. v.) i förläggningarna samt s. k. ortstillägg åt familjeförsörjare. Dessa olika anordningar hängde systematiskt samman och konstituerades i verksamhetens syfte, nämligen att vara en under kommunal medverkan anordnad och på de arbetslösa direkt inriktad hjälpverksamhet. Bröte man mot en av dessa grundläggande regler, upprulades också automatiskt frågan om samtliga de övriga reglernas upprätthållande.

I samma yttrande år 1931 hade styrelsen mot tanken på då föreslagna beredskapsarbeten riktat den enligt styrelsens mening avgörande erinringen, att någon garanti icke föreläge, att dessa överhuvud komme de arbetslösa till godo.

Styrelsen har härefter övergått till att belysa vissa *allmänna konsekvenser av hänvisningsförfarandet*, varvid framhållits, att man genom förslaget om begränsning i arbetsledningarnas frihet i valet av arbetskraft i syfte att trygga sysselsättning för de arbetslösa i själva verket principiellt gått in för ett hänvisningsförfarande och därmed i en avgörande punkt brutit mot de grundsatser, som vore konstitutiva för den öppna marknadens arbeten. Rörande konsekvenserna härav har anförts följande:

Styrelsens förut hävdade uppfattning, att arbeten på öppna marknaden och reservarbeten principiellt bildade två skilda system och att ett avsteg från en princip i det ena systemet konsekvent ledde över till full tillämpning av samtliga det andra systemets principer, vunne också bekräftelse av de anordningar, som man i den nu föreliggande promemorian nödgades förorda eller — närmare besett — bort förorda. Såsom i det följande närmare skulle utvecklas, torde principerna för beredskapsarbetena steg för steg få ruckas därhän, att man till sist stannade i ett hjälpsystem av i huvudsak enahanda beskaffenhet som det för reservarbetena utmärkande, nämligen begränsningar av den öppna arbetsmarknadens inkomster, införandet av vissa sociala välfärdsanordningar, såsom fria resor, anordnandet av bostäder och förläggningsutrustning samt ortstillägg för familjeförsörjare m. m., av vilka åtminstone ortstillägget alldeles principiellt skilde sig från öppna marknadens principer. Härtill komme, att såsom i promemorian på ett flertal ställen antydde, vissa inskränkningar måste göras i den fria avtalsrätten, inskränkningar, som torde komma att konsekvent leda till statliga bestämmanden, helt främmande för vårt nuvarande fria kollektivavtalsväsen och i själva verket av samma beskaf-

fenhet som det ensidiga statliga bestämmandet av arbetsvillkoren vid reservarbeten.

Styrelsen har vidare ansett, att det varit angeläget, att man gjort de försöksvis anordnade *hittillsvarande beredskapsarbetena* till föremål för en ingående utredning, så att man kunnat erhålla en del faktiska utgångspunkter för bedömandet av det nu framlagda förslaget. Tidigare hade dragits i tvivelsmål, huruvida *planer på arbeten* av beredskapstyp verkligen skulle föreligga i så utrett skick, att arbetena kunde igångsättas och bringas till utförande på så kort tid, att de redan i en aktuell arbetslöshetssituation kunde motverka arbetslöshet. I avsaknad av utredning nödgades man ställa sig synnerligen tvivlande inför möjligheten ej blott att utföra arbetsprogrammet inom rimlig tid utan även att i det betydande antal kommuner, där hjälpbehov faktiskt föreläge, kunna finna arbetsobjekt, vilka ägde den mångfald av kännetecken, som skulle utmärka ett beredskapsarbete. Denna hjälpform syntes därför komma att verka ojämnt och orättvist i förhållande till kommunernas arbetslöshetsbördor, varjämte det ofta framhållna företrädet hos beredskapsarbetena, att arbetslösa i orten, som hänvisades till desamma, skulle kunna kvarbo i sina hem, ej alltid skulle bli förhanden. Enligt styrelsens mening skulle i mycket stor omfattning även vid beredskapsarbetena de arbetslösa icke vara i tillfälle att kvarbo i hemmet.

Styrelsen har härefter övergått till att belysa vissa *specialanordningar, påkallade vid beredskapsarbeten utom hemorten* och har i sådant avseende framhållit följande:

Det kunde enligt socialstyrelsens mening mycket starkt ifrågasättas, om de betydelsefulla frågor, som förestavat dessa sociala välfärdsanordningar vid reservarbetena, faktiskt löstes allenast genom hänvisning till det förhållandet, att man vid beredskapsarbete skulle gå in för principen om avtalsenlig lön. Sant vore visserligen, att arbetstillfällena på öppna marknaden kunde och måste kunna draga till sig arbetskraft, som i allmänhet vore hänvisad till att sörja för sig själv. Vid öppna marknadens arbetstillfällen vore man härvid emellertid icke bunden av sådana specifika arbetslöshetspolitiska hänsynstaganden, som måste visas vid beredskapsarbeten, utan kunde fritt draga till sig dels de vid rörlighet och vid arbetsförhållandena inom anläggningsbranschen vana yrkesarbetarna och dels arbetskraft, som bodde i orten och som åtminstone i jordbrukstrakter alltid vore van vid utomhusarbete. I anledning härav erinrades dels att den nuvarande arbetslösheten till mycket väsentlig del hänförde sig till exportindustrierna och dels att man i förslaget ju också tänkt sig nödvändigheten av ett hänvisningsförfarande. Det vore visst icke givet, att arbeten inom anläggningsbranschen ute i bygderna på den öppna marknaden i vanliga fall skulle förmå att draga till sig industriarbetare, även om dessa vore arbetslösa. Bristen på yrkesvana och bristande vana att eljest komma till rätta med de speciella levnadsförhållanden, som vore karakteristiska för arbeten inom anläggningsbranschen ute på landsbygden, skulle utan varje tvivel resa starka hinder för ett sådant naturligt tillopp.

Vid starten skulle sålunda för industriarbetare inställa sig frågan om den speciella *beklädnadsutrustning*, som vore nödvändig för bedrivande av utomhusarbete, speciellt under vintern. Redan i denna punkt komme man näppeligen förbi att vid hänvisning till beredskapsarbete träffa den ofrånkomliga välfärdsanordning, som nu vid reservarbeten fylldes genom att de hänvisade reservarbetarna genom kommunens försorg utrustades med nödig beklädnad.

Nästa etapp vore att de arbetslösa, som enligt sakens natur befunne sig i en ekonomiskt redan hårt ansträngd belägenhet, ofta skulle sakna *medel för resor till arbetsplatsen*. En hänvisning till ett beredskapsarbete, dit en arbetslös i avsaknad av respengar icke kunde bege sig, saknade ju allt värde. Man finge

alltså även vid beredskapsarbeten i stor omfattning tänka sig det allmännas mellankomst för beredandet av respengar. Frågan diskuterades ej närmare i remitterade promemorian. Det finge emellertid erinras om statsanslaget för medellösa arbetssökandes resor. Detta anslag vore dock ringa. Om man tänkt sig att här utnyttja detsamma, finge man dels anslå ett betydande belopp och dels ändra bestämmelserna för användningen; f. n. kunde endast halva resekostnaden i vissa speciella fall täckas ur anslaget.

Styrelsen har beträffande dylika specialanordningar ytterligare framhållit, att man vid beredskapsarbete utom hemorten torde normalt få på ungefär samma sätt, som nu skedde vid reservarbetena, sörja för arbetskraftens förseende med bostäder, sängutrustning och de nödvändiga husgeråden. Även vid beredskapsarbetena finge man sannolikt mera allmänt gå in för lämnande av förskott för att bereda de tillresande arbetarna medel för deras omedelbara livsuppehälle intill dess de med sin arbetsförtjänst kunde försörja sig. Då vidare för arbetslösa, hänvisade från städerna till landsbygd med helt annan, lägre prisnivå, icke skulle vara möjligt att försörja sig själva och sina hemmavarande familjer med de förhållandevis låga löner, som betalades på arbetsorten, jämväl om dessa löner skulle utgå med fulla avtalsenliga beloppet, syntes man av socialt ofrånkomliga hänsynstaganden tvingas att bereda familjeförsörjarnas hemmavarande familjer sådant rent socialt betingat stöd, som ortstillägget vid reservarbetena utgjorde.

Även om hänvisningsrayonen vid beredskapsarbete i vanliga fall kanske bleve något mindre än vid reservarbete, syntes sådana anordningar bliva påkallade.

Häremot kunde måhända invändas, att arbeten inom de fack, inom vilka beredskapsarbeten tänkts bliva anordnade, ofta utginge med högre belopp än dem som kunde betecknas som »lägsta mera allmänt förekommande grovarbetarlön i orten.»

Fortfarande funnes dock trakter, där exempelvis vägarbeten allmänt betalades med denna »lägsta grovarbetarlön i orten». Därjämte finge erinras, att arbetet tänkts skola utföras på ackord och enligt de ackordssatser, som vore vanliga inom facket. Att märka vore, att dessa ackordssatser fastställts för van arbetskraft. Bristen på vana hos den hänvisade arbetslöse industriarbetaren torde göra det omöjligt för honom att åtminstone under en ganska lång tid framåt nå upp till den vane arbetarens förtjänster.

I detta sammanhang påpekades, att dessa stora, lokala variationer i lönesatserna skulle vålla betydande svårigheter vid själva hänvisningsförfarandet. Om man antog, att vid ett hänvisningstillfälle platser vid två olika arbeten stode till förfogande, där lönen vid arbetsplatsen i orten utginge med ett visst belopp, och lönen vid ett annat arbete några mil ut på landsbygden utginge med endast hälften så stort belopp, så skulle det givetvis för de enskilda arbetslösa vara av väsentlig betydelse, om de hänvisades till arbetet med högre lön eller till arbetet med lägre lön. Avgörandet skulle ligga hos arbetsförmedlingen. Efter vilka rättvisa grunder skulle valet träffas? Nära till hands vore väl, att man sökte träffa ett rättvist val med ledning av försörjningsplikt och dylikt. Men där de arbetslösa finge anses ungefärligen jämställda, skulle givetvis möta svårigheter.

Beträffande förslaget angående tillämpning av *förkortad arbetstid* vid beredskapsarbetena har styrelsen framhållit de svårigheter av olika art, som därvid skulle inställa sig vid arbete utom hemorten. Bland annat har i sådant avseende erinrats, att arbetet skulle utföras på ackord och det därför bleve svårt att ute i bygderna, där kontrollanordningarna vore svaga och starka gemensamma intressen gjorde sig gällande, förhindra att arbetskraften faktiskt utförde arbete under längre tid än den officiellt medgivna, detta så

mycket hellre, som arbetskraften vid en nödtvungen sysslolöshet i en främmande omgivning skulle känna leda och olust. Denna olust skulle säkert stegras till missnöje i och med att man uppfattade förkortningen av arbetstiden allenast såsom ett konstlat medel att hålla arbetsförtjänsterna nere. I anknytning till olika tänkbara system för tillämpningen av förkortad arbetstid har styrelsen framhållit, att en ordnad skiftesväxling, exempelvis tre dagar i veckan, syntes tekniskt genomförbar i ett begränsat antal fall men att därvid måste förutsättas arbetsförtjänster, tillräckliga för arbetskraftens uppehälle; vid arbetsplatser på någon distans utanför arbetskraftens hemort torde redan förlägningsförhållandena resa betydande praktiska svårigheter mot en sådan fördubbling av arbetsstyrkan. Om man sålunda finge stanna för att begränsa arbetstiden exempelvis till 40 timmar i veckan, kunde styrelsen icke finna, att man därmed skulle möjliggöra anställandet av ökade arbetarstyrkor, vare sig det gällde arbeten belägna inom arbetskraftens hemort eller utom densamma.

I så måtto skulle en förkortad arbetstid verka så att säga utdrysande, som tiden för det enskilda arbetsföretagets fullbordande skulle förlängas. Men därmed vunne man ju icke syftet att i den aktuella arbetslöshetssituationen kunna bereda ökat antal arbetslösa sysselsättning.

I fråga om *hänvisningsförfarandet*, vars genomförande på många sätt skulle förläna beredskapsarbetena en annan karaktär än arbeten i öppna marknaden, har styrelsen ansett, att man i promemorian sökt förena behovsprincipen och den grundläggande arbetsförmedlingsprincipen att anvisa åt arbetsgivaren den för arbetet bästa tillgängliga arbetskraften samt att anvisa de bästa arbetstillfällena åt den härför bäst lämpade arbetskraften. Dessa båda principer vore emellertid oförenliga. Ytterligare har härutinnan anförts:

Med hänvisningsförfarande syftade styrelsen på den anordning, som nu tillämpades vid reservarbete, nämligen att särskilt lokalt organ för det allmänna finge från central ledning sig tilldelat ett visst antal platser vid beredskapsarbeten för att sedan efter egen behovsprövning anvisa arbetslösa till dessa platser.

Styrelsen ville framhålla, att vad som förestavat förslaget om arbetsförmedlingen som anvisningsorgan givetvis varit önskemålet att kunna upprätthålla den i själva verket fiktiva förutsättningen, att beredskapsarbetet vore att betrakta som arbete i öppna marknaden.

Man bröte härmed i en avgörande punkt mot den kanske mest väsentliga grundregeln för den offentliga arbetsförmedlingen, nämligen att den skulle anvisa den bästa arbetskraften, som arbetsgivaren behövde, samt anvisa de bästa arbetstillfällena åt den härför bäst lämpade arbetskraften.

Sociälstyrelsen ansåge därför det ofrånkomligt, att statsmakterna klart toge ställning till den frågan: Skall vid hänvisning till beredskapsarbete behovet eller lämpligheten vara avgörande? Om den senare principen skulle tillämpas, komme beredskapsarbetena att i väsentlig mån förfela sitt syfte att utgöra ett medel till bekämpande av arbetslösheten. Hemmasonen på platsen vore van vid tungt utearbete och funne beredskapsarbetet mera lönande; trots att han redan hade sin försörjning, komme han att få företräde framför den arbetslöse industriarbetaren. Tillämpades åter den förra principen, behovsprincipen, förvandlades arbetsförmedlingen i själva verket till ett organ för de betydelsefulla men nu för arbetsförmedlingen såsom sådan främmande uppgifter, som fylldes av de s. k. hjälpskommittéerna.

En behovsprövning kunde icke, på sätt man i promemorian syntes ha tänkt sig, inskränkas till en undersökning av den tid, under vilken vederbörande hos arbetsförmedlingen varit anmäld som arbetssökande. Sökandet efter arbete under arbetsförmedlingens medverkan behövde icke betyda, att den sökande vore arbetslös. Ansökningen kunde åsyfta ombyte av anställning.

Styrelsen har härefter uppställt frågan, huruvida arbetsförmedlingens uppgifter vid platsförmedlingen ifråga om beredskapsarbeten skulle innebära anvisning eller hänvisning, samt härom anfört:

I förra fallet skulle ledningen vid beredskapsarbetet ha att bland de anvisade själv anställa dem, som funnes mest lämpliga. I senare fallet åter skulle avgörande av själva anställningsfrågan vila hos arbetsförmedlingen, under det att ledningen för beredskapsarbetet endast hade att passivt acceptera den sålunda hänvisade arbetskraften. Styrelsen föreställde sig, att man ofrånkomligen finge tänka sig det senare alternativet. Det erinrades, att arbetsförmedlingen härmed skulle få sig tillagd en långt mera ansvarsfull uppgift än den nuvarande.

Styrelsen har påpekat, att konsekvensen måste bli att arbetsbefälet måste behålla den mindre dugliga arbetskraften, förutsatt nämligen att den icke vore helt inkompetent eller genom lättja, olämpligt uppförande e. d. måste avskedas. Beträffande konsekvenserna härav har påpekats följande. Det måste alltså för entreprenörens alla kostnadsberäkningar vara av alldeles avgörande betydelse, att han kunde påräkna fullgod arbetskraft. Nu kunde det ju tänkas, att entreprenörer uppgjorde sina kostnadsberäkningar under hänsynstagande till dessa fördyrande moment. Saken vore emellertid därmed ingalunda ur världen. Om den sålunda beräknade entreprenadsumman accepterades, så låge det ju i entreprenörens rent personliga ekonomiska intresse att vid arbetets utförande få sig anvisad fullt kompetent yrkesvan arbetskraft, så att de fördyrande momenten kunde bortelimineras och vinst tillfalla honom. I den mån detta däremot icke lyckades honom och tvärtom procenten mindre duglig arbetskraft bleve större än vad han beräknat, skulle felkalkylen medföra förlust. Detta utomordentligt labila och oberäkneliga moment skulle alltså vara ägnat att behöva föranleda speciellt stora riskmarginaler vid avgivande av entreprenadanbud. I allt fall kunde det konstateras, att i fråga om arbetskraften hos entreprenörer gjordes i en mycket viktig punkt ett principiellt avsteg från en grundläggande princip vid arbeten på öppna marknader. Jämväl hos det allmänna såsom företagare hade man givetvis att räkna med en strävan att förbilliga arbetet. Även här skulle komplikationer med avseende å den mindre dugliga arbetskraften kunna inställa sig. I allt fall skulle förhållandet i fråga utgöra en anledning till mindre tilltalande friktioner mellan representanterna för det allmännas företagarkerksamhet och den offentliga arbetsförmedlingen.

Vid ackordsarbete på den öppna marknaden tjänade som bekant den fastställda tidlönen i allmänhet såsom ett mått för storleken av den utbetalning, som veckovis behövde ifrågakomma, innan den slutliga ackordsförtjänsten kanske först månader efteråt kunde exakt fastställas.

I och med att arbetskraften i förevarande fall ingalunda alltid hade yrkesvana, kunde det tänkas, att de enskilda arbetslagen trots uppenbar flit icke vid sina ackord nådde upp till den stipulerade tidlönen. Den otillräckliga kompetensen finge enligt principerna ej motivera ett avskedande och ej heller kunde något olämpligt i arbetarnas uppförande åberopas till stöd härför. Man frågade sig då, om entreprenören det oaktat skulle ha att utbetala avtalsenlig tidlön, trots att regulativet, som låge i möjligheten att avskeda, bortfallit. Det skulle här i själva verket vara omöjligt att uppdraga en objektiv gräns mellan bristande arbetsvilja och bristande arbetsförmåga.

Styrelsen har vidare uttalat, att då arbetsförmedlingen skulle ombesörja hänvisning av arbetskraft efter behovsprincipen, man finge i organisationsplanen för den offentliga arbetsförmedlingen ganska nära anpassa sig efter landets kommunindelning. Då man i det allmännas åtgärder till arbetslöshetens bekämpande aldrig kunde fränkoppla kommunerna, föreställde sig sty-

relsen, att man åtminstone i det övervägande flertalet av Sveriges kommuner vore nödsakad att inrätta lämpliga organ för den offentliga arbetsförmedlingen.

Ytterligare har påpekats, att enligt förslaget den centrala fördelningen av arbetsplatserna på olika arbetsförmedlingsorgan skulle ske genom en byrå i socialdepartementet. Fördelningsarbetet syntes förutsätta en hel del direktiv i olika avseenden, vilka lokalorganet hade att effektuera. Styrelsen ställde sig här tveksam, huruvida man icke kunde komma i konflikt med kommunalagarna, då det gällde att genom ett statsorgan lämna bindande order till arbetsförmedlingsorganen, vilka ju sorterade under egna styrelser och ytterst bures upp av kommuner och landsting. Det ifrågasattes, om ej ett fullständigt förstatligande av hela arbetsförmedlingen bleve nödvändigt.

I samband med hänvisningsförfarandet har styrelsen berört frågan om följderna, med avseende å annan form för statlig arbetslöshetshjälp, av vägran att antaga erbjuden sysselsättning vid beredskapsarbete. Hänvisning till reservarbete vore alltid obetingad; arbetet vore städse av beskaffenhet att kunna utföras av icke yrkesutbildad arbetskraft, förutsatt nämligen att kroppslig svaghet eller fysiska brister icke lade hinder i vägen. Vid vissa beredskapsarbeten åter tangerade man och torde i verkligheten allt emellanåt överskrida de gränser, där verklig yrkesskicklighet måste påkrävas. En hänvisning till ett beredskapsarbete kunde sålunda icke utan vidare accepteras av den arbetssökande på samma sätt som en hänvisning till reservarbete. Konstateras kunde emellertid att denna omständighet ofta torde erbjuda möjlighet för den icke arbetsvillige att under förebärande av bristande yrkesskicklighet undandraga sig en arbetshänvisning. Man kunde utgå ifrån, att arbetskraften i vissa situationer skulle ha starka skäl till undanflykter. Man frågade sig vidare, om en arbetssökande, som under förebärande av bristande kompetens vägrade att antaga ett erbjudet beredskapsarbete, därmed skulle drabbas av annan påföljd, än att han för dagen icke finge sitt kort påstämplat såsom arbetslös, men att han exempelvis redan påföljande dag skulle kunna ifrågakomma vid hänvisning till annat beredskapsarbete.

Med avseende å *lönepribildningen* har styrelsen framhållit, att förslaget innebure, att behovsprincipen i viss mån skulle bli bestämmande vid anställandet av arbetskraft och att följaktligen kravet på yrkesvana, duglighet och lämplighet för arbetet icke behövde obetingat upprätthållas. En sådan ordning skulle rubba vårt kollektivavtalsväsens grunder. Förekommande avtalsbestämmelser om nedsatt lön för ej fullgod arbetskraft kunde knappast givas mera allmän tillämpning, utan måste sådana bestämmelser hänföras till undantagsfall (hög ålder, vanförhet o. d.). Om man bortsåge från ett par statliga verksamhetsfält, saknades avtal med större geografisk räckvidd på de arbetsområden, inom vilka beredskapsarbeten syntes komma i fråga. Avtalen vore lokalt begränsade, och inom anläggningsbranschen avsåge de, vad anginge privata företagare, ofta namngivna arbeten eller, i fråga om vägstyrelsernas kollektivavtal, endast underhållsarbeten. Vägväsendets avtal vore merendels icke bindande för andra arbetare än sådana, som tillhörde den avtalslutande organisationen. I sådant sammanhang har påpekats följande:

Besvärande avtalsrättsliga komplikationer torde icke kunna undvikas, vare sig man sökte på beredskapsarbeten tillämpa gällande kollektivavtal eller funne sig böra upprätta nya sådana. I sistnämnda hänseende förtjänade särskilt påpekas svårigheten för arbetarparten att åvägabringa tillfredsställande organisatoriska enheter för arbetsplatser, där arbetsstyrkan till övervägande delen kunde komma att vara sammansatt av arbetare från olika industrier och yrken och tillhörande olika fackorganisationer.

Vidare har erinrats, att stora skiljaktigheter gjorde sig gällande mellan timlönerna ej endast mellan olika yrken utan även inom samma yrke. Begreppet avtalsenlig lön torde, särskilt i fråga om anläggningsbranschen i vidsträckt bemärkelse, icke vara användbart såsom grund för lönesättning vid beredskapsarbeten, om man därmed åsyftade att åvägabringa garantier, mer eller mindre bindande, för någon viss lönenivå. Än mer torde skiljaktigheter göra sig gällande i fråga om ackordsbetalning. S. k. fasta ackordsprislistor förekomme inom husbyggnadsbranschen och på enstaka platser även inom vägbyggnadsfacket och inom det kommunala anläggningsarbetet, men i stort sett skedde ackordssättningen på de sistnämnda arbetsområdena *från fall till fall*. I detta sammanhang påpekades de konfliktrisker, som i eminent grad visat sig vara för handen inom ifrågavarande yrkesgrenar. Begreppet avtalsenlig lön vore således ytterligt vagt, och man hade i promemorian helt förbisett den avtalsenliga lörens så att säga dynamiska, rörliga natur.

Staten skulle direkt medverka till att fastställa den avtalsenliga lönen. Till skillnad från vad fallet vore vid arbeten i öppna marknaden borteliminerades vid beredskapsarbetena två för löneprisbildningen avgörande faktorer, nämligen dels arbetets egen nödvändighet och dels kapitaltillgången. Två avgörande regulativ mot lönestegring vid avtalsförhandlingarna vore härmed undanryckta. Efter utläggning av konsekvenserna härav har styrelsen anført följande:

När staten vid stor arbetslöshet anordnade omfattande beredskapsarbeten, skulle staten i realiteten ha i sin makt att ensidigt diktera lönevillkoren, och om staten verkligen utnyttjade denna sin maktställning i syfte att hålla lönerna nere, skulle lönen vid arbeten i öppna marknaden säkerligen ansluta sig till den nedåtgående kurvan. Om staten åter vid stigande konjunktur vore engagerad i stora beredskapsarbeten, hade staten därmed försatt sig i ett sådant tvångsläge, att staten vore tvingad till eftergifter vid sina avtalsförhandlingar. Givetvis skulle en lönestegring här påverka öppna marknadens löner i uppåtgående riktning. I vilketdera fallet skulle staten sålunda icke intaga en neutral, passiv hållning till en av statens åtgöranden oberoende, fri löneprisbildning i öppna marknaden, utan i själva verket i sin politik bliva normerande för den öppna marknadens löner snarare än tvärtom. Den lägre lönen vid reservarbete förestavades icke ens till huvudsaklig del av statsfinansiella sparsamhetssträvanden utan betingades av det arbetsmarknadspolitiska syftet att arbetskraften av naturliga ekonomiska skäl skulle sträva att återgå till den öppna marknaden. Men lönesättningen innebure tillika just att staten genom reservarbetena icke skulle ingripa i själva löneprisbildningsprocessen.

Styrelsen har framfört betänkligheter mot den enligt förslaget medgivna strejkrätten vid beredskapsarbetena, vilken faktiskt skulle riktas mot en social välfärdsanordning från det allmännas sida, och har härefter uttalat följande:

Hur viktig denna sida än kunde synas vara, vore den likväl knappast av samma avgörande betydelse, som den i promemorian faktiskt hävdade principen att lönen vid beredskapsarbetena skulle fastställas genom avtalsförhandlingar mellan staten och det dit hänvisade hjälpliklientelet.

I senare delen av sitt yttrande har socialstyrelsen berört vissa specialfrågor. Användningen av *aktuella arbetstillfällen i öppna marknaden såsom beredskapsarbete* befarades komma att väcka misstämning bland ortsbefolkningen, om till desamma hänvisades företrädesvis arbetskraft från annat håll. I fråga om *tillskott av andra medel* torde det utan vidare stå klart, att vägstyrelserna icke skulle förmå att under budgetåret 1933/1934 prestera ett så stort belopp, som i promemorians kalkyler förutsatts för deras vidkommande, nämligen 28.6 miljoner kronor. Styrelsen har i sådant sammanhang anført bland annat följande:

En teoretiskt rationell anordning vore därvid, att staten såsom räntefritt lån tillskote dessa återstående 28.6 miljoner kronor. Att märka vore emellertid härvid, att detta skulle i väsentlig mån förrycka hela den i promemorian och i statsverkspropositionen uppgjorda finansieringsplanen, där man i själva verket baserade kalkylerna på att dessa tillskott från den öppna marknaden verkligen skulle kunna presteras utan anlitande av statliga lånemedel. Styrelsen föreställde sig, att de beräknade statsmedlen i allmänhet finge höjas med cirka $\frac{1}{3}$ för att den uppgjorda finansieringsplanen i verkligheten skulle kunna realiseras. Om man verkligen ginge in för en dylik princip, nämligen att såsom statliga lån tillskjuta jämväl de 25 procent av kostnaden, som överskote statsbidraget om 75 procent, finge emellertid tidpunkten för sådana låns gäldande förläggas till en oviss framtid, förutsatt nämligen att man ville undvika att för framtiden märkbart rubba förhållandena på hithörande arbetsmarknad. Lånen bleve i realiteten statsbidrag utan återbetalning. Härmed uppgåve man förankringen i ett medverkande lokalt ekonomiskt intresse, d. v. s. den viktigaste garantien för att de vägföretag, som komme till utförande såsom beredskapsarbete, vore behövliga samt ur ekonomisk eller annan synpunkt försvarliga.

I fråga om *indirekta arbetstillfällen* har styrelsen påpekat den inkonsekvens i förslaget, som låge däri, att å ena sidan maskinell arbetskraft ute på arbetsplatserna så långt möjligt skulle undvikas till förmån för manuell arbetskraft, medan å den andra sidan förordats arbetsobjekt med förhållandevis stor åtgång av inhemskt material; materialerna vore till övervägande del maskinprodukter, som ofta förutsätta förhållandevis ringa manuell arbetskraft i förhållande till produktionskostnaden. Det befarades, att en ständig dragkamp skulle uppstå mellan den kontrollerande myndigheten och entreprenören vid bedömandet av frågan, i vilken utsträckning förbilligande maskinella anordningar skulle få anlitas. I fråga om statsbeställningar har styrelsen uttalat bland annat följande:

Socialstyrelsen ville i detta sammanhang icke ingå på nationalekonomiska teorier om konstlade beställningars eventuella konjunkturfrämjande inverkan. Det kunde endast konstateras, att teorien åtminstone icke alltid hölle streck. Sålunda kunde nämnas, att de i arbetsmarknadspolitiskt syfte gjorda statsbeställningarna å gatsten, vilka givetvis erbjudit stor hjälp, medan de pågått, redan finge anses utöva ett konjunkturförlamande inflytande inom stenindustrien genom de anhopade lagren.

För den händelse att statliga åtgärder för sysselsättande av arbetskraft verkligen kunde få en konjunkturfrämjande verkan, torde den primära förutsättningen vara, att det utförda arbetet framdeles verkligen kunde fylla ett förefintligt förnuftigt behov. Styrelsen ville ifrågasätta, om icke den nuvarande konjunkturkrisen åtminstone ur viss synpunkt berodde på, att man i nuvarande stund icke hade tillräckligt säkra hållpunkter för bedömande av framtidens behov av nyttigheter. Det vore i avsaknad av sådana hållpunkter, som företagsamheten, då den så att säga icke visste, var den skulle sätta in, nu följaktligen ställde sig avvaktande. En ekonomisk anpassningsprocess till åstadkommande av balans i den rubbade jämvikten syntes vara nödvändig, och det kunde näppeligen anses konjunkturfrämjande att träffa åtgärder, som vore av beskaffenhet att verka fördröjande på denna process. När styrelsen här ställde sig i övervägande mån kritisk mot tanken på beredskapsarbeten, innebure detta icke att styrelsen av princip ställde sig avvisande mot tanken, att allmänna arbeten i vissa speciella fall måhända i någon mån kunde främjande påverka konjunkturen.

Styrelsen har slutligen om *beredskapsarbetenas anpassning efter konjunkturläget* anført följande. Enligt grundsatsen om att arbetena skulle vara behövliga

hävdades också i promemorian, att arbetsföretagen icke skulle kunna avbrytas utan borde fullföljas även vid stigande konjunktur. De faror, som härvidlag mötte, undginge ej uppmärksamhet. Vid en konjunktursvängning, då arbetena icke längre vore strängt behöfliga ur arbetslöshetssynpunkt, finge de dock allt fortfarande upprätthållas och tynga statsbudgeten. Arbetena skulle genom sin stora omfattning märkbart inverka på förhållandena på öppna marknaden och verka återhållande på det ekonomiska livets tillfrisknande. Inför det oavvisliga tvånget att fullfölja arbetena skulle man på dessa också bli tvingad att tillämpa de måhända väsentligt stegrade lönesatser, som kunde bli rådande under en stigande konjunktur med ökad efterfrågan på arbetskraft.

På sålunda anförda grunder har socialstyrelsen icke funnit sig kunna förorda ett förverkligande av det i promemorian framlagda förslaget till beredskapsarbeten.

Statens arbetslöshetskommission, som åberopat sitt år 1931 avgivna utlåtande över då föreliggande betänkande med förslag till beredskapsarbeten, har inledningsvis skildrat den historiska utvecklingen av den s. k. arbetslinjen i svensk arbetslöshetspolitik och därvid belyst omfattningen av ifrågavarande verksamhet ävensom de genom reservarbetena åvägabragta nyttigheterna. Kommissionen har härefter om reservarbetena mera allmänt uttalat följande:

De hade icke tillkommit såsom en improvisation utan redan från begynnelsen ställts in såsom ett led i ett medvetet fattat arbetslöshetspolitiskt system. På samma sätt hade deras utbyggande verkställts efter genomtänkta grunder i förening med ett noggrant aktgivande på de erfarenheter, som under årens lopp vunnits. Utan att här vilja prestera en historisk värdesättning av det system, som i vårt land utformats för arbetslöshetens bekämpande medelst reservarbeten, ansåge sig kommissionen dock böra framhålla, att den nuvarande ordningen visat sig i stort sett fylla uppgiften att bereda stora grupper arbetslösa möjlighet till skälig utkomst utan att mer än oundvikligt inkräkta på den öppna marknadens löneprisbildning samt att reservarbetena, trots de brister, som alltid måste häfta vid anordningar, som avsåge att bringa nödställda hjälp vare sig genom reserv- eller beredskapsarbeten, även ur allmänt sociala synpunkter varit av värde.

Beträffande det tillskott av allmänna nyttigheter, som åvägabragts genom reservarbeten, har meddelats följande. Under de senaste femton åren hade såsom statliga reservarbeten nybyggt eller ombyggt c:a 3,200 km. allmänna vägar, skogsarbeten hade utförts på 35,000 hektar, varjämte iordningstälts 5 flygfält och 65 idrottsplatser. Härtill kommo väg- och spåranläggningar på kronoparker, järnvägs- och brobyggnader samt flottledsarbeten, vattenreglerings- och nyodlingsarbeten. Av för närvarande pågående statliga arbeten på 233 arbetsplatser vore 176 arbeten åt vägstyrelser och kommuner, 26 arbeten åt domänstyrelsen, 14 flottledsarbeten, 6 idrottsplatsanläggningar, 3 flygfältsbyggen och 8 arbeten för diverse uppdragsgivare. Utöver dessa statliga reservarbeten bedreves 624 statskommunala arbetsföretag, fördelade på 266 kommuner. Av dessa arbeten avsåge 354 vägar, gator och broar, 82 vatten- och avloppsledningar, 67 planerings- och anläggningsarbeten för skolor och kyrkogårdar samt parker, 35 idrottsplatser, skidbackar och badanläggningar, 21 skogsdikningar och kultiveringsarbeten, 19 sjösänkningar och torrläggningar, 15 hamn- och kajbyggnader, 4 flygfält samt återstående 27 arbeten av diverse slag.

Att övergiva ett system, som erfarenhetsmässigt befunnits fungera väl i enlighet med sina förutsättningar, syntes kommissionen oklokt, med mindre det kunde förebringas övertygande skäl för att den nyordning, man avsåge att sätta i den gamlas ställe, bättre tillgodosåge både samhällets och de enskilda individernas intressen.

Kommissionen har framhållit, att de hittills bedrivna beredskapsarbetena icke lämnade någon säker grund för bedömande av den nu föreslagna anordningens företräden framför reservarbetssystemets, varefter kommissionen ingått på en undersökning av de under åren 1931 och 1932 bedrivna beredskapsarbetena och har därefter övergått till skärskådande av nu förevarande förslag. Beträffande *tillgången på arbetsobjekt* har kommissionen, som ansett de i promemorians tab. 5 vid vissa beräkningar använda procentsatserna för statsbidragens storlek böra uppfattas såsom en fingervisning om det statliga stödets avsedda omfattning, upplyst, att många uppgiftslämnare till den av utredningsmännen verkställda inventeringen därvid utgått från att statsmedel skulle erhållas till praktiskt taget hela kostnaden. Då så icke syntes bliva fallet, torde många av de påräknade arbetena komma att bortfalla. Kommissionen, som hade erfarenhet av de besvärligheter, som ofta mötte mot att få till stånd företag mot gängse bidragsprocent, har beträffande tillgången på arbetsobjekten givit uttryck åt följande uppfattning:

Sammanfattningsvis torde sålunda kunna göras gällande, att de i sammanställningarna upptagna A-arbetena komme att till sin omfattning väsentligt reduceras, för såvitt icke gynnsammare villkor bjödes, än som utredningsmännen syntes beräkna, och att de kommunala arbetena, om de skulle i nämnvärd omfattning utökas, måste draga med sig statsbidrag av betydande storlek.

Beträffande *arbetenas mobiliseringsgrad* har kommissionen, under åberopande av egen erfarenhet om svårigheten att inom rimlig tid få ett arbete igångsatt, särskilt ett vägarbete, uttalat följande:

Beträffande allmänna vägar, där statsbidraget som regel beräknades utgå med 75 %, berodde detta mestadels på svårigheten för vägdistriktet att själva anskaffa medel för en väsentlig utökning av sina arbeten under en viss tid utan att behöva alltför mycket höja vägskatten, vilket man av naturliga skäl vore angelägen om att särskilt under nuvarande förhållanden undvika. I fråga om t. ex. dikningsföretag vore det praktiskt taget omöjligt att få i gång dylika, för såvitt icke statens insats bleve större, än vad som i regel förutsattes vid statsbidrags beviljande. Med avseende på rent kommunala arbeten, vilka i detta sammanhang torde kunna jämsställas med de statskommunala i kommissionens verksamhet, hade en utredning visat, att den statliga bidragsprocenten till de statskommunala reservarbetena under 1932 i genomsnitt uppgått till 57 % å beräknade arbetslöner. Om den å sidan 18 i promemorian angivna bidragsprocenten av 40, 66 resp. 30 % avsåge bidrag till endast arbetslöner men icke materialkostnader, torde någon nämnvärd utökning av arbetstillfällena icke kunna förväntas utan snarare tvärtom. Skulle emellertid statsbidrag även få utgå till materialkostnader och till aktuella arbetsföretag, torde utan tvivel en mångfald kommuner icke underlåta att begagna sig av tillfället att, i likhet med vad föresloges beträffande statens ordinarie arbeten, omvandla sina å stat beräknade arbetsföretag till beredskapsarbeten att utföras med statsbidrag. Ett dylikt statligt subventionerande av kommunala arbeten kunde enligt kommissionens förmenande leda till betänkliga konsekvenser. Om statsbidraget sattes högre än hittills ansetts tillmpligt, vore sålunda att befara bl. a., att hjälpformen statskommunala reservarbeten, som fått allt större betydelse vid arbetslinjens hävdande, icke komme att i fortsättningen spela samma stora och ur hjälpverksamhetens synpunkt gagneliga roll som för närvarande.

I genomsnitt torde en tid av cirka ett halvt år förflyta mellan tiden för förhandlingarnas början och renstakningshandlingarnas överlämnande till kommissionen, d. v. s. först vid den sistnämnda tidpunkten kunde arbetena påbörjas. Ofta nog toge utredningarna än längre tid i anspråk. Ej minst bidragande till tidsutdräkten vore svårigheten att erhålla renstakningshandlingar

och detta t. o. m. med den ganska begränsade omfattning, som de nuvarande reservarbetena hade. Vid en så våldsamt utökning av arbetena, som i de sakkunnigas förslag förutsattes komma till stånd, torde man sålunda böra utgå från en betydande skärpning av de här omnämnda svårigheterna.

Kommissionen har härefter påpekat svårigheten att framskaffa arbeten i erforderlig utsträckning å platser, där större arbetslöshet rådde, varför även vid beredskapsanordningen måste räknas med arbete utom hemorten. Härav aktualiserades frågan om ordnande på förhand av arbetarnas inkvartering m. fl. spörsmål.

I fråga om *arbetenas anpassning efter förskjutningarna på arbetsmarknaden* har kommissionen framhållit, att vid reservarbetena arbetsstyrkan kunde ökas under vintern och begränsas under våren, sommaren och förhösten, då möjligheter till arbetstillfällen i öppna arbetsmarknaden föreläge i större utsträckning, varefter kommissionen anfört följande:

Denna fördel syntes komma att bortelimineras vid beredskapsarbetena och de arbetslösa sålunda kvarhållas vid arbetena även under de tider på året, då det hittills lyckats att genom lämpliga åtgärder överföra de anställda och de arbetslösa i allmänhet till den öppna marknaden. Riskerna torde på denna punkt bliva än större genom att lönerna vid beredskapsarbetena avsåges skola utgå efter grunder, som även med en viss begränsning av arbetstiden, tillförsäkrade de anställda högre arbetsinkomst än åtminstone jordbruket kunde erbjuda. Tidigare erfarenheter kunde också tagas till intäkt för antagandet, att förekomst av stora arbetsstyrkor vid beredskapsarbetena under en tid, då näringslivets tillfrisknande komme att framkalla ett ökat behov av arbetskraft, måste leda till en allmän lönestegring både vid beredskapsarbetena och den öppna marknadsens företag, varigenom näringslivets möjligheter till uppblomstring skulle kunna äventyras.

En inknappning av arbetsstyrkan på ett beredskapsarbete vid stigande konjunkturen komme förvisso att stöta på motstånd hos de vid arbetet sysselsatta. Härvid inverkade icke minst den omständigheten, att arbetarna själva måste bekosta sin hemresa i motsats till vad fallet vore vid reservarbetena, där kommissionen bestred resekostnaderna icke blott till arbetsplatsen utan även från densamma, då en minskning av arbetsstyrkan genomfördes till följd av åtgöranden av kommissionen.

Beaktas finge vidare, att — om arbetet dreves på entreprenad — en entreprenör knappast skulle finna sig i att minska arbetsstyrkan vid ett omslag till det bättre i de ekonomiska konjunkturen, för såvitt icke detta skulle direkt sammanfalla med hans egna intressen. Tvivelsutan komme arbetarna att vid upprättande av avtal för beredskapsarbete betinga sig vissa förmåner såsom kompensation för arbetsgivarens rätt att få vid behov nedskära arbetsstyrkan.

Det gjordes i promemorian gällande, att man vid inventeringen fått fram en mängd arbeten, som skulle kunna slutföras på så kort tidrymd — ett fåtal månader — att man knappt behövde räkna med någon större förändring i den allmänna konjunkturen mellan beslutet om ett dylikt arbetes igångsättande och tidpunkten för dess avslutande. Fråga vore dock, enligt kommissionens uppfattning, om dylika arbeten eo ipso bleve billigare och till nytta för de arbetslösa. En så hastig förflyttning av de anställda från det ena arbetet till det andra kunde i och för sig icke vara till fördel vare sig för dem själva eller för arbetet. Det toge alltid en viss tid, innan arbetarna vid ett nystartat företag hunne bliva fullt förtrogna med detsamma. På ett mera långvarigt arbete bleve fördyringen under uppövningstiden jämförelsevis obetydlig men icke så vid småarbeten, varest den uppstående kostnadsökningen måste slås ut på en kortare tid eller på ett mindre antal enheter.

Den anmärkningen hade ej sällan framförts mot kommissionens reservarbe-

ten, att en sammanblandning av yrkeskunnigt och icke yrkeskunnigt folk i stor utsträckning ägt rum, varigenom de yrkeskunniga bleve lidande på de mindre kunnigas bekostnad. Denna kritik syntes i än högre grad kunna riktas mot beredskapsarbetena, där sammansättningen av de olika arbetslagen kunde förväntas bliva lika heterogen. På grund av uppgivandet av kravet på arbetskraftens fullgoda beskaffenhet syntes vissa svårigheter inställa sig vid anlitan av *entreprenör*, då entreprenören endast torde finnas villig mot viss kompensation åtaga sig att sysselsätta icke fullgod arbetskraft, vilket måste leda till fördyring. I detta sammanhang har ytterligare framhållits följande:

Ett annat fördyrande moment tillkomme sannolikt också vid entreprenörs-systemets användning. En entreprenör måste givetvis kalkylera med billigast möjliga kostnader. På grund härav torde han — att döma av erfarenheterna från den öppna marknadens vägarbeten — i regel komma att lägga ned sin verksamhet under vintermånaderna och endast mot lämpligt vederlag hålla arbetena i gång under den kallare årstiden. Skulle beredskapsarbeten drivas i stor skala utan att alltför mycket fördyras, måste deras utförande följaktligen i huvudsak förläggas till den ur entreprenörssynpunkt gynnsammaste årstiden, d. v. s. till vår, sommar och höst, under det att en med hänsyn till entreprenörens intressen fullt naturlig ålstrypning måste företagas under vintermånaderna.

Arbetslöshetskommissionen har härefter behandlat frågan om *arbetskraftens uttagning*. Då både förflyttning av arbetskraft och behovsprövning samt fördelning av tillgängliga platser på olika kommuner torde bliva erforderlig, syntes ett planmässigt hänvisningsförfarande ofrånkomligt. Härefter har anförts följande:

För att ett visst arbete skulle få åsyftad social verkan, kunde hänvisningen av arbetskraften ej överlämnas till och splittras på de olika arbetsförmedlingsanstalterna. En centralisering av dessa uppgifter måste ske för vinnande av nödig kontroll. Man kunde eljest befara, att de, i vilkas regi arbetet utfördes — exempelvis ett statligt, affärsdrivande verk eller en entreprenör — finge alltför stort inflytande beträffande arbetskraftens anskaffning och utväljande. Det låge nära till hands, att anmälan å arbetsförmedlingen komme att arrangeras för erhållande av önskvärd arbetskraft utan hänsynstagande till det sociala behovet. Förbises finge ej heller, att ett överflyttande av den individuella hänvisningen — som det nu skedde beträffande reservarbetena — från arbetslöshetskommittéerna till arbetsförmedlingarna skulle undanrycka möjligheten för arbetslöshetsorganen att genom hänvisningsförfarandets kombinerad med understödsverksamheten utöva en direkt reglerande effekt på denna senare.

Det kunde ifrågasättas, huruvida i tillämpningen skulle kunna förenas principen om arbetskraftens uttagning efter behovet och principen om arbetskraftens fullgoda beskaffenhet och yrkesvana, då ju tjänstemannen hos arbetsförmedlingen samtidigt bleve utsatt för trycket både från de arbetslösa och från arbetsledningen.

För behovsprövningen hade som vägledning anförts, att en karenstid av 14 dagar borde tillämpas och att därigenom ett restriktivt syfte kunde vinnas. Under nuvarande förhållanden med massarbetslöshet av ofta långvarig art, syntes en dylik bestämmelse komma att verka mera som en mekanisk regel och bliva utan verklig betydelse. Beredskapsarbetena torde i jämförelse med arbetet vid exportindustrierna samt skogs- och lantarbete komma att bliva så fördelaktiga, att mången gärna underkastade sig 14 dagars arbetslöshet för att vinna en chans att erhålla anställning vid dessa. Den kontroll, som i liknande avseende förutsattes enligt förslaget till arbetslöshetsförsäkring, där den övervakande statliga myndigheten skulle äga möjlighet att ingripa mot befarade missbruk, komme att helt saknas vid beredskapsarbetena.

Då utredningsmännen vid behandlingen av frågor rörande *förhållandet till arbetarorganisationerna* icke tänkt sig upphävande av en hittills avtalsbestämd företrädesrätt för vissa arbetare till erhållande av anställning såsom oeftergivligt för beredskapsanordningens tillämpning i arbetslöshetslindrande syfte inom arbetsområden med kollektivavtal, har arbetslöshetskommissionen härav föranletts att påpeka, hurusom arbetsförmedlingsorganen härigenom skulle försättas i en svår situation i de fall, att uttagningsprincipen komme att strida med de i avtal eller praxis genomförda anställningsmetoderna. I fråga om de föreslagna konfliktdirektiven har kommissionen vidare anmärkt, att en av en konflikt berörd arbetare, därest vid verkställd undersökning arbetsgivare finge anses vara skuld till densamma, skulle kunna få hänvisning till annat beredskapsarbete, varemot han enligt sakkunnigförslaget rörande arbetslöshetsunderstöd icke skulle kunna komma i åtnjutande av det mindre förmånliga arbetslöshetsunderstödet. Över huvud syntes vid fall av arbetskonflikt den offentliga arbetsförmedlingen komma att försättas i en svår mellanställning.

Beträffande *lönerna* har kommissionen anfört följande: Enligt socialstyrelsens lönestatistik uppginge den genomsnittliga timförtjänsten för vägarbetare under år 1932 till kr. 0:78, varvid timförtjänsten inom vägdistrikt med kollektivavtal utgjorde kr. 0:85 och inom vägdistrikt utan kollektivavtal kr. 0:74. Under år 1932 voro lönerna reglerade genom kollektivavtal inom 98 av de av lönestatistiken berörda 274 vägdistrikten eller 26 % av detta antal, och en tydlig tendens till ökad utbredning av den kollektiva avtalsformen kunde konstateras. I fråga om löneutvecklingen inom vägarbetet visade materialet, att arbetsförtjänsterna något nedgått från år 1931 till 1932, varvid lönesänkningen i första hand berört sådana distrikt, där lönerna icke vore reglerade genom kollektivavtal. Merförtjänsten till arbetare inom distrikt, där kollektivavtal förefunnes, hade såsom följd härav ökats från 13 till 15 %. Av allt att döma skulle en planerad avsevärd utökning av det statliga arbetsprogrammet inom vägområdet, i förening med den åsyftade utökningen av kollektivavtalens verkningsområde, medföra en direkt verkan på de för hithörande arbetsområden gällande arbetslönerna och på dessas utveckling i relation till löneutvecklingen på andra områden av näringslivet.

I sitt yttrande har kommissionen slutligen beträffande *beredskapsanordningens organisation* uttalat följande:

I stället för att på en hand samla hela ledningen av den väldiga beredskapsapparaten, som vid en arbetslöshet av nuvarande omfattning väl komme att omsluta tiotusentals arbetare på inemot tusentalet arbetsplatser, hade man splittrat arbetsuppgifterna på olika organ och institutioner. Den förberedande tekniska och ekonomiska utredningen av de arbeten, som planerades, hade man i stort velat förlägga till fackmyndigheter och länsstyrelserna, vilka senare redan förut vore överhopade med arbete och ännu ej hunnit stabilisera den ordning, som rätt nyligen genomförts på vägadministrationens område. Införskaffandet och bearbetningen av de vidlyftiga arbetslöshetsrapporterna, som måste utgöra underlaget för bedömandet av de tilltänkta arbetenas sociala nödvändighet, liksom också bearbetningen av de månatliga arbetsrapporterna från cirka tusentalet arbetsplatser, skulle anförtros åt socialstyrelsen, medan det skulle bliva förlikningsinstitutionens sak att vid inträffande konflikt-situationer å arbetsplatserna pacificera striderna vid statens egna arbeten. Övriga uppgifter skulle därefter falla på den extra beredskapsbyrå, som det vore meningen att upprätta inom socialdepartementet. Kommissionen ansåge sig icke böra ingå på frågan om de betänkligheter av konstitutionell art, som måste inställa sig inför planerna på att tillskapa en byrå inom Kungl. Maj:ts kansli med ungefär samma befogenheter som ett centralt ämbetsverk, men an-

såge det icke ur vägen att fästa uppmärksamheten på de många praktiska olägenheter, som anordningen kunde befaras medföra. Då denna byrå måste omhändervä en serie av ömtåliga uppgifter såsom beslut om urvalet av arbeten, arbetskraftens hänvisning, vissa arbetsförmedlande kontrollanordningar, tvister av skilda slag mellan arbetsledning och arbete o. s. v. skulle sålunda socialministern eller Kungl. Maj:t nödgas fungera som beslutande instans i en mängd fall, där missgrepp bliva oundvikliga. Både ur principiella och praktiska synpunkter kan det enligt arbetslöshetskommissionens förmenande icke vara lämpligt att med tillämpningsavgöranden i en omfattande löpande administrativ verksamhet betunga Kungl. Maj:t eller chefen för ett departement. För ett framgångsrikt genomförande av arbetslinjen såsom instrument för arbetslöshetspolitiska intentioner måste emellertid obetingat gälla — evad arbetena anordnas som reserv- eller beredskapsarbeten — att de *administreras enhetligt*. De arbetstekniska och sociala sidorna av verksamheten äro så intimt sammanvävda med varandra, att det icke låter sig göra att skifta ut uppgifterna på olika myndigheter. Eftersom varje mera betydelsefull åtgärd inom verksamheten påverkas av de oavslåttligt fortgående förskjutningarna på arbetsmarknaden, måste ett snabbt och säkert samarbete råda mellan ledningen av arbetena från centrum och ut till periferien, så att den ansvariga huvudledningens tankar och viljeyttringar kunde med erforderlig skyndsamhet omsättas i handling på arbetsplatserna. Kommissionen vore av den uppfattningen, att ledningen av och ansvaret för alla överväganden av arbetslöshetspolitisk natur borde vara koncentrerade hos ett centralt organ. Kommissionen hade därför ansett det vara sin plikt att på det bestämdaste varna för varje eftergift åt dualistiska tendenser i vad det gällde den framtida arbetslinjens förvaltningsmässiga organiserande. Behovet av en viss planmässig samverkan mellan arbetslöshetsförsäkring, beredskaps- eller (och) reservarbeten samt särskild understödsverksamhet för arbetslösa har betonats. Skulle förslaget vinna riksdagens godkännande, uppstode åtskilliga komplikationer vid *övergången* från det gamla till det nya systemet. Det torde vara tillräckligt framhålla, att statliga reservarbeten för närvarande bedrevs till ett antal av 236 för en kontraherad kostnad å c:a 60 milj. kr.; att statskommunala reservarbeten påginge inom 244 kommuner till totalkostnader, som i vart fall ej understeg 16½ milj. kr. Kommissionen hade erfarenheter av vilka besvärliga och tidsödande förhandlingar och utredningar det krävde att på sin tid avveckla södra Sveriges och Norrlands statsarbetens under förra krisskedet åtagna förbindelser, vilka dock voro av långt mindre storleksordning än arbetslöshetskommissionens nuvarande engagement. En genomtänkt plan för den eventuella omläggningens utförande syntes kommissionen sålunda ofrånkomlig.

Kommissionen har vidare uttalat den bestämda uppfattningen, att man även efter en eventuell omläggning av den nuvarande ordningen till en beredskapsarbetslinje måste efter hand på grund av erfarenhetens egna tvingande anvisningar bliva nödsakad att i allt väsentligt återgå till det nuvarande systemet och i vart fall kopiera detsamma på de områden av verksamheten, där arbetslöshetspolitikens mest relevanta problem mötte. Det finge nämligen icke, som även inledningsvis antyddes, förbises, att reservarbetssystemet vuxit fram organiskt och iklätts former, som skapats av förhållandenas egen makt och av ett noggrant hänsynstagande till de betingelser, under vilka en rationellt inriktad hjälpverksamhet till förmån för oförskyllt arbetslösa måste bedrivas för att tillgodose både samhällets, näringslivets och de enskilda arbetslösas samskyldiga intressen.

Utöver det anförda ville kommissionen slutligen framhålla, att det icke skulle ha mött hinder att åt reservarbetena giva större omfattning än den nu-

varande. Vid den planläggning i stora drag av hjälpverksamheten för innevarande vinter, som verkställdes under förra hälften av nästförflutna sommar, kunde kommissionen emellertid icke förutse, att arbetslösheten skulle ökas så starkt som sedan skett. Med kännedom om de stora svårigheter, som ofrånkomligt inställde sig, därest hastigt minskad arbetslöshet skulle påkalla snabb avveckling av omfattande arbeten, samt med hänsyn till den till buds stående utvägen att möta vinterns spetsbelastning med understödsverksamhet, hade kommissionen icke ansett sig böra planera större utökning av arbetsvolymen än som från då givna utgångspunkter kunde beräknas bli behövlig.

Under hänvisning till sålunda utvecklade synpunkter och erinringar har statens arbetslöshetskommission ansett sig böra avstyrka, att anordningar angående beredskapsarbeten till motverkande av arbetslöshet genomfördes på sätt de tillkallade utredningsmännen föreslagit.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ansett oklokt att för ett nytt oprövat system för arbetslöshetshjälp helt övergiva ett på erfarenhet grundat system med en prövad och av tränade personer skött administration utan att ytterst vägande skäl därför förefunnes. Enligt styrelsens förmenande hade sådana skäl icke förebragts av utredningsmännen. Med den nu förstörade arbetslösheten torde dock bliva nödvändigt utvidga arbetsobjekten för nödhjälpsarbetena till att omfatta främst arbeten av intresse för vägdistrikt, lands- ting, hushållningssällskap m. fl. men även nya typer av arbeten, igångsatta av enskilda personer eller bolag, såsom skogsgallring, skogsdikning, täckdikning och avdikning. Styrelsen har ansett, att statsbidrag till arbeten i enskild eller kommunal regi borde bestämmas efter den verkliga kostnaden endast i den mån den understeg den beräknade. Styrelsen har därefter förordat vissa för nuvarande nödhjälpsarbeten gällande förutsättningar såsom lämpliga. Hänvisning från lämplig myndighet och lägre avlöningsvillkor än inom motsvarande områden av det enskilda näringslivet vore ofrånkomliga krav. Arbetslönen borde utgöra en jämförelsevis stor kvot av arbetets totalkostnader. Behovsprövningen borde utgöra det primära i arbetslöshetspolitiken. Möjlighet borde lämnas att bereda ortstillägg, hyreshjälp, resebidrag, utrustning o. s. v. Som obligatoriskt organ för den lokala arbetslöshetshjälpen borde arbetslöshetskommittéerna fungera.

Även om styrelsen sålunda principiellt icke ansåge sig kunna biträda genomförandet av det av utredningsmännen nu framlagda förslaget till helt utbytande av de förutvarande reservarbetena mot beredskapsarbeten, vore styrelsen icke blind för det förhållandet, att på grund av den ökade arbetslösheten måhända kunde bliva nödvändigt att på sätt ovan nämnts utöka arbetsobjekten utöver vad nu vore fallet, och ville styrelsen därför icke motsätta sig att jämsides med arbeten av den nuvarande reservarbetstypen anordnades beredskapsarbeten, för vilkas genomförande ökat anslag borde beviljas; en kombination, som torde vara erforderlig bland annat med hänsyn till att företag med stor angelägenhetsgrad ej skulle komma att åsidosättas.

För dessa arbeten borde i huvudsak gälla samma villkor som fastställdes för användningen av det vid föregående års riksdag för ändamålet beviljade anslaget, som dock jämväl borde kunna avse de arbetsobjekt, styrelsen här ovan antytt, men borde avlöningen ej sättas högre än som hittills tillämpats vid i statens egen regi bedrivna beredskapsarbeten.

Styrelsen har vidare ansett, att *centralorganet* borde intaga en självständigare ställning gentemot regeringsmakten än som föreslagits och nu vore fallet samt hava direkt bestämmande och korrigierande befogenheter gentemot lokala samfälligheter. Föreslagna särskilda anordningar vid medling i *arbetstvister* hava icke kunnat förordas.

Järnvägsstyrelsen har till en början framfört vissa erinringar och synpunkter beträffande i promemorian berörda *arbetsobjekt* för beredskapsarbeten. Sålunda har påpekats, att endast ett trettiofå förslag till skenfria vägkorsningar för tillhopa cirka 5 miljoner kronor berörande statens järnvägar för närvarande föreläge i fullt utrett skick, varav vissa vore belägna i orter med förhållandevis låg arbetslöshet. Med hänsyn till de svårigheter, som plägade uppstå för ernående av samförstånd mellan olika intresserade parter angående företagets planläggning, ställde sig styrelsen synnerligen tveksam, huruvida dylika företag, avseende skenfria korsningar, verkligen kunde i den omfattning, förslaget förutsatte, påräknas föreligga färdigutredda i så pass god tid, att arbetena skulle kunna påbörjas under nästkommande budgetår. Vid statens järnvägar förefunnes även andra visserligen umbärliga men dock mycket nyttiga arbetsföretag av beskaffenhet att väl lämpa sig till beredskapsarbete och att kunna igångsättas omedelbart efter kortare förberedelsetid, exempelvis linjeomläggningar för förbättring av banans tracé, terrasserings- och ballasteringsarbeten för planerade påräkneliga framtida utvidgningar av spåranordningar, dubbelspår o. d., diknings- och dräneringsarbeten för banvallens förbättring m. m. Det har vidare erinrats att om visst avkall gjordes å kravet på rent affärsmässig räntabilitet åtskilliga banelektrifieringar kunde förtjäna att utföras. Framför åtskilliga i promemorian omförmälda anläggningar skulle en sådan elektrifiering hava företrädet av betydande indirekta, d. v. s. utanför järnvägsekonomin liggande samhälleliga vinster. Ej heller en dylik grupp av beredskapsarbeten kunde dock erbjuda arbetstillfällen mera omedelbart.

Beträffande *finansieringen* har styrelsen framhållit, att om skenfria korsningar med bidrag av statens järnvägar enligt hittills tillämpade grunder skulle under nästa budgetår anordnas i föreslagen omfattning, måste det av styrelsen i framställning angående anslag för nya byggnader och anläggningar vid statens järnvägar för budgetåret 1933/1934 begärda anslaget av 150,000 kronor för anordnande av skenfria korsningar m. m. utökas med i runt tal 1 miljon kronor.

Styrelsen har ansett sig böra framhålla, att föreslagna *inskränkningar i de arbetsledande organens fria disposition av den erforderliga arbetskraften* måste komma att i hög grad försvåra ett rationellt och ekonomiskt bedrivande av arbetena samt vålla en avsevärd fördyring. Alldeles särskilt skulle svårigheter inträda vid användande av *entreprenadsystem*. Beträffande de inom styrelsens verksamhetsområde planerade arbetena vore entreprenadsystemet synnerligen lämpligt, emedan därigenom kunde förebyggas anhopning av arbetare anställda i statens järnvägars tjänst och de kända svårigheterna att, när så erfordrades efter arbetenas upphörande, avveckla de intagna arbetsstyrkorna.

Järnvägsstyrelsen har ansett sig böra bestämt avstyrka, att även vid den ifrågasatta utökningen av beredskapsarbetenas kvantitativa program något avsteg gjordes från hittills tillämpade mera rationella ordning för arbetenas planläggning och prövning samt iscensättande och bedrivande.

Vattenfallsstyrelsen har framhållit, att begreppet beredskapsarbete enligt förslaget skulle till sin innebörd fullständigt förändras. I anledning av de i utredningsmännens inventering medtagna arbetsobjekten har styrelsen uttalat, att åtskilliga arbeten, sport- och lekplatser m. m., ej hade någon angelägenhetsgrad utan endast vore önskvärda för trevnad o. d. Beträffande de bland A-företagen ingående väg- och brobyggnadsföretagen har styrelsen, som ansett en hel del ännu befinna sig i outrett skick, anfört följande.

Det hade ofta påtalats, att den forcing av vägbyggandet i vårt land, som förekommit under de sista 5—6 åren, i åtskilliga fall ej medgivit tillräckligt

omsorgsfull planläggning och förberedande behandling av väg- och broprojekt, samt att hela den tekniska gestaltningen av vårt vägväsende behövde synas och prövas från grunden. Åt särskilda sakkunniga, 1931 års vägsakkunniga, hade också uppdragits att utföra detta arbete. Innan en ytterligare våldsamt forcering av vägbyggandet igångsattes, borde väl helt naturligt en revision av förslagen ske med ledning av dessa sakkunnigas arbete, vilket väntades föreligga i höst. Det syntes sålunda icke möjligt att mobilisera vägarbeten på långt när i den omfattning, som utredningsmännen antagit, om arbetena skulle utföras planmässigt, rationellt och ekonomiskt.

Dessutom vore det med vägar så, att de kostade pengar i underhåll. Ju flera vägar och broar, desto större kostnader för underhåll. Under senare år, när statsbidraget till vägunderhållet utgått med lägst 75 % av den verkliga vägunderhållskostnaden, hade hänsynen till densamma ej utgjort någon nämnvärd hämsko på vägdistriktens lust att bygga vägar. Annorlunda vore det förr, när vägdistrikten hade att bära lejonparten av vägunderhållskostnaden. Då prövades vägbyggnadsförslagen på vägstämmorna med verkligt hänsynstagande till den ekonomiska bärkraften.

Den inträdda ebban i automobilskattemedlens förr rikliga flöde torde också komma att tvinga staten att gå in för en annan bidragspolitik beträffande vägunderhållskostnaden, såsom 1929 års sakkunniga för övrigt redan föreslagit. Vid det tilltänkta byggandet av vägar såsom beredskapsarbeten torde hänsyn här till få tagas, så att ej vägskattebördan bleve för tung att bära. Observeras borde, att vissa vägarbeten, nämligen de som åsyftade permanenta eller halvpermanent beläggningar, verkade *minskande* på vägunderhållskostnaden, och, i den mån sådana vore motiverade av trafikförhållandena, gällde den ovan framställda anmärkningen ej om dem.

Vad sålunda framhållits beträffande vägföretagen, gällde i stort sett även beträffande skenfria korsningar. Några vattenkraftbyggnader och sjöregleringar hade icke av styrelsen anmälts, enär med i gång varande byggnader en vid marginal mellan krafttillgång och konsumtion skulle uppkomma och således en utökning av produktions- och distributionsapparaten i särskild ordning icke vore klok ur affärssynpunkt eller med hänsyn till nuvarande stam av befäl och arbetare. Det påpekades, att läget inom kort vore sådant, att en mycket stor del av det för Sydsvenska kraftaktiebolagets område erforderliga krafttillskottet utan eller med relativt små åtgärder kunde tillgodoses från vattenfallsstyrelsens kraftledningsnät. Styrelsen har principiellt ansett husbyggnadsföretag såsom lämpliga till utförande såsom beredskapsarbeten, om de vore av klar angelägenhetsgrad, enär de utbredde arbetstillgången till flera arbetargrupper. Mest sympatiska vore de föreslagna förbättringsarbetena för våra skogar (utdiknings- och skogsvårdsarbeten) samt för jorden (avdikningar), vilka dels skapade produktiva värden, dels icke föranledde årliga underhållskostnader.

Styrelsen har härefter beträffande inventeringsresultatet gjort gällande, att arbetena ensidigt vore anläggningsarbeten samt erbjöde sysselsättning åt yrkesmän ur ett mycket begränsat antal yrken. Arbetstillgången för de ordinarie anläggningsarbetarna konsumerades för många år framåt, varvid vore att beakta, att de gamla anläggningsarbetarna säkert hade svårt att övergå till andra yrken.

Det vore därför av vikt att om möjligt söka utbreda arbetstillgången så mycket som möjligt över olika yrken. En viktig reservtillgång förtjänade därvid särskilt att uppmärksammas och det vore alla de »småarbeten» (tillfällighetsarbeten av skilda slag eller arbeten å egna hem m. m.), som funnes utbredda över så gott som all svensk bygd och vilka kunde spela en mycket stor roll i utjämnande riktning vid tider av arbetslöshet. Genom dessa arbeten försörjdes lättast alla de lösa arbetare, som bodde spridda landet runt, samt vid arbets-

löshet till hemmet återvändande bondsöner, som eljest lämnat hemmet för industrien, med flera.

En anordning, som beredde bönderna tillfälle att låta utföra sådana småarbeten, vore sålunda eftersträfvansvärd. Det borde kunna tänkas hjälp till husreparationer i jordbruket genom något, som motsvarade premielån till egna hemsbyggare, eller dylikt. Framförallt finge man akta sig för att genom en alltför frestande lönesättning vid i stor utsträckning anordnade anläggningsarbeten locka alla de med »småarbeten» sysselsatta, vilka i regel ej vore inräknade bland de rullförda arbetslösa, från desamma till de allmänna arbetena för att konkurrera om platser med de arbetslösa industriarbetare, som man egentligen avsett att hjälpa.

Beträffande förslaget om *stödjande av enskild företagsamhet* har styrelsen, som ansett det nog vara synnerligen eftersträfvansvärt att söka komma fram även på denna väg, rekommenderat ett djupare inträngande i denna fråga.

Beträffande förslagen om tillämpning av *förkortad arbetstid*, förbud mot antilitande av större *maskinella hjälpmedel* samt användningen av *ovan arbetskraft* har styrelsen anmärkt, att därigenom beredskapsarbetena måste bli dyrare än om arbetena utfördes i öppna marknaden, vilket syntes särskilt olämpligt med hänsyn till att dock åtskilliga arbeten vore föga angelägna. I hög grad betänkligt vore också, att arbetslösa från andra yrken med lägre lönenivå vid överföring till beredskapsarbeten av föreslagen typ med ens fördes upp i en högre lönestandard. Härav måste följa en sugning till de nya arbetena, som vore skadlig och osund. Skulle arbetsledningen vara nödsakad antaga all hänvisad arbetskraft, vore man inne på det, som karakteriserade reservarbeten.

Vattenfallsstyrelsen har härefter ingått på frågan om beredskapsanordningens *centrala organisation*, i vilket avseende bestämt hävdats, att förslaget måste ändras; om förslaget överhuvud skulle genomföras, rekommenderades den centralorganisation för beredskapsärenden, som föreslagits av 1930 års sakkunniga. Det finnes givetvis många skäl för att lämna den beslutande myndigheten i detta fall ett stort mått av frihet. Men ett villkor härför vore, att det skulle finnas garanti för en på mångsidig sakkunskap, erfarenhet och objektivitet grundad prövning av de olika frågorna.

I fråga om formerna för beredskapsarbetenas *utförande och kontroll* över desamma har styrelsen framhållit, att länsstyrelserna i sin nuvarande organisation säkerligen vore ganska dåligt rustade att göra någon större insats. Däremot skulle ett organ ungefär av samma art som de nuvarande länshjälskommittéerna, anknutet till länsstyrelsen i varje län, kunna göra goda tjänster som länsorgan under en centralorganisation. Bland annat skulle dessa organ på så verksamt sätt som möjligt kunna medverka till att tillse, att de förut omnämnda »småarbetena» utnyttjades, och att arbetstillgången utbreddes över så många arbetsområden som möjligt.

Slutligen har styrelsen anfört betänkligheter mot de föreslagna beredskapsarbetenas inverkan på landets näringsliv samt framhållit, att den ifrågasatta snabba omstöpnings av systemet för arbetslöshetens avhjälpande genom allmänna arbeten kunde förväntas skapa en förvirring och ett kaos, som skulle bli olyckligt, ej minst för de arbetslösa. Beträffande den föreslagna *lönesättningen* vid i stor skala ordnade beredskapsarbeten av mer eller mindre angeläget slag skulle utöva på landets näringsliv, har styrelsen anslutit sig bestämt till den meningen, att förslaget genom att konservera lönerna för de högst avlönade arbetarna, nämligen anläggningsarbetarna, och till samma lönenivå lyfta arbetslösa arbetare från andra yrken, när de anställdes vid beredskapsarbeten, skulle komma att verka starkt förhinderande på det ekono-

miska livets anpassning efter nya betingelser och förlänga dess sjukdomstillstånd.

Allt, som rimligen kunde göras för att hjälpa de oförvällat arbetslösa, borde också företagas. Dock förordade styrelsen, att arbeten för arbetslöshetens bekämpande utfördes väsentligen efter de linjer, som nu följas. Emellertid kunde en viss forcering göras av de *statliga* offentliga arbetena och anslaget till nuvarande slag av beredskapsarbeten i lämplig mån höjas, då det ju funnes åtskilliga arbeten av oomtvistlig angelägenhetsgrad förberedda. Vid de statliga anläggningsarbetena hade man i allmänhet kunnat hålla lönerna vid en ganska rimlig nivå utan att behöva följa uppskrivningen i de privata byggnadsavtalen, vadan ett fortsättande av dessa arbeten i väl avpassad skala icke kunde anses utgöra något egentligt hinder för den allmänna lönenivåns anpassning efter nya konjunkturförhållanden. Den centrala behandlingen av dessa arbeten borde vid här avsedd omfattning av arbetena kunna alltjämt ske på samma sätt som hittills. Väsentligen borde dock den fortsatta verksamheten för arbetslöshetens avhjälpande genom allmänna arbeten stödjas på anordnande av arbeten av de nuvarande reservarbetenas karaktär, dock i möjligaste mån mångsidiga. Huruvida någon mindre jämkning av för reservarbeten gällande avlöningsvillkor och direktiv borde ske, kunde styrelsen på grund av otillräcklig egen erfarenhet ej avgöra. Det torde förtjäna övervägas, huruvida arbetslöshetskommissionen borde upphöra och reservarbetenas centralorganisation inflyttas i socialstyrelsen. Ävenledes borde övervägas lämpliga åtgärder för att bringa till full effektivitet möjligheten att utnyttja vad som här kallats för »småarbeten».

På grund av det anförda har vattenfallsstyrelsen bestämt avstyrkt det förslag, som i sina konturer skymtade bakom de av utredningsmännen uttalade riktlinjerna.

Statens organisationsnämnd har till en början mot förslaget till *central organisation* riktat den anmärkningen, att detsamma ginge i rakt motsatt riktning mot de strävanden, som på senare år gjort sig gällande ifråga om den statliga centralförvaltningens organisation, åsyftande överflyttning från statsdepartementen av sådana ärenden, som kunde handläggas inom centralt ämbetsverk. Det erinrades om särskild sakkunnigutredning, om överflyttning — helt eller delvis — från socialdepartementet till socialstyrelsen av statens fattigvårds- och barnavårdsinspektion ävensom den centrala handläggningen i övrigt av fattigvårds- och barnavårdsärenden. Vidare erinrades om Kungl. Maj:ts uppdrag åt nämnden den 15 april 1932 att behandla bl. a. »frågan om beredande av lättnad i arbetsbördan för Kungl. Maj:ts kansli genom decentralisation av vissa ärenden till underordnade myndigheter». Ytterligare påpekades, att enligt framlagt sakkunnigförslag den centrala handläggningen av ärenden angående arbetslöshetsförsäkring, i samband därmed stående arbetsförmedling samt kontantunderstöd skulle handhavas av socialstyrelsen, i vilket sammanhang nämnden anförde följande.

Skulle båda de inom socialdepartementet utarbetade förslagen genomföras, skulle det uppstå en dubbelorganisation, som för övrigt icke skulle bli inskränkt till den centrala förvaltningen utan som skulle sträcka sig även till den lokala organisationen. Det syntes organisationsnämnden uteslutet, att en så irrationell anordning kunde komma i fråga till genomförande. Näppeligen kunde det väl ifrågasättas att förlägga jämväl handhavandet av arbetslöshetsförsäkringen, arbetsförmedlingen och kontantunderstöden till socialdepartementet. Detta utgjorde ett starkt skäl för att icke heller beredningen och ledningen av beredskapsarbetena skulle förläggas till nämnda departement.

Härefter har organisationsnämnden framhållit följande.

Kungl. Maj:t bleve nödsakad att fatta beslut i en mängd detaljfrågor, som genom generella, lämpligt avvägda bemyndiganden av Kungl. Maj:t skulle kunna överlämnas till avgörande av en från departementet skild institution, men som konstitutionellt icke kunde överlämnas till avgörande av departementschefen och icke heller torde kunna delegeras till vederbörande kansliråd eller annan departementstjänsteman. Den föreslagna anordningen skulle alltså föranleda, att konseljärendenas antal komme att ökas med en betydande mängd ärenden, som icke vore av sådan beskaffenhet att det ur praktisk synpunkt vore påkallat att handlägga dem i konselj. Den onödiga utsvällning av konseljlistorna, som sålunda skulle framkallas, stode i bestämd strid mot rationella administrationsprinciper.

Den omständigheten, att ärenden rörande beredskapsarbeten i nuvarande begränsade omfattning handlades omedelbart av socialdepartementet, har organisationsnämnden icke ansett kunna åberopas för bibehållande av denna organisationsform vid den föreslagna ansvällningen av beredskapsanordningens omfattning, varvid skulle påkallas inrättandet av en särskild byrå.

Även principiella skäl hava synts tala mot förslaget, varom nämnden anfört följande.

En väsentlig del av den förberedande handläggning, som den tilltänkta byrån skulle ägna åt spörsmålen om igångsättande av beredskapsarbeten, skulle bestå i förhandlingar med intresserade parter angående behovet av vederbörande arbetens utförande såsom beredskapsarbeten, angående de villkor, som skulle föreskrivas för tillgodonjutande av anslag, angående uttagning av arbetskraft, angående arbetstid m. m. Det torde ock vara tydligt, att många för den fortsatta handläggningen av hithörande spörsmål bindande avgöranden skulle komma att träffas efter muntlig föredragning för departementschefen eller på grundval av samtal med denne. På detta sätt skulle det material, som komme att ligga till grund för Kungl. Maj:ts beslut, icke få den skriftliga, preciserade avfattning och den offentliga karaktär, som vore nödvändiga för att det skulle kunna konstateras, vilken instans som faktiskt bure ansvaret för ett framställt förslag eller en vidtagen åtgärd. Med hänsyn härtill måste utredningsmännens förslag sägas innebära en sammanblandning av instanserna i statsförvaltningen och vore av denna anledning ur konstitutionell synpunkt otillfredsställande.

På grund av vad organisationsnämnden sålunda anfört fann sig nämnden nödsakad att avstyrka utredningsmännens förslag i fråga om den tilltänkta beredskapsanordningens centrala organisation. Därest organisation av arbetslöshetsförsäkringen skulle komma att genomföras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i den i det föregående omförmälda promemorian i detta ämne, ville nämnden hemställa, att den på socialdepartementet ankommande handläggningen av frågor om beredskapsarbeten förlades till socialstyrelsen i den mån dessa frågor icke nödvändigt behöfve avgöras genom beslut av Kungl. Maj:t. Därest åter en arbetslöshetsförsäkring under socialstyrelsens ledning icke skulle komma till stånd, syntes det lämpligast, att de ärenden angående beredskapsarbeten, om vilka nu vore fråga, överlämnades åt en från Kungl. Maj:ts kansli fristående kommission av samma typ som statens arbetslöshetskommission.

Organisationsnämnden har härefter övergått till frågan om *den lokala organisationen*, i vilket avseende erinrats om det nämnden givna uppdraget i fråga om länsstyrelsernas organisation och arbetssätt. En sådan ansvällning av den lokala statsförvaltningens apparat, som ett genomförande av förslaget skulle framkalla, skulle göra det tämligen meningslöst att fortsätta rationaliseringssträvandena med avseende å länsstyrelserna. För fullgörande av åtskilliga av de nu ifrågasatta nya arbetsuppgifterna vore länsstyrelserna icke ru-

stade. Antagandet att länsstyrelserna för kontrollen över beredskapsarbetena skulle kunna utnyttja den tekniska sakkunskap de ägde tillgång till saknade stöd i de verkliga förhållandena.

Med stöd av vad organisationsnämnden i det föregående anfört finge nämnden för sin del bestämt avstyrka, att länsstyrelserna ålades några nya eller utvidgade uppgifter med avseende på beredskapsarbetena. Nämnden finge i stället föreslå, att den lokala organisationen av beredskapsarbetena anordnades i huvudsak på samma sätt, som den motsvarande organisationen av de utav statens arbetslöshetskommission bedrivna reservarbetena. Enligt vad nämnden hade sig bekant anlitate arbetslöshetskommissionen endast i mycket begränsad omfattning länsstyrelsernas medverkan.

Domänstyrelsen har anfört följande.

Alltsedan år 1922 hade styrelsen samverkat med statens arbetslöshetskommission för sysselsättande genom kommissionen av oförvällat arbetslösa vid nödhjälps- och reservarbeten å allmänna skogar — domänfondens och, i mindre utsträckning, kyrkofondens skogar. Den 31 oktober 1932 hade därvid utförts omkring 3 milj. åttatimmars dagsverken. De verkställda arbetena omfattade byggnad av omkring 115 mil vägar och 4.4 mil spårvägar samt grävning av 300 mil skogsdiken, byggnad av broar, viadukter och lastkajer, anordnandet av lastage- och upplagsplatser, brädgårds- och sågplaner samt betesmarker, byggnad av dammar och flottleder ävensom utförandet av skogsbeståndsvårdande åtgärder såsom gallringar och röjningar m. m. Arbetena hade hittills väsentligen utförts inom landets södra delar. Även dessa arbeten utgjordes till större delen av vägarbeten, vilka, med hänsyn till kostnaderna, omfattade något mera än 65 procent av de utförda arbetena. Dessa vägar hade varit till stor nytta för avsättningen av skogsprodukter, men även för den allmänna samfärdseln. Domän- och kyrkofondernas sammanlagda kostnader för arbetena under perioden 1922—31 oktober 1932 hade i runt tal uppgått till 4 milj. kronor. Dessa på domänverket belöpande kostnader hade utgjorts av utgifter för hälften av arbetsledningens avlöning samt för tillhandahållandet av bostäder åt arbetare och befäl, för sprängämnen och andra arbetsmaterialier, körslor m. m. i samband med arbetet. Nämnda kostnader torde hava utgjort ungefär en femtedel av samtliga kostnader för de utförda arbetena.

Arbetena hade i huvudsak varit av sådan natur och så planlagts, att de utan större olägenhet kunnat, vid minskat behov av reservarbeten, nedläggas för att sedermera, vid stegrat behov, återupptagas. Då de därjämte kunnat bedrivas vintertid, då arbetslösheten varit störst, hade de kunnat väl anpassas efter den allmänna arbetsmarknadens förmåga att sysselsätta arbetare vid olika tillfällen.

Då man i fråga om graden av angelägenhet sökte verkställa en gruppering av ifrågakommande arbeten uti sådana, som tillhörde det normala arbetsprogrammet, sådana som, i likhet med nuvarande reservarbeten skulle vara av mindre aktuell angelägenhetsgrad och sådana som, vad beredskapsarbeten anginge, skulle vara av styrkt angelägenhetsgrad, bleve en sådan distinktion i verkligheten svävande och skillnaden i fråga om arbetets nytta i detta hänseende ej stor — särskilt beträffande de grupper, till vilka beredskaps- och reservarbeten skulle hänföras.

Styrelsen har med anledning av kollektivavtalsformens tillämpning vid beredskapsarbetena framhållit såsom angeläget, att den för dessa arbeten lämpade arbetsinkomsten utformades efter andra vägar än dem, som över avtalsenliga löner ledde fram till ett allmänt fastläsande av lönenivån. Under åberopande av vad 1931 års skogssakkunniga framhållit rörande behovet av anpassning av tillverkningskostnaderna inom trävaruindustrien till en nivå, som

kunde anses rimlig i jämförelse med förhållandena på ifrågavarande område i våra konkurrentländer på virkesmarknaden, har styrelsen anfört följande.

Vad skogsbruket för närvarande anginge möjliggjordes för en högst väsentlig del av skogsavkastningen en fortsatt avsättning allenast av skogsarbetarnas nuvarande lönenivå. En obetydlig höjning av skogsarbetarlönen skulle omöjliggöra avsättning jämväl av denna del av skogsavkastningen och därmed föranleda en ytterligare minskning av tillgången på skogsarbeten. Inför denna situation måste styrelsen, vad skogsbruket nu närmast anginge, se en stor fara i genomförandet av det löneprogram, som framlades i promemorian.

Styrelsen har härefter övergått till behandling av vissa speciella spörsmål och har beträffande tillämpningen av *förkortad arbetstid* anfört följande.

Det torde svårligen kunna förebyggas, att begränsning av arbetstiden medförde krav på hjälp i annan form från det allmännas sida. Så vitt styrelsen kunde finna vunnas en mera ändamålsenlig användning av statsanslag till anordnandet av beredskapsarbeten genom full arbetstid med lägre arbetslön än genom förkortad arbetstid med högre lön. Vidare finge framhållas, att avkortning av arbetstiden medförde tekniska olägenheter av skilda slag, svårighet vid kontroll av arbetstid m. m., allt ledande till ökade kostnader för arbetsledning, särskilt vid mera omfattande arbetsföretag. Av vikt vore ju emellertid att största möjliga del av anslaget till beredskapsarbeten komme de arbetslösa till godo i form av löner.

Styrelsen har vidare framhållit svårigheten att finna skogsarbeten just i de orter, där arbetslöshet rådde, varför *arbete utom hemorten* finge antagas komma att förekomma även vid beredskapsarbetena. Då genomförandet av jämkningar och annulleringar i gällande kollektivavtal torde medföra betydande svårigheter särskilt vid användning av *entreprenadsystem*, emot vars införande vid beredskapsarbetena styrelsen icke gjorde erinran, har styrelsen framhållit, att för — exempelvis — smärre skogliga vägföretag, avsedda att utföras jämväl å enskilda skogar, en arbetsanordning i anslutning, i tillämpliga delar, till den form, som tillämpades i fråga om statens skogsutdikningsanslag, borde kunna i förevarande fall vinna tillämpning.

Domänstyrelsen har med hänsyn till nuvarande kris funnit starka skäl tala för anordnandet i stor omfattning av statsunderstödda arbeten men har emellertid ansett sig böra i princip bestämt avstyrka att härvid tillämpades ett lönesystem, som under nuvarande konjunktur ledde till en förhöjning av arbetslönerna och ett fastlåsande överhuvud taget för olika arbetargrupper av den nuvarande lönenivån.

Lantbruksstyrelsen har till en början behandlat *lönefrågan* och framhållit vissa konsekvenser av tillämpningen av avtalsenliga löner vid beredskapsarbetena, varvid särskilt ifråga om inverkan härav för jordbrukets del uttalats följande.

Den uppsugning av arbetskraft från jordbruket och skogsbruket med dess föga lockande arbetsinkomster, som nu ügde rum vid upptågande och goda konjunkturer men som av naturliga skäl i allmänhet avstannade av sig själv under tider av arbetslöshet inom handel och industri, skulle genom dessa arbetsens allmänna anordnande i form av beredskapsarbeten komma att i viss mån göra sig gällande även under nedåtgående konjunkturer. Återföringen av arbetskraften bleve säkerligen ett synnerligen svårlöst problem, och syntes därför försiktigheten bjuda, att möjligheterna för dess tillfredsställande lösande bleve fullt klarlagda, innan statsmakterna fattade ett eventuellt beslut om införande av beredskapsarbeten såsom den allmänna formen för beredande av arbetsmöjligheter åt arbetslösa. Det syntes böra ifrågasättas, huruvida det

kunde vara lämpligt, att staten genom sina direkta åtgärder medverkade till uppehållandet av skiljaktigheten mellan arbetsinkomsten för arbetarna inom vissa hemmamarknadsindustrier och arbetsinkomsten för såväl löntagare som företagare inom jordbruk och skogsbruk och så att säga konserverade arbetslösheten, varigenom arbetskraftens naturliga övergång till andra yrken, låt vara mindre betalda, hindrades eller i allt fall starkt motverkades. Denna verkan av beredskapsarbetena bleve givetvis till nackdel för jordbruket. Med fog syntes även den frågan kunna framställas, huruvida det kunde vara rimligt, att staten i nödtider vid beredande av arbete åt arbetslösa garanterade dessa väsentligt högre, ej sällan flerdubbelt högre arbetsinkomster än dem, som stode till buds för stora grupper andra medborgare i deras vanliga arbete.

Det finge vidare framhållas, att någon sådan arbetslöshet knappast torde i stort sett föreligga inom jordbruket, att den i och för sig kunde anses skäligen påkalla särskilda åtgärder från det allmänna sida. Å andra sidan kunde det befaras, att genom ett mera allmänt anordnande av beredskapsarbeten svårigheterna för jordbruket komme att bli än större att vid skördetid och under andra brådskande tider uppbringa nödig arbetskraft. Genom arbetskraftens övergång till i grannskapet igångsatt vägarbete eller dylikt och genom den allmänna stimulans på uppsugningen av arbetskraft från landsbygden till städer och industriorter, som en övergång till beredskapsarbeten med avtalsenliga löner kunde väntas utöva, skulle nämligen tillgången på arbetskraft bli knappare. Detta skulle i sin tur medföra ökade arbetspriser inom jordbruket och därmed höjda produktionskostnader, varigenom den ekonomiska kris, jordbruket för närvarande genomlede, skulle ytterligare skärpas, måhända för lång tid framåt.

För jordbruket syntes sålunda ett system med beredskapsarbeten medföra enbart olägenheter utan däremot svarande nytta och utan att förhållandena inom jordbruket i och för sig påkallade några samhällsåtgärder av ifrågasvarande slag.

Trots dessa olägenheter för jordbruket skulle detta komma att få bära en dryg andel av de kostnader, som beredskapsarbetena komme att medföra för det allmänna. Enligt den i statsverkspropositionen framlagda planen skulle nämligen beredskapsarbetena finansieras genom en skärpt arvsskatt och skulle denna för de större jordbrukens vidkommande bli desto mer betungande, som den skulle beräknas å fastighetsvärden, vilka åtminstone för närvarande vore alltför höga och icke motsvarades av en tillnärmelsevis däremot svarande avkastning.

Styrelsen har härefter närmast med tanke på torrlägningsföretag gjort gällande, att bestämmelserna om arbetslöner, uttagning av arbetskraft m. m. vore ägnade fördyra arbetena, vilka ökade kostnader skulle drabba såväl staten som jordägaren. Då statsbidrag vid beredskapsarbetena skulle utgå efter eljest gällande grunder, skulle en anmärkningsvärd motsättning i kostnadsbörd uppkomma olika torrlägningsföretag emellan, beroende på huruvida visst sådant arbete utfördes med bidrag ur statens allmänna avdikningsanslag eller ur beredskapsanslaget. Därest vissa torrlägningsarbeten skulle komma att anordnas som beredskapsarbeten, syntes därför rimligt, att den härigenom uppkommande merkostnaden helt bures av staten. All hänsyn borde tagas till den betydelse, som måste tillerkännas torrlägningsföretagen för arbetslöshetens motverkande och som jämväl tagit sig uttryck i proposition i ämnet. Styrelsen ville ifrågasätta, huruvida icke ur denna synpunkt en lämpligt avvägd höjning borde ske av allmänna avdikningsanslaget.

På grund av vad sålunda anförts har lantbruksstyrelsen, som icke ansett sig böra ingå på några detaljer ifråga om beredskapsanordningens organisation m. m., för sin del särskilt med hänsyn till de allvarliga konsekvenser, som därav

skulle följa för jordbruket, bestämt avstyrkt här åsyftade förslag att utesluta eller i mera övervägande grad bereda arbete åt arbetslösa genom anordnande av beredskapsarbeten med därmed förknippade arbetsvillkor. Den princip för arbetslönernas bestämmande, som tillämpades vid reservarbetena, syntes mera riktig och rättvis vid anordnande av nödhjälpsarbeten på det allmännas bekostnad, särskilt om, såsom syntes tillbörligt, hänsyn toges till de arbetsinkomster, jordbruket kunde bereda däri sysselsatta personer. Emellertid har styrelsen härmed ingalunda velat hava sagt, att det icke ur olika synpunkter kunde vara både lämpligt och skäligt att jämsides med reservarbeten i viss, måhända jämväl något ökad omfattning anordna beredskapsarbeten för arbetslösa inom härför särskilt lämpade arbetsområden. Härvid syntes emellertid företrädesvis böra ifrågakomma sådana arbetsområden, där arbetslönerna vore relativt låga och där de ogynnsamma verkningarna utav beredskapsarbetena på jordbrukets arbetsförhållanden bleve de minsta möjliga.

Kommerskollegium har till en början meddelat, att på kollegii anmodan yttranden i ärendet avgivits av fullmäktige i järnkontoret och Sveriges skogsägareförbund samt av Stockholms, Göteborgs och Skånes handelskamrar, av handelskamrarna i Karlstad och Gävle, Östergötlands och Södermanlands, Gotlands, Örebro och Västmanlands läns, Västergötlands och norra Hallands, Västernorrlands och Jämtlands läns samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskamrar. Kollegium har på följande sätt sammanfattat innehållet i de sålunda avgivna yttrandena.

I samtliga de till kollegium inkomna yttrandena uttalades de starkaste betänkligheter mot de av de tillkallade sakkunniga föreslagna åtgärderna. Från skilda håll har samtidigt framhållits, att i betraktande av den utomordentliga omfattning, som arbetslösheten numera tagit, och de sociala vådor, som därav kunde följa, en vidgad samhällelig hjälpverksamhet vore ofrånkomlig. Men den av de sakkunniga förordade genomgripande omläggningen av det nu tillämpade systemet, varigenom de hittillsvarande reservarbetena skulle i hudsak ersättas genom beredskapsarbeten, vid vilka skulle tillämpas vanliga avtalsenliga eller eljest i den fria marknaden gällande löner, ävensom med direkta kontantunderstöd i vidgad omfattning, skulle, har det framhållits, innebära de största vådor för näringslivet och i hög grad försvåra ett övervinande av nu rådande krisförhållanden. De förordade beredskapsarbetena skulle vidare, såvitt man kunde av nu tillgängliga, ofullständiga upplysningar rörande arten av desamma bedöma, komma att i främsta rummet gynna vissa, i löneavseende särskilt favoriserade arbetargrupper, såsom byggnads-, kommunal- och anläggningsarbetare, och därigenom dels verka hindrande mot en naturlig löneutjämning, dels utöva en stark dragningskraft för övergång från mindre gynnade yrken till de sålunda favoriserade.

Slutligen hava framhållits de olägenheter och vådor, som en statlig upplåning i den omfattning, som ifrågasatts för nu nämnda ändamål, måste anses medföra såväl för enskild verksamhet och näringslivet i dess helhet, vilket därigenom skulle berövas den för en konjunkturförbättring erforderliga tillgången till billigt kapital, som även för statens ställning i kredithänseende.

För egen del har kollegium, som delat de sålunda framförda betänkligheterna, framhållit, att arbetstillfällena i övervägande grad skulle komma byggnads- samt anläggnings- och kommunalarbetare till godo, vilka arbetargrupper i regel lyckats tillkämpa sig en åtskilligt högre genomsnittlig lönenivå än den, som gällde de inom exportindustrierna arbetande. Tillämpningen av avtalsenliga löner vid dessa arbeten skulle därför verka i hög grad orättvist mot sistnämnda arbetargrupper. Härefter har anförts följande.

Det torde knappast behöva framhållas, vilken stark dragning utsikterna

till att kunna erhålla anställning vid beredskapsarbeten, inbegripande exempelvis byggnadsverksamhet, vissa anläggningsarbeten m. m., måste utöva, särskilt på de lägst avlönade yrkesgrupperna, såsom jordbruks- och skogsarbetare. Det korrektiv, som ansetts ligga i *förkortad arbetstid*, torde härvidlag få anses föga verksamt, så mycket mer som i så fall den ökade fritiden, som eventuellt kunde disponeras för eget arbete, ju måste anses som en icke ringa lockelse. Även övriga i promemorian diskuterade metoder att *utdryga arbetstillfällena* samt att på samma gång i någon mån motverka eljest befarad tillströmning till beredskapsarbetena av arbetskraft från yrkesområden med lägre lönenivå torde med all sannolikhet visa sig synnerligen ineffektiva.

Ifråga om *beredskapsarbetenas centrala organisation* har kollegium förutsatt, att reservarbeten av hittills förekommande typ bleve oundgängligen nödvändiga för tillgodoseende av en övervägande del av arbetsbehovet, även om beredskapsarbeten av ena eller andra slaget skulle i vidgad omfattning beslutas. På grund härav skulle en mindre lämplig dualism i ledningen av nära besläktade arbetsuppgifter uppkomma. Skulle beredskapsarbetena utsträckas till nya områden, syntes lämpligare, att en eventuellt erforderlig central ledning sammanfördes med den redan i form av statens arbetslöshetskommission existerande, antingen genom gemensamt inrangerande under en särskild byrå eller avdelning i socialstyrelsen eller i fortsatt, mera fristående form.

Kollegium har vidare erinrat, att utlämnandet av beredskapsarbeten på *entreprenad* näppeligen torde låta sig förena med den obligatoriska förmedling och hänvisning av arbetskraft som föreslagits. Entreprenören torde nämligen behöva frihet i fråga om antagandet av fullgod arbetskraft liksom vid avskedandet av arbetare, som visat sig mindre duglig. Samma frihet torde för övrigt även böra förutsättas vid arbeten, utförda i de statliga verkens regi.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har kollegium ansett, att de av de sakkunniga framförda synpunkterna och förslagen icke borde läggas till grund för de åtgärder, som torde bli nödvändiga för mötande av den nuvarande krisen på arbetsmarknaden.

Kollegium har slutligen framfört vissa synpunkter, huru krisen borde mötas med undvikande i möjligaste mån av skadliga återverkningar för det fria näringslivet, varvid anförts följande.

Det torde sålunda vara ofrånkomligt, att de statliga åtgärder av olika slag, som visade sig nödvändiga för lättande av krisens verkningar, bleve synnerligen omfattande. De torde sålunda böra omfatta såväl direkta kontantunderstöd som reservarbeten av i huvudsak hittills förekommande typ, vissa bidrag av statsmedel, såsom i annat samband förordats, för möjliggörande av ökad användning av inhemskt bränsle, utbildningskurser av olika slag för arbetslösa, lånerörelse i viss omfattning för uppmuntrande av enskild, produktiv verksamhet, statsunderstöd enligt gängse villkor till kommunala och enskilda arbeten av styrkt allmännyttig karaktär och slutligen statliga beredskapsarbeten i ökad omfattning.

Vid beredskapsarbetena syntes däremot anställningen av arbetskraft — i den mån så befunes erforderligt under medverkan av arbetsförmedlingsanstalt — böra ske genom den direkta arbetsledningen, vare sig denna sorterade under ett statligt verk, utgjordes av en entreprenör eller för ändamålet särskilt tillsatts.

Vad åter beträffade den omstridda lönefrågan vid beredskapsarbetena, torde denna, då det rörde sig om arbeten i ett statligt verks egen regi, böra baseras på gällande avtal.

Kollegium har påpekat, att graden av beredskapsarbetenas nödvändighet och nyttighet sannolikt kunde komma att ligga mellan å ena sidan de hittillsvarande reservarbetena och å andra sidan de hittills beslutade ävensom

ovan avsedda, under de affärsdrivande verken fallande beredskapsarbetenas. Denna uppfattning torde kunna stödjas av åtskilliga exempel ur årets statsverksproposition under rubriken »fonden för förslag till statsverket». Med hänsyn härtill har kollegium anfört följande.

Beträffande dylika anläggningar, vilkas utförande vid nuvarande tidpunkt kunde på sätt och vis betecknas som en diskontering av framtida statliga arbetsuppgifter, syntes starka skäl kunna anföras för att desamma endast borde komma till utförande, under villkor att uppgörelse träffades om reducering i skälig omfattning vid arbetets utförande av eljest gällande avtalsenliga löner för de arbetare, även yrkeskunniga sådana, som härigenom skulle beredas arbete. Detsamma torde böra gälla i fråga om motsvarande statsunderstödda kommunala och enskilda arbetsuppgifter.

Under förhandenvarande förhållanden syntes försvarligt, att utförandet av så begränsade beredskapsarbeten skulle på föreslaget sätt kunna bestridas med lånemedel med kort amorteringstid. De utgifter, som bleve nödvändiga för reservarbetenas upprätthållande m. fl. härmed jämförliga åtgärder, torde däremot i princip och i varje fall i så stor utsträckning som möjligt såsom hittills böra täckas av skattemedel för undvikande av att under nuvarande ovissa förhållanden dessa utgifter övervältrades på kommande år.

II. Yttranden av överståthållarämbetet och länsstyrelserna.

A. I huvudsak tillstyrkande yttranden.

Länsstyrelsen i Gotlands län har framhållit följande.

Det kunde knappast vara nationalekonomiskt riktigt att i längden såsom den huvudsakligaste formen för arbetslöshetshjälp hålla på med arbeten, vilka — på sätt som gällde i fråga om reservarbeten — visserligen måste i och för sig vara nyttiga från allmän synpunkt men dock icke så angelägna, att de vore upptagna i vederbörande myndighets eller institutions arbetsplaner för de närmaste åren. Enligt länsstyrelsens erfarenhet härutinnan kunde svårigheter rentav möta att finna på något lämpligt reservarbete, då det däremot kunde vara lättare och naturligare att anvisa arbeten, som väl skulle lämpa sig för arbetslösa, och som i motsats till reservarbetena vore av en mera markerad angelägenhetsgrad. Det syntes länsstyrelsen ur flera synpunkter riktigtast att i större omfattning än hittills gå in för arbeten, vilka verkligen vore från allmän synpunkt mera angelägna att de komme till utförande än de nuvarande reservarbetena. Då beredskapsarbetena avsåge arbetsuppgifter, som vore mera angelägna och mera aktuella än reservarbetena, kunde länsstyrelsen från principiell ståndpunkt icke annat än ansluta sig till förslaget att ge betydligt större plats åt beredskapsarbetena än hittills. Det gällde ju icke heller här någon alldeles ny form för arbetslöshetshjälpen, enär statsmakterna redan från och med 1931 gått in för anordnande av dylika beredskapsarbeten. Att avtalsenliga löner skulle gälla vid dessa beredskapsarbeten måste också med hänsyn till arbetenas beskaffenhet anses vara riktigt. Med hänsyn till att reservarbetarlönerna knappast motsvarade existensminimum, åtminstone för familjeförsörjare, syntes riktigt, att det under alla förhållanden toges under övervägande, att lönerna vid reservarbetena bestämdes på ett för arbetarna mera gynnsamt sätt än hittills, en åtgärd som från allmän synpunkt i längden torde vara fördelaktigast för alla.

Länsstyrelsen har emellertid ställt sig mycket tveksam, om det ur allmän synpunkt kunde vara tillrådligt, att i den mycket stora utsträckning, som förutsattes, anordna beredskapsarbeten. Den föreslagna karenstiden vore väl

kort. Förslaget om undersökning av konfliktorsaker i vissa fall kunde icke förordas. Ytterligare har länsstyrelsen anfört:

Och då enligt vad som framginge av statsverkspropositionen, beredskapsarbetena vore avsedda att ersätta de nuvarande reservarbetena, bleve frågan ännu mera tveksam, enär det med dessa beredskapsarbeten knappast torde vara möjligt att i samma smidiga form som hittills i de olika kommunerna bringa hjälp mot arbetslösheten. Länsstyrelsen ville alltså förordas en i viss mån vidgad användning av beredskapsarbetena men på samma gång ett bibehållande av de nuvarande reservarbetena såsom ett komplement till beredskapsarbetena och avsedda att användas, då det icke vore möjligt att på annat sätt vidtaga någon åtgärd mot arbetslösheten.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har framhållit, att 8,459 personer i december 1932 anmälts vara arbetslösa inom länet, varav endast omkring 7 procent bereddes sysselsättning vid statliga reservarbeten inom länet. Denna låga procent sysselsatta berodde på att gällande föreskrifter för reservarbetena icke gäve tillräckligt utrymme att välja lämpliga arbetsobjekt. Härefter har länsstyrelsen anfört följande.

Därest det skulle vara möjligt att i avsevärt vidgad omfattning anordna arbetstillfällen för de arbetslösa och om dessa arbeten skulle kunna planmässigt disponeras såsom ett huvudsakligt medel för arbetslöshetens motverkande vore det, enligt länsstyrelsens mening, ofrånkomligt att hittills gällande bestämmelser angående arbetsföretagens art förändrades, så att även inom de närmaste åren behövliga statliga och kommunala samt vissa slag av enskilda arbetsföretag i lämplig omfattning måtte kunna komma till utförande. De riktlinjer, som av de sakkunniga föreslagits beträffande valet av arbetsobjekt för beredskapsarbeten, syntes länsstyrelsen lämna den möjlighet till anordnande av arbetstillfällen, som förhållandena påkallade. Länsstyrelsen ville därför tillstyrka att de sakkunnigas förslag angående beredskapsarbeten till motverkande av arbetslöshet lades till grund för statens åtgärder i berörda avseende. Arbetenas anordnande i övrigt borde i största möjliga omfattning regleras från fall till fall genom beslut av Kungl. Maj:t eller den myndighet, som Kungl. Maj:t därom lämnar bemyndigande.

Vid en omläggning av principerna för utväljande av arbetsobjekten, så att särskild hänsyn skulle tagas till arbetsföretagets allmännyttan och angelägenheten av att komma till utförande under de närmaste åren, syntes det länsstyrelsen, att den allmänna arbetsmarknadens löner borde tillämpas. Emellertid syntes en ransonering av arbetstiden i behövlig omfattning påkallad, närmast för att bereda arbete åt så många som möjligt samt för att icke beredskapsarbetarna skulle erhålla bättre inkomster än arbetare i den öppna marknaden med förkortad arbetstid. Vid de rent kommunala reservarbeten, som vissa samfälligheter anordnat inom länet, betalades den öppna marknadens löner med ransonering av arbetstiden utan att kritik däröver förmärkts från vare sig kommun eller arbetslösa. Vidare har uttalats, att vid beredskapsarbeten ett betydande utrymme borde lämnas för beredande av sysselsättning åt arbetslösa från andra kommuner. Särskilt borde beredskapsarbeten, som helt bekostades av statsmedel, utan hänsyn till mantalsskrivningsorten stå öppna för de arbetslösa, som vore i största behov av arbete. Med den stora arbetslösheten, som vore rådande inom vissa av länets skogskommuner, vore det ett trängande behov att inom desamma beredskapsarbeten anordnades. Med anledning av de statsbidragsbelopp, varmed i promemorian räknats, har framhållits, att kommunerna, i synnerhet vägdistriktet, icke torde äga vilja eller förmåga att genom uttaxering anskaffa erforderliga medel för beredskapsarbeten eller att öka sin förut avsevärda skuldsättning med dylika

summor. Länsstyrelsen har särskilt framhållit, att man i fråga om flertalet vägföretag torde få räkna med 85—90 procent av kostnaden i statsbidrag.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län, som i ärendet inhämtat yttrande från styrelsen för arbetsförmedlingsanstalten i länet, har ansett det vara påtagligt och delvis ofrånkomligt, att vissa brister vidlåde reservarbetstypen. Hänvisningen till reservarbeten innebure stundom förflyttning långt från hemorten, ehuru vanligen endast för ungkarlar. Denna olägenhet motvägdes dock ej sällan av att sådan hänvisning kunde befrämja en utflyttning från orter, där på grund av ändrade förhållanden en varaktig utkomst icke längre kunde påräknas. Arbetsinkomsten vore ofta ej tillräcklig för familjeförsörjare utan måste kompletteras med ordsbidrag eller fattigvårdsunderstöd, en komplettering som dock måste anlitas även av dem, som vid arbeten i öppen marknad ej kunde bereda sig tillräcklig inkomst. Slutligen hade reservarbetena, såsom mindre angelägna, lägre betalade och därtill i viss mån avsedda att pröva arbetsviljan hos anmälda arbetslösa, blivit karakteriserade som »mindervärdiga» och psykologiskt deprimerande, ett omdöme som icke kunde fränkännas ett visst berättigande. Likväl syntes reservarbetena under rådande förhållanden efter hand hava mötts med ökad förståelse. Än mer gällde detta — med hänsyn till den lokala förläggningen och administrationen — de statskommunala reservarbetena, vilka också betydligt ökats i antal. Beredskapsarbetena enligt det nu föreliggande förslaget stode de statskommunala arbetena närmast men skilde sig från dessa särskilt i fråga om löneprinciperna och vad därmed sammanhänge. Härefter har länsstyrelsen i lönefrågan uttalat följande.

Det vore visserligen möjligt, att de av sakkunniga förutsatta avtalen rörande löneregleringar, arbete utan organisationstvång, m. m., om de kunde med åsyftad verkan genomföras, efter hand skulle öppna vägar till ett överbbyggande av vissa oskäligen löneklyftor och till utjämnande av andra stridigheter på hithörande områden, en i och för sig eftersträfvansvärd utveckling.

Med den nu rådande stora ojämnheten i lönesatser m. m. enligt kollektivavtalen eller eljest i fråga om de grupper, vilka skulle ifrågakomma till beredskapsarbeten — byggnads-, kommunal-, skogs-, väg- och diverse grovarbeten m. m. — måste man emellertid befara, att de sakkunniga överskattat möjligheterna att effektivt genomföra ifrågavarande förslag inom den begränsade tid, som skulle stå till buds för en så pass genomgripande omläggning. — Särskilt ömtålig vore den verkan, som vissa beredskapsarbeten trots restriktioner kunde utöva å arbetsförhållandena inom det ordinarie jord- och skogsbruket.

Beträffande olika detaljspörsmål har länsstyrelsen framhållit följande. Under hänvisning till vad arbetsförmedlingsanstaltens styrelse i sitt yttrande betonat angående svårigheten för arbetsförmedlingen att omhänderha hänvisningar av arbetskraft till beredskapsarbeten samt arbetslöshetskommittéernas lämplighet härför, har länsstyrelsen uttalat det omdömet, att arbetslöshetskommittéerna i stort sett väl fyllt sina hittillsvarande uppgifter. För medling i eventuella arbetstvister syntes man liksom hittills böra lita till den ordinarie förlikningsmannainstitutionen eller särskilda kommissioner; huruvida en sådan kommission på ifrågavarande område borde erhålla någon mera varaktig form, torde kunna bli beroende av vidare erfarenhet.

Länsstyrelsen har avslutat sitt yttrande med följande uttalande.

Även beredskapsarbetena borde utvidgas och därvid kunna avse arbeten för icke blott staten utan även kommuner och enskilda företag (enskilda järnvägs-korsningar, skogsvårdsarbeten, vattenregleringar m. m.). Ett samtidigt bedrivande inom samma kommun av t. ex. vägarbeten dels såsom beredskaps-, dels som statskommunala reservarbeten borde dock i regel ej ifrågakomma. I fråga

om beredskapsarbetenas ledning syntes anledning nu ej föreligga att ändra den redan tillämpade ordningen, kompletterad med länsstyrelsernas medverkan beträffande icke-statliga arbeten, på sätt sakkunniga föreslagit.

På sålunda anförda skäl ansågo sig länsstyrelsen böra förorda ett bibehållande i princip även för nästa budgetår av den nuvarande anordningen med både statens reserv-, statskommunala reserv- och beredskapsarbeten, modifierade och i mån av behov utvidgade på sätt här endast kunnat i korthet antydas. Arbetslöshetskommissionens ingående kännedom om kommunernas arbetslöshetsförhållanden vore härvid en viktig omständighet. — Det kunde visserligen anmärkas, att man därigenom icke vunno den enhetliga organisation och ledning, som genom enbart beredskapsarbeten under socialdepartementets eller annan överledning skulle skapas. Men erfarenheten syntes visa, att erforderlig översikt och sammanhållning av verksamheten likväl kunde uppnås. Med förefintliga olika typer av arbeten borde de synnerligen växlande arbetsbehoven med vederbörlig hänsyn till yrke, arbetsförmåga och ålder m. m. kunna smidigt tillgodoses utan att sociala hänsyn av skilda slag eftersattes. Boskillnad mellan »arbetslinjen» och fattigvården borde eftersträvas och lönebestämmelserna anpassas därefter. — Genom en sådan lösning torde en både för näringslivet och för de arbetslösa eftersträvan svärd successiv avveckling av krisorganisationen kunna i möjligaste mån främjas. Som en fördel syntes också böra räknas, att man, utan uppgivande under ovissa förutsättningar av den nuvarande organisationen, i samband med ökningen av beredskapsarbeten torde få tillfälle att vinna praktisk erfarenhet om de av sakkunnige föreslagna avtalsformernas genomförbarhet och tillämpning.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har riktat åtskilliga anmärkningar mot hittillsvarande system med reservarbeten, varvid särskilt berörts olägenheterna av arbetslösas uttagning till reservarbeten å avlägsna orter, den för uppehållet av reservarbetarens familj otillräckliga lönen, vilken ofta måste suppleras med stöd av fattigvården, samt vissa mindre gynnsamma psykologiska faktorer. Länsstyrelsen har därefter uttalat, att det vore uppenbart, att anordnande i väsentligt ökad utsträckning av beredskapsarbeten vore att föredraga framför systemet med reservarbeten, desto hellre som förändringen icke avsågo och icke behövde avse tillskapandet av något särskilt organ för arbetsledning. Vidare har framhållits, att förslaget ingående sysslade med *lönefrågan* och fäste stor vikt vid att lönerna vid beredskapsarbetena skulle vara avtalsenliga. Länsstyrelsen kunde icke finna en sådan bestämmelse erforderlig eller lämplig. Frågan löstes på ett tillfredsställande sätt, om medel anvisades för sådana arbeten, som under de närmaste åren skulle komma till utförande, och att dessa arbeten finge sättas i gång på vanligt sätt. Under åberopande av att det för väganläggningar brukliga anbudsförfarandet med gott resultat tillämpats utan att den beräknade kostnaden överskridits har länsstyrelsen härefter anført:

I den mån arbetslösheten inom olika delar av länet det påkallade, borde allmänna arbeten kunna igångsättas. Skulle därvid framgå, att försök gjordes att driva upp priserna, torde förhållandena få anses vara sådana att arbetsföretaget kunde anstå. Andra bestämmelser vore icke behöfliga.

Länsstyrelsen har vidare uttalat följande.

Inga särskilda bestämmelser hade utfärdats om avtalsenliga löner eller om slitandet av tvister när det gällde väganläggningar, som utfördes med anslag å sjätte huvudtiteln, ej heller beträffande andra statliga arbetsföretag, vartill medel beviljades. Det syntes innebära en onödig inveckling av saken att antaga särskilda föreskrifter om beredskapsarbetenas avlöande. Vägdistrikten, som förskottsbyggt vägar, hade icke ansett sig behöva eller böra utfärda några dylika bestämmelser. Enligt länsstyrelsens förmenande föreläge heller intet

som helst behov av att statsmakterna gjorde det. Målet, som man ville uppnå, nämligen att bereda arbeten åt så många som möjligt, vunnes, om statsmakterna följde de exempel, som länge tillämpats av vägdistriktet.

Det komme för vissa kommuner i länet att få mycket svåra ekonomiska följder för stora delar av befolkningen, om ej arbeten snart komme i gång, som gäve en nödvändig inkomst. Sådan ställningen vore, komme det här icke att bli fråga om avtalsenliga löner. Staten torde i stället kunna påräkna att få de omfattande vägarbeten, som här kunde omedelbart påbörjas, utförda för ett långt billigare pris än om anläggningarna skulle i huvudsak anstå för att måhända utföras sedan arbetstillgången i öppna marknaden blivit större. Att verkligt gagn vunnes genom anvisande av det äskade anslaget för utförande av allmännyttiga företag vore länsstyrelsen övertygad om. För den händelse beredskapsarbeten icke anordnades, torde stora belopp fortfarande få anvisas för reservarbeten, vilka trots de låga lönerna i regel blivit dyrbara, och för fortsatta understöd. Länsstyrelsen befarade, att statens och kommunernas kostnader för sistnämnda åtgärder icke komme att bli mindre än kostnaderna för beredskapsarbetena, men resultatet av utgifterna för beredskapsarbeten komme att bli för det allmänna och för befolkningen vida bättre än med en fortsatt tillämpning av nu gällande system.

På grund av det sålunda anförda hemställde länsstyrelsen, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag om anvisande av 160,511,800 kronor till beredskapsarbeten att av Kungl. Maj:t användas i mån av behov till igångsättande av sådana arbetsföretag, som i det föreliggande förslaget upptoges, dock främst till vägarbeten, vilka medel borde fördelas i samma ordning och användas på samma sätt som i fråga om anslag till vägbyggnader och andra företag i allmänhet.

B. Yttranden, vari närmare ståndpunkt icke tagits till de huvudsakliga frågorna i förslaget.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har i anledning av de nya arbetsuppgifter, som enligt förslaget skulle ankomma på länsstyrelserna, icke funnit annat att erinra än att den granskning, som skulle ankomma på länsstyrelserna, förutsatte tillgång till en sakkunskap, som icke alltid kunde antagas stå till länsstyrelsernas förfogande, samt att en förstärkning av länsstyrelsernas och vägingenjörernas arbetskrafter bleve påkallad.

Länsstyrelsen har vidare anfört:

På de synnerligen omfattande och betydelsefulla tvistefrågor av socialpolitisk och nationalekonomisk natur, till vilka förslaget tagit ställning, fann sig länsstyrelsen icke hava att ingå i anledning av remissen. Det vore i varje fall uppenbart, att den för närvarande rådande arbetslösheten av staten krävde utomordentliga åtgärder med syfte att skapa arbetstillfällen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har berört den mycket omfattande arbetslösheten i länet och därav föranledda bördor för kommunerna. Kommunerna ägde icke förmåga att i någon utsträckning av betydelse vidare bringa hjälp till de arbetslösa. Detsamma vore förhållandet med vägdistriktet, vilka, ehuru därtill icke lagligen skyldiga, ändock i stor utsträckning varit verksamma i arbetslöshetsbekämpande syfte. Härefter har anförts följande.

Den hittills tillämpade ordningen för den statliga verksamheten för arbetslöshetens bekämpande och lindrande av dess följder vore sålunda avsedd att i huvudsak ersättas med beredskapsarbeten, därvid den allmänna arbetsmarknadens löner och övriga arbetsvillkor skulle komma till tillämpning. Frågan,

huruvida det ena eller andra systemet ur rikssynpunkt vore att föredraga, syntes, såvitt länsstyrelsen vore i tillfälle bedöma, till övervägande del vara beroende av, i vilken utsträckning staten med hänsyn till rådande och för de närmaste åren beräkneliga statsfinansiella förhållanden kunde anses äga möjlighet att göra upppoffringar i arbetslöshetsbekämpande syfte. Ansåges staten äga ekonomisk förmåga att utan alltför stort åsidosättande av andra vitala statsintressen i nödig omfattning och under erforderlig tidsutdräkt anordna beredskapsarbeten på de villkor, som kommo till uttryck i den föreliggande promemorian, kunde måhända denna form av hjälpverksamhet såsom för de arbetslösa mera gynnsam böra givas företräde. Skulle åter en sådan ekonomisk förmåga hos staten icke med säkerhet kunna anses vara och för den närmaste tiden ej heller kunna beräknas bli tillfinnandes, syntes enligt länsstyrelsens förmenande försiktigheten och nödvändigheten att lämpa åtgärderna, efter vad som utan äventyrande av landets ekonomiska bestånd vore möjligt, bjuda, att det nuvarande systemet medelst reservarbeten i erforderlig och med hänsyn till de statsekonomiska förhållandena möjlig utsträckning på hittills tillämpade villkor i huvudsak bibehölles.

Länsstyrelsen har emellertid uttalat sina allvarliga betänkligheter mot tillämpningen av avtalsenliga löner vid ifrågavarande hjälparbeten och ansett, att för löneprisbildningen vid desamma borde gälla sådana bestämmelser, att densamma lätt och smidigt kunde anpassa sig efter de lönesatser, som näringslivets olika grenar kunde äga säker ekonomisk förmåga att bära.

Vidare har länsstyrelsen framhållit lämpligheten av de av 1931 års skogs-sakkunniga föreslagna åtgärderna till bättre utnyttjande av landets skogstillgångar, varefter anförts följande.

Länsstyrelsen ville i detta sammanhang även framhålla, att de medel, som kunde vara anvisade för arbetslöshetens bekämpande, jämväl borde kunna få användas för direkta statliga understöd till sådan enskild företagareverksamhet, som prövades vara i oundgängligt behov därav och tillika kunde anses vara av särskild betydelse i arbetslöshetsmotverkande syfte. Härigenom skulle otvivelaktigt staten i många fall på relativt gynnsamma ekonomiska villkor kunna verksamt bidra till förekommande av ytterligare arbetslöshet. En sådan statlig subvention av exempelvis sågverksrörelsen skulle bli av utomordentlig betydelse särskilt för Västernorrlands län, vilket med hänsyn till dess omfattande arbetslöshet, borde bli föremål för statsmakternas synnerliga omtanke.

C. I huvudsak avstyrkande yttranden.

Överståthållarämbetet har särskilt framhållit följande. I utlåtande år 1931 över då föreliggande förslag till beredskapsarbeten avstyrkte överståthållarämbetet bestämt förslaget genomförande. Sedan emellertid nu systemet blivit infört, torde detsamma böra bibehållas och under rådande svåra förhållanden på arbetsmarknaden, jämväl utökas så långt förhållandena påkalla och medgiva. För övriga fall av hjälpverksamhet torde vissa jämkningar och kompletteringar i nu gällande bestämmelser och förfoganden vara av vunnit erfarenhet och de allvarliga tidsförhållandena påkallade.

Till en början ville överståthållarämbetet giva uttryck åt den uppfattningen att, huru angeläget det än måste vara att genom vittgående förfoganden och ökade anslag från det allmännas sida, såväl stat som kommun, bringa de arbetslösa ständigt växande skaror ökad hjälp i deras betryck, där det vore oförskyllt och förorsakat av den allmänna depressionen på världs- och hemmamarknaden, det dock gällde att samtidigt hålla i sikte, att hjälpåtgärderna icke gäves en sådan läggning och omfattning att de visserligen hjälpte för tillfället,

men också förvärrade och förlängde det onda på längre sikt genom att motverka och fördröja en naturlig avveckling och återgång till normala förhållanden. Visserligen vore det förvirrade och betryckta läget på världsmarknaden och även inom vissa grenar av vår hemmamarknad beroende av faktorer, som vi ej själva kunde bemästra. Men uppenbart måste dock vara, att vi genom egna åtgöranden kunde avsevärt mildra krisen på näringslivets och arbetsmarknadens områden samt befrämja en snabbare, både nödvändig och naturlig återgång till normala förhållanden.

Överståthållarämbetet har härefter berört de ökade skattebördornas hämmande inverkan för företagsamheten samt vikten av en naturlig anpassning av lönenivån, varefter anförts följande.

Överståthållarämbetet måste bestämt avstyrka det i den remitterade promemorian skisserade förslaget till s. k. beredskapsarbeten i så väsentligt vidgad omfattning och till så grundväsentligt ändrad karaktär gentemot de hittills i ytterst begränsad skala försöksvis tillämpade, samt deras trädande, helt eller i varje fall »i huvudsak», i stället för det hittills tillämpade systemet med s. k. reservarbeten. Att genom statliga eller kommunala arbeten i större omfattning, genom subventioner eller andra förfoganden fastlåsa lönenivån inom sådana arbetsområden, där de med eller utan direkta eller indirekta åtgöranden från det allmännas sida, genom arbetets mer eller mindre fullständiga monopolisering etc. nått en sådan höjd, som icke stode i rimligt förhållande till inkomstnivån för andra jämförliga och till och med överlägsna arbetsprestationer, till oerhörd skada för hela vårt samhällsliv och icke minst för det övervägande antalet övriga arbetargrupper, det måste på det allra omsorgsfullaste undvikas.

Såsom ytterligare skäl för sitt ståndpunktstagande samt för sin i yttrandet uttalade mening, att beredskapsarbeten enligt nuvarande ordning borde komma till något ökad användning, har överståthållarämbetet härefter uttalat:

Överståthållarämbetet inskränkte sig därför till att framhålla, att de nu föreslagna s. k. beredskapsarbetena i mycket väsentliga och avgörande delar i stort sett skulle få samma karaktär som de hittillsvarande s. k. reservarbetena samt till väsentlig del också samma klientel, ehuru de i stort sett skulle berövas de senares möjligheter att genom en med förhållandena på arbetsmarknaden samt detta slag av arbeten ytterst noggrant förtrogen ledning, genom en för ändamålet avpassad lönesättning, genom klienteletts stränga utväljande efter behovsprincipen etc. icke verka störande, utan utjämnande på förhållandena å den allmänna arbetsmarknaden. En annan, ej mindre allvarlig nackdel med det nu ifrågasatta systemskiftet skulle uppenbarligen också bli den, att genom det nya systemet en väsentligt mindre del av de arbetslösa skulle bli hjälpta till arbete än genom det hittillsvarande, att en avsevärt större del av de arbetslösa skulle bli hänvisade till kontantunderstöd utan motprestation av någon betydelse samt slutligen att arbetslinjen och kontantunderstödslinjen skulle komma att såväl centralt som lokalt fungera tämligen oberoende av varandra, varigenom hela syftet med det allmännas stora uppoffringar gent emot arbetslösheten skulle bli avsevärt förfelat.

Skulle alltså, såsom överståthållarämbetet i det föregående förutsatt, det nuvarande systemet med s. k. beredskapsarbeten bibehållas och jämväl något utökas, syntes detsamma böra inarbetas och ingå såsom en integrerande del uti ett enhetligt system för statens åtgärder, direkta och indirekta, för arbetslöshetens motverkande och beredande av hjälp till de arbetslösa. Detta borde naturligtvis ej utesluta, att de affärsdrivande verkens egna arbeten samt deras, övriga statliga och andra offentliga institutioners beställningar behandlades och beslutades i vanlig ordning under respektive huvudtitlar samt sedermera utfördes utan samband (i vidare mån än ett visst samråd mellan respektive

myndigheter) med de s. k. beredskapsarbetena, för vilka det under femte huvudtiteln uppförda gemensamma anslaget vore avsett. Fortsatt elektrifiering av statsbanenätet, utförande av skenfria korsningar vid järnvägsövergångar, vidgade avverknings- och röjningsarbeten på statens skogar, dikningsföretag och hamnanläggningar, materialbeställningar hos den enskilda industrien m. m. torde sålunda i ökad omfattning med fördel kunna ske utan närmare samband än nyss angivits med den övriga arbetslöshetspolitiken. Icke minst anslag för sistnämnda ändamål av skilda slag skulle helt visst vara av en utomordentlig betydelse för motverkande av arbetslöshet samt, vilket vore av icke mindre betydelse, för upprätthållande av den högt uppdrivna yrkesskickligheten bland sådana arbetare, som icke utan olägenhet, särskilt i sistnämnda avseende, i någon större utsträckning kunde beredas arbete inom de av det allmänna anordnade krisarbetena.

Överståthållarämbetet har slutligen utformat vissa riktlinjer för ett samordnande av beredskapsarbetena och reservarbetena i ett enhetligt system, i vilket avseende framhållits följande synpunkter. De anslag, som ställdes till förfogande för arbetslöshetens bekämpande borde fortfarande som hittills avse i främsta rummet beredande av arbete och, till en mindre del, beredande av kontantunderstöd. Av den förra delen, anslagen för beredande av arbete, borde den alldeles övervägande delen fortfarande gälla s. k. *reservarbeten* efter i huvudsak samma grunder och med enahanda anvisnings- och avstängningsförfaranden som hittills, och endast en mindre del s. k. *beredskapsarbeten* likaledes efter huvudsakligen samma grunder som hittills, ehuru jämväl de inordnade uti det gemensamma systemet för arbetslöshetspolitiken och det för dess handhavande bestämda centralorganet. Det ville förefalla som om övervägande skäl skulle tala för bibehållandet av det nuvarande centralorganet, särskilt med den sammansättning, arbetslöshetskommissionen för närvarande ägde, även om någon komplettering av den där representerade sakkunskapen till äventyrs skulle befinnas erforderlig. Att inrymma centralorganet såsom en byrå inom den redan hårt arbetstyngda socialstyrelsen syntes ägnat ingivna betänkligheter, även om därigenom åt detsamma skulle givas en större grad av självständighet och även möjlighet att utrustas med större befogenheter.

Vid sammanförandet av reservarbeten och beredskapsarbeten under ett gemensamt anslag borde samtidigt åt båda slagen av arbeten givas en gemensam benämning, exempelvis *krisarbeten* (eventuellt kristidsarbeten). Därmed vunnos ock till äventyrs den icke oväsentliga fördelen, att det starkare inpräntades i det allmänna medvetandet, att de nu träffade anordningarna med statsarbeten vore rent tillfälliga och föranledda av de med den svårartade krisen förenade alldeles exceptionella förhållandena samt vore avsedda att minskas och, som man åtminstone hoppades, helt upphöra i och med mera normala förhållandens inträdande på arbetsmarknaden. Med den begärlighet som de hittillsvarande krisarbetena visat sig äga för stora arbetargrupper och även i fortsättningen helt säkert i ökat mått komme att besitta, oaktat all politisk agitation kring desamma, vore det fara värt, att deras fortsättande ännu under en längre följd av år komme att öka svårigheterna för deras avveckling. Dessa svårigheter för en framtida avveckling torde visserligen icke tillnärmelsevis bliva så stora som de skulle bliva, därest det föreslagna systemet med s. k. beredskapsarbeten med avtalsenliga löner skulle komma till utförande. En därav skapad, trots alla restriktioner säkerligen med tiden till sina huvudsakliga beståndsdelar fast statsarbetarkår av ansevärda dimensioner, skulle otvivelaktigt även hos oss, liksom på andra håll, där man inlåtit sig på dylika experiment, redan efter en relativt kort tid vålla statsmakterna icke allenast

oöverstigliga kostnader utan ock oerhörda svårigheter att bemästra och avveckla.

Med avseende å krisarbetenas utförande borde desamma och särskilt reservarbetena i första rummet utföras i centralorganets egen regi. I lämplig utsträckning borde dylika arbeten av båda slagen dock även komma till utförande av annan offentlig myndighet, statlig eller kommunal, därvid dock, där denna myndighet vore icke statlig, åtminstone som regel borde gälla att viss, efter omständigheterna växlande andel av kostnaderna, borde bestridas av den för arbetet närmast intresserade parten. Uteslutet syntes ej heller böra vara, att i den utsträckning, förhållandena kunde påkalla och medgiva, understöd av krisarbetsmedel efter noggrann förhandsomprövning från fall till fall och under vederbörlig kontroll från centralorganets sida borde kunna lämnas till exempelvis vägstyrelser, samt även till enskilda, bolag eller andra sammanslutningar, i vilka avseenden de motionsvis framförda förslagen syntes förtjänta av närmare beaktande och omprövning, icke minst med avseende på spörsmålet om arbetslönens lämpliga anpassning från fall till fall. Vidare torde ock böra övervägas, huruvida icke i alldeles särskilda fall av krisarbetsanslaget subventioner i en eller annan form och i begränsad omfattning borde kunna lämnas till myndighet eller enskild, som i eljest vanlig ordning ville låta ett arbete komma till utförande, vilket eljest bleve utfört och sålunda komme att öka arbetslösheten inom en viss ort eller visst område, där denna redan förut vore starkt kännbar. För huvudmassan av de sålunda anordnade krisarbetena (»reservarbeten») skulle sålunda, som sagt, tillämpas samma regler med avseende å lönesättningar och övrigt som för närvarande, dock, såsom motionsvis föreslagits, med den väsentliga jämkningen, att de tidigare tillämpade reglerna om ett visst lönetillägg för familjeförsörjare även vid arbete i hemorten på lämpligt sätt återinfördes. Däremot borde för arbetare vid krisarbete — liksom för kontantunderstödda arbetslösa — gälla, att supplerande understöd från fattigvård eller annat liknande håll icke finge förekomma annat än i undantagsfall och i snävt begränsad omfattning (vid risk att restriktiva åtgärder vidtoges från centralorganets sida). Från de tid efter annan fastställda och tillämpade lönesatserna vid krisarbete (reservarbete) borde det stå centralorganet fritt att, då alldeles särskilda skäl därtill föreläge, vidtaga snävre jämkningar. För den del av krisarbetet, som mera hade karaktären av beredskapsarbete, borde åter som regel gälla avtalsenliga löner, vare sig enligt för orten gällande kollektivavtal för motsvarande arbete, eller i förekommande kanske mera undantagsfall med den jämkning *nedåt*, varom överenskommelse före arbetets påbörjande kunde träffas med vederbörande arbetarorganisationer. Vid anordnande av krisarbete av beredskapsarbets natur, d. v. s. mot avtalsenliga lönesatser inom område, där dessa låge avsevärt över de eljest på arbetsmarknaden i orten rådande, borde ock den anordning kunna träffas, att en begränsning av arbetsförtjänsten skedde genom fixerande av en högsta gräns, som ej finge överskridas, genom förkortad arbetstid, genom arbetarnas indelning i periodvis skiftande lag etc. Komme krisarbetsanslaget åter, såsom ovan — och jämväl av de sakkunniga förutsetts — till användning såsom subvention för stimulerande av den enskilda företagsamheten i syfte att i sådan väg motverka arbetslösheten, borde särskild uppmärksamhet, därest fråga vore om företag med tillverkning för export, ägnas däråt, att subventionen icke finge eller kunde uttolkas såsom ägande karaktären av s. k. dumpingåtgärder. Slutligen ansåge sig överståthållarämbetet böra, i fråga om prövningen av inkomna förslag till lämpliga krisarbeten ävensom kontrollen över deras utförande i enlighet med givna direktiv, uttryckligen betona, att dessa uppgifter i allt huvudsakligt borde åligga

centralorganet och icke i nämnvärd mån kunna fullgöras av vederbörande länsstyrelser.

Överståthållarämbetet har avslutat sitt yttrande med följande uttalande: Varje åtgärd, som vore ägnad att minska möjligheterna att utsträcka arbets-hjälpen så långt lämpligen borde och kunde ske, måste därför sorgfälligt undvikas, och det skedde säkrast och bäst genom att i huvudsak bibehålla det nuvarande hjälpsystemet och hjälpformerna med de smärre jämkningar, som saklig omprövning och vunnen erfarenhet visat vara lämpliga och erforderliga inom en trots hjälpverksamhetens betydliga ansvällning dock av omständigheterna nödvändiggjord begränsad kostnadsram.

Länsstyrelsen i Stockholms län har uttalat, att prövningen av ett system för arbetslöshetens motverkande genom allmänna arbeten måste efter de grunder, vilka allt hittills varit bestämmande för vad man kallat svensk arbetslöshetspolitik, nämligen *dels* åstadkommande av största möjliga hjälp åt oförvällat arbetslösa, men arbetsvilliga medborgare, *dels* anordning av denna hjälp på sådant sätt, att den icke försvårade vårt näringslivs anpassning efter ofrånkomliga nya villkor för dess räntabilitet, *dels* ock i samband härmed, att systemet icke heller motverkade de nu arbetslösas återgång till arbete av normal karaktär, så snart förhållandena gäve tillgång till sådant arbete. I promemorian hade dessa för hela vår arbetslöshetspolitik kardinala frågor ej ens blivit ställda, än mindre upptagits till undersökning.

Länsstyrelsen har vidare ansett sig icke våga tro, att man under nuvarande förhållanden kunde räkna på de olika kommunala enheternas villighet och förmåga att, såsom hela systemet avsåge, påtaga sig beredskapsarbeten i den omfattning de sakkunniga räknat med, särskilt i de hemsökta orter, där det mest skulle behövas. Vidare har anförts bland annat följande.

Det låte sig, ansåge länsstyrelsen, icke göra att på sätt som i promemorian skett generellt likställa arbetslönerna vid arbetslöshetsföretagen med lönerna i motsvarande företag i »den allmänna arbetsmarknaden», vilket i förevarande sammanhang vore liktydigt med löner enligt nu gällande kollektivavtal. Man måste häremot till en början anmärka, att lönerna vid en mängd arbeten just i den allmänna marknaden faktiskt redan nu *icke* utginge efter kollektivavtal, utan med lägre lönesatser — exempelvis vid vissa vägarbeten — och det kunde väl dock icke vara rimligt att i dessa tider vid extraordinära nödhjälpsföretag frampressa *högre* löner. Vidare vore det knappast hållbart att för »icke fullgod arbetskraft», såsom termen lydde i promemorian — och sådan arbetskraft måste allt i stor utsträckning bli fråga om — bestämma samma löner, i varje fall timlöner som för fullgod. Utredningsmännen hänvisade för sådant fall till särskilda överenskommelser med »vederbörande arbetareorganisationer». Utan att underkänna dessa organisationers goda vilja funne länsstyrelsen det för sin del betänkligt, att staten och de kommunala myndigheterna *i fall av denna art* skulle göras helt beroende av sådana överenskommelser. Ytterligare vore att märka, att en mängd arbetslösa, såsom lantarbetare och skogsarbetare komme från yrken med vida lägre arbetsinkomster än de för företag av de föreslagna beredskapsarbetenas art avtalsmässigt stipulerade lönerna. Att bereda dessa arbetslösa högre löner än de finge i sina egentliga yrken skulle göra dem ovilliga att återgå till dessa yrken, när arbetstillfällen där kunde yppas. Slutligen skulle denna princip för lönesättningen oundvikligt verka till fastläsande av nu i kollektivavtalen stipulerade lönesatser, vilket kunde komma att verka ödesdigert, *om* en reglering på grund av »den fria marknadens» beroende av näringslivets ekonomiska villkor och penningvärdets stigande bleve oundgänglig.

Länsstyrelsen ville icke bestrida, att hittills gällande regler för lönesätt-

ningen vid de allmänna arbetslöshetsföretagen möjligen kunde vara för stela och behövde en revision. Men vid en sådan revision måste alltid fasthållas, att lönesättningen skedde på ett sätt, som icke droge arbetskraft från de lågt betalda yrkena i den allmänna arbetsmarknaden och icke motverkade de arbetslösas återgång till denna arbetsmarknad. Man borde ej heller släppa den nu tillämpade grundsatsen, att vid statens arbetslöshetsföretag i viss mån tillämpades behovsprincipen, så att tillskott och förmåner kunde beviljas familjeförsörjare, särskilt när de måste taga arbete utom hemorten och där lämna sina familjer.

Länsstyrelsen har vidare beträffande olika i promemorian ingående förslag framfört kritiska anmärkningar särskilt i fråga om sättet för arbetskraftens uttagning, den lokala och centrala organisationen, kontrollen samt undersökningsförfarandet vid arbetskonflikter ävensom påpekat, att anvisning till arbete borde fastslås såsom främsta utväg för hjälp till arbetslösa och att vägran utan fullgiltiga skäl att åtaga sig erbjudet arbete eller uppenbar försummelse i arbetet måste medföra avstängning från möjlighet till kontantunderstöd.

Vad särskilt anginge *den centrala förvaltande myndigheten* borde på detta liksom på andra områden densamma organiseras utom Kungl. Maj:ts kansli, så att Kungl. Maj:t icke behövde ingripa annat än när förhållandena — eller inkommande framställningar respektive besvär — sådant påkallade. Så som arbetslöshetsåtgärdernas förvaltning nu svållt ut, låte det måhända säga sig, att en kommission med ledamöter, som hade sin huvuduppgift på andra håll, åtminstone skenbart verkade som en något löslig form för ledning. Ville man ha en annan centralorganisation, låge det väl närmast till hands att lägga in denna i socialstyrelsen såsom en avdelning med — tillsvidare anställd — fast personal och eventuellt adjungerade bisittare från arbetsgivares och arbetares organisationer.

Beträffande *den lokala organisationen* har framhållits, att vägingenjörerna och deras biträden för husbyggnader, vattenbyggnader, avloppsledningar m. m., saknade speciell utbildning och erfarenhet. För sådana fall skulle det bli nödvändigt att varje länsstyrelse finge tillkalla särskilda fackmän, och att ansvaret för kontroll, avsyning och godkännande lades på dessa. Man kunde då ej undgå att ifrågasätta, huruvida det icke vore riktigare och bleve mindre kostsam, om centralmyndigheten själv hos sig eller under sig anställde sådana fackmän såsom arbetskontrollanter och synemän, med full sysselsättning i dessa uppgifter. Därmed skulle dessutom vinnas den viktiga fördelen, att kontrollen och avsyningsgranskningen med ty åtföljande attestering av räkningar till utbetalning skulle fungera efter enhetliga, av centralmyndigheten själv upplagda grunder. Även på denna punkt kommer man alltså tillbaka till en verkligt administrerande centralmyndighet, ej en departementsbyrå.

Länsstyrelsen i Uppsala län har till en början redogjort för den verksamhet till hjälp för arbetslösa, som bedrivits inom länet, samt därefter upptagit till behandling utredningsmännens förslag, varvid först framförts vissa kritiska synpunkter i lönefrågan. I sådant sammanhang har framhållits, att redan med de inkomster, som hittills uppnåts på vägarbeten inom länet, det hade upprepade gånger inträffat, att lantarbetare övergivit sina fasta platser och sökt anställning vid vägarbeten. Länsstyrelsen har härefter anfört följande.

Såsom nyss framhållits, inverkade lönernas höjd i omvänd ordning på arbetstillgången vid lika anslag. Huru de erforderliga anslagen skulle ställas till förfogande, vore icke i promemorian fullt klarlagt. Av tabellen å sid. 40 jämte vissa andra uttalanden syntes dock framgå, att, såvitt anginge vägar-

beten, vederbörande distrikt skulle bidra i samma proportion som vid företag med vanligt anslag av automobilskattemedel. Det vore då nödvändigt att uppmärksamma, att redan nu många väghållningsdistrikt hade svårt att prestera den på dem ankommande andelen i anläggningskostnaderna. Ramen för deras bidrag bildades av den utdebiterade vägskatten $\times$ skattekrönornas antal. På grund av jordbrukets dåliga ekonomi rädde för närvarande en mycket utpräglad ovillighet mot att höja utdebiteringen. I flera fall hade, såsom förut omnämnts, kommunerna trätt emellan för att erhålla lämpligt arbetsobjekt för sina arbetslösa. Kommunens förmåga att bidra vore i många fall starkt begränsad. Det kunde nu med visshet förutses, att, om lönerna till de arbetslösa höjdes och komme i ett ännu fördelaktigare läge i förhållande till jordbrukarnas och jordbruksarbetarnas inkomster än för närvarande, det bleve ännu svårare än förut att åstadkomma beslut om höjda utdebiteringar från vägstämmor och kommunalfullmäktige.

Vad här sagts särskilt angående vägarbetena gällde i motsvarande grad med avseende å andra arbeten, vilka ankomme på kommunala beslut.

Vidare har erinrats, att i länet den största arbetslösheten föreläge inom vissa exportindustrier. Arbetslösheten berodde där på minskad efterfrågan och låga pris på de utländska marknaderna. Huru dessa grundläggande orsaker skulle påverkas av anslag till beredskapsarbetena, vore svårt att förstå. Där emot måste erinras, att dessa industrier på grund av sina stora fasta anläggningar hade höga skattetal, oberoende av avkastningen, och därför vore särskilt känsliga för skattehöjning just under nuvarande läge.

Efter att hava framhållit, att den behovsprövning av de arbetslösa, som även förslaget förutsatte, icke kunde utföras av arbetsförmedlingsorganen utan en fullständig omläggning av dessas karaktär samt att vid sådan prövning hänsyn finge tagas ej bara till arbetslöshetstidens längd utan också till andra minst lika viktiga omständigheter, har länsstyrelsen vidare anfört.

Arbetsförmedlingsanstalterna vore för närvarande anordnade av landsting, hushållningssällskap eller kommuner med bidrag av statsmedel till vissa utgifter. Någon ändring häri syntes de sakkunniga icke ha åsyftat. Huruvida landsting och hushållningssällskap med nuvarande stegring av utgifterna och minskning av inkomsterna skulle anse sig ha möjlighet att anvisa medel för en betydande ökning av arbetsförmedlingsanstalterna vore i hög grad osäkert. Inom jordbrukslänen torde benägenheten härför minskas, om de arbetslösas löner i förhållande till jordbrukarnas egna inkomster ansåges alltför höga. I varje fall kunde en ökning i denna organisationsapparat icke komma till stånd, förrän efter nästkommande landsting eller hushållningssällskaps årsmöte.

Länsstyrelsen har vidare framfört erinringar mot förslaget i fråga om förfarandet vid arbetskonflikter och beredskapsorganisationen. Beträffande den föreslagna understödsformen genom lån har erinrats, att åtskilliga kommuner med stort antal arbetslösa hade svårt att erhålla tillstånd till upplåning efter vanliga grunder för tillståndsprövningen och att således låneformen i många fall torde få övergå till anslag. Länsstyrelsen har slutligen framhållit, att det knappast kunde bli möjligt att medhinna granskning av ansökningar och fördelning av anslag till nästkommande budgetårs början, varför en avsevärd övergångstid finge beräknas, under vilken hittillsvarande eller andra anordningar finge tillämpas.

På grund av vad sålunda anförts har länsstyrelsen icke kunnat tillstyrka den genomgripande omläggning av arbetslöshetspolitiken, som den remitterade promemorian åsyftade.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har i sitt yttrande närmast begränsat sig till frågorna om de arbetsuppgifter, vilka enligt förslaget skulle ankomma på

länsstyrelserna, i vilket avseende dels framhållits behovet av rapportgivning till länsstyrelserna från länets olika orter angående arbetslöshetssituationen, dels ifrågasatts, att tillsynen över arbetena lämpligen borde sammanföras hos en central myndighet, i den mån arbetena icke vore av så ringa omfattning, att kontrollen kunde utövas av länsstyrelsen utan anlitande av tillfällig expert. Länsstyrelsen har slutligen allvarligt velat ifrågasätta, om arbetslöshetssituationen i landet verkligen vore så svår, att för statens och vissa kommuners ekonomi så påfrestande och till sina verkningar så ovissa medel som de föreslagna skulle tillgripas.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har i sitt yttrande anfört:

Att mera omfattande åtgärder än hittills måste av staten vidtagas för mötande av den rådande stora arbetslösheten, fann länsstyrelsen uppenbart. Mot förslaget att för sådant ändamål igångsätta allmänna byggnadsföretag av olika slag i avsevärt större omfattning än hittills vore sålunda icke något att erinra. Härav följde emellertid ingalunda, att man borde frångå det under flera år tillämpade systemet för beredande av arbete åt de arbetslösa. De direktiv, som hittills varit bestämmande för statens arbetslöshetspolitik, fann länsstyrelsen både välgrundade och ändamålsenliga, ägnade som de vore att förmå de vid reservarbeten sysselsätta att så snart förhållandena det medgäve söka sig sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden. Den nu föreslagna övergången från reservarbeten till beredskapsarbeten med avtalsenliga löner syntes länsstyrelsen däremot ägnad att motverka detta syfte på samma gång den förtog möjligheten att bereda de arbetslösa hjälp i den omfattning förhållandena påkallade. Såsom de sakkunniga själva uttalat måste ju avsikten med beredskapsarbetena vara att försöka bereda största möjliga antal av de arbetslösa sysselsättning. Detta syfte torde svårigen uppnås med tillämpning av systemet med avtalsenliga löner. Särskilt vid det förhållandet, att vissa yrkesgrupper stode på en ovanligt hög lönenivå, komme antalet arbetslösa, som för anslagna medel bereddes arbete, att starkt begränsas. Rent ekonomiskt sett borde för övrigt i förtid igångsätta arbeten betinga lägre kostnader, än sådana som kunde anses motsvara det normala behovet. Länsstyrelsen kunde sålunda icke för sin del ansluta sig till de förutsättningar, varpå de sakkunnigas förslag byggde, utan ansåg, att de nya offentliga arbeten, som för arbetslöshetens avhjälpande måste anses oundgängliga, borde till sin väsentliga del bedrivas såsom reservarbeten enligt i huvudsak samma direktiv som hittills.

För den händelse emellertid förslaget skulle genomföras, har länsstyrelsen i särskilda detaljer anmärkt följande. Förslaget om särskild undersökning rörande konflikthanledningen vid arbetsk konflikter borde för trygghet av största möjliga objektivitet så ändras, att dylika uppdrag överlättes åt en på förhand utsedd nämnd, sammansatt av representanter för arbetare och arbetsgivare med en statens förlikningsman som ordförande. Den centrala beredningen av ärenden rörande beredskapsarbeten borde lämpligen anförtros åt socialstyrelsen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har förklarat sig anse det vara ofrånkomligt att hjälpåtgärderna från det allmännas sida för arbetslöshetens motverkande och lindrande av dess följder vidgades för den närmaste tiden och att beredande av arbete därvid i första hand borde anlitas. Mot en utvidgning, varigenom även enskilda arbeten därvid skulle kunna ifrågakomma fann länsstyrelsen intet att erinra och ville härutinnan särskilt för länets del hänvisa till vissa åtgärder för ett bättre utnyttjande av landets skogstillgångar. Till förslaget, att arbetena såväl i fråga om lönesättning som i övrigt skulle likställas med arbeten på den öppna marknaden kunde länsstyrelsen på anförda skäl dock ej ansluta sig.

Länsstyrelsen i Kalmar län har funnit starka betänkligheter kunna åberopas mot den föreslagna omläggningen av den statliga verksamheten för beredande av arbetstillfällen åt de arbetslösa samt förordat bibehållande av nuvarande system, kompletterat med den särskilda hjälpverksamhet, som prövades erforderlig. I fråga om arbetsobjekten har länsstyrelsen gjort gällande, att det vid den verkställda inventeringen införskaffade materialet med anledning av den korta tid, som stod till buds, måste anses så bristfälligt och med hänsyn till siffrorna så approximativt, att detsamma icke utan vidare torde kunna läggas till grund för bedömandet av beredskapsarbetenas omfattning och nytta. I fråga om statsbeställningar å förbrukningsartiklar och materialier hos den enskilda industrien har länsstyrelsen understrukt vikten av att sådana arbeten, så långt möjligt vore, utnyttjades, då härigenom såväl den enskilda företagsamheten främjades som ock vissa arbetsgrupper bereddes tillfälle att sys-sättas inom sina egna fack. Gentemot beredskapsarbetena har länsstyrelsen riktat den anmärkningen, att de vid förbättrade konjunkturen icke kunde nedläggas, i vilket sammanhang framhållits följande.

Skulle beredskapsarbetena ersätta reservarbetena, utan att bestämmelse träffades om möjlighet att — i likhet med vad nu skedde — vid förbättrade konjunkturen nedlägga arbetena, stode man inför den olägenheten, att arbetskraft i stor utsträckning bleve bunden vid beredskapsarbeten, när den krävdes på annat håll. Detta komme säkerligen att verka såsom en onaturlig uppåtskruvning på arbetslönerna.

Den av utredningsmännen framhållna möjligheten att uppdelade större vägarbeten i etapper i avsikt att därigenom erhålla kortvariga arbeten torde ej få tillmätas alltför stor betydelse. Jämväl mindre vägarbeten krävde nämligen på grund av sin art en icke obetydlig arbetstid. Därest Kungl. Maj:t blott finge möjlighet att anvisa medel till företag, som hunne slutföras inom ett budgetår, torde Kungl. Maj:t bliva nödsakad att i fråga om alla större vägföretag hänskjuta saken till riksdagen, vilket innebure en onödigt tyngande anordning med kanske osäkert resultat.

Länsstyrelsen har härefter riktat invändningar mot förslaget om tillämpning av avtalsenliga löner och har för sin del ansett, att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om grunderna för arbetslönens fastställande, varigenom syntes kunna vinnas en smidigare anpassning efter de i varje fall förefintliga förhållandena. I samband med behandlingen av lönefrågan har länsstyrelsen förklarat sig ej hava något att erinra mot förslaget angående maximerad arbetsinkomst, alternerande arbetslag och förkortning i arbetstiden, ävensom uttalat, att det syntes principiellt oriktigt att såsom i förslaget förutsatts en statens hjälpaktion skulle bliva beroende av underhandlingar och överenskommelser.

Sedan länsstyrelsen härefter framhållit arbetslöshetskommittéernas större lämplighet för verkställande av den avsedda behovsprövningen samt förordat socialstyrelsen såsom centralt organ för beredskapsanordningen, har länsstyrelsen slutligen uttalat följande.

Slutligen ville länsstyrelsen uttala önskvärldheten av att frågorna rörande den offentliga arbetslöshetshjälpen reglerades genom särskild lag, vilken givetvis endast borde givas en viss temporär giltighetstid. De nuvarande bestämmelserna härvidlag vore nämligen synnerligen svävande och ofullständiga, vilket beredde de myndigheter, ej minst länsstyrelserna, som skulle handhava tillämpningen av desamma, stora svårigheter.

Länsstyrelsen i Blekinge län har ställt sig ytterst tveksam mot det föreslagna systemets berättigande och ändamålsenlighet, under framhållande av att grundfelet i förslaget låge däri, att de såsom nödhjälpsarbeten anordnade

beredskapsarbetena, vilka skulle utföras med tillämpning av avtalsenliga arbetsvillkor, i hög grad skulle bidra till att förhindra en lämpligare löneprisbildning på den fria arbetsmarknaden. Länsstyrelsen har vidare uttalat:

Mot förslaget att med anlåtande av särskilda statsmedel stödja den enskilda företagsamheten genom att göra beställningar hos den enskilda industrien å förbrukningsartiklar och materialier för statliga myndigheters räkning synes ej vara något att erinra, om blott dylika förtidiga anskaffanden icke ske i allt för stor utsträckning. I övrigt torde statens ingripande beträffande den enskilda företagsamheten böra ske med mycket stor försiktighet. Ett fortsättande av understöd åt enskilda företag, på sätt nu sker genom statsbidrag och statslån ur särskilda fonder, anser länsstyrelsen vara att förordas.

Länsstyrelsen har slutligen ansett det böra beaktas, att den föreslagna organisationen i synnerligen stor omfattning komme att medföra avsevärd ökning i kostnaderna för administrationen.

Länsstyrelsen i Kristianstads län har dragit i tvivelsmål angelägenhetsgraden hos de föreslagna arbetena och ansett dem icke utgöra annat än en fortsättning av statens tidigare bedrivna hjälpverksamhet, fast under annan etikett. Med hänsyn härtill kunde det icke anses annat än rimligt, att lönerna hölles under den allmänna marknadens, varigenom också vunnos, att större antal arbetslösa kunde sysselsättas för de anvisade medlen. Länsstyrelsen har vidare funnit det orimligt, att när staten anordnade arbeten för avhjälpande av arbetslöshet, strejker och blockader skulle vara tillåtna vid desamma. Länsstyrelsen har slutligen beträffande den föreslagna organisationen framfört följande synpunkter.

Skulle en omläggning i överensstämmelse med förslaget beslutas, ansåge länsstyrelsen andra myndigheter böra åläggas den befattning med arbetena, som enligt förslaget skulle tillkomma länsstyrelserna, dock möjligen med undantag för väg- och brobyggnadsarbeten. Först och främst syntes förslag om nya beredskapsarbeten böra göras hos Kungl. Maj:t eller annan myndighet, som skulle besluta om arbetena. Skulle det föreslagna arbetet befinnas olämpligt eller av annan anledning alldeles sakna utsikt till förverkligande, kunde då avslagsbeslut utan remiss omedelbart meddelas. Mycket onödigt utredningsarbete kunde därigenom undvikas. Med undantag för ovannämnda arbeten saknade länsstyrelsen också tillgång till teknisk sakkunskap. Visserligen kunde länsstyrelserna, såsom de sakkunniga framhållit, anskaffa biträde av tillfälligt förordnade personer, en utväg som ju emellertid stode varje myndighet till buds. Länsstyrelsen ansåge för sin del, att såväl handhavandet av statsbidraget som teknisk och ekonomisk kontroll lämpligare kunde uppdragas åt en central kommission, vars uppgift uteslutande skulle vara att ordna, finansiera och kontrollera samtliga ifrågavarande företag.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har framhållit svårigheter i olika avseenden, som skulle inställa sig till följd av behovsprincipens tillämpning vid arbetskraftens uttagning till beredskapsarbetena. Den offentliga arbetsförmedlingen skulle härvid få sig en synnerligen vanskelig uppgift förelagd, och samarbetet med andra organ — ett samarbete som torde vara en nödvändig förutsättning för att behovsprincipen överhuvud taget skulle kunna genomföras — skulle bliva särdeles svårt att organisera. Även vid anlåtande av entreprenör skulle svårigheter inställa sig, varjämte vid sammanförandet i ett företag av kompetenta och inkompetenta arbetare slitningar dem emellan lätt skulle kunna uppkomma. Länsstyrelsen föreställde sig också, att den föreslagna tillämpningen för icke fullgod arbetskraft av lägre timlön än den normala i många fall skulle visa sig påkallad, men kunde ej underlåta framhålla, att en dylik reducering nog komme att stöta på motstånd med hänsyn till bestäm-

melser i kollektivavtal, framför allt där dessa ingått av andra sammanslutningar än dem, som tillhörde landsorganisationen. Länsstyrelsen har slutligen yttrat sig sålunda:

Länsstyrelsen, som icke fann sig kunna förorda det i förevarande promemoria framlagda förslag i fråga om beredskapsarbeten, anslöt sig till den uppfattning, som kommit till uttryck i av 1926 års arbetslöshetssakkunniga föreslagna bestämmelse samt förmenade att de arbeten, som staten låte utföra eller understödde för avhjälpande av arbetslöshet, borde anordnas enligt hittills tillämpat system med reservarbeten och statskommunala arbeten, dock att bestämmelse om grunderna för lönens fastställande skulle meddelas av Kungl. Maj:t. Beträffande frågan om dylika grunder kunde länsstyrelsen tänka sig desamma avvika från de av arbetslöshetskommissionen tillämpade i fråga om avlöningens relation till den vanliga arbetslönen för icke yrkesutbildade arbetare och under alla omständigheter medgiva en smidig anpassning efter de i särskilda fall föreliggande förhållanden. Arbetslöshetskommissionen förut-sattes bliva kvar såsom organ för verksamheten, men därjämte torde böra inrättas en skiljenämnd, som hade till uppgift att avgöra tvister om tillämpning av de utav Kungl. Maj:t fastställda grunder för avlöningens bestämmande.

Då det visat sig att beredskapsarbeten i den form, vari de nu förekomme, även ur andra synpunkter än arbetslöshetens med fördel kunde ökas, kunde ifrågasättas, huruvida icke anslaget för sådana arbeten lämpligen borde höjas.

Länsstyrelsen i Hallands län har anfört särskilt följande.

Länsstyrelsen ville gärna tillstyrka, att avsevärt högre belopp ansloges till beredskapsarbeten än de 3 miljoner kronor, som härtill anvisats under vartdera av de två senaste åren. Det torde finnas god användning för ett väsentligt större anslag inom de arbetsuppgifter, som hittills varit förbehållna för beredskapsarbetena. Men den huvudsakliga hjälpen till de arbetslösa genom offentliga arbeten borde enligt länsstyrelsens bestämda uppfattning lämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de principer, särskilt i fråga om arbetslönerna, som varit gällande för arbetslöshetskommissionens reservarbeten av skilda slag. Dessa reservarbeten vore ej så lockande, att de kunde antagas hos de arbetslösa framkalla obenägenhet att antaga arbete i den öppna marknaden, när sådant erbjödes. Denna arbetsform borde nu utvidgas. Inventeringen av arbetstillfällen hade ju givit vid handen, att en mängd arbeten funnes att utföra, och de flesta av dem borde givetvis kunna utföras lika väl såsom reservarbeten som såsom beredskapsarbeten. Det vore högeligen önskligt, att reservarbeten komme i gång i ökad omfattning, icke minst för att undvika alltför vidsträckt tillämpning av den mest deprimerande av alla hjälpformer, nämligen kontantunderstöd. Ingenting syntes heller böra vara att invända mot att arten av reservarbeten utvidgades till att omfatta mera materialkrävande arbeten, vid vilka arbetstillfällen indirekt bereddes dem, som framställde dylikt material. Även i andra avseenden torde jämkningar vara behövliga.

Det finansiella läget samt nödig ekonomisk förtänksamhet nödvändiggjorde dock, att de belopp, som borde anvisas för sådana arbeten, stannade långt under den ifrågasatta summan av omkring 160 milj. kronor. I fall anslagen sålunda begränsades, borde en viss del därav kunna erhållas genom frångående av nuvarande system med ett fast minimiindex för statstjänstemännens dyrtidstillägg.

Länsstyrelsen har vidare beträffande förslaget om anlitande av medel ur beredskapsanslaget till subvention för stimulerande av den enskilda företagsamheten uttalat, att denna tanke vore beaktansvärd, ehuru det icke borde förbises att den innebure högst betydande faror för att sådana näringsgrenar, som

icke vore livskraftiga, vidmakthölles på konstgjord väg. Men där dylik fara icke föreläge, måste denna väg te sig framkomlig, samtidigt som den för staten troligen bleve mindre kostsam.

Länsstyrelsen har på de anförda skälen avstyrkt förslaget om beredskapsarbeten i den i statsverkspropositionen angivna omfattningen och enligt de i promemorian angivna riktlinjerna.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har till en början framhållit följande.

Ehuru länsstyrelsen i allra högsta grad behjärtade kravet på utvidgad verksamhet från statens sida till hjälp för arbetslösa, hyste dock länsstyrelsen stora betänkligheter mot den nu föreslagna vägen. Länsstyrelsen ifrågasatte till en början, om tillräckliga skäl föreläge att för en praktiskt taget oprövad metod överge de linjer, efter vilka arbetslösheten hittills bekämpats i Sverige. Den erfarenhet, som vunnits av hittills tillämpat system med reservarbeten såsom den väsentligaste hjälpformen, hade dock enligt länsstyrelsens mening varit i huvudsak god, och omöjligt torde vara att bortse från att detta system vid en tidigare kris visat sig kunna på kraftigt sätt medverka till att arbetsmarknaden då återfördes till normalare förhållanden. Med säkerhet bidrog den härvid till att detta kunde ske snabbare här i riket än i flertalet andra länder med andra metoder för arbetslöshetshjälpen. När ett sålunda prövat system redan funnes och en fullfärdig organisation härför föreläge, vilken finge antagas kunna utan alltför stora svårigheter utökas för att motsvara de större och delvis ändrade fordringar, som den nu erforderliga ökningen av hjälpverksamheten medförde, förmenade länsstyrelsen, att långt kraftigare skäl än de teoretiska sådana, som promemorian innehölle, borde föreligga för införande av nya metoder. Den rådande krisen både på arbetsmarknaden och inom det rent ekonomiska livet vore dock av sådan omfattning, att den icke inbjöde till exeperiment.

Länsstyrelsen har ansett, att åtskilliga beredskapsarbeten svårigen skulle kunna utan avsevärd fördyring så anordnas, att de icke i väsentlig mån krävde yrkesvana hos arbetskraften. Ur arbetsförmedlings- och arbetareplacementeringssynpunkt bleve de därför väsentligt svårare att anpassa efter rådande förhållanden än reservarbetena. Att märka vore för övrigt, att de ifrågasatta beredskapsarbetena, där icke kravet på yrkesvana gjorde sig i högre grad gällande, vore av den art, att de särdeles väl lämpade sig att utföras enligt systemet reservarbeten, helst som deras angelägenhetsgrad knappast vore sådan, att några särskilda krav på sättet för arbetenas utförande därav betingades. Länsstyrelsen har vidare anført:

Företagens verkliga egenskap av nödhjälpsarbeten gjorde sig tvärtom så starkt gällande, att promemorian till och med förutsatte förbud mot användande av maskinell arbetskraft annat än där detta tekniskt sett vore ofrånkomligt. Detta nämndes endast såsom det mest iögonfallande exemplet på ifrågasatta anordningar, som för att göra arbetena tjänliga att motverka arbetslöshet fördyrade dessa på ett vid arbetenas utförande i vanlig ordning otänkbart sätt. För länsstyrelsen framstode i allt fall promemorians beredskapsarbeten klart såsom nödhjälpsarbeten med avtalsenliga löner.

I fråga om ogynnsamma socialpolitiska konsekvenser av tillämpningen av avtalsenliga löner har länsstyrelsen anslutit sig till samma uppfattning, varåt uttryck givits i andra här refererade yttranden, varjämte länsstyrelsen särskilt framhållit, att beredskapsarbetena i stor utsträckning avsetts för arbeten inom husbyggnadsbranschen, där arbetslönerna vore särskilt höga. Att anvisning av arbetslösa till dylika företag skulle både bland andra arbetslösa, som ej fått åtnjuta samma förmån, och bland arbetare inom andra fack väcka

missnöje, syntes påtagligt. Anordnandet av dylika beredskapsarbeten med oreducerade arbetslöner skulle innebära en utomordentlig risk för att till dessa arbeten skulle dragas icke blott verkligt arbetslösa utan även personer, sysselsatta i lägre avlönade anställningar, särskilt inom industri och jordbruk. I synnerhet bland jordbrukare torde det finnas stora mängder av personer, vilka nu — ehuru utan avlönad sysselsättning — droge sig fram genom arbete hos föräldrar och anhöriga. Även om arbetena i vissa fall skulle verka tillfälligt stimulerande å de enskilda näringsföretagen, skulle de knappast i längden få en dylik verkan, utan föreläge en viss sannolikhet för att de snarare skulle försvåra krisens avveckling genom att draga kapital från den normala verksamheten. Ytterligare har framhållits, att statsbidrag till vägföretag måste förutsättas efter ett långt högre procenttal, än i promemorian beräknats, när arbetena enligt sakens natur skulle ifrågakomma i kommuner och vägdistrikt, där ekonomin starkt försvagats genom befolkningens arbetslöshet.

Länsstyrelsen har vidare ansett den strävan att även för beredskapsarbeten åvägbringa kollektivavtal, som promemorian gjorde sig till tolk för, knappast äga någon grund för sig vid ordnande av extra ordinära arbeten för arbetslösa.

Slutligen har länsstyrelsen uttalat, att länsstyrelsen väl ansåge reservarbeten efter i huvudsak nu tillämpat system och med i stort sett nuvarande organisation såsom den lyckligaste formen för beredande av sysselsättning åt arbetslösa, men att länsstyrelsen förutsatte, att väsentligt högre belopp än hittills utgått anvisades till arbetslöshetens bekämpande.

Länsstyrelsen förbisåge ej därvid, att arbetenas utvidgning i den omfattning, som nu erfordrades, kunde tarva *vissa ändringar och kompletteringar av det nuvarande systemet*. Länsstyrelsen ansåge också, att under nuvarande förhållanden anslag till beredskapsarbeten, utförda genom statliga myndigheter efter det system som nu tillämpas, d. v. s. huvudsakligen skenfria korsningar och hamnarbeten, lämpligen borde beviljas i något större omfattning än för närvarande.

Av sålunda anförda skäl har länsstyrelsen icke ansett sig kunna tillstyrka sådana beredskapsarbeten, som i promemorian blivit ifrågasatta.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län har uttalat: Att staten under depressions-tider, vilkas övergång man kunde förutse och när oöverstigliga finansierings-svårigheter för staten ej föreläge, icke inskränkte sin normala byggnadsverksamhet utan snarare utökade den att omfatta företag, vilka med visshet skulle företagas något senare, måste vara riktigt. Ett försiktigt subventionsförfarande till kommuner och även enskilda i avsikt att stimulera till omedelbart utförande av byggnadsarbeten, som vore planerade att utföras i framtiden, kunde även tänkas. Men initiativet måste utgå från företagaren — det statliga verket eller annan — och den huvudsakliga kostnaden måste också bäras av denne.

Som exempel på ett lämpligt beredskapsarbete ville länsstyrelsen hänvisa till den pågående forceringen av statens järnvägars elektrifiering.

Läte man åter vid de förmenta beredskapsarbetena arbetslöshetsintresset bli det primära och överläte man åt de myndigheter, som hade till uppgift att anordna mot arbetslösheten syftande åtgärder, att taga initiativet, råkade man oundvikligen förr eller senare in på fel spår. Någon gräns ginge då icke att upprätthålla mellan beredskapsarbeten och reservarbeten.

Länsstyrelsen har härefter framhållit, att vägbyggnader, ehuru ofta önskvärda, knappast vore så angelägna just nu ur trafikens synpunkt, att såsom nu skedde betydande besparingar borde göras på olika områden av budgeten och ökade medel, vilka komme vägbyggandet till godo, ställas till förfogande. Där-

emot vore vägunderhållet synnerligen angeläget. Länsstyrelsen har därför i anknytning till de föreslagna arbetsobjekten anfört följande.

Det allt dominerande skälet för nuvarande vägbyggande och det med detta fullt likställda byggandet av skenfria korsningar vore således rådande arbetslöshet och icke någon trafikteknisk angelägenhet. Något motiv för beredskapsarbete finnes icke på detta område, arbetena vore alla av reservarbetets karaktär. Den summariska uppställningen av övriga till beredskapsarbeten avsedda företagsgrupper omöjliggjorde bedömandet av dessa arbetens angelägenhetsgrad, men sannolikt vore denna av samma beskaffenhet som vägarbetenas.

Länsstyrelsen har härefter erinrat om de vägarbeten, som kommuner anordnat i syfte att bereda arbete åt arbetslösa från det egna området, för vilka arbeten man sökt entreprenörer, villiga att mottaga arbetslösa i sin tjänst, eller vilka kommuner utfört i egen regi.

Vid stigande arbetslöshet tillämpade man även systemet med alternerande arbetslag för att få arbetstillfällena att bättre räcka till. Utredningsmännen redogjorde härför och insågo nödvändigheten av en sådan ransonering genom inskränkning av arbetsdagarna eller inskränkning av arbetstiden utan höjning av timpenningen. Det vore sant, att på denna omväg kunde uppnås det resultat, som åsyftades med den för reservarbetena fastslagna principen att arbetsinkomsten ej genom sin höjd finge locka bort från den fria marknadens arbetstillfällen. Men praktiska olägenheter vore förbundna med detta system.

Det hade visat sig att utan slitningar samma kommun kunde driva av bilskattemedel understödda vägarbeten och av arbetslöshetskommissionen understödda statskommunala arbeten. Timlönen vore vid de förra arbetena ungefär dubbelt så höga som vid de senare. Ackordsarbete, som förekomme i största utsträckning, betalades efter priser, avpassade efter de olika grundlönerna. Men vid de arbeten, där de avtalsenliga lönerna betalades, arbetades med alternerande skift. Det ginge, men det jämna arbetet till den reducerade lönen föredrogs av den ordentlige arbetaren och hans hustru och naturligtvis alldeles särskilt av den mindre ordentlige arbetarens hustru, som icke vore så säker att få sin behövliga andel av de ojämnt inflytande inkomsterna.

Länsstyrelsen har uttalat sin mening i den föreliggande frågan sålunda:

Enligt länsstyrelsens mening vore den rätta vägen en modifiering av nuvarande arbetslöshetspolitik, särskilt genom utnyttjande av alla möjligheter till decentralisering av arbetstillfällena och eventuellt andra förändringar, som en noggrann undersökning kunde finna befogade, men med bibehållande i stort sett av för den nuvarande verksamheten gällande principer.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har bestämt avstyrkt förslaget, som karakteriserats såsom icke allenast olämpligt utan direkt skadligt, och har länsstyrelsen ansett sig därför icke behöva ingå på en närmare granskning av dess detaljer.

Länsstyrelsen i Värmlands län har uttalat, att enligt länsstyrelsens erfarenhet arbetsförhållandena vid de reservarbeten, som i stor omfattning förekommit i länet, i allmänhet varit goda samt att det tekniska utförandet icke lämnat rum för några erinringar av större betydelse. Vidare har framhållits, att avsevärda nackdelar och olägenheter vore att befara vid en tillämpning av de ifrågasatta nya grunderna för beredskapsarbeten, varför länsstyrelsen avstyrkt förslaget. Länsstyrelsen har emellertid förordat tillämpning i väsentligt ökad utsträckning av såväl reservarbeten som beredskapsarbeten i nuvarande bemärkelse och har i sådant sammanhang erinrat om motionsvis vid 1932 års riksdag framförda förslag om anvisande av ett anslag till beredskapsarbeten av 30 mil. kronor för budgetåret 1932/1933.

Länsstyrelsen i Örebro län har till en början uttalat tvekan, huruvida det kunde vara möjligt att med bevarande av statsfinansernas sunda ställning genomföra det föreslagna arbetsprogrammet, vilket spörsmål ställde sig så mycket betänkligare, som det vid förlängd kris måste gälla att icke på en gång uttömma alla tillgängliga källor för ytterligare sociala hjälpåtgärder. Länsstyrelsen har härefter uttalat följande.

Att beredskapsarbeten, i den mån sådana vore ekonomiskt möjliga, innebure vissa fördelar framför reservarbeten, torde vara obestriddt. Med hänsyn härtill hade länsstyrelsen icke något att erinra mot en viss utsträckning av beredskapssystemet, detta dock under förutsättning att för ändamålet ifrågakomme endast företag av verklig angelägenhetsgrad. Länsstyrelsen tänkte härvid i första hand på ombyggnaden av riksvägarna samt övriga större huvudvägar för genomgående trafik. Härför tillgängliga automobilskattemedel vore stadda i nedgång samt visade sig alltmera otillräckliga och det vore därför att hälsa med tillfredsställelse, om de finge förstärkas genom särskilt anslag i form av beredskapsarbeten. Då många väghållningsdistrikt torde vara beredda att i ökad omfattning medverka till dylika arbeten så snart statsanslag ställdes till förfogande, skulle ock ett omfattande arbete med byggande av viktiga trafikleder kunna väntas bli omedelbart igångsatt. Härigenom skulle givetvis arbetslösheten minskas, helst intet hinder torde föreligga att såsom villkor för statsbidrag utöver eljest tillämpade föreskriva, att arbetslösa från viss ort i första hand skulle uttagas till arbete. Om länsstyrelsen alltså kunde tillstyrka en viss ökad användning av beredskapsarbeten, kunde länsstyrelsen dock icke dela utredningsmännens mening, att dessa arbeten kunde i huvudsak ersätta reservarbetena.

Mot förslaget om frivillig begränsning av arbetstiden funnes väl icke något att erinra, i den mån sysselsättning vid visst företag kunde under återstående tid beredas för andra arbetare. Där så icke vore fallet, såsom i regel vid arbete å annan plats än bostadsorten, syntes en dylik metod däremot icke försvarlig.

Beträffande den föreslagna byrån inom socialdepartementet har länsstyrelsen förmenat, att densamma, om den skulle fylla därå ställda krav, skulle svälla ut till en organisation minst lika stor som den nuvarande arbetslöshetskommissionen. Därjämte syntes en liknande byrå bli erforderlig jämväl inom kommunikationsdepartementet. Länsstyrelsen, som ansett förslaget innebära en ministerstyrelse, stridande mot systemet med centrala verk under chefer, avsedda att vara oberoende av olika politiska hänsyn, har ansett, att byrån borde förläggas till socialstyrelsen. Länsstyrelsen har härefter anført:

De här framställda anmärkningarna syntes länsstyrelsen visa, att särskilda svårigheter komme att bli förenade med anordnandet av beredskapsarbeten i den omfattning och på det sätt, som av utredningsmännen föreslagits. Även om det trots detta skulle visa sig möjligt att härigenom temporärt i någon mån avhjälpa arbetslösheten, höll länsstyrelsen dock före, att de skadliga verkningarna av systemet i längden skulle visa sig vida större än det ögonblickliga gagnet.

Härutinnan har länsstyrelsen särskilt framhållit inverkan i olika avseende av den föreslagna tillämpningen av avtalsenliga löner vid beredskapsarbetena. Enligt länsstyrelsens mening syntes skäligen kunna krävas, att arbetet fullgjordes till något lägre löner än de eljest i vederbörande fack avtalsenliga. Länsstyrelsen höll emellertid före att även med en dylik modifiering av systemet för beredskapsarbeten det icke skulle bli möjligt att låta dessa ens i någon väsentligare mån ersätta reservarbetena, utan att tyngdpunkten i fråga om de statliga åtgärderna mot arbetslösheten fastmera fortfarande måste förläggas till dessa senare.

Länsstyrelsen har slutligen ifrågasatt, om vid den nu konstaterade rikliga tillgången å arbetsobjekt anledning förelåge att så strängt som hittills upprätthålla den tämligen svävande bestämmelsen, att såsom reservarbeten ej finge utföras arbeten av natur inom närmaste framtiden komma till utförande på öppna marknaden. Anledning syntes vidare föreligga att ifrågasätta, om ej en skälig höjning av nu tillämpade lönesatser för reservarbeten åtminstone i vissa fall borde kunna komma i fråga. Då härigenom tillika en utjämnning av nuvarande spänning mellan beredskapsarbeten och reservarbeten skulle åvägbringas, ville länsstyrelsen förorda en snar utredning i dylikt syfte.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har framhållit, att även om man satte de ifrågasatta stora beloppen i rörelse, desamma i allt fall endast motsvarade en bråkdel av de summor, som vid en ganska blygsam konjunkturförbättring normalt skulle utgå i arbetslöner. Härefter har uttalats följande.

Lade man det nya förslaget och det hittillsvarande systemet sida vid sida, skulle arbetarnas avlöningsförmåner, eftersom beredskapsarbetarna icke skulle få full arbetstid, genomsnittligt sett förmodligen bliva desamma som nu, kanske i vissa fall sämre. Men en arbetare, som tillhörde ett fack med höga avtalsenliga löner, såsom hemmaindustrier, skulle vid beredskapsarbetena beredas tillfälle genom statsmakternas inskridande att även i nödtider erhålla kanske det dubbla i jämförelse med en arbetare, som tillhörde en mindre lyckligt lottad kategori, exempelvis exportindustrier. Sådant måste framkalla missnöje. Det syntes länsstyrelsen ofrånkomligt, att vid statens hjälpaktion mot arbetslösheten verklig hänsyn toges till den hjälpbehövandes behov och icke uteslutande till det arbetsfack, han råkade tillhöra. Men ett dylikt hänsynstagande läte sig icke förenas med det föreslagna systemet.

Av det föregående framginge, att länsstyrelsen fann det föreliggande förslaget icke böra förverkligas efter de angivna riktlinjerna. Sedan beredskapsarbeten, om än i blygsam omfattning, kommit till stånd, torde man emellertid icke kunna tänka på att nu stryka desamma. Länsstyrelsen ville icke heller motsätta sig en utvidgning därav, blott man därvid hölle sig inom statens egna arbetsfält. För ett begränsat ändamål, nämligen anordnandet av skenfria korsningar, torde man kunna tänka sig en utvidgning till de enskilda järnvägarnas område. Man borde emellertid fasthålla vid att beredskapsarbetena till sin principiella innebörd icke finge betraktas såsom en form av hjälpverksamhet för de arbetslösa, utan såsom en rationaliseringsåtgärd inom den statliga verksamheten.

Länsstyrelsen har med anledning av förslaget om utredning av konfliktorsakerna i vissa arbetstvister framhållit, att ett dylikt särskiljande mellan rätt och orätt syntes bliva ganska pinsamt för vederbörande regering. Beträffande organisationen har framhållits, att arbetslöshetskommissionen syntes bäst skickad handläggad i första instans även beredskapsärendena.

Länsstyrelsen i Jämtlands län, som i lönefrågan framfört erinringar av enahanda innebörd som i den allmänna diskussionen gjorts mot förslaget, har ytterligare anfört särskilt följande.

Det måste medges, att de arbetare, som komme att erhålla anställning vid beredskapsarbete, därigenom skulle bli mera konsumtionskraftiga än om de erhöile lägre lön och till följd därav även kunna i någon mån verka stimulerande på företagsamheten och det ekonomiska livet över huvud. Men länsstyrelsen kände sig icke övertygad om att verkan därav skulle bli så stor, att den kunde i någon mera avsevärd grad bidraga till övervinnande av den allmänna depressionen, därtill syntes denna vara alltför beroende av internationella förhållanden, över vilka här vidtagna åtgärder icke kunde i tillräcklig mån utöva inflytande. Det syntes även böra bringas i erinran, att

med bibehållande i huvudsak av reservarbetslinjen det större antal arbetslösa, som därigenom till samma kostnad skulle erhålla anställning, jämväl representerade en ökad konsumtion.

Länsstyrelsen har vidare ansett det vara föga rimligt, att arbetskonflikter skulle få förekomma vid beredskapsarbetena, samt framhållit, att tillämpandet av avtalsenliga löner i fortsättningen kunde komma att lämna till monopol för fackföreningsanslutna arbetare på exempelvis vägarbeten och därigenom samt genom sin inverkan på avlöningsförhållandena å lantbruksområdet medföra en ödesdiger och oöverskådlig inverkan även på jordbrukets ekonomi.

På grund av vad sålunda anförts finge länsstyrelsen visserligen förorda, att till följd av nu rådande förhållanden beredskapsarbeten anordnades i vida större omfattning än som varit fallet under de två senaste åren, men kunde icke tillstyrka, att de erhöles en annan karaktär än förut och sattes i stället för de nuvarande reservarbetena, utan ansåge, att dessa borde i huvudsak bibehållas och utgöra det väsentligaste medlet för beredande av arbetstillfällen åt arbetslösa.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har beträffande arbetsobjekten ansett tveksamt, att de skulle inom avsedd tid bliva mobiliseringsbara, varjämte syntes betänkligt att utöka beredskapsarbetena till att omfatta även kommuners och i vissa fall enskildas arbeten. Arbeten kunde härigenom tillskapas, som utan att medföra någon egentlig lättnad i arbetslöshetsstrycket, bunde kommunerna vid svåröverkomliga utgifter icke blott för engångskostnader utan även för byggnaders och arbetens framtida drift och underhåll. Av vägarbeten borde därför endast ifrågakomma sådana, som avsåge vägförbättringar, vilka icke förde med sig ökade underhållskostnader. Arbeten, som däremot beredskapsarbetena borde utökas med, vore friläggandet av korsningar i plan mellan enskilda järnvägar och vägar i den utsträckning särskilda sakkunniga förordat att sådant friläggande borde ske. Vidare förordades anläggandet av vägar och skogsvårdande arbeten inom statens skogar — långt mera än vad hittills gjorts förmodades böra kunna göras inom detta arbetsområde för arbetslöshetens lindrande, då dessa arbetstillgångar vore synnerligen lämpliga inom länet — även som arbete för grundförbättring och nyreglering av flottleder. Däremot avisades bestämt, åtminstone för länets vidkommande projektet med bilvägar för transport av virket till industriplatserna.

Länsstyrelsen har härefter anført erinringar mot förslaget i olika avseenden, varvid berörts förkortad arbetstid, förfaringssättet vid arbetskonflikter, den centrala organisationen, kontrollen, uttagningen av arbetskraft samt lönefrågan. Länsstyrelsen har även framhållit följande.

I Norrland vore arbetslösheten alltid svårast under vintern, och därjämte vore ju vintern den tid, då det vore svårast att åstadkomma lämpliga arbeten. Båda dessa förhållanden accentuerades ju längre norrut man komme. För Norrbotten och även andra av de norrländska länen skulle beredskapsarbeten i föreslagen anordning säkerligen få farliga verkningar därigenom att de arbetslösa härifrån till allra största delen måste flyttas söderut under den långa vintern. Länsstyrelsen har befarat, att härav skulle kunna uppkomma knapphet på arbetskraft vid bäckflottningen, vid vilken arbetskraftens insättande, för att flottningen skulle kunna genomföras det året, vore beroende på dagen, ja mängden gång på timmen. Även annan träindustri finge sin givna kännning av evakueringen på arbetskraft, och jordbrukarna kunde få svårighet med arbetskraft under skörde- och bärgningssäsongen. Förutom de långa resorna inverkade härvid, att arbetarna vid de nya beredskapsarbetena med deras avtalsenliga löner icke kunde tänkas hava samma längtan därifrån som från nödhjälpsarbetena.

Dessa förflyttningar av arbetskraft utanför hemorten torde för övrigt, på sätt länsstyrelsen här ovan berört, icke kunna försiggå utan slitningar med arbetare och deras organisationer i arbetsorten. Ortsintressenas strävan redan under nuvarande förhållanden att vilja förbehålla även reservarbetena åt den egna ortens folk hade kunnat bemästras genom statens arbetslöshetskommissions principiella fasthållande vid den allmänna arbetstilldelningen. De maktmedel denna institution kunnat sätta bakom sina direktiv härvidlag syntes icke skola komma till användning i den nya organisationen. Icke mindre än $\frac{1}{4}$ av samtliga statsunderstödda arbeten skulle falla inom endast tvenne län, vilka desslikes icke vore utsatta för någon större arbetslöshet, ett förhållande, som visade huru ojämnt arbetstillfällena skulle utfalla.

Länsstyrelsen har slutligen uttalat följande.

Däremot vore från länsstyrelsens sida icke något att erinra mot en lämplig utökning av det nuvarande systemet med beredskapsarbeten, tillämpat som nu utan några restriktioner ifråga om arbetsfriheten m. m. I fråga om denna utökning hänvisades till tidigare omnämnda arbetsområden.

Enligt länsstyrelsens förmenande hade sålunda icke sådana omständigheter förekommit eller blivit påvisade, som borde medföra en total omläggning av det hittills tillämpade systemet med reservarbeten, men att möjligen någon modifikation kunde visa sig önskvärd i fråga om behovstillägg till vissa familjeförsörjande arbetare, varförutom länsstyrelsen också förordade lämplig utökning av anslagen till beredskapsarbeten, dock med bibehållande i huvudsak av nuvarande rayon och bestämmelser för arbetena.

III. Yttranden av enskilda korporationer och sammanslutningar.

Av de enskilda korporationer och sammanslutningar, som avgivit yttrande över förslaget, har landssekreteriatet i huvudsak tillstyrkt detsamma, medan styrelsen för svenska landskommunernas förbund och styrelsen för svenska landstingsförbundet avhållit sig från att uttala sig i de huvudsakliga frågorna. Övriga hörda korporationer och sammanslutningar hava i huvudsak avstyrkt förslaget. I yttrandena har framhållits väsentligen följande.

Landssekreteriatet har efter samråd med de till landsorganisationen anslutna förbunden å landsorganisationens vägnar anfört följande.

Landsorganisationen och till densamma anslutna förbund hade ofta funnit anledning att kritisera det nuvarande systemet med reservarbeten till motverkande av arbetslöshet, samtidigt som de givit uttryck åt ett inom arbetareklassen vitt utbredd missnöje över statens och kommunernas arbetslöshetspolitik överhuvud taget. De arbetstillfällen, som med tillämpningen av reservarbetssystemet åstadkommits, hade ju icke på långt när motsvarat hjälpbehovet. Ett alltför ringa antal av hos arbetslöshetskommissionen anmälda hjälpsökande hade sålunda kommit i åtnjutande av dessa försörjningsmöjligheter. Det hade vidare förhållit sig så, att arbetstillfällena ofta icke berett de hjälpbehövande, som kommit i åtnjutande av dem, en skälig försörjning. Det därav alstrade missnöjet hade varit så mycket mera berättigat som de med avseende på denna hjälpverksamhet utfärdade direktiven tillämpats synnerligen rigoröst. Med den tilltagande arbetslösheten under de senaste åren hade ifrågavarande systems brister framträtt i en allt skarpare dager.

Syftet med en hjälpverksamhet av detta slag borde väl icke enbart vara att bekämpa den nöd, som hotade medborgare, vilka utan eget förvållande fallit offer för arbetslösheten. Det borde vara lika angeläget att sörja för, att de arbetslösa bereddes tillfälle att under så normala förhållanden som möj-

ligt göra sin insats i det ekonomiska livet och därvid tillförsäkrades en ur social synpunkt försvarlig levnadsstandard. Erbjudandet av arbetstillfällen vore otvivelaktigt den bästa hjälpen, men den effekt, som man borde sträva efter att uppnå, uteblev, om den hjälpbehövande försattes i en sådan belägenhet, att han måste känna sig mindervärdig i jämförelse med den som undgått ödet att bli arbetslös. Genom att vid reservarbetena tillämpa avsevärt sämre arbetsvillkor än den öppna marknadens hade såväl de arbetslösa som allmänheten bibringats en oriktig uppfattning om av arbetslöshet drabbade medborgares människovärde. I stället för att stärka självtilliten och sporra viljan till självhjälp hade statsmakterna med sin arbetslöshetspolitik äventyrat dessa både för individen och samhället oskattbara värden. De arbetslösa hade bringats ned på en ekonomisk och social nivå, som gjorde att de tvingades att känna sig och av andra betraktades som en underklass i detta begrepps hårdaste bemärkelse, ett skikt av befolkningen, för vilket helt andra och avsevärt sämre levnadsvillkor än de gängse ansåges ovillkorligen skola gälla. Att de arbetslösa icke utan vidare ville finna sig i en sådan undantagsställning borde icke väcka förvåning och ännu mindre ovilja i andra befolkningslager. Där borde man tvärtom sätta värde på denna naturliga och sunda självbevarelsedrift. Den för samhällets bestånd och utveckling nödvändiga solidariteten bjöde också alla att medverka till en ordning, som möjliggjorde ett tillvaratagande av de för vårt folk utmärkande goda egenskaper, vilka en långvarig och omfattande arbetslöshet tyvärr hotade att förinta hos stora medborgargrupper.

Omsorgen om de av arbetslöshet hårdast drabbare borde visserligen vara det primära i statens arbetslöshetspolitik. Naturligtvis borde likväl även de rent ekonomiska synpunkterna få komma till sin rätt. Landssekreteriatet funne icke anledning att gå närmare in på frågan, huruvida det hittills tillämpade reservarbetssystemet samhällsekonomiskt sett erbjudit fördelar, som kunnat uppväga de nackdelar hos detsamma, vilka här påtalats. I och för sig vore det lofvärt, att staten skapade arbetstillfällen till förmån för dem, som icke kunde uppbringa sådana på den allmänna arbetsmarknaden, även om dessa arbetstillfällen ur rent ekonomisk synpunkt måhända kunde anses såsom tvivelaktiga. De ekonomiskt sett bästa arbetstillfällena borde dock självklart först och främst tagas i anspråk. Av största vikt vore det för övrigt, att staten med sina arbetslöshetsbekämpande åtgärder bidroge till att bringa det ekonomiska livet i normala gånger.

Landssekreteriatet har härefter förordat förslaget att i indirekt väg söka skapa försörjningsmöjligheter samt uttalat, att om den på grundval av den verkställda inventeringen planerade beredskapsanordningen förverkligades, landssekreteriatets ovan uttalade önskemål skulle kunna beaktas.

Icke minst med hänsyn därtill ville landssekreteriatet giva sin anslutning till den beredskapsanordning, för vilken riktlinjer uppdragits i den av utredningsmännen inom socialdepartementet utarbetade promemorian. Sekretariatet vågade nämligen hysa den uppfattningen att denna beredskapsanordning skulle bidra till att stimulera företagsamheten och näringslivet i vårt land och på så sätt få en god effekt med avseende på arbetslöshetens bekämpande. En reformering av statens arbetslöshetspolitik i enlighet med ifrågavarande riktlinjer skulle otvivelaktigt också bli mera till förmåga för de hjälpbehövande arbetslösa än det hittills tillämpade reservarbetssystemet varit.

Rörande *lönefrågan* har landssekreteriatet med tillfredsställelse konstaterat, att de för vederbörande yrken och fack på den allmänna arbetsmarknaden gällande arbetsvillkoren skulle tillämpas, i vilket sammanhang uttalats följande.

Redan den omständigheten, att beredskapsanordningen skulle utsträckas till att omfatta arbetsobjekt, som vore typiska för den allmänna arbetsmarkna-

den, motiverade att på denna marknad gängse arbetsvillkor bleve gällande för dem i den mån som de toges i anspråk som beredskapsarbeten. Att dessa arbeten skulle utföras med statsunderstöd i form av bidrag eller lån kunde icke vara ett fullgott skäl för att arbetare, som komme att sysselsättas vid dem, bjödes t. ex. lägre löner än som skulle ha erhållits, därest arbetena utförts på den allmänna arbetsmarknaden. Arbetaren vore sin lön värd, sade ett gammalt ordspråk. Denna sanning vore allmängiltig och det funnes icke någon anledning att förneka densamma, därför att arbetaren på grund av att hans arbetskraft icke kunnat tagas i anspråk på den allmänna arbetsmarknaden nödgades anlita de arbetstillfällena, som staten medverkade till att åstadkomma.

Eftersom arbetsvillkoren numera i allmänhet vore reglerade i kollektivavtal, måste självklart dylika avtal även bli normerande i fråga om de löner och övriga arbetsvillkor, som skulle gälla vid beredskapsarbetena. Landssekreteriatet har anslutit sig till uppfattningen, att syftet med beredskapsanordningen måste vara att så vitt möjligt bereda största antal av de mest behövande försörjningsmöjligheter, vilket förutsatte en *utdrygning av arbetstillfällena*, i vilket avseende framhållits följande.

I de fall systemet med maximerad arbetsinkomst ansåges lämpligt, måste förutsättas att maximeringen icke skedde ensidigt och godtyckligt. Överhuvud taget borde detta system icke genomföras med mindre än att de arbetslösa på orten önskade det och överenskommelse därom träffades på sätt som skett i fråga om statens stenbeställningar. Därest systemet med alternerande arbetslag komme i fråga, borde icke alltför korta arbetsperioder bestämmas. Detta gällde särskilt i de fall, då arbetslagen hänvisades till arbeten utanför hemorten. Väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet hade framhållit, att arbetsperioderna i dylika fall borde omfatta minst två eller tre månader. Om systemet med kortare arbetstid tillämpades, borde tillses, att arbetarna tillförsäkrades en arbetsinkomst, som gjorde det möjligt för dem att försörja sig och de sina utan att behöva anlita fattigvården.

Enligt promemorian skulle arbetstiden vid beredskapsarbetena regleras så att den bleve kortare än arbetstiden på den allmänna arbetsmarknaden, även då denna understeg den i arbetstidslagen och gällande kollektivavtal föreskrivna fyrtioåttatimmarsveckan. Meningen vore väl att, därest arbetstiden inom visst yrke eller fack på den allmänna arbetsmarknaden begränsats till t. ex. fyrtio timmar per vecka, skulle arbetstiden vid beredskapsarbetena inom samma yrke eller fack bli ett visst antal timmar kortare per vecka. Gränsen nedåt för arbetstiden vid beredskapsarbetena kunde emellertid icke få sättas hur lågt som helst. Tillbörlig hänsyn måste härvid tagas till ekonomiska och tekniska förhållanden och arbetarnas skäliga försörjning. Under alla förhållanden borde regleringen av arbetstiden ske på grundval av överenskommelser med vederbörande arbetarorganisationer. Ur såväl företagarnas som arbetarnas synpunkt vore det även önskvärt, att dylika överenskommelser träffades, innan arbetet igångsattes. Detsamma gällde förresten även i fråga om arbetsvillkoren i allmänhet, i de fall kollektivavtal saknades för vederbörande arbetsområde.

Mot de i promemorian angivna reglerna rörande *arbetsförmedlingen* hade landssekreteriatet intet att erinra, utan ansåg ett obligatoriskt anlitanande av den offentliga arbetsförmedlingen vara ofrånkomligt. Det anmärktes emellertid, att de lokala arbetslöshetskommittéerna säkerligen alltjämt finge en betydelsefull uppgift i fråga om behovsprövningen, som arbetsförmedlingsorganen ensamma knappast kunde verkställa. Behovsprövningen borde ske med oväld, takt och hänsyn samt utan onödiga byråkratiska metoder.

Beträffande förfarandet vid *arbetskonflikter* har landssekreterariatet gjort följande uttalande.

Landssekreterariatet delade utredningsmännens uppfattning, att det icke minst ur de av beredskapsarbetena beroende arbetarnas synpunkt vore önskvärt, att arbetsinställelser till följd av tvister om arbetsvillkoren eller arbetsförhållandena i övriga icke förekomme vid dessa arbeten. Därest de som skulle låta utföra ifrågavarande arbeten eller deras entreprenörer bemödade sig om att upprätthålla kontakt med vederbörande arbetarorganisationer och lade sig vinn om att få till stånd kollektivavtal i de fall, sådana icke redan funnes inom arbetsområdet, torde också arbetsinställelser praktiskt taget kunna förebyggas. I de fall intressesättningar likväl gäve anledning till konflikter av detta slag, hade arbetarorganisationerna icke anledning att motsätta sig en prövning av konfliktorsakerna med de konsekvenser, som angivits i promemorian. Enligt denna skulle intressetvister mellan beredskapsarbetenas parter likställas med motsvarande tvister på den allmänna arbetsmarknaden utom beträffande den prövning av orsakerna, som i fråga om de förstnämnda skulle kunna verkställas genom av Kungl. Maj:ts eller, efter dess bemyndigande, av socialstyrelsen utsedda personer. Förbud mot arbetsinställelse vid beredskapsarbeten vore det följaktligen icke fråga om i annan mån än kollektivavtalslagen föreskrev sådant. Prövningen av konfliktorsakerna skulle betingas av att vissa regler skulle gälla i fråga om tilldelningen av vid beredskapsarbetena förefintliga arbetstillfällen. Meningen vore ju, att av arbetsinställelse vid ett beredskapsarbete direkt berörda arbetare icke skulle åtnjuta hänvisning till andra beredskapsarbeten, därest den på Kungl. Maj:ts föranstaltande verkställda prövningen givit vid handen, att skulden till arbetsinställelsen väsentligen vore arbetarnas eller deras organisations. Anspråk på att få bli delaktiga av sådana arbetstillfällen komme säkerligen under nu angivna förhållanden heller icke att framställas av dem, som direkt berördes av sådan arbetsinställelse. De komme i vanlig ordning att åtnjuta ekonomiskt understöd från de organisationer, av vilka de vore medlemmar. I det fall åter arbetsinställelse förorsakats av t. ex. arbetsgivarens vägran att tillämpa inom vederbörande yrke eller fack gängse arbetsvillkor eller på grund av uraktlåtenhet att utbetala intjänade arbetslöner vore det emellertid orimligt, om av arbetsinställelsen berörda arbetare berövades möjligheten att erhålla sysselsättning vid annat beredskapsarbete.

När det gällt arbetsinställelse på den allmänna arbetsmarknaden hade arbetarorganisationerna aldrig opponerat sig mot regeln, att av densamma direkt berörda arbetare avstängdes från den statliga eller kommunala arbetslöshetshjälpen. Eftersom den planerade beredskapsanordningen avsåge att utgöra ett led i den offentliga hjälpverksamheten, gjordes icke heller några invändningar mot att, i händelse av arbetsinställelse på den allmänna arbetsmarknaden, ifrågavarande regel tillämpades med avseende på tilldelningen av arbetstillfällen, som stode till buds vid beredskapsarbeten. Däremot kunde arbetarorganisationerna nu lika litet som förut godkänna den vid de genom arbetslöshetskommissionen bedrivna reservarbetena tillämpade regeln, att vid allmän konflikt inom ett yrkesområde all statens hjälpverksamhet skulle upphöra och yrkets samtliga arbetare i landet respektive orten avstängas från statlig arbetslöshetshjälp.

Landssekreterariatet har vidare uttalat följande.

I promemorian förutsatta modifikationer i fråga om avtalsbestämmelser eller praxis komme vederbörande arbetarorganisationer icke att motsätta sig, därest syftet med beredskapsanordningen och hänsynen till de arbetslösa krävde ett sådant tillmötesgående och ett avtalsrättsligt förfarande iakttoges.

Den föreslagna *organisationen* syntes, enligt landssekreterariatet, hava stora

företräden framför den, som skapats med tanke på reservarbetsanordningen, särskilt därigenom att en hämmande och fördyrande byråkrati syntes kunna förebyggas. Mot användningen i största möjliga utsträckning av *entreprenad-system* vore ur arbetarsynpunkt intet att erinra, men underströks nödvändigheten av att garantier skapades mot att icke kompetenta eller insolventa entreprenörer anlitas. Sådana garantier syntes kunna erhållas, om på föreslaget sätt Kungl. Maj:t bereddes tillfälle att från fall till fall besluta om särskilda villkor för statsbidrag eller lån.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund har framhållit, att enligt de statsbidrag för statsunderstödda och rent kommunala arbeten, varmed i promemorian räknats, för utförande av de föreslagna arbetena av denna art skulle erfordras 98.2 milj. kronor av statsmedel och 50.2 milj. kronor kommunala medel. Med hänsyn till sjunkande skatteunderlag och ökat understödsbehov torde svårigheter föreligga för kommunerna att åvägabringa denna summa. Det kunde icke väntas, att medel i någon nämnvärd omfattning skulle kunna uttaxeras för ändamålet, detta även med hänsyn till att A-företagen i stor utsträckning torde vara planerade att utföras under en följd av år, men nu komme att forceras på mycket kort tid. Lånemarknaden måste därför i allra största utsträckning anlitas. Det framhölls vidare, att även för landsting och vägdistrikt svårigheter torde föreligga vid arbetenas finansiering. Primärkommunerna finge t. o. m. ofta förskottera medel till vägdistriktet för att i avvaktan på statsbidrag få vägarbeten i gång för de arbetslösa. Många kommuner vore för övrigt redan så hårt skuldsatta och tryckta av skatter, att fråga vore, om ens lånevägen stode öppen för dem. Under sådana förhållanden syntes statsbidrag böra utgå med en väsentligt större andel än som antagits vid beräkningarna i promemorian. Önskvärt syntes vidare, att de ekonomiskt hårt tryckta kommunerna måtte beviljas högsta möjliga bidrag och att vid beviljandet av bidragen till kommunerna alltså en viss anpassning till behovsprincipen tillämpades. Styrelsen har härefter uttalat följande.

Till frågan om dessa allmänna arbeten borde utföras efter de arbets- och avlöningsprinciper, som uppdragits för s. k. beredskapsarbeten eller för s. k. reservarbeten, ansågo sig styrelsen, då landskommunernas förbund vore en neutral organisation, icke böra intaga någon viss ståndpunkt.

Under framhållande av det stora behov, som föreläge av allmänna arbetens anordnande till lättnad för samhället och de enskilda, vilka lede under arbetslöshetens tryck, ville styrelsen uttrycka den förhoppningen, att statsmakterna skulle finna lämpliga former, under vilka dessa arbeten kunde utföras, samt att medel härför kunde ställas till förfogande i största möjliga utsträckning.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet har ansett förslaget icke direkt beröra landstingen. Med hänsyn härtill och enär styrelsen år 1931 avhållit sig från att avgiva yttranden i till densamma remitterad fråga om beredskapsarbeten, fann sig styrelsen böra avstå från att yttra sig över den remitterade promemorian.

Svenska stadsförbundets styrelse har beträffande beredskapsarbetenas ekonomiska motivering i jämförelse med reservarbetenas framhållit följande.

Nödhjälpsarbeten finge ej föregripa ordinarie arbetstillfällen. Inom den kommunala hjälpverksamheten hade kommunalarbetarna och deras organisationer av naturliga skäl noggrant följt tillämpningen av denna regel, som även vid särskilda tillfällen genom överenskommelser mellan kommunerna och organisationerna ytterligare fastslagits. Och i allmänhet torde man av ett reservarbete fordra, att det på åtminstone fem år icke skulle kunnat ifråga-

sättas såsom ordinarie arbete. Det torde icke heller kunna bestridas, att de statskommunala reservarbetena tyvärr i viss utsträckning kommit att gälla anläggningar och företag, som måhända aldrig kommit till utförande i annan ordning och vilkas ekonomiska motivering följaktligen måste te sig tämligen tvivelaktig, samtidigt som kommunen av brist på medel måste avsevärt begränsa eller helt inställa aktuellt behövliga eller nyttiga arbeten.

Den ändrade läggning, arbetena till avhjälpande av denna allvarliga olägenhet enligt den föreliggande planen skulle erhålla, borde från kommunernas sida kunna hälsas med tillfredsställelse, men förutsättningen härför vore självfallet, att ändringen även låte sig i praktiken fullt ut genomföra.

Styrelsen har härefter uttalat, att svårigheterna såväl i förenämnda som i andra avseenden, emellertid torde bliva betydligt större, än som av promemorian framginge. Det påpekades, att allmänna arbetsmarknadens löner skulle tillämpas vid beredskapsarbetena, men att med hänsyn till arbetenas socialpolitiska syfte åtskilliga förbehåll uppställts. Arbetsvillkoren vid beredskapsarbetena skulle härigenom komma att väsentligt skilja sig från vad som gällde vid vanliga allmänna arbeten och i huvudsak överensstämma med vad som tillämpats vid de kommunala reservarbeten, som sedan några år förekomme inom Stockholms och andra större städers kommunalförvaltning. Styrelsen har understrukit den synnerliga vikten av förbehållen med avseende å annullering av bestämmelser om företrädesrätt till arbete och garanterad timlön vid ackordsarbete ävensom å olika system för utdrygning av arbetstillfällena m. m. I själva verket mötte här samma grundtankar, som gällt för de statliga reservarbetena: de tillgängliga medlen skulle drygas ut, så att de räckte till största möjliga antal arbetstillfällen, och arbetsvillkoren skulle så utformas, att den anställdes intresse att återgå till den öppna marknaden ej försvagades. Av naturliga skäl måste arbetena i väsentlig omfattning komma att bestå av anläggningsarbeten, inom vilka fack i regel gällde relativt höga arbetslöner och mer eller mindre genomförda monopol för de fackligt organiserade arbetarna. Det finge naturligtvis icke ifrågakomma, att statshjälpen uteslutande skulle komma dessa arbetargrupper, på hittills gängse arbetsvillkor och löner, till godo. Styrelsen har uttalat sina bestämda tvivelsmål, att dessa förutsättningar skulle låta sig i verkligheten genomföra, och har i sådant avseenden anført följande.

Erfarenheterna från den kommunala hjälpverksamheten hade i allt fall givit vid handen, att de fordringar i avseende å hjälparbetenas avlägsenhet från de ordinarie arbetsuppgifterna, som gällde i avseende å de statliga eller statskommunala reservarbetena, ofta framfördes, även då fråga vore om kommunala reservarbeten av samma typ som de nu föreslagna beredskapsarbetena. Då kommunen vid de senare givetvis måste förbehålla sig full valfrihet i fråga om arbetskraften, sökte kommunalarbetsorganisationerna av nära till hands liggande skäl förhindra, att hjälparbetena förbrukade de arbetstillfällen, som eljest skulle stått till förfogande för ordinarie kommunalarbetare. Den nya formen av hjälparbeten intoge i detta hänseende alltså icke någon annan ställning än de tidigare reservarbetena, och det torde också komma att möta stora svårigheter att här finna ekonomiskt fullt motiverade arbetsobjekt.

En oundgänglig förutsättning för att de nya beredskapsarbetena skulle kunna godkännas måste, enligt förslagets egen motivering, vara att full säkerhet skapades för att det allmänna skulle äga nödig frihet att välja aktuellt nyttiga företag.

Styrelsen har ansett anledning föreligga att befara, att de föreslagna arbetena i stor omfattning vore av samma slag som tidigare nödhjälpsarbeten, nämligen sådana som eljest alls icke eller först i en avlägsen framtid skulle ha kommit till utförande. Men om — såsom all sannolikhet talade för — bered-

skapsarbetena erhöles denna karaktär, måste också hela den föreslagna omläggningen av arbetslinjen te sig skäligen meningslös och opraktisk.

Beträffande användningen av maskinella anordningar ville styrelsen framhålla angelägenheten av att — i likhet med vad som torde gälla för reservarbetenas del — dylik anordningar komme till användning vid beredskapsarbetena i den mån tekniska och ekonomiska skäl därtill gäve anledning.

Beträffande *organisationen* har styrelsen ansett förläggandet av centralorganet till ett departement vara stridande mot svensk förvaltningspraxis samt innebära en överorganisation, varjämte förslaget knappast syntes garantera kommunerna en snabbare och mindre byråkratisk prövning av ärendena. Vidare har framhållits vikten av att byrån rekryterades på ett sätt, som garanterade verkligt ingående kunskap om kommunala förhållanden. En direkt kontakt i någon lämplig form med kommunala förtroendemän vid utväljandet av arbete vore måhända att förorda. Mest betänksam har styrelsen ställt sig till förslaget att i dessa ärendens prövning inkoppla länsstyrelserna, bland annat med hänsyn till deras stora arbetsbörda och därav oundvikligt följande försening i ärendenas behandling. I sådant avseende har ytterligare anförts följande.

Även i ett annat avseende syntes ett förslaget inkopplande av länsstyrelserna vara ägnat att verka såsom ett fördröjande och framför allt irriterande moment. I den mån länsstyrelsernas tekniska sakkunskap, om vilken särskilt talats i promemorian, skulle beredas ett mera ingående inflytande på kontrollen, torde lätt vissa komplikationer kunna uppstå. Då städerna genom egna arkitekter och ingenjörer ledde arbetena, torde en inblandning av statens vägingenjörer och länsarkitekter lätt giva anledning till svårigheter. Dessa synpunkter hade visserligen beaktats i promemorians uttalanden (längst ner på sid. 45). Men därvid förutsattes, att kontrollen kunde visa sig överflödigt endast då »bidraget är relativt ringa».

I detta sammanhang finge i anledning av promemorians uttalanden om en jämförelsevis omfattande användning av entreprenadssystem framhållas vikten av, att städerna icke genom en ensidigt tillämpad praxis förhindrades att utnyttja tillgänglig arbetsledning och eventuella resurser i övrigt för arbetenas förbilligande.

Beträffande *uttagningen av arbetskraft* har styrelsen framhållit, att genom den föreslagna anordningen syntes kunna befaras, att alltför liten hänsyn komme att tagas till försörjningsbehovet, samt att den nu genom arbetslöshetskommittéerna upprätthållna kontakten mellan arbetslinjen och utdelningen av kontantunderstöd komme att upphöra.

Styrelsen har härefter uttalat följande.

Utan alla anspråk på fullständighet hade styrelsen i det ovan anförda pekat på några av de olägenheter, som syntes styrelsen bliva en oundgänglig följd av statshjälpens meddelande i de former, promemorian föreslagit. Medan kommunerna nu i sina strävanden att övervinna arbetslöshetens följder ägde en rätt betydande rörelsefrihet, skulle med den utsträckta statshjälpens enligt promemorians förslag följa ett detaljbestämmande från statsmakternas sida, som i många avseenden kunde få för dem menliga följder. Med hänsyn till det allvarliga läget på arbetsmarknaden kunde det visserligen i och för sig synas väl motiverat, att kommunerna underkastade sig även eventuella olägenheter av ett nytt system. Men den absoluta förutsättningen därför syntes böra vara, att detta system med någon större säkerhet kunde väntas medföra avsevärt förbättrade resultat. Styrelsen hade icke blivit övertygad om, att beredskapsarbetena — i vart fall i den utformning av desamma, som skisserades i promemorian — skulle vara av principiellt större effekt än de nu använda reservarbetena. Genom förhöjda anslag till dessa senare arbeten och

ändringar av direktiven för desamma i de avseenden, erfarenheterna kunna motivera sådana, torde mera effektiva resultat kunna åstadkommas. En viss utökning av beredskapsarbetenas användning i huvudsaklig överensstämmelse med för dem nu tillämpade principer mötte från styrelsens sida inga betänkligheter. Då däremot enligt styrelsens mening fullgoda skäl i promemorian icke anförts för en övergång till enbart beredskapsarbeten, ville styrelsen för sin del avstyrka en sådan åtgärd, och vågade styrelsen tillika hemställa, att vid en eventuell närmare utformning av promemorians förslag uppmärksamhet ägnades de detaljmärkningar, som ovan framförts.

Mot styrelsens beslut om ovan refererade yttrande hava fyra av de nio närvarande ledamöterna anmält *reservation*, då de ansett, att styrelsen bort i princip tillstyrka systemet med beredskapsarbeten i huvudsaklig anslutning till vad i promemorian blivit anført, under förutsättning att skälig hänsyn toges till av styrelsen framställda anmärkningar i avseende å ett lämpligt urval av arbetsobjektet, uttagningen av arbetskraften enbart genom arbetsförmedlingen samt arbetenas organisation. Ett igångsättande i stor skala av beredskapsarbetena vore nämligen enligt deras mening ägnat att stimulera företagsamheten inom näringslivet och borde därför bliva ett effektivt medel i kampen mot arbetslösheten.

Svenska arbetsgivareföreningen har till en början framhållit såsom för förslaget utmärkande, att på alla avgörande punkter stor frihet ansetts böra lämnas åt Kungl. Maj:t eller, riktigare, åt socialministern. Hela dispositionen av de betydande anslagen till motverkande av arbetslösheten och därmed samhällets hjälpverksamhet till förmån för de arbetslösa syntes vara avsett att utan några bindande regler läggas i hans hand.

Arbetsgivareföreningen har härefter gjort följande *principiella erinringar* mot de föreslagna beredskapsarbetena.

Det föreliggande förslaget utginge ifrån den uppfattningen, att i nuvarande depressionsperiod, kännetecknad som den vore av att både kapital och arbetskraft i stor utsträckning saknade sysselsättning, det måste vara en uppgift för staten att söka sammanföra de lediga produktionsfaktorerna till ett produktivt arbete för att därmed undvika den fortlöpande nationalekonomiska förlust, som produktionsfaktorernas sysslöshet innebure, och på samma gång uppehålla den levande produktionsfaktorn, arbetskraften. Så långt vore tankegången riktig men knappast heller längre. Allt berodde nämligen på betingelserna för produktionsfaktorernas samarbete.

Orsakerna till den mer eller mindre omfattande arbetslöshet, som förekommit under det sistförflutna decenniet, vore visserligen mycket komplicerade. Sammanfattningsvis kunde de angivas såsom en bristande överensstämmelse mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Men denna bristande överensstämmelse vore i sin tur föranledd av en mängd samverkande och motverkande faktorer. Bland dessa faktorer vore arbetslönen en av de viktigaste. Genom de fackliga organisationernas utbredning och tillväxande styrka hade arbetslönen undan för undan pressats i höjden, varjämte avtalsväsendet åstadkommit en alljämt ökad stelhet i lönesättningen. Härefter hade näringslivet reagerat på olika sätt. I vissa fall hade följden blivit den, att produktionen direkt begränsats, varigenom arbetstillfällen bortfallit, i andra fall hade produktionen kunnat omläggas i mera kapitalkrävande riktning, varigenom den fördyrade arbetskraften blivit mindre behörlig samtidigt som produktionsapparaten blivit mera effektiv. Båda slagen av utveckling hade lett till ökad arbetslöshet. I ett sådant läge inträffade depressionen med dess fortgående kraftiga sänkning av produktpriserna. Detta framkallade en starkt försämrad räntabilitet hos företagen med tvång till minskning av produktionskostnader-

na. Då erforderlig sänkning av den ojämförligt viktigaste bland dessa, nämligen arbetslönen, icke kunnat åstadkommas, hade åtskilliga företag nödgats helt upphöra med sin rörelse och andra tvingats att i betydande omfattning inskränka produktionen. Därav komme den starkt växande arbetslösheten under de sista två åren. Det vore att märka, att sedan väl den framtvingna rationaliseringen medfört en ökad kapitalisering inom företagen, lönesänkningen i allmänhet behövde gå längre än eljest för att kunna effektivt motverka arbetslösheten.

I detta läge föresloges igångsättande genom statens försorg av anläggnings- och byggnadsarbeten i stor omfattning till gällande marknadslöner i syfte att motverka arbetslösheten. Man blundade alltså för den roll, som arbetskraftens höga pris på den allmänna marknaden spelade i arbetslöshetsproblemet, och tänkte sig att tvinga fram en samverkan mellan ledigt kapital och ledig arbetskraft under betingelser, som i sig själva vore arbetslöshetsskapande. Så länge staten kunde draga till sig kapital och ställde detta till förfogande för allmänna arbeten på sådana betingelser, bidroge staten till ett upprätthållande av arbetslösheten, i stället för att syftet skulle vara det motsatta. Häri låge det avgörande felet i planen att motverka arbetslösheten genom omfattande allmänna arbeten till gällande marknadslöner. Skulle staten, vilket i nuvarande läge finge anses vara riktigt, söka i så stor omfattning som möjligt avvägbringa ett produktivt samarbete mellan ledigt kapital och ledig arbetskraft, så borde den göra detta på betingelser, som underlättade och befrämjade den med hänsyn till det ekonomiska läget ofrånkomliga löneanpassningen. För detta ändamål måste lönen vid de allmänna arbetena fixeras bestämt lägre än vad den för närvarande vore på den allmänna marknaden. Skulle detta icke i alla fall låta sig praktiskt genomföra beträffande arbeten, lämnade till utförande i den allmänna marknaden, finge man självfallet behålla ett statligt organ för arbetenas handhavande.

Om staten, med hänsyn till de obestriddliga svårigheterna att genomföra en anpassning av penninglönerna till det nuvarande ekonomiska läget, igångsatte omfattande arbeten till gällande marknadslöner, kunde likväl en anpassning av reallönerna icke utebli, för så vitt en återhämtning överhuvud taget skulle vara tänkbar för vårt ekonomiska liv. Men det torde då komma att ske genom en försämring av penningvärdet. En sådan utveckling kunde lätteligen bliva resultatet av ett omfattande användande av allmänna medel för här ifrågakommande arbeten. Andra utvecklingslinjer fram till den ofrånkomliga reallöneanpassningen vore också tänkbara. Valet stode emellan den naturliga, omedelbart verkande, direkta anpassningen av penninglönerna och den äventyrliga, värdeomstörtande, indirekta löneanpassningen.

Arbetsgivareföreningen har härefter lämnat en av lönestatistiska sammanställningar åtföljd redogörelse för avtalsförhållandena inom anläggningsindustrin och byggnadsindustrin samt vid de affärsdrivande verkens och kommunernas arbeten.

Beträffande *arbetsobjekten* har anförts särskilt följande.

Denna inventering syntes utgöra en bottenkrapning av alla upptänkliga arbeten, grupperade närmast med hänsyn till deras mobiliseringsgrad. Tanken att i första hand tillgripa de s. k. A-företagen vore ju i allt väsentligt en tillämpning av principen, att de tekniskt redan utarbetade projekten, alltså de arbeten, som vore inom den närmaste tiden mobiliseringsbara, i första hand skulle förekomma till utförande såsom beredskapsarbeten. En mycket stor del av de i inventeringen upptagna arbetena vore förvisso sådana, att de icke kunde vara i egentlig mening behövliga, och den framtida nyttan av arbetena vore i motsvarande mån ringa. Såsom redan framhållits, fölle de planerade beredskapsarbetena till den ojämförligt största delen inom anläggnings- och

byggnadsbranscherna, alltså inom områden, där arbetenas framtida nytta och dennas förhållande till kostnaderna vore i hög grad oberäknelig.

Efter att hava framhållit, att användningen av ovan arbetskraft måste för-
dyra arbetena, har arbetsgivareföreningen beträffande användningen av
ackordsarbete framhållit följande.

Utredningsmännen hade i olika sammanhang betonat, att ackordssystemet skulle utgöra ett betydelsefullt regulativ mot en oekonomisk verkan av anlitandet av ej yrkesvan arbetskraft, och syntes utgå ifrån, att detta system i allt väsentligt tillämpades inom de arbetsområden, där beredskapsarbeten kunde ifrågakomma. I detta avseende hade utredningsmännen säkerligen räknat fel. Ackordsarbete förekomme merendels icke vid konstarbeten, såsom brobyggnader, vattenbyggnader och dylika, vilka på grund av arbetenas svårbedömliga art i stor utsträckning måste utföras mot tidlön. Icke heller för yrkesarbetare inom byggnadsbranschen förekomme ackordsarbete i större utsträckning än till 60 å 70 %. För grovarbetare inom såväl byggnadsbranschen som anläggningsindustrin dominerade timlönsarbetet, och utgjorde ackordsarbetet endast omkring 25 % för den förra. Där ackord förekomme vid väg- och vattenbyggnadsarbeten, träffades alltid överenskommelse härom från fall till fall, emedan inga fasta ackordsprislistor kunde fastställas för dylika arbeten. Avtalsbestämmelserna kunde sålunda icke eliminera risken för arbetenas fördyring vid användning av icke fullgod yrkesutbildad arbetskraft. Ackordsuppgörelser med fullkomligt ovana arbetare komme säkerligen att stöta på stora svårigheter, när arbetarna vid upptäckten, att de satta ackorden icke gäve dem tillnärmelsevis samma förtjänst, som yrkesvana arbetare plägade erhålla, häruti komme att söka en anledning att undan för undan pressa ackorden i höjden. Om icke annat, skulle detta leda till, att arbetena i ännu större utsträckning än hittills komme att bedrivas mot tidlön, vilket givetvis under här föreliggande förhållanden innebure en fördyring. Vid s. k. gemensamhetsackord måste man säkerligen mera regelmässigt, än utredningsmännen föreställt sig, räkna med att de inom facket tränade arbetarna icke skulle låta sig nöja med den förtjänst, som uppkomme, när ovana arbetare intoges i ackordslagen. Även uti detta förhållande låge en orsak till ständiga strider omkring ackordssättningen och till en fördyring av arbetena. Att få till stånd jämkningar i avtalen, när ovana arbetare användes vid ackordsarbeten, där tidlönsförtjänsten vore garanterad, eller vid arbete på tidlön, torde likaledes komma att möta bestämda svårigheter, försåvitt icke redan på förhand någon generell regel för bestämmande av lägre lön åt ovana arbetare fastställdes.

Arbetsgivareföreningen har vidare ansett, att de föreslagna arbetena i stor utsträckning vore av beskaffenhet att ej kunna *nedläggas eller avbrytas vid förbättrad konjunktur*, samt funnit förbudet mot användning av extra ordinarie *maskinella anordningar* vara ägnad fördyra arbetena. Beträffande i förslaget gjord rekommendation av *kollektivavtal* vid beredskapsarbeten har arbetsgivareföreningen uttalat följande.

Att sålunda arbetare, vilka med betydande uppoffringar från det allmännas sida bisprunges genom anordnande av allmänna arbeten, skulle vid förhandlingar om avtal och i övrigt under arbetets fortgång kunna på samma sätt som arbetare inom det enskilda näringslivet utöva press på sin arbetsgivare i syfte att själva få till väsentlig del bestämma över sin ersättning i dylika arbeten, förefölle att vara en orimlig tanke.

Beträffande förslaget om särskild *undersökning av konfliktorsakerna* i speciella fall har arbetsgivareföreningen ansett sig böra starkt betvivla det positiva värdet av en dylik anordning. I fråga om de föreslagna *avstängningsreglerna vid arbetskonflikt* har arbetsgivareföreningen uttalat särskilt följande.

Ett frångående av regeln, att vid allmän konflikt inom ett yrkesområde av statens hjälpverksamhet borde upphöra och yrkets samtliga arbetare i landet respektive orten avstängas från statlig arbetslöshetshjälp, skulle uppenbarligen innebära ett stöd åt arbetarparten i dess åtgöranden för uppehållande av en lönenivå, som icke längre vore försvarlig, och alltså förhindra den löneanpassning, som depressionen krävde. Då i sammanhang med fråga om nya avtal allmän konflikt rådde inom ett visst yrke, skulle nämligen, såvitt arbetsgivareföreningen kunde förstå, detta utgöra avstängningsanledning endast för de arbetare, som kunde anses direkt berörda av arbetsinställelsen. Direkt berörda av arbetsinställelsen torde blott de arbetare kunna anses vara, vilka vid konfliktens utbrott vore sysselsatta på de av konflikten berörda arbetsplatserna inom yrket. Alla inom yrket arbetslösa skulle däremot, ehuru de i högsta grad hade intresse i konfliktens utgång, under tiden kunna beredas sysselsättning vid beredskapsarbeten. Ett dylikt förhållande funne arbetsgivareföreningen oförsvarligt.

Efter att hava ytterligare med exempel belyst ojämnheterna mellan lönenivåerna i olika yrken och på olika orter samt framhållit faran för att arbetare inom lägre betalda yrken sökte sig över till högre betalt beredskapsarbete, har arbetsgivareföreningen uttalat följande i fråga om den föreslagna *karenstiden* om fjorton dagar för erhållande av arbetshänvisning.

Det vore emellertid uppenbart, att en så utomordentligt kort karenstid i regel icke utgjorde något som helst hindrande moment vid de jämförelsevis lågt avlönade arbetarnas strävan att komma över till beredskapsarbeten med så avsevärt högre löner, som fallet vore inom anläggnings- och byggnadsbranscherna. Redan reservarbetena vore ju som bekant på sina håll lockande. Måhända hade utredningsmännen räknat med att andra ifrågasatta åtgärder också skulle vara ägnade att förhindra en icke avsedd tillströmning till de nya beredskapsarbetena.

Även effekten i sådant avseende av tillämpning av förkortad arbetstid, maximerad arbetsinkomst och alternerande arbetslag har arbetsgivareföreningen ansett sig böra betvivla under framhållande samtidigt av den därigenom oundgängligen åsamkade fördyringen av arbetena.

På grund av ovan anförda skäl har arbetsgivareföreningen bestämt avstyrkt, att de planerade omfattande arbetena till förmån för de arbetslösa anordnades efter de grunder, som innefattades i förslaget. Detta innebure icke, att föreningen vore motståndare till tanken att genom vidgade allmänna arbeten bereda sysselsättning och utkomst åt de arbetslösa, blott detta skedde med erforderlig anpassning nedåt av lönerna samt i övrigt på sådant sätt, att samhällets ifrågavarande verksamhet icke ökade näringslivets svårigheter utan tvärtom befrämjade en avveckling av den rådande krisen.

Sveriges industriförbund har till en början framhållit såsom en brist hos förslaget, att detsamma icke samordnats med andra samtida förslag i arbetslöshetspolitiskt syfte, vilket bland annat lett till att skilda centralorgan föreslagits för beredskapsanordningen och arbetslöshetsförsäkringen. Frånvaron av nöjaktig utredning angående de hittills utförda beredskapsarbetena har beklagats. Vidare har påpekats, att oklarhet måste råda rörande förslagets innebörd i väsentliga punkter, exempelvis rörande det antal arbetslösa, som enligt de föreslagna grunderna skulle komma att sysselsättas. En brist vore också, att inga som helst uppgifter lämnats om det understödssystem, som måste komplettera arbetslinjen. Oklart vore sålunda vad som skulle ske med beredskapsarbetarnas familjer. Hur skulle vid beredskapsarbetena kunna, såsom skedde vid reservarbetena, en lönedifferentiering ske allt efter de sysselsattas familjeförhållanden? Man hade icke ens fått säkerhet för att un-

derstöd komme att vägras de i beredskapsarbete intermittent sysselsatta under den tid de icke arbetade. På grund av sådana oklarheter läte sig en uttömmande granskning av den framlagda planen icke göra.

Industriförbundet har härefter beträffande förslagets allmänna syfte uttalat följande.

Förbundet kunde icke finna, att det föreslagna programmet skulle medverka till någon konjunkturförbättring. Tvärtom måste en återhämtning kraftigt motverkas av en hel del konsekvenser av det avsedda systemet. Detta gällde i särskilt hög grad för exportindustrien, som dock just i vårt land hade en dominerande betydelse för sysselsättningsgraden. De näringar, som ifrågakomme såsom leverantörer till de genom beredskapsarbetena utförda anläggningarna, finge visserligen en fördel av leveranser till dessa. Men detta konjunkturförbättrande moment motvägdes av den mycket fördyrade kostnaden för de arbetslösas sysselsättande och den ökade belastning, som detta medförde för landets kapitaltillgångar.

Att beredskapsarbetena bleve högst väsentligt dyrare per person räknat än reservarbetena berodde icke endast på att de toge mer kapitalföremål i anspråk, utan det sammanhänge också med själva den avsedda organisationen, enligt vilken det, såsom nyss sagts, bl. a. syntes vara meningen att fördela samma arbetsuppgifter i tiden mellan olika arbetslösa medförande fördyrade arbets- och förlägningskostnader. Men det berodde framför allt på att de avlöningar, som beredskapsarbetena skulle erbjuda, vore tänkta avsevärt högre än de, som tillämpades vid reservarbetena enligt nu gällande föreskrifter.

De enorma summor, som härigenom bleve efter hand erforderliga för dessa arbetens utförande, medförde en för vårt land oerhörd belastning på kapitalmarknadens område, vars konsekvenser ej nu kunde överblickas, och en starkt ökad beskattning i olika former, som direkt och indirekt komme att gå ut över den normala industriens kapitalförsörjning, och som oundvikligen verkade konjunkturdeprimerande.

Förbundet måste alltså anse det påtagligt, att det föreslagna systemet icke vore ägnat att *motverka* arbetslösheten. Såsom framginge av vad som i det följande ytterligare anfördes, vore det tvärtom uppenbart, att statsmakterna på denna väg komme att göra vad i deras förmåga stode att få densamma permanent.

Den springande punkten i det föreliggande förslaget vore att fasthålla och ytterligare skydda gällande lönenivå, alldeles oavsett att denna lönenivå genom det under längre tid pågående starka prisetfallet medfört en nästan oavbruten reel lönestegring, pågående parallellt med konjunkturons försämring. Det vore visserligen tänkbart, att förslaget ansetts komma att befördra en höjning av den allmänna varuprisnivån och därmed en reallönesänkning, som skulle göra de löner ånyo räntabla, vilka på papperet förblivit oförändrade. Utan att taga ståndpunkt till lämpligheten i sig själv av en sådan politik, måste emellertid förbundet framhålla, att ingenting föreläge, som visade vare sig viljan eller förmågan att genomföra densamma. Förbundet måste därför räkna med den nuvarande prisnivån såsom en sannolik eventualitet för den nu överskådliga framtiden. Förslaget innebure då, att denna prisnivå sammankopplades med en lönenivå, vars tendens att skapa och fasthålla arbetslösheten vore uppenbar. Förslagets tendens att skapa arbetslöshet skärptes ytterligare därigenom att, såsom redan framhållits, densamma icke erbjöde den minsta garanti för att ens de högsta monopollönerna skulle komma att undvikas vid beredskapsarbetena.

I fråga om lönerna har industriförbundet härefter framhållit, att reservarbetena genom sitt lönesystem vore automatiskt självlikviderande, i det att

arbetarna vid stigande konjunktur sökte sig åter till den öppna marknaden och arbetena kunde avbrytas. Bland de föreslagna beredskapsarbetena spelade byggnads- och kommunalarbeten stor roll, vid vilka arbeten lönerna vore väsentligt högre än inom exportindustrien och jordbruket. Beredskapsarbetena måste därför komma att fortsättas också om exportindustrierna kunde öka sin sysselsättning — därest icke beredskapsarbetena kvarhölle arbetskraften. Vidare har framhållits, att de förhoppningar, som promemorian önskade väcka om att korttidsarbetet skulle utgöra ett tillräckligt korrektiv mot skapandet av en fast kår av yrkesmässigt arbetslösa beredskapsarbetare, tyvärr hade alla utsikter att komma på skam särskilt med hänsyn till att korttidsarbete säkerligen länge komme att spela en stor roll inom den egentliga industrien. Men även sedan det där upphört, vore det tvivelaktigt, om arbetarna komme att föredraga industriens lägre timpenning och lägre ackord, även om jämn sysselsättning där skulle kunna beredas. Industriförbundet har därför uttalat, att det föreslagna systemet vore i ytterst allvarlig grad ägnat att föreviga arbetslösheten.

Härefter har i yttrandet framhållits, att förslaget förutsatte användning av ovan arbetskraft vid beredskapsarbetena och behovsprövning vid densammas uttagning ävensom förbud mot användning av extraordinära maskinella anordningar, vilket allt tydligt visade, att det fria näringslivets villkor icke vore avsedda att gälla vid dessa arbeten. Det vore därför också påtagligt, att den anda, som besjälade det fria arbetsförhållandet, icke skulle kunna vinna mer insteg inom beredskapsarbetena än inom reservarbetena.

Det föreslagna förfarandet vid arbetskonflikter har industriförbundet ansett vara av revolutionerande och till sina verkningar högst betänkelig art.

Beträffande de i inventeringen medtagna arbetsobjekten, vilkas natur i avsaknad av närmare kännedom om materialet förbundet icke varit i tillfälle att bedöma, har förbundet ansett osannolikt, att de skulle uppfylla kravet att innebära arbetsuppgifter, som under alla förhållanden skulle hava utförts. I detta sammanhang har förbundet ytterligare framhållit följande.

Men beredskapsarbetena hade också av en annan anledning fått en omfattning, som sannolikt bringade dem utanför ramen för det allmännas annars antagliga verksamhet under en överskådlig framtid. Den pågående befolkningsminskningen kunde nämligen förutsättas framdeles göra många företag obehövligen, eller åtminstone mindre behövligen, som nu ansåges böra utföras, var till komme den tyvärr långt ifrån osannolika möjligheten av en permanent nedgång i svenska folkets framtida levnadsstandard såsom en följd av det internationella varuutbytets fortsatta åtstrypning, varigenom man kunde komma att sakna möjlighet att framdeles vederbörligen utrusta och utnyttja de nu utförda anläggningarna. Och slutligen låge det nära till hands att antaga — med den erfarenhet man hade inom all industri — att de anläggningar, som sålunda utfördes i förtid, icke finge den ändamålsenlighet som de skulle fått, därest de i stället utfördes först när behovet därav vore aktuellt. Utvecklingen på det tekniska området ginge ju ständigt framåt och konstruktionerna förbättrades. Och samtidigt underginge de lokala förhållandena förändringar, som kunde motivera väsentliga omläggningar av de ursprungliga planerna.

Anläggningars utförande såsom beredskapsarbeten innebure alltså i verkligheten icke ett enbart föregripande av vad som under alla förhållanden skulle komma till stånd, utan dessa arbeten komme att — alldeles såsom reservarbetena — medföra ett bindande av landets produktiva krafter i uppgifter, som hade sysselsättningen av de arbetslösa till sitt *egentliga* ändamål.

Industriförbundet har på sålunda anförda skäl på det kraftigaste avstyrkt, att de i promemorian angivna riktilinjerna för anordnande av arbeten till motverkande av arbetslöshet av Kungl. Maj:t lades till grund för förslag i ämnet.

Svenska lantarbetsgivarnes centralförening har ansett förslaget om tillämpning av avtalsenliga löner vara ägnat ingiva de mest allvarlig betänkligheter och har i sådant avseende uttalat bland annat följande.

Jordbrukets liksom även skogsbrukets arbetare vore de proportionsvis lägst betalda i landet. Att den till jordbruket knutna befolkningen härvid med smärtsam förvåning skulle komma att se en politik, gående ut på uppehållandet genom statens åtgärder av hjälparbeten med löner två, tre gånger eller kanske ännu högre än jordbruksarbetarnas, måste vara förklarligt.

Centralföreningen har ytterligare framhållit, att beredskapsarbetena måste komma att ställa sig dyrare än motsvarande arbeten i öppna marknaden.

Centralföreningen har bestämt avstyrkt förslaget.

Tabeller rörande verkställd inventering av arbetsföretag, lämpliga som beredskapsarbeten.

Tabell 1. Förteckning över A-företagen.

Vägar.

Statliga arbeten.

Län och arbetsföretag	Totalkostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbets- månader
<i>Stockholms stad.</i>					
Permanentbeläggning av vägar & Skeppsholmen	52,000	18,000	6	10	60
Vägarbeten för ammunitionsfabriken, Marieberg	16,000	5,210	2	10	20
Asfaltering av vägen uteder kansli- och kasern- byggnaden vid livregementet till häst . . .	10,800	5,000	2 $\frac{1}{2}$	8	20
Stensättning av vägen för livregementet till häst	36,000	14,500	5 $\frac{1}{2}$	15	82.5
Anläggning av ridväg för d:o	2,675	800	1	8	8
Ny uppfartsväg till Skansen	72,300	6,000	6	30	180
Vägförbättring och dränering & Skansen	20,000	2,000	3	—	—
	¹ 189,775	49,510			370.5
	209,775				
<i>Stockholms län.</i>					
Militärvägen & Rindö	37,500	3,000	4	50	200
Betongplan framför hangarbyggnaden, Hägernäs	24,000	8,000	2	23	46
Vägarbeten vid Hägernäs	4,500	1,000	1	8	8
Förbättring och nyanläggning av väg & Järva- fältet	62,600	—	—	—	—
	66,000	12,000			254
	128,600				
<i>Södermanlands län.</i>					
Asfaltering av väg för Karl Gustavs stads ge- värsfaktori	4,500	1,500	2	5	10
Vägbyggnadsarbeten för Södermanlands rege- mente	7,450	550	4	20	80
D:o	2,000	100	1 $\frac{3}{4}$	5	8.75
D:o	4,500	500	2 $\frac{1}{2}$	10	25
Väg- och brobyggnadsarbeten för Södermanlands regemente	25,300	4,300	4	25	100
Väg Sjöändan—Sandby m. m.	20,000	1,000	4	30	120
Väg till förråden vid Åkers krutbruk	10,000	—	3	12	—
	63,750	7,950			343.75
	73,750				
<i>Östergötlands län.</i>					
Stensättning av livgrenadjärregementets östra uppfartsväg	15,840	720	8	10	80
Väg Norrtorp—Sandfallsgruvan	35,000	2,000	6	40	240
Vägar & Rejmyre kronopark	60,000	4,000	8	60	480
Betongplan vid hangarbyggnaden & Malmen . .	26,000	10,200	2	20	40
Väg Karlsby—Björka	30,000	1,500	5	40	200
	166,840	18,420			1,040
	168,840				

¹ De kursiverade siffrorna avse arbeten, beträffande vilka vederbörande uppgiftslämnare inkommit med fullständiga uppgifter. De halvfeta siffrorna avse totalkostnaden för samtliga arbeten.

Län och arbetsföretag	Total- kostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbetar- månader
<i>Jönköpings län.</i>					
Vägarbete för Smålands artilleriregemente . .	27,800	9,750	7	10	70
Härdgörning av plan för d:o	9,975	6,000	1½	4	6
Planering m. m. av artillerivägen, Jönköping .	13,440	4,000	3½	10	35
Plan för körövningar med motorfordon, Smålands artilleriregemente	40,950	28,500	6	10	60
Vägarbete å Skillingaryds skjutfält	12,127	3,300	5	10	50
	103,792	51,550			221
	103,792				
<i>Kalmar län.</i>					
Väg till Segerstads fyrplats	6,000	1,200	—	—	—
<i>Blekinge län.</i>					
Väganläggning och strandskoning inom kasern- området, Karlskrona	6,750	650	2½	11	27.5
Väg kasernen—skjutbanan, Karlskrona	3,600	—	3	5	—
	6,750	650			27.5
	10,350				
<i>Kristianstads län.</i>					
Stensättning för Vendes artilleriregemente . .	7,200	4,800	1—2	4	6
Väganläggning Näsby gård—N. Lingenäset . .	4,350	2,900	1½	4	6
D:o	49,300	30,870	7—8	10	75
Vägbyggnad för skånska trängkåren	3,334	457	1	22	22
Härdgörning av körbana för skånska trängkåren	11,890	171	3	32	96
Stensättning för telegrafstyrelsen, Hässleholm .	26,700	15,200	3	10	30
	102,774	54,398			235
	102,774				
<i>Malmöhus län.</i>					
Förbättring av vägen från kasernen, Hälsingborg	5,700	700	1	12	12
Vägarbete för skånska kavalleriregementet . .	1,020	220	1	2	2
D:o	4,200	778	1	11	11
Stensättning av skånska kavalleriregementets kaserngård	30,000	19,030	2	18	36
Vägarbeten inom kasernetablissemnet i Ystad	60,600	18,900	4	30	120
D:o	11,900	2,800	2	11	22
D:o	18,400	5,100	3	11	33
Anläggning av väg vid S:t Lars sjukhus vid Lund	36,500	18,000	2	25	50
Vägarbete å Nybrofältet för södra skånska in- fanteriregementet	26,200	10,000	4	11	44
	194,520	75,528			330
	194,520				
<i>Hallands län.</i>					
Stensättning av vägar, Varberg	18,250	12,000	7	18	126
Omläggning av väg å Hallands regementes bana å Nyårsåsen	18,000	5,963	3	16	48
	36,250	17,963			174
	36,250				
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>					
Stensättning för telegrafstyrelsen, Göteborg . .	13,000	8,500	2	10	20
Väganläggning för Göta artilleriregemente . . .	16,160	75	5	9	45
Vägförbättring för Bohusläns regemente	8,400	250	6	5	30
Vägrummar för d:o	1,400	150	2	3	6
Utfartsväg från Råberg för d:o	2,450	280	2	4	8

Län och arbetsföretag	Total- kostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbetar- månader
Väg Svartebäcken—Bjursjön	11,050	1,125	5	8	40
Väg Ramsedalen—Svartebäcken	9,700	700	4	8	32
	62,160	11,080			181
62,160					
<i>Älvsborgs län.</i>					
Vägar å Forsbacka kronopark	60,000	5,000	7	50	350
Väg å Tänga hed	15,300	100	4	12	48
	75,300	5,100			398
75,300					
<i>Skaraborgs län.</i>					
Stensättning för livregementets husarer	11,500	7,125	2	12	24
Väganläggningar för d:o	16,700	6,880	2	12	24
Bättring av väg för Göta trängkår	5,430	1,320	2 ¹ / ₂	5	12.5
D:o	21,600	3,600	4 ¹ / ₂	10	45
Vägarbeten för flygvapnet, Karlsborg	20,000	1,000	3	20	60
Körbana av smågatsten, Karlsborg	45,000	15,000	3	30	90
Vägarbete m. m. för Karlsborgs artilleriregemente	2,000	400	³ / ₄	4	3
	122,230	35,325			258.5
122,230					
<i>Värmlands län.</i>					
Istandsättande av väg för Värmlands regemente	7,140	1,400	2	10	20
D:o	38,000	875	6	20	120
	45,140	2,275			140
45,140					
<i>Örebro län.</i>					
Väg Garphyttan—Beteshult	80,000	5,000	10	50	500
80,000					
<i>Västmanlands län.</i>					
Stensättning m. m. för flygvapnet, Västerås	10,000	3,000	2	10	20
Vägarbeten för d:o	25,000	—	3	20	—
	10,000	3,000			20
35,000					
<i>Kopparbergs län.</i>					
Stensättning för telegrafverket i Falun	17,300	9,600	1 ¹ / ₂	6	9
Stensättning m. m. för dalregementet	25,000	14,000	2 ¹ / ₂	15	37.5
	42,300	23,600			46.5
42,300					
<i>Gävleborgs län.</i>					
Väg- och brobyggnad för Hälsinge regemente	16,000	5,000	2 ¹ / ₂	15	37.5
Gazonering vid Mohed	15,000	5,000	1	30	30
	31,000	10,000			67.5
31,000					
<i>Västerbottens län.</i>					
Vägarbete för Västerbottens regemente	14,000	—	—	—	—
14,000					
<i>Norrbottnens län.</i>					
Väg Grundträsk—Risape till vägen Vuodas— Lakaträsk	190,000	5,000	12	100	1,200
Väg Marssjön—Talljärv	140,000	5,000	12	75	900
	330,000	10,000			2,100
330,000					
Hela riket	1,728,581	393,349			6,707.25
	1,869,781				

Statsunderstödda arbeten.

Län och arbetsföretag	Total- kostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbetar- månader
<i>Stockholms stad.</i>					
Dalarövägens omläggning mellan Burmanstorp och jurisdiktionsgränsen	170,000	—	6	50	—
Väg mellan Dalarövägen och Tyresövägen över Nybygget	100,000	—	4	40	—
	270,000				
<i>Stockholms län.</i>					
Omläggning och permanentbeläggning vid Södertälje av del av allmänna vägen till Nyköping	196,500	80,000	8	40	320
Ny infartsväg till Norrtälje	305,000	85,000	22	40	880
Ombyggnad av s. k. Stockholmsvägen i Norrtälje	41,000	10,000	6	20	120
Öregrundsvägen—Hargs station—Norra Kedika	34,300	2,000	8	12	96
Vägomläggning Uppsala—Edsbro	290,000	30,000	30	50	1,500
Vägbyggnad Åla—Ununge	38,000	2,500	12	25	300
Väganläggning Björknäs—Norrbyskaten	52,000	14,300	11	20	220
Väganläggning Häverösund—Gribby	65,000	24,000	8	30	240
Vägförbättring, Roslagsbro	12,000	—	9	—	—
Omläggning av vägen Uppsala—Rimbo inom Sjuhundra härad	173,200	—	12	70	—
Omläggning av vägen Stockholm—Norrtälje inom Sjuhundra härad	254,700	—	18	70	—
Omläggning av vägen Rimbo—Närdinghundra haradsgrens	320,000	50,000	18	90	1,620
Omläggning och förbättring av vägen Sigtuna—Vassunda	287,500	—	24	65	—
Omläggning och förbättring av vägen Österby—Eriksund	143,800	—	24	33	—
Vägarbete Åkersberga—Roslags-Kulla	243,700	10,000	14	70	980
Vägarbete Roslags-Kulla—Svensboda	153,800	6,000	13	50	650
Ombyggnad av vägen Langens—Össeby-Garns sockengrens	51,000	5,000	15½	25	387.5
Ombyggnad av vägen Stenhagen—Österåkers kyrka	12,000	1,000	9	10	90
Omläggning av allmänna vägen Mossen—Ålstäket—Värmdö	404,200	29,200	24	70	1,680
Ombyggnad av Eds prästgårdsväg	10,000	—	2	10	—
Omläggning av Glömstavägen	58,200	6,000	9	15	135
Väganläggning Nacka—Skarpnäck	200,000	—	5	70	—
Ny sträckning av Värmdövägen från Ektorp till Skurubro	289,000	15,000	20	30	600
Älgövägen i Saltsjöbaden	53,000	7,000	8	12	96
Omläggning av Älgövägen och vägen över Karlsbaderberget	73,000	10,000	9	20	180
Omläggning av Vällingevägen i Salem	55,000	5,000	9	15	135
Omläggning av vägen Noling—Rosenhill—Uringe	54,000	5,000	9	15	135
Vägbyggnad Södertälje—Enhörna	105,000	9,500	14	25	350
Vägbyggnad Järna—Kallfors—Lotorp	220,000	15,000	18	50	900
Sundsörsvägen i Turinge	102,000	7,000	16	20	320
Vägbyggnad Mölnbo—Gnesta	230,000	13,000	14	50	700
Väganläggning Östnora—Grindstugan	74,100	—	12	30	—
Väganläggning Backen—Berga	73,000	—	12	30	—
Väganläggning Malmbacken—Karlslund	199,700	—	12	50	—
	3,445,700	441,500			12,634.5
	4,873,700				

Län och arbetsföretag	Total- kostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbetar- månader
<i>Uppsala län.</i>					
Vägen Uppsala—Enköping	150,000	6,000	14	60	840
Förbättring av väg samt vägport Kvarnbolund —Heby—Sala	129,000	20,000	13	50	650
Förbättring av vägen Broby—Jumkil—Västman- lands läns gräns	30,000	4,000	6	20	120
Vägförbättring Uppsala—Gamla Uppsala—Dan- nemora	70,000	10,000	8	40	320
Förbättring av vägen Uppsala—Öregrund— Stockholms läns gräns	100,000	10,000	10	50	500
Vägförbättring Österlövsta—Tegelsmora kyrka —Upplanda	75,000	3,000	10	40	400
Vägförbättring Dannemora—Örbyhus	50,000	2,000	10	30	300
Vägförbättring Tierp—Munga—Pilbo—Söderfors Vägförbättring Skämstad—Bultebo—Gävastbo— Tobo	60,000	4,000	8	35	280
Vägförbättring Österlövsta sockengräns—Tierp Vägförbättring Österlövsta—Stockholms läns gräns	50,000	3,000	6	40	240
Vägförbättring Skärplinge—Fagerviken	30,000	2,000	7	20	140
Vägarbete Kuggabro—Gånsta	20,000	1,500	9	12	108
Permanentbeläggning Uppsala—Flottsund	315,000	130,000	6	75	450
Vägarbete Frubacken—Värhinge	149,000	22,000	9	80	720
Vägombyggnad Elglösa—Österlövsta	65,000	5,000	12	25	300
Vägombyggnad Elglösa—Stockholms läns gräns Vägombyggnad, Österlövsta	26,000	2,000	6	20	120
Vägombyggnad, Österlövsta	45,000	2,000	7	40	280
Vägomläggning Fagerviken—Hällnäs kyrka	50,000	2,000	8	20	160
Vägomläggning Färsäter—Skärplinge—Holmsta Vägarbete Älvkarleö—Hyttön	15,000	1,000	3	20	60
	180,000	5,000	12	95	1,140
	1,689,000	239,500			7,508
	1,689,000				
<i>Södermanlands län.</i>					
Stensättning av väg inom Sundby sjukhusområde Stensättning vid Strängnäs av landsvägen till Södertälje	100,000	60,000	10	20	200
Vägbyggnad Stigtomta—Tista	90,000	67,000	5	15	75
Vägbyggnad Ripsa—Aspa	112,100	7,900	—	—	—
Väganläggning Lövdalen—Källvik	333,100	24,000	—	—	—
Väganläggning Thureholm—St. Uttervik	107,000	8,000	—	—	—
Väganläggning Töle kvarn—Ehrendal	77,100	5,000	—	—	—
Vägombyggnad Löts—Johannesdal	193,800	14,000	—	—	—
Vägombyggnad Högsten—Stålboga järnvägssta- tion	82,100	6,000	—	—	—
Vägombyggnad Högsten—Åkers häradsgräns	63,600	4,000	—	—	—
Väganläggning Akarn—Röl	165,900	11,000	—	—	—
Vägombyggnad Eskilstuna—Malmköping	166,200	11,000	—	—	—
Vägombyggnad Baggetorp—Vingåker	315,000	22,000	—	—	—
Väganläggning Vingåker—Lunda	344,700	24,000	—	—	—
Vägomläggning Lunda—Ernebäck	201,300	14,000	—	—	—
Väganläggning Stettin—Baggetorp	107,600	8,000	—	—	—
Vägombyggnad Katrineholm—Stettin	120,000	8,400	—	—	—
	60,000	4,200	—	—	—
	190,000	127,000			275
	2,639,500				
<i>Östergötlands län.</i>					
Permanentbeläggning av Barensköldsvägen i Mjölby	60,200	28,200	3	—	—
Väg Gullbergs häradsgräns—Boberg	150,000	18,000	15	50	750
Omläggning och förbättring av s. k. Gräns- holmsvägen	100,000	8,000	—	—	—

Län och arbetsföretag	Total- kostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbetsar- månader
Omläggning och förbättring av vägen Söder- köping—Kulefall	220,000	20,000	24	55	1,320
Omläggning av vägen Skönberga—Norrum . .	124,000	5,000	24	33	792
Omläggning av vägen Rullerum—Helgelöt . .	18,000	1,000	12	10	120
Vägen Åkerbo—Bankekind	24,200	3,000	7	12	84
Vägförbättring å vägen Banketorp—Örtomta .	76,700	9,000	14	32	448
Vägbyggnad å vägen Hedingstorp—Grebo kyrka	50,000	5,000	8	30	240
Fagerdalsvägen	47,000	6,000	7	30	210
Vägen Nykyrka—Finspånga läns häradsgräns .	110,000	8,800	10	50	500
Vägen Boet—Norra Vedbo häradsgräns	100,080	8,000	9	50	450
Vägombyggnad Bjälbo—Hof	34,500	5,175	6	35	210
Grundförstärkning och stensättning å vägarna i Väderstad	128,050	48,019	12	30	360
Vägombyggnad Figgestorp—Västra Harg . . .	77,470	7,747	10	50	500
Vägen Snarbygget—Björkeberg	69,500	8,400	10	30	300
Kärrebovägen, Ledberg	13,200	1,600	6	10	60
Vägbyggnad Bankeberg—Harg	102,300	12,300	16	40	640
Vägen Bankeberg—Folåsa—Forssa	33,900	4,100	8	20	160
Vägen Haraldsbo—Kungshult	114,680	13,800	18	40	720
Vägen Kutebo—Säfsjömåla	55,800	6,700	9	30	270
Omläggning av vägen Rallsta—Erstorpet . . .	140,000	16,800	18	50	900
Omläggning av Kalmarsvägen i Kinds härad .	165,300	20,000	18	50	900
Ombyggnad av Ydrevägen mellan Kisa och Björndal	550,000	66,000	40	60	2,400
	2,404,680	294,441			12,334
	2,564,880				
<i>Jönköpings län.</i>					
Kostebovägen, Jönköping	162,500	70,500	9	40	360
Kostebovägen, Bäckalycke vägen och Åsenvägen, Jönköping	251,200	119,500	11	50	550
Permanentbeläggning av Storgatan i Värnamo m. m.	75,000	—	—	—	—
Permanentbeläggning av Växjövägen i Värnamo	20,000	—	—	—	—
Ombyggnad av Nässjövägen. Eksjö	110,800	43,108	9	20	180
Omläggning av vägen Vallnäs—Mariannelund .	189,400	—	30	30	—
Omläggning av vägen Hult—Metallduk	223,600	—	36	30	—
Omläggning av vägen Eksjö—Hult	47,900	—	12	20	—
Omläggning av vägen Nye bro—Östra härads- gräns	141,200	—	24	30	—
Ombyggnad av vägen Tranås—Trehörna socken- gräns	104,000	—	24	—	—
Omläggning av vägen Majvråken—Vriggbo . .	226,200	—	36	—	—
Väganläggning Lekerud—Järnäs	335,300	25,000	18	90	1,620
Vägen Lemnhult—Korsberga	137,500	10,000	12	25—35	360
Vägen Repperda—Kvillsfors	240,000	20,000	20	50—60	1,100
Vägen Serarp—Åseda sockengräns	105,000	10,000	12	25—35	360
	1,342,300	298,108			4,530
	2,369,600				
<i>Kronobergs län.</i>					
Vägomläggning Linneryd—Almeboda	300,000	45,000	15	100	1,500
Vägomläggning Tingsryd—Konga	320,000	30,000	20	100	2,000
Omläggning av Jönköpingsvägen i Bergunda och Öjaby	350,000	35,000	20	100	2,000
Vägomläggning Sanåsbro—Tjureda	195,000	20,000	24	38	912
Vägomläggning Lindhult—Högsjöholt	115,000	12,000	19	30	570
Vägomläggning Kristianstads läns gräns—Ålm- hult	122,000	12,000	19	35	665
	1,402,000	154,000			7,647
	1,402,000				

Län och arbetsföretag	Total- kostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbetar- månader
<i>Kalmar län.</i>					
Stensättning av infartsväg till Borgholm . . .	216,000	66,200	60	15	900
Ombyggnad av vägen Vråka—Kölebo	72,000	7,000	9	60	540
Omläggning av Valdemarsviksvägen, Norra Tjust	457,500	—	30	75	—
Vägomläggning Björkhult—Ankarsrum	125,000	—	18	35	—
Omläggning av postvägen i Pelarne och Rums- kulla	175,000	—	24	25	—
Omläggning av Prästvägen i Pelarne	75,000	—	12	10	—
Vägomläggning, Högsbo	329,000	—	24	100	—
Ombyggnad av vägen Flatehult—Ålsterbro	328,850	25,000	20	100	2,000
Vägbyggnad Rugstorp—Ryssby sockens gräns	58,000	18,000	12	20	240
Vägbyggnad Kåremo—Haraldsemo	10,000	2,000	4	15	60
Vägarbete Kristvalla—Rössbo	71,000	—	—	—	—
Vägomläggning Orrabäck—Ålsjö skola	291,000	—	18	80	—
	684,850	118,200			3,740
	2,208,350				
<i>Gotlands län.</i>					
Omläggning av väg Ejmunds—Romavägen	130,000	5,000	—	—	—
Omläggning av väg Atlingbo—Isund	42,000	2,000	—	—	—
Omläggning av väg Tass—Atlingbo	200,000	10,000	—	—	—
Omläggning av väg Tass—Simunde	24,000	1,000	—	—	—
Omläggning av väg Lindarve—Hemse—Linde	96,000	5,000	—	—	—
Omläggning av väg Bjärs—Linde	65,000	3,000	—	—	—
	557,000				
<i>Blekinge län.</i>					
Utläggning av Erik Dahlbergsvägen, Karlshamn . . .	185,000	—	28	40	—
Väg Osternäs—Möcklösund m. m.	70,000	9,000	10	45	450
Väg Siggarp—Matvik	30,000	4,000	10	20	200
Omläggning av vägen Trensund—Tostarp, Hälla- ryd	110,000	12,000	7	65	455
Omläggning av vägen Trensund—Tostarp, Asarum . . .	188,000	25,000	12	100	1,200
Omläggning av vägen Froarp—Asarum	41,500	5,000	4	50	200
Omläggning av vägen Jamshög—Åstensmåla	380,000	47,000	24	80	1,920
	819,500	102,000			4,425
	1,004,500				
<i>Kristianstads län.</i>					
Vägen Hassleholm—Bjärnum	463,200	9,264	24	120	2,880
Vägen Åkarp—Slättaröd	26,500	3,600	12	10	120
Vägen Kristianstad—Hassleholm	510,100	10,202	24	150	3,600
Vägomläggning Båstad—Torekov	16,000	—	—	—	—
Vägbyggnad Grevie—Båstad	17,000	—	—	—	—
	999,800	23,066			6,600
	1,032,800				
<i>Malmöhus län.</i>					
Utläggning av förbindelseväg Källbyvägen— Hospitalet, Lund	136,800	78,300	12	20	240
Utläggning av förbindelseväg Sliparebron—Bryg- garegatan, Lund	297,600	161,700	10	50	500
Utläggning av förbindelseväg Kung Oskars väg— Getingevägen, Lund	58,500	31,400	6	16	96
Strandvägen, Hålsingborg	100,000	46,000	7	30	210
Stensättning av Grybyvägen, Eslöv	75,000	45,000	6	20	120
Vägen Ljunghusen—Skanör	389,000	200,000	5—6	40	220
Vägarbete Farhult—Gunnestorp	57,240	23,240	7	20	140
Vägarbete Mörarp—Hålsingborg	75,000	32,000	8	30	240

Län och arbetsföretag	Total- kostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbetar- månader
Vägarbete, Ven	71,000	700	2	20	40
Vägarbete Hassleberga—Hackeberga	109,500	7,500	10	35	350
Vägarbete Grönljung—Grevie	60,000	21,000	5	22	110
Vägarbete Arlöv—Tottarp	250,000	136,100	6	49	294
Vägen Malmö—Ystad, Oxie härad	117,400	48,586	5	12	60
Vägarbete Fuglie—Mellangrevie	17,000	8,000	3	20	60
Strandvägen Trälleborg—Kämpinge m. m.	371,500	186,500	7—8	100	750
Omläggning av vägen Lövestad—Fränninge— Heinge	130,000	32,500	9	60	540
Omläggning av vägen Fränninge—Vallarum	97,000	24,250	7	60	420
Omläggning av väg, Vasterstad	65,000	16,250	5	60	300
Vägarbete Holsberga—Löberöd	86,200	16,200	6	40	240
Förbättring av vägen Månsköp—Kilhult—Ilne- torp	168,000	18,000	6	100	600
Omläggning av vägen Höör—Kvesarum—S. Rörm	188,200	28,200	6	110	660
Omläggning av vägen N. Rörm—Skudderup	184,500	24,500	6	100	600
Omläggning av vägen N. Rörm—Böljesbro	109,750	19,750	6	60	360
	3,214,190	1,205,676			7,150
	3,214,190				
<i>Hallands län.</i>					
Väg till kustsanatoriet Apelviken	44,000	3,000	8—10	25	225
Vägbygge vid Växtorp	21,850	1,000	12	20	240
Vägbyggnad Högsåskogsbro—Ö. Karup	400,000	60,000	20	100	2,000
Väg Skogsby—Knäred	275,000	27,000	16	100	1,600
Väg Tonnersjö—Allered—Göstorp—Mästocka	379,600	54,600	20	96	1,920
Väg- och dikningsarbeten å Enslövs skogsall- männing	20,900	—	9	30	—
Vägbyggnad Nyebro—Ilkull	214,490	5,000	15	90	1,350
Väganläggning, Slättåkra	30,000	—	15	20	—
Vägbyggnad Härsered—Gunnarp	300,000	45,000	18	82	1,476
Vägbyggnad Nösslinge—Källsjö	135,600	20,600	15	46	690
Vägbyggnad Ullared—Älvsered	280,000	40,000	18	78	1,404
Vägbyggnad Köinge—Svarteå	80,000	12,000	12	34	408
Vägbyggnad Varberg—Ragnarp	320,000	45,000	18	90	1,620
Vägbyggnad Getterön—fastlandet	198,500	32,500	15	67	1,005
Vägbyggnad Duved—Öxered—Tostered	185,800	28,800	15	63	945
Vägbyggnad Vallda—Mariedal	150,000	24,000	15	50	750
Vägbyggnad Sagered—Hallesåker	120,000	18,000	15	41	615
Vägbyggnad Spårhaga—Lindome	150,000	19,000	15	53	795
	3,254,840	435,500			17,043
	3,305,740				
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>					
Omläggning av vägen Utbynäs—stadsgränsen, Göteborg	447,600	133,600	8	120	960
Omläggning av vägen Ivarsberg—stadsgränsen, Göteborg	335,000	100,000	8	75	600
Vägbyggnad, Uddevalla	135,000	20,250	16	30	480
Vägbyggnad Strömstad—Hallestrand	125,700	22,800	12	67	804
Vägarbete Åstebo—Djupedalen	90,000	4,000	11	40	440
Vägbyggnad Nya Varvet—Hinsholmen	75,000	12,500	8.5	25	212.5
Vägbyggnad Önnared—Näsvägen	75,000	12,500	8.5	25	212.5
Väganläggning Holländeröd—Brofjorden	44,750	1,000	10	30	300
Väganläggning Immedstad—Tuntorp	55,000	2,000	9	45	405
Väganläggning Odsmål—Rixö	56,700	3,000	10	40	400
Förbättring av väg i Hunnebostrand	12,900	150	3—4	20	70
Vägbyggnad Bullaren—Norane	462,000	82,000	36	85	3,060
Vägbyggnad Rabbalshede—Smeviken	120,000	22,000	12	65	780
	2,034,650	415,800			8,724
	2,034,650				

Län och arbetsföretag	Total- kostnad kronor	Inhemskt material kronor	Arbets- tid måna- der	Arbets- styrka man	Arbetar- månader
Vägen Svanabo—Stäpelsbo	110,100	7,100	12	50	600
Vägen Rännaväg—Björnarydet	170,000	10,000	18	55	990
Vägen Vennebro—Svenljunga	400,000	40,000	12	200	2,400
Vägen Börstig—Alvared	22,000	2,000	12	10	120
Vägen Hössna—Liared	230,000	25,000	24	55	1,320
	11,939,700	1,531,200			56,331
<i>Skaraborgs län.</i>	11,939,700				
Anläggning av väg Madängsholm—Madängs bro	12,000	3,000	3	20	60
Bygdeväg på Billingen	125,500	3,000	—	—	—
	12,000	3,000			60
	137,500				
<i>Värmlands län.</i>					
Väganläggning Älvsjöhyttan—Tyfors	280,000	—	18	75—100	—
Vägförbättring Älvsjöhyttan—Gravendal	35,000	5,000	4	40—50	180
Vägomläggning Örebro läns gräns—Edsfallet	320,000	—	15	100	—
Vägomläggning vid Tallåsen, Ölme	19,600	2,557	24	35	840
Vägomläggning vid Hastås, Ölme	12,500	1,641	24	35	840
Vägomläggning vid Persbol	21,800	2,843	24	35	840
Vägomläggning vid Östra och Västra Vall	10,000	1,298	24	35	840
Omläggning av vägen Skattkarr Kappstad	50,000	4,000	24	15	360
Vägomläggning Nilsby—Dömle—Korsvägarna	135,000	14,000	18	46	828
Vägomläggning Rud—Munkfors	154,900	16,000	24	38	912
Vägomläggning Butorp—Ölsäter	26,700	2,500	8	9	72
Vägomläggning Aplungstorp—Fryksdals härads gräns	320,000	32,000	24	95	2,280
Vägförbättring i Grums härad	50,100	4,100	8	40	320
Vägbyggnad Allslekan—Betan	140,000	10,000	10	50	500
Vägbyggnad Solbergagatan, Jösse härad	18,100	—	4	15	—
Vägbyggnad Björbysätra—Lassängen	43,720	1,200	12	50	600
Vägbyggnad Bjurberget—Falltorp	130,000	1,000	18	80	1,440
Väganläggning Östra Tönnet—Lukvallen	120,000	—	12	110	—
Väganläggning N. Skoga—Mossberg	140,000	—	12	100	—
Vägbyggnad Uvanå—Dalarna	15,000	200	6	20	120
Vägbyggnad Gustafsors—Butorp	25,000	500	4	50	200
Vägbyggnad Nain—Uvanåvägen	19,000	500	3	50	150
	1,208,320	99,339			11,322
	2,086,420				
<i>Örebro län.</i>					
Ombyggnad av infartsväg till Lindesberg	122,075	—	15	50	—
Vägomläggning Lanna—Sanna	220,000	—	—	—	—
Vägomläggning Joglunda—Stene—N. Mos	340,000	—	—	—	—
Vägomläggning Brändåsen—Joglunda	170,000	—	—	—	—
Vägomläggning Klockartorp—Stavåna	350,000	—	—	—	—
Vägomläggning Skävid—Vallby—Brändåsen	380,000	—	—	—	—
Vägombyggnad Ljungstorp—Bålby—Djupbacken	324,800	50,000	35	60	2,100
Vägombyggnad Svartå—Laxå	109,000	30,000	12	40	480
Vägomläggning Leken—Lanna	480,000	—	—	—	—
Vägomläggning Ölsboda—Svartå	220,000	—	—	—	—
Väg Hällefors—Sikfors	142,000	—	14	50	—
Vägen Hällefors—Hammarn	82,000	—	12	30	—
Vägombyggnad, Vikar	33,576	3,600	7	40	280
Vägomläggning Lindesberg—Larsbo	340,000	—	—	—	—
Vägomläggning Rya—Vedeväg—Högstaboda	400,000	—	—	—	—
Vägomläggning Kölsjön—Kloten i Ramsbergs socken	250,000	—	—	—	—
D:o i Ljusnarsbergs socken	70,000	—	—	—	—
	467,376	83,600			2,860
	4,033,451				